

B

366.

איז תורי הפרתי

כפתור

ופרח

Veneria

1549

EX LIBRIS M. MONTANA

N° 450

כפתור ופרח

1549

צ

1381

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 366.

ג

✶

אשר

אמר העבד העברי

איש תורי ברבי משה הפרחי
 הוררה צוה לנו משה ברקוקון
 ובמסורות ממנו לרבינו אורב
 אשי. הורה אחת בתלמודה בפירושה לחטאים היא עולה ולפשים לחם אישי. תורת
 אמת תורת חסד ואת התורה מגנא ומצלא נתנה מתוך ידירות ואהבה רבה לא ערל מנת
 לשנות ולחזור בה האלרי אשר נתנה סרוב חבה אינה שלישות בירינו פקרון או הלוואה.
 אלא ירושה ונחלה בלא מצרים מורשה לנו ולא להם לא השתתפו בה זרים ולא התחברו
 בה נכרים משה זכה את הרבים, מסיני בא במצות יוצרו להשלים עם סגולה בני אתנים
 מאמינים בני מאמינים משה ותורתו אמת צדקת וי עשרה רצונו ומצותו וכל אדם בדרכו
 חסיד וצדיק באמנותו. תורה שיש לה בית אב נאצלת מתוך הלהב ואליה סודות וסתריו
 יסודות אושיות עקדים ושרשים בהם שלמים הם האנשים.

תחלת כל

דבר וראשיתו למי אשר יחפץ היות טובה אחריתו לתת
 כחותם על לבו לילו ויומו בשוכו ובקומו על שהבורא
 בריך הוא ומבורך מחוייב המציאות ומציאות וולתו הכל
 מאתו ובמציאותו הם נמצאים ובהפקדם לא יגיע חסרון בעדם. ולהאמין היות הבורא
 יתעלה אחר בשמים סמ על ועל הארץ מתחת לא יקבל שינוי וחלק אין אחר כאחדותו ישתבח
 שנצחנו שלמותו. ולדעת שהבורא יתנשא שמו אינו גוף ולא כח בנוף ומשיג מסמיני
 הגוף ומקרו אליו לא יקרב. ושהבורא יתעלה היא קרמון ראשון לכל ראשון האומר אחיה
 אשר אחיה לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה הלא הוא ישתבח שמוכל המציאות חדש לא
 מרבר באין התחלה זמנית בראו עולם ומלואו. ולעבוד הבורא יתרוםם ואלו ישא כפיו
 ונפשו ישפוך לפניו לזולתו לא יתן עיניו. ולהאמין בכבואה למי שירצה האל להשלימו ובקש
 להלמו. ולהאמין בכבואת ארוננו משה והיותו מחסד יוצרו אב וגדול לכל הנביאים לפניו
 ואחריו אין נבואה ככבואת ואין שלמות במין האנושי כשלמותו. ולהאמין שתורתנו מן
 השמים נתנה על ידי משה עבד יי מפי הגבורה וספוריה הם כמצותיה וכן פירושה. ולהאמין
 נצחיות התורה הזאת האמתית לא תהיה נצוה ולא יהיה לא חלוק בכולתה בלא תוספת ולא
 גרעון מוס אין בה ולא חסרון. ושהבורא יתברך יודע מעשי בני אדם סתריהם וסודם גם
 שהבורא ית' גומל חסד לעושי מצות תורתו ועיני עובדי בריתו. גם להאמין בביאת המשיח
 ולהכות אליו ואם התמהמה עד כה. ויאמין בחי העולם להחיות המתים ולהעלות מקברות
 ותחיית עממתם

לכן

על כל חכם לב לתת על צוארו רביד התורה ובמצותיה יהיה חפץ בכל מאד ונפש
 ובנחתו יאמר מצאתי כופר השקט ונפש חרות וחופש. חופש כל חרי בטן
 יודע הנסתרות הוא יודע היות כונתנו להתקדש בקדושת אדמת ישראל לעלות שם
 באימה לא כחומה הגביר עלינו חסדו באנו אל הארץ בצדקתו וזרה ואורה שהרתה וקדושתה
 בראשיתה שיוריה נכרין אלא שמחוסרת דיוקן כאשר באנו הוצרכנו לחדש שם המלוכה
 להעביר ממצות התלויות בארץ דשתוך טפי החלודה על פי הלהב.

דאני

הצעיר הדל באלפי שפל אנשים אסקופה שחכל דשים. בדושת את פיל לא
 חסמתי לדבר דבר לצורך השעה על רוב מצות הנהגות היום בארץ הנה
 נא האלהי לברוך ולחפש לדרוש ולפשפש להודיע ולהגיד לספר ולהעיד עם מה שהראוני מן
 השמים

הקדמה

השמי' בענייני עיר האלדים ירושלמה ומקדשו המקדש ואדמת ישראל ושאר נהלתנו שאלתי
 ובקשתי ואף כי בחסרוני חכרתי בדועה קצרה ידי בונה לא בי היא חכמה אין עמדי וקוד' רבות
 מופתי הייתי צריך למצת מדותי ולהחליף מעותי כל צדקת אלהי נסמכתי ועל חסרו נשענתי
 לכבוד שכינתו בתוכתי ולכבוד בית אבא לא חששתי ואם הוא ככר מדלוי ואין הקומץ משביע
 את הארי מלא לוגמיו מחובה מוציא וחשת אחת פושרת הכרי הכל לפי מה שהוא אדם לעמת
 החכברת מלא קומצו מנחה מלא הפניו קטורת מה פשעי אם במים אדירים לא עללתי כרה
 חטאתי אם בענני כבוד לא זמיתי מבית הספ' והוצאוני כתנתי הפשוטני כלי גולה חלבישוני
 בעוצם למודי גרשוני מכית אני ומארץ מולרתי ערום יצאתי שולל הלכתי בער הייתי סגוי
 אל גוי וממסלכה א עם לא ידעתי לשובי נודחתי מנוחה לא מצאתי עד בי הביאני חררוי המלך
 שהשלום שלך משבי לארץ צבי ארצו הקדושה לשוב כצלו שם שם לי לחם חק בצדקתו
 על ידי חכם מלך רב כסאוי ועולם הצדיקים הראני בחיי חכתי בשמיר' חקותיו וכצאתי שמירה
 מעולה על כן בלבי עלה המעט אשר היה לפני לשם אלהי אעלהו שם לעוללה וליא אתן על
 לב מי שיבקש תואנה או עבר עליו רוח קנאה תמה אני אם מורה הדור נמלט אם בפרסום
 והורעה אם בסתר או בלש' בפלגרת אדמת ישראל בחסדו עליון עברתי עיירותיה
 מדינותיה ורכיבה רובם דרכתי הרי כשמים כפרים עם נדרים ביניהם מצאתי כבית שאן
 למנשה אשר בו לחבר את וחי וישיבתי בחרתי וישבת על מים רבים מי מנוחור ארץ
 חמדה מבורכת ושבעת שמחות כגן השם תוציא צמחה ולגן עדן פתחא יודת הכרכים
 לשבת בצער עזובתי עם שיושביהם בחסידותם עונותם ממעטים ירעתי ירעתי גם בגדולות
 ללכת בהם לא נמיתי ובנפלאות מסני לא שאלה נפשי ואליהם לבי לא הטה ולא פוקי נפשי
 מבלותא ארון השלום היה עם פי בעל הרחמים האירה פניך על עבדך אל אלהי ישראל
 למרני חקך את אלהא די מלכותך לא תתחבל יהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל לעשות
 מאמר וזה לקשי אמרים בין העומרים ספורים ומפורים הלא הם כתובים לפניך באין עומל
 ושורה יהוא לבוא אל הארץ בר ולחם ומוזן עדה לדרך וחברה לאורח וקראתי את שמו
 פרח נצר שורש וישו יצין ציץ ויגמול חסד עם עם עני כדב' לאינו

כפתור ופרח

ימחר יחיש פעמי תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ברצון צורי ובעזרו יתעלה
 שהוא התבשחה האמיתית בימי תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ברצון צורי ובעזרו יתעלה
 נעשה ונעלה

הפרק הראשון לבאר שם תרומ' הנזכרים בתורה וחוב אוכליהם ומעשרות וחלה

הפרק הרביעי לבאר דין קני' לגוי בארץ ישראל ודין מרווח הגוי

הפרק השני לבאר שם טבל ודאי ורמאי ומדומע' וחולין שהם שמות דרבנן

הפרק החמישי לבאר דין הלקוח ומשאלת הפוסקים אין שמים הדבר ספק והכדל הנזכר בדין תרומה ורבינו הקדוש לא התיר כבית שאן עבודה שבשעית דין כבוש עולי מצרים ודין כבוש עולי כותי ועדוקי שהם שתי אשרות נמצאות פה וענין קיס' לך

הפרק השלישי לבאר שקדושה ראשונה קדשה לשענה ולא קדשה לעתיד לבוא וזה בענין מצות שהם חובת קרקע ושקדושה שניה קדשה לעתיד לבוא ושחוב הדיוקן מן חתורה הן בדין תירוש וצעה לחוד

הפרק

סמני הפרקים

ג

כזב הוא מוחק שהחזיק בו עורא אם לא הוציאוהו בפירוש והתבאר שחל שהם סבים ארץ ישראל הייבנת בחקי המתנות והכרון קצרת עיירות נודעות אצלי אי זהו כקומן לתועלת וביאור התחומין ומעמד השבטים והכרון קצת מכבושי ארוננו משה עה

פרק שנים עשר

לבארי שוישבי ארץ ישראל מכובדים מזולתם ואפילו סבבי ככל והכרון החולך מסקום שעושין למקום שאין עושין והכרון מיהוא הבותן רשות לרזן ולמי ינתן הרשות וזולת מחקי הדינין והכרון הקרובים

פרק שלשה

עשר לבאר קצת חלוק שבין ה הארץ וחוצה לארץ בכלל הפירות של זה בה ושל חוצה לארץ בחוצה לארץ והכרון סוריא

פרק ארבע

עשר לבאר חלוק שבין הארץ וחוצה לה בקצת משפטים והכרון קצת הראוייה באופן ירושלם וארצה ולמרה יום טוב שם יום אחד לבד חרץ כראש השנה וזולת זה

פרק חמשה עשר

לבאר קצת דיני חלה וההפרש על זה שבין הארץ וחוצה לארץ והכרון מדת הפסח

פרק ששה עשר

לבאר קצת דיני מתנות כהונה הזרוע הלחיים ותקיבה וראשית הגז והכרון משקלי המטבעות ושעורי המדות והכרון מעשר בהמה והכרון הזכורות

פרק שבעה

עשר לבאר שהחלה והתחומות גדולה אינם אלא מן המוקף והכרון ההכשר והגורם טומאה לחלוק שבארץ ישראל

פרק שמונה עשר

לבאר קצת דיני תרומה גדולה והכרון טובת הנאה וכהן המסיע הפרק

פרק שש

בזכרון עיר אלים ירושלם והר הבית ובית חנוכיזות פני יצחק והכרון והר סיני כי שם היה העיקר

פרק שבעי

על הירדן ובית שאן עזה אשקלן ושכרוא ורין חמין שלה

פרק שמוני

בזכרון עיירות מוקפורת חומה טומות והישע בן נון

פרק תשיעי

בזכרון קצת מקומות מחוצ לארץ שהם מכוונים כנגד ארץ ישראל ושהם כארץ ישראל אליבא דר' יהודה

פרק עשירי

לבאר שכל מה שכבשו עולי מצרים לתור עם מה שכבשו עולי ככל שהכל שוח בקדושה ובטהרה ובתועלת לחיים גלמים ושלא פסק מעלתה ממנה לעול' וזה לה מעולם גם כן ואין הפרש ביניהם אלא בחיוב קצת מצות התלויות בארץ והתבאר כי שחכמים ז' קורין חוצה לארץ למה שהוא בתוך גבולי התורה שרוע' לומר חוצה לארץ של כבוש שניזכר ארץ העמים לשעם ידוע ואם היא ארץ ישראל גמורה והכרון קצת דינין ושפטים שנוהגו בארץ ודאינם נוחתים בחוצה לארץ מפתחים בחמט וים התלמוד והכרון תועלת יושבירה ועניין הסמיכה וזולת זה

פרק אחד עשר

לבאר גבולי ארץ ישראל וזתחומיה על פי התורה האמיתית הזכורים פרישת אלה מסעי ושהם מנחל מצרים שהוא נאד אל עריש ועד הוד ההר שהוא גבל אל קאראע ועד חמת ועד ימה של סדום ולבאר קצת ספקות פלו בזכרון זולת אותם התבאר דחתיים והכרון מהו שכבשו עולי מצרים ושהוא הכל ומחו שכבשו עולי ככל והוא צד כזב והתבאר שכל מה שהוא לדרום

סימני הפרקים

פרק תשעה

עשר לבאר מה
הוא חתום ועונשי

תשלומי תרומה וכיוצא בו.

פרק העשרים

לבאר מתי ראוי
לתרום ואם הם

דינים חלוקים היאך יתיה דינים זה אצל זה.

פרק האחד ועשרים

לבאר
הדמע.

פרק שנים ועשרים

לבאר
קצת

דין כשיעורי האימורין בתרומה ושבט
חולתם. וקצת כללים בהם.

פרק שלשה

ועשרים לבאר קצת
דיני חורע תרומה

חולת זה בדיני התרומה.

פרק ארבע

ועשרים בכיאר
תרומה ומעשר.

פרק חמשה

ועשרי בכיאר הנאי
מעשר ראשון ולמי

ינתן. וברכת הפרשתו. אם שהו וראוי ואם
שהוא רמאי. וקצת דיני נשי' בענין הכרכות

ובנאמנות.

פרק ששה

ועשרים לבאר למתי
יגיע חיוב המעש' ומת

שהוא חייב בו.

פרק שבעה

ועשרי' לכלול מה
שחתבאר בפרק

שלפניו.

פרק שמנה

ועשרי' לבאר היאך
האור קובע למעש'.

פרק תשעה

ועשרים לבאר
היאך המלת

קובע למעשר.

פרק שלשים

לבאר היאך
הקסח קובע

למעשר.

פרק אחד ושלשים

לבאר
היאך

בתרומה והשבט קובעין למעשר.

פרק שנים

ושלשים לבאר
היאך הבית

קובע למעשר.

פרק שלשה

ושלשים לבאר
אכילת עראי מה

היא ואיך היא וכמה היא.

פרק ארבע

ושלשים לבאר
דיני השבל.

פרק חמשה

ושלשים לבאר
דיני הרמאי.

והכרזן פדיות המעשה.

פרק ששה

ושלשים לבאר
עוד בדיני ה

הרמאי. והכרזן הבא לקבל עליו דברי חברות
ושלשים לבאר

פרק שבעה

הקלזן שבדמאי.
ושלשים לבאר

פרק שמנה

דין המוסן את
החברו והוא אינו מאמינו על המעשרות

וקצת דיני שבת וחולתו.

פרק תשעה

ושלשים לבאר
המדיר את חברו

שיאכל אצלו והו' אינו מאמינו על המעשרו'
וענין החשוד וענין חמסנה עצמו בתענוי'.

פרק ארבעים

בדיני מעשר
שני ורובו במת

שנחנן שלא בפני הבית ודרך פדיותו.

פרק אחד וארבעים

בכיאר
פדיות

מעשר שני בירושלם בוסן החז'.

פרק שנים

וארבעים לבאר
ענין ביעור מעש'

שני. והכרזן קצת דיני שכירות. והכרזן ודיני
הגר.

פרק שלשה

וארבע' בכיאר
מעש' עני' והיאך

גוזז בהלקי הארצות. ומי הם המתנות שיש
בהם טובת הנאה לבעלים והיאך מפרישין

אותו.

סימני הפרקים

<p>חמשים כביאור זמן השבוע השביעית ומתי והיאך נדעה בכל עת שרצה ב'ה' וחמשים כבתות עניים שהם פאה לקט שכחה פרש ועוללות וחמשים כנשע רביעי וחמשים בערלה וחמשים בחוש וספירת העומר וחמשים בכלאים שהם שלשה סוגים זרעים בחמה בגרים וחמשים כמרחק שבין שני מינים חז'לוריעה חן לנשעה וחמשים בכלאי הכרם וכלאי אילנות וכלאי בחמה עור וחמשים בכלאי בגדים כ'ה' בכלאים כציעת</p>	<p>פרק ארבע וארבעים לבאר גדר העני שנתן לו מעשר עני ושאר מתכו עני והצדקה וקצת דיני הצדקה והיאך היו חכמינו ו' נוהגין בה וזכרון קצת דיני ההקדש ושאר לחוש לגזבר משום בעלי כסף וזכרון קצת מדות החכמים פרק חמשה וארבעים לבאר תואר העשייה בתקון המדות מחיוב דיניהם פרק ששה וארבעים לבאר חלקי התרומות המעשרות פרק שבעה וארבעים לבאר קצת עבודת ק' השביעית ודין פירותיה והספחים וזכרון הארץ שכבש ארון כל הנביאי אדוננו משה ע'ה פרק שמונה וארבעים כביאור השביעית פרק תשעה וארבעים כביאור השמשות כספים בשביעית בזמן הזה פרק החמשים כביאור פרוסבל</p>
<p>פרק אחד</p> <p>פרק שנים</p> <p>פרק שלשה</p> <p>פרק ארבעה</p> <p>פרק חמשה</p> <p>פרק ששה</p> <p>פרק שבעה</p> <p>פרק שמונה</p> <p>פרק תשעה</p> <p>פרק המשלים</p>	<p>פרק ארבע</p> <p>פרק חמשה</p> <p>פרק ששה</p> <p>פרק שבעה</p> <p>פרק שמונה</p> <p>פרק תשעה</p> <p>פרק החמשים</p>

חס ונשלם הסימנים

הפרק הראשון

פרק ראשון

ה

בביאור שם תרומה ומעשרות וחלה הנזכרים בתורה גרסי' משנת המשכן רבי אומר עשר תרומות הן תרומה ותרומת מעשר וחלה וביכורים ותרומת נזיר ותרומת תודה ותרומת הארץ ותרומת מדין ותרומת שקלים ותרומת משכן תרומה ותרומת מעשר וחלה וביכורים ותרומת נזיר ותרומת תודה וכהני' תרומת הארץ לכהנים וללוים ולנתינים ולמקדש ולירושלם תרומת מדין לאלעזר הכהן תרומת שקלים לארנים תרומת משכן שממנה היו עושים גופו של משכן ושמן המשחה וקטורת הסמים ובגדי גדול ובגדי קטנים האמנם אין לנו עסקפה אלא בתרומה כלומר תרומה גדולה ותרומת מעשר וחלה

התרומה

הוא שהזכירה התורה האמיתית ראשית דגנך ומן התורה אינה נוהגת אלא בארץ ישראל וכן התורה לא נתן בה שיעור ומשום הכי הוא דאמר שמואל חטה אחת פושרת את כרי וסיהו חכמים ז"ל נתנו בה שיעור כאמרם מסכת תרומות פ"ד עין ופה אחר מארבעים עין רעה אחר מששים ביבובית אחד מחמשים וסמכו על המקרא שלא לפחות מששים גרסינן בתוספתא מסכת תרומות פ"א מנן שאם תרם ועלה בירו אחד מששים שתרומתו תרומה שנאמר זאת התרומה אשר תרמו ששית האיפה מחומר החיטים וששיתם האיפה מחומר השעורים זה שאיפה שלש סאין ששיתתה חצי סאה ותחומר שלשים סאין אם כן חצי סאה הוא חלק אחר מששים בחומר ולשון תרומה קרוב לזה תרי ממאה ורוב הנאונים ז"ל פסקו שבזמן הזה שהתרומה עומדת לשריפה מפני שהיא שטמא ראשי אדם להפרישה אפילו לכתחלה כל שהוא כשמואל וכן נמי פסק הר"ם במ"ל חלכות תרומה פ"ג וזאת התרומה נתנת לכהן בין שהיא שחורה בין שהיא שטמא ואפלו נשטא הדגן קודם ההפרשה חייב להפריש ולתת לכהן השחורה נאכלת לכהן שהוא שחור אבל אם היא שחורה וזה יהיה אם לא הוכשרה והוא שטא אין לו בה זכות כלל ולא נתנה אלא לקבורה כדלקמן והשטמא יש לו ליהנות ממנה בשריפתה ואף על פי שהיא שטמא אם שמן ידליק בו את הנר ואם דגן להסקיו תחת תבשילו והוא הרק לתרומת מעשר יש מי שאומר ששם תרומה גדולה הוא על שם שהיא ראשית לכל הדינן כענין שם קדושה רבה לכורה פרי הגפן אחר הוצאת תרומה גדולה חייב להוציאה מעשר הנשאר ונקרא מעשר ראשון ואינו חובה מן התורה אלא בארץ ונותנו ללווי דכתיב ולבני לוי חנה נתתי את כל מעשר בישראל לכהן ורשאי הלווי לאוכלו בכל מקום שנאמר ואכלתם אותו בכל מקום ומה שגזר עליהם עזרה הוא לקמן

האבות

הקדושים עלה הם הפרישו מעשר באברהם ויעקב הדבר בפי' וביצחק אמרו ז"ל וכיצא בשנה ההיא מאה שערים אומר זה למעשר היה וכן הביא הר"ם ז"ל חלכות מלכים פ"ט ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחת לפנות היום פירקו דרבי אליעזר בפרק לב' והרע יצחק בארץ היה רבי אליעזר אומר וכי זרע דגן זרע יצחק חס ושלום אלא לקח את כל מעשר ממנו זרע צדקה לעניים ולאביונים כשם שאתה אומר זרעו לכם לצדקה וכל דבר שטעשר פתח לו הנה מאה שערים של מיני ברכות שנאם ויבצא בשנה ההיא ופר' לו אמרו רצח יעקב לעבור נחל יבוק אמר ליה המלאך לא כך אמרת כל אשר תלן לי עשר אעשרנו לך לקח כל קנחוו ועשר חמ"ש מאות וחמשים וכן הבגים בקטן החל ועלה לוי אבל אין אנר מעשרין לפי שאבות זל עשרו אלא מפני שהשם יתברך צוה לנו במעשרות בסגנון על משה רבינו וכן הענין באבר מן החי לנח או מילה לאברהם וניד הנשה ליעקב

שכחן מהבית
ענין לבינה
אמר ב

רמיה וכלה על
היה רשע לט
כיוון בקרוב
רבי אבהו אמר
הוא

הוא חכמים ז"ל
הוא

לפי שיהיה
מלכה חוש
נתנה לזוה
הוא

אין אנו חולקין כאלו המצות בפניהם אלא מפני שהם מצות הכוראית על ידי ארוננו משה
 ע"ה ואל זה העקר הגדול העירובותינו ולפרק גיד הנשה באמרם ונהג בטהרה ואינך
 פוהג בטמא רבי יהודה אומר אף בטמא אמר רבי יהודה הלא על בני עקב נאמר גיד
 הנשה ועדיין חמת טמא מותרת להם אמרו לו מסיני גאמר אלא שנכתב במקומו וזעוד
 שמכלל ה"ג מצות שנאמר למשה מסני הם אלו ופי' הברוי רבי יהודה שהאוכל כזית מגיד
 הנשה של טמא חייב שתי מלקיות משום בהמה טמא ומשום גיד הנשה ולית הלכתא
 כותיה וכן הביאו הר"ם וזכרונה לברכה ועל זה הוא דתמהנא דאמר רב ספרא עלותיה
 דאבריהם ממי משחרי כותלי אמר רב יוסף אכן מאבריהם ניקים ויגמר וכדאיתא ריש
 פרק אמר ליה הממונה ומאי דהדר רבה ואמר תנא גמר מאברהם כלומ' דחתם תכסיס מצוה
 לחדו והבא תכסיס מצוה לחדו נמי לא עקרה וה"ב פנרוך ל' פי' מאברהם ניקים ונגמר כלומ'
 אברהם קיים המצות ועדיין לא נתנה תורה ואין לנו ללמוד אלא ממנה הנביאים כגון דביאל
 וכיוצא בו מפני שנהגו כהלכה למשה מסני

הלוי

מפריש מזה המעשר עשיריתו ונותנו לכהן ונקרא בלשון תורה מעשר מן המעשר
 ובלשון חכמים תרומת מעשר ומצוה על הלוי להפרישה אלא שיש לו רשות
 לישראל גם כן להפרישה וליתנה לכהן ויתן המעשר ללוי עוד חזר ישראל ומפריש מן
 חשאר מעשר אחד והו יקרא בקצת השנים מעשר שני ובקצת השנים מעשר עני וה ששנה
 ראשונה ושניה רביעית וחמשים מן השמיטה הוא מעשר שני ושנה שלשית וששית הוא
 מעשר עני ושניהם אינם מן התורה אלא לפירות הארץ וסדרן תרומה גדולה
 לכהן אחריה מעשר ראשון ללוי אחריו תרומת מעשר לכהן אחריו אם מעשר שני אם
 מעשר עני אבל אם לא עשה כסדר הזה אף על פי שהוא עובר בלא תעשה מה שעשה עשו
 שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר כלומר הראוי להקדים לא תאחר וכן הוא מפורש מסכת
 תרומה פ"ג ואמר ירושלמי אמר מר עוקבא מן מה שעבר בלא תעשה אתה זודע שמה
 שעשה עשו כדאמר ל' תשא עליו חטא אם אינו קדוש נשיאות חטא למח פ' המוכר
 את הספינה ומסכת יבמות ריש פרק האשה רבה ופרק האישי מקדש ומוקם רבי אלעזר
 להאי קרא לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומת בה"ם ל' מסכת תרומות פ"ג
 ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ השעם בורה אמרו וכל מעשר הארץ מורע
 הארץ ואף על פי שאלה הכתובים שהביאו ראיה מהם יש מהם שבאו במעשר ויש מהם
 שבאו בתרומת מעשר אין בזה קשיא לפי שאנחנו נביא ראיות מן הפסוקי שבאו בתרומות
 על המעשרות ובפסוקים במעשרות על התרומות לפי שענין אחד כולל אותם והוא שיוציא
 מזה מה שהוא חייב בו מן החק

בבב"ב
 בבב"ב
 בבב"ב
 בבב"ב

חיוב

ועונש האוכל בית שבל קודם הפרישת השתי תרומות מיתח בידו שמים שז'
 לא תחלו את קדשי בני ישראל כלומר לא יתנו בהם מנהג חולק ועדיין
 קדשים שעתידין להתרם לא הורמו ונתניא אלו הן שבמיתה האוכל שבל וכהן טמא שאכל
 תרומה שתיחה ויר שאכל את התרומה אמר שמואל משום רבי אלעזר מניין לכהן טמא
 שאכל תרומה טמא שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחלוהו פרש לו שהיא מחוללת
 ועומדת ומה שאמר ל' שהם במיתה כלומר בדי שמים וגם שלוקין אבל אין בהם חיוב
 כרת וזכרת בחמשים כדנקא מלויים ירושלמי מסכת בכורים מה חמית מיסר מת
 בחמשים זו היא מיתת כרת דכתיב אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי וגו' וזאת עשו להם
 עשו להם תקנה שלא זוננו עיניהם מקדש הקדשים וכתוב ולא יכואו לראות כבלע את הקדש

פרק ראשון

ו

וגומר וכליב ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ומיתה בששים ממתי מדברי פרק יש גוהלין לא נגזרה גזירה על פחות מבן עשרים ולא על יתר מבן ששים סוף מסכת פשקף חמשים זו כרת ששים מיתה כל אדם שבעים שיבה שמונים גבורות אמר רבא מחמשים ועד ששים זו היא מיתה כרת והא דלא קא חשיב לה משום כבודו של שמואל הרמתי רב יוסף כי הוה בר שתיק עבדי וימא טבא לרבנן ולזה עשה מחם הרים ל שתי מדרגות פי' מסכת אבות

האוכל

קודם הפרשת המעשרות לוקה מן התורה ואפילו לא נשאר אלא מעשר עני ואזהרתיה מדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך מסכת כרתות פק אמר רבי אילא האוכל מעשר דגן תירוש ויצהר לוקה שלש והלא אין לוקין על לאו שבכללות שני הכא דמיתרין קראי וכו' וכן פרק אלו חן הלוקין יכול שלא יהיו חייבין אלא על השכל שלא הורם מכנו כל עיקר נשלו מכנו תרומת מעשר לא מעשר שני ואפילו מעשר עני הלא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר ואכלו בשעריך ושבעו מר להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני ואמר רחמנא לא תוכל וזה כלול למלקות שאין עין מיתה אלא בתרומה

האוכל

כיות טבל של דבריהם או מכלאי הכרם והערלה של חוצה לארץ מכן אותו מכת מדרות

חלה

הוא שנפריש מעיסתנו איזה דבר ליתן לכהן שנאמר ראשית עריסותיכם חלה תריסו תרומה ואין לה שיעור מן התורה שנאמר תרומת גזון שלא נאמר בה שיעור ולא תרומת מעשר שנאמר בה שיעור ומיהו חכמים אל נתנו בה שיעור מסכת חלה פב בעל הבית אחי ככד ונחתום אחי מסח ואינה חובה מן התורה אלא בארץ ואינה נוהגת אלא בשל ישראל ואמר הנביא עת ראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל מכל תרומותיכם לכהנים יהיה וראשית עריסותיכם נתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך מסכת קדושין פק כל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בארץ ובחוצה לארץ וכל שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים רבי אליעזר אומר אף החדש ירושלמי רבי יונה בעי ולמה לא הניח אף החלה אמר ליה רבי יוסילא אתניין מתני' לא דברים שהם נוהגים בישראל ונחגגין בגוים וחלה נוהגת בישראל ואינה נוהגת בגוים מאי טעמא ראשית עריסותיכם ולא של גוים והחלה היא שקדמה בזמן למעשרות והכי תני סוף פרק האשה בקנת רבי יוסי אומר גדול תלמוד שהתלמוד קודם לחלה ארבעים שנה ולמעשרות חמשים וארבעה ולשמיטין ששים ואחת וליובלות מאה ושלוש ואשה שהאכלה את בעלה שאינו מעושר או שאינה קוצה לה חלה קראוה חכמים העוברת על דת משה וכראיתא פרק המדיר ודין שלה שיוצאה בלא כתובה ותוספת ואינה נושלת אלא מה שהוא בעין מנדוניית ואומר הירושלמי בלחון בעדים פלוני כתיב תקן לי הכרי קץ לי חלתי ברקו בלחון ולא חשכתי סוף פרק הגזלקמא ובתוספתא מסכת ערלה תניא עשרים וארבעה מתנות כהונה נתנו לאהרן ולבניו בכלל ופרש ובבבית מלח אלו הן עשר במקדש ארבעה בירושלם עשרה בגבולין עשר במקדש טענת ואשם וחבוי שלמי צבור וחטאת העוף ואשם תלוילוט שמן של מצורע ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחו והעומר ארבעה בירושלם הבכור והבכורים והמורם מתורה ואיל נזיר ועורות קדש עשר בגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז והזרע והלחיים והקובה ופדיון הבן ופדיון פטר חמור והתרמים ושדה אחוזה וגזל הגר והרים ל הלכות בכורים פק פירשם כך שמונה מתנות אינם אוכלים אותם הכהנים אלא

סליבן חקלים
דכתיב חתא
גבי פסוק הבין
לה' יזוהי בן
כדי יתקנה
נתתו לעפרו
תנינו בא
לית ש בה
כדי מלמד

פרק שני

במקדש דחינו לפנינו מחומת העזרה. וחמשה איכס אוכלין אותם אלא בירושלם לפנינו
 מחומת העיר. וחמשה אין וזכים בהם מן התורה אלא בארץ ישראל לחוד וחמשה בין בארץ
 בין בחוצה לארץ. ומתנה אחת וזוכין בה מן המקדש. אותם השמונה שבמקדש הם ובשר
 חסאת עוף ובהמה ובשר אשם בין תלוי בין ודאי חכתי שלמי עבור ומותר העומר ושירי
 מנחות ישראל ושתי הלחם ולחם הפנים ולוג שמן של מצורע. בירושלם חזה ושוק של
 שלמים והמורס מתורה והמורס מאיל נזיר ובכור בחמה שהורה והכזרים של ארץ ישראל
 התרומה והתרומה מעשר והלה ושלשתן קדש. וראשית הגז ושרה אחזה ושניהם חולין.
 בכל מקום המתנות ופדיון הבן ופטר חמור וגזל הגר והחרמים וחמשתן חולין. ואותה
 מתנה שזוכין בה מן המקדש עורות העולות והוא הדין עורות קדשי הקדשים כלן לכהנים.
 בכורים אין לנו להזכירם הנה שאינם נזחין חיים.

הפרק השני

לכא שם שבל ודואי ודמאי ומדומע וחולין שהם שמורת דרבנן. שבל נקרא כל
 מה שאינו תרום ומעושר כלל. ולשון שבל טב לא. כלשון פלמוני לפלוגי
 אלמוני. ואיסורו במשהו. וכדאיתא בסוף מסכת עז' כתב ר"ם ז"ל בענין פסח. שבל כהיתרו
 כן איסורו. כלומר דחשה אחת פוטרת את הכרי. על הודאי אביא לך לשון רבי שריא
 נאון בתשובה. מה שלא נתעשר יקרא שבל ומה שיצא ממנו הראוי לו יקרא מעושר ודאי.
 ומה שהיה ספק אם נתעשר אם לא נתעשר יקרא דמאי. ומה שיערב מבלתי מעושר עם
 מעושר יקרא מדומע. ובין ע"כ. האמנם סתם דאי על הרוב רוצה לומר דאי שבל וכדאמר
 מס' דמאי פ"י מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי ולמעשר עני של ודאי לא ישלם בשבת
 עוד פ"ה תרם מן הדמאי ומן הדמאי על הודאי תרומה ויחזור ויתרום. תוספת מס' ^מ
 דמאי פ"ק. כפת המרחץ פטורה מן הודאי ואין צריך לומר מן הדמאי. פ"ב כפת המרחץ עשבי.
 שכן פרש"ז ז"ל מס' כרתות כפת הירוק. עוד פ"ה. מעשה שכנסו רבותי לעיירות שעליה
 הדרך והביאו לפניכם ירק. קפץ רבי עקיבא ועשרו ודאי. אמר ליה ר"ג עקיבא היאך
 מלאך לבך לעבור על דברי חבירך או מי נתן לך רשות לעשר. אמר ליה וכי הלכה קבעת
 בישראל ירק שליו עשרתי אמר ליה תרע לך שקבעת הלכה בישראל שעשרת ירק שלך.
 בשחור ר"ג לביניהן וראה אותן שנתקלקלו עשה כל פירותיהן ודאי בשלהך רש"ב לביניהן
 וראה אותן שנתקלקלו עשה תבואות וקטניות שלהן דמאי ושאר כל פירותיהן ודאי. וכן
 כיוצא בזה הרבה.

מכל כהיבון
 כך יצאו במה

דמאי

הוא כמו שגדרו הגאון ז"ל. וכן הלוקח מעם הארץ נקרא דמאי. והוא לשון
 ש"ה דא מאי ו"א דמאי ד' מן מ' א' מי' ומאכלין את העניים דמאי ומסכת
 דמאי פ"ג מוציאין לו נוטריקן ד' מ' מסורו אשר יחסר.

מדומע

גם כן וכן חולין שנפלה תרומה לתוכו. ונקרא מדומע שהתרומה נקראת
 דמעה שנאמר מלאךך ודמעך וכן נקרא מדומע אם שבל ומעשר ראשון
 או מעשר שני מעורבין וכדאיתא תוספת מסכת תרומת פ"ה. ובאור מדומע כגון שנפלה
 חלק אחד מתרומם בעש' חלק חולין שתכל מאה נעשה הכל מדומע. וסמכו זה למה שכתב את
 כל חלבו את מקדשו ממנו דבר שאתה מרים ממנו אם נפל לתוכו מקדשו. ומה שבא בזה

כענין שיכיל
 אונגה ניוג
 נזחל לך
 מ"י

פרק שלישי

הכתוב הוא מעשר מן המעשר והוא חלק ממאה מן הכל וכשנפל אותו חלק בצע שנשאר נתקדש הכל ונעשה מדומע

חולין

הוא שני מינים אם חולין סתמא אם חולין מתוקנין. חפירות שהורים מהם תרומה גדולה ותרומת מעשר לבר הם הנקראים חולין סתמא שכבר הושלה הקדושה מהם. ואם הופרש מהם כל הדיקן מקדושות ומעשרות נקראין חולין מתוקנים בכל מקום.

כ"ה חולין

הפרק השלישי

לבאר

שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא. ושניה לעתיד לבא. ושהחייב מן התורה אינו אלא ברגן תירוש ויצהר בלבד. גרסינן מסכת חגיגה. רבי אליעזר אומר כך מקובלני מרבין ויוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית מה שעם מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא. וקאי אשתייה פרק מגילה נקראת. ופרק ידועות הטומאה בריש'. אחד נכנס לעזרה ואחד נכנס לתוספת העזרה שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ובכביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד. ובשתי תודות ובשיר. ב' מהלכין ושתי תודות אחריהן הפנימית נאכלת והחיצונה כשרפת כל שלא נעשה ככל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה. איתמר רב הונא אמר בכל אלה תנן רב נחמן אמר מכל אלה תנן. רב הונא אמר בכל אלה תנן קא סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבא. ועזרא זכר בעלמא הוא דעבר. ורב נחמן באחרת מכל אלו תנן קא סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא. ועזרא קדושי קדוש. פיר' אף על פי שלא היו לו אורים ותומים ומלך. מסכת זבחים פרק קדושי קדשים. מאי קא סבר אי קא סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא אף בכור בני. ואי קא סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא וכו' אמר רבא לעולם קא סבר לא קדשה ומיהו טעמא דמאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא נפקא ליה ממאי דאמר' בסוף מסכת ערכין. מאי טעמא דמאן דאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא דכתיב ויעשו כל הקהל השבים מהשבי סכות וישבו בסכו' כי לא עשו כן מסיבת יהושע בן נון וזהו שמחה גדולה. איפשר בא דוד ולא עשה סכות בא שלמה ולא עשה סכות עד שבא עזרא. אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע. מה ביאתם בימי יהושע מנו שמישין ויובלו' ונתחייבו במעש' ואומר והביאך ו' אחיך א' הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה מקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך בחדוש כל הדברים הללו אף ירושתך בחדוש כל הדברים הללו. פי' רש' לא האילא עשו לאו אסכות מהדר אלא ה'ק' כי לא עשו מה שעשו עכשיו מימרת יהושע ומאי ביהו קדושת הארץ. בסדר עולם אמר' ירושה ראשונה ושניה יש להם. שלשית אין להם. כלומר קדושה ראשונה שקדשה יהושע קדשה לשעתה כשהיו שם ישראל. עד שנחרב בימי נבוכדנצר הרשע ולא קדשה לאחר שנחרב. אבל המקומות שקדשו שניה בימי עזרא אין אחריהם הפסק. אם כן בשלישית כשיבא משיח אינה צריכה קדוש. וכן כפרק הנזקין בספא. איז עורדין עם הגוי בשביעית. ומן הארץ שכבש יהושע. הניחו ממנה קצתה עזרא

כ"ה חולין

פרק השלישי

עורא ובית דינו שלא כבשה כבית שאן וזולתו. ועדיין בנה נאריך בזה. ומה שכתב הרב
כעל התרומה ול' שגם קדושת עורא בטלה בזמן הזה ואינו חייב מן התורה להפריש תרומת
ועמשה. והוא ול' תולה הדבר בסכרא בעלמא אינו מחזור וכמו שנבאר בנה.

היוב

אלו הדינים אפילו בימי יהושע ועורא אינו מן התורה אלא על דגן תירוש ויצהר
שכן כתוב דגן תירושך ויצהרך. אבל פירות האילן וירק לא היו לעולם חייבין
אלא מדרבנן. והכי איתא פרק הגודר מן הירק. למימר דגן כל דסרגן משמע מתיב רב
יוסף וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל מעשר דגן תירוש ויצהר וכל תבואת השדה לרוב. ואי
אמרת דגן כל דסרגן משמע מאי כל תבואת השדה היינו דגן אמר רב יוסף לאיתווי פירור
האילן וירק. וכן נמי כתב רש"י ול' פרק כיצד מברכין. מעשר פירות האילן אפילו בארץ
גופה דרבנן שהתורה לא חייבה לעשר אלא דגן תירוש ויצהר. ע"כ. תניא דבילה של תרומה
שנפלה למי חשאת נשלה ואכלה אם יש בה כביצה בין טמאה בין שחורה המים טמאים.

והאוכלה חייב מיתה. פי' רבי שמשון ול' ואף על גב דתרומת פירות דרבנן והאי חייב מיתה
לאו דוקא אלא סימנא בעלמא. וכדאיתא ריש מסכת מעשרות. אי נמי בתרומת בכורים
דשבעת המינים דאוריתא. וכן נמי כתב הראב"ד ול' על מה שכתב הר"ם זל הלכות תרומה
פ"א. מצינו רבי הקדוש התיר בית שאן מאותן המקומות שלא החזיקו בו עולי בבל. אמר
אברהם לא התיר רבי אלא מעשר ירק ופירות האילן שהן מדרבנן אף בארץ ישראל. וכן
דעת רת"ל. כה"ם ול' תרומת ירק מדרבנן כמעשר ירק. וכן נמי מסכת ראש השנה פ"ק
תנא לירקות ולמעשרות פי' לירקות למעשר ירק. ולמעשרות היינו מעשר דגן. והנני
מעשרות משום מעשר דגן ומעשר בחמת. ומיתו כבר סמכום חכמים על דין תורת כדאמר
בספרא. וכל מעשר הארץ מורע הארץ מפרי העץ לרבות שהלים וגרגירי וכל מיני ירקות
וכן נמי בספרי. מרבתי עשר תעשר את כל תבואת זרעך. כתב הראב"ד ול' בספר כתוב שם
פרק העור והרשב וואמר אני שאין חייבין מיתה לא על תרומת דגן תירוש ויצהר ועל הטבל
שלהן. אבל שאר מיני תרומה כהגת בהן וכן מעשרו אבל אין חייבין על תרומת מיתה ולא
על טבלן. וחז"ן מזה ומזה אף אם נאמר שאין חייבין מן התורה אם קרא עליהן שם יש עליהם
קדושת תרומה מן התורה ומדמעת כשל תורה. וכמסכת בכורים פ"ב גרסי. שהתרומה
והמעשר אוסרין את הגורן ויש להם שעור ונהגין בכל הפירות בכפי הכית ושל א בפני הבית.
וכל מה ששנינו בהם דבר תורה הם ודוק ותשכח. ע"כ. ופי' קרא שם שיאמר תרומת מעשר
המחוייבת לזה הצבור מן התאנים וזה בעד צפון או בעד דרום. ומצאתי תשובה לגאון ול'
חלוקת ירק מן השוק חייב לעשר. ולמה חייב לעשר כשהחיד הקדוש ברוך הוא לעשר
פעמים פירותיהם לא הזהיר אלא על התבואה ורונמתה שכתוב עשר תעשר את כל תבואת
זרעך אבל ירק לא הזהיר לעשר אבל חכמים אמרו לעשר ירק דתנן כלל אמרו במעשר כל
שהוא אוכל ונשמר וגדלו מן הארץ חייב במעשר וירק אין צריך לעשר מדברי תורה אלא
מדברי סופרים. והוא ששנינו מעשרות מייג לתורה. ע"כ. ובעל הערוך קנינה רב רביתן
מבן הרב רבי מאיר ולזה כתב פרק האומר התקבל גט. גבי אלא בעצין שאינו נקוב
דרבנן. והאי דפריק בעצין שאינו נקוב דרבנן. ולא פריק במעשר שני דרבנן כגון דאלנו
וירקות משום דההוא אית ליה עקר מן התורה אבל בעצין שאינו נקוב אין לו עקר מן התורה
כלל. ותמה על מה שכתב שחור קודש מורי רבי אליעזר דשינו וע"ל בהלכותיו. ירושלמי
אומר איסי וירקות מרביתם. ופירוש אותו ול' שאין להם אסמכתא מן הפסוק כמו פירות
האילן ואע"פ שפירות האילן ל"כ מדרבנן. ע"כ. שחרי נמצא להם מההיא דספרא וכו' לעיל.

הפרק הרביעי

למאן קניין לגוי בארץ ישראל ודון מירוחו ככר קדם שקדושה שנית קדשה
 בכל המצות התלויות בארץ וזה כשנחלקו רבה ורבי אלעזר מסכת גיטין שלהו פרק השולח
 לא נחלק כל זמן שחור ישראל ולקחה דחורה לקדושתה ולא פלוגיתיהו בפירות הגוי בקרקע
 שלו ואם יש קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי תרומות ומעשרות אם לאו זהו לפי פי
 רש"י ול אבל לפי הר"ם ול המחלוקת מן קרקע של גוי שחור ישראל וקנה אותו ממנו אם
 חזר הקרקע לקדושתו אם לאו דאלו בפירות הגוי בקרקע שלו פשוטא ליה דפטור וכמו
 שנבאר בג"ה ומסתברא בפי רש"י דכיוצא הוא מה שאמרו בתוספתא מסכת נגעים פ"ז
 והלוקח בית מן הגוי וראה בתחלה מה שאין כן באדם פי' הלוקח בית מנוגע מן הגוי בארץ
 ישראל וראה הנגע שבו בתחלה מה שאין כן באדם דאלו גוי שנראו בו נגע וכתנייר אותו
 הנגע לעולם שחור ונקח ששת רש"י ול ומסתברא דהלכה כרבה דסבירה ליה אין קניין
 דפושטין דמתני' מותיה דהא רב אשי דהוא בתרא מוקים לה למתני' דלעולם אין קניין ולשון
 רש"י אין קניין לגוי כלומר אם קנה הגוי קרקע בארץ ישראל אין קניינו קנו להפקיע
 מקדושתה שלא תהייב במעשר דישאל שקנה מסבו פירות צריך לעשר והמחלוקת הוא כן
 רבה סבר דגונך ולא דגון גוי דפרשי זל שאם מרוחו הגוי וזן שלו בשערי מרוח שהוא
 גמר מלאכתו למעשר מרוח הגוי פושטין ואפי' לקחה מישראל בשבילם אבל הגדילו בקרקע
 הגוי ולקחו ישראל בשבילם ומרחן חייבין במעשר דקרקע ארץ ישראל ביד גוי לא הופקעה
 קדושתה ולא לרבי אלעזר הוי פטור דסבירא ליה יש קניין דייק דגנך ולא דגן גוי כלומר
 הגדל בקרקע שלך חייב אבל לא הגדל בקרקע הגוי ואפילו מרוחו ישראל ואשתכח דלכוזל
 עלמא מרוח הגוי בשלו בשעת גמר מלאכה פוטר

דשאין קניין לגוי רבה גרסינן פרק הקומץ רבה חתני אמר רבי שמעון שזורי
 פעם אחת נתערב ליטבל בחולק באתי ושאלתי את רבי טרפון ואמר לי לך
 קח לך מן השוק ועשר עליו כסבר רוב עמי הארץ מעשרין הן והוה פטור על פטור ולמא
 ליה לך קח מן הגוי כסבר אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר וזהו ליק מן החיוב
 על הפטור ואיכא דאמרי אמר ליה לך קח מן הגוי כסבר יש קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע
 מיד מעשר והוה ליה מן הפטור על הפטור ולמא ליה לך קח מן השוק קא סבר רוב עמי
 אינן מעשרין ע"כ לשון המשנה וזה מן הפטור על הפטור דאורייתא הוא אלא מכל מקום
 חייב מדרבנן ולזה הוא פוטר זה הערוב שהוא חייב מדרבנן דעכשוו שניהם תחת מין אחד מן
 החיוב הם ולשון התוספתא מסכת רמאי פ"ה אמר רבי שמעון שזורי מעשה שנתערבו לי
 פירות שבליים ובאתי ושאלתי את ר' טרפון אמר ליה צא וקח לך פירות מן השוק ועשר עליהם
 ולפי לשון התוספתא אין קניין לגוי דהא מן השוק קאמר ליה ולא מן הגוי ופי' המיסרא כך הוא
 דמשום הכי לא קאמר ליה ר' טרפון דלתרום מיניה וביה משום דהוה ליה מן הפטור על החיוב
 כלומר מן החולין המתקוקן על הטבל הגמור וקיימא לך מן הפטורי על החיוב טבל ביה
 בעל הבית מן החיוב על הפטור טבל ביד כהן וכמקום אחר נמי לא כלומר מידאי טבל משום
 דערובא דחכא מוכחא מילתא לפום לישנא דשאלתה דאין חיוב מראורייתא דקאמר ליה
 דתערבו טבל בחולין ולא קאמר נתערבו טבל וחולין משמע דטבל הוא שתייה המועט והחולין

פרק דביעי

היו מרובק והוה ליה שבל בשביל ברוב מדן תורה בכל האימורין. וזכח נמצא לרב בעל העשור זל היתר מצטרף לאיסור רובו מן האיסור. ובכמה דוכתיה. ומשום הכי אם מעשר ממקום אחר הוה ליה מן החיוב דאורייתא על הפטור דאורייתא. וקאמר ליה קח מן השוק דקסבר רוב עמי הארץ מעשרין הן הוה ליה מן הפטור דאורייתא על הפטור דאורייתא. והאי דשני ליה אין קנין לגוי כלומר רחוק ליה מן החיוב דאורייתא על הפטור דאורייתא. וסבירא ליה נמי דמירוח הגוי אינו פוטר דהא על כרחין במסורה עסקי דומיא דלוקח מן השוק. נמצא לפי זה שבהכרח יש לנו לומר שמירוחו אינו פוטר ואפילו בשלד ואפילו למאן דאם יש קנין ויהיה חיוב מדרבנן לכל הפחות בפירותיו שהרי זה הערוב חייב מדרבנן ומה אין לו לעשר ששבל גמור ואין לו תקנה אלא בתבואת עבש הארץ למאן דאמר לך קח מן השוק או בתבואת גוי וקסבר יש קנין. כלומר שיש לגוי קנין דוקא דאורייתא אבל דרבנן אין לו קנין. שאם תאמר שתבואת הגוי היתה פטורה לגמרי אם כן הוה ליה להפקי ומתנות עניים שפטורין לגמרי ואין תורמין ולא מעשרין עליהם אם כן אפילו למאן דאמר לך קח מן השוק מוכרח הוא לומר שחייב דרבנן. והרם זל כתב שבל שנתערב בחולין מתוקנים. גרסינן מסכת בכורות פרק קמא אמר רבי שמואל בר נתן אמר ר' חנינא הלוקח שבלים ממורחים מן הגוים מעשרין והן שלו. דמרחן מאן אלימא דמרחינהו גוי דגבד אמר רחמנא ולא דגן גוי אלא דמרחינהו ישראל ברשות גוי מעשרין דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר. והן שלו דאמר ליה קא אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. הנן חתם הספקיה פירותיו אצל כותי בחוקתן למעשרורג ולשביעית. אצל נכרי כפירותיו רבי שמעון אומר רמאי אמר רבי אלעזר להפריש רכוליה עלמא לא פליגי דביעי אפרושי כי פליגי ליתנן לכתן. ח' סבר דדאי הלפינהו ובעי מתכנהו לכתן רבי שמעון סבר דמאי. ותיב רב דימי וקאם להא שמעתא אמר ליה אביי שעמא דמספקא לך אי חלפינהו אי לא חלפינהו. הא דדאי חלפינהו רכולי עלמא בעי למתכנהו לכתן. והא אמר רבי שמואל ברבי נתן אמר רבי חנינא הלוקח שבלים ממורחים מן הגוי מעשרין והן שלו דילמא כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר. אמר ליה אדרכתן מילתא דאמר רבי יהושע בן לוי מנין ללוקח שבלים ממורחי מן הגוי שהוא פטור מתרומת מעשר שנאמר ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר. שבלים שאתה לוקח מישראל אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכתן. פ' ר' דגבד דגונך מה שאתה ממרח חייב בתרומה ולא מרוח הגוי. דמרחן ישראל ברשות גוי שחיה ישראל אריס וקרקע של גוי הוה למעשרות. אם מעושרין הן אין חוששין שמא החליפן כדי שיתחייב להפריש מעשר אחר. ולשביעית אם גדלו בששית ועכבן עד שביעית אין חוששין שמא החליפן בפירות שביעית שחייב צריכין להתבער בשביעית. כפירותיו של נכרי דודאי חלפינהו וצריך להפריש מהן מעשר. כגון דאמרחינהו לפירות דנכרי ישראל ברשות נכרי. ולענין שביעית מתבערים בשביעית. דמאי ספק החליפן ספק לא החליפן. להפריש כולי עלמא לא פליגי. דאפילו לרבי שמעון דאמר ספק מספקא לא ואכיל שבלים שבמיתה הם. בעי לאפרושי הכל דמי דמאי דעם הארץ שמפריש הכל ובעי למתננהו לכתן. לקמה פריך הא אמרו לעיל מעשרין והן שלו. דמאי. והמוציא מחברו עליו הראיה וישראל מוכר לכהנים את התרומה שהדמים שלו. דהאי דמאי לא דמי לשאר דמאן שנותן לכתן אחר ממאי דהתם איכא שעמא דמפריש מסכ סוטה משום דסבר עם הארץ ללוי הוא דקפיד רחמנא למיתב תרומת מעשר ולא לידוי אבל הכא הוה ספקא גופא דאיכא בתרומת מעשר איכא בתרומה גדולה להא שמעתא דרבי אלעזר מעשרין והן שלו.

פרק רביעי

ט

ואוקימא דאמרינהו ישראל מרשות גוי בתרומת מעשר והן שלו בתרומה גדולה פליגי
תק רבי שמעון עב

נמצא

שהיוכ פירות הנכרי אינו בפרוח ישראל שהרי פיר' אצל הנכרי כפירותיו
שהישראל מרח פירות הנכרי מרשות הנכרי. אם סבן במירוח גוי ובשלו אן
דולק שהוא פטור לגמרי. והיו ששת הרים ולשפי' מסכת דמאי פג. גבי המוליד חטיו
לשתוק כתיובן. כפירותיו ריש לקיש כפירות הגבוי ואינם חייבים כלום. שהוא זכרוננו
לברכה לא דחק עצמו להעמיד הסשנה ההיא כפירותיו ושיהיו חייבין ולפרש שישראל מרח
פירות הנכרי מרשותו כמו שעשה רש"י זל. מכל מקום שניהם מוסכמים בכונה. כלומר
שפירותיו וסרוחו פטורין לגמרי. והוה שפסק זל הלכות תרומה פא כל האי מיסרא. ואמר
פירות הגוי שגדלן בקרקע שקנה בארץ ישראל. אם נגמרה מלאכתן ביד הגוי פטורין מכולם
שנאמר דגנך ולא דגן גוי. הדא הוא רישא ועל מאי דאמר אלא דאמרינהו ישראל הויא
שאמר זל. ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קודם גמר מלאכתן וגמרן ישראל חייבין בכל
מן התורה. ועל מאי דאמרינן מעשרין והם שלו. דאמר ליה קא אתיבא וכך. הוא שאמר
זכרוננו לברכה. וכפירוש תרומה גדולה ונותנה לכהן. ותרומת מעשר ומוכרה לכהן ומעשה
דאשון והרי הוא שלו מפני שהוא אומר ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר אני באתי מכה
איש שאן אתם יכולין לטול ממנו כלום. ועל ההוא דרבי יהושע בן לוי אמר זכרוננו לברכה
מפני מה לא יתן תרומת מעשר לכהן כתרומת גדולה. לפי שנאמר בתרומת מעשר כי תקחו
וגומר שכל שאחה לוקח וכו'.

נמצא פליגי

הרי

לך שהוצא מתוך זה לכולו עלמא שמרות הגוי בשלו פטור אפילו מדרבנן.
וכן נבי מהא דגרסינן מסכת מנחות פרק רבי יושמעאל. אמר רבא פשוטא לו
דמרוח הקדש פוטר ואפילו רבי עקיבא לא קא מחיב התם אלא שלא נתנו מעות לא בצורך
לחן. אבל מרוח הקדש בעלמא פוטר. מרוח הגוי תנא הוא. והניא תורמין משל ישראל
על של ישראל ומשל גוים על של גוים. ומשל כותיים על של כותיים. ומשל כל על של כל.
דברי רבי מאיר ורבי יהודה. רבי יוסי ורבי שמעון אומרי' תורמין משל ישראל על של ישראל.
ומשל גוים ושל כותיים על של גוים ושל כותיים. אבל לא משל ישראל על של גוים ושל
כותיים ולא משל גוים ושל כותיים על של ישראל. וגלגל הקדש פטור דתנן הקדישה עיסתה
עד שלא גלגלה וגלגלה הגזר ואחר פדאתה פטורה שבשעת הויכתה היתה פטורה. בעי
רבא גלגלה גוי מאי. מיתנא תנן גוי שנתגייר והיתה לו עיסה כעשת עד שלא נתגייר פטור
משנתגייר חייב. ספק הייב. הא מאן קאתני לה דברי הכל היא ואפילו רבי מאיר ור' יהודה
דקא מחיבי התם הכא פטרי. התם הוא דכתיב דגנך יתירה הוי מעוש אחר מעוש. ואן
מעוש אחר מעוש אלא לרבות. אבל הכא תרי זמני עריסותיכם כתיב חד עריסותיכם ולא
עיסת גוים. וחד עריסותיכם ולא עיסת הקדש. או דילמא רבי יוסי ורבי שמעון קאתני לה
דקא פטרי אבל רבי מאיר ורבי יהודה לפי ראשית ראשית מהתם. אמר רבא יהא רעוא
דיחוייה בחילמין רבא אפך מאן דאמר מרוח הגוי פוטר גלגל הגוי פוטר. מאן דאמר מרוח
הגוי אינו פוטר גלגל הגוי אינו פוטר. איתביב רב פפא לאבוי גוי שהפריש פטר חמור
וחלה מודיעין אותו שהוא פוטר וחלתו נאכלת לזרים ופטר חמור גזו ועובד בו היא תרומה
אסורה. ועוד איתביב רבינא חלת גוי בארץ ותרומתו בחוצה לארץ מודיעין אותו שהוא
פטור חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה סדמעת. הא תרומה בארץ אסורה ומדמעת
מדרבנן משום בעלי פסין. אי הכי חלה גמי איפשר דאפי' לה פחות מתרומת קמח ועוד

הכלל לזכות בתוס' איתביב היין

כיסין

פרק דביעי

תרומה נמי איפשר דעביד לה כרבי אושעיא דאמר מערים אדם על תבואתו ומכניסה כמון
שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר אי נמי דמעיל לה דרך גנות וקרפפות
חתם בפרהסיא זילא ביה מילתא הכא בעינא לא זילא ביה מילתא והתוספתא מסכת חלה
לא הביאה אלא כך חלה הגוי בארץ ותרומת הגוי בחוצה לארץ מדיעין אותו שאינו חייב
והחלה נאכלת לזרים ובירושלמי מסכת דמאי פ"ה זוגי של רבי שמעון הואר יהודה דהכי
אמר התם מעשרך משל גוי על של ישראל מתני רבי מאיר היא דסבר אין קנין רבי יהודה
ורבי שמעון סברי יש קנין והבע' התרומה הביאו ועוד הביא ירושלמי מס' דמאי פרק קמא
רבי יהודה ורבי שמעון סברי יש קנין ומורים שמפרישין מעשרותיו מדרבנן פרשי זל מרוח
הקדש כגון המקדיש עצמו ודש אותן גזבר ומרתן פטור מן המעשר לעולם דגנך ולא דגן
הקדש ומשל כל כלומר מאי זה שירצה מאלו שתורם על של חברו ואפילו משל גוים
ובותיים על של ישראל אלא מא מרוח הגוי אינו פוטר והוה להו שניהם חייבין אבל לא
משל ישראל דקסברי רבי יומי ורבי שמעון מרוח הגוי פוטר והוה ליה מן הפטור על
החייב וזמן החיוב על הפטור גלגלו הקדש לענין חלה פוטר כן החלה משנתגיר חייב
אם משנתגיר גלגלה ספק חייב דלחומרא אולונן והשתא מכעיא ליה מאן קתני ליה
דגלגול גוי פוטר ואפילו רבי מאיר ורבי יהודה דמחייבי החם גבי מרוח פטרי הכא דתתם היינו
טעמא דאמר מרוח הגוי אינו פוטר משום דתרי דגנך יתירי כתיב דכתוב לא תוכל לאכול
בשעריך מעשר דגנך וכתוב ואכלת לפניי אלהיד מעשר דגנך לרבות דגן גזירי חייב
ילפי ראשית ראשית מהתם כלומר ראשית דגנך ראשית ערומותכם מה להלן מרוח הגוי לא
פטר דהא מרבינן ליה ממעוטי אחר מעוטי דבאמר מאן דמחייב בתרומה מחייב כמי
בחלה מדרבנן כלומר לעולם הא דקתני גבי חלה גלגול פוטר התך הנאי היא דפטרי במרוח
הגוי והא דפרכת מדוקייתא הא תרומה אסורה מדרבנן משום בעלי כיסין עשירים הלוקחין
תבואה מחמרים ואי שרית ללוקח מן הגוי שלא יעשר דמרוח הגוי פטור אתי למימר נמי
לוקח מחמרי ישראל גמי פטור לשון אחר משום בעלי כיסין שיש להן קרקעות הרבה והסיס
על רוב המעשרות ויקנהו לגוי וימרחו גוי ופקיע להו מן מעשר אי הכי בחלה גמי לגזור
גלגול גוי משום בעלי כיסין איפשר דאפי' לה כלומר להכי לא גזרינן לחלה דאי הוה בעי מעי
לערומי בהיתירא דאפי' לה בפחות מהמשת רביעים קמח ועוד הלא מחייב בחלה עד כאן
הרי שמרוח נפקא מדרבנך וגלגול מעריסותיכם תוספתא מסכת תרומה פ"ד גוי שתרם
תרומתו תרומה כ"א על הגורן הפריש תרומ' וכתבה לכהן מעשר ראשון ונתתו ללוי מעשר
עני ונתתו לעני פירותיו מתוקנין רבי אומר כותי בגוי רבן שמעון בן גמליאל אומר כישראל
מכלל זה שפירות הגוי בארץ ישראל במירווחו אינם חייבין אלא מפני דין
גזרת בעלי כיסין האמנם ה"ם זל שפטרם לגמרי הוא מטעם שפטרש
הא דבעלי כיסין בפירוש אחר שלא יתחייב משום שפירות הגוי במירווחו וחי' חייבין שאמר
הנכרי שחפריש תרומה משלו דין תורה שאינה תרומה לפי שאיננו חייב ומדבריה נזרי שתהא
תרומתן תרומה משום בעלי כיסין שלא יהיה זה המסן לישראל ויתלה בגוי כדי לפוטרו
עד כאן ופשוט הוא דלא תני אלא תרומה בארץ אסורה והוא זכרוננו לברכה רוצה לפרש
שהתרומה של גוי אסורה מאותה גזרה לא שבאו חכמי זל לאסור פירות הגוי במירווחו משום
האי גזרה דבעלי כיסין ואם כן אין שום קושיא על ה"ם זל מצד זה כמה שפסק שפירות
הגוי בקרקע שלו ומירווחו שהן פטורין לגמרי אבל הראב"ד זל כתב כשאמר ה"ם דגנך ולא
דגן גוי אמר אברהם חייב מדרבנן ולא אמרו אלא משום דפרש הא דבעלי כיסין
בדפרישנא

פרק רביעי

בלפרישנא לעיל, והוא פירוש חכמי צרפת ופרובנצה וזולתם, ואין לפרש גזרה משום
 בעלי כוסין כלומר מפני העשירי שיש להם תבואה הרבה ויעריבו לפשרן מן המעשר וימיוו
 הבאותיותם על ידי גוים עד דתפשוט מינה דמרוח גוי בשל ישראל פוטר, זה לא יתכן דהא
 האי פירושא לא אתי אלא אי איירי בגמרא כהאי דוכתא במרוח גוי בשל ישראל, וכברי
 דהוא פטור מדאורייתא לא שגזרו עליה חכמים דלא פטר משום דילמא אתי לאיערומי ולמיסר
 לגוי דלימרחינהו כי היכי דלפטרו מן התרומה, אבל השתא דלא איירי בגמרא אלא במרוח
 הגוי בשל לא מצית אמרת הכי, וזאת התעורמה שאנר חוששין הוא מילתא דשכיח כלומר
 שיקנה אדם תבואתו לגוי שהרי כמה בני אדם עושין מוצא בזה בשביל הרוחה שכשהו קרוב
 לפסח רואה גוי באמן אצלו ומפקיד בידו מורים הבגד מן הדגן שעוברין עליו בפסח ומערימין
 לקבות לו ומאמינים בו שיחזירנו לו לאחר הפסח, כל שכן הכא שהרי הגוי נתן כיסו
 ומעותיו לישראל על זאת התבואה והוא גם כן בבית הישרא אס כן מקרו ועברי ואיכא למגזר
 עלה, וכן אין לפרש דהא דר' חנינא דמסכת בכורות שהזכירו לעיל הלוקח טבלים ממורחים
 כגון שקבל ישראל מן הגוי למחצה לשליש ולרביע וקונה ישראל חלקו של גוי ומרחו בשדה
 של גוי האי פירושא לא מסתבר שאם קנה ישראל מן הגוי ואחר כך מרח און אלו ממורחין מן
 הגוי משום דמשמע הא דרבי חנינא דכבר ממורחים נינהו וטבלים קודם שיקנם מן הגוי
 ומיהו הכי איכא לפרושא דהא דרבי חנינא אולא כיהיך דאמר' מסכת בבא מצעא פ"ה השול'
 נתן התם החובר שדה אבותיו מן הגוי מעשר ונותן לו רבי יהודה אומר אף המקבל סבורה
 מאי שדה אבותיו ארץ ישראל ואמאי קרו לה שדה אבותיו שדה אברהם יצחק ויעקב, וקסבר
 אין קנון לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, ומקבל בחוכר דמי מה חוכר בין עבדא בין
 לא עבדא בעי עשורו ומתן ליה דכפורע חובו דמי אף מקביל נמי כפורע חובו דמי ומעשר
 ונותן לו, הם הכי נמו דרבי חנינא בישראל דקבל ארעא מגוי למחצה, לשליש ולרביע
 ומרחינהו ברשות הגוי לאותו חלק של גוי ואחר כך נתנו לגוי קודם שיעשר וכו' וישל אחר
 ולקחו מן הגוי שחייב לעשר מה טעם דכיון דאין לגוי בהאי שדה שקבל ישראל ממנו חלק
 מסוים ברוח מורחית או דרומית כרי שיהיו פירות זה החלק לגוי ולא טבל, אף על גב
 דמרחינהו ישראל, אלא זה החלק שיש לו בכלל הפירות של שדה במקום שאינו מסויים
 נמצא בחוכר שחייב לעשרן ישראל המקבל שמרחם מפני שהם בשל ודכפורע חובו דמי בזה
 החלק שנותן לגוי ולא של גוי ממש הוא חילוף אם כתבם לגוי קודם שיעשרם וכו' וישל
 אחר וקנאם מן הגוי אשמעינך דרבי חנינא דמעשרן והמעשרות שלו משום דאתי מכת וכו'
 ולעולם אי מרחינהו ישראל שאינו קבלן מרשות גוי לא טבלי כלל מדאורייתא כמו מרוח גוי
 עצמו בשל לא אלא מדרבנן משום גזרת בעלי כוסין וכדלעיל, והני מילי במירווח תבואה של
 גוי דגזרינן על מרוח גוי בשל או על מירות ישראל בשל גוי, אבל בגלגול עיסה לגוי וכל
 שכן גוי בשל לויכא למגזר כלל וכדנפקא לן מההיא דפרק רבי ישמעאל אלא פטור לגמרי,
 ואשמעינך מאי דגרסינן מסכת חלה פ"ג דיני ישראל עם הגוי הואך הוא, דתניא נכרי שנתן
 לישראל לעשות לו עסה פטורה מן החלה, ומינה דיישראל שנתן לנכרי לעשות לו עסה
 שחייבת בחלה, עוד תניא העושה עסה עם הנכרי אם אין בשל ישראל כשעור פטורה מן
 החלה, דגלגל מאן אלימא גוי פשוטה אלא דגלגול ישראל ושמע מינה גלגול ישראל בשל
 גוי פטור, וכר דיוקת ממתני איתא האי יש בשל ישראל כשעור חייבת בחלה, דגלגל מאן
 אלימא ישראל פשוטה אלא דגלגל גוי ושמע מינה גלגול גוי בשל ישראל חייב, וקיימא לן
 הלכה כסתם משנה, הרי שיש לנו מהא דנכרי שנתן דגלגול גוי בשל ישראל פטורה מן
 החלה.

פרק רביעי

החלה ומדויקא דידה דגלגול גוי בשל ישראל חייב בחלה וכן פסק הריף ז"ל וכן נמי כחה דעושה עסה ומסתברא דהוא הדק נתן במרוח בחיוב תרומה ויהיה מרוח ישראל בשל גוי פטור כשאנו ארים אלא דאמרין רבנן גזרו על מרוח הגוי בשלו משום בעלי כיסין ואף על מרוח ישראל בשל גוי ולא יהיה ארים ומרוח גוי בשל ישראל חייב מן הדק לא משום גזרה אלא שיעאו הפירות בזה המרוח מחיוב דאורייתא לחיוב דרבנן ולזה כתב הר"ם ז"ל גוי שגמר פירותיו לישראל הואיל והיגונן ביד גוי איננו חייבין בתרומה ומעשר אלא מדבריהם ובפרק מ"ד הזכירו שאין לחוש לגזבר של הקדש משום בעלי כיסין

הכלל בזה מרוח הגוי בשלו או מרוח ישראל בשל גוי פטורין לגמרי מרוח הגוי בשל ישראל חייב מררבנן לחוד אלא שחכמים גזרו על מרוח הגוי בשלו משום בעלי כיסין לפירושינו לא לפירוש הר"ם ז"ל וה"ה למרוח ישראל בשל גוי ואם פן יהיה הכל חייב וגלגול גוי בשלו או גלגול ישראל בשל גוי פטור לגמרי ולכאן למגור כלל וגלגול גוי בשל ישראל חייב

ולפעמים

תרומתו תרומה מטעם אחר וכדאמרי' מסכת ערכין פרק קמא אמר רב יהודה אמר רב גוי שהפריש תרומה מכירו בודקין אותו אי אמר בדעת ישראל הפרשתי נתתן לכהן ואי לא טעון גזירה חיישי' שמא לבו לשמים פרש'ו ולדעת ישראל שלמקום שהתרומה של ישראל הולכת תלך זו נתתן לכהן לא' שישראל אמר לו להפרישה טעון גזירה דהקדש אמור בהנאה דחיישינן שמא לבו לשמים לשם הקדש הילכך יגנו ובזמן הזה עסקי' דהקדש אטור בהנאה כדתניא אין מקדישין בזמן הזה

על

דק קניין הגוי בארץ ישראל פסקו הרבה שאין קניין ועל פי מה שפ' רש"י ז"ל שיתבאר ממנו שישראל שקנה פירות הגוי מקרקעו שהוא חייב לעשר זה אפי' בלא זכרון דין גזרת בעלי כיסין הבאה מתורת מרוח ומי שפוסק יש קניין מכל מקום חייב מדין בעלי כיסין אם כן אין צד פטור לפירות הגוי והר"ם ז"ל שפטרם הוא מפני שפ' דין קניין ודין גזרה וזלתי פ' רבתינו הצרפתיים ז"ל פירוש הגזרה זכרונה ופ' הקניין הוא שכתב הלכות תרומה פ"א גוי שקנה קרקע בארץ ישראל לא הפקיעה מן המצות אלא היא בקדושתה ולפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה כיבוש ככיבוש יחיד אלא ספריש תרומה ומעשר ומכאן כבורים הכל מן התורה כאלו לא נמכרה לגוי מעולם והרי שפסק ז"ל אין קניין אלא שהוא שוה כמו יש קניין לפרש'י ז"ל הלא דעתיה כל זמן שהקרקע ביד הגוי הפירות פטורין ומסכת דמאי פ"ד גבי מעשרין משל ישראל על של ישראל כתב ז"ל כבר בארנו שחוקר בידנו שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר ולמדנו מן הענין הזה כי הגוי כשיקנה קרקע בארץ ישראל יהיו פירותיו חייבין במעשרות כמו פירות ישראל ולפיכך מעשרין מזה על זה והרעת רבי מאיר ואינה הלכה אלא יש קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות עד כאן והמחמיר ישא ברכה והבעל התרומה שכתב דע' ביש קניין בשלהיה השולח חיונין לדעתן שצ"ע אם יש קניין או אין קניין דאורייתא דאלו מדרבנן פשוטה ליה דאין קניין ועל פ' רש"י ז"ל ער שחייב פירות הנקנין מן הגוי לתרום ולעשר מדרבנן עוד כתב באותם הלכות שלזו זכרונה לברכה מכל מקום יזהר שלא יפריש משל גוים על שרל ישראל אם אפשר אף על גב דשניהם דרבנן שייך לאסור כמו כן מן החוב על הפטור וכו'

ודבר

פשוט הוא שיש לנו כמה הלכות שמורות אין קניין וגם יש לנו שמורות שיש קניין וזכרנו קצתם ועוד מהם מסכת ע"ז פ"ר קמא אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות וכו' טעמא דהחמירו בשדות יותר מבתים דבשדות איכא תרתי

פרק רביעי

יא

התרת דקא מפקע ליה ממעשר וקא יתיב ליה חנייה בקרקע. ובתים דקא מפקע ליה ממוזיה
 מוזה חובת הדר היא. וכוזה המקום נראה פשיטא דהאי דקא מפקע ליה כמעשר הוא להיות
 פטור מדאורייתא. דהא קרא קאמר לא תחונם. ואם כן אית ליה ריש קנין דאורייתא אבל
 לא מדרבנן. ולא תפשוט מהא שמירות הגוי פטורין אפילו מדרבנן. ומצאתי והא קא מפקע
 וכו' למאן דאמר יש קנין ניוחא שפיר ולמאן דאמר אין קנין והאי ישראל הלוקח מן הגוי חייב
 לעשר ומכל מקום אפילו לרד"ה קאמר דקא מפקע ליה ממעשר שהרי הגוי עצמו לא אפריש
 ממנו מעשר. עוד פרק השולח גש האריסין והחכירין ואריסי בתי אבות גוי שמשכן שדהו
 לישראל אף על פי שעשה לו נימוסו פטורה מן המעשר. הכא נמי פטורה מדאורייתא. אי
 כמי בסוריא. תוספת מסכת שביעית פ"ג. העוקר שתלין מתוך שלד לטענן בחוצה לארץ
 ולתפקיד ולמוכרין לגוי הרי זה חייב מפני שמוציאן מידי מעשרות. פרק השואל את הפרה.
 אלא הא דתניא רבי יהודה אומר המקבל שדה אבותיו ממעיק גוי מעשר גוין וכו' לז' מאי איריב
 מציק אפי' אין מציק נמי אלא לעולם יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר ומקבל
 לאו כחוכר דמי ומאי שדה אבותיו שדה אבותיו ממש ולרד"ה הוא דכנסו רבנן איירי דחביבא
 ליה שפי אוליו ומקבל ליה אבל לאיניש בעלמא לא ולרד"ה מאי שטעמא קנסו רבנן אמר רבי
 יוחנן כדו שתהא בוכה בידו אמר רבי ירמיה כגון דא צריבא רבה. פר' המוכר את הספיכה גבי
 בכורים. מחייב היה רבי מאיר אף בלוקח פירות מן השוק. והא כתוב בארץ ההוא למעושי
 חוצה לארץ והא כתוב ארמתך למעושי ארמת גוי והא כתוב אשר נתת לרדיחבת לוי וזו וכו' ו
 בהו וכן הירושלמי נוטה לזה דאמר אף על פי שאין קרקע נגזלת יש יאוש לקרקע והאמר
 שיש שינוי רשות אבל יאוש אין שם ונוסחאות תפלותינו וברכותינו וזכיתו. ומה ששנונו
 כל הכתים משמאין כנגעים חרץ משל גזים כראה שאין זה מטעם יש קנין דהא בשל ארץ
 ישראל איירי ומיהו מטעם דאחותכם כתוב.

בבב

דוש

הרבה הלכות על און קניין ושמרוחו אינו פוטר מסכת פאה פ"ד. הלקט והשכחה
 הפאה של ככרי חייב כמעשרות אלא אם כן הבקיר. מסכת תרוסה פ"ג. הנכרי
 וזכותו תרומתן תרומה ומעשרותיהן מעשר והקדשן הקדש רבי יהודה אומר אין לנכרי כרם
 דביעי וחכמים אומרים יש לו. תרומת הנכרי מדמעת והייבין עליה חומש ורבי שמעון פוטר
 ופי' הר"ם ול תרומת תרוסה אף על פי שאינם חייבין במצות אם עשאים יש להם קצת שכר.
 עוד עם פ"ש המכבש עם הנכרי בחסיות אף על פי שפירותיו טבל אוכל מהם עראי. פי' חסיות
 שזומם ומיני בעל. מסכת עורלה ברישא. הנוטע לרבים חייב. רבי יהודה פוטר הנוטע
 ברשות הרבים והנכרי שנטע והגזלן שנטע והנוטע בטפינה והעולה מאליו חייב בערלה.
 מסכת מכשירין פ"ב אוצר שישאל ונים משילין לתוכו אם רוב גוים ודאי אם רוב ישראל דמאי
 מחצה למחצה ודאי דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אפי' כולם גוים ואח"כ ישראל משל לתוכו
 דמאי ופי' רבינו שמשון ול דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר וכיון דרוב גוים
 איכא לממר דגוים ניכחו הילכך יעשר ודאי ואפילו יש קנין מכל מקום ודאי אינו מעושר
 הוא. עד כאן. ולרבנן על כרחין הגורם לזה הדמאי הם כגוים דאילו כולן ישראל היה ליה
 חתלין מתוקני. ואין לתלות בישראל עם הארץ אף על פי שנתנו החזקה לחבר דהא קימא
 לן דרוב עמי הארץ מעשרין הם. ואם נאמר שמרוח הגוי פוטר אם כן אף על פי שכולן גוים
 היאך יהיה האוצר דמאי. ובמסורה עסקינן דהא ככנס לאוצר והוא דמאי אפילו לחכמים
 וכן נראה כפי' בתוספתא מסכת אהלות פ"ח וכתבנוה פרק יב'. תוספתא מסכת מעשר שני פ"ה
 אחד הכונס מתוך שלו ואחד הלוקח ואחד הירש ואחד שנתנו לו בכתב והוא דהלוקח מן

הגוי

פרק רביעי

הגוי ומן הכותי פירות שבלו הרי זה חייב בחומש, עוד בתוספת מסכת דמאי פ"ר חזקת הגר בכל מקום דמאי אחד הגוי אחד ישראל ואחד הכותי ב"א בזמן שמביאין לו מישאל אבל מביאי לו מן הגוי ומן הכותי חזקתו ודאי, איזהו תגר כל שהביא ושנת ושלש, ולשון הרס זה על זה הלוקח מן הגוי בארץ שהחזיקו עולי כבל אם הית תגר גוי שהוא לוקח מישאל פירותיו דמאי לפי בראשונה בזמן שהיה רוב ארץ ישראל ביד ישראל יהיה הלוקח מכלל תגר גוי מעשר דמאי ללוקח מעם הארץ עד כאן, ולא הביא הרב זל סוף התוספתא כלל, כלומר אבל מביאין לו, שמאותה סופא יתבאר שפירות הגוי מקרקע שלו ומרוחו שהן ודאי שבל, ואולי שתק ממנה הרב משום דלא שמיע כלומר לא ככירא ליה, עוד שם בתוספתא המפקיד פירות אצל גוי הרי זה חושש משום מעשרות ומשום שביעית רבן שמעון בן גמליאל רובי שמעון אומר עשו פירות הגוי הזה דמאי פ"ג, המוליד חטיו לשחוק כותי או לשחוק עם הארץ בחזקתן למעשרות ולשביעית לשחוק נכרי דמאי, פירוש הראב"ד זל רמז שם הוא הוה דמאי שמא החליף זה השחוק הנכרי אלו החשין של ישראל בשלו, וה"ר זל פ' הלכות מעשר פרק י"א שמא החליפין בכחים של עם הארץ ותמה עליו הראב"ד זל דאם כן הוה ליה ספק ספקא, והוה לשוננו וזכרנו לברכה, אמר אברהם ואם מפני הספק הוה הל"א הוא ספק ספקא אל"א שמא החליפם משלו ומרות הגוי חייב מדרבנן עד כאן ירושלמי פרק השולח ג"ט, רבי זעירא בשם רבי אלעזר אף על גב דאמר רבי מאיר אין קניין לגוי בארץ ישראל לפטרו ממעשר מודה שיש לו קניין נכסים, נראה לפ"ש שבא ללמדנו שאין ראוי לעשות ולגזול בקרקע הגוי שקנהו בארץ ישראל כענין שהוא מותר בגר שאין לו יורשים אי נמי לענין לולב הגזול, אי נמי לענין לרעות בהמה דקה בשדותיהם וכיוצא בזה, אלא שקרקעו קניו לו קנין גמור, ועל זה הוא שאמרו אין מוכרין להם במחבר לקרקע, וכן חוכרין נירין מן הגוי בשביעית אבל לא מישאל, וכן לענין שבת ובגוי עד שישכור, וכיוצא בזה, אלמא יש להם קניין נכסים על דרך כך, ומה ששינונו פרק חזקת הבתים, אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי הגוי הרי הם כסדרם כל המחזיק בהם זכה בהם, וזה בישראל שלקח מן הגוי ונתן דמים וקודם שהחזיק בה בישראל אחר והחזיק בה שזכה האחרון מאי שמע"א גוי ממי מט"א זווי לידיה הוא דמסתלק ליה וישראל לא קני עד דמטו ששרא לידיה וכדאמר רב יהודה אמר רב חבא מחמת גוי הרי הוא כגוי מה גוי אין לו חזקה אלא בשטר אף הבא מחמת גוי אין לו חזקה אלא בשטר, וזה שהגוי שלקח מישאל קרקע לא קנה עד שיכתוב לו ישראל ששטר המכר, ועל כרחיך אשכחן הלוקח במטלטליהן, אמרו פרק שור שנגנב שור של ישראל שנגנב שור של נכרי פטור, ושור של נכרי שנגנב של ישראל בין תם בין מועד משלם נוק שלם, ושקלי וטרי, ומסקנא אמר רבי אבהו אמר קרא עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים מה ראה ראה שבע מצות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתיר ממזבם לישראל, וממון נאמר על המטלטל לחוד, ובדמיתר נמנן את לוש ואת רכושו, וית ממוניה ואף על פי נכסים ישנה אפילו מקרקעו וכדאיתא פרק מי שמת, נכסים וממון לחוד, והכא נמי נכסים לא קתני, ומיחו הירושלמי אומר הורידן מנכסיהן, ונולתו כשהיא אסורה עכשיו גזרת הכתוב, דאמר רב הונא אמר רב מניין לגזלה של גוי שהיא אסורה שנאמר, ואבלת את כל העמים בזמן שמסורו בידך ולא בזמן שאינם מסורו בידך, ומשום הלול השם נמי, וכדאיתא בירושלמי פרק שור שנגנב, מעשה ששלחה מלכות ~~השני~~ שני אסרגושויות ללמוד תורה מרבין נמליט ולמדו ממנו מקרא ומשנה תלמוד ואגדה, ובסוף אמרו לו כל תורה שיש לכם נאה ומשובחת חוץ משני דברים שהתאומרים בת ישראל לא תילד הנכרית אבל בכרית מילדת בת ישראל.

הנה

גזלה וי' אמת
שכחו וי' אמת
כחוב נחין
תלמי הפ"ט

גדולו של ישראל אסור ושל גוי מותר באותה שעה גזר ר' על גדולו של גוי שיחא אסור ספני
חלול השם אפילו הכי לא משון לסולמא דצור עד דשכחון כלה ונכמים שהזכיר הירושלמי
במקרקעיה קא מיירי

בלל

הרבר ושרשו שעקר פטור לפירות הגוי הוא שיוצא שלנו מההיא דר' חנינא
במסכת בכורות וזוהו הוא שעליה יסד ובנה הרם זל פסק שלו להתירם וכמו
שבארנו מלה במלה ואם היה זכרונו לברכה מוצא בכל התלמוד מקום יותר מבואר בזה
המבוקש היה לוקחו והקושיא היותר גדולה לזה הפסק הוא מההיא דפרקי ישמעאל דבעלי
כיסין והוא זכרונו לברכה נשמר ממנה ופירשה לדעתו ולצביונו גם אל הפוסקים אין קניין
לא יקשה עליו בלל והמשניות שנמצא בסדר זרעים שמורות אין קניין ועל דרך פירושו
אנחנו כלומר לחייב פירות הגוי מוקים להו כרבי מאיר דאית ליה אין קניין וכמו שתמצא
בפירושו ואם היא תוספתא שסתמה רבי חייא שתיק מינה וכמו שכתבנו לעיל גבי
חוקת תגר ורחמנא ליבא בעי שחבר זכרונו לברכה כל כונתו לשמים

אבל

אנו בדרכי המחמירים הלכנו וכן מצאנו וקבלנו לרוב חכמי ארצנו ורבנותינו
אבותינו ספרו לנו שרבי שמשון ורבינו יצחק אחיו זכרונו לברכה כך פסקו גם
כן וכן זכרנו בהיא דמסכת מכשירין שהבאנו וכמו שפסק הר"א בר זל וכמו שהוא דעת
רש"י זל כתב שהור קדש סהר אליעזר זקל בהלכותיו וצריך להזהר בכל מקום מפירות
שגדלו בארץ ישראל ברשות הגוי בכל חומר אותם פירות שגדלו ברשות ישראל הן
לענין תרומות ומעשרות הן לענין שביעית עוד כתב ז"ל אלמא דכר בני יש קניין חייב לוקח
מן הגוי בארץ ישראל מדרבנן ואי אין קניין חייב מן התורה למאן דאמר מרוח הגוי אינו
פוטרי ואי משום תבואת זרעך ולא לוקח זה אינו אלא בלוקח מישראל דיש לו קניין בארץ
והטיל הכותב החיוב על התבואה ומאחר שהוא זקוק לתרומ' כלום לאחר שנמחה יש אומר'
אסור לאכול אפילו עראי לפי רבי יצחק בר' מרדכי זל והוא חייב מדאורייתא מאחר דסבירא
ליה דאין מרוח הגוי פוטרי ועוד כתב זל ועכשיו אם אין קניין לגוי לוקח מן הגוי קודם מרוח
חייב דאורייתא ואם יש קניין אינו חייב כי אם דרבנן בין קודם מרוח בין לאחר מרוח עכ"ל
אין משיבין את האריא אחר קדושה ושהיה אלא אם באנו מטעם יש קניין לחד פשיטא
קדום מרוח פטור לגמרי וכל שכן לאחר מרוח דהא אנן לא מצינן למרחה לעולם
דמרוח גוי לא יהא פוטרי דהא רבה של ה' השולח גש דסביר ליה אין קניין דייק דגנך דגונך
ולא דגון גוי ולא חייב מכח אין קניין אלא הגדל בקרקע הגוי ומרחה ישראל וכן נמי בההיא
דפרקי רבי ישמעאל רבי יוסי ורבי שמעון סבירא להו דמרוח הגוי פוטרי זכראמר' ז' יוסי
ורבי יהודה הלכה כרבי יוסי וכדאיתא פ' מי שהוציאוהו וכל שכן כר' מאיר אם כן פשיטא לן
דמרוח הגוי פוטרי ואפי' מדרבנן וכל לעיל וזוהו הוא שישראל שמכר פירותיו לגוי קודם שבאו
לעונת מעשר וגמרן הגוי שהם פטורין מתרומה ומעשר וכן כתב הר"ם זל וכתב על זה
הרא"ב זל אמ' אברהם לא ידעתי זה חנמר מהו אם רעה לומ' גמר הבשול' וישו' בשול או גמר
המרוח ומשום מרוח קאמר אמאי פטור לגמרי וזוהו אלא חייב קניין לגוי להפקיע מיד
מעשר ויהא חייב מדרבנן ולא מתוקמא מילתא אלא בסוריא עכ' ותמה על הרא"ב זל
היאך הקשה לרם מאמרו לעיל דאין קניין דלפי פירושו אין קשה עליו בלל ועוד שהרב זל
לא בא הנח מטעם קניין וכל לקמן

עכשיו

שלא נפסקה הלכה לכאורה אם יש קניין או אם אין קניין נאם אם אין קניין
ולקחו ישראל קודם מרוח חייב מדאורייתא לאחר מרוח אף על פי שמרות

הגוי פוטר מכל מקם הגדילו בארץ ישראל ויהיה חייב מדרבנן. וזה החיוב הוא חסר גמל. ואם יש קניין לאחר מרוח פטור לגמרי ולפני מרוח אמאי חייב כלל. דהא רבי אלעזר בשלהי השולח דריש דגנך ולא דגן דגן כלומר הגדל בקרקע שלך אבל לא הגדל בקרקע הגוי ואפילו מרחו ישראל וכדלעיל.

אלא

אנו אין לנו אלא שאפילו מאן דאמר יש קניין עם מרוח הגוי שפוטר אפי' הכי פירות הגוי חייבין מדרבנן וזה מטעם גזרת בעלי כיסין לחוד דליכא עליה פירכא ודבא מרנא. אף שלכאורח מסתברא כמאן דאמר אין קניין. והמשיגות המורות על זה בעמידם על כלכלנו והלכה כסתם משנה ושיטת הרם זל מסתבר שהיא שנלך בפירו' הסחובת' אחר כי שנמצאו בהגיעם לעונת מעשר ומרחו. כיצד היה המוכר ישראל והלוקח גוי פטורין מכלום דהשתא איכא תרתי לפטור עונה ומרוח גוי. והו' שאמרנו זל ישראל שמכר פירותיו לגוי קודם שיבואו לעונת מעשר. וגברין הגוי פטורין מן התרומה ומן המעשר ומה שהשיג על זה הראב"ד זל תרצנחור. היה זה המכר אחר שהגיעו לעונה חייבין ואף על פי שגמרין הגוי אינו יכול לסלק מאלו הפירות החיוב שחל עליהם ביד הישראל כענין גוי שגמר פירותיו לישראל. מיהו התם נימא הואיל דגונן ביד גוי אינם חייבין אלא מדבריהם. והכא נימא אף על פי שדיגונן ביד גוי הואיל והיו של ישראל יהיו חייבין מדבריהם. ולזה אמר זל ואם אחר שבאו לעונת המעשרות אף על פי שגמרין הגוי חייבין בכל מדבריהם. דמכל מקום איכא חרא לחיוב והוא אחר עונה. היה המוכר גוי והלוקח ישראל חייבין. והו' שאמרנו זל מכר הגוי פירות שלו לישראל שהם מחוברין לקרקע שלג' באו לעונת המעשרות ונגמרו ביד ישראל חייבין בכל ונותן התרומה והמעשרות לבעלים. דהא איכא תרתי לחיוב קודם עונה ומרות ישראל. היה זה המכר אחר העונה ומרותו הישראל אין זה פירות הגוי שמרחם ישראל שפטורין לגמרי ולא כפירות הגוי שנגמרה פלאכתן על ידו. דהא קנאם הישראל בעודם מחוברין. וגם אינם כפירות שלקחם קודם עונה אם כן יפריש כל החקים וקצתם יתן וקצתם ימכור. ולזה אמר זל ואם מכרן אחר שבאו לעונת מעשרות מפרשי תרומה ומעשר ונותן לבעלים לפי חשבון. כיצד לקח תבואה זרועה מן הגוים אחר שהביאה שלוש ונגמרה ביד ישראל מפרשי תרומה ומעשר ונותן שני שלישי המעשר ללוי ושני שלישי תרומה לכתן ומוכר להם השליש. דמכל מקום איכא חרא לחיוב והוא מרוח ישראל. היה המסחר גוי דהשתא איכא תרתי אחר עונה ומרוח הגוי פטורי' מכלום. ולזה אמר זל מכר הגוי לישראל פירות מחובת' אחר שבאו לעונת המעשרות ומרחן הגוי ברשות ישראל אינו חייבין בתרומה ומעשר הואיל ובאו לעונת מעשר ברשות הגוי אף על פי שהם ברשות ישראל. ודין פירות התלושין כבר יצא לנו מההיא דרבי חנינא דמסכת בכורות וכדלעיל.

הפרק החמשי

לבאר

שהלוקח מישראל חייב לעשר. ודין פירות ישראל בקרקעו. וזכרון הגעלה ושמתלוקת הפוסקים אינו משים הדבר ספק לפוטרו מברכה. ולזה חזק החקים אם הם דאוריתא או דרבנן. ודין כבוש ראשון ודין כבוש שני. וזכרון שתי אשרות שהם כותי וצדוקי. וענין קיסלן גרסי' מסכת בכורות פרק קמא. דלוקח טבלו מכותו מן הגוים מעשרן ואוקים לה שהישראל אריס אם כן כל שכן הוא בתבואת ישראל לחודיה. ופרק

וּפְרָק הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים אֲמַרְיָם וְלוֹקַח מִדְּאוּרֵיתָא מִי מַחֲיִיב וְהָא הֲנֵיכֵן מִפְּנֵי מַה חֲרַבּוּ
 חֲנֻוּת שֶׁל הֵינּוּ שְׁלִשׁ שָׁנִי קֹדֶם יְרוּשָׁלַם סְפֵנִי שֶׁהֶעֱמִידוּ דְבָרֵיהֶם עַל רִצְן תּוֹרָה שֶׁהָיוּ אוֹמְרֵי
 עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר וְאִכְלַת וְלֹא מוֹכֵר. תְּבוּאָת זֶרַעךָ וְלֹא לֹקַח. אֲלֵא מִדְּרַבְנָן וְקָרָא אֲסַמְכְתָּא
 בְּעֵלְמָא הוּא. כֹּתֵב רִתְּהָא דְאֲמַרְיָ תְּבוּאָת זֶרַעךָ וְלֹא לֹקַח אִם לִקְחוּ אַחֵר מִרוּחַ מִדְּאוּרֵיתָא
 פְּטוּר. וְחַיִּיב מִדְּרַבְנָן. וְקֹדֶם מִרוּחַ חַיִּיב אֶפְּלִי וְדְאוּרֵיתָא וְכֵן פִּסְק הָרִם זֶל הַלְכוּת מַעֲשֵׂר
 שְׁנֵי פָּב. וְאִם כֵּן מַעוֹשׂ דִּלְמָא לֹקַח אֵינּוּ אֲלֵא בְּלוֹקַח אַחֵר מִרוּחַ שְׁפוּטְרוּ דְאוּרֵיתָא. וְאֵיירִי
 הֲחַיָּא דְמַסְכַּת בְּכוֹרוֹת בְּלוֹקַח קֹדֶם מִרוּחַ שְׁחֵיב דְאוּרֵיתָא. וְהֲחַיָּא דְמַסְכַּת כְּבָא מַעֲשֵׂר
 אֵיירִי בְּלוֹקַח אַחֵר מִרוּחַ שְׁפוּטְרוּ דְאוּרֵיתָא. וְהִשְׁתָּא לִיכָא לְמַקְשֵׁי מַהֵא אַהָּא. כֹּתֵב וְקֵנִי בְּעַל
 חֲנֻוּת זֶל מִדְּאוּרֵיתָא לְמַעוֹשֵׁי דְגִנְךָ וְלֹא דִינָן גְּזוּ (פִּי אִם קִנְאוּ הַגִּי מִיִּשְׂרָאֵל) וְדַגְנּוּ דְפְטוּר
 מִכָּלל יִשְׂרָאֵל הַלּוֹקַח וְדַגְנּוּ חַיִּיב מִן הַתּוֹרָה. וְהַבְּעַל הַתְּרוּמָה זֶל כֹּתֵב פִּירוּת שְׁבוּדָאֵי גִדְלוּ
 בְּקִרְקַע שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אִם אַחֲרֵיכֵן קִנְאוּ אַחֵר מִמֶּנּוּ אֵינּוּ חַיִּיב לְעֲשֹׂר אֵל מִדְּרַבְנָן. כִּדְרַשׁ
 פְּרַק הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים תְּבוּאָת זֶרַעךָ וְלֹא לֹקַח כְּשִׁמְרָחוּ מוֹכֵר לְדַבְרֵי רִאָּה זֶל וְכִשְׁמָרְחוּ
 לֹקַח כְּדַבְרֵיהֶן יִצְחָק כִּי מִרְכִּי זֶל עָב. וְהִיָּה לְפִי הַפִּירוּת בְּעַל הַבֵּית בְּמִרוּחוֹ חַיִּיבֵן
 דְאוּרֵיתָא. וְמִיָּה מַמָּה שְׁכַתַּת הָרִם זֶל בְּדִינֵי הַחֲקִים בּוֹמֵן הַזֶּה נִרְאָה דְלֹא מַשְׁתַּעֵי הַכָּא אֲלֵא
 בּוֹמֵן שְׁיוֹשְׁבֵי עֲלֵיהּ שְׁהֵי הוּא אֵינּוּ מַחֲיִיב הַדִּינֵן עֲכָשׁוּ אֲלֵא מִדְּרַבְנָן.

דִּין

פִּירוּת יִשְׂרָאֵל בְּקִרְקַעוֹ וּמְרוּחוֹ מִמָּה הֵם חַיִּיבֵן בּוֹמֵן הַזֶּה אֵיתָא בִּירוּשָׁלַם מַסְכַּת
 שְׁבִיעִית פֶּר דְאֲמַרְיָ הִקִּישׁ בֵּיאֲתָן בִּימֵי עוֹרָא לְבֵיאֲתָן בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ מַה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ
 מְשׁוֹרֵן הָיוּ וְכַתְחִיבוּ אֵף בִּימֵי עוֹרָא שְׁפוּרֵין הָיוּ וְכַתְחִיבוּ. מַמָּה נִתְחַיְבוּ רַבֵּי יוֹסִי בִּרְ הַנִּינָא
 אֲמַר דְּבַר תּוֹרָה נִתְחַיְבוּ שְׁנֵאמַר וְהִבְיֵאתְ אֶל הָאֵרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ וִירְשֶׁתְּהָ
 מִקִּישׁ יְרוּשָׁתְךָ לִירוּשָׁת אֲבוֹתֶיךָ וְכו' רַבֵּי אֲלֵעִזֵּר אוֹמַר מֵאֵלֶיךָ קְבִלוּ הַמַּעֲשֵׂרוֹת. וְהַסְמִים
 הַקְּדוֹשׁ כְּרוּךְ הוּא עַל יָדֶךָ. נִמְצָא לְפִי זֶה דְלְרַבֵּי יוֹסִי מַעֲשֵׂרוֹת בּוֹמֵן הַזֶּה דְאוּרֵיתָא וְלְרַבֵּי
 אֲלֵעִזֵּר דְרַבְנָן. וְהִרְאָבְרִי זֶל עוֹשֶׂה הַכֹּל דְאוּרֵיתָא בּוֹמֵן הַזֶּה כִּבְכוּשׁ שְׁנֵי. וּמִדְּרַבְנָן כִּבְכוּשׁ
 רִאשׁוֹן. וְכֹמוֹ שֶׁנִּכְבָּר בְּנֵה. וְהָרִים זֶל עוֹשֶׂה הַכֹּל דְרַבְנָן. וְאִיכָא דְסִבְרָא לִיהוֹכְרֵי אֲעוּר
 וְהִבְיָאוּ רֵאִיָּה דְמִדְּאֲמַרְיָ מַסְכַּת מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן פָּב. הִיָּה עוֹבֵר בְּשׁוֹק אוֹמַר שְׁלוֹךְ לָכֶם תַּאנִּים
 אוֹכְלִין וּפְשׁוּרִין. כֹּתֵב עַל זֶה שְׁתּוּר קֹדֶשׁ מִהֵר אֲלֵיעִזֵּר זֶקֶל וְהַסְמִיחֵר תְּבָא עֲלֵיו בְּרַכָּה.
 וּמַסְכַּתְרָא דְפְלוֹגָתָא דְרַבֵּי יוֹסִי וְרַבֵּי אֲלֵיעִזֵּר בְּמַעֲשֵׂרוֹת וְהוּא הִדִּין בְּתַרּוּמָה. וְהִרְאִיָּה דְאֲמַרְיָ
 בִּירוּשָׁלַם תִּנְיָ רַבֵּי חֲלֵפְתָא בֵּן שְׂאוּל קִרְרָה שְׁבַשֵּׁל בַּה תְּרוּמָה מְנַעִילָה שְׁלֹשׁ פַּעְמִים וְדָוִי.
 אֲרַבָּא וְאִין לְמִדִּין מִמֶּנָּה לֵבְנֵין נִבְלָה אֲמַר רַבֵּי יוֹסִי קִשְׁתָּא קוּמֵי רַבֵּי אַבָּא תְרוּמָה בְּעוֹן מִיתָה
 וְכַמָּא וְנִבְלָה בְּלֹא תַעֲשֶׂה וּבִשְׁשִׁים. וְאֲתַמַּר חֲכִין אֲמַר לִיָּה כְּמַדְּ דְאֲמַר מֵאֵלֶיךָ קְבִלוּ
 הַמַּעֲשֵׂרוֹת וּלְפִי תְקִלוּ בַּה. הִרִי שְׁהַקּוֹשִׁיא הִיתָה מִתְרוּמָה וּפְרוּקָא מַעֲשֵׂר וּפְרוּךְ הַרְכִּינָה
 וְכִיצַת הִרִי וּוֹ תְרוּמָה וְאֵת אֲמַרְתָּ חֲכִין. וּמִשְׁנֵי כַּמָּאָן דְאֲמַר עַל יְדֵי הָאוּר הוּא נִגְעַל כְּלוּמַר
 שְׁחָאוּר מְפִלְשָׁה וּמְנַעִילָה לֹא שְׁנָקַל בַּה. אִם כֵּן לְכַאוּרָה כִּי יוֹסִי אֲזַל. וְכֵן נִרְאָה מִחֲחַיָּא
 דְסוֹף פְּרַק הָאוּמַר הַתְּקַבֵּל נִשְׁ גְּבִי מַעֲרִימִים עַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי. מִהֵר כְּרוּךְ זֶל אֲמַר אֵלֵי
 בִירוּשָׁלַם שְׂרֵבִי יִתְּאֵל הַגְּדוֹל זֶל פִּסְק הָא דְרַבֵּי חֲלֵפְתָא וְהָא בְּקִדְרָה שֶׁל חֶרֶם עֲסָקִי וְאִפִּי חֲכִי
 סְנִי לַה בְּהַנְעִלָה שְׁלֹשָׁה פַעְמִים בְּמִים חֲמִים מַה שְׂאֵן כֵּן בְּנִבְלָה. וְאֲמַר הַרְבֵּי זֶל מִשּׁוֹם חֲכִי
 בְּלָכְתוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל מִמְקוֹם לְמִקּוֹם וְעוֹבֵר עַל בְּעֵלֵי בְתוּם שְׂאִינִים מַעֲשֵׂרֵיכֶם יְעִידֵין כְּשֶׁאֵר
 מַעַשׂ מִחֲחִלּוּדָה שְׂאִינֵי מִקְפִּיד לְנִיעוּלָם דְאֵי אִיפְשֵׁר שְׁלֵיג הַנְעִלוּ קִדְרָתָם בְּחִמְיָן. עָב
 דְבְרִינֵי זֶל. וְהֵר בְּעַל חֲעִשׁוֹר זֶל כֹּתֵב וְאֵי לֹא דְמַסְחִפִּינָא מִרְבוּתָא אֲמִינָא אֶפְּלוּ כְּכֹל חֶרֶם
 בְּקִדְרָה דְלֹאֵו כֵּת יוֹמָא כִּיֹּן דְמִרְבָּנָן הוּא דְאֲסוּר מְנַעִילָה שְׁלֹשָׁה פַעְמִים וְדָוִי לְבַטֵּל הַשְּׁמַע.

קל
 י

פרק חמשי

ורומה לזה קצת מצינו בירושלמי פרק אין מעמידין, ר' עקיב בר' אחא בשם רבינו יוחנן שהוא
 אסור בשתייה ומותר בהנאה כנסו לתוך הקנקנים נעשו הקנקנים כיון פנחו וכנס לתוכן יין
 אחר נעשה יין כקנקנים פנחו וכנס לתוכן יין אחר היין אסור והקנקנים מותרים, והר"ם
 ז"ל כתב פרק ט"ו קדרה שבשר' בה תרומה ל'א יבשל בה חולין ואם בשל בנותן טעם ואם
 שטף הקדרה במים או ביין הרי מותר לבשל בה, בשל במקצת הכלי אין צריך לשטף אר"י
 כולו אלא שוטף מקובץ התבשיל לכו, כתב ע"ז הר"א בר' ז"ל, א"א הפליג ושטף
 שלא מצינו שטיפה אלא בעונן ודרך העברה וה צריך הגעלה בחמין ואחר שטיפה בעונן,
 ובזחים פרק ר"ם חטאת, ודוקא קדרה של כחושת אבל קדרה של חרס אין לה תקנה ע"כ,
 ואין ספק שזה הלכה כך אומרת דאמרי' התם לפסק הלכה, אחר שבשר' בה ואחד שעיריה
 לתוכו רותח, אחר קדשי קדשים ואחר קדשים קליים בעו מריקה ושטיפה, (פ' הכלים
 שמשתמשין בהם לבשול ובמאכל חם טעונין מריקה ושטיפה בין בשול לבשול שאם ל'א
 נמרקו השמנינות הנדבק בהם יהא נותר ואסור ממחרת לבשל בהם דכל יום ויום נעשה
 געול לחברו, והכמים אומרים שלא יאחר למרקן אלא כפי זמן האכלה בלבד וכדאית'א
 בגמרא, וכתב הר"ם ז"ל כפי המשנה שם, ואין הפרש בזה בין כלי חרס לזולתם, ואין
 כלי חרס טעון שפירה אלא בחטאת בלבד, (וביאור מריקה הוא הכבוס המופלג עד שמסיר
 מה שנדבק בכלי), (ושטיפה הוא תוספת הנקיות והוא שיהן מים בתוך הכלי ואינו ממרק
 בידו הכלי ואינו משכשך), תנו רבנן מריקה ושטיפה בעונן דברי רבי והכמים אומר' מריקה
 בחמין ושטיפה בעונן, מאי טעמא דרבנן מידי דהוה אגעולא גוים, ורבי אמר לך הגעלה
 לא קאמינא אלא מריקה ושטיפה דבתר הגעלה, ורבנן אם כן נכתב קר'א או מורק מורק
 או שוטף שוטף מרבתי מורק ושוטף לומר לך מריקה כמריקת הכוס ושטיפ' כשטיפת הכוס,
 (פ' ככוס של ברכה), דקיימא לך חתם שטעון הדחה בפנים ושטיפה מבחוץ, כלומר שאינו
 חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם, ומקשי בגמרא ותרומה לא בעי מריקה ושטיפה והתניא
 וכו', וביאור ההלכה הוא כך שיש מיעוט ופחת לתרומה מקדשים, דהכי אמרי' אותה פרט
 לתרומה, וק"ס מעיקרא שאותו מעוש הוא שלא תהא טעונה מריקה ושטיפה, ומשום
 הכי הוא דמקשה ותרומה לא בעי מריקה ושטיפה והתניא אלמ'א בעי מריקה ושטיפה
 כקדשים, ודקא קשיא לך סמאי אתמעט תרומה משאר קדשים אתא אביי למימר בייך
 ובמוז, כלומר אין הכי נמי דתרומה בעיא מריקה ושטיפה מיהו של קדשים אינה לא במים
 לחוד ושל תרומה בפחות ממים והוא אפילו בין ומוג, (ופי' מוג שני הלקי מים ואחר יין)
 אתא רבא למימר אין הכי נמי דתרומה בעי מריקה ושטיפה אלא שנתמעטה מדין אחר והוא
 שאם בשל קדשים במקצת הכלי כל הכלי טעון מריקה ושטיפה מה שאין כן בתרומה אלא
 אותו קצת לחוד, אתא רבה בר עולא למימר שנתמעטה ממריקה ושטיפה בעונן שאחר
 ההגעלה, ומקיים כרבי דאמרי' ורבי אמר לך הגעלה לא קאמינא אלא מריקה ושטיפה דבתר
 הגעלה, והיינו דאמרי' לא נצרכה לדאכר מר מריקה ושטיפה בעונן הא אפילו בחמין,
 כלומר דקדשים אחר הגעלה בחמין בעו מריקה ושטיפה בעונן, אבל הא כלומר תרומה
 בחמין כלומר דסגי לה בהגעלה לחוד לא, ומקשי הניחא למאן דאמר מריקה ושטיפה בעונן
 דסגי לה בחמין שקדכו ונתמעטה ממריקה ושטיפה בעונן שאחר הגעלה לקדשים לא למאן
 דאמר מריקה בחמין ושטיפה בעונן וזהו ההגעלה שהיא עריכא ער' כתי' מאי איכא למימר
 כלומר סמאי אתמעטה, ומשני שטיפה יתירתא, ופ' שני ז"ל שטיפה יתירתא דאיכ' בקדשים
 בתר מריקה דהיא הגעלת חמין ותרומה לא בעיא שטיפת צונן, ע"כ, חטאת דלכלי עלמא
תרומה

ותרומה צריכא מדיקה בחמין לכל הפחות דאלו לאכיו ורבא צריכא מדיקה ושטיפה . ולרבה הגעלה בחמין ליה שטיפה בצונן אם לא שנפרש שטיפה יתירתא שיחיה שטיפה יתירה בקדשים מבתרומה אבל בתרומה יהיה גם כן שטיפה ואינו נראה . הרי שהיו לר' בקדשים הכשר בשלשה דברים הגעלה בחמין תחלה ואחריה מדיקה ושטיפה בצונן . וחכמים דפליגי עליה שני דברים מדיקה והיא בחמין ואחריה שטיפה והיא בצונן . אלא התמיה הספורש בזה ער' ה"ם ול' מההיא דרבא והיא דאמר מר בשל' במקצת כלו דעל כרחי' בההוא מקצת תרומה שעון מדיקה ושטיפה כמו שיחיה צריך לכל הכלי . בעבור מקצת לחוד בקדשים . וה"ם ול' שהביאה לא הזכיר בה אלא שטיפה . ושטיפה בלחוד לא אשכחנ' הכא בגמ' דסגיא אפילו לתרומה . ושטיפה היא בצונן דמדיקה דאכיו בחמין היא ואפילו יהיה יין או מוג' דהא אסיקנא דתרומה בעי מדיקה לכולי עלמא והוא הגעלה בחמין בקדשים .

כבר התבאר דין פירות הגוי מקרקעו ומירווחו . ודין פירות הגוי במרוח ישראל דין פירות ישראל במרוח הגוי . ודין פירות ישראל בקרקעו ומרווחו בזמן הזה .

דין לוקח מישראל חת חן בפירות תלושין חן בפירות מחוברין .

מתלוקת

הפוסקים להולך אחר המחמיר אינו פוטר מברכה . שהרי העושרה תפלו על פי אחד מן הפוסקים כמי שיעשה לשטרת רש' זל לא יברך עליהם לפי ש"ת חולק . וכן מי שרוצה לומר זמן על המגלה אפילו ביום כשיטת הד' וצחק בעל ספר המצות הקצר לא יברך עליו מפני שה"ם זל חולק עליו בזה . וכן נמיל' נמצא הרבה מן הפוסקים שמחייבין פירות הגוי ואם נן בברך על תקונן . הסכים בזה מהר' ברוך זל . וה"ם זל שכתב הלכות ברכות . כל דבר שיופסק לך אם שעון ברכה אם לאו עושין אותו בלא ברכה . אין לך בזה ספק שכבר דעת' שהתורם והמעשר חייב לברך .

ההבדל

שבין ה"ם והרא"ב זל בתרומה . כתב הרב הלכות תרומה פ"א התרומה בזמן הזה אפילו במקום שתחזיקו עולי' בכל ואפילו בימי עזרא איכר' מן התורה אלא מדבריהם שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל ובזמן שהיו כל ישראל שנאמר כי תבואו ביאת כלכם כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית . כתב על זה הרא"ב זל הא קיימא לן כרבי יוחנן דאמר מסכת יבמות פרק הערל התרומה בזמן הזה דאורייתא . והכי הוא דאמר' התם אמ' ליה רבי יוחנן לריש לקיש מי סברת תרומה בזמן הזה דרבנן מורה קסרין ומערב קסרין וכו' . היה ספק ושהרוחו חכמים . (פי' היה ספק אם מארץ העמים או מארץ ישראל ושהרוחו דחשבהו בארץ ישראל .) כתב רבי' שמשון דוקא בארץ ישראל גזור משום דאיכא תרומות ומעשרות דאורייתא . כתב ה"ם זל בתחלת הפרק דבר המה נראה כסתירה לדבריו . התרומה והמעשרות אינן נהוגות מן התורה לא בארץ ישראל בין בפני הבית בין שלא בפני הבית . ובסוף הפרק כתב שהתרומות והמעשרות בזמן הזה דרבנן . ומה שכתב זל הלכות בית הבחירה פ"ו בתבנהו פרק ששי לקמן . ופרק י"ג כתב עוד . בר"א בתרומה בזמן הזה שהיא מדבריהם אבל בתרומה של תורה עד שירכו חולין על התרומה . כתב על זה הרא"ב דבר זה כראשון שאמר למעלה תרומתו בזמן הזה מדבריהם . ואולי הוא משום ההיא דפסחים פרק אלי' עוברין דאמר' אליבא דרבי יוחנן בתרומה בזמן הזה דרבנן . ולא היא דבזמן הזה בחשין ויין נמי איכא תרומה דרבנן באותן המקומות שלא החזיקו עולי' בכל ע"כ . בסוף הלכות שמישה ויובל כתב זל ועיר שהיא מוקפת חומה מימרת הוושע אף על פי שאיכר' מוקפת עתה הרי היא כמוקפת . וכיון שגלו בחיבן ראשון בשלה קדושת עירי חומה שהיו בימי יהושע . כתב על זה הרא"ב כד' חרוש גדול

עין לבק אפי' כמקין בזה י"א

פרק המשי

אני וראה כמאן דהוא סבר דקדושת יהושע לא קדשה לעתיד לבוא והדר אמ' הרי חיה כמקפ' דוצה לומר שקדושה ראשונה לא בטלה . מסכת מגילה פרק קמא הוא אומר כיון שגלן ישראל לבבל נשלה מהן מצות ערי חומה . מסכת כתובות פרק אף על פי . בתרומה דרבנן אבל בתרומה דאורייתא לא אכול . (פ' אט"ז תרומת חוצה לארץ ותרומת ארץ ישראל) ה"ב התרומת כתב שקדושת הארץ לא קדשה עתה בזמן הזה לענין תרומ' ומעשר' ופטר מן התורה ולא מביעא קדושה ראשונה דקדושת יהושע בטלה לענין תרומת ומעשר' ולאחר חורבן שהיריב' אבל עלה של ירק בבית שאן . וגם ר' התיר כל בית שאן אע"פ שהיה קדושת' קדושת יהושע . ותמה על דבריו ו' דהא קים לן דקדושה שניה קדשה לעתיד לבוא ואף ה"ם ז"ל כשעושה התרומ' בזמן הזה דרבנן ה"ה בימי עזרא מפני שבא מסע' דמי תבואו ביאת כלכם אבל זה הרב לא בא מזה השעם שלא מעט אלא זה הזמן . גם הוא בעצמו ז"ל כתב הפך זה שחייב בכבוש שני דאורייתא . ומדעת הראב"ד ז"ל כמה הוא רחוק . והראב"ד ז"ל שם כבוש שני דאורייתא כדלעיל וכבוש ראשון דרבנן וכמו שזכרנו פ"ג גבי בית שאן . שהיריב' לא התיר שם אלא מעשר ירק ופירות האילן . גם לא הסכים ז"ל עם בעל התוספות ז"ל שכתב על רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן וכו' . מכאן מוכח שמעשר ירק בארץ ישראל מדרבנן דהא התיר רבי בית שאן בלבד אבל שאר הארץ נשארה באיסור שלה . ע"כ . ומדבריו ז"ל נראה שר' לא התיר בבית שאן אלא מעשר ירק בלחוד . וכן בחדושינו והתיר רבי על עדות זו ולאכול ירק ופירות שלה בשבלן . ונראה שבשאר הארץ מעשר ירק דרבנן אבל דגן תירוש ויעהר דאורייתא וזה מוסכם בכל עם הראב"ד . ושמעתי פי בבית שאן מפי ה"ר מתתיהו ז"ל בשם רת' ז"ל שפי' שמה שהתיר רבי לא היה לא שפטר בית שאן מן הדמאי . שהוא מדרבנן אבל מה שהוא שבר' לא התיר כלל . ושרבי' יוסף טוב עלם ז"ל פ' שלח התיר רבי אלא הלכות מישראל שהוא מדרבנן משום דכתיב תבואת זרעך ולא של לוקח . וה"ם ז"ל כתב מסכת דמאי פ"ק . ואשר החויקו בה עולי מצרים הם לענין דמאי כחוצה לארץ א"כ לענין דמאי שכל חייב . ויהיה זה מוסכם עם רת' . אף על פי שמה שכתב בחבור אינו בראה כך . במצא שאלו החכמים ז"ל מוסכמים שמה שחויבו מן התורה בארץ לא התיר רבי בבית שאן כלל . ואפילו מה שהתיר כבר היה אסור בימי הגדולים אבותינו שהיו הלל הנשיא בר פלוגתיה דשמאי . ורבן גמליאל ורבן שמעון בן גמליאל והוא היה לאבי רבי הקדוש . וכדאיתא פרק מי שאחזו קורדיאקום אמר רבי יוחנן רבי יהודה הנשיא בנו של רשב"ג הורה ולא הודו לו כל סיעתו . ואמריו לה כל שעתו . וכן פר' בכל מערבין ואמר רבי ונראין דברי מדברי אבא . ובר פלוגתיה רשב"ג ופר' השוכר את הפועלים גבי מי שיש לו אב יהיה . וכתב ה"ב העשור באורג"ב . כשרשב"ג ורבי חולקין אמר הלכה כר' מחברו ולא מאביו ומיהו אשכחן פרק שנים אחוזין בשלת גבי שנים אדוקין בשטר חולקין בן רבי ורשב"ג . דרבי סבר מודה בשפיר שכתבו צריך לקיימו וקיימא דהלכה כר' וכן פסק ה"ר ז"ל . ותמה שה"ם ז"ל כתב בפתיחת פ"י סדר זרעים שסדורן כך הלל ובנו רבן שמעון . בנו ר"ג . בנו רשב"ג . בנו ר"ג . בנו רבינו הקדוש . בנו ר"ג . הרי שבעה ונחית למכניא . ורשב"ג הוא שניעול תוך הרובו ביתר דהבי איתא איכה רבתי . אמר רשב"ג אני הייתי הקטן שבהם ולא נשתיר מהם אלא אני . וקראתי לעצמי עיני עוללה לנפשי אמר' ר"ג חוקן הוא וקנו של רבי ז"ל בנו נקרא ר"ג ברבי אור"ג . בנו של רבי יהודה הנשיא ומן האחרונים היו ולכלם לא מצאנו בן אחד אלא לרבי . הלל היה לו שמעון ולשמעון גמליאל ולגמליאל שמעון ולשמעון יעודה וליעודה שנים גמליאל ושמעון וגמליאל הוא הגדול . ונאמר שר"ג חוקן לא ראהו

פרק חמשי

טו

רבי עקיבא ש"ג הוקן כל ימיו היו לפני הבית ורבי עקיבא כל ימיו אחר הבית ואין רג' שבזמנו אלא כרבי והכי איתא פר' יש בעריכך ורג' ברבי היו לו שנים יהודה והלל פר' מקום שנהגו מעשה ביהודה והלל בנו של רג' שרחצו שניהם כאחד בכבול וזה הלל חוקן הוא הלל הכבול תלמיד שמעיה ואבשליון שעלה מבבל וכשבא היו בארץ ישראל נשיאים והם בני בתיה ונתעלמה מהם הלכה והוא גלה אותה להם מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם וכדאיתא ריש פר' אלו דברים בפסח ומאותה מימרא יתבאר שישביות שמעיה ואבשליון בכבול היו דאמרינן אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הכבול שמו ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבשליון ושם אירע לו מעשה העניות הנזכר פר' אמר לו המסנהר שהרי משבא לארץ ישראל מינהו נשיא ואם תאמר ממעשר דפרק באלו כהן גדול דאמרינן שהיה כהן גדול וצא מבית המקדש וכיון רחצו עטא שמעיה ואבשליון שבקו לכתן גדולא מא בארץ ישראל הו' יש לומר שבאו לרגל אינמי נאמר שאותו זמן קבעו יורתם בארץ ישראל וציונם היום בגוש חלב אצל ציון אדרמלך ושאר צערי בני סנהריים שנתעירו גם אמר רבי יוחנן בן ברוי מעיד אני שמים וארץ שהרי הרבה פעמים לקה עקיבא בן יוסף על ידי שהייתו קובל עליו לפני רג' ברבי גם יש לומר שרג' ברבי היה נהג שררה ועניו אביו ורואות שזה המלקות היה על כרחי' בזמן רבי שהרי רבי עקיב' מעשרה הרגיו מלכות היה עם דש"בג אבירבי ואם כן אותו מעשה בימי רבי היה שר' לא מת בחיי אביו שאם היה כן בשהיה מצוה את בניו על אשתו קודם היה מצוה על אביו וכן מסכת יבמות פר' האשה תניא א"ג פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה בים והייתי מצטער על תלמיד חכם שבא ומנו רבי עקיבא ובשעליתי ליבשה בא ודן לפני בהלכה ולזה הוא שאמרו רג' ממלא מקום אבותיו ביראת חטא פרק הנושא

מסתברא

לעניותנו שכל שכן הוא שלא התיר ר' בבית שאן עבור קרקע בשביעי ומח ששנינו מסכת חולין פ' והניחוח כדי שישמכו עניים עליהם בשביעית יש לנו לומר שעל הספיתין של שביעית הוא שאמרו ומח שחיבנו לומר זה שהרי ספיתן שביעית הם מותרים מן התורה וחכמים הוא שגזרו עליהם והתירו בבית שאן כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית דאלו להתיר עבורת קרקע בשביעית בבירת שאן קא אתר לא איפשרהא אמרי' מסכת שביעית פ' כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כו"ב לא נאכל ולא נעבד כל שהחזיקו עולי מצרים מקו"ב ועד אכנה נאכל אבל לא נעבד מן הנחר ומן אמורי ולפנים נאכל ונעבד ובית שאן נעבד מעולי מצרים הוא ובראמרי' הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וספיתן שביעית של עולי מצרים מותרים הם וכמו שנבאר במקומו ב"ה ורבינו הקדוש לא יבא לעולם כנגד המשנה שהיא סדרה וחברה וזה שר' ממה שהיה מימות משה רבינו ע"ה עד ימותיהם מהלכות ודברי חכמים אסף וחבר מהם המשנה שהיא פ' כל מצות התורה מהם מקובלות מפי משה ומתוך דרך ספרא באין מחלוקת ובמהלוקת ולבאר דבריה רבי חייא תלמידו בתוספתא וכן עשה רבי הושעיא ורב חבר ספרא וספרי ורב אשי עשה מימות רבי עד ימותיו כמעשה רבי תכר התלמוד שהיא פ' המשנה סדריו ששה ומסתותיה לך כי אין בסדר זרעים גמרא אלא ברכות ולא בסדר שהרות אלא נדה ובסדר מועד אין ב"ה ובסדר כזיקין לא במסכת עריות ואבות ובסדר קדשים לא במדות ולא בקנים וכן עשו בארץ ישראל תלמוד ירושלמי ומחברו רבי יוחנן וכל המשנה סדרים הם שלמים אבל סדר שהרות כלל לא רבי ורבי נתן סוף התנאים רבינוא ורב אשי סוף האמוראים סתם רבי מאיר סתם ספרא רבי

כ"ב

פרק חמשי

דבי יהודה בר' אלעאי סתם ספרי רבי שמעון בן יוחאי סתם ברייתא רבי חייה וכולהו אליבא דרבי עקיבא . כל רבי מארץ ישראל הוא וכל רב ומר מכלל הם . רבי יוחנן בן נורי שהיה בימי ר' הוהק וכדאיתא פרק אם אינם מכירים אמר רבי יוחנן בן נורי עדי שקר הם וכשבאו ליבנה קבלן ר' וטההיא דפרקיש בערביק משמע דרבי יוחנן בן נורי בימי ר' ברבי הוה . ורבי יוחנן בר נפחא זכרנוהו עם רב כהנא פרק י' ולפי מה שהתבאר נאמר שמה שאמר מסכת חולין והניחום כרי שוסמכו עליהם עניים בשביעית . ומה שאמר מסכת ידים אף עמק ומואב שהם קרובים נעשים מעשר עני שהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית . שאינם שוים דאלו הא דמסכת חולין בספחין לחוד וההיא דמסכת ידים אפילו בעבודת קרקע . וכבר התבאר כמה שאחר זה שאין שביעית בזהגת בעבוק ומואב ואם כן יסמכו עניי דתתם שבאות שנה יעשרו מעשר עני ולא מעשר שני כדון סדר השנים . גם איפשר שהניחום לפי שאילו נעבד נאכל הוא אם יהיה העבודה על ידי זולתנו . מה שאין בכבוש עולי בבל . הסכים בזה מהר' ברוך ז' והרם ז' וכתב בחבור . והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים . ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פשרום מן התרומות והמעשרות לא כרי שוסמכו עליה עניים בשביעית ורבי הקדוש התייר בית שאן מאותן המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל . והוא נמנה על אשקלון ופטורה מן המעשרות כתב על זה הראב"ד ז' . אלא לא התייר רבי אלא מעשר ירק ופירות האילן שהן מדרבנן אף בארץ ישראל .

כלל

גדול קדושת הארץ בימי יהושע הוא שהייתה חייבת מדין תורה בתרומות ומעשרות ברגן תירוש ויצהר לחור . ובאו חכמים שעשו סייג לתורה ובי חיבי דלא ליגע באיסורא דאורייתא חייבו גם כן פירות האילן וירק . גם מן התורה מה שהוא ודאי שכל חייב לתקן אבל לא הספק . באו הם ז' וחיבו הכפק שהוה דרמאי . גם מן התורה זרעך ולא לוקח . באו הם ז' וחיבו הלוקח . על פי הדברים שהתבאר גלו לבבל בחבטל החיוב כולו . חזרו בימי עזרא ועלו מכלל חזר הרבר לישנו כמו שהיה לגמרי וזה ככה שכבשו עולי בבל לבד והיו שאמרו מקיש וירושתך לירושת אבותיך . אבל מה שנשאר מן הארץ שלא כבשו עולי בבל היא שנשארה בפטור שלה מדין תורה לגמרי . והוה שאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא . באו חכמים ז' וחיבו כבראשונה כלומר על מה שהיה מכבוש עולי מצרים ולא כבשוהו עולי בבל חזרו והטילו מדין שהייתה חייבת מתחלה מדין תורה דהיינו דגן תירוש ויצהר משום סייג נמי . ולזה הוא שאסרו ביה עבודה בשביעית כאמרם ז' נאכל אכר' לא נעבד . אבל מה שהייתה חייבת מתחלה מדבריהם לא רצו לחזור ולחייבה כלומר בפירות אילן וירק דמאי ולוקח . והטעם בזה שבמה שלא כבשו עולי בבל אין צריך סייג עכשו שאסור שלו ברגן תירוש ויצהר אינו לא מדבריהם לא מדין תורה . והיה גזרה לגזרה . ולזה הוא שהתיר רבי בית שאן למר כדאיתיה ולמר כדאיתיה . ואף בזה מרמז חסידות חיו נוהגים חיוב בכל הדורות שהיו לפני רבי כאמרם ז' אבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור שאם היה דבר נאסר במניין רבי לא היה מתירו . וזמן האיסור ההוא נאמר שהיה נוהג אחר חרבן כמו מאה וחמשים שנה שזמן רבי הירי באותן הימים וכמו שנתראה מספר מבוא התלמוד לרבי שמואל הלוי הנגיד ז' שכתב לאחר חרבן הבית ק' שנה שהוא שנת תקל למנין היונים בימי רבי הקדוש ירד רב לבבל להורות . ע' . ורשב"ג בזמן חרבן קטן היה כמו שזכרנו למעלה מבית ואמרי' פר' הבא על יבמתו והבשיר רבי לכהונה אמר שמואל ולכתן גדול כהן גדול בימי רבי מי חוה אלא ראויה לכתן גדול .

ויש

לנו בנה להביא ראה מוכרחת שתרומות ומעשרות בזמן הזה דאורייתא לבד אותה

סוף פרק חמשי כ"ג

אותה ראייה שהביא הראב"ד ז"ל. וזה שהרי כבוש עולי בבל חייב אם מדאורייתא אם מדרבנן
אם הוא חייב מדאורייתא יהיה זה ברגן תירוש ויצהר. ופירות אילן וירק דרבנן, ומש שכבוש
עולי מצרים יהיה דגן תירוש ויצהר דרבנן. ואילן וירק פטור לגמרי, ואם כבוש שני חייב
דרבנן והיה כבוש ראשון אפי' ברגן תירוש ויצהר פטור לגמרי, ולזה יש לנו ראייה שהחוב
הוא דאורייתא, סוף מסכת דמאי. הלוקח יין מבין הכותיים אומר שני לוגין שאני עתיד
להפריש הריני תרומה ועשרה מעשר ותשעה מעשר שני ומתל ושוטה, (פי' ה"ס ז"ל כחל
רוצה לומר שיתחיל) האת התלכה היא לרבי מאיר שהוא סובר יש ברירה והדבר הנשאר כאלו
הופרש מתחלה ותרע שחובת תרומה ומעשרו מן התורה והעקר בדינו בדאורייתא אין ברירה.
וברבנן יש ברירה, ומפני זה אין הלכה כרבי מאיר שהוא אליבא דהסתם, אבל יוציא
תרומה ומעשרות קודם שתיתנו על כל פנים, ולשון התוספת מתחיל ושוטה מיד וכן נמי
פסק אותה הלכות מעשר פז, ורבי מאיר על הלכה למעשה ובזמנו היה מדבר והוא אחר
החריבן היה אפילו השני וכותיים בבית ראשון לא היו, ונפסקת הלכה דאין הלכה כמותו בזה.
מפני שדיני תרומות ומעשרות הם דאורייתא ובדאורייתא אין ברירה, וגם הוא כלומר רבי
מאיר אינו חולק, שלא יהיו מן התורה אלא דסברי יש ברירה אפילו בדאורייתא, וכזה
אמר' פרק בכל מערבין ואי אתה מודה שמא יבקע הכור ונמצא זה שותה שבלים למפרע.
אמר ליה לכשיבקע, אם כן תרומות ומעשרות בזמן הזה דאורייתא, וגם לדעת ה"ס ז"ל לפי
פירושו, וגם לפי מה שפסק בחבור הלכות תרומות פ"א התרומות והמעשרות אינן נוהגות
מן התורה אלא בארץ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, אבל הלכות בית הבחירה כתב
שפטורה מן התורה, גם כמה מן התכמים ז"ל שהזכרנו וזוה"ל שיש להם דעת כך, ועל כל
כיוצא בזה אמר' רבותא למחשב גברי, גם ממה שבארנו יתחייב שאם נמצא שבזמן הזה
כלומר אחר שעלה עזרא שחיו מעשרין ורק שיתיה דגן תירוש ויצהר דאורייתא שיבא זה
ולמר על זה, ואמר' בתוספתא מסכת דמאי פ"ה, מעשה שנכנסו רבותי לעיירות של
כותיים שעל יד הדרך והביאו לפניהם ירק, קפץ רבי עקיבא ועשאו ודאי, ואף ר"ג שהיה
עמו עשה לבסוף כל פירותיהן ודאי, ורבי עקיבא ור"ג בניו של רבי חזקוני אפילו אחר חרבן
שני, תוספתא מסכת מעשרות פ"ג, אמר ר' יהושע בן קבוטל מימי לא גס לבי לומר לאדם
צא ולקט תמרות של חדרל וכבוש והוא פטור מן המעשר, מסכת עדיות פ"ג מעי אבטיח
וקבוצת ירק של תרומה רבי דוסא מתיר לזרים וחכמים אוסרין, מסכת שבת, שלשה
דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה ערביתם עשרתם הדליקו את הנר.
עוד פרק מפנין בשעה שאמרת לית לך לוי פירות ואמרת לך אין לי במה חשרתי אמרת שמא
אינם מעשרות, והיו מעשרין ירק אם כן זהו דאורייתא, ואם תאמר שהיו מחמירין ע"י
עצמם זה אינו שהרי ירושלמי אומר שם כמו שאסור לשהר הטמא כך אסור למטא הטהור,
ומעשה דרבי בבית שאן יוכיח, והכל מטעם קדושה שניה קדשה לעתיד לבא, וה"ס ז"ל
גם כן פסק אותה שכתב פ"א, כיון שעלו בני גולה והחזיקו במקצת הארץ קדשה קדושה
שניה העומדת לשעתה ולעתיד לבא, האת הקדושה מחייב הארץ מחקי התרומה
והמעשרות מדין תורה ככתלה, ואף על פי שבני גולה לא היו ביאת כולם, שאם תאמר
שלא חייב אותה קדושה בחקי הארץ אלא מדרבנן אחר שלא היה ביאת כלם אם כן קדושה
שניה שקדושה לעתיד לבא לא באה אלא מכת דבריהם לחוד, ואנן מכח קרא קא אתינן
דאמר' מקיש ירושה לירושא אבותך אלא על כרחך מדאורייתא וכדאמרנא גם זולת זה יש
בזה כמה ראיות, אם כן אחר שהתבאר שקדושה שניה קדשה לעתיד לבא יהיה ברגן תירוש

פרק חמשי

ויצטר בתרומות חיוב מיתה, כמה שקדש עזרא, כתב הרם ול הלכות קדוש החדש פה, רואין אם אותו מקום מארץ ישראל שהיו בה ישראל בשעת הראיה בכבוש שני כגון אושה ושמרעם ולדו ויבנה ונוב ושבריה ומסתמא שאלו הוקדשו.

עזרא

כמצא

בזמן הזה שבטבריה דגן תירוש ויצהר דאוריתא, ופירות אילן וירק דרבנן ובברכה הכל, ובית שאן שהוא לדרומו כחציו יום דגן תירוש ויצהר דרבנן ובברכה, ופירות אילן וירק פטור מכלום, וכן פטור מן הדמאי, ופטור הלוקח וכמו שקדם ואפילו הכי אנו נוהגין בו היום בחסד עליון בפירו' אילן וירק כמו שהיו נוהגין שם קודם שר' התירו, ורבותינו ז"ל הם שקובעים הלכות במה שהם עושים כמו שהוא במעשה דר' עקיבא לעיל לא אנו, אבל אין אנו מברכי' על הפרשת פירות אילן וירק, וכן הדין בכל מקום שנודע מכבוש שני, או שנודע מכבוש ראשון לחוד כל אחד לפי משפטו.

דין כבש
תירוש ויצהר
לפי הלכות

אם

כן בכל מקום שהוא מנחל מצרים ועד כזיב ואינו נזכר עליו שהוכח בכבוש שני כמו שהוזכר מביית שאן וזולתו ראוי הוא שנקחהו במוחזק מעזרא בענין טבריה ויהיה דינו כדינו, והתוספתא ממסכת דמאי פ"ק שהבאנו פרק י"א מסייע לנו בזה כי גם שם הארכנו בו, ומה שהוא מזויב ועד טורי סמוס דינו בשוה עם דין בית שאן, ועדיין נאריך ביאור זה בג"ה, תוספת' מסכת שביעית פ"ד עיירות שחייבות במעשר בתחום כוסיתא עושית עין יערים וכפר יערים דב הצפיה וכפר צמר וכל זה בארץ ישראל הוא דהא אמרינן בתוספתא מסכת אהלות פ"ז, עיירות המובלעות בארץ ישראל כגון כוסיתא וחברותיה אשקלון וחברותיה אף על פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית אין בהם משום ארץ העמים, ומיחו על כוסיתא קשוא תוספת' אתוספ', אלא שיש לומר דחזונו לתוד והכרותיה לחוד.

ירושלמי

רבי תתיר בית שאן, והתיר קסרין, והתיר בית גוברין, והתיר נפרצפתא, ויש מי שאומר שמזה הירושלמי יראה שמה שהתיר רבי שם היה אפילו מן הודאי, דמשמע דכל הני דומיא דבית שאן שכבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל, ולקמן משמע שבאותן המקומות פטורין אפילו מן הודאי, דאמרי' אמר רשב"ג שלח לי רבי יוסי ברבי אתרוג ואמר זה בא לי מקסרין ולמדתי ממנו שלשה דברים שהוא ודאי שפירורג קסרין ודאי טבל ושהוא טמא שמרביצין עליו מים ומוכשר ושלא בא לידו אחר שאלו בא היה מעשר מזה על זה, ופריך ויעשר מיניה וביה, ומשני שאין דרך לשלוח חסר, ופריך ולא מתכו' היא רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו שאינו מעושר, ואומר שזה ראיה שר' התיר אפילו הודאי, והראיה איכה מבוארת ולזה לא חשו בה התכמים ז"ל שהזכרנו וחרץ מזה ומהו מסתברא שר' יוסי מתיר בודאי במה שהוא דומה למעשה שהיה וחזא אתרוג שהוא פירות האילן, ורבי יוסי התיר קסרין בפירות האילן וירק כדרך שהתיר רבי בירג שאן בירק ופירות האילן, ולא תפשוט מינה חתר בדגן תירוש ויצהר, ולשון התוספתא מסכת דמאי פ"ג, אמר רשב"ג מעשה ששילח לי רבי יוסי ברבי אתרוג גדול מצפורי ואמר זה בידי מקסרי ולמדנו בו שלשה דברים שהיה ודאי ושהוא טמא ושלא היה בידי אלא זה שאלו היה בידו אחר היה מעשר הימנו עליו, ע"כ, ולא הביאה התוספתא אלא זה וזאת התוספתא תורה לנו שודאי טבל חייב לעשר בקסרי, והוא הדין בבית שאן ודרמי ליהו, ואפילו בפירות האילן והוא הדין לירק, והוא הפך מה שהיו רוצים להוכיח מהירושלמי, ואין ספק שזה המעשר היה קודם שהתיר רבי בית שאן ושהתיר קסרי שהיה שם, ואינו חירי של רבי ושמה להכי קאמרי ליה אבותיך ואבות אבותיך כהגו בו איסור.

כן נשאר הענין כפי מה שכללנו תל' וזהו זה המקום ראוי לכתוב דין פירות ארץ ארוננו משה ע"ה שהוא עבר הירדן. ודין כבוש המלך דוד שנקרא פוריא ודין כבל ומצרים וכיוצא בהם. אלא שכל אחד הוא לסבה ואיש על מקומו יבא בשלום בנה.

על שתי

האשרות הכותי מסכת ברכות פרק ולו דברים כהר"ל וכאן אפשר לך ענין הכותיים כי העם שחביא סתריב סכותה והושיבום בערי שומרון כתוב בהם את יי היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים אבל באורך הימים למדו תורה וקבלו על פשוטה והמצוה אשר החזיקו בהם היו מקפידים עליהם וישימו לבם אליהם מאד. והחזיקו שהיו מאמינים בדתנו ומיהדוים ולא יעבדו ע"ז עד אשר חקרו עליהם החכמי ומצאו מכבדים הר גריזים וחקרו על הדבר ומצאו להם בהר ההוא דמות יונה וידעו שהם עובדי ע"ז אז החזיקום כגוים גמורים לכל דבריהם. וכל מה שתמצא במשנה מהדברים בענין הכותי שתבין מהם שהכותיים נכבדים מהגוים ופחותים מישראל כמו שאמרו מזמנין עם הכותי וכן כותי מברך וזולתם לא אמרו לא קודם שחקרו עליהם אבל מעת שחקרו ומצאו כאשר זכרנו הם פחותים מהגוים מאד. ע"כ. וכן התבאר ענינם בפירקי דר' אליעזר פרק כ"ו. ופר' שור שנחן ארבעה וחמשה. אלמא קא סבר רבי מאיר לאו גרי אדיות הם. על פתן גרסי מסכת שביעית וסוף פרק כלל גדול. ועוד אמרו לפניו כלומר לפני רבי עקיבא אומר היה רבי אליעזר האוכל פת כותיים כאוכל בשר חזיר. אמר ליה שתוקו לא אומר לכם מה הוה רבי אליעזר אומר בו. נראה שרצון רבי עקיבא היה לומר שר' אליעזר היה מקל ברבר שאם היה דעתו להחמיר לא היה נמצא אסור ומאום מהחזיר שהוא בית הכסא המטלטל אלא ע"ז ויין נסך. ועוד שאם היה רוצה להחמיר היה רבי עקיבא מגלה האיסור להסיר המכשול מבני אדם. והר"ם ז"ל כתב פת כותי אסורה אבל אינו לוקח עליו אפילו מרדות דרבנן. מפי מורי הרב ז"ל שמעתי שיש בפרשים שר' אליעזר היה מחמיר. ומה שאמר רבי עקיבא לא אומר לכם מה היה רבי אליעזר אומר בו. כלומר שהיה חמירם האוכלו. מסכת נדה בנות כותיים נדות מערסתן ואפי' בת יום אחד ובנות גוים ער שתיאה בת שלש שנים ויום אחד. בפרקי רבי אליעזר מה עשה עזרא וזרובבל בן שאלתיאל ויהושע בן יהוצדק קבעו כל הקהל אל היכל יי' והביאו שלש מאות כהנים ושלש מאות תיכונות ושלש מאות ספרי תורה בידם והיו תוקעים והלויים משוררים ומנדים את הכותיים בסור שם הספורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם כ"ד העליון ובחרם בית דין ההתחון. שלא יאכל אדם מישראל פת כותי ושלחו את החרם אצל ישראל שבבל. ועוד הוסיפו עליהם חרם על חרם. והמלך כורש קבע עליהם חרם עולם. נראה מכאן שהכותיים הם מנודים. ושיש אדם באכילת פתן עוד נראה שיש להם שקבלו אותה גזרה אחר שרבו ופסגו ל' אבותיהם וחסנה שעלה עזרא מבבל וישראל עמו שהוא הביאה השניה הוא בשנה השביעית מבנין הבית השני. ובשנת י"ג לבנין הנופה השמיטה. עוד נראה שכל ממון הכותי אסור גם כן. והראיה דאמרינן בירושלמי מסכת נדרים פרק קמא. מנודה אני לך רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר לאסור כר' נכסו כמה דמיסא יחרם כל דכוש. כתב על זה זקני הרב העזר ז"ל מיתא שמעו דמנודה שנדוהו בית דין שאסור ליתנות מכל כמסו כלל. עוד נראה שנגעו עושה יין נסך. דהא עובד עבודה זרה הוא. עוד נראה שכותי שחור לישמעאלי או לזולתם. לא יצא מאיסורו. דהא יין נסך משום דלא בקע אצלו כיניח. עוד נראה שפת פלטר כותי אסור במקום שכיוצא בו של גוי היה מותר. על כלם הסכים הרב ז"ל. וכן נראה שיותר להלות לנ ברבית. וכדאיתא בירושלמי מסכת

פרק חמשי

עבודה זרה פ"ק בכותאי דקסרין, וכן שאין להם אישות כגוי, וכן כל כיוצא בזה, על מילה
בכותאי אשכנז בתוספת מסכת ע"ז פ"ג, ישראל מל את הכותי והכותי לא ימול את ישראל,
מפני שהוא מל לשם הר גרזים, דברי רבי יהודה, אמר ליה ר' יוסי היכן עמינו מילה בתורה
שאינה של ברית, לא ימול לשם הר גרזים עד שתצא גפשו, ועל כרחי' בחר גזרה קא מיירי,
דהא לשם הר גרזים קאמר, וקייבא לן פרק מי שהוציא וחו רבי יוסי ור' יהודה הלכה כר' יוסי
רבי מאיר ורבי יהודה כרבי יהודה, ומיהו הרב אלפסי והר"ם ז"ל לא הביאוה, ושניהם
מסכימים דמילה בגוי פסולה, ותמה על הרב בעל התרומה ז"ל הלכות ספר תורה, שפסק
ההיא דפרק אין מעמידין, ימול ארמי ואל ימול כותי, כפני שמל לשם הר גרזים דמילה
סתמא לשמה קיימא עד שיעקרנה כמו שענישה הכותי, והולכך כשרה בגוי דמיהל סתמא
ע"כ, נמצא שחולק עם התוספתא לרבי יוסי ועם הגאונים ז"ל מיהו ימול ארמאי אינו נראה
מדאמר' פרק הקומץ רבה, כל מצוה שכשרה בגוי בישראל אין צריך לברך, וכל מצוה
שפסולה בגוי בישראל צריך לברך, כלל'א הוא והרי מילה דכשרה בגוי דתניא שאין בה
רופא ישראל ויש בה רופא ארמאי ורופא כותי, ימול ארמאי ואל ימול כותי דברי רבי מאיר
רבי יהודה אומר ימול כותי ולא ארמאי, ובישראל צריך לברך דאמר מר המל אומר אָבְנו
על המילה מדיהו הוא שמעא אלא לרב רב מפסל פסיל, דאיתמר מניין למילה בגוי שפסולה
דאדור בר פפא משמה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור, רבי יוחנן אמר הכל ימול,
ומכל מקום דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דגמרון אתוספתא וזה הרב ז"ל פסק כרבי מאיר
דגמרון דפ"ג עליה רבי יהודה, וכרבי יהודה דתוספתא דפ"ג עליה רבי יוסי, ולשון הר"ם זל
הגוי לא ימול כלל, ואם מל אינו צריך לחזור ולימול פעם שניה ע"כ, וקצת מן הספר שרים
כתבו דמילה בגוי פסולה, אפילו ברעב, רש"י ז"ל פסק מסכת שבת דאשה כשרה למול
וכן נמי פסק הרב אלפסי פרק דמילה וכו' ויוחנן, מסכת יומא ויש פרק בא לו, בעשרים
ואחד בכסלו יום הר גרזים ולא למספר יום שבקשו כותיים את בית אל'ינו כאלסכנדרוס
להחריבו ונתן להם רשות וכו', ובסגלות תענית, וכשבאו כותיים אמרו לאכסנדרוס מכור
לנו חמש כורים ארץ בהר המוריה, ומכר להם, וכשבאו יצאו בני ירושלם ורדפו במקלו'
וכ' מיד נתנו סכים ברנגליהם ונררום, ונתן הר גרזים לישראל וזרעוהו כרשיבין, ואני
מעיד שאין בכל התורה פרשה שלא זיימו בה, וזה המעשה על כרחי' אחר גזרה דהא קרי

להו גוים הללו,

צדוקי

כתב הר"ם זל מסכ' חולין פ' קמא צדוקי וביתום הם שתי כתות שהתחילו להכחיש
בברי קבלה, כמו שבארתי באבות עד ששב האמת אצלם שקר ונתיב האור
חשך ואפלה, והם שקורין אותם אנשי דורנו היום מינים בשם מוחלש, ואינם מינים ער'
האמת, אבל דינם ליהרג כדן המיני רוצה לומר שמוחלש ~~לפי שהם~~
מביאים ~~לפי שהם~~, ודע שמסורת בידינו מאבותינו קבלת רבים מרבים שזמננו זה
בזמן הגלות שאין בו דיני נפשות אין זה אלא בישראל שעבר עברת מיתה, אבל המינים
והצדוקים והביתוסים כפי רוב גלותם הורגן אותם לכתחלה כדי שלא יפסידו את ישראל
ויאבדו האמונה, וכבר יצא מזה הלכה למעשה באנשים הרבה בארצות המערב כלם, וגם
זה המקובל בידינו והמפורסם לעשות על פיהם שהאיש העושה עברה שחיי עליה מיתת בית
דין הואיל ואין יכולין היום לדרוך דיני נפשות ~~מחוסרין~~ אותו חרם לעולם, בספרי תורה
אחר שמלקין אותו ואין מתירין אותו לעולם, ובספר המדע עשאו זל חבריהם ~~להלכות~~
עבודה זרה, לומר שהם רשעים וכן ~~הוא~~, ואף על פי כן חוששין לקידושיו ~~וע~~
ופק

פרק חמשי יח

דפרק שני הזכיר זל מן אחר שאינם ממין אלו והלכות עבודה פא כתב בימי בית

דבימי רג' חזק יצאו ודאיתא פרק היה קורא כתב
זהב עבודת הקדש זל הכותי הרי זה כגוי ואוסר כמותו עד שישכור ארת מקומו ויש מ
שהורה שביטוסי כצדוקי ושניהם כישראל עכ' תמה על הרים זל באומרן והם שקורין
אותם אנשי דורנו הרי ודאמר' מסכ' ראש השנה משקל קול
התקיני שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין והרב זל בעצמו פ' שם שקלקלו שוכרי עדי שקר
וכן הוא מפורש פעם אחת שכרו ביתוסיים שני עדים לבא להטעות את החכמים וקלקול לו
המינין היה בעת שהיו קובעין על פי עדים וקלקול הכותיים במשיאין משוארת ול' נצול
בהם עד שהתקיני שהיון שלוחין יוצאין וכן בקרא הצדוקי תועב פרק היר' וכן
בקראים סתם דאמרין סוף פרק לא יחפור אמר ליה רב ששת לשמעיה לכל רוחתא
אוקמן לבר ממזרח משום דמדוח בה מינאי פרק הנזקין ספר תורה תפילין ומזוח שכתבו
מין ומסור גוי ועבר ואשה וקטן וכותי וישראל מפסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם
כל שישנו בקשרה ישנו בכתיבה פרש' זל מן אדוק כעו כגון מסור מלשין כותי
קסבר גירי אריות הן ומסור פרקו עול תורה מעליהם מוח נראח שהצדוקי אם כתב
ספר תורה לא יהיה פסול ואף על פי שקרא ושמא לוח אמר הרים זל ואינם מינים על האמת והנה תמצא פה עמנו היום בארץ הצבי
הריבם צדוקים סופרים והרבה ספרים נאים מכתביבתם בתורה נביאי וכתובים ועל ספר תורה
מסתברא שבמה שאינו ניכר שאין ראוי לסמוך עליהם כעבוד לשמה וכתביבת אזכרות
לשמן ותפירת היריעות בגדי שהורה

על יובן

מסתברא לכאורה שהוא אמור דלא חייש למגענו ומגעו אינו אוסר דלאו
עוכר ע"ו הוא האמנם ממה שכתב הרים זל הלכות עבדים פ' וראח שיינו
פותר בשתייה דבר זה לזונו וכל שטר שיש עליו אפילו עד אחד כותי פסול חרץ
מגזי גשים ושחרורי עבדים שכשרים בעד אחד כותי וחוא שיהיה כותי חבר ובזמן הזה
שחכותיים כנכרים לכל דבריהם אנו למדים לצדוקים בזמן הזה כמו הכותיים באותו זמן
קודם שגזרו עליהם שיהיו כגויים לכל דבריהם עכ' ואין לומר שזהו לענין עזרת לחוה
אלא לכל מילי שחרי אמרו זל גכ שסבטלים רשות לענין שבת כישראל ויין כותי בזמן
ההוא היה מותר ודאיתא סוף מסכת דמאי הלוקח יין מבין הכותיים וכו' ומחל ושותרה
וכן מההיא עובדא דאית מסכת חולין פ' שאו בתגלה חרפתם ומ' אי מוקמת ההיא הדלוקת
במשחר יבן של כותי הא איכא הא וכן מסכת חגיגה חומר בתרומה שביהודה נאמנין
על שהרתתין והשמן כלומר שהיו חשוין על המעשרות כעם הארץ וכן על שהרה סוף
פ' דם הנדה זה הכלל כל דבר שחשודין בו אין נאמנין עליו זה הכלל לאיתווי מאי
לאיתווי תחומין ויין נסך וכמה דברים יש בתלמוד שהיו הכותיים או ראויים להם עוד
פ' דם הנדה כותיים נאמנין לומר שם קברנו את הנפלים או לא קברנו והוינן בה והוא
לית ליה ולפני עור לא תתן מכשול אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן כהן שלהם עומד שם
ודילמא כהן טמא הוא דנקש תרומה בידיה ודילמא תרומה טמאה היא דקא אכיל מינה
מכאן הביא ראיה ר' זל שמותר לכהנים ליכנס לבית הקברות לקבור מיתוין דמשמע
מחא דשרי ראיה ר' זל שמותר לכהנים ליכנס במקום הקבר אבל הרים זל כתב שאין כננסים שאפילו היה
תפוש בקרובו כנסיסה ומותר להטמא לאחרים כשהוא פורש ממנו לאחר קבורה נמצא

פרק חמשה עשר

משמא לאחרים ואסור ואין טעם לומר שהצדוקי אסור למנוע גזו אם כן נאסר יבין
 מסעם והחטור בבתר לא דמי ה' מ' ד' דאם כן היה לית גזרם לגוריה דאם כן היה לית גזרם לגוריה
 מצינו דנאסר במנין אבל אם משמא הצדוקי חביר על פניה דהקור ער ליינו שלא
 בנע בו גוי פשוט הוא שמונת בשתרי טאעפ שאינו חושש אלפני עור חושש חוץ לעצמו
 שלא יעשה עבירה בעבור זולתו וישבע לשקר וכיוצא בזה הוא שאמרו ז"ל פרק הכל שוחטין
 ב' שחשת בותי מותרת אמרי' כיוצא בו מצא בידו דקורייא של פסח קטוע ראשו של אהר
 ונותן לו אכלו מותר לאכול משחשתו ואם לאו אסור לאכול משחשתו כלומר שאם על פי
 שאינו מוחר אלפני עור מזהר הוא אנפשיה ודאמר' פרק שלשה שאכלו הני כותאי
 עשורי מעשרי כלומר דבמידו דאורייתא כשרוצים לאוכלו מזהר זקורי אבל לכבוד לא דלא
 חיישי אלפני עור וכל שכן בארצות האל שהישמעלים גרים שם וישמעאל כנעני שלא
 בכונה מותר בשתיה דלאו עובד עזו הוא וכדברי הר"ם ז"ל מסכת ברכות פ"א אלו דברים גבי
 אין מברכין לא על הגר ולא על העבדים של גוים דסתם מסיבתם לעז ומברכין ע"ל בשמים
 שלהן ע"כ ואם תאמר שהוא עובד יהודה לומר למרקוליס וכמו שכתב רבי אברהם
 ז' עזרא במירוט דביאלמא אינו מסכסך שהיין חרם הוא לו בכל נימוסיו וכל כיוצא בזה מקום
 שאין לחוש אין חוששין וכדאמר' פ' כל הצלמים אמר רבה מילתא בשל כרכים אבל בשל
 כפרים לא אמרי' כה' עמא דלפני חניהו עבדי ליה וכן פרק השוכר את הזנונים
 דב הודה שדר ליה קרבנא לאבי דרבו ביום אירו אמרי' קים ליה בגויה דלא פלח לעז
 וכן רבא לאבי שישך ואע"ג דלגבי אבי דרבו אמרי' גר תושב הוה גביי שישך לא אמרי'
 וכן בירושלמי מסכת שקלים פרק מעות חד בר נש דצפורי אזל בעא למוכנ קופד כן שבחא
 ולא בעא שבחא לזבוכי ליה אזל אמר לחד ארמאי זיל זבין לי את דלא בעא שבחא לזבוכי
 לי דאימר תגרא אית ליה בהדאי אזל ארמאי זבין ליה שאליה מי נסכת בעל כרחיה אל אין
 בעל כרחיה אל הא יהודאי לאו נבלה יהיב לך פ' לכרכי נבלה יהיב ליה תהלה
 וכשאתן לו אלא כשרה על כרחו יתן לו כשרה רבי ירמיה אמר בשם רבי חנינא מעשה בא
 לפני רבי ואמר לאו כל כמיניה שיאסור מקולין דצפורי כלומר דלא יהיב בעל כרחיה
 לא מתסר פ' קופד מין בשר תוספת מסכ' מכשירין פ"ג רבי יהושע בן פרידא אומר חשן
 הכאות מאלסכנדריא שמאות כפני אנטיליא שלהן אמרו חכמים אל יהו שמאין ליהושע בן
 פרידא ושהורות לכל ישראל וכן קים ליה בגויה מלתא היא בין באיסור בין במסוך וכבר
 זכרנוהו פרק עשירי

ואומר

אני שתים בעונותינו נמצא כמה איסורין מפורסמין ואין רוב העם שמוע
 על לב ואין לומר על רובן טעם של התרא לא משום קים לן כגון הא דאמר'
 פרק האיש מקדש אסור לארם שיקדש האשה קודם שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה
 ויתגנה עליו וכן פרק הבא ערל יבימתו נשא אשה ושהרז עמה עשר שנים וכו' וכבר
 זכרנוהו פרק עשירי מסכת ע"ל לפני אידיהן של גוים וכו' וכן זכרנוהו פרק עשירי וכן לא
 תתן להם מתנת חנם וכיוצא בהם וכן חדר בארץ מצרים שעובר שלשרה לאון ושמעתי
 במצרים מפיה שכוואל אז אחד מבני בניו של הרם במול שששהרם זל הירז חורם שמו
 באגרת שלווח היה מסיים הכותב העובר בכל יום שלשרה לאון פלוני אמרתי לו דרך חצי
 נחמה שמא הרב זל היה מוכרח לעמוד שם שהרי היה רופא למלך מצרים ונענין ששנינו
 סוף פרק מרובה באבטולן בר' ראובן שהתירו לו לכפר קומי מפני שהיו קרובים למלכות
 ויש מפרשים שמה שאסר התורה לשוב בדרך הזו עור אינו אלא על דרך המדברים סוף

כמו וזה לכם השמא וזולתם שהורים . וכן החדש הזה . ולזה עבר ניסן בניסן ולא הודו לו .
 מסכת שבת פ"ק אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת דוקא לדבר הרשות
 אדם אחד מאלף אינו נזהר בהם . וכן אין מעמידים בהמה בפונדקאות של גוים ואין מוכרין
 בהמה לרועה שלהן . וכתב בע"ה התרומה ז"ל דשמא האידיא אין השודק ע"ה הרביעה .
 ומיהו נקום שנהנו למכור בהמה דקה לגוים דאמר' כוכרין ומקום שנהנו שלא למכור אין
 מוכרין ואל ישנה אדם מפני המחלוקת . ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גמרה עגלים
 וסוויחים . שלמים ושבירים . וסוס מותר . כל מי שעבר בזה קונסין אותו וכן הוא בירושלמי
 עבר ומכר קונסין לו בשם שקונסין לו להלכה כך קונסין לו למנהג . חר בר נש זבין גמלא
 אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה ברופלא בגין דיהווי גמלא אמר רבי אבון לסרסור קנס
 והו ציוהין לבריה בריה דמסרסר לארמאה (פ' ברופלא הוא שור הבר . ונקרא בע"ה גמלא)
 רב הונא זבין ההוא פרת לגוי אמר ליה רב חסדא מאי טעמא עבר מר הכי . אמר ליה אימר
 לשהיטא זכנה . כתב רבי אריז' ז"ל דוקא בסתם אבל בידע דליירידיא זבין אסור . והאי דאמר
 ליה אימר לשהיטא זכנה מיירי בקצב . אבל גברא דזבין ליריד אפי' על סנת' לשהיטא אין מוכרין
 לו . גם מועטים הם הנזחרים בזה מאותם שראיתו . וכן פרק האיש נקדש גבי נתקדשה
 לדעת אביה דפסק הלכה הוא נתקדשה קודם שהבגד שלא לדעת אביה אינה מקודשת אפילו
 בתרעה האב אחר שנתקדשה וכן פסקו רוב הגאונים ז"ל ובא רבינו ניסים ז"ל והביא טעם
 להתרה . דבר זה לשונו . אשכחן בהלכות גדולות בסוף הלכות קדושין דכתבי חסין וקטנה
 דאיתיה לאביה במדינת חים . ואיכטבה על יד אמה או אחיה . שאלתיה למילתא קמי רבנן
 ואמרו שפיר דמי . ונשפיר עברת אמה דבישוואין תקינו רבנן לקטנה . או איתיה לאב בקדש
 לח קדושין דאורייתא ואי לא מינסבא דתקנתא דרבנן הוא . וכמה הגדלה גדולה נישואין גדולה
 וכי אתי אב לא עריך לקדושה . ע"כ דשמא הירושלמי בסמיע ליה . דאמר' קדשרת לדעת
 והכניסה שלא לדעת . זה היה מעשה . ובא אביה והוציאה מנינוכה . אמר ריש לקיש לאו
 כל כמינה להשיא עצמה להפסיד מעשה ידיה לאביה . ואנן בימי קיים לן דאביה לא חייש
 במעשה ידיה . וכן המקדש גרושת או אמנת חבירו בתוך שלשה חדשים וברת דאמר' ערוקיה
 מסתייעת ומיהו משמע ברעובד לחוד . אבל רבינו יחיאל דפריש ז"ל הוא שהורת לבתחלה
 להשיא לו עצה לכרוח . דהכי מוכח מפ' רש"י ז"ל שפי' ערוקיה מסתייעת . דמין דברך קיימא
 לן שאין דעתו לכנס עד סוף הזמן . כה"רם ז"ל המארס בתוך חתשעים וס' כניין אותו . ארס
 וברח אין מנדין אותו . כנס בתוך תשעים מפרישין אותו עד אחר הזמן ומעבור עם אשתו .
 אבל ה"ר אביר ז"ל כתב דוקא קדש אבל כנס לא סגי ליה בלא גרושין . ונראה ל' שפרישין
 אותו אחר תשעים כמו הימים שעמד עמה בתוך התשעים דאם כן מה כפסיד בשביל באיסור
 ומכ"כ דקתני בבא על יבימתו בתוך שלשה חדשים אם אין הולד של קיימא יקיים ולא קתני
 וציא התם מפני שהוא יבמה . ואם יתן לה גט נאסרה עליו . גם לא הודה ע"ה מה שכתב
 במניקה נשאה וברח ולאחר זמן בא ישב עם אשתו .

וכן

מה ששנינו . ברר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה . ואם כן למה קצת קהלורר
 גוהים להשביע ולהחרים על דעת המקום ועל דעת הנאמנים . ואחר כך מתיירין
 הכל . זה אינו אלא משום דקים לן שלא תלו השבועה או החרים לדעת אמריהם אלא לענין
 משמעות הלשון שלא יוכלו לרמות ולומר כך היה בלכ"ו . וזו היתה כוננתו . והם שייכי בשבועה
 וכאמר שעל דעתם החריר ועל דעתם הותר . ואלו החרים או השביעו על דעת קהלות הרחוקות
 וכיצא בו לאו כל כמינהו . וטעמא יחיה סיוע לזה דאמר' רבי יהושע אומר קטנה שהשיאוח

פרק המשי

אימה ואמה ונדרה בת אתה עשרה שנה ויום אחד ויודעת לשם מי נדרה אעפ שאין נישואות
דבר תורה ונדרה נדר דבר תורה בעלה מפר לה וכראית פרק אלמנה ניונת ושעמ' דמילתא
כדר' פנחס דאמ' כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת , כלום דקים לך דסתמא כאלו נדרה
על תנאי בעלה , כת הרשבא זל הנשבע על דעת רבים איפשר שאין זה אסור מדאורייתא כל
שלא פרט הרבים כדעת רת' זל , כת הרב הערוך , מלת שבע בתשובות רב שר שלום משמות
דרב יהודה נאון זל הנשבע בעשרת הדברות ובספר תורה אין לו הפרה לעולם ,

וכן

עוף שחרטומו רחב , כתב הר' רחיה זל שהוא שהור דסתמא לא דריס , נמצא
שדור דור ופרנסיו דור דור וחכמו כשהוברר הדבר להם באיסורין כיוצא באלו שאין
לחוש לסבת האיסור שבעברו אסרוהו חכמים זל בשעת הדחק מתירין אותו ,
תמצא שיש דברים שהנתיים קצת בלא טעם , כענין טבילת בעלי קראין לתפלה
שהסכימו עליה הרב אלפסי זל , ורבינו האי ורש"י זל בספר איסור והתר , וכן הרבה
מן הלועזים , שהנתיחו רחיצת רגלים בשחרית , ואמר' פרק במרה שומנין , חייב אדם
לדרוך פניו וידיו ורגליו בכל יום , בשביל קונתו , שנאמר כל פעל'ו למענהו , והר"ם זל
פסק אותה , אבל בענין הטבילה לא הסכים , וכבר הארכנו בו זל בספר בתוי הנפש ,

וכן

מה ששנינו פרק אין מעמידן , וישב ישראל בצד עדרו של גוי וגוי חולב ומביא
לו ואינו חושש ואע"ן דאיכא דבר טמא בעדרו , וכי קאצוי ליה וכו' יתיב ליה הו
לית דבין דכי קאצוי ליה אירתוהי מרתת , אם כן היכא דליבא למיחש לאיסור , הוצא מרה
שנמצא כתוב בספר המצות הקצר , ואמר הרב אלפס שיש מקומות שמעמידים הגבינים
בפרחים ובאותן המקומות אין נוהגין איסור בגבינה , וכתב בסוף ס' מ' אין להקל מפני שנאמר
במניין פר' ביצה שנולדה כל דבר שבמניין צריך מניין אחר להתיירו דכתוב לך אמור להם
שובו לכם לאהליכם , וזה הן בראוריית' וזה הן בדרבנן בראית' התם , ע"כ , וכן יש גאונים אלהם
שמתירין אותה על זה הדרך גם כן , וכמו שנראה ממה שכתב הר"ם זל הלכות מאכלות פ"ג

וכן

שכתב שמקצת מן הגאונים אוסרין אותה מכלל שמקצתם מתירין , וכן בספר העתים , חלב
שחלבו הגוי ואין ישראל רואהו ולא בשלו הגוי אם שהביאו צונן ואין ככל אותה מדינה דבר
טמא וראי' מותר לאוכלו בין חייבין מבושל , בין לעשות גבינת , אבל גבינתם אסורה
שמהליקין פניה בשומן חויר , ויש מחמירין אפילו בחלב ע"כ , ועל ההיא דאי אפשר בלא
צחצוחי חלב פ"יש זל בין גוסות הגבינה נשאר טהחלב , ושם החלב טמא הוא , מהו לא
מיתעבר מניח גבינה דקים לך שאינו עומד , וקשיה לז"ר זל א"כ שאינו עומד לאי זה צורך
יערבנו , ופ' דתני גרסי' אמר רבי ירמיה לפי שאי אפשר בלא צחצוחי חלב , ולא גרסין
אלא ורבי ירמיה קא מסיק ואזיל מילתיה דרבי יהושע בן לוי , משום ניקור דחוישינן לארס
בצחצוחי חלב שבין הנקבי' ואפילו יבשה איכא למיחש , וכן משמע בפר"ח דבת אושפיא קאי

בית זהורא , ואומר האירא ליכא טעם לאסור גבינת הגוים דקימא לך כר' יהושע בן לוי
דטעמ' משום ניקור והאירא לא חוישו' לניקור , לפי שעכשו אין מצויין נחשים בינינו ומיהו
אין לסמוך על זה להתיר גבינת הגוים כיון שנאסרה במניין כדאמרינן לעיל ע"כ , ואבן מנש
זל כתב ושמואל אוסר מפני שמעמידן אותה בעור קיבת נבלה , דאלו דשחווה לא יאסר
אלא מפני תערובת בשר בחלב , ובעינין שיהיה נותן טעם דרך בשול אסרה תורה , אבל
נבלה דאיסורה היא כיון דאיסקיט קא מוקים ליה חשיב ולא בשול ואפילו במשחו והוה ליה
איסורא בעיניה , ולפי מה שכתבאר מסתבר דלדעת בספ"ה העתים זל שהוא הרב הברצלוני
דהוא הדין אם הגוי חולב לעשות גבינה מאותו חלב ללא למכורו כמות שחאו , והתם לז"ר

פרק חמשי

כ

חיישינן אפילו איכא דבר שמא באותה מדינה - דלאי זה צורך עירבנו - וכמו שכתב רח"מ
 זל פ"ד כ"ב דברנו בזה מעט וא"כ איסור גבינה משו"ע עור ואיסור חלב משום עירוב - אם כן אין
 להחזיק איסור בכיוצא בזה אם קים ליה בגויה - והכך רואה הת"ר שהלכו גוי ואין ישראל רואהו
 ה"בא דקום לן שאין שם דבר איסור - כי מה שכתב ספר העתים זל ואין בכל אותה מדינה דבר
 שמא ה"ל שראויה לחלוב שהיא אי אפשר שמלכא וחמורה וכיוצא בהן ואחר שהענין כן נראה
 לפי זה שאם היה במדינה דבר שמא שראוי לחלוב לא שחלבו יותר יקר מן הטהור כמו שהוא
 בחלב גמלה כנגד שאר החלבים פה בארץ הערבה שיהיה מותר מההיא דפ' אין מעמידן גבי
 ארבא דמרוסא בקיסטא דמרוסא בלומא וקיסטא דחמרא בארבעה כה"מ זל הלכו מאכלות
 אסורות וכו' מרזין לכל דבר שחוששינן לו שמא ערבו בו גוים דבר האכור שאין אדם מערב
 החולביקר כדי להשתכר ע"כ ועל הכל אני אומר בעל נפש שומר פיו עם שהאמת חביב ואסור
 שעיקרו מן התורה וזכרנוהו פ"ב - נש"א הרשב"א זל על מה סמכו בארבעים על כוס יין ששהה
 סמנו הגוי ואחר כך גותנין ממנו לגוי אחר דהא נעשה יין נסך ואסור בהנאה - והשיב מגע
 גוי ואפילו בפיו עושה יין נסך ואינו יודע על מה סומכין אלא שמקלקל בדבר זה ושלא מן הדין
 והראוי דאפילו שיורי כוסות אסורין בהנאה ואפילו ליתן לפני התרנגולין וכדגרסינן מסכת
 ביצה פרק יום טוב שחל וכו' אמר שמואל מזמנין את הגוי בשב' ואין מזמנין את הגוי ביום טוב
 גזרה שמא ירבה בשבילו רב אחא בר יעקב אמר אפילו בשבת נמי לא משום שיורי כוסות
 כלום ושלטל בשב' את הכוס שיש בו אותן שיורין שאינן ראויין לשלטל לפי שאינן חשובין
 כלום - ואקשינן אי הכי הדין נמי כלומר לא ישלטל אותן בשבת ופריק דין חזו לתרנגולין
 ואקשינן דידהו נמי חזו לתרנגולין ופריק דידהו איסורי הנאה גינהו - ע"כ - נחזור לצדוקים
 אין טעם לומר שחשית אסורה וכן יהיה יום אסור שאין זה שיה שבעיחטרה אין בין האוסר
 וזנאסר אמצעי מה שאין כן בינים - ועוד ששחשיתן אסורה כשחטו שלא בפנינו אבל
 שחטו בפנינו הרי זו מותרת שאין איסור שחשיתן אלא שמא קלקלו והם אינן נאמנין לומר
 לא קלקלו וכן כה"מ זל פ"ד ואלו נכרי ששחט אפילו בפני ישראל ובסנין יפה ואפילו גוי קטן
 שחשיתו נבלה - וכן אינן מוחזקין לגמרי במחללי שבת - פרק הדר עם הנכרי גבי מעשה
 בצדוקי אמר שהיה דר במבוי בירושלם - כתב שם ה"רם זל צדוקי הוא מיוחס לצדוק תלמיד
 אנטיגנוס איש סוכו - ויתבאר מכל זה כי פושעי ישראל כשאנו מחלל שבת בפרהסיא או
 עובר ע"ז מבטל רשות ואינו כותן רשות ולא שוכר וזהו הפסק האמיתי ע"כ - וכן אין להחזיקם
 בבועלי גרות לגמרי וכדאמר' מסכת נדה פרק בנות כותיים - תנן רבנן מעשה בצדוקי אחר
 שמיצר עם בתן גדול בשוק וניתוה צינורא מפיו על בגדו והריקו פניו - של בתן גדול וקדם
 אצל אשתו אמרה לו ר' אף על פי שצדוקיות הן מתיראות הן מהפרושים ומראות דם לחכם
 אמר ר' יוסי בקיעין אנו בהם יותר מן הכל והן מראו דם לחכם הוין מאחת שהיתה בשכונתנו
 שלא הראתה דם לחכם מיר מתה - ותיפוק לי משום צינורא דעם הארץ אמר אביי בצדוקי
 חבר אמר רבא צדוקי חכה בועל דם משוית ליה אלא אמר רבא רגל הוה וטומאת עם הארץ
 שהרה שווה רבנן ברגל דרתיב ויאסוף כל ישראל אל העיר כמיש אחד הכתוב עשאן בלן
 חברים (פי' בועל גדה משוית ליה דקתני ומטמאין משכב התחתון כעליון) - וה"רם זל קראן
 פושעי ישראל לא משומרים - ויש הפרש גדול ביניהם כאמרם זל ריש מסכת חולין מן
 הבחמה להביא בני אדם החומין לבחמה מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי
 שיחזרו בהם בתשובה חוץ מן החמין - ומכאן את היין וסחלל שבתו בפרהסיא ואם הצדוקי
 אוכל בשר עוף בחלב הן במקומו של רבי יוסי העמידוהו על דינו וחזו אוכלין אותו שאין לו

חלב

פרק ששי

חלב אם וכדאיתא פרק כל הבשר ומסתברא שיש לחוש אם אחד מהם קדש בת ישראל וכדאמר' בכותי שקדש היה עוברא ואצריכה גיטא וכן כיוצא בזה במצא אם כן קולו חומר והצדוקים אינם היום בזמנינו מוספים גרועות אלא שרבים מהם מתהדדים המיד ובמעשה שאירע סוף מחזור רס"ו מקהל גדול מהם שהתיהרו ביום אחד במצרים ע"י הנגד רבינו אברהם נרו והמחמר תבא עליו ברכה ומה שהם מתחסדים עליו באוסרים בת האח חסד הוא להם ושח מראות עיניה שהרי בכתוב הוא בפירוש שכלב נתן בתו לעתניאל והוא אחיו הקטן ממנו האסנס מהכרח הפסוקים יש לומר שהיה אחיו מן האם לבר שכן כתיב וילמדה עתניאל בן קנז אחי כלב ובספר דברי הימים כשמוזכר בני קנז אין שם כלב כלל לא עתניאל ושרית וכן לא תמצא בשום מקום כלב בן קנז אלא בן יפונה או בן חצרון ואחר שהם אחים ואינם מן האב בהכרח אם כן האחות אינה אלא מן האם וכן רש"י ז"ל בספר יהושע כתב אחי כלב מאמו אבל רבי דוד קמחי ז"ל כתב והיה בן לפרש כי אחיו מאביו ומאמו היה והיה שם אבי כלב בן יפונה וקנו שהרבה מצאנו שני שמות לאדם אחד והנכון אצלי עוד כי קנז היה שם ראש המשפחה להתייחסו בני המשפחה אליו ובאמרו הקניזו או בן קנז הכל אחד כי דהוק ליתום האדם לבעל אמו ואפילו למשפחת האם ומה שאמר לה בני ממיר אבי גלעד יהיה יאיר בת ממיר בעבור הערים שהיו ליאיר בארץ הגלעד אמר כן אבל לדברי חכמינו ז"ל נקרא קניזי מפני שהיה חורגו והוא גדלו וזה מוכרח מפשט הכתובים וכדאיתא מסכת תמורה פרק יש בקרבנות וכן אהם קצת דקדוקי עניות שהכל שחוק וקלות ראש ובאמרים אלי בת האח אסורה אומר להם שבתם מותרת להם שהרי אינן אוסרים אלא מה שאסרה תורה בפירוש והבת לא אסרה תורה וכבר ידעת שהיא אסורה מאחת מטרות שהתורה נדרשת בהם והוא מקו סבת הבת וכמו שהזכיר הר"ם ריש ספר מטהרה דרע שאלו אינן אוסרות בת האח אלא שבך למרו מן הכותיים והכותיים למרו זה מהשימעאלים ולזה כל מי שאינו בתורה שבעל פה אינו בתורה שבכתב וכן כתוב חקתי ותורותי

הפרק הששי

בזבוח עיר אלהים ירושלם וזה הבית ובית המקדש ושילה ובית חניו ובית פגז וציון והברזן והר סיני גרסינן מסכת זבחים פרק בתרא תנו רבנן ימי אהל מועד שבמבדבך ארבעים שנה חסר אחת ימי אהל מועד שבגלגל ארבע עשרה שנה שבע שכבשו ושבע שהלכו ימי אהל מועד שבנוב וגבעון חמשים ושבע חרבה נוב וכאו לגבעון והסדר היה כך משנכנסו לארץ עמד האהל בגלגל יד שנה ומשם באו לשילה והיה לשם בית אכנסים בלא הקרה וכדאיתא במתני' אלא שפרשו עליו ריעות המשכן ועמד המשכן בין נוב וגבעון כ"ו שנה וכגבעון באו לירושלם וכשנבנה בית המקדש בירושלם נאסרו כל המקומות כלן לבנות בהם בית לשם ית' ולהקריב בהם קרבן ואין בית לזרוות אלא ירושלם בלבד ובהר המוריה והיו שאמרו באו לירושלם נאסרו הבמות ולא היה להם עוד חמר והיא היתה נחלה ופיר' הר"ם ז"ל נקרא ירושלם נחלה לעמידת קדושתה לעולם ועליה אמר שהשם ישמור העם הזה אשר בחר בו במקום ההוא שבחר בו גם כן שנאמר כי בחרתי בציון כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו כי לא ישושי עמו ובאר גדול מעלתה ואמר זאת מנותתי עירי עוד מנותתי עירי עוד מסכת זבחים פ' בתרא ב' פקומות שרתה שמינה על ישראל בשלה

פרק ששי כ"א

בשילה ונוב וגבעון ובית עולמים וכלן לא שרתה אלא בחלקו של בנימין שנאמר חופף עליו כל היום ומקשי' והכתוב וישוש משכן שילה אהל שכן באדם וכתוב וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר ומסיק הכא נמי רצועה היתה יוצאה מחלקו שר' יוסף לחלקו של בנימין כדאמר רבי חמא בר תיבא רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין וכו' והיה מוזבח בכני' והיה בנימין הצדיק מצטע' עליה לבלועה כתב רש"י בס' יהושע נמצא דרוח נבול בנימין נושלו כל רוחב הארץ שבין יהודה לאפרי' גבול דרומי שלו עם גבול צפוני של יהודה ושם היתה ירושלם כמו שנאמר למטה בענין לפי' היו לשני שבטים חלק בת וגבול צפוני של בנימין ודרומי של אפרים נוגעים זה בזה ושם היתה שילה בחלק אפרים כמו שנא' וישוש משכן שילה וגו' ואף לבנימין היה חלק בו וכדאיתא בשחשת חולין איכה רבתי כח אעירך בכמת מקומות נוערתי בהם באהל מועד בגלגל בשילה כנוב בגבעון בבית עולמים שנים פרק אי זהו מקומן ואי אמרת לא היה לו יסוד באוירא בעלמא הוא דקא עביד אמר רב כחמן בר יצחק אמור כך התנו אוירא דבנימין קרקע דיהודה מסכת מגלה פרק בני העיר במאי קא מפלגי' תק סבר לא נתחלקת ירושלם לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה לשבטים ובפלוגתא דרבנאי דתניא רתניא מה היר' בחלקו שר' יהודה הר הבית והלשכרות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסה לחלקו של בנימין ובה מוזבח בכני' והיה בנימין הצדיק מצטע' עליה בכל יום לבלועה מסכת זבחים פרק בתרא באו לשילה וכאסרו הבמות ולא היה שם תקרה אלא בית של אבנים ויריעות מלמעלן וכפקא ליה בגמרא מדכתיב בית י' שילה אלא בית הוא וכתוב וישוש משכן שילה אהל שכן באדם אלמא אהל הוא מלמד שלא היה שם תקרה אלא בית של אבנים ויריעות מלמעלה תוספת מסכת מגלה פ' שילה בניין של אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה ירושלם בנין של אבנים מלמטה ותקרה מלמעלה עוד מסכת זבחים פרק בתרא עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרו

תמנה ישר' לפתח הר הבית

תוספת

מסכת מלו' פ' פתח ירושלם עד פתח הר הבית עד שערי ניקנור מחנה הר הבית ליה משערי ניקנור ולפנים סחנה שכינה וכן הביא הר"ם ז"ל הלכות בית הכחורה ו' וכנגדן לרורות מפתח ירושלם עד הר הבית כמחנה ישראל ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור מחנה ליה ומפתח העזרה ולפני' סחנה שכינה וכן כתוב בספר המצות להורות כל העזרה משער ניקנור ולפנים שהוא תחלת עזרת ישראל והוא תחלת העזרה המוגבלת בקפ' וכו' שנבאר ב'ה פרק אלו הן הנחנקין שלשה בתי ריבין היו שם אחד על פתח הר הבית ואחד על פתח העזרה ואחד בלשכת הגזית מסכת מגלה פ' קדושת ירושלם אין אחריה התר כלומר שקדושתה קדושת עולם בתוכה הר המוריה וארצה היא ארץ המוריה מה שהזכירו חז"ל מן הצופים ולפנים וכו' מסכת בראשית שהוא מהמקום שיכול אדם לראות ירושלם שהרי מאשר ירושלם הרים סביב לה אינה נראית מרחוק כאי זהו צד שתבא אליה יותר מוצי' עשה והמקום אשר תראהו משם הוא הקריא צופים וזהו שאמרו במגלת קצות פעם אחת היו עולין לירושלם וכיון שהגיעו לצופים קרעו את בגדיהם פרק החליל מ' שלא ראה ירושלם בתפארת לא ראה כרך נחמד מעולם מי שלא ראה בית המקד' בכנינו לא ראה ככין יפת מעולם פרק האיש מקרש עשרת קצין ופי' ירדו לעולם תשעת נשלה ירושלם ואחד כל העולם כלו סוף מסכת כתובות הכל מעלין לירושלם תוספת מסכת שקלים פ' כל המשבעות היו יוצאות בירושלם איכה רבתי שרתי במדינות עיר שטבעת

פי' אין המוסר ולמטה

הנה נכסיהם
היו ביניהם
תן לביה המקדש

יוצא מכוף העולם ועד סופו / עוד שם רבי פנחס בשם רבי הושעיא ד' מאות ומ' בתי כנסיות
היו בירושלם חוץ מב' המקד כמנ' מלאתי וכלן עלה נבחרתן וחרובין וכלן עלה אספספונם
והחרובין עוד שם בני ציון היקרים מה היתה וקרתן עירוני שבשא ירושלמית היה כותן משקלה
זב' ירושלמי שנשא עירוניתה היתה כותנת משקלה זב' מסכ' וזמא פק' מאי דכתיב וקאת יז'
תוסף ימים זה מקדש ראשון שעמד ד' מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא שמונה עשר
כהנים ושנות רשעים תקצרנה זה מקדש שני שעמד ד' מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר
משלש מאות כהנים / עוד שם מקדש ראשון כפני מה חרב מפני שהיו בו ד' דברים ע"ש
מקדש שני מפני שנאת הנס / פרק יש בכור לכהלה / אמר רבי אושעיה בקשו לגנוב כל כסף
וזהב שבעולם מפני כסף וזהב של ירושלם עד שמצאו לה מקרא מן התורה שכותר שנ' זבאו
בה פריצים ותללה / ירושלם היא רובא דעלמא לא אמר אבי בקשו לגנוב דינרא הדריאנא
טרינא שיפא כפני שבעא של ירושלם עד שמצאו לה מקרא מן התורה שנ' זבאו בה פריצים
סוף מסכת כתובות אמר רבי חייא ברבי יוסי עתידין צדיקים שמבצצין ועולין בירושלם שב'
וציצו מעיר כעשב הארץ ואין עיר אלא ירושלם שב' העיר בחרתי בה / בסכת יוכא סוף פרק
שני שעירי יום הכפורים / ומסכת זבחים סוף פרק שבל' יום רבי יעזר' אומר נאמר באן כחוף
למחנה וכאמר להלן כחוף למחנה מה כאן חוף לשלש מחנות אף להלן חוף לשלש מחנות
מה להלן במזרחה של ירושלם אף כאן במזרחה של ירושלם אלא לרבנן היכא שרף להו
ברתניא היכן נשרפן לצפונה של ירושלם חוץ לג' רוחות רבי יוסי הגלילי אומ' אבית הדשן
הן נשרפין ורבי יוסי לא פליג אדרבנן דמקום שרופתן הוא הנקרא בית הרשן חה המקום היה
לפרים הנשרפין ושעירים הנשרפים בזמן שהן נשרפין כמעותן וחפר שר' יום הכפורים ופר
הבא על המצות ופר העלם דבר של צבור ושעירי יום הכפורים אבל הפרה היתה נשרפת בחד
המשחה וכראמרי' מסכת פרה פ'ג כבש היו עושין מירושלם לחר המשחה פרה וכל מסעדיה
יוצאין לחר המשחה והוא במזרחה של ירושלם עוד היום מקובל המקום ההוא והוא צפוני
לקבר חולה כמשהו קשת שפל מכנו מעט וכן מקובל בית הדשן לצפון ירושלם כמרוצת
הסוס והוא תל קטן וגמוך הרבה ובבית עולמים חוץ לירושלם הוא חוץ לשלש מחנות /
פרק מי שהיה נשוי וכך היו כותבין בירושלם שעות אבל זולתו קדימת שעות אף על פי שהיה
ודע למי כתב תולה אין זה קדימה וכראמרי' אימיה דרמי בר חמא בצפרא כתבתניהו לנכסיה
לרמי בר חמא לאורתא כתבתניהו לרב עוקבא בר חמא אהא רמי בר חמא לקמיה דרב ששת
אוקמיה בנכסיה אתא רב עוקבא לקמיה דרב נחמן אוקמיה בנכסיה אתא רב ששת לקמיה
דרב נחמן אמר ליה מאי טעמא עבר מר הכי אמר ליה ומר מאי טעמא עבר הכי אמר ליה
דקדים אמר ליה אטו בירושלם יתבינן דבתבינן שעות אלא מר מאי טעמא עבר הכי אמר ליה
שודא דדייני אמר ליה אנא נמי שודא דדייני אמר ליה חדא דאנא דיינא ומר לאו דיינא ועוד
מעיקרא לאו בתורת הכי אתית לה פרש' זל אטו בירושלם וכו' וכיון דלא הקפידו בני הסקום
לכתוב שעות גלו מנהגם שאין הולכין אחר הקודם לכו ביום ושניהם שוין / שודא דדייני
זנראה לי שזה חביב לה וקדמה ומסרה לו תהלה דהאי עובדא לא נודע למי מסרה תהלה
שטר המתנה דאלו במסירה איכא קדימה כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתו אבל בחתימה
ליכא קדימה דרבי מאיר הוא דאמר עידי חתימה כרתו ובוה טעה רב ששת דהא לאו בירושלם
יתבינן דיהא דין קדימה בכתיבה לכו ביום אלא ששניהם שוין והוא לא בא לא משעם קדימה
אנא דיינא על פי ראש גלות הישיבה / ועל שני שטרות היוצאין ביום אחד רב אמר חולקין
ושמאל אמר שודא דדייני ולמסקאנא דבמקרקעי כשמוא ובהלואה קרב משום ממון המוטל

ג. ה. ה. ח. ח.
ג. ה. ה. ח. ח.

פרק ששי

כב

בספק. תוספת מסכת ננעים פ'ו רבי נתן אומר אף אין בה משום סורר ומורה שנ' והוציאו אותו אל קני עירו פרש לירושלם שהיא של ישראל ואין נשעת ולא נחרשת ולא נזרעת ואין מקיימין בה אילנות חוץ מגנות הורדים שהיתה מימות נביאים הראשונים ואין מליגין בה את המת ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם ואין משכירין בתוכה בתים וכן פסק הר"ם זל הלכות בית הבחירה פ'ו ואין נושעין בה גנות ופרסים ואינה נזרעת ולא נחרשת ופ' זל שמא תסרח נראה מכאן שאם היה בירושלם היום רקל שלולבו פסול וכיוצא בזה והוא ליה מצוה הבאה בעבירה כענין שאמרו חרי שגול סאת אין זה מברך אלא מנאץ. ושם יש חילוק בין נשעו ישראל לנשעו גוי כענין שאמרו בשביעית. פרק מרובה וסוף מסכת ערכין עשרה דברים נאמרו בירושלם. מסכת מגלה פרק בני העיר ומסכת יומא פ'ק אין משכירין בתים בירושלם לפי שאינן שלהם.

דקל אגל ביהמה
גלגל ספול

ומסתברא

שמאלו הקדושות קצתם נוהגות שם היום וכמו שבארנו פ' מ' בענין כרם רבועי עולה לירושלם וכל שכר אלו הדברים שהם מעיקר קדושת העיר וקדושתה לעולם עומדת. אבל אין משכירין בתים בירושלם מסתברא שאינו אלא בזמן הבית כדאמרי ר' לעזר בר' צדוק אומ' אף לא משות לפי עורות קדשי בעלי אושפזכנין נושלין אותם בזרוע. וכן הדין נמי באין עושיין כבשונות בירושלם מפני העשן שמשחיר החומה וגמאי הוא כמו שפרש"י זל וכן אין מגדלין תרנגולין מפני הקדשים ואין מוציאו זיון וגזוזטאות לרשות הרבים מפני אהל השומאה הני וכיוצא בהם. תוספת מסכת מעשר שני פ'ק אין משכירין בתים בירושלם מפני שחן של שבטים. וכן הוא פסק הלכה בירושלם לא נחלקה לשבטים כתק דרבי יהודה דלעיל. פרק כיצד צולין בירושלם אין פודין בה מעשר שני מס' סוטה פ' בת' אין בירושלם סביאה עגלה ערופה. מס' עירובין פ'ק ופ' בת' בירושלם אלא לתותיה ננעלות בלילה חייבו עליה משום ר"ה פ' רשות הרבים מכוון משער לשער ויש בה דריסת ששים רבוא ורוחב שש עשרה ואלמלא שנועלין דלתותיה בכל לילה חייבין עליה משום רשות הרבים אבל בעילת דלתות משווא לה כחצר של רבי' ומערבין את כולה וכל זמן שלא עירבו היא כרמלית. מסכת כלים פ'ק שהוכיר עשר קדושות כלם הם לפנים בירושלם דאלו עם הראשונה עשתי עשר נינהו. תוס' מסכת בבא בתרא סוף פ'ק קברי בית דוד וקברי חולדה הנביאה חיו בירושלם לא נגע בהם אדם מעולם אמר ליה משם ראייה מחילה היתיר להם והיתה מציאה את השומאה לבחל קררון. פרק הסוכר את הספיכה מאי על מקראיה אמר רבא אמר רבי יוחנן לא בירושלם שבעולם הזה בירושלם של העולם הבא של העולם הזה כל מי שרועה לעלות יעלה של העולם הבא אין עולין לה אלא במומנין לה. מסכת תענית פ'ק אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מאי דכתיב בקרבך קדוש ולא אבא בעור אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אין הקנה נכנס בירושלם של מעלה עד שתבנה בירושלם של מטה אמר ליה ומי איכא בירושלם למעלה אמר ליה אין דכתיב בירושלם הבנויה בעיר שחברה לה יחדו ואין ספק שירושלם ועיון ובית המקדש וארץ ישראל כולה כלם קדושים ובתוכם י'. בירושלמי פ' מרובה אמר רבי יהושע בירושלם הבנויה בעיר שחברה לה יחדו עיר שהיא מחברת ארץ ישראל זה לזה. מסכת שבועות פ'ו ידועות אין בנין הבית דוחה יש אמר אביי אין בונין בית המקדש בלילה. פ' אין בין המורד הנאה שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן הורה ותשובה נן ערך כסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח. גרסי' בספרי בארץ חדרך דרש רבי יהודה בל' אלעאי זהו משיח שהוא חר לאומות ורך לישראל אמר ליה רבי יהודה בר' בר' דרמסקית עד מתי אתה מעונות על נו את הכתוב מעיר אני עלי שמו' וארץ שאני מדמשק

דלגלג הקדש
אל ינושא

והוא אף עשה
לפי מקומו

יוש שם מקום ששמו חרדק ומה אני מקיים ורכשק מנחתו שעתידה ירוש לש להו עד ומשק
ואין מנחה לא ירושלם דכתיב ואת מנחתו עדי עד אמר ליה ומה אהת מקיים ובכמה העיר

מסכת

זכור פ' השוחט והמעלה בחוץ אתמ' המעלה בחוץ בזמן החור' יוחנן אמ' חייב
ור"ל אמר פטור כתב הר"ם זל ספר המע' כצות ע"ש הלכה כר' יוחנן כי הוא ראוי
לקרב שהשרש האמתי אצלנו כקריבין אף על פי שאין בית' מסכת עירוב' ב' בתרא אמר רבי
יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית אמר רבה אמר רבי יוחנן ג' נביאים עלו מן
הגולה ואחד העיד שמקריבין אף על פי שאין בית ובמתנית' תנא רבי אליעזר בן יעקב אומר ג'
בביאים עלו מן הגולה כתב הר"ב העשור זל ובכל מקום הלכה כר' יוחנן וקיימ' לן משנת ר'
אליעזר בן יעקב קב ונקי' הו"ס אמר רבי יהושע שמעתי ששוחטין

ומיהו

אין המעלה חייב עד שיעלה לראש המזבח שיעשה בחוץ אבל אם העלה על
המזב' או על האבן פטור ואף על פי שחוא בחוץ שכ' יובן נח מוכח לוי' וכר' יוסי
פרק השוחט והמעלה בחוץ' כתב הר"ב התרוסה זל השוחט בחוץ מיירי כגון שבגרה מוכח
במקומו בפנים דאי' לאו הכי אינו חייב בחוץ ומה שחייב ע"ל טומאת' בקדש וקדשיו במזב'
כרת ובשוגג עולה ויורד (פ' טמאת' מקדש טמא באב הטומאה שנכנס לפקדש') פ' הקומץ
רבה מחוסר כפורים שנכנס לעזרה בשוגג חייב טמאת' במזב' ענוש כרת ואין עזיר' לומר
טבול יום ושאר כל הטמאין' מסכת מכות הבא אל המקדש טמא כתוב ענוש וכתוב אזהרה
ענוש את מקדש' טמא וכרתה אזהרה ולא ישמאו עוד את מחניהם ריש פ' ידועות הטומאה

אחר

בעיר' ירמיה בן כבול שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקדש' למא' קדושת הבית לעולם'
שהעבין כן הנכנס היום שאנו טמאים במקום הבית חייב כרת' וההכנס בזה
מה' בירך זל ג' נמי אמר אלי' בירושלם כשהבאתי אליו זה הכפר לעבור עליו
זל הנהו שרבי' הנכאל דפריש זל אמר לבא לירושלם והוא בשנת שבע עשרה לאלף הששי
זשיקריב קרבנות בזמן הזה ואני משרדתי להשלים עמו המלאכה לא שאלתי מה נעשה
משומאתנו ואנה הכתן המיוחס' אנכי בדרך לפני שילה שב למקומו נכרתי הלכה שאין
לחוש על הטומאה כראמרי' בתמורה פרק י' בקרבנות שקרבנות צבור דוחין ארז השברג
ואת הטומאה וזה כגון שיהיו רוב הכהנים טמאין מקריבין הקרבנות בטומאה וכן מסכת
פסחים פ' כיעד צולין בטמא קהל או רובו או שהיו כהנים טמאין והקהל טהור יעשה בטומאה
כתב עליהם הר"ם זל דע זה העיקר וכתרו והביניהו והוא כי טומאת מת בלבד היא שחררה
בצבור וקריבו בטומאה ומסכת יומא פ' אתמר טומאת מת רב נחמן אמר התר היא בצבור
רב ששת אמר דחיה היא בצבור וכן הלכות ביאת מקדש פ' כל קרבנות הצבור קבוע להם
זמן לפי דוחין את השבת ואת טומאת המת אבל הטמאין בטומאה אחר' כגון זבין חבות נדות
וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהם לא יתעסקו בו ולא יכנסו לעזרה ואם עברו ועשו או נכנסו
לעזרה חייבין כרת על הביאה ומיתה על העבודה שלא נדרת' אלא טומאת מת בלבד והוא
גזרת הכתוב שנאמר והיו אנשים אשר היו טמאים לבפש' אדם' מסכת זבין פ' המת בטמא
באהל ומטמא טומאת שבעה כה שאין חוב מטמא כלומר שטמא מרת' שעון חזרה שלישי
ושבועי מה שאין כן ביוב' והוב וכיוצא בו איכן שעובין אלא ביאת המים בלבד הרי לטומאה
חמורה לא נקפד' ולשאר טמאות יש להם תקנה' כתב הר"ב התרומ' זל הילכך נראה דקדושת
בחיצת העיר קיימת לעולם להיות מותר לאכול מעשר שני בתובה אם בנה מזבח אבל לא
בנה מזבח לא' והנה כבר אמרו זל מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו' מסכת יבמות

כיצד אין לחוש
על המעלה חייב

אסכנ

פרק קמא מאי עיר חדשה שחדשו דברים ואמרו שבגל יום אל יכנס למחנה לויח .
 אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים כי משם והלאה הוא מחנה לויח וכדאית'
 בתוספתא לעיל ועדיין נאריך בזה בג'ה כתב הר"ם ז"ל הלכות בירת הבחירה פ"ו
 ולמה אני אומר במקדש ובירושלם קדושה ראשונה קדושה לעתיד לבא ובקדושת שאר ארץ
 ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדושה לעתיד לבא לפי שקדושת המקדש
 וירושלם מפני השוכנה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אויבר והשמותיו את מקדשכם ואמרו
 חכמים אף על פי ששומכסין בקדושתן הן עומדין אבל חייב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו
 אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בשל הכבוש ונפטר מן התורה
 מן המעשרות וכן השביעית שהרי אינה ארץ ישראל וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה
 בכבוש אלא בחוקה שהחזיקו בה ולפי כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל ונתקדש בקדוש עזרא
 השנייה הרי הוא מקדש היום ואף על פי שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות
 על ררך שבארנו בהלכות תרומה והכני איתא פרק השושש והמעלה בחזן המעלה בחזן בזמן
 הזה רבי יוחנן אמר חייב קדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדשה לעתיד לבא . עור ער'
 החיא דפרק הרואה בתב ז"ל פ"ו אף על פי שהמקדש חיוס חרב בעונותינו חייב אדכס במוראו
 כמו שהיה נוהג בו בבנינו לא יכנס אלא במקום שמותר ליכנס שם ולא ישב בעזרה ולא
 יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו מה שמירר
 שבת לעולם אף מוראת מקדש לעולם . מסכת יבמות פ"ק אין לי אלא בזמן שנית המקדש
 קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מניין הל' את שבתותי תשמורו . מיהו פרק הערל גבי
 בתנים אלו גבעונים אמרו בימי ר' בקשו להתירם אמרו ליה רבי הלקינו כתיב חלק מזה מי
 יתיר ופלוגתא דרבי חייא בר אבא דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן חלק עדה לעולם
 אסור חלק מזבח כשהמקדש קיים אסור אינו קיים מותר . מסכת משקן סוף פרק קמא אוחה
 שנה לא עשו יום הכפורים ומאי דרוש ק"ו ומה משכן שאין קדושתו עולם וקרבן יחיד
 ושבת דאיסור סקילה דוחה . מקדש וקדושתו עולם וקרבן צבור ויום הכפורי' דענוש
 ברת לא כל שכן . מסכת יומא פרק הוציאו לו רבי יהודה בן לקיש אומר ארון במקומו נגנו
 שנאמר ויאריתו הכהדים ויראו ראשי הכהדים מן הקדש אל פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם
 עד חיוס היה . אם כן לא ירא ארון לבבל . ריש פרק טרף בקלפי בשעת שבתה שלמה
 את בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים והם מוציאין פירותיהם כזמנחם . מיהו הורת בתנים
 תורת המצורע נוהגת לבירת עולמים התיב ביוסן היה כלומר דבזמן הזה נמי כשהרין את
 המצורע אף על גב דאין בית המקדש קיים ההא רבי טרפון אויבר בזה שהרתי שלשה מצורעים
 ורבי טרפון כהן היה ובגבולין הוה וכדאיתא מסכת פסחים סוף פרק אלו דרכים . מעשה בר'
 טרפון שלא בא אמש לבית המדרש לשהרית מצאו ר"ג אמ' ליה מפני מה לא באה אמש לבית
 המדרש אמר ליה עבודה עברתי אמר ליה כל דברין אינן לא תיממו וכי עבודה בזמן הזה מניין
 אמר ליה הרי הוא אויבר עבודת מתנה עשו עבודת מתנה בגבולין כעבודה בבית המקדש .
 תוספת מסכת נגעים פ"ח אמר רבי יהודה שבתו היתה והלכתי אחרי רבי טרפון בביתו אמר
 ליה יהודה בני תלי סנדלי ונתתו לי פשו ידו לחלוק ונתת לי ממנחה מקל אמר לי יהודה בני
 בזו שהרתי . מצורעין ולמדתי בה שבע הלכות וכו' ומשהרין בפני הבית ושלא בפני הבית
 ומשהרין בגבולין .

מזה

יש לי ראייה על הכתן שהרי אנו רואין שהם נוהגין הנאה בתרומ' שסאה ואומלק חלה
 דרבנן . וכבר כן על ברכת מחנה וישראל הנשוי לכהנת בנה פטור מן הבכורה

פרק ששי

ר"ל מפרוין חמש סלעים / גם אוכל המתנות בשביל אשתו גם הכחץ אינו משמא לא לקרובים
 ולמת מצוה ולנשיא / דתיבא בעמיו בזמן שעמיו שם אינו משמא אבל משמא הוא למת מצוה
 אצחו מת מצוה כל שאין לו קוברים קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה וכן לנשיא אף
 על פי שאינו מת מצוה כדאמר' פרק אלמנה ניוונת אותו היום שמת ר' בשלה כהונה והיינו
 דאמר' מסכת פסחים כגון שמת נשיא ואישמו להו רוב צבור ירושלמי כך סדר רבי יוחנן נשיא
 בר בריה דר' יודן נשיא דחף רבי חייא בר בא לרבי זעירא בכנישתא דנופנא דצפורין ומאביה
 ושואל הירושלמי תלמיד אצל רבו מאי ולא איפשיטא / גם שאינו מחזיר גרושה / ונחנה
 איסור בחלוצה / מסכת סנהדרין רבי חזיה לההוא דהוה קאי בבית הקברות אמר ליה לאו בן
 איש פלוני כהן אתה אמר ליה אבא גבה עינים היה נתן עיניו בגרושה וחללו / פרק האשה
 שנתארמלה בספא עיר שבבשה כרכום כל כהנות שבתוכה פסולות אלא בעדים וזה אפילו
 עבר אפילו שפחה דלאו רידה / המגרש אשתו לא תנשא בשכונתו ואם היה כהן לא תדור
 עמו במבוי וכפר קטן כשכונה דמי / גם שפורץ מידן הבכורות והם גובין ה' סלעים ומקפידין
 על הפרעון וכמו שזכרנו פרק י' והרבה כיוצא בזה / כתב ה"ם זל הלכות איסורי ביאה פ"ט
 כל הכהנים שבזמן הזה בחזקה הם כהנים ואינן אוכלין / אלא בקרשי הגבול הוזהר שתהיה
 תרומה של דבריהם אבל תרומה של הורה וחלה של הורה ואתה לא כהן מיוחס /
 איזהו כהן מיוחס זה שהעדרו עליו שני עדים שהוא כהן בן פלוני כהן ופלוני בן פלוני כהן בן
 איש שאינו צריך בריקה והוא כהן ששמש על גבי הסוכה / והיום אנה נמצאהו שהיה על
 ספר יוחסין אמרו מסכת פסחים פרק תמיד מיום שנגנו ספר יוחסין תשש כהן של החכמים
 וזכה מאור עיניהם / מסכת תענית פ' סדר תעניות תר' מפני מה נאמרו אנשי משמר מותרין
 לשתות יין בלילות אבל לא ביום ולא בלילה מפני שהם עסקין בעבוד' מכאן אמרו כהן
 ומפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהם עסקין בעבוד' אמרו כהן
 המכיר משמרתו בזמן הזה פ' שבוע שלו ויודע שבתו אבותיו קבועים כלומר שיועד שקבעו
 עצמו לעולם ביום ראשון / אסור לו לשתות כל אותו היום ומשמרת בירת אב שלו ויודע
 שבתו אבותיו קבועים הם אסור לשתות יין כל אותו היום כלו מכיר משמרתו ואינו מכיר
 משמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו קבועים הם אסור לשתות יין כל אותה שבת אינו
 מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתו אבותיו קבועים הם אסור לשתות יין כל
 השנה כולו ר' אוטרי אומ' אני כהן אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו
 אמר אבוי כמאן שנתו האידנא חמרא כחני כרבי / כלומר והלא אין להם זמן ביאה לא בימים
 שמא תכבד העבודה וכו' מכאן אמרו כהן המכיר משמרתו בזמן הזה (פי' שבוע שלו) ויודע
 שבתו אבותיו קבועים כלומר שיועד שקבעו עצמן לעולם ביום ראשון אסור לו לשתות כל
 אותו היום דאף על גב דהאידינא ליכא עבודה אפילו הכי זמן ביאה הוה לדידיה והאי דקאמר
 מכאן אסור ה"ק מדחיישי' לאנשי משמר שמא תכבד העבודה ואסרינן להו שלא לביען ה"ם
 הכי האידינא נמי אסרינן להו אע"ג דליכא עבוד' שמא יבנה בית המקדש ויצטרך לעבודתו ר'
 אומ' אוסר אני כהן אסור לשתות יין לעולם פ' אפי' מכיר משמרתו ובית אבותיו שהם קבועים
 לעולם אסור מה טעם כשיבנה בית המקדש בשעת הגל יהיו כל המשמרות שוות בו / אי
 כמי שלא זכה מי שהיה במשמרתו לשמש ותחזור עליו העבודה ויאמ' אשתקד מי לא שתיתו
 יין עכשו נמי אשתה / אי נמי בעינן כהן הראוי לעבודה וליכא כדאמרינן לקמן לרבנן מיסר
 אסיר מאי טעמא מהרה יבנה בית המקדש / אלא שתקנתו קלקלתו / כלומר תקנתו שאתה
 מתקנתו לעבודה תהיה קלקלתו שלא ויכל לעמוד בה ויהיה מויד ומוטב שנתיר לו ויהיה שווג

יונים ע"פ
 אפי' יחסי

אבל

אבל הירושלמי יש בו פי' אחר . ואמר אבוי כמאן שיתו האידנא חמרא כהני כרבי .

הר

לך מכל מקום שבזמן הזה יהיך שימצא מי ששומר יחסו . וכן סוף פרק עד כמה אמר להם רבי יוסי כבוד זקן יהיה כונח במקומו אלא מיום שחזר בית המקדש נהגו כהנים סלסול בעצמן שאין מוסרין טהרות לכל אדם (פי' סלסול מעלה) .

כחזור

לבית המקדש מכל מקום צריכין אנו לדעת גדר ונבל מקו' האסור ותייב ליכנס היום שם בבית הקדוש . נרסינן פרק איזה מקומן אמר רב יהודה אמר שמואל אין תייבין משום שומא לא על אורך קפו' על רוחב קלה וזהו מכותל העזרה המזרחית שהוא תחלת עזרת ישראל עד כותל העזרה המערבי וכבאר זה בג'ת הנה בקצרה ואם שהארכנו בו במקום זולתו .

הר הבית

הוא מרובע רבוע מוקף חומה חמש מאו' אמה על חמש מאות אמה ובדברי יוחאקל הנביא יקרא הר הבית חצר החיצונה והעזרה חצר הפנימית . ואליו חמשה שערים האחד במזרח לצד הר הזיתים ונקרא שער שושן מפני שעליו שושן הבירה . מסכת מנחות פרק שתי הלחם תבן התם שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה מאי טעמא רב חסדא ורב יצחק בר אבדומי חד אמר כרי שידעו מהיכן באו וחד אמר כרי שתהא אימרת מלכות עליהם . שנים בדרום ונקראים שערי חולדה ואחד מן הצפון ונקרא טרוי . ואחד אל המערב ונקרא שער הקפונום וכלם משמשין כניסה ויציאה חוץ מן הטרוי . רוחב כל שער עשר באמה ונבחו עשרים ויש להם דלתות וכדאיתא מסכת מדות פ"ב . כל הפתחים שהיו שם נבחו עשרים אמה ורחבן עשר אמות חוץ משל אולם . כל הפתחים שהיו שם היו להם דלתות חוץ משל אולם . כל השערים שהיו שם היו להם שקופות חוץ משער הטרוי שהיו שתי אבנים מוטות זו על גב זו . כל השערים שהיו שם נשתנו להיורט של זהב חוץ בשערי ניקנור מפני שנעשה בהם נס ויש אומר מפני שנחשתן מצהיב ואין זה ניקנור דסוף פרק סדר תעניות .

לפנים

בנאות החומה היה כותל מכלונסאות ונכרסם לא מאבנים ולא מאדמה נבחו עשרה שפחים מקף סביב סביב ושמו סורג וכשנכנסו יוניס להיכרל פרצו בו שלש עשרה פראות וחזרו וגדרום .

לפנים

מהסורג הוא החיל והוא מקוף לא כמו שיעור חומת הר הבית והסורג לא שהוא מקף מרובע אורך שבב על קלה לחוד וזה כולל כל הבנון ומל הקנין .

בוה

החיל יש בו שבעה שערים שלשה מן הדרום ושלשה מן הצפון ואחד במערב שבדרום חס שער המים . שער הקרבן . שער הרלק . ושבעפון חס שער המוקד שער הקרבן . שער הניצוץ . ושל מערב הוא שער הפרבר והוא מכונן כנגד בית קדשי הקדשים כאמצע . ועל זה השער כלומר הפרבר הוא שאמרו ריש מסכת מדרת בזכרם מקומות שבהם שומרים המקדש ואחד לאחרי בית הפרכות . והוא שאמרו כלפי בר . כלומר שהיה המשמר מחוץ לחומת העזרה והטעם בזה שהשומר לא יוכל להיות בעמידה כל הלילה לא היה יכול לישב אם היה עומד בפנים שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וליזה היה שומר מחוץ לחומת העזרה והוא בתוך חומת הר הבית וכל שכן הסורג ואין זה מה שחוכרו ז"ל פרק אי זהו מקומן אחרי בית הפרכות מאי . ת"ש דאמר רמי בר חמא אמר רב לך לקטן פתוח היה אחורי בית הפרכות גבה שמונה אמות כדי להכשיר העזרת ולול אינו שער והשערים והפתחים נגדרים לבעלה כמה הם . ולאבא יוסי בן יוחנן מסכת שקלים היו השערים שלש עשרה ולחכמים שבעה לחוד .

כחילן גזיה
יבכא יבכא
לוי אבנא
ייומן

פרק ששי

נמצא

שהפירב' היה בחומת החיל המערבית והלול היה בכנתל ההיכל המערבית לפי
 דבירי רמי ברי חמא . ואם כן יהיה ההיכל פתוח למזרח ולמערב ואין להמוה על
 זה הלול כי לא היה לפי הנראה כמותל קרש הקדשים עצמו דגרסי' מסכת מדורת טן המזרח
 למערב מאה אמה כותל האולם חמש והאולם אחד עשרה כותל ההיכל שש ותוכו מ' אמה
 ואמה טרקסין ועשרים אמה לבית קרשי הקדשים כותל ההיכל שש וכותל התא חמשי' נמצא
 שכותל ההיכל והתא וכותלו מקיפין ההיכל ואם כן יהיה זה הלול כמותל התא ויהיה גוף ההיכל
 בלו שלם ואין לו אלא הפתח ופשפש אמת השחי' כ'מ היו להיכל שני כותלי' למערב וכיניח
 התאים והאחד עשרים אמה שבין ההיכל וחומת החיל הם מכותל התא ולחיל . והתא
 הוא מה שאכר הכתוב כי מגרעות נתן לבית סביב וליה היו גם כן בשאר הצדדים . וכדאמרי'
 מן הצפון ולדרום שבעים אמה . כותל המסיבה חמש והמסכה ג' כותל התא ה' והתא שש
 וכותל התא ה' ובית הדרת המים שלש אמות והכותל חמש אמות והאולם עוף עליו חמש
 עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה מן הדרום והוא היה נקרא בית החלפות .

זה

הש"כ על ק'לה מהם ק'לה על ק'לה המזרחיים שהוא עזרת הנשים בשאר למערב
 ק'פג' על ק'לה והיה חומה מפסקת בין עזרת הנשים ובין מרובע ק'פו על ק'לה ודע כי
 כל שבעת השערים שהזכרנו שהם בחומת החיל הם באותו המרובע ולכדור כלומר מק'פו ער'
 ק'לה ובאותו המרובע היה עזרת ישראל והדוכן ועזרת הכהנים ומקום המזבח ומקום בית
 המטבחיים והאולם והחלפות וההיכל בלו וקרקע או המקומות לא היה שוה אלא יורד ועולה
 ביצד אדם נכנס לתר הבית ודרך שער המזרח שהוא שער שושן ועובר במדרג עד שמינע
 לחיל וכל זה בשוה ובמישור . וכשהוא רוצה ליכנס לעזרת נשים היה צריך לעלות יב'
 מדרגות רום כל אחת חצי אמה ורחבה חצי אמה . וכשעלה אלו ה"ב מדרגות מוצא שער כדי
 ליכנס באותה עזרה ושמו שער הקדשים או שער התחתון וכדלקמן ואינו בכלל השערים
 שהזכרנו . הולך כל רוחב עזרת נשים בשוה ובמישור עד שמוצא לטוף זה כותל שהוא
 מפסיק בין עזרת נשים ובין מרובע ק'פו על ק'לה הולך מצפון לדרום ונקרא זה חובת העזרת
 ועליו ועל החיל הוא שאמר ויאלל חיל וחומה והוא רחוב וחירץ . עולה שו מעלורת או
 מדרגות כראשונה ומוצא למעלה שער אחד והוא שער ניקבור הולך במישור יא' אמה על
 ק'לה ומוצא לפניו מדרגה גבוהה אמה אחת ועליה שלש מעלורת כל מעלה מהם גבה' חצי
 אמה ורחבה חצי אמה והוא הנקרא דוכן עולה והוא בעזרת כהנים ושם מקום מזבח ומטבח
 והכל בשוה ובמישור והוא מה שבין האולם והמזבח . עולה משם לאולם יב' מדרגות
 כראשונות והאולם וההיכל הכל בשוה ובמישור . נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער
 שושן כ"ב אמה וסימניך כ"ך יברך ישראל .

העולה

בידינו שחשערים שהם למזרח הם חמשה תראשון שער שושן בחומת הח
 הבית . השני שער התחתון והוא בחומת החיל והוא כדי ליכנס לעזרת
 נשים . השלישי שער ניקבור שהוא בחומת העזרה . הרביעי הוא שער האולם והאולם הוא
 כותל שער שלפני ההיכל אי"כ מאה אמה ובאמצעיתו השער גבהו ארבעים רחבו עשרים
 פניו ובין כותל ההיכל יא' אמה וכך לטוף אותם מאה אמה לכל צד מהאולם כותל ער' כותל
 ההיכל המערבית והרחב שביניהם עשר אמות ואחר החוב נקרא בית החלפות והוא מקום
 הסמינים לנגזם שם והוא לשון המקרא שנקראים הסמינים חלפות שכן כתוב מחלפי' השעה
 ועשרים בתהלת ס' עזרא . ועובי כותל זה האולם בכל שלשת צדדיו חמש אמות הרי
 שהאולם מקיף ההיכל משלושה צדדיו עד חומת המערבית . השער החמישי שער ההיכל

מכוונים

CCVII

מפוננים זה לזה וכל אלו הדברים יתבארו כמה ששינינו במסכת מדות .

נמצא

שיוכל אדם להקפץ ולסבב כל החייל מחוץ לכותלי האולם וזה שאם הוא לפני שער האולם מבחוץ פניו למערב ורוצה להקפץ דרך דרום ילך למורת דרומי ועל שמאלו עובר על שער המים ושער הקרבן ושער הדלק . לסוף אותם מאה אמה מחזר פניו לצפון והולך מאה אמה גם כן והוא עתה בין כותל החייל המערבית וכותל חומת החיל המערבית שהרוחב שם י"א אמה . ועל ימינו הלול ועל שמאלו שער הפרבר . לסוף אותם מאה אמה מחזר פניו למזרח ומהלך בין כותל האולם הצפונית ובין כותל חומת החיל הצפונית . והנה על שמאלו שער הניצוץ שער הקרבן שער המוקד מחזיר פניו לדרום והולך מ' אמה וימינו לכותל האולם המזרחית ואז הוא שב לפני שער האולם . האמנם מי שיבנס לפנים בשער לא יסבב החייל אלא משלשת צדדיו והם כל פני המורת וכל פני הדרום והצפון וזה בחילפות לא לצד המערב כלל לפי שראשי כותלי החילפות המערביים נגמרים כנגד כותל החייל המערבית ולא יעברו . ואין הכל ראויים לזה הסבוב מדאמר' מסכת כלים פרק קמא עזרת כהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה ולתנופה וכל שכן משם ולפנים וחכי נכני תניא פ' הקומץ רבה מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה בשוגג חייבי הטאת במזיד ענושי כרת ואין צריך לומר טבול יום ושאר כל הטמאים ושהורין שנכנסו לפנים ממחיצתם בחייל כלו בארבעים מבית לפרכת ואל פני הכפרת במיתרה פרש' ולמחיצת י"א אמה מקום דריסת רגלי ישראל רכתיב ואל יבא בכל עת .

העזרה

לא היתה מכוונת באמצע הר הבית אלא רחוקה מן הדרום של הר הבית יותר מכל הרוחות וקרובה למערבו יותר מכל הרוחו' ובינה ובין הצפון יותר ממה שבינה ובין המערב ובינה ובין המזרח יותר ממדה שבינה ובין הצפון נמצא היותר קרוב המערב אחריו הצפון אחריו המזרח אחריו הדרום .

מכל

זה יראה כי מה שאנו רואים היום בזמננו זה מהכותלים העומדים האלה שהם כותלים מחומת הר הבית . עוד היום ניכר שער שושן למזרח והוא סגור אבני גזית ואם תחלק זה הכותל לשלש חלקים יהיה זה הפתח בחלק הראשון מצד קרן מזרחי דרומי . וכן ניכרים שני שערי הולדה לדרום וכן ניכר שער הקפונוס למערב . שער הצפון שחוא חטוי אינו ניכר שאתו צד כחרב . ואנו צריכין לאמת זה בהקש חפושיו וזה שאם היו אלו חומות מרובע שכ"ב על ק"ה היה ק"ה לבר מצפון לדרום ואנחנו רואים היום שהחומה שהולכת מצפון לדרום הרבה מאד יותר מק"ה והיא חומת המזרח ואם נאמר שהם חומות מרובע הולדה כלומר מרובע ק"ה על ק"ה יהיה בזה גם כן הקושיא הראשונה ועוד שהיה צריך שיהיה הרוחב למזרחו ק"ה מעורת נשים גם מה שבין חומת הר הבית והסגור ומה שבין הסגור והחיל . והנה אין אנו רואים שיהיה משפת ההר כלומר הר המזרחי של מזרחו תחתיו הוא עמק יהושפט אלא כמו חמשים אמה או פחות ואין טעם לומר שנאכל מן ההר כל כך . אלא בהכרח יש לנו לומר שהם כותלי הר הבית . ולצפון הפתח הסגור אשר במזרח שאמרנו עליו שהוא שער שושן כמשהו קשת יש בכותלו שני שערים גבוהים מאד בכיפות מחוץ ודלתותיהם ברזל והם סגורים לעולם וקורין להם ההמון שעירי רחמים והישמעאלים הורגלו בזה וקורין להם כא"ב אלה"מא . ומסתברא שהם אותם שני שערים שעשה שלמה לגמול חסדים אחד לחתנים ואחד לאלבילים ומנודים וכמו שנזכר מסכת סופרים פ"כ רבי אליעזר בן חורקנס אומר ראה שלמה כח של ג' כלי חסדים ובנה להם לישראל שני שערים אחד לחתני

פרק ששי

ואחד לאכלים ומנודים בשבת היו מהקבצ' יושבי ירושלם ועולין להר הבית ויושבין בן שני
שערים הללו כדי לגמול חסדים זה לזה ושטא לזה קורין להם קצת שערי רחמים .

אם כן

היום שאנחנו בחטאינו מבחוץ נוכל להתקרב לענין הפלת ההשתהויה עד
אותם הכותלים וכן עמא דבר באים עד אותם הכותלים ומהפללין לארץ ית'
לפניו או השני שערים שהזכרנו ובכר בקש מהאל ית' שלכה בתפלתו שתקיבל תפלת הכקום
ההוא , ומשנת מסכת כלים פ'ק . שטא מת נכנס להר הבית ולא שטא מת בלבד אמרו אלא
אפילו מת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו במחנה לוי' . פרק כיצד עולין את
הפסח ראש המעמד היה מעמיד את השטאים על שער המזרח מאי שעבדא אמר רב יוסף כתי
לביישן רבא אמר בפני החשד מאי ביניהו איכא ביניהו מפנקי אי נמי דקא גדלי שישורא .
אמר רבי שמואל בר יצחק מפני מה לא נתקדשו שערי ניקנור מפני שהמזוזה עין עומדן שם
ומכניסין ידם לבהנות , עוד בסוף הפרק ויאכל חיל וחומה אמר רבי אחא ואיתכראר הניכא
ואמרי לה אמר רבי הניכא שורא ובר שורא תוספת מסכת שבועות פ'ק היה רבי שמעון אמר
קשה טוכאת מקדש וקדשיו מכל עברות שבתורה שמתכפרות בשעה אחת וטוכאת מקדש
וקדשיו מתכפרת בשלשים ושנים שעירים , כל עברות שבתורה מתכפרות פעם אחת בשנה
חוץ בכל חדש וחדש שנאמר לכן חי אני נאם יי' אלהים אם לא את מקדשי טמא .

ויש

לדעת שכל מקום שהזכירו ז"ל שער העזרה או שער ניקנור או שער מזרח שהכל
אחד והחומה שבוח השער היא הספקת בין עזרת נשים לעזרת ישראל כדלעיל .
וכן חלקו ז"ל העזרה ועזרת נשים והר הבית לשלש חלקות מסכת יומא פרק בא לוכהן גדול
היכן קורין לו בעזרה רבי אליעזר בן יעקב אומר בהר הבית שנ' ויקראו בו לפני הדרהוב אמר
רב חסדא בעזרת נשים ומה ששנינו מסכת שקלים פרק שלשה עשר שופרות , ושכמזרח
שער ניקנור ושני פשפשוך היו לו אחד מימינו ואחד משבאלו , יש מפרשים שני שערים
קטנים , אבל הר"ם ז"ל פי' פשפשוך דלתות קטנות שעושין בבתי הגדולים בעצם דלתות
השערים הגדולים כדי שיהיו נוהגין לפתוח בכל עת שירצהו , ופירוט הר"ם ז"ל יותר נראה
שהרי שער ניקנור על ימינו לשכת פנחס המלביש ועל שמאלו עושי חביתין , ומה
שהזכירה המשנה בשקלים ושנים במערב ולא היה להם שם חוור אל שני שבמערב ואתם
שנים שבמערב שהזכיר נראה לפרש שעל שער האולם ושער ההיכל הוא דקאמר שזולתם
שהזכיר יש להם על ידי מעשה שנעשה בהם ואלו השתים כלומר שער האולם וההיכל לא
היה להם שם על ידי מעשה שלא נעשו אלא לכניסה ויציאה , והולת אלו לא היו שערים
למערב להשתחו' שהרי הלול בכותל ההיכל המערבי היה לא היה עשוי לכניסה ויציאה וז"ל
לעמידה בו , הפרבר שבחיל אם היה המשתחה בפנים היה צריך שיסבב אחוריו שער האולם
זכותליו ושיקוף עד שיוגע אחוריו ההיכל וישתחוה בתוך אותם מאי אמה שבין כותל ההיכל
וכותל חומת העזרה ופניו למזבח , זה אינו רחוק אבל יתכן שיעשה זה יותר ה"ן לפרבר
בנגדו ופניו למזרח , ועם כל זה לא יהיו פתחים שנים במערב אם לא שתקרא הלול פתח
ועוד שיש להם שם לזה הפ' הראשון נראה עיקר ירושלמי מסכת עירובין כמה יגעו נביאים
הראשונים למצוא שער המזרח שתהא חמה מצומצמת בו באחד בתמונו ונקרא שער הסוד
שדרך שם היו מורשין טסאין הדא הוא דכתיב סורי טמא , שער היסוד ששם היו מוסדין ארז
ההלכה , שער חדש ששם חרשו סופרים , שער האיתון שהיה משמש כניסה ויציאה ,
שער החיטית ששם היה וריחת השמש , שער העליון , שהיה עליון לעזרת הנשים , שער
התוך שחיה בן שני שערים , כל אלו השמות הם לשער ניקנור , כתב אליו טהור קדש מהר
אליעזר

נוכל להתקרב
לענין הפלת
ההשתהויה עד
כותלי שער
רחמים :

אליעזר זקל בתשובה ועל שער עזרת נשים שלא הזכיר א' תתמה כי לא הזכיר אלא אותו של
 מזרח עזרה כי כל עזרה סתם שבהלמוד ר"ל עזרת ישראל ובמקום שהיה בשאר רוחות שערים
 מזכיר לומר מה היו משמשין אבל עזרת נשים שלא היה כי אם שער אחד לא הוצרך להזכיר
 על כן אין משיבין את הארץ אחר שחרה וקדושה הא תנן מסכת סוכה פ"ק היו תוקעין והולכין עד
 שמגיעין לשער היוצא למזרח וזה השער הוא שער עזרת נשים והוא שקורא אותו המזנה
 כסמוך שער התחתון שאמ' שלש לשער העליון שלש לשער התחתון והוא שער היוצא להר
 הבית מעזרת נשים מכוון כנגד שער ניקנור.

ונפרט

חלקי ש"ב עזרת נשים ק"ה על ק"ה , עזרת ישראל י"א על ק"ה , עזרת
 כהנים י"א על ק"ה , מובח העולה לב' , בין המובח והאולם לב' , ההיכל
 ק' , מכותל ההיכל המערבי עד כותל חומת העזרה המערבי י"א וכדאיתא פרק שתי הלחם היו
 ש"ב הסר ק"ה על ק"ה לעזרת נשים נשארו קפ"ו והוא האסור ליכנס בשומארה , הר"מ ז"ל
 מסכת מדות פ"ב העזרה מוהלטת והוא שאמר עליה כאן העזרה היתה ארך קפ"ו על רוחב ק"ה
 הוא מתחלת עזרת ישראל ולמעלה עד י"א אמה אחורי ההיכל כמו שיתבאר בסוף מסכת זו
 ומקום זה הוא שחייבין על דונו כרת ועל שנגתו חשאת והוא הנקרא מקדש מותר על
 ומסתברא שמה ששינונו מסכת סוטה פ"ק מעלין אותה לשערי המזרח ולשער ניקנור ששם
 משקין את הסוסרות שהיא כאלו אמר לשער המזרח שהיא שער ניקנור , אי כמי לשערי
 המזרח שעוברת שער שושן ושער הקדים ובאה לשער ניקנור , ואמר' והעמיד הכהן ארץ
 האשה לפניו זה שער ניקנור כל מקום שנ' לפניו זה שער ניקנור .

המקום

המקודש הזה הוא תל שהכל פונין בו וכמו ששינונו פרק תפלת השחר היה
 עומד בחוצרה לארץ יכוון לבו כנגד ארץ ישראל שנ' והתפללו ארץ ארצם
 היה עומד בארץ ישראל יכוון לבו כנגד ירושלים שנ' והתפללו אל העיר הזאת היה עומד בירושלם
 יכוון לבו כנגד בית המקדש שנאמר והתפללו אל הבית הזה הירד עומד בבירה המקדש יכוון
 לבו כנגד בית קדשי הקדשים שנ' והתפללו אל המקום הזה נמצא כל ישראל מכוונים למקום
 אחד , מדרש חזית אמר רבי פנחס אני אקיים דברי שניהם בית קדשי הקדשים של מעלן
 מכוון כנגד בית קדשי הקדשים שלמטן החר' מכוון לשבתך פעלת יי זה הר הכוריה , מצאתי
 וזה שער השמים ה"ה בגימטריא שמונה עשר מיל שיש מן שמים לארץ כלפי ההיכל , בפרקי
 דרבי אליעזר פ"ח א"ח זה כי אם בית אלדים ממאן אתה למד שכל המתפלל בירושלם כאלו
 מתפלל לפני הק"ה ולפני כסא כבודו ששער השמים הוא שם וישב יעקב ללקוש ארץ
 האבנים ומצאן כלן אבן אחת ושם אותה מצבה בתוך המקום וירד לו שמן מן השמים ויצק
 עליה , ונקראת אבן שתיה ששם טיבור הארץ ומשם נצמחה כל הארץ ושם היכל הש"ם
 עומד שנ' והאבן הזאת מסכת יומא פרק הוציאו לו משניטל הארון אבן היתה שם מימורת
 הבבאיים הראשונים ושתיה היתה נקראת גבוהה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה כותן ,
 (פ' הר"מ ז"ל שתי הסוד) ובאמת כי מקום העבודה יסוד עולם , פרקי דר' אליעזר פ"ב ששער גן
 עדן סמוך להר המוריה מסכת עירובין פרק עושין פסין שלשרה פתחים יש לו לגוהנם אחד
 במדרבנן ואחד כים ואחד בירושלם מסכת בראשית שאותו שהוא כים הוא באי כעליוה בהר שמו
 מיגש' גביר , בירושלם השער שקורין היום שער השבתים מרדשן העפר שלפניו מחוץ לעיר
 והוא לקרן מזרחית צפונית להר הבית ושמה הוא מה שהזכיר ירמיה על תוסף העיר בגלותו
 חשלישית וכל הדשן וכל השרמות ורש"י פי' מקום שפך הדשן שהיה חוץ לירושלם .

מקום

מקדש התורה כסאו ונתפרסם ונתגלה על דרך שאמרו מסכת זבחים פרק איהו
 ב' 7 ii הקיבן

מקום דרש רבא מאי דכתיב וילך דוד ושמאל וישב בכנות ברמה וכי מה ענין נירא
ברמה אלף שהיו וישבין ברמה והיו עוסקין בכיו של עולם אמרו וקמת ועלית אל המקום
מלמד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות ובית המקדש גבוה מארץ ישראל אמרו ודכתיב
היבא איתו ספר יהושע בכלהו שבטים כתיב ועלה הגבול ותאר הגבול ובשבת בנימין ועלה
הגבול ותאר הגבול לא כתיב שם הכא הוא סבר למיבנייה בעין עיטם אמרו מוטב לתמי
כיה פורתא דכתיב וכן כתפיו שכן הנה שמענו באפרת זה ספר יהושע דאמי מאפרי מעאנות
בשדה יער זה בנימין דכתיב בנימין ואב ישראל ויש תמה דהא בשבת בנימין כתיב כמו והאר
הגבול ודילמא דכתיב הוה ליה למימ' בכלהו שבטים כתיב וירד הגבול והאר הגבול ויש
קצת ראיא בספרי בפרש' וזאת הברכה רבי אוסר בכל התחומין הוא אוסר וירד הגבול
ותאר הגבול וכאן בתחום שבט יהודה ועלה הגבול (פי' והאר נסמך) מסכת זבחים פרק אמר
ליה המסוכה אמר אביי עין עיטם גבוה מקרקע עשרה ושלוש אמות וכן מסכת מנחות
פרק קדשי הקדשים גבי ציורים שעשה שלמה אמר רבי יהושע בן לוי אמת הים מושכת
לו מעין עיטם והיו רגלי השורים פתוחים כרמונים פ' גדרים אמר רבי אחא ברבי חנינא
אלו לא חסאו ישראל לא נתן להם אלא חמשה חומשי תורה וכפר יהושע מפני שערכה של
ארץ ישראל הוא

משה

ותורתו אמת ודברי חכמינו אמונה וישרה שאין ספק שארץ ישראל גבוהה
מכל הארצות וירושלם גבוהה מכל חלקיה וכדאיתא פרק אלו הן הנחנקין
ועלית מלמד שבית המקדש גבוה מארץ ישראל וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות וזה של
צפון הוא ארץ בבל וכדאיתא מסכת גושן פרק קמ"א ומסכת סנהדרין אמרין
בן אחותי וירד לכבול וכן לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה וכו' לצד הדרום הוא
ארץ מצרים וכתוב וירד מעריכה לגור שם למערב הוא ים הגדול וכתוב וירדי הים
באניות ולא אותם שמפרש' שירידים מן הים ליבשה הא כתיב וירד יפו ולהם המים גבוה מן
הארץ ויהיה להם יורדי הים כענין וירדתי על ההרים לצד מזרח הוא הערבה כתב
רבי אברהם בן עזרא בפ' דניאל דע כי רומה וקסשנטינא צפונית מערבית לארץ ישראל
ובבבל ופרס מזרחית צפונית ומצרים מערבית דרומית ושבא והודו מזרחית דרומית עוד
כתב מלך הנגב הוא מלך מצרים ומלך צפון מלך רומא ובת מלך הנגב היא מלכת שבא
והוא בלשון ישמעאל אלימן ועד היום אשה מולכת עליהם וזאת שבא היא נגב הנגב כדרך
ארץ ישראל עוד כתב על הוות קרנים שנחלקה מלכותו לארבעה חלקים רומא מצרים
ארץ ישראל ארץ פרס ואין ספק שהמקום היותר שפל שבכל ארץ ישראל הוא חירון לכן
בלכתך מן חירון שלפני בית שאן לירושלם תלך בערבה ופניך למערב כמו שתי שער' הולך
ועולה מעט אחר כך תחיל לעלות בהרים ופניך לדרום וכן תעלה תמיד עד ירושלם ברוך
גבוה מעל גבוה שבחר בו פרק המוכר את הספינה אמר רבה אמר ר' יוחנן עתידה ירושלם
שתגבה למעלה שלש פרסאות שב' רומה וישבה תחתיה א תקרי תחתיה אלא כתחתיה ומנא
לך לירושלם תלתא פרסי הואי אמר רבה אמר לי החווא סבא ירושלם קמייתא תלתא פרסי
הוה ושמא תאמר יש צער לעלות הלא מי אלה כעב תעופינה ולפום האי שמעתתא אין
לתמה ממה שאמרו שקבר חולדה בירושלם כפי מה שקדם ואנו רואי אותו היום בראש הר

אין לכתוב מיה
אלה קב
תולה בנימין
ואין כתיב אלו
בראש הר הזיתים :

ותחתיה השני היה כוצא ארבעים סאין של גזולות בכל חדש וחדש ומזה היו מספקין
לכל ישראל קניהן ירושלם

היא כפלך הרביעי ומזפת זה שהאקלים הראשון מתחיל מן הקו השוהר ומתרחב עד יו' מעלות וחצי לצפון . האקלים השלישי מתחיל מסוף האיקלי' הראשון ומתרחב מהקו השוהר עד ב'ד' מעלות לצפון וכמו שהתבאר בכפ' צורת הארץ ומרחב ירושלם הוא לב' מעלות אם כן בהכרח ירושלם היא באקלי' הרביעי וגם אנטוכיא היא באקלים הרביעי וכבר זכרנו מרחבה פ'ט והוא סוף ארץ ישראל לצפון . רחוקה כמתמלת המזרח קי' מעלות ומסוף המערב לו מעלות והוא הארץ שעותו הישרות אל קי' ז' ולב ראשוני שעה ואל לו' ר' וז' . רחוקה מן הקוטר והוא קו החולק האורך להציין לב' מעלות למערב גובה הקושב שם לב' מעלות וסיפן לדבר לב' שהור' . גובה השמש בחצי השמים בימי השוויונ' מעלות . וסימנחון נח' מצא גבהו ביום הארוך פ'ב מעלות וקרוב ה' מעלות מבכח הראש' . קשת היום הארוך רי' מעלות בקירוב שעותו הישרות י'ד' ויו' ראשונים שהששים מהם עושים שעה ישראל . קשת הלילה קמו' שעותו ט' מד' . חלקי שעה זמנית ליום ההוא י' מעלות הראשונים ובלילה הסר זה מן ל' . ולעולם יום קצר כגול הארוך . וירושלם באמצע הישוב לא באמצע הארץ . ופרק דרישה וחקירה אמר' שהיא יושבת בטיבורו של עולם ופר' של שבת המקדש באמצעו של עולם דומה לסהר בעגולה . ואם תעריך אל זהבדור כל מקום הוא אמצעו וכענין שהשיב רבי יהושע לכבו דאתונא דיש מסכת בכורות . וכן הסכימו חכמי הכוכבים עם חכמי האמת רבותי עליה שאמרו שתא אלפי פרסי היו עלמא . ואחרים אמרו כפול' שש שהם חלקי הגלגל על סו' שהם כולין של מעלה אחת ועוד . והנה העולה מן הכפל כ' אלפים ה' מאות וס' ועם ועוד יעלה אל כ'ד אלף מיל . חלק כ'ד ע'ל' שהם כולין לפרסה אחת והו' שתא אלפי פרסי פרק מי שהיה טמא סוגיא דחזי יומא עשרה פרסי . וכבר ידעת שהחלק הרביעי במדור הארץ והוא הצפוני לבדו שבו היישוב ארכו ק' החבוץ ושיעור המיושב כלו ברוחב אינו מתפשט אלא עד מדי מרחב לו מעלות כי משם והלאה יש יום בולת' לילה ולילה בזולת יום ולזה לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם . והנה ירושלם רחבה לב' מעלות . נמצא מסוף היישוב שתחלתו מקו השוהר רחוק ממנו כלומר מן הקו השוהר לו מעלות . וירושלם רחוקה מן הקו השוהר הזה לב' מעלות הרי שירושלם באמצע היישוב פחות מעלה אחת ואותה מעלה היא דרומית מן אמצע הישוב . אמר הרופא אבן סינא בספר הקכון בראשון אופן אלסוד ג' פרק א' אם חקרת החלקים רוצה לומר חלקי העולם יתבאר שמה שיהיה נכחי למשנה היום ביישוב ולא יקרה לו בהסכות הארציות דבר מתחלף ורוצה לומר מן ההרים והומים יתחייב שתהיו השוכנים בו היות קרובים שבמינים אל השוויו האמתי ויתבאר שהסחשבה שחשבו ששם יצאה מן היזר' בעבור קורבת השמש שהיא סחשבה נפסדת לפי שנכחיות השמש שם פחות ברוע ושינוי לאויר מקורבתו הנה ועוד שכל עניניהם משובחים ורומים ולא יתחלף עליהם האויר גם כן חילוף מורגש אבל דומה למזג תמיד וכבר חברנו בביאור הדעת הזה מאמר ואחר אלו רוצה לומר אחר שזכנו כנגד משורה היום היותר ישרים שבמינים שוכני האקלי' הרביעי כי הם לא ישרפו בהתמדת נכחו השמש על ראשם זמן כמו שזכנו רוב האקלים השני והשלישי ולא יקררו כפי קרה בהתמדת הריקת השמש מראשיתם כמו השוכנים בסוף האקלים החמישי ומה שהוא יותר רחוק מהם ברחבו רוצה לומר בגובה הקושב . והוא אמצעי בין שתי קצוות . מצאתי בשם בטלמיוס כי הר' הלבגון ראשו האחד רחבו לב' וחצי וארכו ד' שעות וחצי . וראשו השני רחבו לד' פחות שליש וארכו ד' שעות ושני שלישי שעה והוא לצפון ארץ ישראל . וירושלם כערך שאר חלקי העולם כמו שבהאי' לשאר חלקי המשרתים וממנה תצא תורה כצאת אורה . תיבוי כי

פרק ששי

תשמע באחת עריץ אשר י' אליהך כותף לך לשבת שם ואמריו חזול לשבת שם פרט לירושלם
שלא כתבה לדירה ורש'י זכרה פרשת ראה אנכי . הזכרתי בזה את כל זה כי כן צוה לי
מ'הר ברוך ז'ל .

על העלם

על העלם
כתבתי יקום
היקדם

בתורה הקדושה מקום המקדש כתב ה'ם זל בחלק ה' פרק ט' ואשר ל'א
התבאר בתורה ולא נזכר בפרט לא רמו אליו ואמר אשר יברר י' יש לי בזה
ג' חכמות האחת בהם שלא יחזו קו בו האומות וילחמו עליו מלחמה חזקה כשירעו שזה המקד'
מן הארץ הוא הכלית התורה . והשנית שלא יפסידוהו מי שחוא בידם עתה וישתתוהו בכל
יכלתם . והשלישית והיא החזקה שבהם שלא יבקש כ'ל שבט היותו בנחלתו ולמשול בו
ותה נופל מן המחלוקות והקטטה כמו שנפל בבקשת הכהונה ולזה באה הכצוה שלא יבנה
בית הבחירה אלא אחר הקמת מלך עד שתהיה הכצוה לאחר ותסתלק המחלוקת ע'כ . ואין
להמוה על טעם הרב היאך יפול מחלוקת והרי החלק על פי הגורל שזהרי כהנה ולויה נחלקת
על פי הדיבר ובני קרח שהיו ל'ויים לעבור את עבודת השם כקשו גם כהנה .

ירושלם

הזכרה בתורה שכן כתיב ומלכי צדק כלך שלם שהוא שם דבר לא שם
הפועל וכמו שהזכירו רבי אברהם בן עזרא זל ושלם הוא ירושלם שכן כתיב
ויהי בשלם סוכו ורש'י זל הביא סוף ספ' יהזקאל ושם העיר מיום י' שמה הרגם וינתן שמה
דקרתא איתפרש מיומא דאשרי שכינתיה תכן . כלומר לא יקרא לה אלא השם הראשון
שהיה לה מיום שנעקד יצחק שקרא אברהם יראה והיא היה שמה שלם הרי ירושלם . מסכת
סוטה פ' משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד קרסו קרשו בריחיו עמדיו וארנו היכ'א
אמר רב חסדא אמר אבימי החת מחלות של החיכל . פרק אלו מגלחין אמר רבי חלבו אמר
עולא ביראה הרוואה ערי יהודה בחרבנן אמר ערי יהודה היו מדבר שמכח וקורע . ירושלם
בחרבנה אמר ציון מדבר היתה ירושלם שמכח וקורע . בית המקדש בחרבנו אמר בית
קדשנו והפארתנו אשר הללודן אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמירנו היה לחרבה וקורע .
וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלם כשפגע במקדש תחלה ואי פגע בירושלם תחלה קורע
על ירושלם בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו פרק ואלו מגלחין ועל ערי יהודה סנ'א לך
דכתיב ובאו אנשי' שמעם ומשולה ומשומרון שמני' איש מגלחין זקן וקורעו בגדי' ומתגודדי'
ומנחה ולבונה בידם להביא בית י' פי' הפסוק כשנסעו מביתם הביאו בידם מנחה ולבונה כי
לא ידעו חרבן הבית עדיין וברוך שמעו אותו ואז גלחו קרעו והתגודדו . אם כן אין להביא
מזה ראיה על שכם שילה ושומרון שיהיו חייבין בקריעה . ה' וכלן רשאין לשוללן למוללן
ללקטן לעשותן כמין סולמות אבל לא לאחותן אמר רב חסדא ובאחויא אסכנדרו ומסתברא
שרשא' לשוללן למחר כדרך קרע רבו שאינו מאחה לעולם ושוללן למחר וכראיתא בירושלם
כד דמך רבי יהודה הורה רבי יוסי לשוללן למחר ולא כקרע על חכם שאינו רבו דההוא שרי
לאחוי אפילו בו ביום וכן כתב הרמב"ן זל . אבל ה'ם במזל כתב שעל חכם אינו מאחה אלא
למחר . ועל מה שכתבנו ששוללן למחר על ירושלם הסכים בזה ה'ם זל ספר שופטים פ'ט .
ושיעור הקריעה אינו פחות משפח . כתב הרמב"ן ז'ל תמה כיון דקתני ערי יהודה בחרבנן
קורע מה צורך לומר ירושלם בחרבנה והלא בכלל היתה . ויש לומר שאם קרע על ערי
יהודה חזר וקורע על ירושלם שאלו בשאר ערי יהודה קרע ע'ל אחת מהן אינו קורע ע'ל
השנית וקורע על ערי יהודה בפני עצמן ועל ירושלם בפני עצמה קרע אחר אבל אם
קרע על ירושלם תחלה שוב אינו קורע על שאר ערי יהודה שכבר קרע לקדושה שבכלן .

ירושלם פרק הרוואה שמעון קמטרא שאל רבי חייה ברבא בגין דאנא חמר ומלכי לירושלם
בכל

ככל שעה מחו שנקרע אמר ליה בתוך שלשים אין אתה צריך לקרוע לאחר שלשים יום אתה צריך לקרוע.

ומסתברא

שקרע ערי יהודה דינו לכל דבר בקרע ירושלם זבית המקדש דהא כי
 הדדי קתני להו עולא ביראדה וכן אמרי' וכולן רשאין לשוללן כלומר
 שלשתן, ונר' כי חרבנן אינו רוצה לומר שיהיו מאן אדם אלא שאן שם ישראל בישובן
 שהרי שכם שילה ושומרון לא היו חרבים לגמרי כשבאו אותם השמונים איש, ואם כן יהיה
 הדין כך פעמים שהרואה שלשתן כזה אחר זה כלומר בקדוש וירושלם וערי יהודה, שאינו
 קורע אלא אחת לבר והוא כשפגע במקדש תחלה, ופעמים שקורע שלשה והוא כשפגע
 בערי יהודה תחלה, ופעמים שקורע שתיים והוא כשפגע ירושלם תחלה אבל אם לא ראה
 אלא שתיים כלומר ירושלם וערי יהודה ופגע בירושלם תחלה קורע אחת לבר ואם פגע בערי
 יהודה תחלה קורע שתיים וכדברי הרמב"ן זל דין שלשתם שיהו בשיעור טעם ואינו מאחר
 לעולם ושולל למחר וקורע לאחר שלשים יום, ושמעון קמטרא הוא שאל דין העולה מוסן
 לזמן, עוד ירושלם זעירא בר חמא ברירא דרבי יהושע בן לוי בשם רבי יהושע בן לוי
 בתענית צבור מרחיץ פניו ויוו ורגליו כדרכו בתשע' באב מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו ובוים
 הכפורים מרחיץ ידיו ומעבירן הספה על פניו, גבי אנפליא ביום הכפורים ירושלם יוצאון
 באנפליא ואית דתני אין יוצאין מאן דתני יוצאין בשל בגד מאן דתני אין יוצאין בשל עור ע"כ
 אם כן מסתברא דבש' הוא בש' באב, וכן מסתברא בש' באב ובסעודה המפסיק בה שלא
 ואכל דגים דאמרי' הנדר מן הכשר אסור בבשר דגים והריאף זל פסק אותה דבריים פרק
 כל הבשר משום דממליך עליהו שליחא ואינו מותר אלא בחובים כלבד ותריץ התיא דאמר
 מותר בבשר דגים, ומסתברא מסאי דגרסי' ריש פרק שבועות שתיים דמילתא אנב אורחה
 קא משמ' לן שיום שרואה אדם תחלה ירושלם בחרבנה שיאסור אותו היום כלו בבשר ויין
 דתניא איזחו איסור נדר האמור בתורה הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת
 בו אביו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלם בחרבנה אסור ואמר שמואל
 דהוא שנדר ובא מאותו היום כלומר שאסר על עצמו בשר ויין יום שמר' בו אביו שמן הדין
 לא היה אסור בו כיום לא בעודו מושל לפניו והוא אסר כל היום כלו זהו מתפס כנדר שיאמר
 יום פלוני או זמן פלוני יהא כאותו היום שמת בו אביו והשתא הל ומתפס הנדר החדש שהרי
 תלה אותו ביום האסור עליו מפני כדר ישן וכן אם עשה זה מיום שרא תחלה ירושלם בחרבנה
 שאז אסר אותו יום עליו בבשר ויין ועכשו רוצה לעשות מיום זולתו כמוהו הרי שהיה ברב
 הנדר ומתפס, ואמרי' בגמרא כיום שמת בו אביו פשיטא כלומר שהוא נדר שלא הדין
 אסור לו אלא ספני נדרו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריכא ליה הא נמי פשיטא
 מהו דתוים' הואיל ובי לא נדר אפיר כי נדר נמי לאו מתפס כנדר ההוא קמל דיעו השתא הוה
 קאי באיסורא דרבנן השתא קם ליה באיסורא דאורייתא מלאו דלא יחל ולשון ה"ם הרי שמת
 אביו או רבו היום נדר שיעזם אותו היום ולאחר שנים אמר הרי יום זה עלי כיום שמת אביו או
 דבי הרי זה אסור לאכול בו כלום שהרי התפס יום זה ואסרו כיום האסור לו וכן כל כיוצא בזה
 תוספת מסכת נדרים פ"ק אי זה אסור האוסר הרי עלי שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כיום
 שראיתי את ירושלם חרבה וכיום שנהרג בו פלוני אסור ולא הזכיר עוד, מסכת נדרים סוף
 פ"ק איזחו איסור האמור בתורה אסר הינוי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמר' בו
 אביו כיום שמת בו רבו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראיתי ירושלם בחרב' ואמר
 שמואל והוא שנדר כאותו היום.

יום שנתה ויאל
בתוכה אפיר
בבשר עיין

פרק ששי

גרסינן

סוף פרק חזקת הבתים . תר כשחרב הבית בראשונה רבו פרושים וכו' אלא
כך אמרו חכמים סר אדם את ביתו בסיד ומשיר בה דבר מועט וכמה אמר רב
ווסף אמה על אמה וכנגד הפתח . עושה אדם כל צרכי סעודה ומשיר בה דבר מועט מאי היא
אמר רב חסדא כסא דהרסנא עושה אשה תכשיטה ומשירת דבר מועט מאי היא אמר רב בי
צדעא . אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני מאי על ראש שמחתי אמר רבי יצחק זה אפר מקלה
שבראשי חתנים אמר ליה רב פפא לאביי הויא מנח ליה במקום תפילין שנאמ' לשום לאבלי
ציון לתת להם פאר תחת אפר . אבל מי שלקח בית שהוא מסוידי כלו במשלם יפי בניכו אין
עליו שיסתור ממנו כדי שיקיים מצות שיר אמה על אמה אבל אם נסתר אותו סיור מאליו
אין עליו להחזירו אלא שישיר כגרסינן אין ססידין ואין מכירין ואין מפחין בזמן הזה לקח
חצר מסוידת מכויירת ספותמת הריוו בחזקתה . וכן כתב רבי האי ול שער נא' גרסינן
פרק עגלה ערופה בפולמוס של אספיינוס גזרו על עשרות חתנים ועל הארוס . בפולמוס
של טיטוס גזרו על עשרות כלות וכו' . עשרות כלות מאי ניכחו רבה בר בר חנה אמר רבי
יוחנן עיר של זהב . תוספת מסכת פרה פ"ט כל מימי בראשית מיזבו בשעת פולמוס שילוח
היתה נכלה מהלכת בו ובמשנה שם פ"ח . המכובין בפולמוסות ובשני בצרות כשרין . (פ' פ'
פולמוס חל') מסכת יומא פרק בתרא מעין היוצא מבית קדשי הקדשים בתחלה דומה בעין
קרני סלע' (פ' חוב') פרק אין בערבין תניא רשב"ג אומר שילוח שהיה מקלה מים בכאוסר
צוה המלך והרתיבוהו כדי שיתרבו מימיו וכתמעשו חורו ומיעשוהו והיה מקלה מים לקיים מה
שנאמר אל יתהלל חכם בחכמתו ורוקא לבלה אבל לשאר נשים מותר כדתנן ולא בעיר של
זהב מאי עיר של זהב ירושלם דהבא כרעבד רבי עקיבא לדביתוהו אלמא אינה אסורה אלא
לכלות . וכן עשרות חתנים דוקא לחתנים אבל שאר כל אדם מותרין בהם לא גזרו אלא

בשעת שמחה

וכן

בל עצמו של ט' כאב ודינו הוא על ירושלם . פרק הכונס צאן לדיר אלעזר ועירא
הוא סמיים מסאני אוכמי קאי בשוקא דנהרדעא נסור רבי ריש גלות ואמרי ליה מאי
מעמא סיימת מסאני אוכמי אמר ליה קא מאכילנא אירושלם אמר ליה את חשיבירא לאבול
אירושלם סבור יהירא הוא אתיה וחבשוה אמר להם גברא רבא אנא אמר ליה מאן אמר
בויתך אמר אי אתו בעו מינאי מילת' או אנא איבעי מיניכו מילתא וכו' שלקוח' בסכת גישין
פ"ק אמר ליה ריש גלותא לרב הונא כלילא מנא לך דאסור וכו' ולמסקאנ' שחתנים אמרו
בכל עשרות כלן והכלות מותרות בכלן חוץ מעיר של זהב ושאר אנשים ונשים מותרין בכלן
עוד התם שלחו ליה למר עוקא וימרא מנא לך דאסור ומסקנא וימרא דמנא וימרא דפומא
אסור ופי' הרב אלפאסי דפומא אסור כגון נגינות של אהבת אדם לחברו אבל שירות
תושבות וחרון שבחו של הק"ה אין אדם מישאל נמנע מוארז ומהנהכל ישראל
לאוסרין בבית התנוה ובבית הששתאות בקול נגינות וקול שמחה ולא ראינו מי שביחה
בזאת ע"כ . סוף מסכת סוטה אמר רב הונא וימרא דנגדי ודבקרי שרי דגררא אסור בלוסר
שאלו לסייע בכיבד מלאכתן ואילו לזמר בעלמא . ורבינו האי זול בתשובה (פ' נגדי מושמי
פירות) ומנהגן דמשרו להון חד וענו בתריה (ובקרי רועה בקר) . וא"כ נגדי בדל"ת גרסינן
שתרגום משכו נגידו . ורש"י זל פי' מושכי כפינות בחבל . ורבי האי זול גרוס גלדאי שהם
הבורסים שהרשים כבורסקישי להם זמר כמה שאומרי' תידר בשעה שדשין בגת ואנא לא
ידענא מאי טעמ' שרי רב הונא האי ואסר האי אלא כך דומה שברק ארתי מימי וראר' בו
דבוי פי' יצת וברק את זה ולא ראה כו' דרי פריעות וכל דבר שש בו פי' ר' מישב למנועי

בבב

כח פרק ששי

ממנו כדאמר רב יוסף משרין גברי ועניין נשי פריצות משרין נשיו ענו גברי כאש בכנורית
למאי נפק מינה לבשולו הגי מקמי הגי ומי שידו פשוטה לגזור וזרתו מתקיימת עושה כזאת
לפי צורך שעה והאבר הונא אסר וזמרה רב חסדא בתריה וזלזל ביה עכד בריה הגאון זל
אמר רבי יוחנן כל השווה יין בארבעה מיני זמר מכיבא חמש פורעניות בעולם שנאמר הוי
משכמי בבקר ומתיב והוי חכור ונבל תוף וגו' וכתיב בתריה לכן גלה עמי בכלי רדעת וכפ' אין
עומדין להתפלל אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אסור לאדם שימלא שחוק פיו
בעולם הזה כלומר בזמן הגלות שנאמר אי ימלא שחוק פיני ולשונו רנת אימתי ימלא שחוק
פיו ולשונו רנת בזמן שיאמרו בגוים הגדול ה' לעשות עם אלה סוף פרק לא יחפור אמר
רב נחמן בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש אין גשמים יורדין מן אוצר טוב
שנאמר ופתח ה' לך את אוצרו הטוב בזמן שישראל עושין רצינו של מקו' ושרויין על אדמתם
גשמים יורדו מאוצר טוב סוף מסכת תענית כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה
שנאמר שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה ומה שאנו כהונן חיים עם אחינו אנשי
גאולתינו וישבי הארץ כאנשי סין וחמת למשק צובה מצרים ואכננדריה לעלות לירושלם
בחגם ובמועדים אינו לא מפני עגמת נפש רוצה לומר להרבות עגמת נפש וכדרך שאמר
סוף פרק אלו קשרים יום הכפורים שחל להיות כהול מפצעין באנשים ומפריין ברימונים
מן המנחה ולמעלה מפני עגמת נפש והר' פי' מפני עגמת נפש שלא יהא מורה מוצאי יום
הכפורים בקניבתו ותחי נפשו עגומה עליו והראב"ד זל מרה לו ותמה וכי מתירין אנו לחול
לעשות ביום הכפורים החמורים שכלו ענו ותפלה וכלו לשם וכחלקו לעסק אכלה ועוד
שמנהג כל ישראל בכל מקום את אשר אפו אפו ואת אשר בשלו בשלו מערב יום הכפורים
למוצאו כדרך שעושין ערבי שבתות לשבת והתירו זה מן המנחה ולמעלה מפני שיום
הכפורים הוא מקבר בסופו כענון שכטה שאינה משמשת אלא בסופה וכל עוד שהיום הולך
להעריב תענו יותר ועם זה המעשה יותר ויותר ולפום צערא אנרא ומאי התירו התקיני
וקמו שאמרו בעירובין גבי מה שהתיר רבי וכו' חברנוהו בפ' עשירי הרגילים כזה גדי מקולם
אינם עושים ובשר אינם מגביהים וכל כונתם הלא לאלהים ובפרק כל כתבי הביאו כמה
סכות לחרבן ירושלם בטול תינקות של בותרבן השוין קטן כגדול שאין להם בשת
פנים שלא הוכיחו זה את זה שבו בה תלמידי חכמים שפכקו מנחה אנשי אמנה
מחשבי קיצון הוסר התמיד אלפים תלבו לחשבון קלב' הוסיף על זה
וימים אלה כאתם ותשעים ואז יעמוד מיכאל שרנו במצות צורנו והוא
חמשת אלפים קיף וקצתם אומרי כתיב אשרי המכחה ויגיע לימים אלה שלש מאות שלש
וחמשה ומה שאמר למועד מועדים וחצי אלה ושלש מאות שלשים וחמשה פי' רבי סעדיה
גאון זל מועד אינו כי אם לשמוש הדברים כמו למועד חדש האביב אם כן מועדים וחצי
יהיו כמו אלה ג' מאות לה' שנה שהכונה באמרו מועדים שני מלכויות ישראל והיה הקץ
כשני מלכותם וחצי הוא שכר' עת המלכות היה תתץ שנה תפ קודם בנין הבית ות' בית
חציים תמה היה המקובץ אלה ג' מאות ולה' בכיוון הוסיפו על חרבן הבית שהיה בחשאינו
אל ג' אלפים ותלכח והיה המקובץ מזה אלפים קטנ' ואם תרצה לדעת התאריכים מתוך
התאריך שלך דע כי יציאת מצרים הוא ליצירה אלפים תמה ופ' לא זכרנו התאריכים שהם מן
היצירה עד כה ובנין בית ראשון אלפים התקנח חרבנו שלש אלפים שלח בנין בית
שני שלש אלפים תח חרבנו שלש אלפים תלכח הסירם מתאריך שלך ומשכחת ליה
לחמורה ואי טעיתא לישלייה לספרא לזה דע כי בנין שטרות שהוא תחלת מלכות

אלסכנדרוס מוקדון והוא חתומת החזון שהיא שנת הארבעי לבנין בית שני וראשית לאנשו
 כנסת גדולה הוא ג' אלפים המט הרו שמינין השטרות קדם להרבין שני שעט' שנה בית
 ראשון לשלמה בן דוד בית שני למתוש שכן כתיב בתהלת ספר עזרא כה אמר כורש מלך
 פרס כל ממלכות הארץ נתן לי יי אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר
 ביהודה הניא בסדר עולם רבי יוסף ואמר מלכות פרס בפני הבית לה מלכות יו קפ מלכות
 בית חשמונאי קפ מלכות הורדוס קפ הריי רכ שעמר הבית כתוב בספרי דבריהם וימי
 ועצור כח לבנות לו בית כה השמים ושמי השמים לא יכלמלו וימי אני אשר אבנה לו בית כי
 אם להקטיר לפניי אדון יחיד אל הבית הזה אורו של עולם זה עני קרא שופך שית חוקק
 מה צועק וזעה פושט ידיו ופורש בפיו בגוד אל שם פניו סחכה צדקתך מקוה ישועתך עמד
 בהשות הרבי אשר קשתי שנאתם הם רבי והנכרי אשר לא מעסק ישראל גדול בבית ואין איש
 מאנשי הכי שם בבית בחסדך הנאמני אחי בנה ביתך כבתחלה פוקד ישועה פקוד עם סגולה
 שבע רגונך הולך בגולה ואל עיר קדשך ברביר ארמון מתוללת הביאהו בחסד ובהמים ועל
 מזבחך יעלה עולה קיתתנהו לשם ולתהלה באלה שמות רבה עשרה דברים עתיד הקכה
 לחדש לעולם הבא א להאיר לעולם ב שמוצא מים חיים מירושלם זמרפא בהם ג
 שהאילנות יתנו פירות בכל חדש ד שבונה ירושלם באבני ספורי ו פרעה דרב תרעניה
 ו שמביא כל החיות והעופות והרמשי וכורת ברית בינם ובקישראל ח שאך בכי בעולם
 ט שאין מות עודי י שאין אנהו ויגן שנאם ופדיוו יישובון מסכת יומא פק עתידה פרס
 שתפול ביד רומי ועוד גזרת מלך הוא שיפלו בוגים ביד סותרים האמר רבי יהודה אמר רב אין
 בן דוד בא עד שתתפשט מלכות הרשעה תשעה חדשים בכל העולם כולו שנאמר לכן יתנם
 עד עת יולדה ולהו ויתר אחיו וישובון אל בני ישראל י קדוה וצדק

על

בית חניו סוף מסכת סנהדרין חיי עלי עולה שאקריבנה בבית חניו וקריבנה בבית
 המקדש ואם הקריבה בבית חוניו יצא תכן כמאן דאמר בורת חוניו לאו בבית על
 הוא דתניא אותה שנה שמת שמעון הצדיק וכו' אמר ליה חוניו בני ישמש תחתיו וכו' הלך
 לאכסדריה של מצרים וכנה מזבח והעלה עליו לשום שמים שנ' והיה ביום ההוא יהיה מזבח
 לוי צבאות בתוך ארץ מצרים והיום זל הוסף ביאור על זה ואמר בית חוניו לאו על אל
 שעבר על מה שבתו בתורח פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה ונאספרא לוכת שקורין
 קבט מצר עם כל הגלויים איהם וקראם לעבורת הש' והיו המצריים עובדים בו לשם ומקריבין
 קרבנות בבית ההוא ובמיוצא בו כפי מה שלמדו חוניו ועמר הבית ההוא מאתם שנה והכל
 מודים שכל הקרבנות הקרבים בבית ההוא ובמיוצא בו שאינם קרבן ובעלי חיים הנשחטים
 שם כאלו חונקים או בנחרים הוס' הכהנים ששמשו בבית חוניו אם במקומות אחרים
 בשעת איסור במה אסור בשעת היתר במה מותר שנאמר אך לא יעלו כהני כהמות מסכת
 מגילה פק אם רבי יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה קסברי בית חניו לאו על הוא
 והוא קסבר קרושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא

על

בית פני מסכת סנהדרין פרק שתי הלחם רבי שמעון אומר לעולם היו רגיל לומר שתי
 הלחם הלחם הפנים כשרות בעורה וכשרות בבית פני ובפ' התודה פ' הלם זל והנכון
 אצל שבית פני היה מקום שאופן בו המנחות ולכן קורין אותו בית פני סג' פת בג המלך והיה
 קרוב להר הבית והוא חוץ סמנו בלי ספק ויש תמה על זה שהרי כל המנחות אפיתן בפנים
 אפילו שתי הלחם וכדאמר' אחד שתי הלחם ואחד לחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ ואפיתן
 בפנים ואין דוחין את השבת רבי יהודה אומר כל מעשיהם בפנים וגם כי חזר זל הנכה ואמר

דכבר בארנו שבית פני בית מחוץ לעזרה היה מוכן לבישול המנחות כפי הנראה הרי שהרב ולי
 משום בית פני פעם חוץ לתרה הבית פעם חוץ לעזרה אלא שהוא בהר הבית. כתב רש"י ל בית
 פני חוץ לעזרה חומה אחת וכן שמה לישבא אחרונה מגדל שהיה בחומה וכוללות הרפנות
 חוץ לחומה כמין פני תאבה ועי' חוץ לחומה עד מקום הכליטה היו כשרות סתם עזרה גדונוה
 למעלה. ואין חלכה ברבי יהודה ולא כרבי שמעון והב העריך זל (פי' בית פני שם מקום חוץ
 לירושלם) מסכת פסחים פרק האשה אבל לחומת בית פני שוחטין עליו בפני עצמו.

על

הר ציון הוא עיר דוד וכסא המלכות והמלוכה כתיב ויבן העיר מסביב מן המלואה ועד
 הסביב וכבר הארכנו בזה פ"א כתב רבי אברהם בן עזרא על ירך המזבח מחוץ וכן
 ארכתי צפון כירביס תעו ואמרו שמגדל ציון היה בתוך ירושלם והרי ציון הם הוא בעצמו והר
 המזריה והה הנותים ועין עישם. לפנים מחומת ירושלם לצפון הוא פתח מערת הזקיה והיא
 גדולה כים וחכרה מסכת עירובין וזולתו. סוף מלכים דרך שער בין החומות. פרש"י זל
 מערת הולכת מביתו עד ערבות ויחיו וברח לו דרך המערה.

על

חברון מסכת יומא אמ' להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחשה אם הגיע הרואה
 אומר ב"ר ק מתיה בן שמואל אומר האיר פני כל מורח עד שהוא בחברון והוא אומר
 הן והחזקה לחברון הוא משום דאית ליה זכות אבות אליהו ואלרי אבותם ויזכרו לבניהם
 זכותם.

על

הר סיני פרק אמר רבי עקיבא אמר ליה ההוא מרבנן לרב כהנא מי שמיך לך מאי
 הר סיני אמ' ליה הר שנעשו בו ניסים לישראל הר ניסאי מבני עליה הר שנעשה סימן
 טוב לישראל וכו'. והיינו דאמר רבי יוסי בר' חנינא חמש שמות יש לו מדבר צין שנעשו
 ישראל עליו מדבר קדש שנקדשו ישראל עליו מדבר קדמות שניתנה קדומה עליו מדבר
 פארן שפרו ורבו עליה מדבר סיני שירדה שנאה לארץ העולם עליו ומה שמו חורב שמו
 ופליגא דר' אבהו דאמר ר' אבהו הר סיני שמו ולמה נקרא שמו חורב שירדה היתה
 העולם עליו והכי אמרי' פרק שור שנגד ל' זה רביוחנן אמר מהכא הופיע מהר פארן
 הופיע ממונן לישראל כלומר מסיני כשנתן התורה לישראל התיר להם כבודם
 העולם אבל לפי מה ששינוי בספרי פרשת ואת הכרבה נראה דפארן לאו היינו הר סיני
 דהכי אמרי' התם מארבע רוחות נגלה הקבה לישראל שנאמר יי' מסיני בא ורחש משעיר למו
 הופיע מהר פארן מנין אף רוח רביעית שנאמר אלוה מתימן יבא משמע דכל חד וחד רוח
 באפי נפשיה. וכן מסכת ע"פ ק מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן למאי דגריס פארן ולא
 גריס תימן. ופארן יש לומר שהוא ארץ ישמעאל שכן כתוב ותשב במדבר פארן וכן הוא
 תרגום ירושלמי הופיע מהר פארן מטורא דאית גלילי לבני ישמעאל וזה הכרחה לרש"י לפרש
 מפארן הופיע ממונן לישראל כשסבב והחזיר התורה על כל ישראל וקולת משמע
 דכפארן נגלה לאומות ויש לומר דמדבר סיני הוא גדול ומעד זה נק' סיני ומעד זה הר פארן
 ושאר שמותיו ובעד פארן נגלה לישראל שמו וכן תירצו בתוספות.

הפרק השביעי

הירדן ועל בית שאן ועזה ואשקלון ושכרין זה קדם לכאור פר' ה"ב בירדן אמרו
 זל מסכת בכורות פ' מעשר בהמה גבי מעשר בהמה מצטרף במלואה גל בהמה
 ח ב 8 i רעה

פרק שביעי

רועה רבי מאיר אומר הירדן מפסיק למעשר בהמה אמר רבי אמילא שנו אלא שאין שם
 גשר אבל יש שם גשר מצטרפין אל מא משום דלא מקרבין הוא מהיביהו לוי בשני עברי
 הירדן אילך ואילך אין מצטרפין ואין צריך לומר חוצה לארץ וארץ הוא חוצה לארץ וארץ
 דבמקום שיש שם גשר דמי וקתני אין מצטרפין אלא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן
 חייבו טעמא דרבי מאיר אמר קרא הירדן ונבול הכתוב עשאו נבול בפני עצמו וכי כתנאי מי
 אתם עיברים את הירדן ארצה כנען מהלאה לירדן ארץ כנען ולא הירדן ארץ כנען דברי רבי
 יהודה בן בתירה רבי שמעון בן יוחאי אומר הרי הוא אומר מעבר לירדן ירחו מה ירחו ארץ
 כנען אף ירדן ארץ כנען אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אף ירדן אלא כביט ירחו
 ולכשה למאי הילכתא אילימא לנודר הלך אחר לשון בני אדם וכל הימא דקרו ליה ירדן אלא
 למעשר בהמה פרשי זל דמה דמשיך למעלה מיריחו לאו ירדן הוא דבטיל חשיבותיה
 שמתערב בימים גדולים לנודר כלומר שהנודר מן הירדן הוא מותר לשתות מיריחו
 ולמעלה תניא נמי הני ירדן יוצא ממערת פמיים ומהלך בימה של סיכבי ובימה של שבריה
 ובימה של סרום והולך וכפול בים הגדול עד שמגיע לפיו של לויזן שנאמר ביוצא ירדן אל
 פיהו אמר רבי יוחנן למה נקרא שמו ירדן שיודר מן סמכת מגלה פרק קמא אמר ר' יצחק
 לשם זו פנינים ובהרגום דודי שלח ידו מן החור דבר מיריחו ות' עגל מת' דשונירבעם חייבא
 בלשם דן דמתקרי פנינים והגרת מימיו הגרה ישרה מצפון לדרו כרך הגר רוב מימו העולם
 וזה מפני שהצפון יותר גבוה מצד דרום וכן הזכירו אנשי המחקר בספר אותות השמים מאמר
 ב' ואף כי דבריהם אינם בשמעים אצלנו מכל מקום הלבנו בזה המקום אחר דבריו התורה
 האמתית שנאמר עליו זה כנגב כלומר כנגב ארץ כנען שאין ספק שארץ מצרים כנגב אותו
 כנגב הוא וכן כתב רבי אברהם בר פ' וישב הכא מפאת צפון העולם לדרומו הוא יורד ואנשי
 המדות יבינו כי זה אמת ~~סמכת פיהו~~ באר אחאב ומערת פנינים כשרה פרקי דרבי
~~אליעזר~~ הירדן עד דן זו פנינים מחצר עינן שפמה פ'יש זל שפמה פנינים שכן תרגם ירושלם
 שפמה נובע הירדן וכן קורין לו הישמעאלים היום פנינים גרסי' פרק הירואה הירואה מקום
 שבעשירי פנינים לישראל אומר ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה ואמר' בגמ'
 מנא הני מילי ויאמרו ברוך הש' אשר הציל וגומר וישתמה בזה דהא יתרו לא ראה מקום
 הנס ואנן הירואה מקום תנן לא שיש לומר שבין שראה את ישראל הניצולים מטיבעת
 חזיר וים סוף כאלו היה רואה מקום הנס הוא ת' הירואה מעברות ים ומעברות הירדן
 ומעברות נהל ארנון וכו' אם כן נראה כפי שאין המברך מברך עד שיראה בפרט מקום הנס
 במו שהירואה ים סוף לא יברך אם לא ראה מקום שעברו וכן הירואה הירדן עד שיראה מקום
 שעברו והכתוב אומר והעם עברו נגד יריחו וכן נהל ארנון ומיהו בכל מקום שיראה חלק
 מן הים ומן הנהר ומן הנחל האוי לו להזכיר חסדי הש' יתב' והשגחתו עלינו ויהיה וישבח כפי
 בזה וכן הענין בראותו מקום שהאל יתב' עשה פלא אונס לקעת בניאם ע'ה כמו בראותו
 בהר הכרמל מקום שעשה אליהו זכור לטוב המובח וראותו בשונם מקום עליית אלישע
 ע'ה וכיוצא בהם ואין ספק כי ענין אליהו זכור לטוב היה פלא ונס לו שהיה המלך הירדן רודפו
 אבל של אלישע היה פלא לו כנס לבין השונמית לתפלת הנביא ע'ה ואנחנו הדגלנו לומר
 בראותו הירדן כך על יד הירדן אברך אהלל אשבח ואורח שמך בעד עמך בקעת בים סוף
 נבול ארעך שפתו והסוף הסוף לא היה חצוף חשוף זרוע קדש קדוש

בין ירדן יניי
בין

ישראל להושיע עם אביון הטיבה ברצונך את ציון
 על בית שאן להודיע לבני האדם שהוא ארץ ישראל שהנודר כנודר יכול לישב בו וכיוצא
 בה

פרק שביעי

בזה בשאר הדינים איני צריך לבשר אלא לסוסים וגמלים אבל מה אעשה הנה חיים נמצאים
 פה עמנו אנשים מקרוב באו מוחזקים בידעם מניאים לב נשי ועמי ארץ לשבת שם ואמרתי
 להם שאיננו ארץ ישראל במחלת אלה הוציא לארץ ואלו אמרו שיש חילוק בחיוב הבואה
 ארצו מזולתו החרשתי על כן להאריך בזה הוצרכתי להחיות לב נדמים מתוב בספר יהושע
 ויהי למנשה ביששכר ובאשר בירש שאן ובנותיה וכן ויאמרו בני יוסף לא ימצא לנו הנה
 זנב ברוח בכר הכנעני הושב בארץ העמק לאשר בבית שאן ובנותיה ולאשר בעמק
 יזרעאל ובספ' שופטים בתחלתו ולא הורי שמנשה את בית שאן ואת בנותיה ובספר
 שמואל ואת גייתו תקעו בחומת בית שאן וכתוב בתיה ויקחו את גיית שאול ואת גיית בניו
 מחומת בית שאן ובסוף הספר וילך דוד ויקח את עצמות שאול ואת עצמות יהונתן בנו
 מאת בעלי יבש גלעד אשר נבכו אותם מרחוב בית שן ובדברי חומי ועי בני כנש בית שאן
 ובנותיה תענך מגדו מסכת חזקוני פ"ק העיר ר' יהושע בן זכון בן חמיל של ר"מ לפניו על ר"מ
 שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי את בית שאן במלה על ידו חברו עליו אחיו וביר
 אביו ואמר לו מקום שאבותיך ואבותיך בהגו בו איסור אתה תהנה בו היתר דרש להם
 מקרא זה וכתת את נפש נחשת אשר עשה משה אפ"ש בא אסא ולא בערו בא יהושפט ולא
 בערו בא דזקיה ולא בערו והלא כל ע"ז שבעולם אסא ויהושפט בערום אלא מקום הניחו לו
 אבותיו להתגדר בו אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו מתקף לר' הרב יהודה בר
 שמעון בן פרומי איכא למאן דאמר דבית שאן לאו ארץ ישראל הוא והא כתיב ולא הוריש
 מנשה את בית שאן וגו' אישתמשתיה הא דאמר רבי שמעון בן אלוקים משום רבי אלעזר בן
 פרט שאמר משום רבי אלעזר בן שמעון הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי
 בבל וקסברי קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא והגבוחים כרי שישמנו
 עליהם עניים בשביעית אמ' ליה רבי ירמיה לרבי זירא והא רבי מאיר עלה בעלמא הוא דאכל
 אמר ליה בא גודה הוא דאכל ותנן ירק הנאגד משיאגד ושאינו נאגד משיכלא את הכלי
 דרילמא לאו אדעתיה אבל השתא בהמתן של צדיקים אין הק"כ מהביא תקלה עליהן צדיקים
 עצמן לא כ"ש דילמא עשר עליה מסקום אחר לא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף
 דרילמא נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר אמר ליה חיי מאן גברא רבה מסחיד עליה בית
 שאן נזכרה בכמה מקומות בתלמוד המקודש פרק הקורא את המגלה אין מורדין לפני
 התיבה לא אנשי חיפה ולא אנשי בית שאן ולא אנשי טבעובין מפני שקורין לאלפין עינין
 מסכת פאה פרק בל הוית בשמו שהיה שפכני או בישני פי"ה העירך מלת שפך מקום
 ששמו בית שאן כמו חפיני ובישני מסכת ע"ז פ"ק ופ' רבי ישמעאל זה היה מעשה בבית
 שאן ירושלמי פרק בני העיר רבי ברביה אול לבי כנישתא דבית שאן הוא הוא גברא
 משוג דווי בגרנא דכנישתא וכו' עוד חיים הנה היא פה עמנו חרבה ובה שלשה היכלות נגד
 ירושלם בראשית רבה פ"ב בכלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן אם מהפח מים הן קמא
 הן אובדין סוף מסכת כתובות ת"ר בכרכותיה של ארץ ישראל בית סאה עושין שבעים
 ברויים בישיבתה של צוען בית סאה עושה שבעים ברויים דתניא רבי מאיר אומר אני ראתי
 בבקעת בית שאן בית סאה עושה שבעים ברויים מגלת תענית ט"ו וזו כסוף גלו אנשי בית
 שאן ובקעתה אף היא יתר רעה לישראל בימי וזן וכשגברה יד השמונים גלו אותם ששמה
 היא לפני המקום מסתלקת מן העולם שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון ואומר ר'
 ימליך לעולם ועד ואומר יתמו חטאים מן הארץ ובפרקי דרבי אליעזר פ"ו גמלות חסדים
 למתים מנין אנו למרין מאנשי יבש גלעד כיון שנחרג שאור ובניו אמרו אנשי יבש גלעד

יבין הכתוב
 כ"ג יבין
 כ"ג יבין
 א"כ הכל

פרק שביעי

האיש להצילנו מהרפת בני עמון און אנו חייבין לגמול לו חסד ועמדו כל הגבורים שבהם
והלכו כל הלילה לחומת בית שאן שנ' וילכו כל הלילה וגו' אמר ליה דוד און הדבר תלויני אם
בהפלה עמד והתפלל לפני הקב"ה על שאול אינו שואל שנמשח בשמן המשחה וכו' אתה
בארץ והוא בחוצה לארץ מיד עמד דוד וכנס כל גדולי ישראל ועברו ארץ הירדן ובאו ליבש
גלעד וכו' עד שבגא לגבורת ארץ אחזתו ירושלים בארץ בנימין שנאמר ויקברו עצמות
שואל ויהונתן בנו בגבעה בארץ בנימין כסביבי ירושלים ובית שאן עיניך היוארת הירדן
למזרחו כמהלך שעה ישרה וכל מה שהוא למערב הירדן און ספק שהוא ארץ ישראל
מסכת נדרים פ"ד נדרים עולא כמסקיה לארעא דישראל איתלו עמורה תרין חזאי קם חד
שחשיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדיה אמר ליה אין ופרע בירת השחשיה כדאיתא
לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דילמא חזקית ידי עוברי עברה אמר ליה רבי יוחנן ונתת לי לב
דנז בבבל כתיב אמר ליה ההיא שעתא לא היה עבר לך וירדנא ירושלמי רבי יוסי בר' חנינה
מנשק לכפותא דעכו ואמר עד דכה היא ארעא דישראל רבי זעירא עבר וירדנא במנדי רבי
חייא בר בא מתגלגל בהרא אלודים דשבריה רבי חייא רבה מתקל כפיה רבי חנינה מתקל
גושיה לקיים מה שנ' כירעו עובדיך (פי' מגדי פחד ורתת) כדאמר' פרק הבונה מכאן שניתנה
תורה במנוח ראש כלומר בויע וברתת' פרק המוכר את הספינה כי אתא רב דימי אמר ר' מאי
דכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יבונה אלו שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפין
ארץ ישראל אלו הן שבעה ימים ימה של שבריה וימה של כדום וימה של שחלית וימה של
חושלא וימה של סיבכתא וימה של פמיא וים הגדול ואלו הן ארבעה נהרות ירדן ירמוך
קרמיון ופיגה מסכת פרה פ"ח מי קרמיון ופיגה פסולין מפני שהן כמי ביצים מי הירדן ומי
ירמוך פסולין מפני שהן כירעובות פי' מי ביצים מי אגמים וכן ר' ירמיהו הוב' הערוך ז"ל שפי'
קרמיון נהר הוא ברדך דמשק והוא אמנה פיגה הוא פרפרית וכן שהיה זה ואם כן יקפו אלו
השתן נהרות צד מזרח ארץ ישראל שהוא מרן לצד חמת עוד פרש' זל ירמוך נהר הוא
ברדך דמשק זה מעיד שלא ראה ירמוך שהרי הוא ירדן מהמזרח מגולן כבשן ומתערבין
עמו מימי חמי גרר ונכנס לירדן לכמו שעה בעאת הירדן מימה של שבריה ועם שאמת הוא
שכל מי שהולך דמשק מארץ ישראל שהוא דרומי בכניסתו בירדן עובר אותו ולדרום
כניסת ירמוך בירדן כחצי שעה נכנס נחל קישון בירדן והוא יורד מהמערב מדרום הר תבור
ואין לתמוה ממאי דאמר' פרק ערבין פסחים גרפס נחל קישון והשליכב לים הגדול וקישון
יורד לירדן והירדן לימה של כדום הא אמר' לעיל והולך וגופל לים הגדול מסכת ז"ל פ"ק
ומסכת מעשר שני פ"ה כ"ס רבעי הולך לירושלם מהלך יום לכל צד ואי זהו תחומה אילת
מן הירדן עקרבת מן הצפון לוד מן המערב והירדן מן המזרח תוספת מסכת מנחות פ"ו כיון
שעברו ישראל את הירדן נתחייבו בחלה ובערלה ובחדש הגיע ששה עשר בניסן נתחייבו
בעומר מסכת עירובין פרק עושין פסין גן עדן אמר רבי שמעון כן לקיש אם בארץ ישראל היא
בית שאן פתחה אם בערבייה היא בית גרם אם בין הנהרות היא דורמסקינן פיתהה
דורמסקינן הוא דמשק מפי מהר ברון זל אחר כן מצאתי בספרי רבי יהודה בן דורמסקינן
שאומר על עצמו שהוא מרמשק וזכרנוהו פרק שלפני זה ושמו נקראת אמו דורמסקינן
על שם דמשק כמו שזכרנוהו ע"ל שם שונם ובית גרם הקרתי עליו והוא למזרח עזה בושר
לכמו יום וחצי וקורין לו מנזל גרם כגמל רפה ורייש בלועה ושם ע"ל והולכת והוא מקום
הערביים תוספת מסכת ב"ק פ"רבי שמעון בן יוחאי אומר הרי הוא אומר כי אתם עוברים
את הירדן ארצה כנען כיון שאתם עוברים את הירדן הרי אתם בארץ כנען ורבי אליעזר בר'

קא מהו יתכן
הוא ארבי
הוא ארבי
הוא ארבי
הוא ארבי
הוא ארבי

יבניסין

ויסי אומר תחומי ארץ ישראל שבכתובים נידונים בארץ ישראל ורבו אליעזר דהכא קאמר שמעון בן יוחאי דגמרי דאמר אף הירדן ארץ כנען ירושלמי מסכת סוטה פרק אלו נאמרין אמר רבי שמעון בן לקיש בירדן קבלו עליהם הנסתרות אמר ליה יהושע אם אין אתם מקבלים הנסתרות חמים שושפים לכם אמר רבי סימון בר זבדי ויאות תדע לך שעכן חשא ורב סנהדרין נפלו בעו אמר רבי לוי ביבנה הותרה הרצועה בת קול אמרה איך לכם עסק בנסתרות כלום שמעברות שבסתר אינם ערבים זה לזה מסכת יבמות פרק הערל בעשרה בניסן עברו את הירדן ולא מלו בו ביום משום חולשא דאורחא אלא בחד סר כתב רש"י פרשת שופטים משה הן חיל לראובן גר וחצי שבט המנשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים וחצי שבט מנשה ושבעה אחרים נטלו מאליהם אחרי מות יהושע הרי שבירג שאן מכבוש יהושע וקרוב אני לומר שהוא מוקף חומה מימות יהושע בן נון שהרי חכמים קראוהו כרך באמרם עליו הרבה פרטים כבשוח עול מצרים וכדן לעולם הוא מוקף חומה וכדאיתא במגלה ועוד שהכתוב מציין לנחומה ואפילו הכי לא קדשהו בשניה ומתקן מתקלא דסוף מסכת כתובות הוא בשאר צדדי ארץ ישראל לא מצד הירדן תוספת מסכת פרה סוף פ"ט לא שול אדם מי חטאת ואפר חטאת ויהי רוכב על גבי חברו או על גבי בהמה מקום שאין רגליו נוגע בארץ אבל מעבירו הוא בגשר אחר הירדן ואחר כל הנחרות חנינא בן עקביה אומר לא אכרו אלא בירדן בלבד

ומה

שרדפתי אחר זאת החקירה לא מפני שזכני האלית לשבת בו לכה אלא שלא למעט גבול בהליתו ממועוטי ידיעה ומרעון ושלא להקל במצותיה ולאחר זמן מרובה בארנה האנשי ההם וחורו בהם ומה שאני משים לפני בית שאן כנקודת הענלה לחיצוא ממנה החוראה אל בל המקומות מפני שהיא באמצע ארץ ישראל בקירוב שהרי היא דרומית לטבריה שהיא שבכורה של ארץ ישראל כחציו יום

וכן

מזה הטעם בעצמו רדפתי אחר זכות עיר אחת הסמוכה ללוד ושמה רמלה קודם שאחפז בגבולי הארץ כי הוציאום גם כן עליה דבה וזה שר צפונה לוד לאלף וחמש מאות אמה בקירוב למורחה נוב עיר הכהנים לכמו שתי שעות לדרומה יבנת לכמו שעה וישרה למערבה בתוך תחום שלה צריפין וכן קורין לה צרפאן ואמר מסכת סנהדות פרק רבי שמעאל על העומר מעשה שבא מנינת צריפין והעומר אינו בא אלא מן הארץ וכדאיתא פרק כל הקרבנות תוספת מסכת סוטה פ"ו מעשה בה ויחנן בן ברוקת ור' אלעזר חסמא שבאו מיבנה ללוד והקיבלו פני רבי יהושע בפקעין לפיזה הענין יהיה פקעין למערב צריפין אם לא נטו הדרך ומה שהזכירו מסכת גיטין ברישא אפילו מספר לודים ללוד אותו כפר יהיה מערבי צפוני ללוד אחר כן הייתי בלוד ושאלתי על כפר לודים אמרן אין הנה אלא כפר לובין וחבית הגושה הלכתי שם ומצאתיו אל המקום שכתבנו ותוא מערבי צפוני ללוד בשתי שעות עם שכל זה אינו צריך ולפי מה שנבאר עדיין בג"ה מבולי הארץ

מצאתי

בספר בשולמיסוס שמזכיר ארכי העיריות ורחבן ביניהם אלרמלה ארכה ס"ה רחבה לב' שוה לירושלם ברוחב ומערבית מירושלם מ' ראשונה מעלה לבר ובינה ובין ירושלם יום והישמעאליס קורין לה פליסטיין ובני עמנו קורין לה גת זכרונות פ"ב אשקלון ועוה כבר ידעת שחם מכבוש יהושע שכן כתיב וילכוד יהודה את עוה ואת גבולה את אשקלון ואת גבולה תוספת מסכת אהלות פ"ו עיריות המובלעות בארץ ישראל בתן סוכתא וחברותיה אשקלון וחברותיה אף על פי שפשורות מן המעשרות ומן השביעיות אין בהם משום ארץ העמים פרק כן סודר ותוספת מסכת נעים פ"ו רבי אלעזר בר' שמעון

Handwritten notes in the left margin:
 m. 10. c. 11.
 d. 10. c. 11.
 c. 11. d. 10.

פרק השביעי

מקום היה בתחומי עזה והיו קורין לו הורבתא סגריהא ונגעו בתים אינם אלא בארץ ישראל
דארץ אחתכם כתוב כה' מתני' מסכת נגעים פר' יב' ירושלם וחזן לארץ אינם מטמאין
בנגעים

וכן נמצא לרבותי' ול' מחפשים המקומות והעמידות לתועלת' כדאיתא מסכת גושן
פרק מי שאחזו למיסרא דאנשפרס בגליל הוה יתבר' ורמינהו אנשפרס וכפר
ענתני בגליל וכן נמי ריש הוה מסכתא כאי' דכתיב וקינה ודימונה ועד עדה אם' ליה מתיבת'
דארעא דישראל קא חשיב' וכן פרק נערה שנתפתה ואת התייבה בבית ומיתונא מנכמי
כל ימי מיגד אלמנותך בביתי חייב שהוא תנאי ביר' דין כך היו אנשי ירושלם כותבין ואנשי
גליל כותבין כאנשי ירושלם וביהודה היו כותבין עד שירצו היורשים לתן לה כתובה לפי אם'
רצו היורשים לתן לה כתובה ופושין אותה' איתמר רב אמר הלכה כאנשי יהודה ושמואל
אמר הלכה כאנשי גליל' בכל וכל פרוורה נהוג כרב נהררעא וכל פרוורה נהוג כשמואל ועד
היכא נהררעא עד היכא רמי קבא דנהררעא והלכה כשמואל ואם לכמונא כך כ' לאיסורא'
וככה כיוצא בזה ומפיהן אנו חיים ועוד דמרידה דמזעה היא

על טבריה אין ספק שהיתה עיר גדולה לארץ כדאמרם מס' ברכות פ' רב אמר רב אמר רב אמר
אע"ג דהוה להו תליסר בני כנישתא בשבריה לא הוה מצלו אלא בני עמודי היכא
דהו יתבי ונרסי והרם ול' כתב ובעשרה ירושלמי פרק או מציאות יהודה רבי אול לכנישת'
אזול סנדלו אמ' אולי לא אזול לכנישת' לא אזול סנדלוי' מזה יראה שפנהגם היה כמכתב
ארצות הללו שמתחין מנעליהם בפתח בית הכנסת בחוץ לא כמכתב הלועזים' גם מזה
יראה שהתפלה בכל מקום כשהיא בכונה היא טובה ומקובלת' והנה נמצא רבי עקיבא
כשהיה מתפלל עם העבור היה מקצר ועולה וכשהיה מתפלל' בינו וכן נעצמו אדם מניתו
בוות וזו ומצאו בוות אחרת' אמר' סוף פסכת' כושה ואלא עלמא על מה מקיים אקדושא
דסודרא ואיהא שמה רבא מברך דאגרתא של ארץ עיפה כמו אופל צלמות ולא סדרים ה' א'
יש סדרים אינה כמו אופל פרש' ול אקדושא דסודרא סדר קדושה שלא תקנוהו אלא שיהו
כל ישראל עוטקים בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קרייתו ותרנומו והם כעוסקין בתורה
ויש כאן תלמוד תורה וקדושת השם' וכן יהא שמה רבא שעונין אחר ההגדה שהדורש
דורש ברבים בכל שבת והיו כותבין כן ושם היו נקבעים כל העם לשמוע שאינו יום מלאכה
ויש כאן תורה וקדושת השם' סדרים סדר פרשיות ע'כ' וכל שכך אם היה שם תורה וכדאמר'
אוהב י' שערי ציון וגו' אוהב י' שערים המצויינים בהלכה מכל בתי כנסיות' ובתי מדרשות'
דאמר רבי חנינה מיום שחרב בית המקדש אין לו להלכה בעולמו אלא ה' אמות של הלכה
בלבד' וכל זה כשאין בית הכנסת בעירו שלא יקרא שכן רע וכדאיתא פרק מאמתי קורין
ופרק בני העיר מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אמר' ההי הילכתא
דאמר רבי יהושע כן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש דאלמא בית המדרש עדיף
וכן פסק הר"ף ול' עוד ירושלם פרק אי זהו נשך כל העיירות הסמוכות לטבריה כיון שיעא שערי
של טבריה פוסקין' עוד ירושלם פרק השוכר את הפועלים בני טבריה לא משכימין ולא
מעריבין בני בית מעק משכימין ומעריבין' ירושלם מסכת פסחים פרק מקום שנהגו תרמי
טבריה גרוסי צפורי רשושי עכו נהגו שלא לעשות מלאכה בחולו של מועד' איבעיא להו גלג'
ממקום אל מקום ובקשו לחזור בהם יתב כהדה בני מיישא קבילו עליהון שלא לפרש ביום
הגדול אתון ושאלון לרבי אליה אבותינו נהגו שלא לפרש ביום הגדול מה אנו אמר' ליה סמוך
שנהגו אבותיכם בו איסור אל תשנו ממנהג אבותיכם בחינפש' ומכל מקום כסת' ב' א'

המלה בכל
לקום כשהיו
כונה היות
עונה ויקולו

ככיוצא כזה אם אין איסור בדבר נשאלין להם ומתירין להם וכמו שאמר שם הירושלמי
ואין אדם נשאל על כדורו והשיבו תמן מי שנדר נשאל ברם הכא אבותינו כדורו ומקשי
כל שכן יהו מותרין ואמר רבי חנינה לא סן חדה אלא מן חדה רבי אליהו תלמידה דרבי הורח
ורבי יוחנה אמר אסור לפרש בים הגדול גמריין סוף פרק מי שהפך את יתונו רבי יוסי
אומר עדי עכו חששי צפורין הן החמירו על עצמן ומיהו הא דאין ספרשין בים הגדול כתב
הרשב"א זל בפרק יצאות שבת ועכשו נהגו להפליג בערב שבת ולא ידעת למה סמכו וכן
גדולו ישראל עושין כן ולא בגלה ליטעמן עכו הוספת מסכת טוכה פ"ג ויאמר אלי חמים
האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה זה ימה של סרוס וירדו אל הערבה זה ימה של טבריה
ובאו חמה זה הים הגדול וכן היא מסכת שקלים מסכת בבא קמא פרק מרובה ומחבין
בימה של טבריה ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד הספינה ירושלמי פרק המוכר את הספינה
ודועים בחורשים אפילו שבטו של יהודה אצל שבטו של נפתלי ונותן לנפתלי מלא החבל
לדרומו של ים דכתובים הדרום ירשה דבריו רבי יוסה הגלילי רבי עקיבא אומר ים זה ים של
סמכו ודרום זה ימה של טבריה פרק מרובה ובתוספתא מסכת פ"ח פ"ח פ"ח פ"ח פ"ח פ"ח
מהו וכמה אין השבטים צדין בימה של טבריה מפני שהיא של נפתלי ולא עוד אלא שיתן לו
מלא חבלים של חרם לדרומה של ים שנאמר ים הדרום ירשה ובגמריין מלא חבל חרם והוא
כאלו אמר מלא חבל של מצורה למשוך רשתו כטעם מצודות וחרמים מסכת מגלה פ"ק
רקתו של טבריה ולמה נקרא שמה רקת משום דמדליא ברקתא דנה"א כי שכיב איניש
להכא ספדי ליה חתם גדול בששך ושם לוי ברקת וכי מסקי ארונא להתם אמרי ליה הני אוהבי
שהדים יושבי רקת צאו וקבלו הדרוין עמק אלא אמר רבא חמת זו דרר רקת זו שטבריה כנרת זו
גנוסר ולמה נקרא שמה רקת שאפילו ריקן שבה מלאים מצות כרמון רבי ירמיה אומר
רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שיושבת בשיבוירה של ארץ ישראל ורבא אמר רקת
שמה ולמה נקרא שמה טבריא שטובה ראיתה פ"ש זל שיש לה אויר יפה ופ"א אוהבי
שרידים אוהבי תלמידי חכמים יושבי בית המדרש של טבריה ששך הוא ככל בלשון
המקרא וכן הוא באת"ש מסכת ע"ז פ"ק אכטונינוס היה מתיעץ עם רבינו הקדוש דליעביד
טבריא קניה כלומר בת הרוץ שיושבה לא יתנו מס מעון הוא למערבו כאלפים אמה
ירושלמי מסכת סוטה פ"ק כתוב אחד אומר וירד שמשון תמנתה וכתוב הגדה המק' עולח
תמנתה איבו בר נגריא אמר כגון חדה בית מעון דתחתיה לה מפלגותא וסלקין לה מטבריא
חמי טבריא אם מותר לרחוץ בהם בשבת גריסין פרק כירה אמר ר' שמעון
בן פי א"ר רבי יהושע בן לוי משו בר קפרא בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו
מערב שבת התחילו הבלנין להחם חמין בשבת אסרו להם חמין והתירו להם חמי טבריה
וערין היו רוחצין בחמי האור ואומר בחמי טבריא רחצנו אסרו להם חמי טבריה והתירו להם
את הצונן ראו שאין הרב עומד התירו להם חמי טבריא וזיעה במקומה עומדת כלומר
באיסורה גריסין פרק החבית הרוחץ במערה או במי טבריא מסתפא אפי' בעשר אונטיות
וכו' קתני מי מערה דומיא דמי טבריא מהי טבריא חמין אפי' מי מערה חמין וכתב הרב
אלפאסי זל הרוחץ דיעבר אין לכתחלה לא ואי קשיא לך הא דגרסינן פרק שמונה שרצו
ת"ר רוחצין במי גדר ובמי המתן ובמי טבריא וגריסין פרק כירה ראו שאין הרב עומד
התירו להם חמי טבריא וזיעה במקומה עומדת דש"מ דמות לרחוץ בחמי טבריה לכתחלה
והכא קאמרי הרוחץ דיעבר אין לכתחלה לא לאו אמי טבריא אמר אלא אמי מערה קאמר
והא דקתני למי טבריה גבי מערה לגלויי עליהו דמי מערה חמין ניבחו הוא דקתני לה אבל מי

שבריה מותר לרחוץ בה ואפילו לכתחלה וכו' מערה מאי טעמא לא שנו לכתחלה משום דמי מערה משללא כדאסרו פרק שור שנגח מערה כרבעה וכישללא נפיש חבלא דידהו ואתי לדידי ויעת' ומשום הכילא שריו לכתחלה ע"כ

הרי שחמי טבריא ודמיא להו מותר לרחוץ בהם בשבת לכתחלה וכן כמי פסק ה"ב התרומה ז"ל ואין אחד מהם ז"ל שהוכיח הא דאשתהי הא דלא אשתהי דתניא רוחצין כמי טבריא וכמי משרה וביכח של סדום אף על פי שיש חשטין בראשו בדא' שלא נשתהה אבל נשתהה אסור וז"ל ר"י ז"ל לא הביאה' תוס' מסכת שבת פ"ג וכן היה רש"ב אומר אם היו רגליו מלוכלות בטיט וכצואה כגדין במגדרת כדי שלא ישנפו ארז כליו' הרוחץ בחמי טבריא לא יולפו עליו אחרים אבל מולף הוא על ידי עצמיה כי שמעון בן לעזר אומר אף הוא לא יולף על ידי עצמו מפני שמרבה הכל ומכבד את הקרקע אבל רוחץ כדרבו ועולה הנוכח המצא בארץ אנדלוס עיר גבורים גאובי עלם ושמה ברצלונה ומסמך לתחמי בראשית ולכתחלה רוחצין בהם בשבת וכן כתב ה"ב עבודה הקדש ז"ל רוחץ אדם בחמי טבריא בשבת ואין צריך לומר ב"ש ע"כ פרק כיצד משתתפין שלשה דברים התיר להם רבי חנינא בן עקיבא לאנשי טבריא שיהיו מסלאן מים מגוזטרא בשבת ושומנין בעצה ומסתהנין באלונתין

על נטילת ידים בחמי טבריא גרמי' פרק כל הבשר אמר רב אידי בר אבין אמר רבי יצחק בר אשיאן מים ראשונים מצוה מים אחרונים חובה' כתיבי מים ראשונים ואחרונים

חובה ואמצעיים רשות מצוה לגבי רשות חובה קריליה גופא מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעיים רשות ראשונים נוטלים בין בכלי בין על גבי קרקע אחרונים אין נוטלים אלא בכלי מפני שרוחציה שורה עליהם איכא ביניהו קינסא כלומר עץ מים ראשונים נוטלין בין בחמין בין בצונן מים אחרונים אין נוטלין לא בצונן אבל בחמין לא מפני שהחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הוזהמא ורוק' חמין שהיך סולדת בהם אבל חמין שאין הייך סולדת בהם לית לן בה' ומסכת ברכות פרק אלו דברים איתמ' חמי האור חזקיה אמר אין נוטלין מחם לידים חמי טבריא חזקיה אמר אין נוטלין מחם לידים ורבין יוחנן אמ' נוטלין מחם לידים כל גופו טובל בהם ידיו לא כל שכן אמר רב פפא במקום כלו עלמא לא פליגי דשרה למשקל מנייהו במנא מלו עלמ' לא פליגי דאכור כי פליגי דפסיק מיניהו בבת בירתא חזקיה סבר גזר' בת בירתא אטו מנא ורבין יוחנן סבר לא גזר' והרב אלפאסי ז"ל פסק בחמי האור כה' יוחנן ובחמי טבריא כחזקיה וכת ה"ז הלוי ז"ל פרק כל הבשר ומח שפסק הרב אלפאסי ז"ל בחמי טבריא כחזקיה במסכת ברכות פרק אלו דברים לא נראה לו הדבר כן וכו' עד ואנן השתא קייסא לן כרבי יוחנן בחמי האור ממנהגן של גדולי גליל וקיסא לן כלישנא בתרא דאמרי' בגמ' מכלל דראשונים אף על פי שהיך סולדת מותר הילכך כל חמי טבריא נוטלין מהם לידים ואפילו בבת בירתא ואפילו במנא ותו לא מיד' והרש"י ז"ל הפריש בין חמי האור לחמי טבריא ואמ' כי אלו לא היה להם שעת הכושר ואין זה נכון בעיני ע"כ כתב עליו הר"א בה ז"ל אמר אברחם זה המחבר למח לא הכין מה בין חמי האור לחמי טבריא וכו' כבור הוא כפי ששכיל החמימות היה חזקיה פוסלן כמו שפסל בחמי האור ושתי מחלוקות למדו ואם יאמר להודיען כחו דחזקיה דאפי' בחמי האור שהיה להם כתחלה שעת הכושר פוסל אם כן ליקדמה לפלוגתא דחמי טבריא ברישא ועוד הוכח דפסקינהו במנא והלכה חמימותא אמאי לא הדרי למשרותן אלא הרוצה ללמוד יבא ולמדו כי אין פסלות חמי טבריא בשכיל חמימות אלא בשכיל מרירות שבהם שאין הבחמה שותה מחן וזה שמעתי מפי החכם רבי עמרם איש ארץ ישראל אבל במקום וראי נוטלין שהרי כל גופו טובל בהם ולא נחלקו אלא דפסקינהו

בבת

Handwritten note or signature

פרק שביעי

לג

בבת בירחא ולא כשיעור שבילה חזקיה נור אטו כלים ורבי יוחנן ללא נור והלכה כחזקיה
בכא ע"כ

עוד

אין פוסקין לא על האפרוחים ולא על הפרגיות ולא על הדגים שבטבריא ולא על
 חבלי קש אבל פוסקין על הצפרים ועל הדגים שבשאר ארצות ועל חבלי עצים זה
 הכלל כל שיש לו גרון קוצץ עמו כשער הגרון וכל שאין לו גרון ירוע קוצץ עמו כשער שירצה
 זכן אסרו לו להטמין בשבת את החמין בחמי טבריא משום דתולדת האור הוא דקא חלפא
 אפיתחא רביהנא וכן פרק כל שעה אמר רב חסדא המכשל בחמי טבריא בשבת פטור, פסח
 שבשל בחמי טבריה חייב מאי שנא שבת דלאו תולדת אש הוא פסח נמילא תולדת אש
 הוא מאי חייב נמירקתני דקא עבר משום צלי אש, ואמרין פרק כירדא אמר רבינא
 שמע מינה המכשל בחמי טבריה בשבת חייב, ומקשי מהא דרב חסדא דאמר פטור, ומשני
 מאי חייב נמי דקאמר מכת מדרות דרבנן דפטור אבל אסור הכי דיניה ורבינא ורב חסדא לא
 פליגי ואם כן חייב סתמא הוא מלקות אמרו רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרויהו איוב מעולי
 הגולה היה ובית מדרשו בטבריה היה וכראיתא פרק השותפין שרצו שטבריה הוא מקום רבי
 חייא בר אבא ולוד מקום רבי יהושע בן לוי וכראיתא מהיא דאיהא רבתי רבי חייא אול ללוד
 ואיתקבל נבי רבי יהושע בן לוי בתר יומין אול רבי יהושע בן לוי לטבריה איתקבל נבי רבי
 חייא בר אבא, רש"י ז"ל כפי צפניה הביא מדרש אגדה משער הדגים זו עכו שנתנתר על
 דגים הם מן המטנה זו לוד שהיה משנה לירושלם, מהגבעורג זו צפורי שיושבת בראשו
 זה הרים, וישובי המכתש זו טבריה שעפוקה היא מכל ארץ ישראל, וכן בטבריה ישנים קהל
 גדול מן הצדיקים והחסידים וגרי הצדק ומכללם רבי עקיבא וארכעא ועשרים אלף תלמידיו
 שמתו מפסח ועד עצירת שלא נהגו כבוד זה לזה וכדאמרי פרק הבא על יבמתו אמרו שנים
 עשר אף זונות תלמידים חיו לו לרבי עקיבא מגבת ועד אנטיפטרס וכלן מתו בפרק אחד מפני
 שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם עד שבא רבי עקיבא אצל רבותי שבדרום ושנאה
 לתם רבי יהודה ור"מ ור"י ור"ש שמעון ורבי אלעזר בן שמעון הן העמידו תורה, באותה שעה
 תאנא וכלו מתו מפסח ועד עצרת וכלן מתו במיתה גדולה מאי היא אסכרא, מה ששינוי סוף
 פרק האשה רבה שמע רבן חייא איקפד על לגביה רבי אמי ור' אסי אמרו לו לא כך היה מעשה
 בבית הכנסת של טבריא כנגד שיש בראשו גלונסתרא שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי
 עד שקרעו ספר תורה בחמתן קרעו ס"ד לא עד שנקרע והיה שם רבי יוסי בן קיסמא אמר תמה
 אני אם לא יהיה בית הכנסת זה בית ע"ז והיה נראה שהוא המקום הנרשם היום שהיה שם ע"ז
 זהו ברנל החר צפוני לציון, אמר רבי ירמיה כמשתוי קשת כנגד מעון עוד היום הערלים
 טועים בבוא צרה להם שם כבודו זהו כקוסין, ועליהם ככל העולם כלו כל ישראל מתאבלים
 מדי שנה בשנה עד לג' בעומר ונחגו שלא לקרש ושלא לכנס ממנה אבלות לא סחמרת
 איסור, מהוה אפ"ן וכנס אין קונסין אותו ואם נשאר אין כתידין לו וכן כתב רש"י ז"ל
 בספ' איסור והותר שלו במדרש שתחית המתים יקדם בטבריה ארבעים שנה ברוך הודיע
 העתידות מסבת ראש השנה אמ' רבי יהודה בר אביו אמ' רבי יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה
 בקראי ובגנן גלית סנהדרי סממרא עשר מסעות נסעה שכינה בקראי מכפורת לכרוב
 ומכרוב לספתן ומספתן לחצר ומחצר למזבח וממזבח לגג ומגג לחומה וסחומה לעזר ומעזר
 לחצר ומחצר למכרוב וממכרוב עלתה לת וישובה במקומה שנאמר אלהה ואשובה אל מקומי,
 מכפורת לכרוב מנא לן דכתבי ונועדתי לך שם ודברתי אהך מעל הכפורת מכפורת לכרוב
 דכתיב וירכב על כרוב ויעף מכרוב לספתן דכתיב וכבוד ה' אלהי ישראל נעלה מערל הכרוב

בבב
 אהתי
 הלל
 יקנס
 בלבני
 ארבעים
 אב

וישב על מפתח הבית מפתח לחצר דכתיב ויכלא את הבית את הענין והחצר מלאה ארץ גזר
כבוד י' מחצר למזבח דכתיב ראי את י' בצב על המזבח לגג דכתיב טוב לשבת על פנת גג
מגג לחומה דכתיב הנה י' בצב על חומה אנך מחומה לעיר דכתיב הנה י' לעיר יקרא מעיר
להר דכתיב ועל כבוד י' מעל תוך העיר ויעמוד על ההר אשר מקדם לעיר מהר למרר דכתיב
טוב לשבת בארץ סבב ומסבב עליה וישבה למקומה דכתיב אלכה ואשובה אל מקומי
אמר רבי יוחנן ששה חדשים נשתתהה שכינה לישראל במדבר שמה וחזרו בתשובה ולא חזרו
ביון שלא חזרו אמר תופח עצמן שנאמר ועיני רשעים תכלינה וכן נגזר גלתה סנהדרין
מגמרא מלשכת הגזית לחנות מחנות לירושלם מירושלם ליבנה מיבנה לאושא מאושא
ליבנה מיבנה לשפרעם משפרעם לבית שערים סבית שערים לצפורי מצפורי ירדה למבטרה
וטבריה עמוקה מכלם שנאמר ושפלת מארץ הרברר אליעזר אומר ששה גלו שב' ושפילנה
עד ארץ גיענה עד עפר אמר רבי יוחנן ומשם עתידין ליגא שנאמר התנערי מעפר קומי שבו
ירושלם כתב הרם ול הלכות סנהדרין פ' יד בתחלה כשנבגז בית המקדש חיו בד הגדול
וזשבו בלשכת הגזית שהיתה בעורת ישראל והמקום שהיו יושבין בו חול היה שאין ישיבה
בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ובשנתקלקלה השורה גלו ממקום למקו' ולעשרה מקומות
גלו וסופן למבטרה ומשם לא עמד בית דין הגדול עד עתה וקבלה היא שבטבריה עתידין לחזור
תחלה ומשם לבית המקדש רש"י בפרשת חקת התורה הביא כשם תנחומא שבימה של
שבטריא הוא בארה של מכים ומיהו בפרק במה מדליקין הרועה לראות בארה של מרים
ועלה להר הכרמל ויצפה ויראה במין כברה בים

הפרק השמיני

בזכרון

העיריות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון מסכת ערכין פרק בתרא

מ'וקפות חומה מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של צפורין וחקררה
של גוש חלב וירפת הישנה וגמלא וגרוד וחדיד ואוננו וירושלם וכן כיוצא בהן תנא גמלא
בגליל וגרוד בעבר הירדן וחדיד ואוננו וירושלם ביהודה מסכת מגלה פ"ק אמר רבי יהושע
בן לוי לוד ואוננו וגיא חרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון מסכת ברא שיהא חדין בקצת
עיריות שהם היום בארץ כיבוש ארון הנביא ארכנו משה ע"ה כגון סלכה ואדרעי וכיוצא בהם
ובהם חיים קהלות והראיה על זה שכתוב וכלכוד את כל עריו בעת החיא לא חיהה קרייה
וג' וכתיב כל ערי המישור וכל הגלעד וכל הבשן עד סלכה ואדרעי ואומ' כל אה ערים בצורות
חומה גבוהה דלתים ובריח ואמר' מסכת מגלה פ"ק ומסכת ערכין פרק אלו בלבד חרי
ידעוהו הטומאה אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי וכי אין לנו מוקפות חומה אלא חרי
הוא אומר ששים עיר כל חבל ארגב אלא כיון שנלו ישראל לבבל כגלה מהם מצות ערי חומה
זכשעלו מן הגולה מצאו אלו שמוקפות חומה מימות יהושע בן נון וקדשוה ולא לו בלבד אלא
כל שהבא לך במסורת שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצוה הוות גוהגת בת
כלומר מצות בתי ערי חומה ושילוח מצורעים ושאי' עושין מגרשיהם שדה אם כן מהא דרבי
ישמעאל ברבי יוסי אית לן שכל העיריות המוקפות חומה שנזכרות למעלה שהם קדושות
מכבוש שני וכן נמי כתב הרם זל כיון שעלה עזרא מביאה שניה נחקדשו כר' העיריות
שמוקפות חומה באותו העת והרי כתב אלא שכשעלו בני הגולה מצאו אלו כלומר לא

מצאו

ישם ל' ט
בבבבב

מצאו עיירות עומדות אלא אלו וקדשום והו' לשאר
 לומר שיאמר ממה שכתוב עד סלכה ואדרעי שמא עד ולא עד בכלל שהרי
 כתוב ונקח בעת ההיא את הארץ מיד שני מלכי האמורן אשר בעבת הירדן
 מנחל ארנן עד הר חרמון וכל ערי המישור וכל הגלעד וכל הבשן עד סלכה ואדרעי ערי
 מסלכת עות בבשן וכבר ידעת כי נחל ארנן הוא בקצת החרום והר חרמון בקצת הצפון
 וחזו סמוך לדמשק ובאמצעם הם סלכה ואדרעי ואם סלכה הוא ער' ראשי החרום מזרח
 לאדרעי יום ויהצה הוא דרום כחציו יום לסלכה וכן תרגם רבי סעדיה ז"ל ונסיע קרוי אסהל
 וגרש אלו אל כתניה אלסלכאות ואדרעת היא אע"ו מן קריעונו פי אלכניתה וכן למלחמה
 אדרעי כלומר לאדרעי ובספר שופטים כתוב וירשו את כל גבול האמורי מארנן ועד היבוק
 וכן המדבר ועד הלבנון

אם

כן אינם קורין את המגלה אלא בחמשה עשר לחוד וכן אני אומר שהכביד
 גש מסלכה ואדרעי וארצם כלה שאינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם כארץ
 ישראל וכמו שנראה מן התוספתא היש מסכת גיטין המביא גש מעבר הירדן ככביד בארץ
 ישראל ואין צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם ואני בבאי אל הארץ הקדושה בחסד
 עליון שמעתי כי בגוש חלב ויהושלם היו קורין המגלה ז' וטו דאלו במקומות המסופקים
 הריק הוא כך כראמרי רב אמי קרא כגלה בהוצל ביד ובאמשה עשר מספקא ליה אי מוקפת
 חומה מימית יהושע או לא וכן פסק הר"ם ול' והברכה על הקריאה הוא ביד בלבד ובצאתי
 בתשובות סתומות לראב"ד ז"ל ומה ששאלתם מה טעם אין אנו קורין כגלה ביד ובטו מספק'
 דבר זה כמה שנים הוקשה לנו ואין לי אלא מה שכתב הרב יהודה בר' ברנאי ז"ל בהלכותנו
 וזה שפסק ואת שיל גאון ז"ל וששאלתם כרכים המוקפת חומה בגלותנו היום בכדינת היום
 ואינו ידוע מאימתי הוקפו באו זה היום קורין את המגלה והשיב הכן אתחזיאת לנא מילתא
 דרוקא ידועי דמוקפת חומה מימית יהושע קורין בש"ו וכל מוקפת חומה ללא ידעי קורין ביד
 והני ברכין ללא ידעי קרו בארביסר ואיכא נמי מאן דכתב הכי ויא את דשעי ברחוקיה דקרו
 מגלה בשבריה ביד ובטו דמספקא ליה אי מוקפת חומה מימית יהושע או לא התם כראמרינן
 בסופא התם היינו טעמא דמספקא ליה משום דחד גיסא שורא דימא הוא מאי פרוזים ומוקפת
 דכתבי גבי מקרא מגלה משום דהני מיגלו והני מיכסו והני נמי מיגלו או הילמא משום דהני
 מיגלו מאויבום והני לא מיגלו והאי נמי אנמי מיגליא וסה מיספקא ליה דהא דראיחד גיסא
 מוקפת חומה מימית יהושע ומשום דחד גיסא ימא הוא דמספקא ליה אבל הכא כיון דחומה
 דהני ברכים לא ידעי מאימתי הוקף אין קורין לא בארביסר עכ' אבל מקומ' שהם דהאי מקופ'
 אין להם לא טו לחוד אבל תענית בין כפרי בין עירות בין כרכים מוקפים חומה כלן מתענין
 ביד באדר דאמר רבי שמואל בר' יצחק ז"ל וסן קהלה לכל היא שנא נקחלו היהודים בעריהם
 ומאי קהלה קהלת יום תענית יום הכניסה ויושבין בתענית ומבשלי רחמים כן כתב ר"ם ז"ל
 וכתבתי על זה אל הר' מתתיהו ז"ל וכתב אלי אם הייתי בירושלם ביד והיו קורין את המגלה בפני
 הייתי יוצא מבית הכנסת פן יאמר לי הכסיל בחשך חולך וכן על שבריה אמרתי כי יש להר' דין

על

מוקפת חומה מהחיה דרבי עה עכ' והדין עמו
 ירושת הארץ שהיא ראויה ליצחק ולזרעו ולא לאחיו ואף על פי שהיה כבוד לאברהם
 עה ואמר' פרק יש בוחלין אמר ליה שמואל לרב יהודה שינגג לך תהו באעבורי
 אחסנתא ואפילו מבישא לשבא אפילו הכי הדין עם יצחק דהא אברהם גר תוח וכן נמי
 ישמעאל שהיה לא ניוולו אלא גדולו וגר את חגר אינה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים
 וכראיתא

וכדאיתא מסכת גיטין פ"ק אכל ישראל את הגר כיצחק לאברהם פשיטא דירית , וכדאמרין
פרק מי שמת גבי זוזי דאיסור גזרוא בי רבא דמשו' דלא הוה ריב מרי הורתו בקדושה דאי לאן
משום אודייתא לא זכה בהנהו זוזי , ואלו הוה הורתו גם כן בקדושה כיצחק פשיטא דהוה זכי
בלא משיכה בלא ארעא בלא חליפין בלא מעמד שלשתן בלא אודייתא אלא דרך ירושה , אם
כן אנחנו באמת יורשים נורשים עד ישוקף ויקא יי משמים , במסכת תענית ההוכר שנתרעמו
וקבלו עלינו על זה הישמעאלים לפני אלסכנדר מוקרון ולא זכו בדין , וגם אדום אין לו
לעורר עליה , וכמו שכתב רש"י פרשת זאת הקת וכמו שהכתבא פרקי דרבי אליעזר פ' ל"ז ,
ובריש פרק חלק שהתרעם כנען ומצרים ובני ישמעאל ובני קטורה ולא זכו בדין ,

הפרק התשיעי

בוכרו

קצת מקומות מחוצה לארץ שהם מכוונים כנגד ארץ ישראל ושם כארץ
ישראל אליבא דרבי יהודה , מסכת גיטין פ"ק רב נחמן בר יצחק אמ' בכהרות
דארץ ישראל כלו' עלמ' לא פליגי כי פליגי בים הגדול דתניא או' זהו ארץ ישראל ואיהו הוצה
לארץ כל ששופע ויורד מטורי סכנוס ולפנים ארץ ישראל מטורי סכנוס ולחוץ הוצה לארץ
והנסיס שבים רואין אותם כאלו הוט מתוח עליהם מטורי סכנוס ועד נחל מצרים מן החוט
ולפנים ארץ ישראל מן החוט ולחוץ הוצה לארץ , רבי יהודה אומר כל שכנגד ארץ ישראל
היו הוא כארץ ישראל שנאמר ונבולים והיה לכם הים הגדול וגומר והניסין שבצדדין רואין
אותם כאלו הוט מתוח עליהם סקלופריא ועד אוקיינוס ומנחל מצרים ועד אוקיינוס מן החוט
ולפנים ארץ ישראל מן החוט ולחוץ הוצה לארץ ורבנן היאי ונבולים מאי עברי ליה מיבעי
להו לניסין ורבי יהודה ניסין לא צריכי קרא ,

ולפי

ש"ש זל הוא שפי' החלכה בפ' מבואר ופשוט הוצרכת להביאו כמו שהוא
רב נחמן בר יצחק הכך מתניתא דהסביא גטי א בכהרות דארץ ישראל כלו'
עלמא לא פליגי דכארץ ישראל היא ואלע' דאין ספיכה נוששת דטעמ' דגט לאו משום יניקה
מן הקרקע הוא כמעשרות ובשביעי' הילכך לא שנא נהר ולא שנא יבשה כי פליגי בים הגדול
שהוא תחום מערבה של ארץ ישראל ופליגי תנאי איכא מאן דאמר שפת הים הוא הנבול וים
גופיה לאו ארץ ישראל הוא ואיכא מאן דאמר ים גופיה מארץ ישראל הוא , איחור ארץ ישראל
מקצוע צפונית מערבית של ארץ ישראל הר החר ובתרגום ירושלמי קרי ליה טורי סכנוס
וכתי' זה יהיה לכם נבול צפון מן הים הגדול תתאו הר החר ש' מן החר תקוע בים והה' גבול
צפון לארץ ישראל וסתם הרים משופעים הם ויש ששופעו רחב כמהלך וים או יומים , וקאמר
הק מחיכון היא ארץ ישראל מרגל החר או מראשו , כל ששופעו יורד מטורי סכנוס לצד ארץ
ישראל דהיינו לצד דרום הוי ארץ ישראל רגובה החר הוא הנבול מטורי סכנוס ולחוץ לצד
צפון הוצה לארץ , והניסין שבים איי הים שבמערב רואין אותם וכו' , נחל מצרים הוא תחום
ארץ ישראל במקצוע מערבית דרומית ומחובר לים הגדול דכתיב וגבול גב , ונסב החר
מעצמן נחלה מצרים והוי חוצאתו הימה , נמצאת ארץ ישראל בין הר החר לנחל מצרים
זה מערבית דרומית וזה צפונית מערבית , והים במערב , ויש מקום שהים נכנס בתוך ארץ
ישראל מהלך שני יומים בין הר החר לנחל מצרים ובאותה כניסה יש ניסין והם מתפשטין
למערכ ליהוד הים חוץ מבין המקצועות , תחומי ארץ שהם הר החר במערבו עד נחל מצרים
שהרי

שהרי כל כמה שבתוך המקצועות הללו ארץ ישראל הוא / וכן החוש ולפנים וכו' רבי יהודה
 אומר כל הים שכנגד של ארץ ישראל ואפילו עד אוקיאנוס למערב שהוא בסוף העולם הרי
 הוא כארץ ישראל שנאמר הים הגדול וגבול / האו וגבול קרא יתירא הוא ואתא לאשמועי'
 דאף רוחב הים בכלל התחום / והניסין שבצדדים / כלומר אף יש לנו להלקבניסין לא לצד
 מערב יש חילוק לא לצד צפון ולצד דרום שיש נסין ביים ומתפשטין לאורך הים לצפון ולדרום
 עד שמגיעין ומושכין הוט שכנגד ארץ ישראל ושם ראוי למתוח החוט ממזרח למערב ולהבדיל
 מן שכנגד אויר הארץ ומה שבתוצעה לה ורואין כאלו חוט מתוח מקפלרוא שם עיר ויחברת
 בחדוה של הר בראש גבהו שהוא תחום צפוני ועד אוקיינוס שהוא בסוף העולם במערב /

וכמחל מצרים עד אוקיינוס מן החוש ולפנים לצד חברו דהיינו לפנים כלומר בק שני החושים
 הוו נמי ארץ ישראל והוא הדין למים / ובסין נקט משום דתורשין תורעין בהם וחיביבים
 במעשרות ובשביעיות / והנה תרתי מתניאיתא לעיל פליגי שנכתב הנט בים הגדול ולהלן
 בחוט מתוח מטורין אמנסו עד נחל מצרים מאן דאמר כמביא בארץ ישראל רבי יהודה היא
 דאמר שכנגד ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל / ואיך כרבנן מבעי להו לניסין דסוף
 החוש ולפנים לצד מזרח דלא תימא לצד הים הוא הגבור / ואפ' לו במקום שמתפשט ונכנס
 לתוך בין שני מקצועות התחומין לא צריכי קרא כיון דבתוך התחומין הן עכל זל / ובפי התורה
 בפר' אה מסעי כתב זל הר ההרזה אינו הר ההר שמת בו אהרן הכהן שהוא בדרוכה של ארץ
 ישראל בקצה ארץ ארום וזה בצפון והוא שנקרא בלשון משנה טורים מנסו / וזה ההר אין
 זה שם שלו אלא כגון הר על גבי הר כמק הפוח כפול עכ' / עור כתב זל כהר ההר תהא רל
 תלכו והסבו מצד הצפון לצד המזרח והפגעו לבא חמתו ונאטוכיג של מצרים / וכבר
 דארכנו בזה אחר זה / התוספות זל רבי יהודה אומר כל שכנגד ארץ ישראל / קשיא אמאי
 אין אנו חייבין במעשר ובתרומה שהרי אנו עובדין במערבה של ארץ ישראל וכנגד ארץ
 ישראל אנו יושבין וצריך לומר דעולי בכל לא כבשה וקסבר קדושה ראשונה קדושה לשעת'
 ולא קדושה לעתיד לבא / אי נמי לא קאמר אלא בים אבל ביבשה לא אינמי קימא לך כרבנן /

אחר

שהתבאר זה צריכים אנו לחפש ולדעת מאי הים וחלקי חבישה מי הם שיהיו
 מכוונים תוך אלו השני החושים עד אוקיינוס שהוא כארץ ישראל אלוכא
 רבי יהודה / דע כיכל שני מקוסות או יותר שהם ברוחב אחד כלומר שגובה הקוטב להם
 אחר אף על פי שהם מחולפי האורך משתנים ברוחב או משתנים באורך מתחלפים ברוחב וכן
 מתחלפים בזה ובוה אבל לא משתנים בזה ובוה שאם כן יהיו שני גופי' במקו' אחד וזה נמנע
 ובמה שאנו בו צריך שישתוו ברוחב ויתחלפו באורך / והרוחב הוא מצפון לדרום והאורך
 ממזרח למערב / וזה אפילו בלשון חכמים זל וכמו שפי' רבינו שמואל זל פר' המוכר פירות
 גבי רוסו כחצי אריכו וכחצי רחבו / בעלי חכמת תכונת הגלגלים אמרו שהאקלים הרביעי
 מתחיל מתחום השלישי עד מרחק לו' מעלה ועובר על ארצות ישראל ואנטוכיג ואי קפרוס
 וירודוס / וכן גם כן כתב הנשיא רבי אברהם אבן חייא זל בספר צורת הארץ ורבי אברהם ך
 עזרא בספר ראשית חכמה ואצל אלפרגאני סוף האקלים השלישי לג' וסוף האקלים הרביעי
 לש' ואצל סוף השלישי ל' וחצי מעלה וסוף הרביעי לו' נקח שיתפשט ארץ ישראל לכל הפחה'
 לצפון ירושלים שתי מעלות וירושלם לדעתו באקלים השלישי שרחבו לב' כוסף עליו ב' ויהיו
 לד' ולא נקח מהאקלים הרביעי אלא שלישי מעלה / ודבריו הנשיא נקח ג' מעלה ויר' ראשונה'
 לדעתו וירושלם באקלים הרביעי מזה כי לג' מעלות הוא סוף האקלים השלישי לאלפרגאני /
 ושם מתחיל הרביעי וליך במדינות ארץ ישראל / קח בזה האקלים הרביעי שלישי מעלה

פרק שמיני

שהם כ' ראשונים והוספם על לג' מעלות ויהיו לד' , אחר כן התבאר אצלנו אמתת וזה
מבולתי התורה האמתית וזה כי גבול צפון ארץ ישראל המערבי הוא הר החר הוא לצפון סך
שהוא עיר שמה טראבלס אלשאם לכמו שלשה ימים בקרוב ורוחב טראבלס זה הוא לג'
מעלות , ראה זה מצאנו בעניות חקירתנו , ואחרי כן ראיתי אל הרים ול הלכות קדוש החירש
פר' ה' שהסכים בזה וגם שהעדיף על אלו השיעורים בחקירתנו השלמה ברוך מרחיב דבר
זה תורה דבריו ול' וכל אלו הדברים כשיהיו המדינות שבמערב ובמזרח מכוונות כגון שהיו
בוטות לצפון העולם מל' מעלת עד לה' אבל היו נוטות לצפון יותר מזה או פחות משפט' אחר'
יש להם שהיו אינם מכוונות כנגד ארץ ישראל ע"כ , ופי' נוטות לצפון גובה הקושב שם ,
אם כן כל מקום הן בים הן ביבשה לפי חקירת הרים ול' שנובה קטבו מל' על לה' הנה
הוא כמון כנגד ארץ ישראל , וגעטרך להוכיח קצת מהמקומות שדענום תוך
גבולים הללו לתועלת , וזה כי אי' קפרום ורודוס הדבר פשוט בהם כמה שקדם , וקפרום
אי קרובה לארץ ישראל , איכה רבתי גבי טרגיגוס שחוקק עצמות אמרין ליה היך מה העברת
בג' כריא עבר בגשיא הקיפן הוא וחילותיו והרגן בתערב דמן של אלו עם דמן של אלו והיה
בוקע בים והולך עד שהגיע לקפרום ורוח הקדש צוותת ואומרת על אלה אני בוכיה , וכן
מיורקא לפי שרחבה לד' מעלות , וכן אפרקיה והיא תרשיש וכמו שתרגום ויבנת בן עזיאל ע"ה
בספר ירמיה בפסוק כסף מרוקע מתרשיש יובא לפי שרחבה לג' , וכן חיבשה פאם לפי
שרחבה לג' וכן טראבטס אל ג' רב לפי שרחבה לג' , וכן אלקירואן לפי שרחבה לג' מעלות , וכן
מראבש לפי שרחבו לג' וכן אסכנדריה לפי שרחבה לג' , וכן אלמריה לפי שרחבה לג' ,
וכן קרטיניאה לפי שרחבה לג' , והיא כזכרת סוף פרק האשת שנתאלמנה כי אחת רב דימי
אמר רבי חנה קרטיניא אה משתעי וכו' וזולת זה , ודע כי אנטוכיה שהיא לצפון סך כמו ג'
או' ימים רחבה לד' , ולפי מה שהתבאר יראה שפני ארץ ישראל שלעד הים הוא מערבי
דרומי ושמה לוח כיוון רבי אברהם בן עזרא ול' פרשת מהבר סיני שכתב וימה בעבור שהוא
הים הגדול הספרדי בארץ ישראל לפאת מערב , והאומר שהעולם סדור וכולו כמון לארץ
ישראל אינו בקי בשבע המציאות ולא יהיה לו עסק בזה , וכן אין לומר שכל אותם שעומדים
במערב הארץ שהיו כנגד ארץ ישראל , ואני מקום ה"ב התוספות לא ידעתי אבל מעבר לים
בארץ הלועים הייתי ואולי חית תוך גבולים הללו , וממ' תמה למה אמר ועדיך לומר דעולי
בכל לא כבשוה וכו' דהא אפילו בוסן וחושע ארצו לא נתקדשה כי לא נכבשה שאינה שלהם
גם למה אמר אי גמיו לא קאמר אלא בים אבל ביבשה לא דהא עד אוקיאנוס ק"ג אסרי ואין
ספק של מזרח אוקיאנוס יש יבשה וארץ גדולה , הרים ול הלכות תרומה שהביא זאת ההלכה
לא להזכיר ההיא דרבי יתודה , ומה שדברנו עד הנה בזה המבוקש לחוק את לכב אחינו
ורענו האנוסים והמזכרתיים להתעכב בארץ ההיא אם להכרח גמור , אם' שהרצון וכיריחם
ובמע' דלמי ינחם , אבל לא לפשור הורו המהיר והחרוף , בית אלהיו הולך ברגש נחפז
נחפז ולא ארצו הקדושה ירוץ עד אשר לא ירתק חבל הכסף וגולתה הזבח תרוץ ויזכר' בבנין
דחוב וחרוף , ולרבי יהודה הם חייבין בתרומות ומעשרות כמו שנראה מברי רש"י ול' לעיל ,
וכן הוא הדין שיגיעם תועלת ממין קדושת ארץ ישראל גם כן ולעד מרחת הארץ צפונה ונגבה
אין לנו מקרא שיחייבנו בזה , ואת הארץ שכבש ארז הכנאים ארזנו משה ע"ה אם אין
עליה מין ממין תועלת אדמת ישראל או שלא נשמע זה מפי משה ואלעזר והנשואים תמח
למה בחרו בה הראובני והגדי בעד מקניהם וכל אשר לאיש ותן בעד כפשו , וכן דוד שהיה
מלך ורועה בתקנת בנו צוה לגלות הגל ולהוציאון מן הפחת ולהביאון לארץ ישראל וכן כרזילי

הגלעדי

הגלעדי כד ליקבר בקבר אביו ואמו ואבד השוב הוא ושאל שאני שחשש לכבוד המלכות
ורשׁי כתב ריש פרשת אלה הדברים אחרי הכותו אמר משה אם אני מוכיחן קודם שיכנסו
לקצות הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה השיב לנו אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה שאין
כח להכניסנו לארץ לפי המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישן את הארצות ואחר
כך הוכיחן.

הפרק העשירי

לבאר

שכבוש עולי מצרים וכבוש עולי בבל שוין בקדושה אלא שיש חיוב בזה
שאינו ממין זה במצות שהן חובת קרקע וזכרון קצת הלכות על ארץ
ישראל וזכרון תועלת וישיבה וענין הסמיכה ברישא וגרסינן בסנהדרין פק אמר רבי
יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ וכתב הר"ם ז"ל ע"ד כמה ובארנו בתחלת סנהדרין
שאינו נקרא בית דין שם מוחלש אלא סמוך בארץ בק שיהיה סמוך מפי סמוך או הסמיכו בני
ארץ ישראל לכמות ראש וישיבה לפי שבני ארץ ישראל הם הנקראים קהל והק"ה קראם
כל הקהל ואפי' היו עשרה אנשים ואין משינוי וזו חולתם בחוצה לארץ כמו שבארנו בהוריות
ע"כ והלכות סנהדרין פ"ד כתב זל אבל שאר החבורה יש לכל אחד לסמוך ברשות הנשיא
והוא שיהיו שנים עמו שאין סמיכה בפחות משלשה עוד כתב זל שולחן לו או בותבין לו
שהוא סמוך ונותבין לו רשות לרון דיני קנסות הואיל ושניהם בארץ מתוך כך נראה
שהסמיכה היא ראוייה היום ובארץ ישראל וכן ממה שכתב זל הלכות סנהדרין פ"ו מלקין
מן התורה בכל מקום בזמן הזה בפני שלשה סמוכים אבל לא בפני הדיוטות וכל המלקיות
שמלקין דייני חוצה לארץ בכל מקום אינו אלא מכת מרדות ופ"י של ראש השנה פ"י
ומבואר הוא כי כל בית דין הנזכר בזה הענין רוצה לומר שיהיו סמוכים בארץ ישראל וספר
המצות ק"ו כתב ודע שאלו המנויים כלומר סנהדרי גדולה או קטנה ובד' של שלשה חולתם
מן המנויים אמנם יהיו כלם בארץ ישראל בהכרח ואין סמיכה לא בארץ בשנתקיימה הסמוכין
בארץ הוא אפטר לסמוכים ההם שישפטו בארץ ובחוצה לארץ אבל לא ידינו בדיני נפשות
אלא בארץ לא אם כן היה בית הבחירה עומד כמו שבארנו בפתיחת המאמר עוד שם
וכן דיני נפשות אין דנין בהם לא בזמן שבית המקדש קיים ולשון מכליתא מנין שאין ממתין
אלא בפני הבית ת"ל מעם מזבחי תקחנו למות אם יש לך בית אתה ממת ואם לאו אי אתה
ממת עוד יתבאר זה בסמוך וממה שכתב זל שישפטו בארץ ובחוצה לארץ אינו כנגד מה
שכתב בפ"י המשנה פרק עד כמה שאמר ואם נטל רשות מראש וישיבה של ארץ ישראל
לבד אותו הרשות מועיל לו לארץ ישראל לבד לא בחוצה לארץ דהא סמיכה והתם נטילת
רשות לחוד כתב זל הלכות סנהדרין פ"ד בכל ארץ ישראל שהתקין עולי מצרים ראוייה
לסמוך גם מזה נראה שהסמיכה היא היום וכן מסכת שביעית פ"ו התבאר אותה קדושה
דאמרי' נאכל אבל לא נעבד ואלו בעולי בבל לא נאכל ולא נעבד וכן שבעולי מצרים
לענין דמאי הוא בחוצה לארץ וכמו שכתב זל מסכת דמאי פ"ק

אבל

כל מה שהוא זולת ביוצא באלו הדברים זה וזה שוים כתב הר"ם ז"ל פ"ח הלכות
עבדים רצה הארון לצאת לחוצה לארץ אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה
ודין זה בכל זמן ואפי' בזמן הזה שהארץ ביד גוים נזכיר ב"ה קצת הלכו על עניני ארץ ישראל

פרק עשירי

לזונה

לזונה

מסכת

מפורד ומפורד בתלמוד ורבים נוהגין בזמן הזה הרב לפאסי ורבי האי והב העשור ול יוכיחו
 ברכות פרק כיצד מוחתם מאי חתים רב חסדא אמר על הארץ ועל הפירות
 ורבי יוחנן אמר על הארץ ועל פירותיה אמר רב עמרם ולא פליגי תא לן ותא
 להו ומסתברא שהנה בארץ ישראל בברכת המזון נכיים על הארץ ועל פירותיה וכן על
 הארץ ועל מחיתה נמצא שסיום הברכות שלשה ודיניהם שנים וזה דברכה מעין שלש
 דחמשת המינים שהם חטה ושעורה כוסמין שכולה שועל ושיפון שבשל קמח ונעשה מהם
 מעשה קדרה אמרו אמר ליה אביי לרב דימי מאי ניהו ברכה אחת מעין שלש אמר ליה
 דחמשת המינים על המחיה ועל הכלכלה ועל הנכות השרה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה
 שרצית ושהנחלת את אבותינו רחם יי אלדינו על ישראל עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון
 משכן כבודך ובנה את ירושלם עירך במהרה בימינו ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברך
 עליה בקדושה ובטהרה כי אל טוב ומטיב אתה באי על הארץ ועלה המחיה שתה יין אומר
 באי אמר על הגפן ועל פרי הגפן ועל הנכות חשדה וכו' וחותרם על הארץ ועל הפירות אכר
 אחד מחמשת מיני פירות האמורים בתורה שהם ענבים תאנים רמונים וית ותמרים אומר
 על העץ ועל פרי העץ ועל הנכות השרה וכו' וחותרם על הארץ ועל הפירות ואם בארץ ישראל
 ועל פירותיה ועל מחיתה ועל מזונותיה ירושלמי מהו להזכיר מעין המאורע רבי זעירא היה
 מזכיר בה מעין המאורע אמר רבי ירמיה מכיון דרבי זעירא מזכיר בה צריכין אנן למיחש ליה
 פי' שבשבת יאמר ונשבע מטובה ונחמנו בה בשבת קדשך ביום טוב ושמחנו בה במועדי
 קדשך בראש חדש ועלה זכרונו בראשי חדשים ומלל הרב כל הפירות תחלתן בפה וסופן
 אם הם משבעת המינים ברכה אחת מעין שלש ואם שאר פירות בורא נפשות רבות וחסרונן
 ידקות כלן תחלתן בפה וסופן בורא נפשות רבות וחסרונן כל מה שאין גידולו מן הארץ
 כבשר ודומה לו תחלתו שחלל וסופו בורא נפשות שתה יין ואכל תמרים ואכל תבשיל
 של חמשת המינים מברך בסופן על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ
 ועל פרי העץ ועל הנכות השרה וכו' וחותרם על הארץ ועל המחיה ועל הפירות שתה יין ואכל
 בשר מברך בסוף על כל אחד בפני עצמו אכל ענבים ותפוחים מברך לבסוף ברכה אחת
 מעין שלש והיא החוללת הכל וכיצא בזה ברכת על הגפן וכן נכי ברכת הפירות בשקבעו
 עליהם סעורתן בדיעבד החיזי מוציא את הרבים ידי חובתן דכל שבוירך האחד ושמעו האחרים
 יצאו רשומע כעונה ואפילו בברכת המזון אמרו חכם מברך ובור יוצא ומלמ לבתחלה אין
 עושין כל לפי שאין זימון לפירות וכדאיתא בריש פרק כל הבשר

וכן

נמי מפני חשיבות הארץ וכבודה הוא שהיה באותו פרק מחלוקת ר' יהודה וחכמי היו
 לפניו מינים הרבה רבי יהודה אומר אם יש ביניהם ממין שבעה מברך עליו וחכמים
 אומרים מברך על אי זה מהן שירצה אמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות כגון אתרת וזית
 דרבי יהודה סבר מין עדיף ורבנן סברי חביב עדיף אבל בשאין ברכותיהן שוות דברי הכל
 מברך על זה וחזור ומברך על זה ואי זה שירצה יקדים כתב הרב רבי אהרן הלוי גרודני זל
 ברכותיהן שוות חביב עדיף אין ברכותיהם שוות חשוב עדיף פי' חשוב בברכות כגון שהכל
 זבורא פרי האדמה בורא פרי האדמ' עדיף פרי האדמה ופרי העץ פרי העץ עדיף דכל שברכתו
 מיוחדת יותר חשובה יותר ע"כ וז' המינים בפסוק ארץ חטה ושעורה ולפי זה הא דאמר רב
 יוסף ואיתומא רבי יצחק כל המוקדם בפסוק זה הוא מוקדם בברכה תפטר כששניהם חביבים
 עליו וכן משמע מעובדא דרב חסדא ורב המנונא דהוו יתבי ואיתו לקמיה תמרי ורמוני
 שקל רב המנונא וברך אתמרי ברישא אמר ליה לא סבר לה מר להא דרב יוסף אמר ליה זה

פרק עשירי

לו

שני לארץ וזה חמישי לארץ מדקא שני ליה הכי ולא קא שני ליה תמרי חביבין לי ומשמע
הכיבא דאלו אמר הכי חביב עדיף והיה מנוצל אם כן תרויהו חביבין ליה .

וכן

פרק ג' שאכלו תנאי רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה
בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו . כתב הראב"ד זל שהרי הנביאים כן קראוה
בכמה מקומות ואנו צריבין לספר בשבח הארץ ולהדות עליה . ואני תמה למה לא הצריכו
זבת הלב ודבש כמו כן .

אלה

שמות רבה ואתן לך ארץ חמדה למה נקראת שמה חמדה שבית המקדש נתן
בתוכה כדא החר חמד אים ר'א שחמדו לה כל המלכים שכן בין עי ויריחו ג' מילין
ולו מלך ולו מלך . ורבנין אמרי שחמדו לה אבות העולם .

מדרש

חזית למה נקרא שמה תבל שהיא מתובלת בכל הארצות יש בזו מרה שאין בזו
אבל ארץ ישראל אינה חסרה כלום שכ' לא תחסר כל בה . מסכת יומא פרק
בתרא ממשמע שנ' וערתם ערלתו את פרוי אני יודע שעץ מאכל הוא אלא מה תל' עץ
מאכל' לומר לך עץ ששעם עצו ופריו שורה הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין
בערלה ואין ארץ ישראל חסרה כלום דכתיב לא תחסר כל בה .

מסכת

כלים פ"ק עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה
שמביאין ממנה העומר ובכורים ושתי הלחם ולחם הפנים מרה שאין מביאין
מכל הארצות . ועירות מוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחין מתוכה ארת המצורעין
ומסבבין לתוכן מת עד שיצא יצא אין מחזירין אותו לפניו מן החומה מקודש מהם שאוכלין
שם קדשים קלים ומעשר שני הר הבית מקודש הימנו שאין זבים וזבות נרות ויולדות נכנסים
לשם החיל מקודש ממנו שאין גוים ואמא מת נכנס' לשם עזרת נשים מקודשת ממנו שאין
טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפור'
נכנס לשם וחייבין עליה חטאת עזרת כהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם לא
בשעת צורכיהם לסימיה ולשחישה ולתנופה . בין האולם והמזבח מקודש ממנו שאין
בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין שם . החיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחויץ
ודים ורגלים . בית קדשי הקדשי' מקודש מהם שאין נכנס לשם לא כהן גדול ביום הכפורים
ובשעת עבודה . כתב רבי' שמשון זל והא דלא קתני שהיית בתרומו' ומעשרו' מה שאין כן
כשאר ארצו' . משום דמרבנן מיהא שאר ארצות חייבות כתב הר"ם זל הלכו' ביאת המקדש
פ"ג . טמא מת או טבול יום שנכנס לעזרת נשי' או מחוסר כפור' לעזר' ישראל אעפ שאינו לוקח
מכין אותו מכת מרדות . ויש תמה על זה דהא תנאי פ' הקומץ רב"ר מחוסרי כפרה שנכנסו
לעזרה בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ואין צריך לומר טבול יום ושאר כל השמאין .

ותנאי טמא יהיה לרבות טבול יום עוד שומאתו בו לרבות מחוסר כפרה . ופי' טבול יום מי
שטבל לשומאתו אלא שעדיין לא העריב שמשו וכתביב ובא השמש ושהר' . מחוסר כפורים
הוא שטבל והעריב שמשו אלא שלא הביא קרבנו וכתביב וכפר עליה הכהן ושהיה מכלל דעד
השתא לא נגמרה שהרתה . ומסתברא לתרץ לדעת הרב זל שאלו הבריות סתומות כדברי
יחיד ורבי שונה אותם . וכן היא בספרי רבי אומר הוא יתחטא בו ברמים או אינו אלא במים
כשהוא אומ' כי מי נדה לא זורק עליו הרימים אמורים הא מה אני מקי' יתחטא ברמים ותכמי'
חולקין עליו . ואמרו' פרק כל שעה הלכה כרבי מחברו ולא מחבריו . וכן משנת מסכת
כלים זו היא שמסייעת לזה דקתני שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת ולא
קתני וחייב אלא בטמאין דעלם קמיירי . וכן נזהר זל הלכו' בית הבחירה פ"ז שכתב שאין

פרק עשירי

מחוסר כפורים כנכנס לשם ושנכנס בה חייב כרת, וריש דהא מתני' עזרת נשים
מקודש ממנו שאין טבול יום כנכנס לשם וכו' וזו מעלה דרבנן בדאיתא מסכת יבמות פ"ק מאי
חצר חדשה שחדשו דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לזוה וסיפא נמי מעלה דרבנן
ומדקתני להא מציעתא בין מעלות דרבנן ש"מ הא נמי מעלה דרבנן היא.

מסכת

הוריות ברישא, אמר רב אסי ובהוראה הלך אחר יושבין שבארץ ישראל
שנ' ועש' שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבא חסת
ער נחל מצרים כתי' וכל ישראל עמו קהל גדול למה לי אלא הכי הוא דאיקרו קהל אייך לא
איקרו קהל פרש' ול דאותם שבחוצה לארץ אינם מן המניין, והר"ם זל כתב הלכות סנהדרין
פ"ר אין קרוי אלהים אלא בית דין שנשכמו בארץ ישראל בלבד והם אנשים החכמי הראויים
לדון שדקו אותם בית דין של ארץ ישראל והמחו אותם וסמכו אותם, עוד כתב זל נראין
לי הדברים שאם הסכימו חכמים שבארץ ישראל למנות דינים ולסמוך אותם הרי לו סומכים
ויש להם לדון דיני קנסות ויש להם לסמוך לאחרים, עוד זל וכיצד היא הסמיכה לדורות לא
שיסמכו ידחם על ראש הזקן אלא קוראין אותו רבי ואומרין לו הרי אתה סמוך ויש לך רשות
אפילו לדון דיני קנסות ע"כ, ומה שכתב זל אין קרוי אלהים אלא וכו' מסתברא שהוציאו
מהחובל דפרק החובל נזקי שור בשור ונזקי שור באדם נזקי אדם נזקי אדם באדם
ונזקי אדם בשור לא האלהים בעינין וליכא.

מסכת

בבא בתרא פרק המוכר את הספינה אין אוצרו פירות בארץ ישראל דברים
שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמני' וסלת' אבל תבלין כמון ופלפלין מותר
בל"א בלוקח מן השוק אבל במכנים משלו מותר והשעם דעושה אדם את קבו אוצר, ומותר
לאצור פירות שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית ובשני בצורת אפילו קב
חרובין לא יאצור מפני שמכנים מארה בשערים, כתב רב אחא מושבא זל פרשת ויגש
מחא שמעי הלוקח מן השוק למכור לא שנא בשני רעבון ולא שנא בלא שני רעבון לא
שנא פירי דחיי נפש אינון ולא שנא פירי דלאו חיי נפש אינון אמיר ליה למיצר אבל מדנפש
דיתור בלא שני בצורת שרי ליה לעכובי עד דקאים לדמי ואפילו פרי חיי נפש, ובשני בצורת
אסיך ליה למיצר ואפילו שאר פירי דלאו חיי נפש אינון ת"ר אין מוציאין פירות מארץ ישראל
דברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות רבי יהודה בן בתורה סתיר בין מפני
שממעט את התפלה וכשם שאין מוציאין מארץ ישראל לחוצה לארץ כך אין מוציאין מסוריא
ולא מאפרכיה לאפרכיה, תנו רבנן אין משתכרין מארץ ישראל דברים שיש בהם חיי נפש
כגון שמנים יינות וסלתות אמרו עליו על רבי לעזר בן עזריה שהיה משתכר בין ושמן בארץ
ישראל בין כרבי יהודה בן בתירא דסבר כיון דמעט את התפלה שפיר דמי, שמן באתריה
דרבי אלעזר בן עזריה שכית משחא טובא, ת"ר אין משתכרין פעמים בביעים פליגי בה רב
ושמואל חד אמר תגרא לתגרא וחד אמר זוזא אחבריה, ת"ר מתריעין על פרקטשיא ואפילו
בשבת אמר רבי יוחנן כגון כלי פשתן בבבל יין ושמן בארץ ישראל משום דמניה רובא
דחיותיהו אמר רב יוסף והוא דול וקם עשרא בשיתא, ת"ר אין יוצאין מארץ ישראל לחוצה
לארץ אלא אם כן עמדו סאתים חטים בסלע אמר רבי שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח
אבל מוצא ליקח אפילו עמדו סאתים בסלע לא יצא, ואמר רבה בר חנה אמר רבי יוחנן לא
שנו אלא מעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר ופירות בזול אפילו עמדו סאתין בסלע
יצא, כלומר שלא ימצא במה להשתכר ואברה הפרשה מן הכיס יצא למקום הריוח וכן היה
דבי שמעון בן יוחאי אומ' אבימלך כגדולי הדור היה ומפרנסי הדור היה מפני מה כעש מפני

שיצא מארץ ישראל לחוצה לארץ שב' ותהום כל העיר ותאמרנה הזאת נעמי אמר רבי יצחק
הזיתם נעמי שיצתה מארץ לחוצה לארץ מה עלתה לה . כתב ה"ם זר' הלבנות מלכים פ"ח
אף על פי שמתר' לצאת איננה מדת הסודות שהרי מחלוק' וכליון שני גדולי הדור היו ומפני
צרה גדולה יצאו ונתחייבו כליה למקום .

כרב חמיניו
עלם לצאת חזק
לאי אפי' חמיה
מנכר מ' זנונה

פרק

לא יחפור . מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי רגלים מן הכותל ג'
טפחים . זרעים תיפוק לי משום מחרישה במפולת יד מחרישה תיפוק לי משום
זרעים בזרעין לאלילות ותיפוק לי משום מיא תנא בארץ ישראל קאי דכתיב למטר השמים
תשטה מים .

מסכת

שבת פרק כלל גדול הוורע והחורש מכדי מכרב כרבי ברישא ליתני חורש
והדר ליתני זורע תנא בארץ ישראל קאי דרעי ברישא והדר כרבי .

תוספתא

מסכת ע"פ רבי שמעון בן אלעזר אומר שלש אשרות בארץ ישראל
חרוב שבכפר פסס ושככפר פגשה ושוקמה שבראני ושככרמל .

מסכת

מנחת פ"ב אמר רבי אבא בר רב יצחק אמ' רב חסדא ואמרי לה אמ' רב יהודה
אמר רב מצור ועד קרטניני מכירין את ישראל ואת אביהם שבשמים ומצור
כלפי מערב ומקרטניני כלפי מזרח אין מכירין את ישראל ולא את אביהם שבשמים . פ"שי
ז"ל מכירין את ישראל בכבודן הראשון ואין מכבדין עול שלהם ואין מאמיכי' בע"ז אלא בה"ב
דע כי צורבים יבא הוא צור המעשירה והוא לצפון וירושלם כ"ז מימי' וקרטניני גם כן בימי' יבא
והוא לדרום צפני' למדינת אלקירואן ומזרחית אליה וקרוין לה קרטניניאה רחבו ל"ז מעלה
וארכו ל"ה ואלקירואן זכרונחו .

ספרי

ואכתבתם את שמם מתחת השמים בארץ ישראל אתה מצוה לדרוף אחריהם ואי
אתה מצוה לדרוף אחריהם חוצה לארץ .

מסכת

מקוות פ"ח ארץ ישראל שהורה ומקוותיה שהורין מקוות העמי' שבחוצה לארץ
כשרים לבעלי קרוין ואפילו נתמלאו בקילון את שבארץ ישראל וארני שחוץ
למפתח כשרין אף לבידות פי' רבינו שמשון ז"ל משום דגזרו שומאה על ארץ העמים תנא ארץ
ישראל שהורה ואפילו עיירות של כותיים ומה ששנינו ארץ הכותיים שהורה לא יתכן לפרש
אלא בעיירות של כותיים שבארץ ישראל דאי בחוצה לארץ הא גזרי עליה שומאה וכן נבי
עיירות של גוים שבארץ ישראל . פי' קילון כשהמים מקובצים במקום אחד ומבקשים להביאם
אל מקום אחר . ולהמשיכם עושין לו דרך שיבאו שם ואותו דרך שמו קילון . וי"מ פי' אחר ריש
מסכת משקין ואתא סיפ' דמתני' לא שמועי' שמקוות העמים שבארץ ישראל שהם כשרים
אף לברות . וכן הוא בפי' בתוס' פ"ו . מקוות העמים שבחוצה לארץ כשרין לבעלי קרוין
ופסולין לכל השומאה ושבחוצה לארץ ושחוץ למפתח כשרה לכל השומאה ואין צריך לומר
לבעלי קרוין . אם כן מקוות הכותיים וכל שכן הקראין שהם בארץ ישראל כשרים הם ואפילו
אחר גזירה דאלו קודם גזירה הא אמרה התוספתא בריש פרק שטהורין .

מסכת

גישין ברישא המביא גט ממדינת הים והמוליד צריך שיאמר בפני נכתב
ובפני נחתם . והוא דאיכא עדים דמקיימי ליה ליה צריך למימ' בפני נכתב
ובפני נחתם דלישמה בקיאי דהא קיימ' לן כרבנא דטעמ' דאצרכיכו למימ' בפני נכתב ובפני
נחתם משום קיום הוא ואי ליכא עדים דמקיימי ליה צריך לומר בפני נכתב וכו' . ואלו שלח
שהביא גט ממקום למקו' בארץ ישראל אף על פי שלא ראה כתובת הגט ולא ידע מי הם עדי
אלא נתן לו הבעל גט ואמר ליה תן גט זה לאשתי הרי זה נותן לה בפני עדים ואע"פ שאין עדי
ודועים

פרק עשירי

ידועים: אצלנו והתיה מנורשת ותנשא בו דלא חיישי' לזיפא דהא עדים מצויין לקיימו ולרבא
כמי בקיאין לשמה ואם יש לו עוררין ותיקיים בחותמו מי' ומסקנא ששליח גט שעסקן
בחוצה לארץ או מחוצה לארץ לארץ שצריך ליתן לה הגט חזרה השליח בפני שני עדים
ושיאמר במעמדם בפני נכתב ובפני נחתם כלומר שיעיד על הכתיבה ועל החתימה וזהו קיום
הגט ואי בעל לחודיה ומערער לא משגיחין בזה שהרי קבלנו עדות השליח מיהו אם יש
לבעל ראיה ברורה ועדים שזה הגט הנאמר עליו בפני נכתב ובפני נחתם שהוא מזויף
משגיחין בזה ובדין הוא דליבעי תרתי דאין דבר שבערוה פחות משנים אלא משום עיגונא
דאית' אקילו בה רבנן כלומר בענין השליח. ואם לא אמר בפני נכתב ובפני נחתם
הגט פסול. ואף על פי שיש תקנה בחזור ונותן לר' בפני שליח ואומר בפני נכתב ובפני
נחתם אבל אלא עשה כן פסול עד שיתקיים בחותמו ואם לא יתקיים איכה מגורשת. אבל
בארץ ישראל אינו כן אלא אף על פי שהשליח לא אמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא שכתבו
לה בפני שני עדים כשר שהעדים מצויין לקיימו. ומיהו אם אמר וזה בארץ ישראל מהני
לבטל ערער דבעל. כתב ה"ב העיסור אות ש"ק וכתבי רבוותא כל המדינות גבי ארץ ישראל
מדינת חום קרוי להו ועריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם בין מולד בין כביא. ומארץ ישראל
לארץ ישראל ומכל לבבל לא עריך. נמצא שזה הדיבור לשליח שבחוצה לארץ אם לא
אמר והגט פסול והשליח של ארץ ישראל אף על פי שלא אמרו הגט כשר ואע"פ דלא ידע אלא
בשביעות עינא רקלא כשר. ובפ' כל הגט אמר רב כהנא חלה תנן פשי' חלה קתני מהו
דתמי' הוא הדין דאע"ג דלאו חלה והאי דקתני חלה אורחא דמילתא קתני קמ"ל חלה דוקא
ומסקנא דשמעת' למי מה שפסק הרב לפאסי ול המביא גט בארץ ישראל שאין עריך לומר בפני
נכתב ובפני נחתם חלה או נאנס משלחו ביד אחר ואפילו אמר אתה הולך גט זה לאשתך.
אבל לא חלה או לא נאנס לא ישלחנו ביד אחר ואפילו לא אמר לו אלא הולך. כתב על זה
הרא"ב זל אמר אברהם אני איני כדאי להכריע אבל הכתוב מכריע דתניא ושלח ושלחה פעם
שניה מלמר שהשליח עושה שליח וקרא לא מפליג בין חלה בין לא חלה אבל דואי בין הולך
בין את הולך איכא לאפלוגי משו' דבעל קא קפיד והאיש אינו מוציא לא לרצונו. ומשמעתיה
דרבנא נמי דאמר שליח בארץ ישראל עושה כמה שלוחים אלמא אע"ג דלא חלה איכא
דעביד כמה שלוחין טריבנן וכן נמו כתב הרב בעל העשור זל. נמצא אם כן בארץ ישראל
חלה או נאנס אפילו אמר לו ואתא הולך משלחו ביד אחר לא חלה ולא נאנס ואמר לו אתה
הולך דברי הכל אין השליח עושה שליחות. וכן פסק בעל מתיבות ורבי' חננאל זל. כתב
הרא"ב זל ואסתברא לי דוק בארץ ישראל אבל ממדינת הים אפילו רבנן מודו דבין הולך
בין את הולך אין השליח עושה שליח אלא אם חלה או נאנס כהתיב עובדא דאמר' דאמר
ליה לא תיתביה ניהלה עד תלתין יומין ויתנים בגו תלתין יומין ואמר רבא חלה טעמא מאי
משום דאניס. אלא רוק' משום דאניס. וכיהו לפי דברי ה"רף זל נראה שאינו עושה שליח
אע"ג דחלה או נאנס אלא שעושה ב"ד ומשלחו ואומר לפניהם בפני נכתב ובפני נחתם.
והשליח רי' לו שיואמר שליח ב"ד אני ושליח השליח אם חלה עושה שליח וכן עדי כמה שלוחים
וכל חד מיניהו לא משוי שליח אלא בב"ד. ושליח בארץ ישראל עושה כמה שלוחים אם איתות
לבעל איתוניהו לבלהו ואע"ג דמית שליח ראשון ליתיה לבעל ליתניהו לכלהו.

מסקנא

בבא קמ' פ"ק פלגו נזיק' קנסא. וכן היא המסקנא בר מחצי נזק צרות והלכה
גמרי לה דממונא הוא. ובפ' הגזול עצים גבי ההוא גברא דגול תורי מחבריה
אזל כרב בחו לסקא אהדרינהו למריהו אתא לקמיה דרב נחמן וחיבו למרי דתורי בפלגו מאה
דאשכח

ראשבתו תורו ומקשי אמאי גזלה הו' וחדר בעינ' רהא תכן כל הגזלנין משלמין בשע' הגזלה
 דחשיב רב נחמן אין הכי נמי לא זה גזלן מלומד בכך איניש גזלנא הוא ובעי' דאקנסיה כלום
 שלא יקח לא חצי השבת כתב הר"ף ולמיהא שמעי' דקנסין בכיחאי גונא ואפי' בחוצה לארץ
 רהא רב נחמן בבבל הוה ועוד דגרסי' פרק נגמר הדין תניא אמר רבי אליעזר שמעתי ש'בד
 מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה לא לעשות סיני לתורה והמבייש
 את הזקן דאמר' בירושלמי פרק החובל בותן דמי בשתו משלם בכל מקום הוא והוה' שיהיה
 תלמיד חכם שכן פירשו חכמים ול' וחדרת פני זקן והוה' שמכבדין אותו מפני תורתו ועומדון
 מפניו ושהיה מתנהג כשורה וכן נמי כתב סה"ר שלמה בן אדרת זל' ירושלמי מסכת יבמות
 כתוב זקנים ואיתם הדיוטות מצוה בוקנים מנין אפילו הדיוטות תל' בישראל חליץ הנעלה
 מכל מקום וסוף פרק אל' נערות האי כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכל תרנגול רברבי
 משונה הוה' ולא מגבי ליה בבבל הכי מילי רברבי אבל וזטרי אורחיהו הוא ואיתפשל לא
 מפקי מיניה ואימר אקבעו ליזמנא לרינא בארץ ישראל מקבעינן להו ואי לא אזיל משמתי'
 ליה בין כך ובין כך משמתי' ליה דאמר' ליה לסלוקי הויקא מביתיה מדריבי נתן פ' רשי זל'
 שאין דרכו בכך וכל נזק משונה בהמה הוי תלדה דקדן תמה שאף הוא משונה שאין דרכו
 בכך וחצי נזק הוא דמשלם זכיון דקנסא הוא לא מגבי כיה בדיניי בבבל שאין שם סמכי' בוקני'
 ולא מקרו אלהים מומחין וגיבין קנס כתיב אשר ירשיעון אלהים אורחיהו והו' להו נוקי
 דשן ושן משלמת נזק שלם וממונא הוא וגובין אותו בבבל ואי תפיס נזק ממונו של מויק
 גבי קנסא החצי נזק ואין צריך לזעוק לפנינו דלא מפקינן מיניה וגבי פלגו ניקא זאי לא
 תפיס ואמר לקמן קבעו ליזמנא בארעא דישאל השיאוהו לחלך עמי בדין לפני דיני ארץ
 ישראל קבעו ליה ע"כ זה וזרה שהסמיכה היא חיים אס' כן נראה שדיני ארץ ישראל הוא
 שיהיו סמוכים כלומר שיהיה להם זה היכולת וכן נראה מדברי ה"ם זל' סנהדרין פ' ד' וכבר
 זכרנוהו למעלה ובפי' המשנה פרק עד כמה כתב זל' כל דיין שראוי לדון שנתן לו ראש ושיבה
 שבארץ ישראל רשות דן דיני קנסות וכבר זכרנוהו פ"א

ירושלמי

מסכת ברכות פרק מי שמתו מהנא כדסליק להכא אמר סלקית למוכי
 ואנא חזי מה סלקית למקטלי לבני ארעא דישאל ניהורתי לי מן הז'
 דסלקית אתא שאיל לרבי יוחנן מאן דאמיה מבסרא ליה ואיתת אבוה מייקרא ליה להן זיל
 אמר ליה למאן דמיקרא ליה נחת לבבל אתון ואמר' לרבי יוחנן כהנא נחת לבבל איפשר
 דהוה נחית לבבל ולא כסיב רשותא מני אמרי' ליה התיא שאלתא דשאל לך היא הות בשלת
 דרשות דיהי' ירושלמי דרומאי כהנין חנה צפוראי כהנין חדשה טבראי כהנין שבתה
 מסתברא שזוהי יהודה וגליל עליון וגליל תחתון מסכת נזיר פרק מי שאמר הריני נזיר מי
 שנדר נזירות מרובה והשלים את נזירותו ואחר כך בא לארץ ישראל בית שסאי אומר נזיר
 שלשים ב' אומר כתחלה מעשה בהלכאי המלכה שהלך בנה למלחמה אמרה אס' יבא מן
 המלחמה בשלום אהא נזירה שבע שנים ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים
 לסוף ז' שנים עלתה לארץ ישראל והזרה ב' שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות לסוף ז'
 שנים בשמאת נמצאת נזירה עשרי' ז' אחרת שנה כה"ם זל' נזירות כהנת בפני הבית ושלא בפני
 הבית לפי' מי שנדר בזמן הזה הריזה נזיר לעולם שאין לנו בית שביא קרבנותיו במלאת ימי
 בזרו אין נזירות כהנת אלא בארץ ישראל ומי שנדר בחוצה לארץ קונסין אותו ומחייב אותו
 לעלות לארץ ישראל ולהיות שם נזיר כמנין הימים שנדר לפי' מי שנדר בזמן הזרה בחוצה
 לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות כהנא שם בנזירות עד שיבינה בית

פרק עשירי

המקדש ויבוא קרבנותיו במלאת ימי נזרו וכל זמן שהוא כחוצה לארץ הריזה אסור לשתות
יין ולהטמא למתים ולגלח וכל הקדוקי נזירות עליו ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו ואם
עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא כנגיעה לוקה. תוספת סוף פק נזירות נוהג בארץ
ובחוצה לארץ.

דיניו הנזיר חופף על שערו בידו וחוכך בצפרניו ואם נפרל שער אינו חושש שאין
כותבו להשיב ואפשר שלא ישיר. אבל לא יסרוק במסרק ולא יחוף באדמה
מפני שמשרת השער ודאי ואם עשה כן אינו לוקה. ושלשה מינים אסורין בנזיר, טומאה
ותגלחת והיוצא מן הנפץ בין פרי בין פסולת פרי אבל שכר של תמרים ושל גרוגרות וכיוצא
בהן מותר לנזיר ושכר שנאסר עליו בתורה הוא שלתערובת יין היוצא מן הנפץ כיצד נזיר
שאכל כזית מן הפרי שהוא עכבים לחים או יבשים או בוסר או מן הפסולת שהן הוגזין שהיא
הקליפה החיצונה או מן התרעץ שהוא הגרעין הפנימי לוקה. וכן אם שתה רביעית יין או
אכל כזית יין קרוש או שתה רביעית חומץ. אבל העלין ומי גפנים והסמדר והלולבין הרי אלו
מותרין לנזיר שאינן פרי ולא פסולת פרי אלא עץ בעלמא הם נחשבים. נזיר סחור סחור
לכרמא לא תקרב. נזיר מותר במצוה ותגלחת מצוה כלומר אם נעשרע. ואסור בין מצוה
בין הרשות. הנזיר נזירות לה דרך קדושה הריזה נארה ומשובח ועליו נאמר נזר אלהיו
על ראשו ושקלו הכתוב כנביא שנאמר ואקים מבניכם לכביאים ומבחרובים לנזירים.

מסכת סופרים פ"ו ורבנותי שבארץ ישראל נהגו להתענות אחר ימי הפורים מפני
ניקנור וחבריו. וירושלמי מסכת בבא קמא פרק הגוזל ומאכיל. תנינן
ושמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר תנאי בית דין הוא שזחא זה קוצץ ארז הסוכרה
ונותן רמים שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. עוד ירושלמי מקבלים עדים
שלא בפני בעל דין ועבדו גזר דין כהנא המך שבק ירתיה לרבי ואשיה וקבל רבי אלעזר שהרי
בלא אנפיה הרבי ואשיה וולו ליה לרבי ואשיה ולא עוד אלא שבק ספרים כתב רבי אלעזר
לירתיה ספרים שזכתה ארץ ישראל אין מוציאין אותן לחוצה לארץ אם כתב סתם כתב על מנת
להוציא מוציא. וה"ב העשירי ז"ל הביא זה הירושלמי אות ק"ף בקבלת עדות.

מסכת בבא מציעא פרק המפקיד אמר השומר איני משלם וחזר ואמ' הריני משלם
כתב ה"ף ז"ל כל לו עלו בתיקו וחולקי דקימא לן מסמן המושל בספק חולקין
זה"ל בארץ ישראל אבל בכב"ל קנסא הוא ולא מגבינן ליה ואי קדים חד מינחיו ותפיים לא
מפקי מיניה אפילו בכב"ל כתב ה"ם ז"ל סנהדרין פ"ה סנהגה הישיבות בחוצה לארץ אף על פי
שאינן גזוקין שם קנס סנהגה אותה עד שפיים לבעל דינו או יעלה עמו לדון בארץ ישראל ויזון
שנתן לו שיעור הראוי לו מתירין לו את נדויו בין שנחפיים בעל דינו בין שלא נתפיים וכן אם
הפס הנזק מה שראוי לו לישול אין מוציאין מידו וכזה נמי כתב ה"ף ז"ל פרק החובל.
מסכת סוכה פרק ג' ז"ל אחרון כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול אמר רבא לא
קשיא הא לן והא להו פי לבני ארץ ישראל כושי פסול וכל שבין דומה לכושי ולבני כב"ל כושי
כשר שאתרגויהם כושים אלא אם יהיה כושי הרבה דומה לאדם כושי שאו יהיה פסול בכ"ל
מקום מסתברא דה"ל לפטומת שיש ארצות שאתרגויהם כבד ויש שאין להם דד אלא ראש
האתרוג עם מקום שושנתו וכן הוא בריאתו ולא נאסר אלא נטילתו.

מסכת ע"ז פ"ק ת"ר אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות
ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות ובחוצה לארץ מוכרין להם
בתים ומשכירין שדות דברי רבי יוסי אומר אף בארץ ישראל משכירין להם בתים ובסוריא

מוכרין בתים ומשכירין להם שדות ובחוצרה לארץ מוכרין אלו ואלו ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי ובלבד שלא יעשה שכונה תנא אין שכונה פחות משלשה בני אדם אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים לתוכו עבודה זרה ומייתי לה כמי מסכת פסחים פ"ק דאגרא לא קניא ועובר על לא תביא תועבה ה' ביהתך ומה שהוא מותר בחוצה לארץ להשכיר דירה הביא ה"ב התרומה ו' ש"ט דמ"ן התורה אינו אסור אלא בבית שישראל עצמו דרבי' זרבב"ן אסרו אפי' אינו רר שם ולכך בחוצה לארץ לא גזרו ואפי' בארץ ישראל לא גזרו מקום שאינו רגיל לדירה כגון בית התבן ואורות ע"כ. תוספת מסכת עבודה זרה פ"ב וכן לא ישכיר ישראל את ביתו מפני שבירוע שנכנס לתוכו עבודה זרה אבל משכירין להם אורות אוצרות ופונדקיות אף על פי שבירוע שמכנים להם

ומסתברא

שעכשו שהארץ בחטאינו היא ביד הישמעאלים ששוכר אפילו מקום שהוא ראוי לדירה לישמעאל שהרי אינו עובד ע"ז שיכניסנה שם וכמו שקדם אבל לערלה היתה נזירה שאינו יכול להשכיר הרגיל לדירה והכוונה לפי התוספתא דלמק"ן, אבל למכור להם בתים או שדות בארץ ישראל כלל כלל לא משום לא תחנם ובה"ט ו' בספר המדע, אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל ובסוריא מוכרין להם בתים אבל לא שדות ומשכירין להם בתים בארץ ישראל ובסוריא משכירין להם שדות מפני מרת החמירו בשרה מפני שיש בהם שתיים מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע עד כאן.

אם כן

הא דאמרינן פרק המקבל זכין לגוי לית בה משום דינא דבר מצרא דגוי לאו בר ועשירית הטוב והישר חונא מירוי בחוצרה לארץ ואפילו הכי משמתין ליה עד דקביל עליה כול אונסא דאתי מחמתיה, אי נמי בארץ ישראל ובאונס וכדלקמן, ועל מה שמכרה לגוי לית בה שמתא וההיא דסוף פרק לפני אידיתן אבל שדהו לגוי שרי דאמר אריסותיה עביד הוא מטעם אחר וכדאיתא התם, ואומר הירושלמי ואת אומר שדה הנתונה על אם הדרך אסור להשכיר לגוי מפני שנקראת על שם ישראל וגוי חורש בה בשבתות ובימים טובי' ומהו הטעם אסור להשכיר מרחצו לגוי דאריסותא למרחץ לא עבדי וכתב רבי' האי"ל דפורני ורחים וכיוצא בהם אם השכיר לגוי לזמן מועט אסור שאינו יודע שהשכיר לגוי אבל השכירו תנורו ורחי' שלו ומרחצו כל השכיר כבר דיעא מילתא דלגוי היא ולא אמרי ישראל עושה מלאכה בו וכיון דלית לך שבתות כלית שרי וכן פשט מנהג בבבל ע"כ.

אף

במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו, ירושלמי אף במקום שנהגו למכור מוכר אפילו לבית דירה ומשכיר אפילו לבית דירה, כתב ה"ב העשור ו' את ש"ן שכירות וכן עמא דבר וה"ב החשמה ו' כתב נראה שזה הירושלמי הוא כחולק על גמרי'ן תוספת אחד גוי ואחד כותי, מסכת נישין פרק השולח הניח המוכר ביתו לגוי דמיו אסורין גוי שאבם ביתו של ישראל ואין בעליו יכול להוציאם לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם מותר לישול דמיו וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמעיל מידם ודילמא הני מלי בית דכיון דלא סניא ליה בלא בית ללא אתי לזבונ' וכ' פרש"י זל המוכר ביתו לגוי בארץ ישראל דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע, וכותב לו שטר ומעלהו בערכאות שלהם לחתמו, ודילמא האי דלא גזרו רבנן כהך דילמא אתי לזבונ' מדעתו ה"מ ביר' דכיון דלא סניא ליניש בלא בית לא עבדי איניש דמזבני, ולמסקנא עבד נמי,

מסתברא

דהוא הדין וישראל הרר בעיר שכולה נהום בארץ וישראל ורוצה להענות
דירתו לעיר אחת ויש לו שם בית שיכול למכרה לנהום כי הוא מתירא

שהגוים יחריבוהו או שיהזיקו בו ויודרו שם בעל כרחו / וכן כמו אם הוא בעיר שרובה ישראל
ואנסה וזו ואין שם ישראל שוקנהו אפילו בוול וההיא דאין מוכרין להם בתים נוקמה בבליהם
להיא מהני תנאי וברית / רגוי שאנס ביתו של ישראל והירוש' דמקום שנהגו למכור מסייע
לו ומסתברא דהוא הדין כמו לטרדה דהא אמרינן שלחי פרק השאלה ג' חשבונו שדחו לכברו
לוקח ומביא בכורים מפני תקון העולם וכתב רש"י ז"ל ה"ג לוקח ומביא בכל שגרה צריך לוקח
מבכורי פירותיהם בדימוסביאן לירושלם כפני תיקון העולם שלא יהא רצול למכור
קרקע בארץ ישראל והה"ש לבולומר שמכרו באונס אחד מאלו האונסים שהזכרנו
או כיוצא בהם וכן הענין בכל מקום שהזכירו מכירת קרקע לגוי בארץ ישראל וכן הותר
לחון עליהם באונס כענין דרבי פנחס בן אייר להחייא טיעלא פרק הכל שחשין ועשה וז"ל
מפני אונס חילול השם דלא לימרוךך עושוין לבני לוייה וכן הותר לתת להם מתנה של זכר
בענין רבא דשרד קורבנא לבי שישך וכן הותר לתת להם חן באונס כאמרם ז"ל פרק הרואה
ראה בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שכחהלו בעולמו והוא בשם ומלכות וזה אפי'
בגוי וכן הסכים הראב"ד ז"ל ואין ספק שהוא לאו שבכללות שאין לוקח עליו דמנא לא תחנם
לא תתן להם חנינה ד"א לא תתן להם חנייה בקרקע ד"א לא תתן להם מתנת חנם ד"א לא תתן
להם חן ראמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם לומר כמה נארה וזה וכן הענין בלאו דלא
תאכלו על הדם והרבה כיוצא בהם ברייתא ב"א כלומר במתנת חנם בגוי שאינו מכיר או
שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה שכנו או אוהבו מותר מפני שהוא כמוכר לו ומפני
זה השעם הוא ששנינו שלח אדם ירך לבכרו /

אם

כן מצאנו שהיה מותר לישראל למכור בארץ ישראל קרקעו לגוי ע"ל פי אהח
מהדרכים שבארנו או כיוצא בהם שמוני האונסים שזכרנו הם והיה ר"י הירושלמי
שנהגו למכור כשיש לו אונס וגמרינן שלא במקום אונס ולא פלוגי / והרב בעל העטות
ג' מודרה בירושלמי ואפילו בהסם ואם היה הדבר אסור בכל צד לא הותר הירושלמי
תולה הדבר במנהג כלומר ויש מקום שנהגו שלא למכור ואפילו ע"ס אונס וכסחה גמרינן
או מקום שנהגו למכור לכל צרכיהם כמשכיר ואם יכול למכור לגוי בוקר ומכרנו לישראל
בוול הרי זה משובח וה"ה העטור ז"ל כתב אות ס"ם מוצא בזה גבי זבין לגוי והוא הדין במשכנו
לגוי דמשמתי ליה והביא בשם תשובות / אם אינו מוצא למכור אלא למצור ולא
לישראל אחר אפילו חצי דמיו ומצור מעכב למכרו לגוי אם אינו מוכר להסרון מזונות או
שאין לו מפתח הנאה כל כך לא כל הימכו שירביץ אריע עליו שכך שנינו פרק השותפין שראו
שני אחים וכו' קח לך גוים ועשם בבית הכר / אף זה יעשה תקנה לעבדת שדהו ואם הוא
עני וצריך למכור להסרון מזונות ישריחבר מצור לקנותו וינצל מאונס הגוי ואם אינו רוצה
לקנות לא הוא ולא אחר ואי אפשר לו שלא ימכור שדהו מוכרו לגוי שעני שאמרו בשני
אחין לא עני לגמרי אלא עני לאותו דבר / אבל מ"מ יקבל עליו אונס חגוי / ובמתיבתא אם
אינו מוצא לישראל לקנותה מוכרה לגוי מדגריסין שמותי משמתי ליה עד דמקבל וכו' ע"כ /
וכן ברא' מלשון רש"י ז"ל באמרו לזבוכי מדעתו שחרי כל אונס שלא מדעתו הוא והם לא גזרו
אלא באונס דהיינו מדעתו /

אוינו חנוני
לישראל לבכור
קרקעו לגוי
בארץ ישראל

מסכה

ערכין סוף פרק המקדיש אין גר תושב כהנא אלא בזמן שהיוכל כהנא / ואמר'
אי זהו גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ולולי זה אם רצה הגוי לעמוד

פרק עשירי

מא

בארצנו לא נניחהו דכתיב לא יושבו בארץ. ונקרא גר תושב כלומר שהוא גר לענין שהוא
סותר לשכון בארץ לכו, ומה שאמרו אין גר תושב נוהג כלומר שאינו להחיותו אלא בזמן
שחויבל נוהג כלומר שהחיותו להו. אבל לקבלו ולהכניסו תחת כנפי שכינה אפילו
בזמן הזה מקבלין אותו כהרם של הלכו איסורי ביאה פרק י"א או זהו גר תושב זה גר שקבלו
עליו שהיה לעולם שער מצות שנעשו בני נח ולא מל ולא שבר' הרי זה מקבלין אותו
דהיינו הוא מחסידי אומות העולם ולמה בקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בנינו
בארץ ישראל ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שחויבל נוהג אבל בזמן הזה אפילו קבל כר'
התורה כלה חרץ מרקוק אחד אין מקבלין אותו. פרק המקבל שדה מחברו גר תושב יש בו
משום בזימו תתן שכרו ואין בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. שבע מצות הם
א"ב ג"ד א' אבר מן החי, אלהים אחרים ב' ברכת השם, ג' גזל גלוי עריות, ד' דינין דמים,

מסכת

ברכות פרק הרואה ת"ר הנפנה ביהודה לא יפנה מורחו מערב אלא צפון ודרום
ובגליל צפון ודרום אסור ורבי יוסי מתיר שהיה רבי יוסי אומר לא אסרו אלא
ברואה ר' יהודה אומר בזמן שביית המקדש קיים אסור אין בית המקדש קיים מותר רבי עקיבא
אוסר בכל מקום רבי עקיבא היינו ת"ק איכא ביניהו חוצה לארץ ת"ק סבר חוצה לארץ מותר
ודבי עקיבא סבר חוצה לארץ אסור, ובביאור זה הארכנו ת"ל בספ' שער השמים,

מסכת

מנחות פרק התכלת השוכר בית בחוצה לארץ וחדר בפונדקי בארץ ישראל
פטור מן מוחת' של שלשים יום מכאן ואילך חייב אבר' השוכר בירת בארץ
וישראל עושה מוחת' לאלתר משום ישוב ארץ ישראל, מסכת נדרים סוף פרק הנודר מן
המבושל משנה הנודר מן השמן מותר בשמן שומשמן תניא הנודר מן השמן בארץ ישראל
מותר בשמן זית ובמקום שמסתפקים גזר מזה אסור בזה וכוה. פשוט' לא צריכא דרובא מן
חד מסתפקין מהו דתימא זיל בתר רובא קמ'ל ספק איסורא לחומרא

מסכת

פסחים פ"ק תני רבי חייא עשו אוצרות שכר בכבל באוצרות יין בארץ ישראל
ובמסתפקי ויש תמה דכמסתפק פשוט' לא שלא תאמ' על השכר נהו דכמסתפק
עסיקי מיהו אינו מסתפק ממנו לא הריבה בבת אחת קודם אכילה כענין שאמרו בדגים גדולים
קמ'ל. מסכת שבת פרק כירת רבי זירא הוה משתמיש מיניה דרב יהודה דבעא למיסק מבבל
לארץ ישראל דאמר ר' יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנ' כבלה יובאו
ישם יתו עד יום פקדי אותם נאם יי'. דרבי יהודה יחידא היא, ועוד רעשה דרבנן היא שכל
דבר הבא מפסוקי נביאי וכתיבי הוא מדבריו סופרים וכמו שהתבאר בסור' שאמרו ז"ל פרק
ראשית הגז גבי ההוא דרבבי, והרם זל בספר המצות עשה כזה עקר אחד, סוף מסכת
בתוכות אמר רב יהודה כל הדר בכבל כאלו דר בארץ ישראל שנ' היציון המלטי יושבת בת
כבל. אמר אביי נקטי' בבבל לא חויא חבליה דמשיח תרגומה אהוצל מבנימין קרי ליה דקנא
דשיובתא, מסכת בבא בתרא פרק לא יחפור לא ישע אדם אילן סמוך לשרה חברו אלא
אם כן הרתיק ממנו ארבע אמות אחד גפנים ואחד כל אילן, תנא ד' אמות שאמרו כדי עבודת
כרם המקבל, לא שנו אלא בארץ ישראל אבל בכבל שתי אמות, מסכת בבא מציעא
פרק המקבל לא ירענה תבואה תבואה ירענה שעורים לא ירענה חטים חטים ירענה שעורים
קטנית לא ירענה תבואה תבואה ירענה קטנית, מתני ליה רב יהודה לרבינא בר רב נחמן
תבואה לא ירענה קטנית והתנן תבואה ירענה קטנית אמר ליה לא קשיא הא לן והג' לחי
פ'י בבבל וכיוצא בו לא ירענה קטנית מפני שהקטנית מכחשת הארץ ואם כן יהיה הדין כך,
תבואה לא ירענה קטנית קטנית ירענה תבואה והם בכבל בארץ ישראל איכא וכבר

פרק עשירי

ידוע הוא שאין מזג הארצות אחד ושארץ ישראל היא חזקה וקשה וכמו שנראה במסכת
 תענית בענין הכטר שאין כתרועין לעולם על ריבויה בארץ ישראל וכמו שנבאר וכלל הוא
 טבעני וכדאמרי' מסכת תענית פ"ק אמר רב ערידה בכל דהצדא בלא כשרא אמ' אביי נקוטנן
 טבעני ולא יבשני' מסכת תמיד פ"ק רב ספרא הוה יתוב בבית הכסא אתא רבי אבהו נחור
 ליה אמר ליעול מר אמר ליה עד כאן לא סלקת לשעור גמרת מלי דשעת לאותה מתנן מצאו
 געול בידוע שיש שם אדם למיטרא דלא מיבעי למיול ורב ספרא סבר דילמג' מסוכן שאמי
 כרתניא רש"ב אומ' עמוד החזור מביא אדם לידי הדרוקן סילון החזור מביא האדם לידי ירקון
 פי' לא סלקת לשעור כלומר לארץ ישראל שהם ב... סכנו עשו ורב ספרא מבבל הוה שהם
 צנועים כפרסיים אשר שם ואמרי' אמר רבי יוחנן בשלשה דברים אני אוהב הפרסיים שהם
 צנועים מה שאין כן ב... כלומר לא היה לי אלא לבחור כנגדו לבר...

ספרי

לא תשנו גבול רעד והלא כבר נאמ' לא תגזול וכה הל' לא תסג' מלמד שכל
 העוקר תחומו של חברו עובר בשני לאוין יכול אף בחוצ' לארץ תלמוד לומ'
 בנחלתך אשר תנהל בארץ ישראל עובר בשני לאוין בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום
 לאו אחד כלומר דלא תגזול וכן אמרו לא תסג' גבול רעד בארץ ישראל הכתוב סדרב'...

מסכת

משקין פ"ק אין מרחיקין ציון ממקו' שומאה שלא להפסיד את ארץ ישראל מסכת
 אהלות פ"ז עפר בית הפרס ועפר חוצה לארץ שבאו בירק מצטרפין בחותם
 המרצופין דברי רבי אלעזר וחכמים אומרי' עד שיהיה במקום אחר כחותם המרצופים אמר ר'
 יתודה מעשה שהיו אגרות באות ממדינת חים לבני כהנים גדולים והיו בהם כסאה וכסאתים
 חותמות ולא חשו להם משום שומאה (פי' מרצופים שקים גדולים שנותנים בהם הסחורה
 בספינות) מסכת כתובות פרק האשה שנתאלמנה מספקא מי מחוק' שומאה והא אמר ריש
 לקיש עילה מצאו ושחרו את ארץ ישראל ומיטרא דריש לקיש היא מסכת נזיר בספ"ג תני
 עולא מת שחסר אין לו הפיסה ולא שכונת קברות חיבי דמי תפיסה אמר רב יתודה אמר קרא
 ובשאתני ממצרים טול עמי' כלומר מעפר מצרים שתהי' טול עמי תניא כסה שיעור הפיסה
 פירש רבי יוחנן נוטל עפר תיחוח וחופר בבתולה שלש אצבעות כלומר נוטל עפר שהוצא
 תיחוח מחמת ליחה ומיחל הוצא מן המת ועוד חופר בבתולה ובקרקע שאינו תיחוח שלש
 אצבעות ונוטל עמו דהכי גמרי' דשיעור ג' אצבעות כבלע בקרקע ושכונת קברות היא אמה
 רבי עקיבא שלש' ידועי' או שלשה תחלה (פי' ידועי' שידוע מקדם שיש שם שלשה קברי')
 שלשה תחלה פי' שלא נודע שהיה שם קברים אלא עכשו הוא שמצאן תחלה וקנו במקום
 ואסור לפנותם דהכי אמרי' ברק מעשרים אמה ולא מצא מאי מי הוה שהורין הני עשרים אמה
 או לא מי אמרו' כיון דלא מצא יותר לא הוי שכונת קברות אלא איתרמי' איתרמי' דנקברו
 לשם ואף על פי שהם שלשה מותר לפנותם או דילמא כיון דשלשה הם מחוקקין ליה בשכונ'
 קברות ואסור לפנותם אמר רב מנשיא אמר רב שכונת קברות פי' הואיל ושלשה הם קנו
 מקומם וכל עשרים אמה הוי שכונת קברות אבל טפי הוי שחור כלום כיון דברק בהם עשרים
 אמה ולא מצא אלא אותם ג' כלבר הוה שכונת קברות ולא יותר מאי שעמא אמר רבי שמעון
 בן לקיש עילה מצאו ושחרו את ארץ ישראל כלומר דכיון דלא מצאו אלא שלשה קברות
 אמרו' הוה שכונת קברות ושחרו את ארץ ישראל כלומר דכיון דלא מצאו אלא שלשה קברות
 קבר הנמצא קבר הידוע וקבר המזיק את הרבי' קבר הנמצא כותר לפנותו פנחו מקומו שהויר
 ומותר בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פנחו מקומו שטא ואסור בהנאה קבר המזיק הרבים
 מותר לפנותו פנחו מקומו שחור ואסור בהנאה ומקשי' וקבר הנמצא מותר לפנותו דילמא

וישאלוהו תלמידי
 נטול עמי מלפני
 ב"ב ס"ג

סת מצוה הוא ומת מצוה קנה מקומו שאני בת מצוה דקלא אית ליה / מלכת עירובין ברישא
 כי תניא הכי בפתחי שיטאי דלית להו תקרה / פרק הקומץ רבת אמר רבא הכי פתחי שיטאי
 פטורין סן המווה כאי פתחי שיטאי פליגי רב בחומי ורב יוסף חזא אמר דלית להו תקרה והו
 אמר דלית להו שקפי / פי' ה' הערוך בלשון ערבי אומר ל'ארץ ישראל בלד אל שאם
 ובזאת הארץ אין דרכן לעשות על פתחיהן תקרה לשבת תחתיה כארץ זולתה / ומרשי' זל
 דחוק מזה שעשאו מלשון וקן אשמאי כלומר מקולקלים שאין להם צורת פתח / מסכת
 בבא קמא סוף כרובה וכן סוף מסכת סוטה / אמר רבי בארץ ישראל לשון סורסי למה
 אלא אר לשון הקדש או לשון יוני ואמר רב יוסף בבבל לשון ארמי למה אלא או לשון הקדש
 או לשון פרסי / פי' ה' הערוך סורסי לשון ארץ סוריא והוא לשון ארמית כלומר מארם
 ציבא ומדמשק ועד ציבא בקרא בלשון חכמים סוריא זארם ציבא הוא הלב וארצו / מסכת
 פסחים פרק התמיד רבי אומר לשון סורסי הוא זה כאדם האומר לזבירו כוס לילה זה /
 ירושלמי מסכת נדרים פרק נערה המאורסה מהו להחיר הנדר על ידו תורגמן נשמעיניה מן
 הדיה רבי אבא בר ושרא איתעביד תורגמניה הרבי יוחנן בתרא איתתא דלא הות חכמה לשון
 סורסי מזה וראה שחם זל' היו מדברים גם כן לשון סורסי / מזה הירושלמי הביא רבי שמשון
 זל' ראייה שאדם יכול לשלוח חרשתו בכתב לפני בית דין והם מתירין לו שליח בפניו על ידי
 החרשה ששלח להם ונדרו של ופתח שהיה מקפיד לילך לפני פנחס זל' הגיד חרשתו על ידו
 שליתיש לומר שלא היה יודע דין זה כמו שטעה בעיקר הנדר שאינו הרל כלל אלא בדבר
 הראוי ליקרב לגבי מזבח / וכתב רש"י זל' סוף מסכת סוטה / לשון סורסי קרוב הוא ללשון
 ארמי ואומר אני שזה לשון תלמוד ירושלמי והושמעאלים קורין לו סוריאני / מסכת כתובו
 בספא בשא אשה בקפטיקא ונרשה בארץ ישראל נוהן לה ממעות ארץ ישראל בס' יחזקאל
 נבדים וי' קפטיקא / ואסקנא תל' סבר כתובה דרבנן ואזילנא בתר גוביאנא ובתר שיעבודא
 לקולא ומקולי' כתובה שנו כאן ונותן לה ממעות ארץ ישראל אלמא מעות קפטיקא יותר
 ימים ממעות ארץ ישראל כתב ה' העטור זל' תמה דירושלמי אמר הדיה אמרה מטבע ארץ
 יפה מכל הארצות היא מסייע למאן דאמ' כתובה אשה דבר תורה רש"י אומ' מדברי סופרי /
 שם הוא אומר לעלות היא אומר' שלא לעלות כופין אותה לעל' ואם לאו תצא
 שלא בכתובה היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות כופין אותה לעלור
 ואם לאו יוצא ויתן כתובה / היא אומרת לצאת והוא אומר שלא לצאת כופין אותה שלא
 לצאת ואם לאו תצא שלא בכתובה / הוא אומר לצאת והיא אומרת שלא לצאת כופין אותה
 שלא לצאת ואם לאו יוצא ויתן כתובה / בהר"ם זל' הוא הדין בכל מקום מארץ ישראל עם
 ירושלם והוא מכאי אמר' נמי התם / כתב הריאף זל' פרק הבא על יבמתו מי שאומר
 דכתובה זו דמחייבין ליה לבעל בתביעת האשה מנה מאתים אבל תוספת לא והמחייב בזה
 כתובה ותוספת צריך להביא ראיה ברורה ע"כ וכבר ידעת החלוק שבין כתובה ותוספת /

נדר יכול אלה
כניניה ככב

מסתברא

שזה צריך תפיש דרישה וחקירה אם האשה הסבקשת כך היא אשר
 חשובה וחסידיה ומתוך חסידיה היא שרוצה בזה / אבל אם אין הענין
 כן אלא שנפלה קטטה ואיבה ביניהם או שמא עיניה נתכה באהר ומשרכת דרכיה שיוערת
 שאינה יוצאה לא מרצון בעלה ומבקש' תואנה ובעלה אינו רוצה לנרשה וגם שאינו מאותם
 שכופין אותה להוציא ועכשו השיאוה עון אשמה להבוע לעלות והוא אינו יכול ואינו רוצה
 מפני שמזונותיו כבדים עליו ואין לו שם כדי להתפרנס או זולת זה השטע' / יש לומר שעל
 ביוצא בזה אין כופין אותה להוציא / כתב הרשב"א זל' שורת הדין לעולם אין כופין להוציא /

ומה שכתב הרב אלפאסי ז"ל פרק אף על פי אותה תקנה לא פשטה פה ושמה אף הם לרורים
 ונקבו ועל כיוצא בזה אמרו רבותינו וזכרונם לברכה וכל מעשך יהיו לשם שמים והם ז"ל לא
 עשו תקנה לתקלה ואכריזין פרק הכותב אמר רב פפא השתא דאמור קים לוי בגויה
 מילתא היא כגון אבא מר ברי דקים לוי בגויה קרענא שטרא אפומיה קרענא סד אלא מרענא
 שטרא אפומיה וכן כשיראה הדיין דין כרומה וענין ויוף ותחבולה שסחפיקן את הדין לפי
 שעה מפני האמת וכדאמרי פרק הספקיו מרי בר איסק אתא ליה אחא מבי הוזאזא אמר ליה
 פלוג לוי בנכסי אמר ליה לא ידענא לך אחא לקמיה דרב חסדא אמר ליה שפיר קאם לך דכתב
 ויכר וספק את אחיו והם לא הכירוהו מלמד שיעא בלא חתימת זקן אמר לירי זול איתני סהדי
 דאחה את אמר ליה אית לי סהדי ומסתפו סיכיה דגברא למא הוא אמר ליה לדידיה איתנינהו
 את דלאו אהוך הוא אמר ליה דינא הכי מוציא מתברו עליו הראיה אמר ליה הכי דינא לך
 ולכל אלמי חברך הרי שרב חסדא הפך הדין לצורך שעה להוציאו לאמתו ושארית ישראל
 לא יעשו עולה וכזב ולדלו זה כל מי שלא יעשה כרצון אשתו אם בהוצע לארץ היא תבקש
 ארץ ישראל ואם בארץ ישראל היא תבקש ירושלם ובמצא האיש מוציא שלא להצנו וכן כמי
 עוד בפרק הכותב ההיא איתתא דאייביא שבועה כבי דינא דרבה אמרה ליה בת רב חסדא
 היענא בה דחשירא אשבועתא אפכה רבא אשכנגדה וימנן הווי יתבי רב פפא ורב ארז
 בר מתנה קמיה איתו החוא שטרא לקמיה אמר ליה רב פפא וידענא ביה דשטרא פריעא הווי
 אמר ליה איכא איניש אחרנא כהדי מר אמר ליה רב אדא בר מתנה ולא יהא רב פפא כבת רב

גרסינן

חסדא אמר ליה היא קים לוי בגויה מר לא קים לוי בגויה
 פרק הבא על יבמתו ה"ר נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו
 רשא לבטל ויוציא ויתן כתובה שמא לא זכה ליבנות ממנה ויתן כתובה
 דכיון דלא מיפקדא אפריה ורביה לא מעניש וכן אם נשאת לשני אבל לשלישי שאין לו כבוד
 אין לה כתובה ואין ראשון ושני יכולין להוציא מידה מה שנתנו לה דאמרה להו השהה הווי
 דנחשו ואם נשאת לרביעי והווי לה בנים אינה יכולה להוציא מהשלישי כתובתה דיכול למימר
 עכשו כתרפאת וכראיתא התם גרסינן פרק נערה שנפתהה אמר רב הונא האומר אי אפישו
 אלא היא כבגדה ואני כבגדי ויוציא ויתן כתובה ודרב הונא הלכה היא פרק המדיר המדיר
 את אשתו מליהנות לה עד שלשים יום יעמיד פרנס מאן ואילך ויוציא ויתן כתובה ואע"ג
 דקים לן כשמואל דאמר אף סתם נמי לא ויוציא אלא ימתן שמא ימצא פתח לנדרו המדיר את
 אשתו שלא תשעום אחר מכל הפירות ויוציא ויתן כתובה רבי יהודה אומר בישראל חרש אחד
 יקיים שנים ויוציא ויתן כתובה וכמה כיוצא בו היא אומרת לעלות הוא אומר לצאת בכ"ל אלו
 תנינן ויוציא ואין נזכר שם כופין וגרסינן פרק המדיר האיש שכולדו בו סומים אין כופין
 אותו להוציא אמר רשב"ג כ"א במוסין קטנים אבל במוסין גדולים כופין אותו להוציא ואלו
 שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליוס והמקמין והמצרף נחשת והבורסי וכו' ואם
 רב האומר איני זן ואינו כפרנס ויוציא ויתן כתובה אול רבי אלעזר אמרה לשמעיה קמיה
 דשמואל אמר אבסוה שערי לרבי אלעזר עד שכופין אותו להוציא ככפני לזון ופסקו הגאונים
 כשמואל כתב הרב בעל העשור ז"ל ומסתברא מרקאם עד שכופין אותו להוציא ש"מ דכל הימנא
 דקתני ויוציא כופין משמע אבל כתב רבי הנגל ז"ל ירושלמי תמן תנינן גט המעושה בישראל
 כשר אמר שמואל אין מעשין לא סמך לכהן גדול גרושה וחולצה לכהן הדיוט והא תבי שניות
 אלא כגון דאמר שמואל והא תביא המדיר את אשתו שלא תשעום אחר מכל הפירות ויוציא
 ויתן כתובה שמענו שמוציא שמענו שכופין אתמה"ה ש"מ אין כופין אלא היכא דמפרש

כופין אבל תיבא דאמר רבנן ויציא ולא אמרו כופין אומרו' לו כבר חיובך חכמים להוציא
 ואם לא יוציא מותר לקרותו ההריבא אבל לכפות לא מצינו עב' והא כופין אמרו' אלא אמר
 רבי אבא הא הוא בשושי דבדברים לא יוסר עבד ומפק' ליה מיניה בער' כרחיב כלומר למי
 ששהה הכלל בזה שסאתן כופין להוציא מהם דאוריית' כגון אלמנה לכהן גדול וכו' ומהם
 דרבנן כגון מוכה שחין וכו' וכן מי שנשא אשה ושהה עמה עשר שני' ולא ילדה בכלהו כיופי'
 בשושי ובכלהו אי אמרה דירבא בהדיה וסוכת שחין בשהדי שבקינן לה אבל לא כנשא אשה
 ושהה אע"ג דאמר דירבא בהדי' אל שבקי' לה אלא נפקי לה מיניה בעל כרחיה ויתן כתובהה
 דכמה דאיתיה גביה סבור דילם השתא מיעברא ולא נסיב אית' אחריתו או ישא אשה ראויה
 לילד' וכן פסק הר"ף ז"ל פרק המדיר ומס' יבמות פרק הבא' וכן פסק ר"אם זל פרש' אלא
 תולדות והר"ם זל פרק שו' מפי הר' ברוך זל שתקנת רבינו גרשום זל שלא לישא אשה ער'
 אשה אינו אלא במי שיש לו אשה ובנים או אין לו בנים אלא שלא שהה עשר שנים אבל שהה
 עשר שנים ואין לו בנים נושא אשה על אשה' שלא באה רב זל לעשרת תקנה לעקור דברי
 סופרים והביא ראיה מלשון רש"י בתשובה חה לישור' יעמידוך ער' משפטיך אתה יצחק
 היותם על אשר שאלת על אביך ששהה עשר שנים כתיקון חכמים עם אשה אחת ולא ילדה
 לו ואחר כך נשא אשה אחרת אשר נולדת ממנה ועתה נפטר אביך ובאו שתי האלמנות
 לגבות כתובתך עכ' הפילה מונה מאותה שעה הלך לעסקיך אותם עשר שנים או חלה הוא
 או היא אינו עולה סך המנ' והרשב"א זל בשאל בדין מורדת האומרת מאים עליו בגט
 וכתובתה ומה שכתב לה הבעל תוספת או מתנה ומזונות לפי שכראח בורה חלוקין בין דברי
 הר"ף והר"ם זע"ל והשיב שורת הדין כותן שאין האישה מוציא' אשתו בגט אלא לרצונו ואין
 כופין אותו לגרש אפילו באומרת מאים עליו ושלא כדברי הר"ם זל שאלו היתה האשה יכולה
 להפקיע עצמה מיד הבעל בטענות אלו היו מתקנין גם כן כתובה סך האשרו' לאיש כדנשאל
 יהא קל בעיניה לצאת ממנו וכדאמר' ריש פרק הנזקין אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה
 דמי ותיאמר כי היכי דבי כפיק לה אינה תקינה לה כתובה מיניה כי נפקא' אינה נמי לתקנו ליה
 כתובה מינה אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאישה אינו מוציא' אלא לרצונה איפשר
 דמשחי לה בגט' ואם איתא דבשעת מאים עלי יכולה להפקיע עצמה מיניה אף היא תמצא
 עילה ויציא והוה לה לתקוני נמי לדידה כתובה מינה' ואמר' בירושלמי פרק אמנה נזונת
 אמר שמואל אין מעשיך אלא לפסולות כגון אלמנה לכהן גדול התקשו והא תנן המדיר ארבע
 אשתו ותרצו שמענו שמוציא שמענו שכופין פי' בתמיהא אף על פי ששכיבו יוציא' מי קתני
 כופין כלומר שאפילו בכל המקומות שאמרו בתלמוד יוציא ויתן כתובה לאו למימרא ש כופין
 להוציא אלא מבקשין ואם יוציא יתן כתובה' ומה שכתב הר"ף זל על מהקנת הגאונים דינו
 מורדת אותה תקנה לא' פשטה בארצות הללו ואין אנו רנין בה כלל אלא על דין התלמוד
 ואולי לדורם תקנו לצורך שעתם ולענין דיני האומרת מאים עלי דע שאין האומרת מאים
 עלי נאמנת במה שאומרת עד שנכיר מתוך הבריה שהוא מאם בעיניה באמת כמו שאמרה
 מאים עלי ואינו רוצה בו ולא בכתובתו ובלבד שיוציאני וכן פרש"י זל שם פרק אף על פי ואם
 טוענת כן הינה מוחלק מהאש חסודרת שאמר' בעינא ליה ומצערנא ליה דהייא כופין אותה
 בהכרת ארבע שבתות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואם לא חזרה בה הפסידה כל כתובתה
 וכדאיתא פרק אף על פי' ואם ירצה מגרש בגט ואם לא רצה לגרש אינו מגרש ואפי' נמלכה
 לאחר אותו זמן מה שהפסידה הפסידה ואסור לשחותה בלא כתובה אחרת בלא מתנה' אבל
 הכאה בשעת מאים עלי אין כופין אותה בכפיית ההכרות של בתי כנסיות ובתי מדרשות לפי

פרק עשירי

שאנוסה היא שלכה אונס' אבל משהין אותה יב' חדש שומא זמור המיאוס מלכה ותתרחצ
לו ותוך יב' חדש לא אברה מכתובתה כלום ואם גירש הכעל מרצונו תוך יב' חדש גוברת כל
כתובתה שהיה גרש מרצונו והיא לא תפסיד כלום לפי שאנוסה היא זמן פי' רבי' הנכנאל זל
ואם המתין עד יב' חדש ולא חזרה בה הפסידה כתובתה ותוספת וכנסי צאן ברזל' ובתשובו'
רבי' האי והר"ף זל שאפילו מה שכתב לה הכער' מתנה לאחר נישואין מפסדת וכן כתב גם
הרב רבי יהוסף הלוי אבן מאגש זל וכן הר"ן שלא כהב לה ער' דעת שתשול ותצא ותאכר'
עם איש אחר ואף הרמב"ן זל כן כתב' ואין הפרש בין שכתב לה מתנה באחריות ובין שלא
כתב לה דארעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה' וכל שכן במתנה לחדר שעשה לה בשעת
נישואין שזה בכלל תוספת הוא' אבל נכסי מלוג דידה לא הפסידה וכן מה שנתנו לה אחר'
יראה שלא הפסידה אלא השול ותצא' ובלאות נכסי צאן ברזל הקיימין אם תפסה לא מפק'
מינה והיינו מעשה דכלתיה דרב וביד דאיסדרה ותפסדה חד שוראי דאמר' מאי דתפסה ל'
שקלו' מינה דלא תפסה לא יהיבין לה ומשהו לה תריסר ירחי שתא אנש' וכיון דאמר' הכי
ש"מ דבדאברה מאיס עלי הוה דאי לא לא משהו לה אלא כופין אותה מיד בהכרזת' שבתות
בבתי כנסיות ובתי מדרשו' ואי לא הדרה בה הפסידה הכל וההוא שוראי דתפסה היינו מנכסי
צאן ברזל דאלו נכסי מלוג דידה לא הפסידה ובתוך יב' חדש אלו אין לה מזונות מכער' וכן
כתב הר"ף זל והכי איתא בירושלמי המורדת והווצאה משום שם רע אין לה מזונות ולא בלאות
ודאפילו היא מעוברת אין לה מזונות ע"כ' היא ביהודה וארס אשה בגליל כופין אותה לצאת
שעל מנת כן נשאה' כתב ה"ב העשור אות פ"א ש"מ שכופין האשה ללכת לעיר שדר בעלה
ואם לא רצתה מורדת היא ורוקא מעיר גדולה לעיר גדולה או מקטנה לקטנה או מדרך לדרך
ואין בדרך סכנה אבל מנה היפה לנה הרע לא ע"כ' ופרשי' זל פרק דיניי גרות הנה שהוא
דר' שם' מסכת ערכין ברישא הכל מעלין לארץ ישראל לאתו מאי עבדים ולמאן דתני
עבדים כהויא לאתווי מנה היפה לנה הרע' הכל מעלין לירושלם לאתווי מנה היפה לנה
הרע ואין הכל מוציאין לאתווי מנה הרע לנה היפה' מסכת יבמות פרק הבא על יבמתו
נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל ויוציא ויתן כתובה וכו' .
שמה לא זכה להכנות היסנה וכו' ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין' וכן
נמי פסק הרב אלפאסי זל' והר"ם זל לא הביא שאין ישיבת חוצה לארץ' ונראה לדעתו
שישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין' וכן נמי נראה מדברי הרב בעל העשור זל שכתב
ואברהם שאני שלא הבטיחו הק"ב בניסם לא בארץ וכן נמי כתב רש"י זל סכלל דוולחו עולה
לו ולא אמרו' מעין חוצה לארץ הם עקורים' כתב על זה הרמב"ן זל בפ"י התורה והשעם הזה
אינו יפה ושישיבת חוצה לארץ הלכה פסוקה היא שאינה עולה לשום אדם בעולם ומשנה
ששנינו בה בכל אדם היא ואם היה מפני ההבטחה הוה לאברהם היתה עולה לשאר אנשים
וכן טעו שאמרו שאין דין הדין בחוצה לארץ להוציא האשה ששהה עמו עשר שנים ולא
ילדה ולא שישא אחרת ואין הענין כן' אבל הכונה לומר שאם שהה אדם עם אשתו בחוצה
לארץ חמש או עשר שנים ובאו לארץ ישראל שנתבין להם זמן עשר שנים מעת ביאתם
בארץ אולי בזכות הארץ יבנו וכן עשו אברהם ושרה מני מעת בואם שם ע"כ' גם לפי דברי
ה"ב העשור שהה עמה עשר שנים ולא ילדה אם אין לו בני' כופין אותו אבל יש לו בני' מאשה
אחרת אין כופין אותו' והאי דלא קתני לה בהנך דכופין אותו להוציא' פרק זה דרבנן אידו
ואידו בשוטי וכדאמרנא' והר"ף והר"ם לא שמו חלוק בדברי' מסכת בבא קמא פר' מרובח
מי שנדר ליקח לו בית ולישא אשה בארץ ישראל אין מחייבין אותו ליקח מיד לא עד שימצא

פרק עשירי

מד

את החנוך לו' ומעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר לה וקפצה ונשבעה כל מי שיבא עלי
איני מחזירתו וקפצו עליה בני אדם שאינם מהוגנים לה וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לה
בתכונה זו אלא להגן לה , ומכאן יש לסמוך שמי שנשבע ולא פירש שהוא כאלו פירש ,
בכאן הכונה מנצח המעשה ולפעמים שהמעשה מנצח הכונה כדאמר' מסכת נדרים פרק רבי
איעזר ההוא ראמר לה קונם שאין את נחית לי עד שתרוקי בו ברש'בג אתת רקת על לבושי
אמר לית רב אחא מדפתי לרבינא והא האי לזילתא איכוון אמר ליה מירק ער' מאני דרש'בג
זילתא רבתי היא , מסכת הענית פ' בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים ר' אומר
בשבעה בו חמשה עשר יום אחר החג כרי שיגיע האחרון שבישראל לכהר פרת כתב הר"ם ול
הלכה כר'ג וכל זה בארץ ישראל ובארצות הדומה לה , וכמו כן כל מה שיגיע לידך מן הדבר
בזמני התענית הוא בארץ ישראל ומה שהוא קרוב לאוירה אבל בשאר ארצות השאלה בזמן
שהמטר טוב והזגן במקום ההוא ונתן אותו הזמן כאלו הוא שבעה במרחשון וכשיעתיכנו
הגשמים אחר אותו הזמן על אלו הדרכים הנזכרים יתנהגו בתענית כמיש ארצות לא יתחילו
בהם הגשמים אלא מניסן וארצות שהיה בהם במרחשון קיץ והגשמים אינם להם טובים לא
סמיתים ומאבדים והיאך ישאלו אנשי המקום ההוא על הגשמים במרחשון הלא זה מן השקר
והאולת וכל זה דבר אמתי בלוי הגיע י' במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחיד' מתענים
הגיע ראש חרש כסלו ולא ירדו גשמים בית דין גזרין ג' תעניות על הצבור עברו אלו ולא נענו
בית דין גזרין עוד ג' תעניות אחרות על הצבור , והעשרה תעניות האחרונים אוכלי ושותים
מבעור יום כענין צום כפור ודוקא בארץ ישראל דלו בחוצה לארץ אף על אן אוכלין משחשיכה
כמו בשלשה הראשונים ונפקא לן מדאמר' פרק מקום שנחגו אמר שמואל אין תענית צבור
בבבל אלא ט' באב בלבד כלומר דבין השמשות שלו אסור וכן הלכה , ת' עד מתי יהיו
גשמים יורדים ויהיו הצבור פוסקים מתעניות כמלא ברך המחרישה דברי רבי מאיר י' יהודה
אומר בחריבה טפח בבינונית טפחיים בעבורה ג' טפחים והלכה כרבי יהודה , ופי' היחידים
תלמידי חכמים לבד וכל התלמידים ראויים לכך , אמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו
וכו' אמר רב יהודה אמר רב ובגולה מתריעין עליהם מיד אבל לא בארץ ישראל לעולם , וזהו
השיב להם החסיד חוני המעגל צאו וראו אם נמחית אבן השועים , ומפרש בירושלמי כשם
שאי אפשר לאבן שהמחה כך אי אפשר להתפלל על רוב הטובה בפ' סדר תעניות תנו רבנן
על השדפון ועל הירקון ככל שהוא ארבה חסיל אף על פי שלא נראה לא כנף אחד בכל ארץ
וישראל מתריעין עליהם מיד , וכשהוא אומר מתריעין אין צריך לומר שמתענין , וכן כתב
הר"ם ול מתריעין ומתענין עליהם (ופ' ארבה אלגראד) וכן פי' רח' זל , תוספת' על כלן אין
מתריעין עליהם לא באותה הפרכיא בלבד היה בסוריא אין מתריעין עליו בארץ ישראל בארץ
ישראל מתריעין עליו בסוריא , מסכת נדרים פרק הנודר מן הירק ער' הגשמים עד שתרד
רביעה שניה וכו' כל זה על זמני הגשמים בארץ ישראל מסכת המיד פ' ראוהו אחיו כל העצים
כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן , הני מאי טעמא לא אמר רב פפא משום דקטמי
רב אחא בר יעקב אמר משום ישוב ארץ ישראל (פי' קושטא אפר כלומר שאין דולקין היטב) ,
ויש נסחא דקטרי' (פי' עשן) וזוהו הטעם אמרו פרק החובל אמר רב דקלא דטעין קבא אסיר
למקציה וכן מה שאמרו אל יסתור אדם ביתו לעשות גנה וכיוצא בזה , מסכת שבת פרק
במה מדליקין עתידין אליני סרק שבארץ ישראל שמוציאין פירות וכן עתידה ארץ ישראל
שהוציא גלוסקאות וכלי מילת ,

בפסיקה

בתחלה לא היו ארזי בבבל עד שעמד בנכוד נצר הרשע ועקנן מארץ

פרק עשירי

וישראל ושתלן בבבל הָדָר שִׁמְחוּ לָךְ אֲרוּזוֹ לְבָנוֹן . בְּרֵאשִׁית רַבָּה וְהוּבַּ הָאָרֶץ הַחַיִּל טוֹב אֵין תּוֹרָה כְּתוּרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין חֲכָמָה כְּחֲכַמַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . עוֹד בְּבִרְאשִׁית רַבָּה וְקִנְמוֹן כִּשְׁם וְגו' קִנְמוֹן הָיָה גָדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עוֹיִם וְצַבִּיִּים אוֹכְלִים מִמֶּנּוּ וְקִצַּת מִפְּרִשִׁים שְׂהוּא אֲרַכְי וְאִמְרִי מִסְכַּת בַּבְּא בְּתֵרָא פֶּרֶק מִי שִׁמַּת אוֹרֵי דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִחֲכִים וּמִסְ בְּכוֹרוֹת פֶּרֶק הַלּוֹקַח בְּחֵמָה כִּי סָלִיק רַבִּי אֲבִין אָמַר לְשִׁמְעַת קָמְיָה דְרַבִּי יִרְמְיָה אָמַר בְּבִלְאִי שְׂפָשְׂאִי מִשׁוּם דִּיתְבִּי בְּאַרְעָא דְחִשׁוּבָא אִמְרִי מִלִּילָא דְכַחֲשָׁן אֲבַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹרֵיהָ אוֹיֵיהָ . וְכֵן פֶּרֶק דְרִישׁוּרָא וְחִקְיָה עַל אֲדָם הָרֵאשׁוֹן דְּרֵאשׁוֹן מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִפִּי שְׂהוּא חֲשׁוּבָה מְכַל הָאַרְצוֹת . מִסְכַּת חוֹלִין פֶּרֶק גִּיד הַנְּשֵׂה הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עֲלֶיהָ מֵאֵי רִיבּוֹתֶיהָ אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִלְּמוֹד שְׁקִלְרָא הִקְבָּה לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּפִנְקָס הַזֶּה וְהַנִּחַתָּ תַּחַת יַעֲקֹב אֲבִינוּ כְּדִי שְׂתֵהָא נֹחַח לִיכְבֹּשׁ אֲצֵל בְּנָיו . מִסְכַּת קְדוּשִׁין פֶּרֶק הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ עֲשֵׂרָה קֵבִין חֲכָמָה יִרְדוּ לְעוֹלָם תְּשַׁעֵה נִשְׁלַח אֶרֶץ וְיִשְׂרָאֵל וְאַחַת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ . אֵיכָה רַבְתִּי הַשְׁלִיךְ מִשְׁמַיִם אֶרֶץ הַפְּאֵרַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דְּכַתִּיב כִּי תִהְיוּ אֶרֶץ חֲפֵץ וְכַתִּיב אֶרֶץ אֶרֶץ חֲפֵץ שְׁמַעֵי דְבַר יי' .

תנחומא

פֶּרֶשׁ וְזֹאת תִּהְיֶה הַפְּסוּלַת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל טוֹבָה מִסְּפִרְפּוּלֵיךְ שֶׁל מַלְכִים פִּי אִם שֶׁל עֵיירוֹת וְגִדּוּלָה שְׁבַחָם . מִסְכַּת תְּמוּרָה פֶּרֶק כָּל הָאֲסוּרִין אֵין מוֹקֵעֵרָא אֲסוּר אֵלָא עַד שְׁיִעֲבְרוּ בּוֹ עוֹלָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן עַד שְׁיִאֲכִילוּהוּ כְּרִשְׁיָי עוֹ אֲמַר לִיָּה רַבִּי אַבָּא לְבַתָּא לְפִלְגִיתָא אַתּוּ וְעוֹלָא אִמְ לִיָּה לֵא עוֹלָא כְּמִי כִי אֲמַר דְּסִפּוֹ לִיָּה כְּרִשְׁיָי עֲבָדָה וְזֵה אֲמַר רַבִּי אַבָּא יֵדַע בְּתָא לְשִׁנּוּי שְׁמַעְתָּא וְאֵי לֵא וְסָלִיק לְחַתָּם לֵא הוּוּ יֵדַע דְּזִכְוֹתָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִּרְמָא לִיָּה אֲמַר לִיָּה רַבִּי יִצְחָק בְּתָא מִיָּן וּמִיָּן הוּוּ . מִסְכַּת יוֹם טוֹב פֶּקֶט תְּנוּרָבָנָן אֵין עוֹשִׁין טִיסְכִי וְאֵין כּוֹתְשִׁין בְּמַכְתֶּשֶׁת וּמִסְקָנָא דְּשִׁמְעַת דְּהָרִם לְבָנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁאֵין כּוֹתְשִׁין הָרִיפּוֹת וְאִפְּלִיּוּ בְּמַכְתֶּשֶׁת קִטְנָה שְׂהַחֲבוּאָה שִׁם טוֹבֵרוּ וְאֵין בָּהּ הַפְּסָד אִם כּוֹתְשִׁין אוֹתָהּ מִעֲרַב יֵשׁ וְלִבְנֵי בְּכַל בְּקִטְנָה מוֹתֵר שׁוֹזָהּ שִׁינּוּי שְׁלָהּ זָהוּ לִפִּי הָרִם זֶל וְאֵיִתְּ דְּכַפְרִישִׁי דְרִיזְהוּ חֲמִישׁ קִשׁוֹת וְאֵי שְׂרִית לְהוּ בְּמַכְתֶּשׁ קִטְנָה אֵתִי לְמַעַבְדַּ בְּגִדְהָא מַה שְׁאֵין כֵּן חֲשִׁיב בְּכָל . וְהַרְבֵּי בְּעַל עֲבָדַת הַקֹּדֶשׁ זֶל תִּלְהֵי הַטַּעַם כְּתִדִיר זֶה לְשׁוֹנוֹ אֲבַל בְּמַכְתֶּשֶׁת קִטְנָה כּוֹתְשִׁין בְּרָא לְבָנֵי בְּכָל וּבְמִקְוֹמוֹת שְׂכוֹתְשִׁין הָרַבָּה וְתִדְרִיָּן לְאֲכֹל הָרִיפּוֹת וְצִרְיָן לְמַכְתֶּשֶׁת גִּדּוּלָה לִפִּי הַקִּטְנָה שְׁנַיִ לְהֵם אֲבַל לְבָנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִכָּל הַמְּקוֹמֵי שְׁאֵינָן תְּרִיזִין לְאֲכֹל כֵּן אִפִּי בְּקִטְנָה אֲסוּר שְׁאֵין כְּתִישָׁה בְּקִטְנָה לְהֵם (וְפִי טִיסְכִי מֵאֲכַל שְׁעוֹשִׁין מַחֲשֵׁי שְׂבַחֲלִיקִים חֲרָא לְד') . מִסְכַּת שַׁבַּת פֶּרֶק קָמָא מֵאִימְתִי הַתְּחִלָּת אֲכִילוּהָ רַב אֲמַר מִשְׁיִטוֹרָל יִדִּין וְרַבִּי תַנְיִנָּה אֲמַר מִשְׁיִטוֹר חֲגוּרוֹ וְלֵא פְּלִיגִי הָא לָן וְהָא לְהוּ כְּלוּמַר בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּרְב . מִסְכַּת בַּבְּא קָמָא פ' כְּרוּבָה אֵין מְגִדְלִין בְּחֵמָה דְקָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . תָּר אֵין מְגִדְלִין בְּחֵמָה דְקָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲבַל מְגִדְלִין בְּחוּרְשִׁין שְׂבֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְסוּרִיא אִפִּי בִישׁוּב וְאֵין צִרְיָן לומ' בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ . תַּנְיָא אֵיךְ אֵין מְגִדְלִין בְּחֵמָה דְקָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲבַל מְגִדְלִין בְּמִדְבָרוֹת שְׂבִיטוּדָה וּבְמִדְבָרוֹ שֶׁל כְּפַר עֲמוֹק וְאַעֲפֵּ שְׁאִמְרוּ אֵין מְגִדְלִין בְּחֵמָה דְקָה אֲבַל מְגִדְלִין בְּחֵמָה גִּסָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁאֵין גְּזוּרִין גְּזָרָה עַל הַצְּבוּרָה אֵלָא אִם כֵּן רִיב הַצְּבוּרָה יִכְלִין לְעַמּוֹד בְּרָה בְּחֵמָה דְקָה אִפְּשֵׁר לְהַבִּיא מַחֲצִיפָה לְאֶרֶץ אִפִּי עַל פִּי שְׁאִמְרוּ אֵין מְגִדְלִין בְּחֵמָה דְקָה אֲבַל מִשְׁהָא הוּא קִירָם לְרַגְלֵי שְׁלִשִׁים יוֹם וְקוֹרָם לְמַשְׁתָּה בְּנוֹ שְׁלִשִׁים יוֹם הַטְּבַח לֹקַח וְשׁוּשׁ לֹקַח וְשׁוּהָא וּבְלִבְדִי שְׁלָא יִשְׁהָא אַתְּ עוֹנֵנָה שְׂבַחָה שְׁלִשִׁי . (עֲנוּנָה פִי מֵאוּחַרְתָּ כְּמוֹ הַלֵּחָן תְּעִנּוּהוּ) . וּמְגִדְלִי דְהֵבָא הֵינּוּ רוּעָה וְסָה פֶּרֶזֶה בּוֹרֵר אֵיכָה חִילּוֹק בְּלִשׁוֹן דְאִמְרֵי הֵם אֲמַר רַבָּא רוּעִים שְׁאִמְרוּ אַחַד רוּעֵי בְּחֵמָה דְקָה וְאַחַד רוּעֵי בְּחֵמָה גִּסָּה וּמִקְשָׁרָה וְהָא אֲמַר רַבָּא רוּעֵי בְּחֵמָה דְקָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פְּסוּל בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ כְּשֶׁר רוּעֵי בְּחֵמָה גִּסָּה כֵּין בְּאֶרֶץ

בארץ ישראל בין בחוצה לארץ כשרין ומשני ההוא בסגדלי איתם' כלומר מגדל בהמס דקה
 בארץ ישראל פסול ובחוצה לארץ כשר ובנסה אפילו בארץ כשר ומותר אבל רועה בין בדקה
 בין בנסה בין בארץ בין בחוצה לארץ פסול משום חשש גזל אם כן מגדל דהכא היינו משחא
 בכיתו ובראמ'ו שאלו תלמידיו את ר'ג מהו לגדל אמר להם מותר והא אפן תנן אין מגדלין
 אלא הכי בעו מיניה מהו לשהות אמר ליה מותר ובלבד שלא תצא ותרעה בער לא קשורה
 בכרעי המטה נמצא שרץ הדקה שאין מגדלין כלומר אין משהין אלא שלשים יום לגדל או
 למשחה בנו ובזו הסכים ההיא דפרק זה בורר עם ההיא דפרק מרובה, אבל בנסה משמע
 מההיא כזה בורר שאין מרעין שלא הכשיר אלא מגדל וכשר שלו הו' מותר גם כן ופסול
 אסור, ומההיא דמרובה משמע לן שרועין דבנסה לא גזרו והלכה כההיא דמרובה דהנ'ג
 בתוספתא דמס' שבת פ'ג בותיה ומאי דבעו ל'ג מהו לשהות כלומר קודם לגדל ואמר ליה
 מותר ובקשורה, כתב ה'ב התוס' ז'ל וקשירה לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט שדרך
 לקשור אותם כך כדאמר' פרק ואלו שרפות חבל היוצא מן המטה עד חמשה שפחים שהור
 ומפ'רש ז'ל שבכך ראוי לקשור בהמס בכרעי המטה וכדכתיב אסרו חג בעבות' שחיו קשורין
 חקרבן בכרעי המטה עד שיביאווהו למזבח אי נמי נקט קשירה לאשמועי' דאפילו בקשירה
 אסור לגדל אלא לשהות ובתוספתא מוכיח דלא שר' לשהות קודם לגדל אלא בבית וקשורה
 וכרנוה למטה עוד כתב ז'ל והביאו לו עו וכו' מכאן משמע דלגדל אפילו בבית שאפילו על ידו
 אחרים אסור מדלא מסרה לרועה, ומח שמצינו בכמה מקומות שהיה להם בהמס דקה כגון
 עיזי דאכלן חושלא בנהרדעא דפרק חוקת הכתים וקאמ' שאני עיזי דמסין לרועה ונהרדעא
 היינוי בבל שמא לא היו נזהרין חרבה על דבריה דאמרינן אמר רב הונ'ג אמר רב עשינו
 עצמינו בבבל כארץ ישראל לבהמס דקה ופ'רשי ז'ל שמיום גלות וכניה רבו ברה תלמידים
 ונתיישבו ביישוב קבוע אד עשינו עצמינו וכו' מראתא רב לבבל שרבים מתיישבין שם מפני
 ישיבתו לא שבא ולמדנו להזהר בכך שראה שם רוב ישראל וישוב קבוע ואשכחן רב הונ'ג
 גופיה לא היה מזהר ביה ולא היה מחמיר בדבר דהא מסר בהמס דדיורה לאשתו חונ'ג
 לשמרם ואם היינו יכולין לומר דעל ידי אחרים מותר הוה ניהא שפי ואותו חסיד לא היה
 מוסרה לאדם מפני שהיה צריך להתמיד ורועה שעשה תשובה שמצא אחר' שירעו לו וההיא
 עובדא דבית רבי שמעון שזורי נוקים לה שהם עצמם היו רועים ועל מאי דפ'רשי ז'ל הנה כתב
 עוד כענין זה פי' מסכת גיטין פ'ק עשינו עצמינו בבבל כארץ ישראל לגיטין מני אתא רב לבבל
 ונעשו בקיאין לשמה שהרבה ישיבות וקשה ל'דרת דא'כ מאי פריך התם מתנ' דעכו כארץ
 ישראל לגיטין אבל בבבל לא המשניות נשנו קודם שבא רב לבבל ו'רתם פי' מני אתא רב
 לבבל והורה שמימות נביאים הראשונים דינה להיות כארץ ישראל לגיטין ולבהמס דקה
 שיש שם רוב ישראל ובעלי תורה מימות יכוניה שגלה שם והחרש והמסגר עמו דכתיב,
 וכן יש לפרש בפ' בכר' מערבין דאמר רב כשות וחזין מערבין בו ומכרכין 'עליו בורא פרי
 האדמה ומוקמי' לה מני אתא רב לבבל והורה כשראה שהיו אוכלין אותו ו'רשי פי' שם שרבו
 המתישבין והיו אוכלין אותו מרוחק, מכל זה נלמוד דפשי' לן שנהוגין חיים כארץ ישראל
 אלו הדינן דאין מגדלין וכ'ש'דאין רועין דהא רב גמר מינה לבבל שנתיישבה ושנתמלאה
 ישראל ותורה ממה שנתרוקנה ארץ ישראל וכל התורה כלה מלמדת ולמדה וכל שכן שהרי
 ארץ ישראל נאסרו בה אלו הדינן מצד עצמה שהוזהרנו בהפסדה ונצטווינו ביישובה כל
 הימי ואף על פי שאין הארץ כידיו ולזה פי' רשי' ז'ל אין מגדלין בהמס דקה בארץ ישראל משום
 ישוב ארץ ישראל שמוכרות את השדות וכל שדות ארץ ישראל דישאל אבל מגדלין בסוריא

פרק עשירי

אדם צובה דוד כבשה וקסבר לא שמה כבוש והוא כחוצה לארץ ובהוצ' לארץ מותר לגרל
דלא חיישינן ליישובה ואם נפסדו שדות אחרים ושלמו. אין מגדלין תרנגולין בירושלם
מפני הקדשים פ' ראפלו ישראל ולא הכהנים שבארץ ישראל מפני התרומות. תוספות ואם
יש להם גינה או אשפרה הרי זה מותר. כהרם זל מסכת דמאי פ"ב ואפילו לכו לרעות המקנה
בארץ ישראל מפני שישתלחו על השדות לרעות והוא גזל ועל כן רועו בהמה דקה אצלנו
פסולין לעדות. ומיהו יש חילוק בדבר וכדאמרו מסכת בבא מציעא פ"ק ותיפוק לי הוה ליה
רועה ואמ' רב סתם רועה פסול הני מילי רועה יודיה אבל דאחרוני סתמיא כשר דאי לא תימא
הכי אכן חותא לרעיה היכי מסרי והכותיב לפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חושא
ולא לו. מסכת תמורה פרק יש בקרבנות וגם מסכת בבא קמא פרק מרובה מעשה בחסיד
אחד שהיו גונח מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שייגב חלב רותח מעו שחרית
והביאו לו עז וקשרוה בכרעי משהו והיה יונק ממנה חלב שחרית למחר ככנסו לבקריו כיון
שראו את העז אמרו ליכשים מזויין בתוך ביתו ואנו ככנסין לבקריו בדקו ולא מצאו בו עון לא
של אותה עז בלבד ואף הוא אמר בשעת מיתתו יודע אני בעצמי שאין בו עון אלא של אותה
העז בלבד שעכרתי על רעת חברי שאמרו חכמים אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל ואמר
מר כל מקום שאתה מוצא מעשה בחסיד אחר אינו אלא אי רבי יהודה בן בבא אי רבי יהודה
ברבי אלעאי ובריש מדרש שיר השירים הוזכר שזה היה ר' יהודה בן בבא ופרק הגזל ומאכיל
זבי תימא דאישתבע והדר הוה חסיד כל היכא דאמרי מעשה בחסיד אחר אי ר' יהודה בן בבא
אי רבי יהודה ברבי אלעאי ורבי יהודה בן בבא ורבי יהודה ברבי אלעאי חסידים מעיקרא הוה
זה המעשה היה אחר חרבן בית שני והיה בזמן שאין הארץ ביד ישראל. תוספות מסכת בבא
קמא פ"ח אף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין כבוד בעל מום
שלשים יום ואם היה תם אפילו עשר שנים הרי זה מותר ומה אני מקיים לא תראה ארש שור
אחך או את שני נדחים במדברות שביהודה ובמדברות שבכפר עמאין אף על פי שאמרו אין
מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין אותה קודם לגרל שלשים יום קודם למשתה
בנו שלשים יום ולא שתהא יוצא ורועה בשוק אלא שתהא קשורה לכרעי המטה. כשם
שאין מגדלין בהמה דקה כך אין מגדלין חיה דקה רבי שמעון בן אלעזר אומר מגדלין כלבים
כפרים וחולדת הסונאין וחולולין והקופות דברים המניקים את הבית. אמר רבי ישמעאל
שוורי מבעלי בתים שבגליל היו בית אבא ומפני מה חרב מפני שדנו דיני ממונות באחד
ושגדלו בהמה דקה ובגמרין תניא אמר רבי שמעון שוורי מבעלי בתים שבגליל העליון היו
בית אבא ומפני מה חרבו מפני שהיו מרעין לחורשין הרי שהגם מוקים לה ברועה והנוספת
במגדל זה רבי שמעון וזה רבי ישמעאל.

ג רבי ישמעאל שוורי והוא רבי ישמעאל בן אישע כהן גדול אחר הבית היה בזמן שאין
הארץ בידינו ומעשרה הרוגי מלכות הוה כמו שזכרנו ואם כן כשחרב הבית בא לו
אל הגליל וקבע דירתו בשוור הוא ובית אביו ומה שארע לו מהשיית נר בשבת אחר החרבן
היה שהרי אמר ולכשיבנה בית המקדש באי חטאת שמנה. מסכת תענית פרק סדר תענית
הללו עיר קטנה המצויאה חמש מאות רגלי בגון כפר עמיקון והוא סמוך לעכו ועירי' כן קורא
לה בסמוך עיר גדולה. וכן נראה שבמדברות ארץ ישראל הוא שמוטר לרעות בהמה דקה
שהרי דוד ע"ה רועה צאן יודיה הוה דמתיב ויאמר דוד אל שאול רועה הירע עבדך לאביו בצאן
וכבר אמר למעלה ועל מי נגשט מעש הצאן ההנה במדבר ונבל מעשיו בכרמל. ויהודה
ערויין לא החזיקו בארץ מסכת בבא קמא פרק מרובה עשרה תנאים התנאי יהושע וכו' ואלו

התנאים הם אמרו בבבלי ובחוזה לארץ וכדאית' התם תוס' מסכת פאה פ"ד שתי חזקו' לכהונה
 בארץ ישראל בשימאזת כלים וחילוק גרנות / מסכת גיטין פ"ג הקונה שדה בסוהיא בקונה
 כפרוהו ירושלם למאי הילכת' אמר רב ששת לר' שכותבין עליו אונו אמלו בשבת פ"ד
 כחומר רבא אמר לגוי ועושה חכא נמי אמר לגוי ועושה ואע"ג דאמר רבנן אמירה לגוי
 שבות משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו רבנן / נמצא שהלוקח כותב בארץ ישראל מותר
 לו לומר לגוי למתנתו תאשר בשבת / מסכת בבא מציעא פרק השואל שטף בהר זיתו ונתנם
 לתוך שדה חברו זה אומר זתי גדל רווחה / אוכר ארצי גדלתי הלוקח וכו' ואי אמר הלה זיתו
 אני נוטל אין שומעין לו משום ישוב ארץ ישראל / איתמ' היוזר לתוך חרבתו שרל חברו
 ובבאה שלא ברשות ואמר עצי ואבני אני נוטל רב כחנן אמר שומעין לזורב ששת אמר אין
 שומעין לו טאי הוי עלת אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן בבית שומעין לו בשדה אין שומעין
 לו שדה מאי טעם משום ישוב ארץ ישראל ומיהו זה הדין אמילו בחוזה לארץ וכד אמר ר' אבהו
 דאמרי משום כחשא דארעא / וקיימ' לך דמל תרי לישני עבידיך כלישנא בתרא ואם כן אף
 בחוזה לארץ אין שומעין לו וכן הלכה / מסכת בבא בתרא פרק בירת כור תניא ר' יוסי אומר
 האחיך שחלקו כיון שעלה גורל אחד מהם קנו כלן מאי טעמ' אר אלעזר בתלתה שרל ארץ
 ישראל מה תתלת ארץ ישראל בגורל אף כאן בגורל אי מה להלן בקלפי ואוהים ותומים וכל
 ישראל אף כאן נמי אמר רב אשי בההוא הנאה דקא צייתו להדרי גמרי ומקנו להדרי עון
 בההוא מסכת פרק חזקת הבתים הצובא מפסקת בכמי הגר מאי הצובא אמר רב יהודה אמר
 רב שבו תתום יהושע לישראל את הארץ מסכת עירובין פרק עושין פסין אמר רב יצחק בה
 יוסף אמר רבי יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רשות ההבויס יתיב רב דימי וקאמר
 להא שמעת' אמר ליה אביי לרב דימי מאי טעמ' אלימ' משום דמקף ליה כולמא דצור מחם
 גיסא ומחנתא דגדר מחד גיסא אי הכי בבבלי נמי לא מיתייב דהא מקף ליה פרת מחד גיסא
 ורגלת מחד גיסא וכולי עלמא נמי לא ליחייב דהא מקף ליה אוקיננס / ופי' האי מימרא לא
 ידעתי עד ביובבי אלהי וראיתי שני המקומות הללו ורע כי סולמא דצור אינו בזה מקום נהר
 כי כמה נהרות יש מוצא בהר צור לא מסתבר שהוא המקום שקורין לו בערבי אלכואקייס
 והוא מקום צר אין דרך לכשת ימין ושמאל גבוה מאד ותחתיו ביושר בתהום הים הגדול
 לא יוכל אדם לעבור לא כבני מרין ודומה הוא אל שער או אל פתח וכן פי' אותו רש"י וכתבנו
 פ"א / ומחנתא דגדר (פי' מורד גדר הצפוני מערבי) זה שהרי גדר על ההרים חגבוהים ואם
 תרצה לרדת אל הערבת תרד אל בקעת המים החמים ופניך לים כברת והיא בקעה עמוקה
 וכבר שערזה חכמי סוף פרק כיצד מעברין שתוא בתחום שבת דאמר' עוה זה היתר רבי שיהיו
 בני גדר יורדין לחמתן ואין בני המתן עולין לגדר מאי טעמא לא משום דהכי עבוד דקה והכי
 לא עבוד דקה כי אתא רב דימי אמר משטרגי לח' בני גדר לבני חמתן ומאי היתר התקין ומאי
 שנא שבת דשכיחא שיכרות כי אזלי התם נמי בני גדר לבני חמתן משטרגי לחו כלאב בלא
 מאתיה שב שני לא נבח השתא נמי נושטרגי ניהו בני חמתן לבני גדר כולי האי לא כיפי' להו
 נמצא שאם לא היה אלא מפתח הקטרוג היו עולין בשבת בני חמתן לגדר גם מסאו דאמר'
 דהכי עבוד דקה כלומר בני גדר התבאר שחומותיה היו על שפת הנחל הצפוני ודקה הוא פתח
 נמוך כלומר פתח קטן / ואמר' לעיל עיר שיושבת על שפת הנחל אבן יש לפניה ודקה
 אמות מורדין לה משפת הנחל פי' השפה השניה ואם לאו אין מורדין לה אלא מפתח בתיה
 אבל מ' הטר בכי גדר לא הוי משום דקה אלא משום שהוא בתוך התחום ובלשון ושמעאל
 חלון תקף / עוד היום חמתן אר' החמים וקורין לה אלחמי פרק אלו מגלחין

כלב כל
 חתום כ
 שטח נכח

פרק עשירי

וזה בא מחמתן ובקשו ממנו צפרנים והתיר להם . והיא עשויה כעין אכסדרה עגולה כלומר
 אותה בקעה כאלפים אמה פתוחה למערב והירמוך בכנס לתוכה לדרומה מן המזרח בא מן
 הגולן בין ההרים והבקעה היא לצפון גדר תחת החומה ובריבוע החמים הם לצפון הבקעה
 וכמטחי קשת למערב נפגשים עם ירמוך וירדן אל הירדן לכמו שעה ודומה זה אל שאר או
 אל פתח . וגדר שם בנך וענן מופלא מאד אומרים שהוא היה עיר עגול ומשם יצא לישראל
 למלחמה אררעי . פרק סדר תעניות הללו מעשה בר' שמעון ברבי אלעזר שבא ממגדל
 גדר מבית רבו והיה רוכב על חמור ומשיל על שפת הים וכו' זה היה על כרחי' הוא ימה של
 שבריה . מסכת רה' פ'ק מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועכבן רבי עקיבא בלוד' הניא
 אר' יהודה חס ושלום שר' עקיבא עכבן אלא שזפר ראשה של רג' ושלח רג' והורידוהו
 מגדלתו אם כן בומן רבותי' זה היה ישראל' רדן בכשן שאותם לא באו אלא ממרוח גדר
 שהוא דרך שם ללכת ירושלמה וכן נרא' בפרק אב' אינן ממירין דאמרינן מאין היו משיאין
 משואות מותר המשחה לטרטובה ומסרטבה לגרופניא אחרין מחורן לבית כמתי
 תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אף חרים וברר גדר וחברותה אמר רבי יוחנן בין כל אחת
 ואחת שמונה פיסאורת אר' ביני ביני חו' קיימין מר חשיב דהאי גיסא ומר חשיב דהאי גיסא
 ודהאי גיסא והנא רדין מאי טעמא לא קא חשיב הני אמר לך הני בהך גיסא דארץ ישראל
 קיימי וכי היכי דעבדי בהך גיסא עבדי בהך גיסא . נרא' שחריס בור וגדר הם שלשת העיריות
 שקצתם היום אצל קצת למזרח . תחלה הוא גדר לצד הערבה ולמזרחו כרר והוא עיר על
 הר ולמערבו בקעה עמוקה וקורין לה חיים בדר ואל מורה בדר הוא חיים על הר לדרומו נהל
 בתוכו עין טובה וקורין לו חיים חברים ושלשתן סמוכות בין כל אחת כשתי שעות ורבי שמעון
 בן אלעזר היה כפי באותה הארץ שהרי גדר מקום ליסודו היה וכדלעיל והוא שאמ' רבי שמעון
 בן אלעזר סבר הכי ביני קיימין ובארבע פרסי' הוא ידשלא עינא ואם קראו גדר גדר גם
 כן קורין לצידון עירן ומאי דאמרי' בגמ' הני כמה הוו הלתין ותרין האידי נא טובא הוו כבר תרין
 אביי איסתמי' איסתתם דרכה מ' שלשתם מן הירמוך ולדרום הם ער' ההרים ורבי שמעון
 בן אלעזר אחר החרבן היה ומן הכת האחרונה מחבורת המשנה מסכת שבת פרק כר' כתבי
 חמשה נהרגין בשבת ולא הן זכוב שבמצר' וצרעה שביניהו ועקרב שבהרייב וכחש שבארסי
 ישראל וכלב שוטה בכל מקום . בסוף ספ' יחזקא תרגם יונתן אשכנזי חרייב כתב הרב אלפאסי
 ול' ושאר המזיקין אם היו רצין אחריו מותר להרגן לדברי הכל . אמר רבי יהושע בן לוי כל
 המזיקין נהרגין בשבת . כתב הר' אבד' זל הלכה כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה
 הלכך הלכה כרבי יהושע בן לוי דקאי כותיה מיהו היכא דאיפש' למקטליה כדריסתו לפי תומו
 חכי עירף שפי' ומדרב הונא ליכא ראי' דתלמיד רבב היה ולא סביר' ליה כרבי שמעון . ועוד
 דהא לא שמתיה מדרת חסידות התרה איכסי' איפשר ליה כדריסתו לפי תומו ואין לזוז מזה ואם
 רצין אחריו אין ספק שהורגן כדרכו שלא כדריסתו ולדברי הרב אלפאסי זר' שמעמיד דברי
 רבי יהושע בן לוי ברצין אחריו הא לאו חכי שאר מזיקין אין נהרגין ואפי' לדבי שמעון קשיא
 ליה מתני' ועל עקרב שלא תשך ולא קתני עקרב שבהרייב וכן על נחש שלא ישכנו ול'
 קתני על נחש שבארץ ישראל . ואיכא למימר שאני צידה שמוטר מהרינה וכדורסו לפי
 תומו דמי בשכופה עליו את הכלי דהוה ליה כשאין מתכוין לצידה אלא להניח את הכלי שם
 וכפופה לישוב עליו ולשון מתני' כופין קערה וכו' . וכן ה'ים זל פי' המשנה והחיות הנזשכות
 וממיתות מותר להורגן בשבת לדברי הכל כאפעו וכלב שוטה ונחשים אבל זולתם שפעמים
 ממייתים ופעמים לא ימיתו אלא יצירו אם רודפים ית' גו ואם לאו כופה עליהם כלי ואם רוצה
 לדרסם

לדרסם ולהרנם לרך הליכה מותר, והצר נחש וכיוצא בו לצחק אמור, פרק חלק סבין
 ומשמשין בני מעיים בשבת ולחשק לחישות נחשים ועקרבים בשבת, מסכת גשין פרק
 השולח, הנו רבנן המוכר עבדו לחוזה לארץ יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני
 וקנסי ללוקח משום דלאו עבכרא גנב אלא חורא גנב והיכא דאיתא לאיסורא קנסי וכן
 עבדי מכתרי לאנשוכי לא יצא עבדי מכתרי לאנשוכי שבאנשוכי יצא כלומר לחירות ה
 דאית ליה לאנשוכי ביתא בארץ ישראל הא דאית ליה אושפיזא בארץ ישראל, עבדא דערק
 מחוזה לארץ לארץ ואול מריה בתריה ואשבחיה אמרי ליה כתוב שטרא אדמיה וכתבו גטא
 דחירותא ואי לא ספקי ליה מינך כדאמרי לא תסגר עבד אל אדכוי בעבד שבת מחוזה
 לארץ הכתוב מדבר, וכן עבד שיצא אחר רבו לסוריא דמסקנא דשמעתא כרבי חייא
 דאבד העבד וכותו ודוקא שיצא רבו על סת שלא לחזור לארץ ישראל והעבד יצא מתחלה
 לדעתו, אבל אם דעתו לחזור ומכרו שם יצא לחירות וכופין הלוקח לשחררו ועל החי
 דהמוכר עבדו לגוים או בהמה גסה דקנסי ליה עד עשרה בדמו או ברמיה, מחב הרב לאפמי
 בשם הגאון ז"ל לא מגבי האי קנסא אלא בארץ ישראל אבל בחוזה לארץ לא, ומיהו
 מסכרו ממכר וקנייה רבו שני, הרם ול בספר המצות ר"ב, דע שדון עבד עבדו ודין אמר
 העבריה אינו נוהג אלא בארץ ודיניהם מסכת קדושין פ"ק, וכן אין לכבד בארץ ישראל
 קרקע בזמן הויבל מכירה קיימת והוא שאמר הכתוב והארץ לא תמכר לצמיתות ודינו סוף
 מסכת ערכין, מסכת בבא בתרא סוף פרק לא יחפור אילן מקעתו בארץ ומקעתו בחוזה
 לארץ טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי רבי רשב"ג אומר הגדול בחיוב חיוב הגדול בפטור
 פטור, קתני מוחת הגדול בחיוב חיוב הכא במאי עסקינן דמיפסיק צונמא אי הכי מאי טעמא
 דרבי דהדרי וערבי ובמאי קא מיפלגי מר סבר אוריא מיבלבל ומר סבר האי לחודיה קאי והאי
 לחודה קאי תוספות מסכת נגעים פ"ו בירש שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל צדו אחד בארץ
 וצדו אחד בחוזה לארץ אינו מטמא בנגעים מסכת ברכות פרק בתרא הרוואה מקום שנעשו
 נגעים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה מקום שנעקר ממנו עבודה
 זרה אומר ברוך שעקר ע"ז מארצנו זה בארץ ישראל מירדו דלו בחוזה לארץ לא יוכיר ויחפור
 וכל ברכה מאותם הברכות בשם ומלכות מסכת פסחים פרק בתרא אמר רבי יוחנן ג' מנחלי
 העולם הבא אלו הן הדר בארץ ישראל והמגדל בניו לתלמוד תורה והסכדיל על היין במוצאי
 שבתות.

ירושלמי

מסכת שקלים תנא בשם ר' מאיר כל מי שקנע את ישראל ומדבר
 בלשון הקדש צונב חלוי בשתרה וקורא קרית שמע בבקר ובערב יהא
 מובטח שהוא מבני העולם הבא מיהו לא יעלו על מנת לכבוש עד שיבא הקץ וכדאיתא סוף
 מסכת בבבא בתרא אמר ר' יוחנן ואלו הן המצוות שהן גורמות לעולו של ישראל בחומה
 מסכת קדושין פרק האיש מקדש החוכרו שחיו מוכרין נכסיהם ללכת לדרך בארץ ישראל ההוא
 גברא דזבין נכחה אדעתא למיסק לארעא דישרא בעידנא דזבין לא אמר לסוף לא סליק חור
 להו דברים שכלב ולא הדרי וביניה, ההוא גברא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לארעא דישרא
 סליק ולא איתדר ליה, ומסקנא דהא סליק ולא הדרי וביניה, ההוא גברא דזבין נכסיה דבעא
 למיסק לארעא דישרא לסוף לא סליק ומסקנא אמרי ליה אי בעית סלקת ונפקא מינה דאפי
 איתיליד ליה אונסא באורחא אמרי ליה אי בעית סלקת עד דלא איתיליד, אונסא גליא דהדי
 וביניה, ואף על גב דאמר בשעת המכר על מה שיהיה וכו' וישנה אחר המכר
 ונתרשל עד שארעו אונס אבל לא שהה ולא נתרשל אלא שמיד שמכר רצה לעלות ואירעו

אונס הדדי וכיני , וכן נראה ממה שכתב רבי האי גאון זל פרק יו' וכן כל כיוצא בזה .
מסכת ויום טוב פרק אין עדין אמר מאן דהוה דאי וכי ואסיק להתם ואגמרה לשמעתא
מפומא דמרה .

מסכת

בתובות בספא רבי אלעזר כי סליק לארץ ישראל עביר סעודה לרבנן אמר
פליטי לו מחרא כי כסכוה אמ' פליטי לי מתרתי כי אותבוה בסוד העיבור אמר
פליטי לו מהלת שנאמר היה ידיו על הנביאים החוזים שוא והקוסמים כזב בסוד עמי לא יהיו
נבטמכ בני ישראל לא יכתבו ואל אדמת ישראל לא יבואו בסוד עמי לא יהיו זה סוד העיבור
ובכתם בני ישראל לא יכתבו ואל אדמת ישראל לא יבאו כמשמעו . רבי זירא כי
סליק לארץ ישראל לא אשכח מברא למיעבר בקט במיצרא וקא עבר כי מטא אפילגא דירדנא
הוה קא טבע אתא ההוא מינא דבריה אמר ליה עמא פתיא דקיימא פומא לאורנא אכתי
בפחותיכו קיימיתו אמר ליה דוכתא דמשה ואהרן ללך זכו ליה אנא מי יומר דוכינא ופי'
פליטי בלומר בצולתי מקלתי אחת מאותם שלשה דכתיבי בקרא (סברא ספינה לעבור) .
במצרא כהבל שפושטין על רוחב הכהר לתחוק יד העובר מסכת סנהדרין פרק זה בורר אמר
רבי אושיעא מאי דכתיב ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחר קראתי חובל' נועם
אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שנוחין זה לזה בהלמה חובלים לו תלמידיו חכמי שבבבל
שמחבלים זה את זה בהלכה . מסכת גיטין פרק השולח בעי רבי ירמיה בן ככל שבשא אשה
בארץ ישראל והמנסה לו עבדים ושפחות ודעתו לחזור מחו כלומר אם תחירי זאת האשר
כמכרת עבדיה בחוצה לארץ הואיל ואית ליה פירות ונפלי לחירות . או אינם נמכרין לו
הדיון עמה משום שבה בית אביה ואינה כמכרת אותם ושהגוף שלה גס כן . וקיים בתיקו
על מאי דאמר' פרק חוקת הבת' שלש ארצות לחוקה יהודה ועבר הירדן והגליל היה ביהודה
והחוקק בגליל או הפך אינה חוקה עד שיהא עמו במדינה ואיסיס כ'שעת חירות שבו (והרום
פי' רבי האי גאון הרג) ור'הם זל בתב בתשובה דהרום מסון אינו חרום של הרג . ופלגצא
וכפרובי' פסא מחזיקין זה על זה אבל ישמעאלים וגוים אין מחזיקין אלו על אלו משום
הוא כי דאמר' בנכסי בורח מחמת ממן מחזיקין דיכול למחות אבל בנכסי בורח מחמת
מרדן דהיינו הרג בלשון פרסי אין מחזיקין דאינו יכול למחות ופרגינא הם כמו
ארץ מצר' וארץ כנען רש'זל הביא בפי ירמיה , ארץ ארץ ארץ , ארץ שזא ארץ שבארצו'
חשובה שבכלן , דא ארץ ישראל שלש ארצות היו יהודה ועבר הירדן והגליל , מסכת עז'
ברישא לפני ארץ ישראל שלש ימים אסור לשאת ולתת עמהם להשאיל ולשאל סתן
לפורען ולפרע עמה ומסקנא שלשה ימים הן בלא . אמר שמואל ובגולה אינו אסור
אלא יום אחד , ואיסור שלשת ימים הללו הוא בארץ ישראל , ומה שאמר ובגולה הוא
על שאר ארצות כתב הר"ם זל בספ' הסר . ויום ראשון יום היום
לפי אסור לשאת ולתת עמהם בארץ ישראל יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת ואין
צריך לומר יום ראשון עצמו שהוא אסור בכל מקום וכן נהגין עמהם בכל . וכשאמר'
אסור לשאת ולתת עמהם לא אמרו לא בדבר המתקיים אבל בדבר שאין מתקיים מותר כגון
ורקות וכיוצא בהן ואפילו בדבר המתקיים אם נשא ונתן מותר ולכילי עלמא נשא ונתן ביום
אידיס אסור וכן הלכה . כתב הרב התרומה זל והאידנא אין העולם כההרן מלשאת ולתת
עמהם אפילו ביום אידיס פי' רבינו שמואל בשם רש'זל זקנו דמן הרין אינו אסור אל' יום
האידן שעושין בשבת . אבל שאר ימי השנה אין תופסין בהם
ממשות ולא שייך למימר בהו איל ומודי . ואפילו אותו שעושין בשבילי יש להתיר משעם

פרק עשירי

מח

דקום לן בנזויהו דהינא לבי אולי ומדור וכענק אבי דרבו ובי שישך שונרנוהו . עוד יש להתיר משעם דקא מחנפי ליה כדאמר . בירושלמי בד' א בגוי שאינו מכירו אבל בגוי שמכירו מותר שאינו אלא כמחנף לו ומוח השעם אין להתיר אלא להשאל ולהלוותו ולפרוע .

וזבולת אלו יש לו התנצלות שלא לשאת ולתת עמהם . עוד יש טעם להתיר מדאמר ר' זיוס וכן כל מקום שיש חשש איבה

מותר אפילו . ור"ם ז"ל פ' דכל סקח וממכר שרי . ולא אמרה מתני'

אלא מידי דתקרובת רוקא . מסכת יבמות פרק החולץ ת"ר מי שבא ואמר גר אני וכול נקבלנו ה"ל אתך במחוק לך באו עדיי עמו כניין ת"ל וכי גור בארץ אין לו אלא בארץ בחוצה לארץ מניין ת"ל אתך מכל מקום אם כן מה ה"ל בארץ . בארץ צריך להביא ראייה בחוצה לארץ אין צריך להביא ראייה דבריו רבי יהודה וחכמים אומ' בן בארץ בין בחוצה לארץ צריך להביא ראייה ופריך ואלא הא כתיב בארץ הווא מיבעי ליה דאפילו בארץ מקבלין גרים פשיש' ומהדר ס"ד האי דמינייר משום שיבותה דארץ ישראל הווא דמינייר והשתא נמי דליכא שיבות' איכא לקט שכחה ופאה ומעשר עני ולא נקבלינה קמ"ל דמקבלין ליה .

עוד

בההוא פירקא בסופא הלוקח עבד מן הגוי ולא רצה לימול מגלגל עמו עד שנים עשר חדש לא מל חזרו ומכרו לגוי רבי שמעון בן לעזר אומ' אין משהקן אותו בארץ ישראל מפני הפסד טהרות . מסכת גיטין פרק הניזקין ארץ צבי כתוב בה מה צבי זה אין עורר מחזק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבו עליה רוחא ובוזמן שאין יושביה עליה גמרא (פ' קובצת) מסכת ערכין פרק יש בערבין אמר רבא אמ' רבי שמעון בן לקיש אמ' קרא וימותו האנשים מוציא דבת הארץ רעה על דבת הארץ שהוציאו . מסכת חולין פרק גיד הנשר ונפץ שלשה שריגים אמר רבי חייה בר רבחה אלו שלשה שריגאים היוצאים מישראל בכל דור ודור פעמים ששנים כאן ואחד בארץ ישראל ופעמים שאחד כאן ושנים בארץ ישראל ויהבו ביה רבנן עיניהו ברבנא נחמיה וברבנא עוקבא בני בריתה דרב . עוד שם ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולחך שעורים או חמשה וארבעים צדיקים שהעולם עומד בהם ואיני יודע אם שלשים כאן וחמשה עשר בארץ ישראל אם שלשים בארץ ישראל וחמשה עשר כאן כשהוא אומר ואקחה שלשים הכסף ואשליך אותו בית יי אר' היוצר הוי שלשים בארץ ישראל . נמצא מכאן שארץ ישראל נקראת בית השם ית' חומר לתך ט"ו

עוד

פרק אר שרפות ראה עומדת בבבל ויראה כבלה בארץ ישראל מסכת מגילה פרק בני העיר תניא רבי אלעזר הקפ"ר אומר עתידין בתי כניסיו רג' ובתי מדרשות שקבעו בארץ ישראל שנאמר כי כתבור כהרים וכרמל בים יבא והלא דברים ק"ו מה תבור וכרמל שלא באו ללמוד אלא שעה אחת נקבעו בארץ ישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ושונין בהם ומרביעים בהם תורה על אחת כמה וכמה ורש"י ז"ל הביא בפ' שופטים מדרש אגדה אנכי אנכי לא ה"ב קפח שכר תבור וכרמל שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה ושבו בסכר פנים אמר להם ה"ב סוף אני פורע לכם בכפלים נאמר בסיני אנכי ונאמר בתבור אנכי אנכי נאמר בסיני אנכי וי' אלהיך ונאמר בכרמל וי' הווא האלילים מסכת סנהדרין פרק חלק ת"ר עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא ועשרת השבטים הללו הם שהגלם סנהריב וכמו שנזכר בסוף ספ' מלכים פרש"י ז"ל אין להם חלק לעולם הבא היינו לימות המשיח שלא יקבעם עם שאר גלויות לפי שספרו בנבואתה של ארץ ישראל וכדאיתא התם . כי מטו לשוש אמרו שווא כי מטו עלמין אמרו בעלמין כי מטו לשוש רדי אמרו על חד תדי .

פרק עשירי

עוד

באותו פרק על סנחריב אחד משמונה שבשמותיהם ספר אמר רבי מפני
 מה זכה אותו רשע לקרות אסנפר רבה ויקרא מפני שלא ספר בגנותה של ארץ
 ישראל שנאמר ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם ארץ דגן ותירוש ואמר' בסמכת כוונת
 פרק אלו נאמרין בכל לשון ויחפרו לבו את הארץ אמר רבי חייה לבושתה של ארץ ישראל
 בתוכו כתיב הכא ויחפרו וכתב הנהם דתפריה הלבנה ובושה החמה **רבי אופר** אלו ואלו
 יש להם חלק לעול **רבי אבא** אמר והוא ביום ההוא יתקע בשופר גדול ו**רבי אבא** אמר עשרת
 חשבמים והנדחים בארץ מצרים אלו דור המדבר אלו ואלו ישתחוו לוי' בהר הקדש / מסכת
 מגלה פ' ומסכת ערכין בסופא / אלא אמר רבי ירמיה החזירן ויאשיהו מלך עליהם וכו' הביא
 רש"י ו' בתחלת ספר ירמיה ואם יקשה מאח' שירמיה התנבא מי' לאשיהו למה שלח יאשיהו
 חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור ל' חולדה הנביא מלמד שלא היה שם שהלך להתחזיר' השבטי'
 בתשובה / ועוד הביא למשה הלך וקראת כאן צוהו לילך ולהחזיר עשרת השבטים / מסכת
 חולין פרק אלו שרפות צדונים יקראו לחרמון שריון תנא שנטר וחרמון שני הרי ישראל הן
 מלמד שכל אחד מאומות העולם הלך ובנה כך גדול לעצמו והעלה לו שם על שם הרי ישראל
 ללמדך שאפילו הרי ישראל חביבין על אומות העולם / מסכת ברכות פ' אמרו ליה לרבי
 יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר כי כתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה הוא דכתי'
 אבל בחוצה לארץ לא כיון דאמרו דמקדמי ומחשמי לבי כנישתא אמ' היינו דכהני להו כדאמ'
 להו רבי יהושע לבניה אקדמו ואחשיכו לבי כנישתא כי היכדתורכו יומי מסכת בבא מציעא
 פרק החוב תני תנא קמיה דרבי נחמן בר יצחק כל הטלביז פני חברו כאלו שופך דמים אמר
 ליה שפיר קאמרת דחוינא דאזיל סומקא ואתי חיוורא אמ' אבי' הרב דימי כמערבא במאי והרי
 א' באחווירא אנפי ג'ם כורטעה ארסשוטאלים שאמר בספר האמרות של דאזיל חיוורא ואתי
 סומקא ודברי חכמינו ו'ל' הם אמת אף לחשבונו שהביישן מתפחד כבושת גבכ כי ימצא /
 מסכת קרושין פרק בתרא במערבא כי מנצו תרי בחדי הדרי והדר חד מיטוהו קרויבן ושותין
 אמרי האי מיוחד שפי' מסכת עירובין פרק עושין פסין אין בורגנין ולא פסי ביראיות לא בבבל
 ולא בשאר ארצות וכו' בבבל לא דשכיחי מיא בחוצה לארץ לא דשכיחי מתיבתא פרש"י ו'
 עירות הרבות ומתוצות הבתים עדיין קיימות ור' ז' פי' כפרים וביאור זה כשירצה אדם לילך
 מעיר לעיר בשבת והם רחוקות יתר על אלפים אמה אם בונין בורגנין בדרך בין כל שבעים
 אמה הולכים ברצונם ובורגנין הוא מה שקורין בלשון ערבי בורג כאשר זה בבבל שהנהירות
 שם מרובין ועוקרין הכל והיו נכמקין על המנהג הראשון שהרי אם נעקר אחד מהם
 ישאר בין שנים ק' אמה ואמרו / וכן השעם במחיצות שיפלו ולמסקנא שלא התירו פסי
 ביראות לא לבהמת עולי רגלים ובארץ ישראל לחוד ואו בור הרבים ובור ובאר היחיד אפילו
 בארץ ישראל צריך מחיצה גבוה עשרה מסכת ברכות פרק שלשה שאכלו כ'ל' השעון כ'ר'ר
 לאחירו שעון ברכה לפניו ויש שעון ברכה לפניו ואין שעון ברכה לאחוריו והיא משנה מסכת
 נדה פרק בא סימן יש שח' שעון לפניו ואין שעון לאחוריו לא אפוקי ירק ולרבי יצחק דמברך
 אירק' לא אפוקי מ' לא ולרב פ' דמברך אמאי למעושי מאילמעושי מצות ולבני מערבא
 דלבתר דמסלקי תפלייהו מברכי אק'בו לשמור הקיו למעושי מאילמעושי ריחני מדל' שני
 ליה למעושי שאר מצור' ש' דל' שאני להו לבני מערבא בין הפלין לש' מצות דבכלהו
 מברכי בתריהו לשמור הקיו / ומיהו יש לומר דלעולם לא מברכי לא אתפלין וכן נרא' מן
 תירושלמי דתפלין דוק' משום דכתיב ושטר' את ההקה הזאת דהיינו תפלין כתב ה'ב' והתרוסות
 על שהחליץ תפלין לא יברך כלל מסכת זבחים פרק פרת חטאת / מאי חוץ מניתה אמר ריש

לקיש

פרק עשירי

מש

לקיש חוץ ממקום הברוק לה אמר ליה רבי יוחנן והלא כל ארץ ישראל בדוקה היא וכו' במאי
 קא מפלגי מר סבר ירד מכול לארץ ישראל ומר סבר לא ירד פי' הכרוק לה לשוחטת שם שאין
 התחיה קבר התחום שאחר שלא ירד שם מכול לא נשתקעו שם עצמות מסכרת וימא פרק
 הוציאו לו את הקף תניא רבי יוסי אומר שבע שנים נתקיימה נפירת ומלח בארץ ישראל אמר
 רבי יוחנן מאי טעמא אתיא ברית כתיב הכא והנכיר ברית לרבים שבוע אחד וכתיב על
 כי עברו ברית . מסכת שבועות פרק כל הנשבעין עד הנחר הגדול נחר פרת שמעון בן
 טרפון אומר קרב לגבי דיהנא ואידהן ונאמר זה על נחר פרת מפני שהוא קרוב לארץ ישראל
 וגם שוירד מארץ ישראל הולך אל בבל והיינו דאמר' פרק אין בין המורד אמר רב משרא
 במערבא סהדא רבח פרת . כלומר כשרואין בני בבל שפרת גדל הוא עדות להם ובשורה
 טובה שבארץ ישראל הריבה גשמים ושמים אחיהם והעדות הוא מפני שהוא סמוך לארץ
 ישראל במזרחת לא שממי ארץ ישראל נגזרים בו אבל על גיחון אומר קצת שהוא גם כן קרוב
 לארץ ישראל שכן כתיב והורדתם אותו אל גיחון . כתב רבי אברהם בן עזרא והוא הכא
 מפאת מזרחית דרומית גם פרת כן והוא אחרית גבול הארץ מפאת מזרח והוא דגלת . מיהו
 רשי' זל כתב מסכת ברכות פ' ק' סתם מי גיחון מי השילוח בדברי הימים למה שלא יבאו מלמי
 אשור וימצאו מים לשתות . ולא זהו גיחון הנחר הגדול ההוא לאו בארץ ישראל הוא לא
 מעיין קטן סמוך לירושלם והורדתם אותו גיחון מתרגמי' ותחתון יתיה לשילוחא .

פרקי

רבי אליעזר סוף פרק כ"ט ועוד היה רבי שמעאל אומר שלש מלחמות של
 מחמה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים שנאמר כי מפני חרבות
 נדרו אחת ביער בערב מפני חרב נטושה ואחת בים מפני קשת רוכה ואחרת בכרך גדולה
 שברומי שהוא כבד משניהם שנאמר מפני כוכב המלחמה ומשם בן דוד יצמח ויראה באבן
 אלו ואלו ומשם יבא לארץ ישראל שנאמר מי זה בא מארם מסכרת סנהדרין פרק חלק אין
 לך כל דקל ודקל שבארץ ישראל שאין קושרין בו סוס של פרסיים ואין לך כל ארון וארון
 שבארץ ישראל שאין סוס של מדיים אוכל בו הבן . מסכת כתובות פרק נערה שנתפתתה
 עשו הקות דם בארץ ישראל כרפואה שאין לה קצבה ואם כן חוה לאלמנה הנזונית מנכסי
 יתומים כמזונות מסכת ערכין בסופא תניא רבי אלעזר ברבי יוסי אומר אשר לו חומה אף על
 פי שאין לו עכשו והיה לו קודם לכן מאי טעמא דמאן דאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה
 ולא קדשה לעתיד לבא וכו' וזכרונתו פ' אף ירושתך בחידוש כל הרבים הללו ואידך ההוא
 דבעיא רחמי על יצירה דע' ובטליה ואגין זכותיה עליה כסוכה והיינו דק' קפה עליו
 והושע רבכל רוכ' כתיב יהושע והכא כתיב ישוע בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הוי'
 זכותא דארץ ישראל אלא יהושע דהוא זכותא דארץ ישראל אסאילא ליבעי רחמי והא
 כתוב אשר ירשו אבותיך וירשתה הכי קאמ' כיון דירשו אבותיך ירשת אתה ממנו שמישן ויובלות
 חשתא משגלה שבט ראובן ושבת ג' חצי שבט מנשה בטלוי ויובלות עזרא דכתיב ביה כר'
 הקהל כאחד ארבע אלפים רבוא ושש מאות וששים הוה מני דתניא משגלה שבט ראובן
 ושבת ג' חצי שבט מנשה בטלוי ויובלות דכתי' וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל
 יושביה עליה ולא בזמן שמקצת עליה יכול אפי' היו עליה והיו מעורבין שבט יהודה בבנימין
 ושבת בנימין שבט יהודה היא ויכל נוחה תל לכל יושביה בזמן שיושביה נתקנן ולא בזמן
 שחן מעורבין פרשי' ול אודך כלומר לעולם כי לא עשו אסנות ולא אסכות ממש אלא דבעי
 עזרא רחמי איצרא דע' ומיסר בידיהו כדאמר' בסנהדרין ואגין זכותא דעזרא עליהו כסכרה
 בלא עשו דבר זה מימות יהושע בן נון . היו שהפלת ארץ ישראל לצדיקים יותר מקובלת

פלא
 לבין ית
 קובלה דתל

מחוצה לה מסכת פסחים בסופא אומרין לו למשה שול וברך אמר ליה אינו מברך שלא
זכיתי ליכנס לארץ לא בכחי ולא בכמותי מכאן שאפילו במותו של אדם זכות הוא לו
אצבעו של הקבה נעשה משטרון למש' והראוהו כל ארץ ישראל (פי' בשטרון
מראה מקום) מדרש חזית שלך אסור ברהט' אמר רבי מלך זה משה שנאמר
ויהי בישורון מלך אסור ברהט' שנגזר עליו שלא יכנס לארץ בשביל מה בשביל רהט'
של מי מריבה מסכת ראש השנה פ' אם אינן מכירין והא בכנישתא דשף ויתבי בנהרדעא
דהוה בי אנש'רשא וקרו לה דשף ותיב כלומר שולג מארץ ישראל וישב שם וזהו משום
דכתי' כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחונכו וזה שגלות יכניה וסיעתו כשיצאו מירושלם
חזיאו עמחם אבנים ועפר מבית המקדש ובנו בנהרדעא בית הכנסת ויסרוה באותם אבנים
ובאותו עפר

בנהרדעא
בני תירוש
לאכני' נשפר
ביה הלקיט

תנהומא

פקוד את בני לוי השבט הזה חביב מכל השבטי' ברא הקבה ימים וכוירר
לו השבת ברא שנים וכוירר לו שמישה ברא שבועים וכוירר לו יובר
ברא ארצות בירר לו אחת זו ארץ ישראל ברא רקיעים בירר לו אחד גוי בשר ודם ואתה בשר
ודם וכך בחר השם שנאמר אהבם נדבה

פרקי

דרבי אליעזר פרק י"ט שבע ארצות ברא הקבה ומכללם לא בחר לא בארץ
ישראל שנאמר תמיד עיני' אל הו' וכתוב בה וכתוב אחר אומר אמרתי לא אראה
בארץ החיים שבע מברות ברא הקבה ומכללם לא בחר אלא מדבר סיני ליתן בו תורה
שנאמר החר חמד אלדים לשבתו שבע ימים ברא הקבה ומכללם לא בחר אלא ים כנרת
והנחילו לשבט בפתלי שנאמר שבע רצון ומלא ברכת ים ודרום ירשו' עוד שם פר'
לח' הויה יעקב מהרהר בלבו ואומר אעזוב ארץ אבותי ארץ ששיכנתו של הקבה בתוכה
ואלך לי אל ארץ שמאה

איבה

רבתי וירדנה ר' אבא בר כהנא אמר אם ראית ספסלים מלאים כבלי' בארץ
ישראל צפה להרגלו של משיח אמר רבי שמעון בן יוחאי אם ראית סוס פרסי
קשר בקברו ארץ ישראל צפה להרגלו של משה עוד שם ואתה בן אדם אמור אל בני
ישראל היושבים על אדמתם ושמאו אותה אמר הקבה הלו איהו בני עמי בארץ ישראל
אף על פי שמשמאין אותה

מדרש

אמר רבי שמעון בן יוחאי חביבי' יסורין שבהם נתנו שלש מתנות לישראל ואלו
הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא תורה דכתיב לרעת חכמה ומוסר אשרי
הנבר אשר תיסרכו י' ארץ ישראל דכתיב כי' אלריך מביאך אל ארץ שוכה וגו' העולם
הבא שנאמר כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר אי זהו דרך החיים הוי אומר
זה העולם הבא

אלפא

ביתא רבי עקיבא אין ארץ החיים אלא ארץ שמתיה חיין תחלה לעולם
הבא מסכת כתובות בסופא ת' מעשה ברבי אליעזר בן שמעון ורבי יוחנן
הסנדלר שחיו מהלכין לגציבין אצל רבי יהודה בן בתירא ללמוד תורה הימנו כיון שהגיעו
לגציבין זכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם והלגו עיניהם דמעו וקראו את בניהם וקראו את
המקדא הזה וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות אמר וישבת ארץ ישראל שקולת כנגד כל
המצות שבתורה חזרו ובאו לחם לארץ ישראל בספר יחזקאל ה' וזכה ועד ת' חרוון ונציבין
וחרן אין ספק שהוא עבר הנחר האמנם מותר לצא ממנה ללמוד תורה ולישא אשה ולהעיל
כהגוי' וכדאיתא מסכת ע' פ' יחזור וכן יוצא לסחורה או לעסקיו וחזור וכן כתב
הרמבם

מיכאם איסקול
מנח פ' כהנא

הרמבם זל הלבות מלכים ומלחמותיהם פה

בראשית

רבה אמר רבי הושעיה כבר כתוב וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארס מה תל ויצא יעקב מבאר שבע אלא אמר רבי אבא בשעה שבקש לצאת בחוצה לארץ מהיכן הורשה לו לא מבאר שבע אף אני הריני הולך לבאר שבע אם נתן לי דשות הריני יוצא ואם לאו איני יוצא לפי הוצרך הכתוב לומר ויצא יעקב מבאר שבע / מסכת קדושין פ' קרב אמי הוה ליח החווא אימה זקנה אמרה ליה בעינא תבשטין עבר ליה בעינא גברא נעייך ליד בעינא גברא דשפיר כותך שבקה ואול לארץ ישראל שמע דקאולה אבתריה אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה סהו לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ אמר ליה אסור לקראת אימה מהו אמר ליה איני יודע איתנח פורתא הדר אתא אמר ליה אסי נתרצית לצאת המקום יחויךך לשלום / אתא לקמיה דרבי אלעזר אמר ליה חס ושלום דילמא מירתח רתח מאי אמר לך המקום יחויךך לשלום אם איתא דרתח לא חודה מברך לך / אדהכי והכי שמע לארונא דקא אתי אמר אי ידעי לא נפקי / תוספות מסכת ע"ז פ' לא יצא כהן לחוצה לארץ ואפילו לישא אשה אלא אם כן הבטיחוהו מסתברא מכלל זה שהישראל רשאי לצאת אפילו לחור אחריה / אמר רבי אלעזר כל הדר בארץ ישראל שריו בלא עון שנאמר העם היושב בה נשוא עון / פה"ם זל שעונותיו מחולקין לו / אמר רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח כתוב הכא מזבח ארמה וכתוב החם וכפר ארמתו עמו / פה"ם זל וכר הקבור בה נתכפר לו כאלו המקום שהוא בו מזבח כפרת / עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל נח כפשיה בחוצה לארץ אתו אמרו ליה לרבי אלעזר אמ' אנת עולא על אדמת טמאה תמות / אמרו לו ארוננו בא אמר להם אינו דומה קולטתו מתיים לקולטתו לאחר מיתה / עור שם רבבה ורב יוסף דאמריו תרויהו כשרין שבבבל ארץ ישראל קולטתן כשרין שבשאר ארצות בבבל קולטתן למאי אילימא ליוחסין כל הארצות עיטה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסרה לבבל אלא לענין קבורה / עור שם יחיו מתיך נבלתי יקומן / מאי לאו מתיך מתיים שבארץ ישראל נבלתי יקומן מתיים שבחוצה לארץ /

בספר

תורות הארם להרמב"ן זל ובשאל רבינו האי זל הני מערות שבארץ ישראל ויש בהן כוכין שמכניסין מתיים לשם ובכל עת שהם רוצים להכניס מתיים מעבירי'ם עצמות אותן מתיים ומניחין אותם כנומות שבמערות שרי למעבד הכיאו לאו וכן בית הקברו' שנתמלא ואין להם מקום לקבור ויש קברים ישנים הוצרין אותן הקברים ומכניסין ארז העצמות לצד אחד וקוברין בהם / מאי דעביר הכי איכא עליה מדוי או לא וחשיב הכין חזי לנא דתא דעבירין בארץ ישראל שלא כדין הוא ולא שרי מן שמיא למיעבר הכין דתא חיישי רבנן למיפגע מקום תפיסה שני מתיים בהדי הדרי הנתן המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר וכו' / וכדאיתא מסכת בבא בתרא / דאלמ' לא שרי למרבקינהו למינהו ואי אפישר שלא יהיה בין מת לחיבירו פחות משהו טפחי' שלשה לתפיסת זה ושלשה לתפיסת זה / ולענין בית הקברות שנתמלא ואין מקום לקבור אי ודאי ליכא דוכתב אחריתי אפילו שהוא רחוק משם יעשה שאי אפישר למשבקיה למת ולא קביר אבל איתיה מקום אחר אפילו בטרחה וברחוקא וליך לשלם ולא יכול חסתיים / וכמה בתי קברים שנדחקו מתיים שנידונו שלא יקבר אדם / אבל ודאי אם יכול להעמיק כדי שיהא קובר בעומק ובין מת למת ששה טפחים שפיר דמי אף על פי שזה למעלה מה דתתב מקשיבין והא נגעו כוכין בהדי הדדי ומפרקינן במעמיק / הרי שנתברר שאסור לקבור היכא דנגעו כוכין בהדי הדדי ואם העמיק ונתן לכל אחר תפיסתו אף על פי שזה למעלה מה שפיר דמי / ע"כ לגאון זל / ירושלמי בצואתו של רביא לא תרבו עלי מאד תכריכין ותהא

פרק עשירי

קב"ה קרקע
לכ"ה

ותהא ארונא נקובה בארץ. פי' שישלו הדף התחתון שבארץ וישכיבוהו על הארץ שקבורת
 קרקע מצוה. ולא תימ' משום חביבותא דארץ ישראל אלא אפילו בחוצה לארץ רכתיב ואל
 עפר תשוב. עוד הביא הרמב"ן ז"ל ומסקנא שאסור לפנות המת או העצמות ממקום לצורך
 פת אחר וכ"ש לפנות המקום וכן לעשות לו קבר מכובד ממנו אסור. אבל לכפרתו ולכבודו
 בנזק להעלותו לארץ ישראל ולירושלם מותר. מסכת כתובות בסופא. אמר רבי אבהו אפילו
 שפחה שבארץ ישראל מובטח לה שהיא בת העולם הבא כתיב הכא לעם עליה וכתוב התם
 שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור ורוח להולכים בה אמר רבי חייה בר אבא אמ' רבי
 יוחנן כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא. ולרבי אליעזר
 צדיקים שבחוצה אינן חיין אמר רבי אי לא עלידי גלגול מתקיף רב אחא סלא בר בריוה דרבי
 אחא סלא רבה והלא גלגול לצדיקים צער מחילות נעשות להם בקרקע.

מדרש

תלים. בארצות החיים זו ארץ ישראל. ד'א זה גן עדן. הנחומא פרשת ויחי
 ולמה מחבבין האבורת קבורת ארץ ישראל שמתי ארץ ישראל חיין תחלה
 לימות המשיח ואוכלין לשנות המשיח. רבי ורבי אלעא היו מהלכין בפליה בחוזה לטבריא
 ראו ארון של מת שבא מחוזה לארץ אמר רבי מה הועיל בה שיצאתה נשמתה בחוזה לארץ
 ובא לחקבר בארץ אני קורא עליו ונחלתי שמתם לתועבה בהינכם לא עליהם ועכשו ותבואו
 ותשאמו את ארצי במיתתכם. אמר ליה רבי אלעא ביון שבקבר בארץ ישראל ה"ה מכפר
 לו שנאמר ובפר אדמתו עמו.

על

חבוש הקבר רבי מאיר אומר משום רבי אליעזר דין הקבר יתר מדינה של גהינם
 שאלו בדינה של גהינם אין דנין בה אלא משלש עשרה ולמעלה. אבל דין
 הקבר אפילו יונק שדי אמו אפילו נפלים אפילו נמולי חלב צדיקים וחסידים בה נדונים.
 מכאן אמרו הדר בארץ ישראל ומת בערבי שבתות קודם שתחשך השמש בשעת הקיעה
 שופר אינו רואה דין הקבר אבל מי שהוא אוהב התורה ומעשי' טובים ורודף צדקות ומכניס
 אורחים לתוך ביתו ומתפלל תפלה כמצותה אף על פי שקבורתו בכבל אינו רואה דין הקבר
 ולא דינה של גהינם שנאמר קראתי מצרה לי וגו' ועיני מבטן שאול שועתי שמעתי קולי.
 והחבוש פירושו בשעת פטירתו של צדיק מהו אומר צדיק אבד ואין איש שם על לב. שאלו
 את רבי אליעזר דין הקבר כיצד הוא אמר להם בשעת פטירתו של אדם באים עליו שלשה
 מלאכי שרת אחד אומר צדיק אבד ואחד אומר יבא שלום ואחד אומר הולך נכוחו. ואם הוא
 רשע נמור באים עליו חמשה מלאכי חבלה מיד בא מלאך וישב לו ער' קברו ואומר ישבו
 רשעים לשאולה ומכה אותו בידו ואומר לו הגד לי שמך אומר לו גלוי וידוע לפני מי שאמר
 והיה העולם שאינו יודע שמי מיד מכניס רוחו ונשמתו בגופו ומעמידו ומושיבו בדין שנאמר
 והוא יפשוש תבל בצדק. אמ' רבי יהושע בן לוי שלשלת שחציה ברזל וחציה אש מביא ומכה
 אותו שלשה פעמים ראשונה עצמותיו מהפרקין שניה עצמותיו מתפוררים ומביאים מלאכי
 השרת ומקבצים אותו ומביאים רוחו ונשמתו חורקי' אותה בגופו ומכים אותו פעם שלישית
 ומבקשים ממנו דין ודנים אותו בכל מדה ומדה. בן עזאי אומר שלשה דינים הם ושלשתן
 קשים זה מזה דין הקבר ודין גהינם ודין שמים ושלשתן לפני ה"ה אמ' לו רבי עקי' וכו' שלשתם
 דינין לפני ה"ה והלה דין הקבר לברו ודין גהינם לברו ודין שמים לפני ה"ה ג' ימים דין הקבר
 ושבעה דינה של גהינם ושבעה דין שמים ואם אין עליו דין פוטרין אותו ואם לאו דנין אותו.
 תוספת' מסכת סנהדרין פ"ג רבי דוסתאי בר' ינאי אומר חיבי כיתות שברחו מן הארץ לחוזה
 לארץ ממות' אותן מיד ושברחו מחוזה לארץ לארץ אין ממתין אותן מיד לא נדוני' בתחלה

הוספת מסכת ע"ז פ"ה ישב ארם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גוים ולא בחוצות לארץ אפילו בעיר שכולה ישראל, מלמד שישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה והקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח. הוי אומר ושבתו בשלום אל בית אבי שאין ת"ל והיה י" ל' לאלוים ומומר לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלוים כול שאתם בארץ כנען חיובי לכם לאלוה אין אתם בארץ כנען ככיכול איני לכם לאלוה. וכן בדרך אומר כי גרשוני וכי תעלה על דעתך שרוד הסלך עובד ע"ז הוא אלא שהיה דורש ואומר כל המניח את ארץ ישראל בשעת שלום ויוצא כאלו עובד ע"ז. וכן הוא אומר ונטעתים בארץ הזאת באמת אינם עליה אינם נטועים לפני באמת לא בכל לבי ולא בכל נפשי. פי' פסוק הוא בס' ירמיהו שהבטיחה התורה האמיתית אם יהיה נדחך בקצה השמים ר"ל מארץ ישראל.

מה

וכן כתוב בס' עזרא אם יהיה נדחכם בקצה השמים משם אקבעכם והביאותים אל המקום אשר בחרתי לשכן את שמיכם. הוספות מסכת קדושין פ"ק רבי אלעזר בר' שמעון אומר כל מצות שנתחייבו בהם ישראל עד שלא באו לארץ נהוגות בארץ ובחוצות לארץ ושלא נתחייבו בה אלא משבאו לארץ אין נהוגות אלא בארץ חוץ משמיטת כלים וגאולת מסכר ושלוח עבד עברי שאע"פ שלא נתחייבו בהם לא משבאו לארץ נהוגות בארץ ובחוצה לארץ. הוספות מסכת שביעית פ"ר עיירות ארץ ישראל הכמוכרת לספר מושיבין עליהם שומר כדו שלא יבואו גוים ויבואו פירות שביעית. מסכת סנהדרין פ"ק אין עושין שלש עיירות מנודחות בארץ ישראל אבל עושין שתיים כגון אחת ביהודה ואחת בגליל אבל שתי' ביהודה ושתיים בגליל אין עושין וסמך לספר אפילו אחת אין עושין שמא ישמעו גוים ויבואו ויתריבו את ארץ ישראל.

תנחומא

פרשת בתעלותך כתוב ותעברו את הירדן ותבואו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו האמורוי והפריזי החתי והכנעני והגרזשי והחוי ואתן אותם בידכם וכי שבע אומות היו בעלי יריחו אמר רבי שמואל בר נחמני יריחו נגרא של ארץ ישראל אמרו אם נכבשת יריחו מיד כל הארץ נכבשת לפי' נתכנסו להוכח שבע אומות. כלום יריחו היא נגר ומנעול. מסכת בבא בתרא פרק הסוכר את הספינה אמר רב חנן בר אבא אמר רב אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי כלן בני נחשון הן מאיקמל דאפילו מי שיש לו זכות אבות אינה מועילת לו בשעה שהוא יוצא מארץ ישראל לחוצה לארץ. מסכת כתובות בסוף התרא נברא דנפלה ליה יבמה בי חזאי אתא לקמיה דרבי חינאי אמר ליה מהו למיחת בתרה וליבמה אמר ליה אם אחיו נשא גויה ברוך המקום שהרגו אחיו ירד אחריה.

הרב

בעל העשור ז"ל יבמה שנשאת בלא חליצה ובא יבמה ממדינת הים אנשי מזרת כופין יבמה שיהלך לה ומתקיים עם בעלה. ובני ארץ ישראל מוציאין אותה מזה ומזה ע"כ. ומצאתי בזולת ספרו הרבה מאלו החלוקים שבין אנשי מזרת כלומר בני בכל ובין אנשי ארץ ישראל ומכלל שבני בכל אית להו חתם סופר ועד וכני ארץ ישראל לא.

ספרי

והרב אלפסי ז"ל פ' המגרש פסק חתם סופר ועד כשר דמימרא דרב הוא והלכה כרב באיסורי. בי שפע ימים יבין זח'ימה של חופה שגנו לצדיקים לעולם הבא ומניח אתה אומר שכל ספינות שאובדות בים הגדול וצרות של כסף ושל זהב אבנים שובות מרגליו וזכויות וכלי חמדה שהים הגדול מקיאן לימה של חופה שגנו לצדיקי לעתיד לבא שנאמר כי שפע וכו'. מסכת ע"ז פ"ק רבי שמעון בן אלעזר אומר ישראל שבחוצה לארץ עובדי ע"ז בטהרה הם כצד שעשה משתה לבנו וזמן כל היהודים שבעירו אף על פי שאוכלין ושותין משלהן ושמש שלהן עומד ומשקה עליהם מעלה עליהם הכתוב כלא אכלו וזכחי מתים שנאמר

ימה של חופה

פרק עשירי

שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחומאי וקרא לך משעת קריאה

אי

בין כל
בין כל

שנים רשע מצרה נחליץ ויבא גוי צדיק תחתיו . הרי מסכת חולין פק אמרי גוים
שבחוצה לארץ לאו עובדי עז הם אלא מנהג אבותיהם ביהודים ומה הטעם הוא
דפסק רבי שמואל ז"ל כרבי אליעזר דלא חייש לזיופא וכל שכן בזמן הזה שאינם מנספין דלא
צריך הוות בתוך חותם וכיון דאמר חותם אחד לא טרח ומזיף ולרם זל מותר בהנאה לחדו
וה"ב התרומה כתב יין של גוי בזמן הזה אסור בשתייה ומותר בהנאה ויכול הישראל ליקח אותו
בחובו מן הגוי ומותר למכרו . ומה הטעם גם כן הביא רביה הרב בעל העטור ז"ל
לעז קדושו קדושו וגרשו גרושו . וכן כפי פסק ה"ם זל הלכות אישות פ"ו . וישראל נמי
שקדש מס . פסי בה קדושי ואם חזרה בתשובה אסורה בקרוביו והוא אסו בקרובותיה
וצריכה ממנו גט . ואם חולדה בן אפילו מגוי ישראל כשר ומזהם הוא וכדאמר מסכת
יבמות שלהו פ"ק . והא איכא בבות כלום בבות . וילרו לגוים ואמ' רבינא בן בתך
הבא מן הגוי קרוי בנך . וכ"ש אם ילדה מישראל . והא דגרסינן בירושלמי רבי אליעזר שא
הבא על השפחה משומרת מהו ב"יש גרסינן לא בדלת כלום . שאלא כבעלה דאי
משומרת בדלת קאמר מאי שנא שפחה דנקט דהא שפחה שנשתחררה ישראל גמורה היא
ואין לומר שלא רצה לתלות הקלה בישראלית אלא מ . קאמר כלומר אם יש לה
כתובה מאתים כמו שטנינו השפחה שנפדת יתירה על בת שלש שני יום אחד כתובהה מכה
לפי שהיא בחוקת בעולה שאל רבי אלעזר אם היא . מבת ג' שנים ולמעלה ובה עליה
ומצאה שלמה מחו בכתובת מאתים ואתי למידק מדוקא דהבא על שפחה ארמית ויכול יהא
חייב כלומר קנס תל מהור יכור . לאשה את שיש . הוצאת שפחה ארמית שאין
לו בה הויה הא אם יש לו בה הויה יש לה קנס וכל שיש לה קנס יש לה כתובה כלומר כתובה
מאתים משום דבתולה מחזקי לה דאי לא לית לה קנס ואמר ליה ר' יוחנן ובי בקנס הדבר תלוי
כלומר כתובת מאתים הרי בוגרת שאין לה קנס וכתובתה מאתים והרי בתולה מן הנשואין
שיש לה קנס וכתובתה מכה . ואמר רבי ועירא תפטר כלומר היא שפחה ארמית דתלו
טעמא בגויה ומינה איכא למירק הא שפחה שאינה ארמית יש לה קנס וכתובתה מאתים
שנבגויה ושנשתחררו פחותות מבת ג' שנים יום אחד . והרי רבי מונא דלא אפשר דאי
כפחותות מבת שלש שנים יום אחד בישראל הם . ומיהו גירסת הירושלמי תמה דקאמר
הרי בתולה מן הנשואין יש לה קנס . ועוד היא התם בירושלמי מסכת כתובות פ"ק . ואנן
נערה שנארכסה ונתגרשה יש לה קנס תניא הא מן הנשואין אין לה קנס ול"ז מאתים .
ולענין . אם ילדה בן לישראל פוטר את אביו מן היבום דהא תנן כל שיש לו בן מכל
מקום פוטר את אשת אביו מן היבום חוץ ממי שיש לו מן השפחה והנכרית . ושפחה ונכרית
מסקינן ליהו התם פרק כיצד דמעשינהו רחמנא מבת אשת אבין מי שיש לו לאבין אישורת
בה פרש לשפחה ונכרית שאינן בבות הויה ואישות והאי אית לו בה הויה ואישות . והרשב"א
זל כתב שגט מן משמא באהל כלומר . ומביא ראיה מההוא דשלהו פ"ק דקדושי גבי
בנים אתם שאפי' לר' יחזרה לאו מכלל אדם נפקי וכ"ש לר"ם . ואע"פ שאין מחזיקין לו אברה
ושמלוין לו ברבית . כתב ה"ם זל הלכו נחלות פ"ו ישראל . עורש את קרוביו הישראלים
כשהיה . ואם ראו ב"ד לאבד ממנו ולקנסו שלא יירש כדו שלא לחזק ודיהרשעי הרשו בידם
ואם יש לו בנים בישראל תנתן ירושת אביהם . להם וכן המנהג תמיד במערב .
אמרת להביא פה מה שקבלתי משחור קדש מהר' אליעזר דשינן זקל בשם רבי יצחק אברהם
ז"ל במשומד דבר זה לשובו . השב בתשובה בדיון שלא יצטרך שלשה לקבל לפניהם

ביון שהניח מלתיבות אנשי חסאים ושב לבוראו ודומה קצת לגר ואסלא תקן כל עוונותיו
 לא תתעכב בכך תשובתו ואע"ג דמפריזו יוניס ומלוי ברבית לא סגי ליה בקבלה אלא
 שיחזור הרבית הכא תקנתו קלקלתו דכיון ש[redacted] ושב הוה ליה בעל תשובה לכה
 דבר וגם הר אליעזר דגרמישא ול לא החמיר עליו לקבל ייסורין להתכפר בישראל שעשה
 עבירות אחרי ולא כפר בעקר אחר ששב ומתפלל וקורא ק"ש ואין להתחמיר עליו לקבל ייסורין
 לכפר ולהתאפק נגד יצרו כי מאחר ששב ורפא לו ובא לו לישחרר מסייעין לו ע"כ אבל
 על ההיחמיר עליו וק"ל שאין יכול לעשות שליח הולכה דבר זה לשוננו

משומד אחר שיעא מברית קדש לבטלה לאו בר שליחות הוא ומסקוב שמרבה שליחות
 מפרש מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ופ"ה מהולים ושיהיו בני ברית בספדת כי על
 פי הדברים האלה כרתו אתך ברית וגם אם לא ברית יומם ולילה הרי שהתורה והמצות נקראו
 ברית וכל מקום שהוא מרבה לומר בו נקרא אחד אינו מרבה כי אם [redacted] אוכל
 נבלות להתאבון ואף למאן דאמר דאוכל להכעיס [redacted] כראיתא פרק
 אין מעמידין דאמרי [redacted] ופרקי אני שווה לכל
 אברת אחיך לרבות [redacted] נאת אסרת מורדין ומשני סמי מאן [redacted] ופרקי ולשני
 ליה כאן במשומד אוכל נבלות לתאבון כאן במשומד אוכל נבלות להכעיס ומשני משומד
 אוכל נבלות להכעיס מין הוא ואף למאן דאמר בתי הכי [redacted] אוכל להכעיס
 הוה [redacted] נכראיתא מסכת הוריות

פרק כתיא [redacted] וכן פי' זקני ול בפרש
 אמור דמרבח [redacted] ופי' דוקא ב[redacted] אוכל נבלות לתאבון דעושה
 מעשה עמד במקצת אבל פירש מכל וכל מדרכי ישראל אין כהן משמא אליו אפילו לאבו
 וכ"ש לשאר קרובים ומסכת שמחות יש שאין מתאבלין עליהם מכל אלה יש חוכחה שהם
 כגוי וצריכה גט מידו ליה או ליד שלוחה כי הוי דגוי שקרש בזמן הזה דאמר הספר דחוששן
 לקדושו ע"כ אינו ר"ל על דיו שלוחו יתן גט שהרי אין שליחות לגוי לכולי עילמא אי משום דלאו
 בן ברית הוא אי משום דמפקי שליחות מקרא אחרינא מושלח בישראל קא מיירי ושוב מצאתי
 בשם רבינו יחיאל הוה לשוננו ובמקום שאי אפשר בשליחות להולכה כגון במשומד אין
 מרקדקין כל כך בשליחות לקבלה היכא שהיא גדולה בשנים וסמכי לחוקה שהביאה סימנין
 על בן [redacted] סבירא ליה דאין מועיל שליחות להולכה ע"כ הבאתי את זה מברבי רוח
 הקדוש כוונתו כי ענמה נפשו לקדושתו ולכשרפים בגזרתו על דבר אמת היתה שריפת גוף
 ונשמה קיימת יום שני אל הכסא אחזו פני כסא היו בחטאינו מאד מהרגיל ליה קדושי כלם
 מספר כלם צדיקים מיתן בספר ויחקו ספר המלך מלכו של עולם לפניו יתנו עידיהם ויעדקו
 הוי עוברי ברית דת משה עברית שנפרעין מן העידית וחורים ידי עשו עושה שלום
 במרומיו ואמר דילצרותינו ושלום ועשה לנו

מבילתא

לאוחזה זה אברהם וכיוצא בו ולשומרי מצותי אלו הנביאים וחוקים רבי
 נתן אומר לאוחזי ולשומרי מצותי אלו שחן וישבן בארץ ישראל ונותנין
 נפשם על המצות מה' יצא ליהרג על שמלתי את בני מה לך ויצא לישראל ע"ל שקראתי
 בתורה מה לך ויצא ליצלב על שאמלתי את המצה מה לך לוקה מאזרגל ע"ל שנלתי ארץ
 הללוב ואומר אשר הכתי בית מאהבי המכות הללו גרפו לי ליהאב לאבי שבשמים נמצא

לפי רבי נתן האהבה היא ממירת הנפש על המצות או על ישיבת ארץ ישראל והכתוב והאי
 על ע"ז כי בה נתחייבו ביהרג ואל יעבור בכל הזמנים לעולם אבל הרחוב הענין לכל המצות
 יד א 14 i לפי

מסכת נב
 י"ב אף ע"כ

פרק עשירי

לפי שבשעת ההוא אנו נהרגין על כולם וכראיתא פרק בן סורר דבשעת ההוא כפרהמיה
אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור. כאי מצוה קלה אמר רבא בר יצחק אפילו ערקתא
דסכא פ' אם אכר לו חנוי עשה רצונת מנעלך כמונו אדומות שאו היו רצועות אדומות
ושל ישראל שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש הנכרי ופרהמיה אין פחות מעשרה בני אדם
וגראה כי שומרי מצותיו הוא על היושבים בארץ ישראל מפני ששעונה הרבה מצות מזולתה.
וכן אמרו זל סוף מסכת כתובות כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר
בחוצה לארץ דומה כמי שיש לו אלוה שנאמר לתת לכם את ארץ כנען להנות לכם
לארץ ופ' אבא מורי זל ה' שהרי ארץ ישראל נקרא' נחלת השם וכמו שכתוב בנחלת השם
ובירמיה על חלום את ארצם בנבלת שקויעים ותועבותיהם מלאו ארץ נחלתו. וכן כי לי
הארץ וכתוב עיני י' אלהיך בה כלומר שזאת הארץ מיוחדת לבורא ית מושגחת ומושקפת
לשוכה בה כפרש ותמיד בהשגחה מוספת על השגחתו יתעלה בכלל הארץ כלה שבאות השגחה
אמ עיני י' המה משוטטות בכל האר' וכמו שהחסידי מושגח במינו כפרש כמו שכתוב להנחיל
אוהביו ואום עיניו אל צדקום וכן רבות הנהגות צדיק וזוהי רגלו חסידיו ישמו. ואין
הענין כן בחוצה לארץ וגם היא ארץ מיוחדת לכבואה וחרון התורה בבואת יחזקאל יוביא.
והוא על דרך שאמרו מסכת בבא בתרא פ'ק. אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל והרי עשר
ודניאל ומגלת אסתר. ובתבו המפרשים זל רמ' לא כתבו יחזקאל משום דלא נתנה כבואה
ליכתב בחוצה לארץ וכאוי אשכנזי בנחלתו וכמבואר לאחר שבאנו לארץ כנסת הגדולה
המקרא. לברוח תרשישיתם ששמו מרשש שהיא בחוצה לארץ. אמר אררח לשם שאין
השכינה שורה בחוצה לארץ. בראש ספר יחזקאל פ'ש' יתת הנהגותי אמרו רבותינו
שהיה כבר לפי שאין השכינה שורה בחוצה לארץ אלא על ידי ששרתה שכינה עליו החללה
בארץ. מסכת תענית פ'ק ארץ ישראל הבה משקה אותה בעצמו וכו' העולם כלו על ידי
השליח שנא הנותן מסר על פני ארץ ושולח וגו'. ארץ ישראל שותה מי גשמים וכו'
העולם מי תמצית. ארץ ישראל שותה תהלת ולבסוף כל העולם. וכן המתרגם הרגם פני
ארץ ארץ ישראל וחוצות חוצה לארץ. ודיחב פשרא על פני ארעא דישראל ומשדר מי
על אפי מחווי עממיא ע'ב. והרמב"ן זל כתב אלהי השמים ואלהי הארץ הבה יקרא אלהי ארץ
ישראל כדכתב כי לא ידעו את משפט אלהי הארץ. וכתב וידברו על אלהי ירושלם כע'ר
אלהי עמי הארץ מסכת סוטה פ'ק כתוב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה מר' הל'
גם עלה לא אותך לבדך אני מעלה אלא כל השבטים אני מעלה מלמד שכל שבט ושבט
העלה עצמות ראש שבטו. ואף דנה כשלוה וקברוה בארץ כנען כי למצרים הלכר ושם
מתה. וכתב הרמב"ן זל וקבורתה ידועה עד היום בקבורה. והיא בעיר ארבל עם קבר נתאי
הארבלי ויתכן שהעלה שמעון עצמותיה לחמלה עליה או ישראל עם עצמו כל השבטים. ע'ב.
וכן רחל אמנו ע'ה נקברה גם כן בארץ ישראל וכראיתא בתוספת מסכת סוטה פרק יא.
בלכתך היום מעמדי ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בגבול בנימין בעלצם היכן
והלא לא נקברה אלא בבית לחם חלקו של יהודה שנאמר ותמת רחל וגומר ואין אפרת אלא
בחלקו של יהודה שנאמר ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות כאלפי יהודה וכבר זכרנו פ'
כברת ארץ פ'יב. וכן גם כן הראות מעיד על זה. וחמה על כה שפי' רש' זל פרשת ויחי.
ואקברה שם ולא הולכתה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ. וכל עצמו של הרב זל שהוא
סבור שאינה נקברת בארץ לא מפני שלא היה הקבר קבוי ככז שאמרו קעת מההי' דפרק
יש נותלים באמסר. ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ובספר שמואל פ' זל והלא קבורת

רחל כנבול יהודה בבית לחם אבל עכשו הם עם קבורת רחל וכשחפנעם המצאם כנבול
 בנימין בצלעזח . כתב הרמב"ן זל בפ' התורה ונראה בעיני כי קברה יעקב בדרך ולא הכניסה
 לעיר בית לחם הקרובה שם לפי שצפה ברוח הקדש שבית לחם אפרתה יחידה ליהודה ולא
 רצה לקבורה רק כנבול בנה בנימין וכן אמרו בספרי בהלוק של בנימין מתה . וכדאיהא
 פרש' זאת הברכה , ע"כ . וכבר אמרו שירושלם צפוננו של יהודה ודרומו של בנימין וכדלקמן
 והנה מצבת קבורת רחל היא לדרום ירושלם כמו שעה . והיא דספרי אינו חולק עם התוספת'
 שאיפשר שמטה כנבול בנימין שהוא קרוב . והם היו הולכים מארץ אפרים לארץ בנימין
 ומארץ בנימין לארץ יהודה כי שם באר שבע . ורבי אברהם בן עזרא פ' ולא יכולתי
 לחוליכה לקברה כמערה כאשר קברתי לאה . וכבר ידוע שקבורתה במקום ההוא למונה
 ידועה כמו שכתוב רחל מבכה ע"ל בניה ברוך יודע אנמטרות . וכן יעקב אבינו ויוסף הצדיק
 ואדוננו משה ע"ה כלם היו משתוקקים ליקבר בארץ ישראל בחיותם חוצה לארץ ואף על פי
 שעדין לא נבכשה מצורף לזה הכונה בעשויות המצות התלויות בארץ . וכן אמרו מסכת
 סוטה אעברה נא וזארא את הארץ הטובה . וכי משה היה תאב לאכול מפירותיה אלא אמר
 כמה מצות יש בארץ שאין נוהגות בחוצה לארץ אכנס לארץ כרי שיתקיימו מצותיה על ידו .

הדי

שקדושת הארץ ומעלתה היא משעת נתינתה אל האבות הקדושים לא משעת
 הכבוש לחור . וכן כתוב מארץ העברים . וכן והשיב אתכם אל אבותיכם
 ושם עברים אינו על שם עבר הכנה שהוא פרת אלא על שם בן שם . וכמאמר רבי אברהם
 בן עזרא . עוד כתב הכרוז פרשת המערה שקנה אברהם ע"ה להודיע מעלת ארץ ישראל על
 כל הארצות לחיים ולמתים . ונביוקן את חלקת השדה כתב . והזכיר זה הכתוב להודיע
 כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל וכי שיש לו חלק בה חשוב הוא כחלק העולם הבא . וכן
 אעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב . וכן במעמד
 בין הבתרים ביום ההוא כרת יי' את אברם ברית לאמר לורעד נתתי את הארץ הזאת מנהר
 מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת . ומאותה שעה זכה בה אברהם ע"ה לכל זרעו שהרי באותו
 מעמד הנורא אמר לו השם יתברך ידוע תדע כי צר יהיה ורעד בארץ לא להם וגו' דודר רבינו
 ישובו הנה . אם כן בעודם בעניו ובעבדות אותם ארבע מאות שנה זאת הארץ כלום ארץ
 חזמוריה היא שלהם וארץ מצרים לא להם . והמרגלים כתוב ועלו ויתורו את הארץ כמדבר
 צין עד רחוב לבא חמת . ועלו כנגב ויבא עד חברון . וכן מה ששנינו מסכת בבא מציעא
 פרק השואל שדה אבותיו פרושו המפרשים ז"ל שדה של ארץ ישראל שחיה של אברהם יצחק
 ויעקב שהיו אבותיו . וכן הביאו ה"כ התרומה ז"ל בהלכותיו .

האמנם

חיוב מתנותיה הוא משעת כבוש לבד . ולזה היה ריב בין רועי לוש ואברת'
 שהיו אוסרים נתנת הארץ לאברהם ואין לו יורש אלא לוש ואין זה גזל
 והכתוב אומר והכנעני אז בארץ לא זכה בה אברהם עדין . וכמו שכתב רש"י זל . אבל
 למצות שאינם תלויות בארץ גופת כתנות השדה יש לה קדוש' מאז ולזה אמרו שלא נאמ'
 לו ואעשך לגוי גדול כי אם בארץ ישראל . וכן מהיום ההוא נקרא פרת נהר גדול ולא נקרא
 גדול אלא משום ארץ ישראל וכדלעיל . ואין כאן טעם כתוב קרא לעתיד . וכן נמי נראה
 מההיא דמסכת מנחות פרק כל קרבנות צבור . רבינו יוסי בר' יהודה אומר עומר בנה מחוצה
 לארץ ומה אני מקיים כי תבואו אל הארץ שלא נתחייבו בעומר קורם שלא יכנסו לארץ .
 וקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא ומסובותיכם כל מקום שאתם יושבי' משמע וכי תבואו
 זמן ביאתה הוא . כלומר לאו משום דמארץ בלבד אתיא אלא זמן ביאה . משתבואו לארץ

קבורת רחל לנחם
 ירושלם כנבול עיר

פרק עשירי

אתם חייבין להביא עומר מכל מקום. הרי שדקדקו זה הדיוק זל. פרק המוכר את הספינה.
 רבי רבי ישמעאל תנא וירשתם אותה וישבתם בה כמה ירשתם ביישובה כלומר בחוקה.
 וירושלמי פרק יש נוהלין. אמר רבי יוחנן בתוב והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את
 ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה אני יי. אם מתנה למה
 ירושה ואם ירושה למה מתנה אלא מאחר שנתנה להם בלשון מתנה חזר ונתנה להם
 בלשון ירושה. וכן אמר הכתוב אחר היה אברהם וירש את הארץ ולנו נתנה למורשה וכן
 בספר ירמיה ושבתי אתכם במקום הזה בארץ אשר נתתי לאבותיכם למן עולם ועד עולם.
 בספר יחזקאל וישבו על אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב. כתב הרמב"ם זל בפי התורה
 ודע כי ארץ כנען לגבולותיה מאז היתה לגוי היא האמה לישראל והיא חבל נחלתם כמו שבא
 בהנהל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל. אבל נתנה
 הקבה בעת הפלגה לכנען מפני היותו עבד לשמור אותה לישראל כאדם המפקיד נכסי בן
 האדון לעבדו עד שיגדל וזכה בכנסים ובעבד ע"כ. ויש דמזומי רביה לרברבו מהחייא דריש
 מסכת ערלה. עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטור נטעו אף על פי שלא כבשו הייב.
 כלומר נטעו אף על פי שלא כבשו הכל חייב שהיה הארץ הייתה קדושה מעצמה והם שבאו
 והתחילו לכבשה ולקדשה מחדש הוה ליה כמצא מין את מינו ונעוהו. וכדאמר רביש מסכת
 עירובין ורבה התם דפתיח לפרמלית אבל רשות הרבים מאי שרי יציבא בארעא וגו' ורא בשמי
 שמי אין מצא מין את מינו ונעוהו. אבל בירושלמי פריך והא כל בואות שנאמרו בתורת
 לאחר שבע שכבשו ושבע שהלקו כל דהוא. ואם כן חייבו אמר הכא נטעו אף על פי שלא
 כבשו חייב. ומשגי מודה רבי ישמעאל בתלה ובערלה לפי ששיגרה הכתוב שינו בתמים
 חיובו. ואמר מסכת ערכין סוף פרק המקדיש מנין לנולד לו בכור בעדרו שמצוה להקדישו
 שנאמר הזכר תקדיש. ורבי ישמעאל אילא לא מקדיש ליה לא קדיש קדושתו כרחם היא כיון
 דכי לא מקדיש ליה קדיש לא צריך לאקדושו (פי' מצוה להקדישו שיאמר זה קדש ויהיה בכור
 כמות שהוא.) ואסיק רבי ישמעאל שאפילו לא אמר קדיש. כלומר שיצא לאויר העולם
 והוא קדש בלא אמירה. וכן פרק ערבי פסחים. זל עיין אי גוה יומא ונפסוק ונקבעיה
 לשבתא. אמר ליה לא צריכיתו למקבעה דהיא קבעה נפשה. וכן ארץ ישראל אצל בניסרת
 מסכת בבא בתרא פרק יש נוהלין. בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלת
 חלק אביהם שהיו מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בכנסי חפר שהיה בכור ונטל שני חלקים
 אמאי ראוי הוה ואין הבכור נטל פי שנים כראוי בכמוחוק. אמר רבה ארץ ישראל מוחקת
 היא שבאמר ונתתי אותה לכם מורשה אני יי ירושה היא לכם מאבותיכם.

עוד

בחתום פרקא אביעיא להו ארץ ישראל לשבטי איפלגה או דילמא לקרקא גברי
 בתפלגה ת"ש בק רב למעט. ולמסקנא דלשבטים נתחלקה וכדאכרי ועוד
 תניא עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים
 עשר שבטים. קתני מיהת נתחלקה לשנים עשר שבטים שם לשבטים נתחלקה. והפי'
 המכוון בזה שהשבט הרב נוטל יותר משבט המעט וכפשייה דקרא לרב תרבה וגומר אלא
 שיש תימה אחר שהיה הכל בגורל והוצרכו לעשות חלקים שונים זה מזה כלום גדול וקטני
 היאך ידעו שהגורל יעלה גדול לגדול וקטן לקטן. ושאריום ותומים יאמרו כך. ויש להרץ
 שהחלקים כלם היו שווים. וכשעלה גורל שבט המועט היה נוטל מאותו חלק חלקו הצריך
 לו והשאר יהיה לשבט שכנו הרב ממנו נוסף על חלקו המגיעו לפי זאת החלוקה. כתב רש"י
 בפי ספר יהושע ולא הוזקק הכתוב להשמיע מנין חלקי הבנות אלא ללמד שנטלו חלק בכורה
 להודיע

להודיע שארץ ישראל מוחזקת ויושנה להם מאבותיהם, שאלו לא היה כן אין הבכור נוטל כראוי כבמחוק, וה'ימבן זל כתב בפי התורה פרק ויחי שארץ ישראל לשבטים נתחלקה ושללא כדבריו רש'י ושנים עשר חלקים שוים עשו ממנה ונטר' שבט שמעון הכמועש שבהם כשבט יהודה המרובה באכלוסין ומה שאמר הכתוב לרב תרבה ולמעט תמעט לענין בתי אבות הנזכרים בפרשה דבר הכתוב שהשבט מחלק חלקו לבתי אבות של יוצאי מצר' ובית אב מרובה נותנין לו חלק גדול ובית אב ממועט נותנין לו חלק קטן, ומתים יורשים חיים בדמפרש בספרי.

וכן פרק המוכר פירות, הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הלכו דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום, אמר רבי אלעזר כאי שעמא דרבי אליעזר רכתיב קום ההלך בארץ לארכה ולרחבה כילך אתגנה, ורבנן התם משום חביבור דא דאברהם הוא הקאמר ליה הכי.

דע שכמו שארץ כנען היא הארץ היותר משובחת והיותר מבורכת והיותר נבחרת מכל חלקי העולם, ארץ מצרים היא היותר אסורה ככל חלקי העולם עד שיש על שוכניה שלשה לאוין, ותחומה מן ים אסכנדריא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה והיא כלל ארץ מצרים האסורה לשבת שם וכדאיתא בספרי בספא ואמר' לשיבה אי אתה חזר אבל אתה חזר לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש הארץ וכדאית' פ' חלק, מסכת תענית פ"ג, ה' מצרים ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, מיהו מצאנו שהיו ישראל יושבין באלכסנדריא, וזה שהיו גלו שם בעל כרחן ארבעים שנה וכמו שאמר יחזקאל מקץ ארבעים שנה אקבץ וכן לא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר, עון וגומר פ' שישור' ולא יהיה מצרים לבית ישראל עוד למבטח המזכיר עון המזכיר להם עון שאמר להם הבה לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, ואסכנדריא היא נא שכן כתוב ועשיתו שפטים בנא, מנא אמוק תי' אסכנדריא רבתא וכתב עוד רש'י זל בספר ירמיה, ואחרי כן תשכון בימי קדם מקץ ארבעים שנה כמו שאמר יחזקאל ואתה אל תירא צדיקים שבתוך מצרים שגלו שם על כרחן בסוף ספר מלכים והעם הנשאר בארץ יהודה אשר השאיר נבוכד נצר מלך בבל ויפקד עליהם את גדליה בן אחיקם כן שפן ונא ישמעאל בן נתינה והרגו ואחר כן כתוב ויקומו כל העם מקטן ועד גדול ושירי החילים ויבואו מצרים כי יראו מפני הכסדים, אמר' טכנת חלה בסופא אנשי אלכסנדריא הביאו חליתיתן מאלכסנדריא ולא קבלו מהם, וזה לא היה אלא מפני שהוא הוצא לארץ שחוקר בירבו אק מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ, וזה לאכלה אי אפשר שלא יאמרו ראינו תרומה טכאה באכלת לפי שהיא מחוצה לארץ, לשרפה אי אתה יכול שלא יאמרו ראינו תרומה טחורה נשרפת לפי שלא נטמאה בטומאה מפורסמת אלא בעפר הוצה לארץ ואין כל אדם יודע בו הטומאה, להחזירה למקומה אי אפשר שלא יהו אומר' ראינו תרומה יוצאה מהארץ להוצה לארץ מצד הוצ' עושה מניחה עד ערב פסח ושורפה, וזה ענין המעשה שנעשית בתרומת אלכסנדריא, ואמרו לא קבלו מהם, ויש לנו לומר שהיה זה בבית שני שעפר הוצה לארץ לא נטמאה אלא לאחר שעלו מן הגולה וכדאיתא בתוספת מסכת פרה פ"ג, פרק הכיוקין, הקוליה הדרינוס קיסר שהרג באסכנדריא של מצרים ששים רבוא על ישישים רבוא כפלים כיוצאי מצרים, תוספת מסכת סכה כל שלא ראה כדפ'לטון של אלכסנדריא לא ראה כבוד ישראל מימיו, פרק שני שעוריו יום הכפורים וכש עושים לו מפני הבבלים לא בבליים היו אלא אלכסנדרניים היו ומתוך שזונאין את הבבלים קורין אותם בבליים על שמם, וכמה כיוצא בזה.

פרק עשירי

בנות

כלל זה הפרק שמה וכרנו בו ואם הוא כשיפה מן הים וכו' כיצא בהם כענין וכפר ארמתו עמו וכל הדומה להם שהכל אין היום הברל ולא הפרש ולא חלוק

כלל בין מה שכבשו עולי מצרים ובין מה שנבשו עולי בבל שאין שום דבר בזה שלא יהיה בזה בענין הקדושה והמעשרות והמעשרות ודומיהם שאלו דאורית ואלו דרבנן. ומה שהזכירו זל על עכו שהוא בארץ ישראל לנשין אבל לזל לעבדים.

ואף על פי שעכו הוא ארץ ישראל נבאר זה עדין בנה. הסמים על ידיו ה' מתתיה ול.

עוד

רואה אנכי להארץ בבואו זה עד שלא יאמר לי איש הא בהא תליא כלומר אין חיוב מתנות שם דאורייתא. וכן אין שם מעלת הארץ ככבוש שני. וזה שבבעים

שנה של גלות בבל בטלה קדושת כלל הארץ בכל חלקיה כל אותן שבעים שנה חוץ מעיר ירושלם שקדושתה קדושת עולם כמו שקדם. וכשחזרו עם עזרא חזרה לקדושתה. ויש

לנו לומר שמה שבטלה באותן שבעים שנה הוא מחיוב מצות התלויות בארץ לכד. וכמו שאמרנו מסכת מגילה פ"ק. אלא כיון שגלו ישראל לבבל נטלה מהם מצות ערי חומה. ועוד

שלתון הירושלמי הוא. מה ביאתן בימי יהושע פטורין היו ונתחייבו ולא קאמר חלוק הייתה הארץ ונתקדשה וסוף מסכת ערכין מה ירושת אבותיך בחדוש הדברים הללו. והם

השמיטין והיובלות וכיצא בהם לחור. שהרי ביאת ישראל לארץ לא קדשה שכבר הייתה קדושה שחייבה מתנה ונחלה מאל ויצאתם מסנרה לא חללה. וכבר שכתוב ובאו ברא

פריצם וחללוהו דרשוהו על ירושלם. וכמו שכתבנו פרק ששי דאלו עמידת הגוים היה קודם שגלו לבבל כמו שכתוב בהרבה מקומות ולא הורישו וגו'. ולזה מסכת שביעית ומסכת חלה

אמרנו בלשון חוקה לשניהם מה שהחזיקו עולי בבל ומה שהחזיקו עולי מצרים. וכן סוף פדיון בערכין. רב אשי אמר הני שית שני עד דסליק עזרא מבלל וקדש ארעא לא קא

חשיב לחו שהרי לא עשו שמטה עד שנה שביעית לבואתו שהיא שנת י' לבנין הבית. אלא

אלא שבביאתם נתחייבה הארץ בחקי המתנות מדין תורה וכביצאתם נפטרה מהם. ולזה תמצא

כשהם מוכידין זל קדושה ראשונה קדשה לשעתה לא חזכירו זל עזרא חייב זה לחור וכן תמצא שה' התרומה זל נותר בזה שכתב אע"ג דקדושת הארץ בטלה לענין תרומות ומעשרות.

הרי שפרט לך בטול הקדושה לדעתו שאינו אלא לענין תרומות ומעשרות. ובכמה מקומות חזר זה הלשון. והתורה הקדושה אמרה כשרחצו בארץ הקדושה וקדשתם

את שנת החסמים שנה. אבל קדושת הארץ כלה לגבולותיה המוגבלים בתורה ושהרבה ומעלתה לחיים ולמתים והיותה נחלת השם מקדושה ראשונה. ולהלן כרקאי קאי לא בצר

לא בזמן הגלות שהיו בבבל וגם לא בגלותנו היום. וכן תמצא שאמרנו זל כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר. ומן הדין היה לומר כרכין המוקפין חומה

מימות אחשוורוש וכפרש הירושלמי שהשעם הוא לחלק בבין לארץ ישראל שהייתה חרבה באותו זמן ויהיה להם גנאי לקרות ככפרים ויהיה זכרון לארץ ישראל עם זה הנס. הרי שאפילו

בחרבנה הייתה בכבודה וכן כתב הר"ם זל הלכות בכורים פ"ה. וקדושה ראשונה בטלה משגלו הואיל והיא ארץ ישראל מפרישין בה חלה אחר ממה ושורפין אותה. וכן תמצא

למה שאמרנו לשבת אכרם מצרימה וכו'. כמו שקדם ובירושלמי בפ' מסכת שביעית פ"ו. אמר רבי יוסי וכי משעה שגלו ישראל לבבל כלום נפטרו אלא מן המצות התלויות בארץ. ואם

כן הארץ לא בטלה אלא מהם לכד. וכשחזרו חזר הדבר ליושנו באותו חיוב. לא היה כן והיה לית כחוצה לארץ אם כן כל אותן שבעים שנה הצדיקים אשר

שאם

נקבו בשמות שגורע קבריהם בארץ עמדו כל אותן שבעים בחוצה לארץ בתוך קבריהם.

קבריהם.

פרק עשירי

נה

קבריהם, או האבות הקדושים היו נקברין בחוצה לארץ עד שבאו ישראל עם עזרא או ירושלם שקדושתה לעולם היתה בחוצה לארץ כל אותו זמן. הלא הם ע"ה היו חוששים שמא יבא ויבול ויוציאם מכלל קבור בקבור שאינו שלו ולא יהיו חוששין שיבא גלות ויוציאם מכלל קדושת הארץ אם היה הענין כך אי אפשר שלא התפללו לאל יתעלה על זר, או לא היתה התשוה כל כך וכדאמרי' פרק יש נוהלין. ופנחס רובן מזבן לא מצית אמרת דאם כן נמצאת שדה חזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבור שאינו שלו. ועוד עזרא לא נצטוו שיכבוש בקום פלוני ויניח מקום פלוני. שלא בא עמו לא מלך ולא אורים ותומים ולא כל ישראל אלא קצתם שסבני הנלה נשאר אחריו בכבל אלא הבחירה הייתה אליו ולמיעות לכבוש ולקדש זה ולהניח זה. וכן מצאתי לרב בעל התרומה זל שכתב ונראה דהכי פשיטה בימי יהושע ראי הוטל עליהם חובה לקדש כל מה שבתוך התחומין המפורשין בלא מסעי. וכשעלו בימי עזרא היתה יכולת בידם להניח מלקדש כל כך כרכין שקדשו וכן הניחו קצת. כאמרם הרבה כרכים מבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל. ושם גם הכל היו יכולים להניח אם היו רוצים ולא היו נענשים. ואע"פ חייבו עצמן לקדש חרבה למעשרות. וס"מ מה שקדשו היה חייב בתרומה ומעשר מן התורה. ע"כ. ואם שמא לא חזר עזרא לכבוש חברון ושכם ודרך אפרת ותמנת סרח וגבעת פנחס והגבעה בארץ בנימין. האבות הקדושים ורחל אמנו ויוסף הצדיק ויהושע בן נון ואלעזר הכהן ושאל בן קיש. היו נקברים בחוצה לארץ ולא היו בכלל ובכפר ארמתו עמו ולא בכלל הטיב המגיע למי שקבור בארץ ישראל. זה חלוקה לא יתכן. וכן הדבר בפי בתוספתא מסכת אהלות פ"ו. עיריות המובלעות בארץ ישראל בנזן סוסייתא וחברותיה אשקלון וחברותיה אף על פי שפטורות מן הכעשרות ומן השביעיות אין בהם משום ארץ העמים. וה"ם וה"ב התוספות ז"ל שמו בזה הענין בית שאן ואשקלון בשוה אם כן כל מה שהוא מכבוש עולי מצרים הוא היום בענין כלל הארץ. אלא לענין תרומות ומעשרות כדאמרנא. ואם נסתלקה מכבוש עולי מצרים כל קדושתה לכל מילי דזיאת יבא עזרא שחרשות בידו ומפני שיסמכו בה עניים בשביעית ימעט גבולים ויעשה ארץ ישראל כעורו שרל. גמר לא כצבי. פה ארץ ישראל ופה חוצה לארץ ופה ארץ ישראל ופה חוצה לארץ. תלך משבירא לשכם דרך יוס ארנן ובאמצע הדרך תמצא חוצה לארץ והוא בית שאן ולעולם הירדן לא עברת.

זאת

ועוד שה"י בכיאה שניה החזיקו בקצת מקומות. אבל מכיבד צד סוף גבול הצפון לא החזיקו כלל. וגם מכיבד ולדרום הניחו חרבה כרכים ועל קצת אמרו הסכה למח הניחום כענין בית שאן ובקצתם לא הזכירו כאמרם בסופיתא ואשקלון שפטורה ולא אמרו למח אלא שמן הסתם יש לומר שלא נתקדשו בשניה ולזה טיים בה ואין בהם משום ארץ העמים. אם כן מקומות שהניח עזרא הם פטורין ושהורין. ואם שמא נמצא בתוך גבולי הארץ מקומות ~~בכמו שיש~~ דהך רצועת עכו לכיבד. יש לומר שהוא משום מדורת הנזים וכן מסכת חגיגה פרק בתרא. חומר בתרומה ביהודה ביהודה אין בגליל לא מאי מעמא אמר ריש לקיש מפני שרצועה של כותיים מפסקת.

והנה

נמצא בארץ עצמה מקומות שמפני שבחם מושב הגוים קודין להם ארץ העמים וכדאיתא סוף מסכת אהלות עיר גוים שחרבה אין בה משום מדור הגוים. (פי' רבי שמשון ז"ל עיר ארץ ישראל שדרו בה גוים וחרבה מן הגוים. לשון ה"ם ז"ל בפירושו ירצה בה שתיהן מדינה מארץ ישראל המוגבלת משל גוים ואחר נחרבה.) וכן בתוספתא מסכת קטאות פ"ו ארץ העמים שחורה והוא ארץ ישראל ששכנו בה גוים גם כן דאלך

פרק עשירי

ד'אלו חוצה לארץ כבר גזרו עליה טומאה. וכן כתב רבי שמשון. וכן ארץ כותיים שהור
זמקואותיה ומדוריה טמאין.

הרי

שרבותי זל קורין ארץ העמים להלקי ארץ ישראל עצמה מפני אלו הטעמים.
אף אנו נאמ' שקורין לחלקי ארץ ישראל חוצה לארץ מפני שלא נכבשו בשניה
ולשון ארץ העמים ולשון חוצה לארץ הכל אחד שחוצה לארץ הוא ארץ העמי' ארץ העמים
הוא חוצה לארץ. ואם כן שנמצא שיפול אחד כאותם השמות על איזה חלק מכות חוצה
מפני איזה טום שמצאו חכמים באותו חלק. הן ממדור הגוים הן שלא נכבשו בשניה עוד
שנתבטלו חוקי המתנות שם מדין תורה. והנה בית שאן אינו מכבוש שני ונשתנו חוקי
מתנותיו והוא ארץ ישראל. וכומו לא נתגלה עד שבא רבי. אם כן בטול חוקי המתנות
אינו עושה ארץ ישראל חוצה לארץ. ועוד החיה דגישין פק דאפלו לרבנן נסין שבי' מהור
ההר עד נחל מצרים באורך הוא ארץ ישראל ואיך תהיה היבשה של מזרחה חוצה לארץ.
ולזה המצא קסרין שהחזיקו בה מעולם והתירוה כלומר שפטרוה שאז נתגלה להם שלא
הייתה בכבוש שני.

זה

מהכרח דבריהם זל. ועל פי הסברא מאין דלגה בנבולי ארץ ישראל חוצה
לארץ. עד שבארץ עכו יצאת רצועה מחוצה לארץ וכן בין לוד ויפו נפלה חתיכה
מחוצה לארץ והוא כפר לודים והנה שלשת אלו המקומות וכלם מהלך שתי שעות וכמה
כיוצא בזה אלא אין לנו לומר אלא הטעם שזכרנו שאנחנו לא נמצא בכתוב ולא בדברי
חכמים שאירע אל הארץ מה שיחזרנה חוצה לארץ. אלא שבטלו חוקי מתנותיה. והנה
הבור וכו' היו חוצה לארץ ובאו ונתקדשו.

עוד

שעזרא לא עלה אלא בשנת שבע לארתחשסתא ורובכל ומרדכי עלו בימי
כורש וכשעלה עזרא כבר נבנה הבית שכן התפלל בבאו לפני בית האלדים.
ואף על פי שבשנת עשרים לארתחשסתא בא נחמיה בן חכליה והשלים המלאכה. ומרדש
אנה שעזרא היה למד תורה בבבל מברוך בן נריה. וכשעלה כבר חירה אותו הקהל
הראשון שהיה ארבע רבוא אלף שלש מאות וששים בעריהם. שכן כתוב וכל ישראל בעריהם.
הרי שקראם עריהם ואף על פי שעדין לא בא עזרא. וכי באותו זמן שהיה הבית בנוי והיו
ישראל בעריהם היו בחוצה לארץ לא ואף על פי שהקי המתנות לא היו כל אותם שש שנים
שעזרא בבבל מדאורייתא עד שבא וקדש. וכתוב וכל ישראל בימי זרובבל ובימי נחמיה
נותנים מעות המשוררים והשוערים דבר יום ביומו ומקדשים ללויים וחלויים מקדשים לבני
אחרן. סוף פרק השותפין שרצו. לא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה. ומאן
אסקיה נחמיה בן חכליה. גם שעזרא כשבא לא בחיל ולא בכח בא שכן כתוב כי בושתי
לשאל מן המלך חיל ופרשים לעזרנו מאויב בדרך כי אמרנו למך לאמר יד אדנינו על כל
מבקשיו לטובה. וגם לא באו כלם ואמרי' מסכת יומא פק אם חומה היא נבנה עליה שירת
כסף. אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כלם בימי עזרא נמשלתם לכסף שאין רקב שולש
בו עכשו שעשיתם עצמכם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב בו. והאמת שאף עולי מצרים
לא כבשו כי אם ברוחו וברצונו יתעלה שהרי ירחו. אנה הריק אשר בנו עליה ואנה הסוללו
אשר שפכו בה רק הריעו ותקעו בשופרות ותפול החומה תחתיה. וכן באדוני ערק והמלכים
אשר אתו. ויחסם י' לפני ישראל. וכן ביבין מלך חצור. ויאמר י' אל יהושע אל תירא
מפניהם כי מחר בעת הזאת אני נותן את כלם חללים לפני ישראל. וכן כל מה שכבשו הכל
היה בעזר אלהי ישראל לא בכח מלחמה שהרי ארץ הזקה מאד מצאו וגאיות ה והדריה ויכחו

פי' אם תוהו
היא כו'

פרק עשירי

נו

גם חיות לא מליכים בשעור ארץ כזאת אם כן עזרא לא בא כלל בחזקה אלא בעזר אלהי.
 החספות ראויה חייתה ביאה שנית של עזרא כביאה ראשונה של יהושע בנבורה לבא ברוצ
 וכדלקמן בסמוך. ועזרא הוא שכתוב עליו סופר מחיר בתורת משה. וכן כתוב כי עזרא
 חזק לבבו לדרוש את חרות יי' ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט. וגם כן יהושע. וכן
 כתיב כי לא בהרבם ירשו ארץ. וזרועם לא הושיעה למו כי ימינך חרועת ואור פניך כי רציהם
 ולשון חכמים באסרם קדושה ראשונה וקדושה שנייה אינו כנגד זה המבוקש שהיו אנו
 מוצאים במקרא גם כן זה הלשון על מה שהיה מקדש קודם לכן שכן כתוב בס' עזרא וקם
 אלישיב הכהן הגדול ואחיו הכהנים ויבנו את שער הצאן המה קדושהו ויעמידו דלתותיו ועד
 מגדל המאה קדושהו עד מגדל חננאל זה היה בחומת ירושלם כשבא נחמיה בן חכליה שכן
 השיב לאויבים. ולכס אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם. וזכר קדם שקדושת ירושלם לא
 בטלה אם כן היא חייתה בקדושתה ואומר המה קדושהו וכן בארץ שהיתה בה קדושהו מוסף
 הכתיבה. ואי חייה לשון קדושה על חיוב הסתגות לחוד וכן הוא לשון הסקרא. ומקדשים
 ללויים וחללים מקדשים לבני אהרן. כלומר מעשרים וכן כל הלבו ארץ מקדשו ממנו. שרל
 מעשרו והנך רואה שבזמן הזה אף סבבוש עולי בכל בטלו היתולו וכל התלוי בו ובהם מצות
 שתלויות בארץ. והארץ ההיא לעולם עומדת בקדושתה אל שאר הדברים. ובבית שני לא
 היה יובל נוח. וכדאסרו פרק השולח גש בזמן שאין אתה משמש קרקע אף אתה משמש
 כספים פרשי' ול בגון עכשו שבטלה קדושת הארץ. ואין לנו לומר שבטלה אלא בכיוצא
 בוזה לחוד. וזוה הלשון אהו ה'ים זה הלכות בית הבחירה שכתב ולמדי' אני אומר במקדש
 וירושלם קדושה ראשונה קדושה לעתיד לבא. ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעות
 ומעשרות וכיוצא בהם לא קדושה לעתיד לבא. עכ'.

עוד

ראיה שקדושה ראשונה היא לכל מילי לא מצות התלויות בארץ פרק אין בעדין
 תביא עד שלא נכנסו ישראל בארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה. ומייתי
 ראיה במסכת פגלה פ'ק. דאסרו' אם כן הלילה נמי נימא אמר רבי יצחק שאין אומריו הל'ל
 על נס שבחוצה לארץ. מתקוף להרב נחמן בר יצחק והרי יציאת מצרים ומשני משכננסו
 ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. הרי שזה היה באותן שבעים שנה של
 גלות בכל ואפילו הכי מה שנתחייב בעולם כפני דוכי ארץ ישראל לא ישתנה. לאמא קדושתה
 היא לעולם מהכניסה ראשונה ואפילו משעת נתינה לכל כיוצא בה. ואפילו ברכת הארץ
 נשארה אחר החרב וכמו שיתבאר מההיא דסוף מסכת כתובות. מעודת רבי מאיר זכרונה
 פ' וכל' הברכה העליונה. גרסי' בתורת כהנים ימור' ביה דכתוב כי תבואו משבאו לעבר
 וזירדו היו הבתים משמאין בנגעים תל'ל הארץ המיוחלת רחינו שבעה עממים לאפוקי סחון
 ועוד יכול משבאו לעמון ומואב שכבר באו סמוך לה תל אשר אני נותן לכם עד שוכבושו.
 כתב רבי אברהם אבן עזרא פרשת ואתחנן ושעם זכרון זאת הפרשה לחכב ארץ ישראל ואם
 הארץ תהיה חביבה ישמרו מצות השם שלא יגדל ממנה ופרש' קדושים תהיו כהם והשעם
 להכניס הגרים התושבים עם ישראל שהם חייבים לחיותם קדושים בעבור שידורו בארץ
 קדושה.

העולה

בירנו מכל זה שכל כקום שנמצא לרבתי' זל' אומרים וקוראים הוציא לארץ
 לאי זה חלק שיהיה מן הארץ בתוך גבולי אלה מסעי. שרצונם לומר חזן
 לארץ של כבוש שני. לא שיהיה דעתם בחוצה לארץ גמור הלילה. כעמון ומזאב וסוריא
 ככל ומצרים וכיוצא בהם וכו' כשגזרו טומאה על ארץ העמים לא גזרו אלא אלו ודומיהם לא
 על

פרק עשירי

על ארץ ישראל אם לא שיהיה כדורם ששהו ארבעים יום

ואם

כן כל מה שבתוך גבולי ארץ ישראל הנזכרים באלה מסעי הכל לכלל הפחות
 קדוש בקדושת ארץ ישראל לכל ההתעלות המבוקשים ממנו. ולענין חוב
 חקיה ופירוש וכמו שהתבאר. וכל מה שהתאבקהו בזה המבוקש הנה הוא לשעם שזכרתי
 שלא יאמר לי איש הא בהא הלוא. וגם שלא להתחוק חלקי ארץ ישראל בחוצה לארץ לעולם
 מסה שהתבאר לי לנו לעזקה שהוא לעפון גחל מצרים בסכוד. כגבו או לוד וחלבה שהוא
 מכבוש עולי מצרים והוא לדרום הר החר בסכוד הוא כאושה ושפרעם חוץ מסצות התלויות
 בארץ וכמו שקדם. ועדין בג'ה נאריך בביאור הגבולים. וכזה נראה מדברי הר"ם ול הלכות
 תרומה פ"א. ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא הארצות שכובש אותן מלך ישראל או
 שופט או נביא מדעת רוב ישראל והוה הנקרא כבוש רבים אבל יחיד מישראל או משפחה או
 שבט שהלכו וכבוש לעצמן מקום אפילו מן הארץ שנתנה לאברהם אבינו אינו נקרא ארץ
 ישראל כדי שינהנו בו כל המצות. וכפני זה חלק יחושע ובית דינו כל ארץ ישראל
 לשבטים ואף על פי שלא נכבשה כדי שלא יהיה כבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט וכבוש
 חלקו. עכ. וכבר עשו כן שהרי כבשו כנחל מצרים עד טורי סמנוס. ראה גם ראהו כסוד
 דקדק הרב ול במאמרו ואינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהנו בו כל המצות. והוא המכוון
 בסבוקשנו.

לשון

קדושה שאמרו ול קדושה ראשונה ושניה וכן על אדמת הקדש וכיוצא בו
 יש לנו לחפש על זה אם הוא מלשון קדש לה אם כן יהיה לשון איסור. אם
 הוא לשון חמת קדשים והמטתים. או מתקדשות כשומאחה זה לא יתכן. אבל הנכון שהוא
 מלשון הקדושה את קדש בגליל. שהוא לשון הכנה והזמנה וכמו שפי' אבן גנאח ול וכמו
 שהוא לשון חכמים הרי את מקדושת לי שהוא מלשון קדושתם היום כלומר והזמנו. וכן
 תמצא אותה דסוף מסכת ערכין בעי מאי טעמא דמאן דאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה
 ולא קדשה לעתיד לבא. ומסיק לא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע מה ביאתם
 בימי יהושע מנו שמישין ויובלות וקדשו ערי חומה ונתתי בו כסעשר אף ביאתם בימי עזרא
 וכו' אם כן זה היה ענין הקדושה וכיוצא בו. וכן יהיה דריש מסכת כלים. אינו מורה ע"ל
 קדושה בעצמה. וכמו שכתב הר"ם ול הלכות בית הבחירה פ"א. ושלל מנה ארץ ישראל
 בכלל העשרה. וכן בני לרבי האי גאון ול. והביאנו הרכ בעל הערוך מלת עשר. דבר זה
 לשונו בשאל סרבי האי גאון ול עשר קדושות ששנינו בראש כלים כשנמנה אותם והיו אחת
 עשר. והשיב ארץ ישראל אינה חשובה מן הקדושות לפי שאר העשרה יש בהם כיבוד
 למקום מונעין מסנו מקצת שמאות או שמונעין קצת בני אדם להתכנס אליו ואין בהם ארץ
 ישראל קדושה זו והבאת בכורים עומר ושתי הלחם ולחם הפנים אינן בקדושות הללו ועשר
 קדושה ארץ ישראל תן וסדר אחד הן כל אחד בתורתה ע"כ. כתב רש"י ול בפרשת ויחיי ופרצת
 ימה וקדמה וצפונה ונגבה מה שלא נאמר באברה' ויצחק. לאברהם אמ' שא בא עיניך וראה
 צפונה ונגבה וגו' כי את כל האר' אשר אחך רואה לך את כנען ולא הראהו לא ארץ שר' בלבד
 ליוצא אמ' כי לך ולרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו' וזו היא שאמר
 ישעיהו והאכלתיך גהלת יעקב אמך ולא אמר בתלת אברהם. וכן ליוצא מצרים בתחלת
 וכמו שזכרנו. ויוצא מצרים לעולם לא היו שם כי במצרים נולדו ואפילו הכי היתה חלוקת
 הארץ על ידם. וכן תמצא ועקב אבינו כשברך בניו הזכיר להם חלקי הארץ לקצתם ואפילו
 שמות המדינות. וזולות לחוף ימים ושכון וחוא לחוף אניות וירבתו ע"ל צידון. יששכר

רובץ

רובץ בין המשפתים כתרנומו וכן ואת הארץ כי נעמה. וכן מאשר שמנה לחמו כתרנומו. ונבא על ארץ יהודה שתחיה מושכת יין כמעין ולעולם נקראת ארץ אחותכם ארץ ירושתכם וכיוצא בזה. וכן ארון הנביאים אדוננו משה ע"ה כשברך ישראל. וליוסף אמר מבורכת השם ארצו. וכן ולדן יונק מן הבשן. וכן נפתליוס ודרום ירשהו כתרנומו. ועדין לא כנכמו כלל לארץ ולא כבשו ולא חלקו הם בעצמם. וכן היתה הארץ מבורכת מהחלה שכן כתוב ארץ זבת חלב ודבש. וכן עיניו ש' אלדיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה.

וכמה כיוצא בזה כל התורה מלאה מזה. ואם שהאמת הוא שהלבוש היות ישראל יושבים על אדמתם ויקימו מצות נואלם יתעלה ובמצותיו יהיו הפצים מאד ויחיהו עמו בארצו וכמו שנאמר על ידי יחזקאל ע"ה שם ועברוני כל בית ישראל כלה בארץ שם ארצם ושם ארדו את תרומותיהם וגומר. וכן אתה מוצא שהאבות הקדושים ע"ה נהגו בה חייב מצות התלויות בארץ כמה שהיה אפשר כמו יצחק אבינו שהיה מעטר זרע השדה. וכן ביעקב ארל תירא מרדה מצרימה לפי שהיה מצר על שנוקק לצאת לחוצה לארץ. אנכי אעריך הבטחתי לתות נקבר בארץ. אשר רכש בארץ כנען אבל מה שרכש בפרך אדם נתן הכרל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה. אמר נכסי חוצהו לארץ אינכם כדאי וכמו שכתב רש"י ז"ל. עוד הביא זל מדרש אנדה וילך אלארץ מפני יעקב אחיו. מפני חוב של גורת כינוי יהיה זרעך בארץ לא להם. תוסול על זרע של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא בכתבה שנתנה לי הארץ הזאת ולא בפרען השטר. וכן שוכן בארץ זכרנוהו בפרך מכ. כפי ספר מיכה המורשתיה הביא רש"י ז"ל אנדה עוד הוריש אביא לך. ראויין היו בני עולם לירש ארץ ארץ ישראל שהוא היה כבוד לבני שם ובשביל אהבת אבותיהם המיבותיה לבני ארפכשד. עוד כתב זל כפי ספר יהושע לכנעני תחשב מארץ הכנעני שנתתי לאברהם היא. וכן גור בארץ פלישתים כי לך ולזרעך אתננה כדכתיב חמשת סריני פלישתים לכנעני תחשב. הרי לנו כמה ראיות שמאותו זמן הוא שנקראת ארץ ישראל וזולתה חוצה לארץ. עוד אמרו ז"ל אדם הראשון ראשו מארץ ישראל. וכמו שזכרנו. כתב הרמבם זל הלכות בית הבחירה פ"ב. ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה דוד ושלמה את המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם אבינו את המזבח ועקר עליו יצחק והוא המקום שבנה נח מזבח כשיוצא מן התברת והוא המזבח שהקריב עליו קן והבל וכו' הקריב אדם הראשון כשנברא קרבן ומשם נברא. אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא ברוך אל עליון שהוציא ידיו מארץ מולדתו שהיה עושה שם נפשות כרי להביאו אל הארץ שבחיה בה לבחירתו בויתעלה וברעו. ובית המקדש שהוא בארץ ישראל נברא קודם שנברא העולם וכמו שזכרנו. וכן המבורל לא ירד לארץ ישראל. פרק הוציאו לו את הכף. עולם שכיין נברא. והאל יראנו נפלאות כבודתו. ופתח לנו בחצרו הגדול שערי בינה. וכוונתי בזה כבוד האלית' זכות האבות הקדושים ע"ה.

כבר

התבאר תל ארץ ישראל מאימתי קודין אותה ארץ קדושה. וכמו לשון קדושה שהושלה עליה. כמו אדמת הקדש וכיוצא בזה אין ספק שיש בה קדושה וטהרה גדולה ולה גם כן נקראת ארץ זולתה ארץ סמאת. אבל אמרו ליהושע כי המקום אשר אתה עומד עליו קדש הוא ממין אחר. והתבאר דיני חייב תולדות הארץ וצאיצאיה בשתי הקדושות ונבא בנה נבול הארץ על פי התורה כי השם השוכה עלינו כמה שאמרו ז"ל בס' סוטה פרק אלף נאמרין בכל לשון וראה שיום שעברו את הירדן שבו ביום באוהר גריו. בא וראה כמה ניסים נעשו לישראל באותו היום עברו את הירדן וכאו אל היר גריו והר עיביל שבטרמון ושבעו שכם ושכאצול אלוני מורה שנא ז"ל הלא המה עברו וזרקו וגומר וזה מששים

פרק עשירי

מלין לא עמד איש בפניהם וכל שעמד לפניהם מיד נותרו שנאמר את אימתי אשלח לפניך
ואומר הפל עליהם אימתה ופחד עד ועבור עסקי' זו ביאה ראשונה עם זו קניית זו ביאה שנית
ותמה הוא שהרי כתוב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל בקצת יריחו
ושם מלו ושם עשו את הפסח שנאמר ויחנו בני ישראל בגלגל ויעשו ארת הפסח בראשון
בארבעה עשר יום לחדש בערבות יריחו . וכבשו יריחו וכבשו עי . ואחר כן כתוב או יבנה
היושע מוכח לוי אלדי ישראל בהר עיבל . ומיהו רש"י זל הביא בפ"י ספר יהושע ובאו ולנו
בגלגל לזכרון . עוד כתב זל או יבנה יהושע פרישה זו אין מוקדם ומאוחר שיום שעברו ארת
הירדן עשה כן . ספרי שלש בריהות כרת ה' עם ישראל אחד בהרוב ואחד בערבות מואב
ואחד בהר גרזים והר עיבל . ובתוספת רבי שמעון מוציא הר גרזים והר עיבל ומביא אותם
מועד . וכן פרק כהן גדול . שלש מצות נצטוו בכניסתן לארץ להעמיד להם סלך ולהכריז
זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה .

דע

שהה הפלך שארץ ישראל בתוכה הוא סך המדבר למורה עד הים הגדול למערב והים
חמש ארצות . ארץ אדום . ארץ עמון ומואב . ארץ סיחון ועוג . ארץ כנען . ארץ
פלשתים . ובאור זה לרש"י זל שלש ארצות יושבות בדרומה של ארץ ישראל זו אצל זו והם
קצת ארץ מצרים . ארץ אדום כלה וארץ מואב כלה ארץ מצרים במקצוע דרומית מערבית
ונחל מצרים שהוא השיחור מפסיק בין ארץ מצרים וארץ ישראל וארץ אדום אצלה לעד
המזרח וארץ מואב אצל ארץ אדום למורת גן כן בעד הדרום . ופלישתים הם יושבים ער
מים במערבה של ארץ כנען שכן נאמר עליהם יושבי חבל הים כלומר חלק ומחוז . וכתב
רש"י זל בספר יתקאל חוף הים הם הפלשתים שיושבין במקצוע דרומית מערבית של גבול
ארץ ישראל עד הים האחרון . והשם יתעלה שלא רצה להכניס את ישראל דרך ארץ פלשתים
אלא הסיבן והוציאן דרך דרומה למדבר סמערב כלפי מזרח עד בואם לדרומה של ארץ אדום
בקשו סלך אדום שזכור לעבור דרך רוחב ארצו וליכנס לארץ ולא אבה . סבבו כל דרום
ארץ אדום והגיעו לדרום ארץ מואב נמזה לא הניחם עבדו בבבלו וכמו שפי' יפתח הגלעדי
וגם אל סלך מואב שלא ולא אבה . הלכו כל דרומה של ארץ מואב גם כן עד סופו שהוא קצת
דרומי מזרחי שלה ומשם חפזו פניהם לצפון עד שכבבו הכל מצד מזרח שלה לרחבת
וכשכלו מזרחה מצאו ארץ סיחון ועוג שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והירדן כפסיק
ביניהם והיא כלומר ארץ סיחון ועוג לצפון ארץ מואב . אם כן ארץ מואב מערב שלה הוא
מזרח ארץ אדום וצפונה הוא דרום ארץ סיחון ועוג מזרחה ודרומה הוא המדבר וישראל הם
שכבבו אלו השתי צדין מהמדבר סביבה וארץ סיחון דרומית לארץ עוג וישראל היו אחין
וכדאיתא מסכת גירא פרק האשה . וכן תמצא היום הענין שחר שיער שהוא ארץ אדום והוא
שדה אדום והוא חר עשו . ותמצא בסוף ספר עובדיה ע"ה את חר עשו ה' כונן רכב דעשו
היא רומי וקורין לו בערבי אל קראק והוא מערבי דרומי לארץ מואב שקורין לו בלד בלקת
כלומר ארץ בלק . פרק האשה נקנית . רב חייא בר אבין אמר רבי יוחנן גוי יורש את אביו
דבר תורה דכתיב כי יירשנה לעשו נתתי ארת חר שיער . ודילמא ישראל משום אלה
מהכלל כי לבני לוש נתתי ארת ער ירושה . ותמצא שרבותינו ז"ל מוכיזין תמיד ארץ
עמון ומואב וסיחון ועוג וסוריה ובחוב החקים אין לארץ אדום זכירה . ושמה הוא לפי
שלא היתה לנו וכמו שזכר בסמוך . כתב רבי אברהם ן עזרא פרשתו ישלח . והאומה
שארץ אדום הוא בין ארץ ישראל לחץ לא חלץ לחרנה והדין עמו שאדום חץ חצה לארץ
והם שניהם למורתם אדום לדרום וחץ לעפן וכיניהם כחמשה עשר יום חרין הוא עבד

בבבב

הנהר . אל עשו ארעה שעור נראה לפיה הענין שיעקב אבינו ע"ה לא בא מחוץ דרך הישוב
 שהיה הבא מחוץ אל נגב ארץ ישראל שהוא כבוקשו עובר נהר פרת כסודן לרחובות עיר
 ומשם בא אל ארץ דמשק ומשם עובר ירמון וירדן כסודן ליציאתו מן הים של שברייה . ובג' **ב**
 לו אל הערבה הולך רחבה ועולה להרי אפרים ושם שכנס שחיה החלת . ביאתו לארץ אבר
 הוא ע"ה הלך דרך המדבר מצפון לדרום נושה למערב עד הגיעו לגבול בני עמון ומשם בא **ב**
 אל ירדן יריחו ועלה שכם , ושם ירמחו כי כן יעשו בניו , בראשית רבה , מחוץ באוני כלב
 אמר ליה ה"ב לדרכו היה מהלך והיה משלח אצלו כה אמר עכבד יעקב , כתב הרמב"ן ז"ל
 ועל דעת ירמחו כי אהנחו התחלת נפילתו בירמחו כי מלכי בית שני באו בברו עם ה' **ב**
 ומתם שבאו מירמחו והיה סבת מלכותו ביד' וזה נזכר בדברי רבותי ומפורסם בספרי ע"כ ,
 ומסתברא שח' **ב** הם בני עשו דאמרינן פרק המביא גט , רהמנא או בשולך או בשולא
 דבר עשו למיטרא **ב** מעלו כפרכאי .

נמצא

קרן מזרחי דרומי של ארץ ישראל הוא בקרן מזרחי צפוני של ארץ אדום ואצל
 זה הקרן גם כן הוא קרן מערבי צפוני של ארץ מואב , ואל צפונת הוא ארץ
 האמורי שבעבר הירדן מזרחה , ופשוט הוא שקרן מערבי צפוני של ארץ מואב היה נכנס
 במזרח ארץ ישראל קצת עד שעברות מואב על ירדן יריחו היה , וכן השיב מלך עמון למלאכי
 יפתח מארכון ועד היבוק ועד הירדן .

הרי

שכנתלי ארץ ישראל שברום הם הקצת של ארץ מצרים וארץ אדום , ולזה קרא
 לארץ אדום תימן ולעד המזרח הוא האמורי , וארץ מואב למורשה דקרנתא
 שבקרן מזרחי דרומי שלה , ושבת מערב הים הגדול , וצפונות מערבית התאו לכס הר ההר
 זהו שורו סמנוס , והכתוב אומר מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה ,
 פירש' אברהם אבן עזרא כעמון ומואב ואדום וארם , לשכני הרעים בירמיה פ'שי עמון
 ומואב ואדום וצור ועידון שהיו שכני ישראל וכבר ידעת שדמשק הוא מארם שכן כתוב בארם
 דמשק , וכן כי ראש ארם דמשק , ומדבר צין הוא במקצוע דרומית מזרחית , וכן בני
 בתב רש"י זל פרשת שלח , ואם כן יהיה לפי זה ארם לארץ ישראל מזרחי צפוני , וכן הוא
 דמשק אליה , ועדין נוסף בזה בג"ה , לור וארם תרגם רבינו סעדיה זל לודא וארסן , וארסן
 הוא לעפון ארץ ישראל מנהר פרת שהוא למזרח עד הים הגדול שהיא למערב במדרש איכח
 בשקר' היואך שקד להביא עלי רעה אמר אם אני מגלה אותם דרך המדבר הם מתים ברעב
 לא תריני מגלה אותם דרך ארמיניא ודרך כרכיק והרף מהזנות כדי שיהא סאכל ומשקה מצני
 לחם , ורע כי ארץ וון שהיא צפונות מערבית לארץ ישראל ארכה כמו מאתים יובל מארץ
 בבל עד אי בארץ הלועזים ושמה ויניסיא , ופרת אינו יוצא לים הגדול , המערבית לארץ
 ישראל אלא יורד לבבל וזוהו שאמרו זל מטרא במערבא סהדא רבה פרת , ובבל אינו רחוק
 מארץ ישראל אלא שנחתמו הדרכים , כאמרם במדרש איכה , גדר דרכי בגזית , בנות
 לוד היו לשות עומתן והיו עולות לירושלם ומפללות ויורדות עד שלא יחסיין , בנות צפורי
 היו שובתות בירושלם לא הות בר'נש קרין לתאניא דצפורי קמי מנהון ההוא בר נש חורת
 דעי תורין , ערק חורתיה ופרה בתרה ואשכח יתיב בכבל אסרו ליה מן הן אתירת אמר ליר
 מארעא דישאל , בעי למחדר ולא אשכח הדר גדר דרכי בגזית , ופי' פרת דלג , כדאיתא
 בירושלמי קראח סרונין , קרא חדא פרה חדא .

כל

סביבות ארץ ישראל חייבן בתרומות ומעשרות , מדברי סופרים דרום רחוק מצד
 דרום קרוב עמון ומואב , מזרח רחוק בבל , מרח קרוב כחזון וענן , צפון סודיא
 מערב

מערב שם הים וכל אלו חמש ארצות הם שלנו חוץ מאדום, וזה שעמון ומואב טהרו במיחון
 ופלישתים טהרו בכפתורים וכדאי' פרק אלו טרפות, כיון ראשכניה אבימלך לאברהם אם
 תשקור לי ולניני ולנכדי אמר ה'בה ליתו כפתורים וליפקו מעוים יהוא ניבחו פלישתים ולזרע
 ישראל תליפקו מכפתורים, כיוצא בדבר אתה אומר כי חשבון עיר סיחון וכו', והיינו דאמר
 רב פפא עמון ומואב טהרו במיחון, חמשת סרכי פלישתים העזתי האשדודי האשקלוני הנתי
 העקרוני והעוים, והעוים נחשבים גם כן מפלישתים וכדאי' פרק אלו טרפות, אם כן עכשו
 היו ישראל מותרין בארץ פלישתים, וכן יש לנו ראיה ממקום אחר מסכת סוטה פ"ק והוא יהל
 להשיע את ישראל מיד פלישתים, אמר רב אחא אמר רבי חנינא הוחלה שבועתו של אבימלך
 דכתיב אם תשקור לי וגומר ופרשי זה הוחלה לשון לא יהל דברו לפי שהם עברו על השבועה
 תחלה ע"כ.

ומכאן

הורו רבותינו וז' ששם בני אדם שנשבעו זה לזה הנאים כענין במחנותים
 או שוחפין וכיוצא בהם שאם עבר אחד מהם תחלה על אותם והנאים שהשבי
 פטור משבועתו ואינו צריך לשום הטר זולת זה שבטול תנאו הטר, וכן נמי נמצא שדוד
 המלך ע"ה שכבשרבת בני עמון ואע"ן דכתוב עליהם אל תצורם ואר' לתגר בם, ואמר'
 בכראשית רבה, שהם פרצו בגדר תחלה, וכן נמי משמע בההיא דהכותב כל נכסיו דרוקא
 ששייר קרקע כל שהוא מתנת קיימת, ואם לאו איך מתנת קיימת דאזלינן בתר אומדנא,
 וכן מי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת ואחר כך בא בנו, וכן זבין ולא אצטריכו ליה וזוי
 וכן התיא דזבין נכסיה אדעתא דמיסק לארעא דישאל דמשמע שאם נלה דעתו לא הוו זביני
 כל שכן חכא דארעתא דיקיים לו חברו תנאו הוא ראשבע, כתב הרמב"ן זל כפי התורה,
 וישבו אל ארץ פלישתים וישבו אל עירם אשר בארץ פלישתים כי בארץ פלישתים היו, אבל
 הם יושבים בגדר שהיא מדינת המלך והוא יושב בכאר שבע שהוא בארץ פלישתים בגמרא
 גרר ע"כ, פרק חלק עמון ומואב שיביבי בישי.

לעתיד

לב יהיה אף ארץ אדום לנו בחסד אל עליון, וכן הכיאר רש"י זל פרשת לך
 לך בפסוק את הקני, שאמר עשר אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבע
 השלשה אדום ומואב ועמון והם הקני והקניזי והקדמוני עתידין להיות ירושה לעתיד שנאמר'
 אדום ומואב משלח ידם ובני עמון משמעתם וכן העיד הנביא ע"ה למען ירשו את שארי אדום
 וכל הגוים, ורבי אברהם פ"קני וקניזי וקדמוני מכני כנען ויש להם שתי שמות ורש"י שומעין
 שאמר הלכה, שכן נראה ממאי ראמר' פרק חזקת הבתים אמר רב יהודה אמר שמואל כל
 שהראוהו ה'בה למשה הייב כמעשר למעוטי מאי למעוטי קני וקניזי וקדמוני, תנא רבי מאי
 אומר נפתחה ערבאה ושלמאה, רבי יודא אומר הר שיעיר ע"כ, ומואב, רבי שמעון אומר
 עירמקס אמיא ואספמיא, ואע"ן דמ"תק ורבי יודא קני קניזי, קדמוני לאו היינו אדום עמון
 ומואב, והר שיעיר הוא אדום וכן על מה שכתוב בסוף נבואת יחזקאל ע"ה אמרו כספרי פרשת
 האזינו שהוא לעתיד עוד בסוף פי' יחזקאל פ"רשי זל ובהפילתם ארץ הארץ כבחרתן
 לחלוק את ארץ ישראל ל"ב רצועות ולא כחלוקה הראשונה שהייתה לרב כפי בנינו ולמעט
 כפי פקודיו והיו שני שבטים או שלשה ברצועה אחת עכשו החלקים שונים וכשדורת הכרם
 מפאת ים עד פאת קדים, ומה שכתוב ואת היבוס יושב ירושלם לא יכלו בני יהודה לחורישם
 היה זה מפני תנאי מערת המכפלה, וכדאיתא פרקי דרבי אליעזר ל"ה.

יוש

לדעת שארץ כנען היא למשפחה אחת ופלישתים למשפחה אחרת, וזה שמכני חם
 מערים וכנען ומצרים ילד את לודים ענמים כפתוחים פתרוסים כסלוחים אשר יצאו

פרק אחד עשר

נט

משם פלשתים ואת כפתורים , תרגם רבי סעדיה זל ומצרים אולי אל צעודין ואלבנהדסיק
ואל תניסין ואל פרמיין ואל ברמיין ואל אסקנדרניין אלדי כרגו' מנחהו אר' פלסתיין ואל
דמישיין . וכנען ילד את צידון ואת יבוסו אמורי גרגשי חי ערקי סיני ארודי צמרי חמתי , אם
כן ארצם הוא ארץ כנען , ואלו הארבעה אחרונים תרגם רבי סעדיה זל אל טרבלסיין ואל
אריאיין ואל המעיין ואל חמאויין . וכפתור שהוא דמיש שם נילוס לים הגדול ופצול ככנו
שאמרו עליו שעושה במלאכה ככנס לאלכסנדריא ואודועץ מי שמות העיירות והנהרות
הכתובים בכתיב הקדש שבכתב ובעל פה שמעט הוא מה שבשתנה שם בין הישמעאלים
גם רוב המדבר שבלשונם הוא לשון התלמוד ירושלמי ובבבלי , וזכרון כבוש אדוננו משה
ע"ה הוא פרק מ"ו .

הפרק האחד עשר

בביאור גבולי ארץ ישראל על פי התורה האמתית , ולבאר רוב מה שיצטרך לביאור זה ב"ג
ונאמר כתוב בפרש' אלה מסעי זאת הארץ אשר תפול לכם בגולה ארץ כנען לגבולותיה .
והיא לכם גבול נכב מקצה ים המלח קרמה , וכנס הגבול מעצמון כחלו מצרים וגבולו יהיה
לכם גבול'ים . וזה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם חורה החר , מהר החר תתאו
לבא חמת , והתאוויתם לכם לגבול קדמה מחצב ענן שפסה , וירד הגבול ומתח על כתף ים
כנרת קרמה וירד הגבול הירדנה וחי תוצאותיו ים המלח . זאת תהיה לכם הארץ לגבולותיה
סביב הרי לך שהתורה הגבולה לבו מצרכי הארץ כלה כדן חלוקה שדה או כרם וזה החקוק
בתורה הוא עקר תחומי הארץ וזאת הפרשה מיוחדת לזה כפרשת ציצית ולעצירת ופרשת
הפסח לפסח וכו' בהם . ולזה הביאור הפסוק כשבאו בני אפריקילרון עם ישראל לפני
לכנס נדרון מוקדון אמר ליה ארץ כנען שלנו היא דכתב ארץ כנען לגבולותיה סביב וכדאית'
פרק חלק כאלו זה שטר הנתיב או הירושלמי וגואלכו חיותברך , וכן הזכיר ה"ם זל בפי'
המשנה מארץ ישראל הסובלת , וכמו שכתבנו פרק עשירי , ואם בזולת זאת הפרשה
במצא זכרון לקצות הארץ וזאת הוא לדבר ידוע כענין מרז שכתוב לזרעך כתיב ארץ הארץ
הזאת כנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת , וכן כל מקום אשר תדרוך כף רגליכם בו
לכם ויהי מן המדבר והלבנון מן הנחר גחר פרת עד הים האחרון יהיה גבולכם , ויא' שות
לעתיד ויהיה התוספת מנהר פרת , וכן וראהו וי' את כל הארץ מן הגלעד עד דן , וכיצא
בוה הרי שנמצא בתורה גבולים יותר גדולים מגבולי אלה מסעי וגבולים קטנים מהם , וכן
במצא לרבותי ע"ה לפעמים יחוקצה הארץ הזאת עכו לפעמים רקם לפעמי' דן לפעמים באר
שבע לפעמים אשקלון ולפעמים סולמא דצור ומחנתא דגור וכדאיתא פ' עושין פסין לפעמים
כזיב לפעמים שורי סמנוס לפעמים נחל מצרים גבולי הדרום נחל מצרים באר שבע אשקלון
ומחנתא דגור וגבולי הצפון עכו כזיב שורי סמנוס וסולמא דצור , דן גבע רקם וכיוצא בזה
כבר ידעת שנחל מצרים ושורי סמנוס בקו ישר למערב , וכן באר שבע וכן למזרח , אבל
אשקלון ורקם בקושר , וכן סולמא דצור ומחנתא דגור , האמנם אחר ביאור גבולי התורה
על פי הפרשה הסיוחרת לזה לא יפול ספק בשום דבר מזה .
יש לנו שמקצוע מוחרי דרומי לארץ ישראל הוא ים המלח , כלומר יבא שר'
סדום שכן כתיב וזהו לכם פאת נגב ממרב' צין על ידי אדום והיא לכם גבול נגב
מקצת

דרי

פרק אחד עשר

מקצה ים המלח קדמה , ופי על ידי ארום אצל מקום ארום כמו על ידי הירדן , וגם שנמכר עור הגבול מנגב למעלה עקרב' ועבר צנה והיו תוצאותיו מנגב לקרש ברנע ויצא הצר אורז ועבר עצמונה , וכסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו היטה , כתב רש"י זל כל מקום שכתוב וסב הגבול או יצא מלמד שלא היה המצר שזה ותוצאותיו כמו קצותיו , אם כן באוסרו וכסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים , רוצה בזה שמתקם לצד צפונה של עולם באלכסון למערב ועובר המצר בדרומו של מעלה עקרבים והוא לפנים מן המצר ועובר אל צין , וקצהו הוא לדרום קדש ברנע , וחוזר ומתפשט המצר ומתרחב לצד צפונה של עולם עור כמשך באלכסון לצד מערב ובא לחצר אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים , והוא מצר הדרום , והכל כפי מה שפי' רש"י זל , וסוף ספר יחזקאל כתב זל , מיריחו עיר החמרים במקצוע הכזרה ובא למערב למי מריבת קדש ובא והולך עד נהר מצרים השופך לים הגדול במקצוע דרומי מערבי ע"כ .

הרי

שנחל מצרים הוא מקצוע מערבית דרומית לארץ ישראל , וזה הנחל הוא השיחור וכן פירש' זל ואינו חיזור , וכן כתוב בברכי הימים וקהל דוד את כל ישראל מן שיחור מצרים ועד לבא חמת , וכן תרגם רבי' סעדיה גאון בהפסר , וכסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו היטה ויכתדיו כן מאזל אלי ואד אל עריש ויבון כרוגה אלי אל בחר , וכלכתך מעזה למצרים תמצא זה לכמו שלשה ימים או פחות מזה , תחחוק סמוך לכניסתו לים כמשתחו קשת ותלך , וכן קורין לו העם היום ואד אל עריש כלומר נחל סכות ומסתברא שהוא שוכה שנאמר עליו ובהר שמיר ויתר ושוכה האסכס יש לדרום הכרין כמו יום עיר ששמה שוכה וסמוך לה יתיר שקורין עתיר , וכבר אשדוד ובנתני והצריה עזה ובנותיה והצריה עד נחל מצרים והים הגדול ונבול , ואזר כן כתוב ובהר וגו' , דע כי מהרים למורה סמוכים לים באלף אמה במקום ההוא , ועוד היום מקובל אצל הכל שכתב שמפסיק בין ארץ כנען שקורין לו בלד אל שיאם ובין ארץ מצרים הוא זה הנחל ,

אם

כן ממה שהתבאר קצה ארץ ישראל דרומי מזחי הוא ימה של סדום והולך הגבול מתעקם ומתרחב עד תגיעו לנחל מצרים , סמקצוע מערבי דרומי שהוא זה שהזכרנו גשה ונסמך ונתאווה ללכת א הצפון ביושר דרך שפת הים עד תגיענו אל הקצה הצפוני מערבי והוא הר ההר שכן כתוב וזה יהיה לכם גבול עפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר , וכן תרגם רבינו סעדיה זל אלי גבל אל הור , ויהיה הים הגדול מצר המערב ,

עתה

הם בדינו שלש קצת זה ההר נקרא בלשון חכמים זל מסכת גיטין פ"ק טו"ז סמנוס ואין זה הר ההר של אהרן וכמו שכתב רש"י זל , שאותו של אהרן ע"ה הוא בחוצה לארץ מותחי דרומי לארץ ישראל זה ההר הוא מארץ ישראל בקצהו והוא צפוני מערבי בקשרו , וחרסון עם ארבעת שכותיו אין לו כבוד הנה ,

לדע

זה ההר אי זה הוא ואנה הוא מקומו שרחתי וכן מרובה יגעי ומצאתי תל' דע כי מן ההר המפורסם הסמוך לעכו והוא הר הכרמל וגא' הצפון ימצא קצת ראשים בים ויבואו הם בשטח הארץ כמו צור ועידן ובריות , וראש קורין לו בערבי ונאל הגר כלומר פני האבן , וסמוך לו ראס אל באסיש , וסמוך לו הר גבוה מאד ומאד ושמו בלשון ערבי גבל אל אקרע , כלומר הר החלק , וזה החר הוא יחידי ונכנס חרשוכו בים ועליו עצי ארזים גבוהים עד לב השמים ועצי בטנים ושם מעיינות מים וכפרים לירדן ברכתו והוא מקף כמו יום או יומים , ואל דרומו כחצי יום היא עיר הנזכרת מסכת שבת פרק כל מתבי ומסכת מנחות וחולם , ושכה לודקיא וקורין לה לארדיא והלועזים אל לגא ובין העיר הזאת

וההר הזה הוא הר קטן קורין לו אל הורי ארה , וכן ביניהם עיר ושמה קבותיא רחוקה מן היס
 כחצי שעה , ואומר אני כי זה ההר הוא ההר המבוקש כי שאר הראשים אינם הרים , עוד
 שהעיריות, הנזכרות בגבולי השבטים נמצאים עד המקום הזה גם שהוא מכוון כנגד חמת זה
 במזרח וזה במערב וביניהם כשלושה ימים ברוחב , וזה שהריועמה שהוא לשבט אשר היא
 היום אל מזרח זה ההר כחצי יום , וכמעט שהיא צפונית לו , וקורין לו היום עים , וכן
 תמצא לדרום זה ההר כשני ימים עיר הלבנה שהיא לאשר גם כן ולא שבו שמה , ורחוב
 וקורין לו רחב , וכן חסון וקורין לו חסם , וכן קבותיא שזכרנו , ולולו שרשיזל פי
 קפלוריא שם עיר יושבת על חדרו של הר , הייתי אומר שזה הוא קבותיא הנזכרת ושמה
 אמר זה רבי יהודה להיותו קרוב לחר וכדי שיעצו שני החושים ביושר לא שזה יצא מסוף נחל
 מצרים וזה מגובה ההר הזה , וכן לדרום זה ההר הוא מקום שנאמר עליו ויפסלו בוני שלמה
 ובובי חירום וחגבלים וכן בספר יחזקאל זקני גבל וחכמיה וקורין לה גובלא , ואף על פי
 שרשיזל כתב בספר מלכים גבלים שם אומה , ונראה שהוא גבלה שזכרנו פרק החולץ
 דאמרי רבי חייא בר אבא איקלע לגבלא הוא בנות ישראל דמעברין מגרים שמלו ולא טבלו
 הזא חמרא רמזנו גוים ושתי ישראל וחזא תורמוסא דשלקי גוים ואכלי ישראל ולא אמר ליהו
 ולא מידי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה צא והכרז על בנייהם שהם ממזרים ועל ייבן משום
 ייבן נסך ועל תרמוסן משום בשולי גוים לפי שאינן בני תורה , וכן סוף מסכת כתובות , רבי
 יהושע בן לוי איקלע לגבלא חונחה להנחה קטופי דהוו קיימי בגופני כי עגלי אמר עגלי בין
 הגפנים , אמרי ליה קטופי בינחואמר ארץ ארץ הכניסי פירותך למח את מוציא פירותך
 לגוים הללו שעמרו עלינו בחטאתינו אין חמלך במסיבו , (פי' קטופי אשכולות) והוא לשון
 ערבי קטף השית בלועה ותרגום לא תבצור לא תקטוף , וכן כתוב סוף ספר יחזקאל , ופאת
 ים הים הגדול מנבול עד נכח לבא חמת ואת תרגם יונתן ורות מערבא ליכא רברך
 מתחומא עד לקבל מעלנא דחמת דין רוח מערבא , וציון מכללם ,

ודע

כי מי שהוא בראש זה ההר ופניו למזרח א עבר פניו יהיה חמת וכמעט שהוא נוטה
 אל הדרום , ויהיה בינו ובין הים מקומות מפורסמים כגון צחיון , חצאן אלקראת
 ומציאתו , ואל דרום זה ההר על שפת הים לכמו שני ימים הוא עיר גדולה ושמה בלשון תורה
 סין , שראבלום אל שם וכן סמוך לה ערקא לא שבו שמה , ועל שניהם אמר הכתוב ארץ
 הערקי ואת חסינו ואל דרום סין זה כמו שני ימים על חוף הים גם כן עיר ושמה היום בירוא
 ולפי דעתו היא עיר שנאמר עליה בסוף יחזקאל , זה גבול הארץ לפאת צפונה מן הים הגדול
 הדרך חתלוק לבא צררה חמת בירוא סברים , ואף על פי שיש מרחב בינה ובין חמת וסברים
 כי סברים לפי דעתו היא עיר שקורין לה סיואר סמוך לחמת כחצי יום למערב , ורשיזל כתב
 בירוא וסברים כל העיירות הללו במצר הצפון עכ , ולפי מה שבראה מאו העיירות כשנתחיל
 מן הים הגדול יהיה סדורן בירוא סברים חמת , ופרקא דחסידי הוא שזכר בירורג אלעזר
 איש בירוא ובין חמת ובירורג זה כשני ימים או שלשה , והנה תמצא בפיההסון חלוק בין
 בירוא ובין באירות אשר לבנימין כי לבארות קורין לו אלבריא , ואל בירוא קורין לובירות
 בסיו דגושה , והכתוב שהזכיר ארץ הכעני והלכנון הנה זאת ארץ הלכנון ואם כן תמצא
 לצפון ארץ ישראל הערקי והסני קרובי זה לזה כמו שתמצא לצד דרומה האשדודי והאשקלוני
 סמוכים זה לזה ,

הרי

שיש לנו בחסד עלינו ידועת ברורה בהר הזה , וכתב רש"י זל מקצוע צפוני הוא
 הר ההר שהוא נכח לבא חמת , עכ והרב זל הוציא מכה הכתוב מה שאנו רואים היום
 יו א 16 i בעינינו

פרק אחד עשר

בעינינו וכל הכנעני והלבנון פי אותם שיושביו בהר הלבנון ודבריו רש"י זל מסכי עמנו עם
ראיותינו ההכרחי וא"כ כל מה שהו' לדרומו הוא ארץ ישראל מן התור עד נחל מצרי' והעיר'
הנדוד' אצלנו בין שתי אלו הנקוד' שהם על שפת הים מצפון לדרום הם אלו תחלה זה החר
הטוב להקיא גבל סוף בירותא צידוק צור המעטיר עכו חיפה קסריאה אכשף יפו עקרון
אשקלון עזה דרוק עוקיה נחל מצרי' ואם שעזה ועזקת רחוקים מן הים בשתי שעות
ועקרון כמו ארבע שעות וכבר ידעת כי עכו הוא לשבט אשר וכן צידון וידעת כי במרה שבין
עכו וצידון באמצע הוא צור ואם תאמר שחירם מלך צור מלך היה בזה אינו בשל' ליהוד'
ארצו ארץ ישראל שמלכותו אינו חותך דסדנא דארעא חד היא והתורה לא סלק מגבולי
הארץ שום חתיכה אלא שנתנה להם לישראל כל מה שבין מקצועות אלא מסעי' וכן הענין
בארץ האשור וזולתו שהיו בתוך הארץ שלא הורישום ישראל ואם תאמר שאלו היו לבס
גם חירם היה משועבד לרוד ושלמכת וסר למשמעתם גם נמצא שבימי המלכים היו לצידוני'
מלך נוי וכמו שנראה מאתבעל חותן אחאב ואף על פי שהוא ארץ ישראל כלכם בה מוציאה
מקדושתה כמו שהיו הענין בקטרון וגזר בית שאן וזולתם שלא הורישום בני ישראל וצידון
מכללם וכן אלו כל שפת הים עד הר החר גם משם יתרחב למזרח שהיו עיריותו נכורות
שם וכתוב אשר ישב לחוף ימים ואם כן יהיה ארצו כמין גם מרה שאני מניח עקרון
וקסריאה שחרי עקרון תעקר גראה שחו מקום שבין עכו ובין אכשף וקורין לו קסריאה ויהיה
זה קסרי בת אדום שתחלתה הייתה משל פלשתים והיא הנזכרת מסכת מגילה ועוד נמצא
בין יפו ובין אשקלון עיר קורין לו היום עאקר אבל לפי פשטי הכתובים נראה כי עקרון תעקר
הוא הסמוך לאשקלון ואם כן היתה קסרי בת אדום בארץ יהודה שהיו אותו עקרון הוא
דרומי מזרחי אל יבנה שהוא ליהודה ואם קסרי בת אדום היא קסריאה שזכרנו תהיה בארץ
אשר שהרי היא צפונית לאכשף שהוא לאשר ולא יחכן שהיתה בתחום יששכר כי אם
תוציא קו ישראל מעין גנים אל הים הגדול תהיה קסריאה דרומית לסוף הקו ההוא הנפול בים
בארבע שעות ואם הוא כך קרוב הדבר לומר שקסרוא הוא קסריאה ולזה אמרו במדרש
איכה סביבו צריו בגון קסרוא לחיפה ועוד היום שם בגון רומי גדול מאד ונתוספת
מסכת דמאי פ"ק הלכות כן הספינה ביפו ומן הספינה בקסרי חייב וזאת שהזכרנו בים
תבו וצפונית ליפו כמו יום ועל כרחי' קסרי אינה קסריון וכמו שנראה הענין דסוף מסכת
אהלות לקמן וכן מההיא דפרק תישן מעשה ברבי אליעזר ששבת בסוכתו של רבי יוחנן
ב"ר אלעאי בקסרי ואמרי' לה בקסריון ושמה בכלם הוא קסריון בסירת איבת רבתי שישי
ושמתי בת אדום זו קסרין ורומי גם עליך תעבור כוס זו קסריו ורומי תשכרי ותתערי זו קסרין
ורומי ועקרון מזרחיים כארבע שעות כמו שזכרנו הרי שהתוספת מן החרת היות קסרי
אל קסריאה הנזכרת שהיא על הים והאל יתעלה יאיר עינינו במאור תורתו

מהר

החר זה נטה ובסוף ובלך למזרח נושים מעט ל הדרום דרך שלשת ימים ונמצא
לבא חמת שזכיר הכתוב עוד מתאריך זה המצר עד שיכלה לחצר עינן
ויהיה חצר עינן הקצה הרביעי והוא צפוני מזרחי וכתוב מקצה צפונה אל דרך יד חתולין
לבא חמת חצר עינן גבול דמשק צפונה אל יד חמת וגומר וכתב רש"י ז"ל דמשק במקצוע
צפונית מזרחית אצל חצר עינן אך משיבין את הארץ ודבריו אל דבריו נביאורת אלא הענין
הוא כך כפי מה שאנו רואים חצר עינן היא למערב חמת יום נוטה לדרום וקורין לו חצר
אלא קרש והוא על הר בינוני ודמשק הוא לדרום חמת ביושר כמחלף ארבעה ימים ולמען
דעת צדקת הכותן יתעלה שמו אגיד לך גם בפעם הזאת המקצועות שהם לצפון שהדרומיות

פרק אחד עשר

ס א

ידעתם מהר הזהר עד חמת נוציא קו ישר ויהי ראשו המערבי נוטה לצפון וראשו המזרחי נוטה
 לדרום אחר תוציא קו מחמת אל חצר עינן . ואחר מחצר עינן אל דין שהוא שפם ויהיה אורך
 זה הקו כמהלך ארבעה ימים ואלו השני הקוים הם על זוית נרחבת וכל מה שהולך למזרח
 דרום זה המרובע הוא סוריא ושם חמץ ובעל ביק ורמשק חולתם . ואם היה פי חצר עינן
 גבול רמשק צפונה אל יד חמת כלום דן שול מקצה צפוני מחצר עינן שבקצוע מרחק שהוא
 בגבול רמשק . ובתורה כתוב ויצא הגבול ופרוכה והיו תוצאותיו חצר עינן זה יהיה לכם
 גבול צפון . הרגם רב סעדיה ויכרוגו אליו זפרון ויכתהו אלי חצר עינן הדא יכון לכם חד אל
 שמאל . (פי' אנתהי תכלית) ומחצר עינן נשה ונלך לאורך המזרח ופנינו לדרום מהלך
 אלמסוני נוטה למערב מעט עד הגוענו אל שפם שכן כתוב וההאוימת לגבול קדמה מחצר
 עינן שפמה ומשפם הולך המצר אל הרבלה למזרח העין והולך לדרום עוד עד הגיעו לצד ימה
 של טבריה למזרחה שכן כתוב וירד הגבול ומתה על כתף ים כנרת קדמה והוא ים גנוסר
 ומסתברא שאין זה הרבלה הנזכרת בספר ירמיה בענין שכתוב על צדקיהו ויקחו אותו ויעלהו
 אל כוכבדנצר מלך בבל רבלתה בארץ חמת . וכתב רש"י זל רבלתה היא אנטוכיא ורבלתה
 הנזכרת בתורה היא לדרום שפם וארץ חמת הוא לצפון שפם מזרחית והנה בגבול המצר
 המזרחי מפסג יורד מחצר עינן אל כזרח ימה של טבריא יורד עוד לדרום אל הירדן והולך לו
 עד הגיעו אל הקצה הראשון שהוא ימה של סרום והוא שכתוב והיו תוצאותיו ים המלח . אלת
 גבולי הארץ של שבעה עממין לבד .

ואין

בכל התורה כלה שבכתב ושבעל פה שיכחיש את זה ורבתי ע"ה לא באו להוסיף
 על אלו הגבולין ולא לגרוע מהם שהם לא כבשו ולא חלקו אלא שבאו להגיד
 ולהודיע מה שכבשו עולי בבל מן הארץ הזאת שבתוך לו המצרנים שהיו עולי מצרים הרבר
 מבואר שכבשו הכל מן הקצה אל הקצה . כתב הרמב"ן זל פרשת ואלה המשפטים . וכתוב
 ביהושע ותעברו את הירדן ותבואו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו האמורי והפריזי והכנעני
 והחתי והגרגשי החיו והיבוסים ואתן אותם בירכם וכתוב ואשלח לפניכם ארת הצרעה ותגרש
 אותם הנשארים בהם כי אחרי נתני בידכם כל הנזכרים שלהתי הצרעה לגרש הנשארים
 והנשותרים עוד כתב זל פרשת ואלה שמות . אל ארץ זבת חלב ודבש אל סקום הכנעני
 והחתי . יזכור בכאן ששה עממין ויניה השביעי אולי לא היתה ארצו זבת חלב ודבש כאלה
 וכן בפסוק כי לך מלאכי לפניך הזכיר אלה הששה ואולי הוא רמז שאלה כבשו תחלה כי הם
 נקבעו על יהושע ונותנם ויבידו ורבתי זל אמרו הגרגשי פנה ולכך לא נזכר עם הנזכרים
 שנאמר בהם והכתרתיו . וכן בכאן ורמוז אל הנלחמים שכבשו . וטעם אל מקום הכנעני
 שלא אמר אל ארץ הכנעני . כאשר יאמר בשאר מקומות לרמוז שירשו אותה ויכרתו
 וישבו במקומות . לא שיהיו יושבים בקרבם כאבותם עוד כתב סדר בא אל פרעה והיה כי
 יביאך וגומר אף על פי שלא מנה אלא חמשה עממין כל ז' עממין במשמע . שכלם בכלל
 הכנעני הם ואחת מן המשפחות שלא נקרא לה אלא כנעני לשון רש"י ובאמת שהם בכלל
 כנעני שהם בניו כלם ולפי' כשאמר והיה כי יביאך יכלול את כלם . וכן אמר הכתוב בכלל
 מקום ארץ כנען . ודעת רבתי שארץ חמשה עממין הללו זבת חלב ודבש ולא היה כן בארץ
 השנים הנשארים . ולכך יבשרם בארץ הזאת וכראיתא בספרי לענין כבוים וכן במכילתא
 בפרשת בא . עוד שנו בספרי ונחלה לא יהיה לו זו נחלת חמשה עממין בקרב אחיו זו נחלת
 שני עממין . הרי שהפרישו בפני עצמן חמשה עממין הללו לפי שהוא עקר הארץ שבר
 הכתיבם שהוא זבת חלב ודבש והגרגשי לא נזכר בתורה רק בפסוק ונשל גוים רבים מפניך

פרק אחד עשר

הלכך אמר רבים . וכן כלום החרם תחריכב החתי והאמורי והכנעני והפרזי החוי והיבסי
הלא הזכיר הגרגש וירמו כי לא יבא עמם למלחמה ויפנה מפניהם עד כאן הרמב"ן . ובעורא
בפי' שכבשו הכל שנאמר וברות עמו הברית לחרת ארץ הכנעני החתי האמורי והפרזי
והיבסי והגרגשי לתת לרועו ותקם את דברך כי צדיק אתה . וכתוב ויבואו הכנעני וירשו את
הארץ ותכנעו לפניהם את יושבי הארץ הכנעניים ותתנם בידם ואת מלכיהם ואת עממי הארץ
לעשות בהם כרצונם וילכדו ערים בצורות וארמה שמנה . ועל ארץ אשר כתוב בתורה
כאשר שמנה לחמו . מזה נאמר שארצו מאותם החמשה עממין שארצם זבת חלב ודבש
הרי שעורא ע"ה הזכיר בכבוש הראשון גם הגרגשי והחוי אין ספק שהיה בכבושו שהרי ארץ
שכם מן החוי היה וכן הגבעונים מן החוי וכמו שהוא בענין . אמרו לו מסכת סוטה על שכם
בארץ הכנעני הלא בארץ החוי הוא . ומיהו הא כתוב עד מקום שכם עד אלון מורח
הכנעני אז בארץ . ואמנם בימי יהושע לא כבשו הכל שכן כתוב ויהושע זקן בא בימים וגו'
ואמר ואת הארץ הנשארת כל גלילות הפלשת' וכל הגשור' מן השיתור אשר על פני מצר'
ועד גבור' עקרון צפונה לכנעני תחשב חמשת כרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני
הגתי והעקרוני והעוסי מתימן כל ארץ הכנעני ומערה אשר לצידונים עד אפקה עד גבור'
האמורי והארץ הגבול וכל הלבנון מורח השמש מבעל גר תחת הר חרמון עד לבא חמת .
ופרשי' ול מתימן . פסוק ראשון מנה מצר הדרומי מן המזרח למערב וזה מונה רוחב אותה
המקצוע הנותר ליכבש כמה הוא מן הדרום לצפון . מתימן כל ארץ הכנעני ומערה וגו' .
ובמצר המזרח נשאר לכבוש במקצוע הצפון כל הלבנון מבעל גר שהוא בסוף הכבוש עד
סוף המצר של צפון ארץ ישראל וברוחב מן המזרח למערב עד לבא חמת וזהו כל מצר הצפוני
שלבא חמת במקצוע צפונית מזרחית באלה מסעי' ע"כ . עוד כתב לו למשה מזה . יהודה
ועמור על גבולו מנגב ארץ ישראל ששם נפל גורלו כל המצר הדרומי ובית יוסף מצפון צפוני
כמה שנכבש כבר ועוד יש הרבה לכבוש עד המצר מבעל גר עד לבא חמת שהוא אצל הח
ההר במצר צפונה . והשבעה שבטים יחלקו אותה וכן עשו שכבשוה כולה בימים ההם
לגבולותיה הנזכרים בגבולותיה באה מסעי' . וליזה הנביא בהוכיחם מזכיר אותם הגבול' דברך
עמוס . ולחצו אתכם מלבא חמת עד נהל הערבה . פרשי' ול מלבא חמת עד נהל הערבה
גהל מצרים שהוא במקצוע דרומית מערבית . ע"כ . ובס' יחזקאל כתב לו חוף הים הם הפלשת'
שיושבין במקצוע דרומית מערבית של גבול ארץ ישראל על הים האחרון . ומסכת תענית
ד"ג אומר בשבעה ב' ש' אחר החג כרי שיגיע אחרון שבישראל לכהר פרת ופרק אלו מצאות
סקדש ראשון דנפשי ישראל שובא דכתיב כחול אשר ע"ל שפת הים בעי כול' האי ואמרונן
מסכת סוטה פרק א' נאמרין בכל לשון עורן בירדן אמ' להם יהושע דעו שעל מן אתם עובדים
את הירדן על מנת שאתם תורישו את כל יושבי הארץ . שנאמר ואם לא תורישו את כל
יושבי הארץ וגו' וכתוב כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם . אם אתם שומעין כושר ואם
לאו באים המים ושוטפים אותכם מאי אותכם אותי ואתכם . הנה זמן כבוש יהושע חמש
שנים שכן כתוב ועתה הנה החיה י' אותי כאשר דבר זה ארבעי' וחמש שנה מאז דבר ו' את
הדבר הזה אל משה . והשליחות היה שנה ראשונה לצאתם מארץ מצרים . ושאר הכבוש
היו שתי שנים שכן אמרו לו שבע שכבשו ושבע שחלקו . והכתוב מעיד שכבשו הכל בזמן
המלכים שכן כתוב ויעש שלמה בעת החיאת את החג . וכל ישראל עמו קהל גדול מלבא חמת
עד נהל מצרים . וכן תמצא בדברי הרמב"ן ול' כמה שכתב כי מן הבאר ההיא ירמו לבירת
המקדש ושלושה ערדי צאן עולי שלשת רגלים ישקו העדרים כי מציון תצא תורה ודבר י'
מרושלם .

מירושלם, ונאספו שמה כל העדרים באים מלבא חמת עד נחל מצרים, וכמה כיוצא בזה.
וכן רבותינו ז"ל הזכירו הענין כך כלומר שכבוש עולי מצרים היה מהר מהר עד נחל
 מצרים, גרסו ריש פ"ו מסכת שביעית, שלש ארצו לשביעית כל שהחזיקו עולי
 ככל מארץ ישראל ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד, כל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר
 ועד אמנס נאכל ולא נעבד, מן הנהר ומאמנס ולפנים נאכל ונעבד, ומסכת חלה פ' בתרא
 רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת, מכזיב ועד הנהר
 ועד אמנס שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שעור ושל כהן אין לר"ה שעור
 מהנהר ומאמנס ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שעור ושל כהן
 יש לה שעור ושכול יום אוכלה, על החיא דמסכ' שביעית פה"ם זל יש מי שקורא אמנס והוא
 אמנה ויש מי שקורא אמנס, וענין לא נאכל ולא נעבד שאמור לנו עבודת הארץ ההיא
 ואם תעבד על דיי אחר אסור לאכול ממה שתוציא, ושומר נאכל אבל לא נעבד ר"ל שאין
 מותר עבודתה ואם נעבדה יחיה כל הצומח בה נאכל בקדושת שביעית, ושומר נאכל
 ונעבד שמותרת עבודתה בשביעית והצומח בה יאכל בלא קדושת שביעית אלא כפירות כל
 שנה, ומה שפי' ז"ל על החיא דמסכת חלה, שלש ארצות לחלה עניינו לשלשה חלקי החלק
 הארץ לענין חלה, ארץ ישראל כלה וגבולה עד כזיב והיא הארץ שהחזיקו בה עולי בבל
 כמו שהתבאר פ"ו משביעית, והיא הארץ שנתקדשה קדושה שנייה בעליה עזרא היא חייבת
 בחלה אחת והתנן לכהן, ומכזיב עד הנהר עד אמנס והיא ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי
 מצרים ולא נתקדשה בימי עזרא אבל נשארו שם הגוים שוכנים היא חייבת שתי חלות אחת
 של תורה ואחת של סופרים, ומהנהר ומאמנס ולפנים ר"ל שאר הארץ בלר"ה שהיא ארץ
 העמים והוא חוצה לארץ ושכנו בה ישראל אחר גלותם מארצם ארץ העזבי יתחייב בה גם כן
 שתי חלות אבל שתייהן מדרבנן, ע"כ, ובחבור הלכות הרומות פ"א פי' לנו ז"ל אמנה ונהר,
 שאמר ומכזיב ולחוץ ועד אמנה והוא סמנוס ועד הנהר והוא נחל מצרים לא החזיקו בו וכזיב
 עצמה לא החזיקו בו, מדרש חזית תשורי מראש אמנה רבי הונא בשם רבי יוסטא כשם רבי
 שונם עתידות הגלויות מגיעות עד תורי אמנס ואומרות שירה שבערה אחרים בשלו אחר

מות יהושע.

נמצא

שעולי מצרים החזיקו כל גבולי ארץ ישראל הנזכרים בתורה פרשת אלה מסעי
 באוהך כלום מדרום לצפון שתחלה היה כבוש הדרום ואמנה הוא הר החר כלום
 תורי סמנוס, והמשנה אמרה שהחזיקו מכזיב ולדרום עד נחל מצרים ומכזיב ולצפון עד הר
 החר, ויחיה כזיב שבזאת המשנה לזכרון מה שהחזיקו עולי מצרים כמו נקודה שעליה חסוב
 החנו, וזה שאותה של מסכת חלה שאומר מכזיב ועד הנהר רוצה לומר שאם יש מכזיב ועד
 הנהר מקום שהוא כמו המקומות שהם מכזיב ועד אמנס כלומר שהם מכבוש עולי מצרים
 לבד כענין בית שאן וחביריו שתי חלות, מהנהר ולדרום ומאמנס ולצפון שתי חלות, גרסו
 במסכת גושן פ"ק, ואם שכר וזכרונה, אי זהו ארץ ישראל ואי זהו חוצה לארץ כל ששופע
 ויורד משורי סמנוס ולפנים ארץ ישראל משורי סמנוס ולחוץ חוצה לארץ, והנסיך שבים
 רואין אותם כאלו חוש מתוח עליהן משורי סמנוס ועד נחל מצרים מן החוש ולפנים ארץ
 ישראל מן החוש ולחוץ חוצה לארץ, רבי יהודה אומר כל שהוא כנגד ארץ ישראל הרי הוא
 כארץ ישראל שנאמר וגבוליים.

אמנם

בגבולי חתורה שברוחב הארץ כלומר ממערב למזרח שבעד הצפון פשישא
 שלא כבוש הכל בימיו רוד המלך שהרי מפני כה שנשאר לכבוש ולא כבוש

פרק אחד עשר

דוד אלא שקפץ אל ארם בחרים ואל ארם עובא והניח לכבוש תשלום גבולי הארץ הוא שירד כבושו ממעלת ארץ ישראל לגמרי. ומיהו הארץ מקרן מזרחי צפוני נראה שכבושו שהיה כתוב בדברי הימים וקהל דוד את כל ישראל מן שיחור מצרים ועד לבא חמת לחביה ארם ארון האלילים מקרית יערים וגו' ואולי נשאר לכבוש או ארץ הערקי והמיני שהם סמוך להר ההר כלומר לטורו כמנוס שהוא קצה ארץ ישראל מערבי צפוני.

ומה

שכתבנו ותבאר שארם שראשו דמשק הוא חוץ למצרני ארץ ישראל המזרחיים וכתוב ויתר דברי ירבעם וכל אשר עשה ונבורתו אשר נחלם ואשר השיב את דמשק ואת חמת ליהודה בישראל הלא הם כתובים וכו' ודמשק הם במקצוע מזרחי צפוני לארץ כנען וכן כתב הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה וכו' (פי' השיב מיד מלכי ארם). וכן לשלמה בעלת ותדמור והוא לדרום דמשק. בראשית רבה פרשת וירא שרה וירש ורעך את שער אויביו זה תדמור. איכה רבתי רכי אומר אשרי אדם שהוא זוכה לראות במלכותה של תדמור למה שהעמורה קשטים לחרבן בית המקדש שמונים אלף לחרבן ראשון ושמונים אלף לחרבן שני וגבי שלמה נמצא כל העם הנותר מן האמורים החתי והפרזי החוי והיבוי וכו' ויעלם שלמה למס עובר עד היום הזה. מסכת יבמות פ"ק ההוגא בשבעה עממין כתוב. ומקשו התוספת והיאך כרת שלמה ברית עם חירם מלך צור והיא כתוב לא תכרות להם ברית. ולרבנן לא איירי אלא בשבעה עממין. ומתריצין דלא אסרה תורה אלא כורת לעז ודכתיב להט ולא להיהם ברית. אי נמי חירם גר תושב הוה. כתב הרב הלכות גדולות בהלכו' נחלות שבעה גוים דאשלימו קמי כבוש הארץ שרי למיעיל בקהלא דישעאל וכו' אסר רחמנא גוים בארץ ישראל אבל דשרו בהוצה לארץ לא אסר רחמנא ועל שבעה גוים דלא עילי בקהל ואע"ג דמיתגירי בלא תתתן בס קיימין וקאמר' תרד אמר רבא בגיותן לית להו חתנות וכו' בעלמא הוא כיתגירי אית להו חתנות ואסור לאתחונן בהוואי קשיא לך רחב הונכה דאיתגירה ונסכה יהושע דוסקיתא הוה ולא משבעה גוים הוה ואת כן צור מארץ שבעה עממין הוא. נתחוסה פרשת אלה מסעי כי אתם באים אל ארץ כנען ארץ של פרקמשיא ארץ שבה סחורה כ"א אשר סחוריה שרים וכו'. וזה על צור המעטירה הוה דכתוב ומה שלא כבושו בימי דוד כבר יצא ממה שאמרנו שהוא משפע ולמורה ושפא לזה הוא שפירש הר"ם ול מסכת גיטין מרקם למורח. למורח ארץ ישראל אבל מן ועד באר שבע לא הניחו כלל או אם לא חמש טרני פלשתים שהם על שפת הים. וכבר זכרנו במה שקדם שכבושו עולי בכל לא הירדק חזקה והמלחמה מעושה. אבל כבוש עולי מצרים פשוט הוא שעם שהיה להם עור אלהי היו עדיין המלחמות חזקות. ולזה הוא שהתירה להם התורה דבר האסור כאמרם פרק הכל שוחטין ובתים מלאים כל טוב אמר רבי ירמיה בר אבהו אמר רב קתלי דחזירי קותלי נראה דמשוב קא דריש. והכי אכרז במסכת מגילה פ"ק וישנה ואת בערותיה לשוב שרצו להאכלה קתלי דחזירי. ומה שאמרו קותלי דחזירי כלומר שהותר להם הדבר האסור בשעת הכבוש אם היה נמצא אצלם מוכן ולא יתבללו בכבושם להכנה אחרת ואחר תכבוש חזר הדבר לאסור ומסתבר דכתיב דבך אמור הנמצא בשלל הגוים הוא שהתירה להם התורה מיהו בשר נחירה ללא אשתרי להו ולא איפשיט בעיא דרבי ירמיה וכן נמי כתב רבי' האי וז' ושפא מזה הטעם הוא שהתירו חכמי' ול' ארבעה דברים דאמרו מסכת ערובין סוף פ"ק ארבעה דברי' פטורין במחנה מביאין עצים מכל מקום כלום' אפילו כרתו אותם בעליהם ועשאוהו חבילה אין בהם משום גזל ופטורין מר"ה צ"ת ידים כלומר מימים ראשונים דאלו מהאחרונים חייבין ומרכאי כלומר שפא כילין אותם דמאי' וכל ערב כלומר שפטורין מלערב

מלערב מאהל לאהל כענין ערובי חצרות אבל ערובי תחומין חייבין

על

מה ששנינו המביא גט ממדינת הים צריך שיאמ' בפני נכתב ובפני נחתם רבן גמליא
אומר אף המביא מרקם ומן החגר רבי אליעזר אומר אפילו מכפר לודין ללוד וכו'
דבי יהודה אומר רקם למורה ורקם כמורה מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום מעכו לצפון
ועכו כצפון פ'שי זל מרקם ועד סוף העולם למזרחו הוי מדינת הים ואם כן הוחתם במקום
ההוא הוא מרקם שבמורה ארץ ישראל עד הים הגדול וכן כתב נמי הר"ם ול' בהבחר ופי' רקם
קדש וקדש זה הוא קדש שבהר גתלירומי לשפם כחצי יום והוא מערי המקלט וממטה
שרקם זאת המשנה אינו זה הרקם לפי שרקם המשנה הוא בחוצה לארץ שהרי יש לה
מדרגות ה"ק אומר שהמביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם ופ'שי זל
שכל חוצה לארץ קרי מדינת הים לבר מבבל ובא ר"ה והחומר יותר אף המביא מן הרקם ומן
החגר ובא רבי אליעזר והחמיר יותר אף מכפר לודין ללוד וכו' וכו' ויזיב שעמא רבה מתרץ
לשעמיה דכולי עלמא לפי שאין בקיאין לשמה והכא ה"ק סבר הני כיון דסמוכות מגמר גמירי
בלומר רקם שסמוך לארץ ישראל אבל מ"מ הוא חוצה לארץ ואתא ר"ה למי' מובלעות
גמירי כלומר כפר לודין ספני שהוא כבלע בתחום ארץ ישראל אבל סמוכות כגון רקם
כלומר כיון שהוא חוצה לארץ אף על פי שהם סמוכות לא גמירי ואתא רבי אליעזר למימר
מובלעות נמי לא שנא כרי שלא תחלק במדינת הים ולר"ב דמתרץ לשעמי אתי נמי שפיר
ומיהו יש תמה שהרי כאן מנה בסמוכות רקם חגר וה"ה כל אותם שהזכיר רבי יהודה שבא
לסייע לר"ה ואם כן יהיו בסמוכות אשקלון והתוספת מסכת אהללות פרק ה' מיגרה אשקלון
במובלעות דאמרינן התם עיירות המובלעות בארץ ישראל כגון סוסיתא והבותריה אשקלון
וחברותיה ולהכי אית למימר שמה שהוא מובלע בארץ ישראל הוא בתחום ארץ ישראל
תוספת מסכת גיטין מעשה באחד מכפר סמי שהביא לפני רבי וישמעאל גט אשה אמר ליה
רבי וישמעאל מאין אתה אמר ליה מכפר סמי תחומה של ארץ ישראל קרובה לצפורי ויתר מעכו
ולשון הגמר מעשה באחד שהביא גט לפני רבי וישמעאל אמר ליה מחיבן אתה אמר ליה מכפר
סיסאי אמר ליה צריך אתה לומר בפני נכתב ובפני נחתם אמ' ליה והלא כפר סיסאי מובלעת
בתחום ארץ ישראל וקרובה לצפורי יותר מעכו אם כן בראה שכפר סיסאי הוא כפר סמי
זה הכפר חפשי ארצו ומצאתיו לצפון שזור כמו שעה ומעכו אל שזור למורה כמו חצי היום
ביושר ומשזור לטבריה כשלש שעות באיכה רבתי סביב צרי כגון הלמיש לבני סוסיותא
לטבריה קסטרא להייפה וריחו לנוערך לך לאובו ופרק עשרה יוחסין כגון הזמביא לפום
בהרא וכבר ידעת כי צפורי דרומי לעכו כמו ח' שעות ומשזור לצפורי לדרום פחות מחציו יום
אם כן כפר סמי קרוב לצפורי יותר מעכו וקורין לו היום כפר סמאיע וזיהי פי' יותר מעכו כלום
שכפר סמי קרוב לצפורי יותר ממה שהוצא מעכו או יותר ממה שעכו קרוב לצפורי וכן כפר
כפר הנזכר בתום בתחום סוסיתא וזכרנוהו פ"ה הוא לצפון עכו כמו חצי שעה וקורין לו
צומריא והיא סמוכה לים כמרוצת הסוס ובעלי התוספות זל הקשו למה לא שנאה המשנה
המביא גט מחוצה לארץ בפי' ותריצו שאם אמר בחוצה לארץ הוי משמע שאר עיירות
הסמוכות לארץ ישראל תנא מדינת הים דמשמע מקום רחוק לאפקי רקם חגר שהם קרובי
לארץ ישראל מ"מ מרקתני אף המביא מן הרקם ומן החגר משמע שהוצא מחוצה לארץ כמו
מדינת הים לת"ק וכפר לודין לרבי אליעזר אם כן אין זה קדש בגליל ועל כרחין יש לנו לומר
דרקם דמתני' הוא רקם רחוצה לארץ אלא שהוצא קרוב לה לא כקרוב כפר לודין ללוד וכן
בבראשית רבה מנכח דטובא קדש חוץ וכן גם כן מוכיח המקרא ויש לנו לומר שהוא מורה

דרומי

פרק אחד עשר

דרומי לשפם שאם היה צפוני אליו היה נכנס תוך מצרני ארץ ישראל שר' תורה העפונה
החולץ מהר החרר לחצר עינן ואז היה בארץ ישראל אלא על כרחי כראמר ואם כן יפול בארץ
הגולן כי הוא באותו הצד אי נמי הוא רקס והוא קרש בגליל ולמתני' דלמאורה קריליה חוצה
לארץ ואף על פי שהוא בתוך הארץ שמה לא היה מכבוש שני.

רבותינו זל' לא שנו ולא החליפו כלל כלל הלילה הגבולין הנזכרים בתורה גם מר

שמנה התורה בארץ ישראל לא באו הם וגרעוהו שדרכם להוסף גדרים

וסניגים לא לעשות מקדש חול ומארץ ישראל חוצה לארץ מה שלא עשה הכתוב ולא עזר

אלא שהודיעו מה שכבשו אלו ומה שכבשו אלו כדלעיל. אלא שנראה שכונתם זל' הוא

שיש להם הלוק בין מצווה ועושה דאורייתא למצווה ועושה דרבנן וכמו שהתבאר במה

שקדם שאם לא היה כן לא החליפו הנקודות בהרבה מקומות. ויש לומר של זה היה מקובל

בכך ולזה בכך כמו שנתראה בענין בתי ערי חומה סוף מסכת ערכין שהוא לפי המסורת.

וכן כונה בזה באמרם זל' מסכת מגלה ולמה נקרא שמה שבריה שיושבת בשכורה של ארץ

וישראל שהרי מטבריה אל נחל מצרים הוא כמו מטבריה אל הר החר בקירוב. ולא תוכל

לכוון זה אלא כך לעולם שהרי מטבריה אל דן כמו יום אחד ומטבריה אל באר שבע כארבע

ימים. עכו מכוון כנגד שבריה זה במזרח וזה במערב ביניהם כמו יום אחד. ואינו הפרש

מורגש במה שיש מעכו לנחל מצרים ובין מה שיש מעכו ור' הרי דרך שפת הים.

ונאמר גבולי התורה וקצוותיה ים המלח לבא חמת וחצר עינן הר החר נחל מצרי'

אלהן הקצוות כבוש עולי מצרים. וכבר הזכרנו שגבולי התורה הם עצמם

ארץ ישראל ואל עולי בכל נחל מצרים כזיב וזה לפי משנת שביעית אבר' לפי מסכת גיטין

והתוספות משיביות קצוות עולי בכל רקס אשקלון וחם זיוות הקוטר האלכסוני. ומרסם

לעכו ומסכת גיטין לא הזכיר הזוית הדרומי מזרזי אולי לפי סמומו שהיא ים המלח והכתוב

מוזכר תמיד מרן ועד באר שבע. וכן מוזכר הכתוב מנבע ועד באר שבע. ונבע הוא סמוך

לדן וקורין לו נבע. ומה שאמר הכתוב כל מקום אשר תדרוך קף רגלכם דרשוהו זל' בספר

וזכרנוהו ריש פי"ו.

אחר שחתבאר זה אין צריך להזכיר קצת המקומות שהם בתוך מצרני ארץ ישראל

ואפילו מאותם שהם בגבולים של כבוש שני בבית שאן וזולתו למר' יצאו

מחיוב תורה בענין מעשרות ושיביות שהדבר פשוט בהם שהוא מפני שלא כבשום עולי

בכל לא לגרעון קדושה וכמו שזכרנו ולזה תמצא סוף פרק מי שחזכו כי הו' מפטרי רבנן

מחדדי בעכו הו' מפטרי משום דאסור ליצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ כלומר שהעירורת

והמקומות שלא הוחזקו אצלם מכבוש שני קוראי' להם חוצה לארץ לפי שהם בחיוב המתנות

מדאורייתא כחוצה לארץ ואף על פי שעכו מכבוש שני הוה וכמו שכתבו בעלי התוספות זל'

ריש גיטין. תוספות מסכת דמאי פ' חזקת ארץ ישראל חייב עד שיודע שהוא פטור חזקת

חוצה לארץ פטור עד שיודע שהוא חייב. הרי לך זאת התוספות על פי מבוקשנו בשלמות.

שאם לא היה כן אנה ארץ ישראל מכבוש שני שתהיה פטורה ואנה חוצה לארץ שתהיה חייבת

שה מחיוב תורה קאמר דאלו מחיוב דרבנן הרי כמה ארצות מחוצה לארץ חייבות וכמו

שזכרנו סוף פרק עשורי.

ועוד מה ענין לחוקה שהגבולים כורעים אם שתרצה גבולי התורה ואם שתרצה גבולי

חכמים אלא כראמרני' לפי הקבלה וכן ממאי דאמר' בההיא פרקא רבי יהודה אומ'

חמרת תיורדת לכזיב חייב מפני שחוקת' מן הגליל חכמי' אומרי' חרי היא בחוקתה פטורה עד

שהודע

עכנ לכנס
טו

פרק אחד עשר

סד

שתודע מהיכן היא כלומר עד שיוודע אם היא מן הגליל שהוא לדרום וגם מכבוש שני או היא מכזיב ולצפון שהוא מכבוש ראשון. ועוד תני' הלוך מן הכפינה ביומן הספינה בקסרי חייב. וזה מפני שלא יפול בהם ספק שהיה הם בגבולי כבוש שני באמצע ואין בזה חולק אבל צור וצידון וכזיב שהם בקצה גבול כבוש שני אפשר שיהיו אותם הפירור מראשון או משני מהא' גיסא או סהאי גיסא והיו עד שתודע מהיו כן היא כלום מאיזה צד הם. וחייב רבי יהודה על כרחי' דאורייתא הוא מפני שחוקתו מן הגליל וחכמים אינם חולקים עמו בזה דאלו מדרבנן חרי כזיב שלא החזיקו בה והייתה חייבת וכמעשה שהבאנו פר' מ' ואין אותו חייב לא מדבריהם אם כן מן המבואר שכל מה שלא החזיקו בכבוש שני מסרה שהיה מכבוש ראשון שחייב מדבריהם לחוד וכן כל מה שהוא מכבוש שני שהוא עד כזיב ולא עד בכלל שהוא חייב מן התורה. וגם יתבאר מזה שמן הסתם כל מה שהוא לדרום כזיב מוחזק שהחזיק בו עזרא שחרי אמרו חייב שחוקתו מן הגליל אם לא שהם יאמרו בפ' שהניחום כענין בית שאן וזולתו שהזכירו הם זל. גם בזה דברנו פרק ה' עם שאין זה אצלו ראייה גמורה שהיה אמרו הרבנן כרכים כבושם עולי מצרים ולא כבושם עולי בבל והאי מדרום כזיב ולהלן קא מיירי. וגם מצד אחר הוא ראייה שהיה המקומות הנזכרים שהתירו היו אסורים תחלה וזה מאותה הוקרה דל' שהיו מוחזקים שהחזיקו בשניה. וזאתם שהזכרנו פרק ח' יש לומר שהם נתקדשו תחלה לזולתם. הנך רואה שחכמים זל עושים עכו ארץ ישראל כאמרם סוף מסכת תרומות רבי אבא מנשק כפי דעכו רבי חנינא מתקין מתקליה רבי אמי ורבי אסי קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא. רבי חיאי בר אבא מיגדר בעפרא. אמ' כירצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו. (פר' שזיל מנשק אלמוגים של עץ) שחיה מארץ ישראל משום חביבותא דארץ ישראל. (לא כפי סלעים). (מהקין וכי' כלום משהו גוסות תקרקע וגבשושית מרוב חיבה). וי' מתקל מתקליה כלום היה מנשק משקל האבנים משום ארץ אשר אבניה ברזל משמשא בימות החמה. מטולא בימות הגשמים. תוספת מסכת שביעית פה אין מביאין תרומת מחוצה לארץ לארץ אמר רשב'ג אני ראיתי את שמעון בן כהנא שחיה שותה וין של תרומה בעכו ואמ' זה בידי מקלקיא וגזרו עלי שאשתתה בספינה. הוי שעשז זל עכו כפי ארץ ישראל. ופרק השולח גט אמרו עכו כארץ ישראל לגישין. לגישין אין לעברים לזל ולזל בתנה תורה לחצין אלא כראמרא ועל ררך זה הם הירושלמי חלוק בעכו עצמה ועוד שכזיב שהוא קצה כבוש שני הדרומי הוא לצפון עכו כמו יום וכמו שכבאר בג' ה' וכן רבי שהתיר בית שאן וליכא מאן דאמ' לאו ארץ ישראל הוא וכן בירושלמי קסרי וחבריו הנזכרים פרק ח' וכן אשקלון פטורה גם כן מטעם שפטרו בית שאן וכמו שכתבו התוספות ריש גישין ובי'ת שאן מכבוש עולי מצרים היה לבר אם כן ילמד סתום מן הספורש. כל אלו המקומות הם בתוך מצריני התורה של עולי בבל אלא בית שאן לא כבשורה עולי בבל והתירוהו אף אני אבאי אשקלון קברי בית גוברין ונפרצמא. אשקלון אמרו עליו כפי שאין בו משום ארץ העמים אף אני אביא דכותיה אם כן והיו כלם בתוך מצריני ארץ ישראל ומכבוש עולי מצריים לחוד ואין בהם משום ארץ העמים והיכא איתמ' הא דאשקלון בתוספת מסכת אהלות פרק י' עיירות המובלעות בארץ ישראל כגון סוסיתא וחברותיה אשקלון וחברותיה אף על פי שפטורות מן המעשרות וכן השביעית אין בהם משום ארץ העמים. וקורם שהתירם רבי נהגו אבותינו בו איסור כמו שקדם. וזה אפילו בפירות הגוי. אמרו בתוספת מסכת אהלות פרק ז' העד רבי יהודה בן יעקב סבית גוברין ויעקב בן יצחק סבית גופנין על קסרין שהחזיקו בה ישראל מעולם והתירוה שלא בסניין אמ' רבי חזקיה אותה שגה שביעית היית והלכו גוים לקרקעות

פרק אחר עשר

שלחם והניחו שוק מלא פירות ובאו ישראל בזוזום בחזירתן אמרו בואו ונלך אצל החכמים
שמה היתרו להם חזירין אמ' רבי יריקא באדר השני נסכו עליה עשרים וארבעה
קנים והתירוה שהיו הכל נכנסין לתוכה פי' הר' שמשון זל שהחזיקו בו מעולם שהיתה
של ארץ ישראל חייבת במעשר ושביעית והתירוה פי' שלא במנין מעצמן התחילו לנהוג בה
היתר מפטרה ממעשר ושביעית אף על פי שלא נכנסו החכמים להתירה במנין. ובזבובים ולא
אזרם משום שביעית לאתר הביעור. בחמישית באדר השני בשנה החמישית של שמיטה
בכנסין לתוכה ואין בה טומאה משום ארץ העמים. וכל אלו אף על פי שפטורים מהסתנות
בקרושתן זה הם המעשה היה באלו הזקנים על קסרין כמו שהיה מעשה רבי עקיבא בירושלם
בשנה. וזה שקורם לכן החזיקו בה ישראל מעולם בחיוב הסתנות ואחר כך באו לו הזקנים
וברקו וחפשו עליו ומצאו שלא החזיקו בו עולי ככל והתירוהו מאתה שעה ואילך וכן רבי.
שאפילו בפירות שביעית של גוהניו בו נהנין בו איסור קודם לכן. והיו שאמרו שם מעשה
רבי ורבי ישמעאל רבי יוסי ורבי אליעזר הקפרי ששבתו בחנותו של בלור והיה רבי פנחס בן
יאיר יושב אמרו לו מה אתם בה וכו' אמרו לו אם כן בואו ונמנה עליה לפטרה מן המעשרות
ולא נמנה עמהם רבי ישמעאל בר' יוסי כשיצא אמ' ליה רבי מפני מה לא נמנית עמנו אמר
ליה על שומאח שטימאתי שיהרתי ולא על מעשרות מתירא אני מכה גדולה שמא ירצו ארבי
ראשי. פי' רבי' שמשון זל אמרו לו אם כן שאתה מעיד שהיא כחוצרת לארץ בואו ונמנה
עליה לפטרה מן המעשרות ולא נמנה עמהם על המעשר שהיה כתיבא מפני גדולי הדור.
אכל על השחרה נמנה ומסך על עדות של רבי פנחס בן יאיר שאין בה טומאה עד שישחרה
הגוי במדור ארבעים יום שהם ימי יצירת הולד ושמה קבר שם נפל והיינו דקאמר להו על
שמימתי שיהרתי בלומר על מה שהחזיקו בו שומאח כל ימי אני נמנה לטהר ולא אני נמנה
לפטור מן המעשר עכ' גרימין מסכת אהלות בסופה מדורות הגויים שבימים מדיח קסרין
ומעריב קסרין וקבורת מורת עכו היה ספק ושהיהו חכמי' והתהרע פשוט הנאם בלא המקומות
הוא מחיוב מעשרות ושביעית והנה מצאתי בספר מוגה מאד ומעורר קסרין ואם כן הוא צפוי
וכן במשניות הרמ' זל מצאתי קסרין בטי' לא בסמך. גרסי' בספרי פנו ומעו לכבש ועוד
הר האמורי וכו' ובחוק הים זה אשקלון ועזה וקסרין. פ' שני זל בערבה הוא מישור שהיה
ורבי' סעדיה זל תרגם אל גור בהר זה הר המלך והוא אפרי' בשפלה זו שפלה דרום קסרי
ידוע הוא שהיה מקום חכמים כאמרם רבין הקסרי. ונראה דרבי אבהו היה בדיפה של קסרי
בר' יוסי דצפורי דאמרי' פרק אלו מגלהין כי נח נפשיה דרבי אבהו כחורת עמורי דקסרי דמעין
דרבי יוסי שפוך כרבי דצפורי כלום. וזה בקסרי כוזה בצפורי ואמרו. אתקין רבי אבהו בקסרי
תקיעה שלשה שברים תרועה ותקיעה ומה שאמרו זל מסכת גיטין פ' למימר דעכו לצפונה
דארץ ישראל קיימא ורמיבזו היה מהלך מעכו לכיב מימינו למזרח הדרך שמהא כשום ארץ
העמים ופטורה מן המעשרות ומן השביעית וכו' ועד היכן עד כיב אלמא עכו לצפונה דארץ
ישראל קיימא אמר אבי' רצועה נפקא בפ' רצועה נפקא בתחלתו בה רש' זל והרם זל שרשי' זל
פי' שרצועה קצרה יוצאה מעכו והיא רצועה מארץ ישראל הולכת לכיב ואם כן יהיו צדדיה חוצה
לארץ. והרמ' זל מצאתי בפירושו בכתב ידו במצרים שפי' הפך זה שארץ ישראל הולך
מזה עד כיב אלא שמכויב תצא רצועה אחת מארץ העמי' הולכת עד עכו וכל צדדיה הם ארץ
ישראל. החוספות מסכת אהלות פרק בתרצה אומר הפך גמרין ההולך מעכו לכיב מימינו
למזרח הדרך שהורה משום ארץ העמים וכו' ויש לתרץ שאינה רצועה לה שני דרכים אחת
אל השפה המזרחית ואחת אל השפה המערבית ועכו מכבוש עולי ככל הורה וכמו שהתבאר

פרק אחד עשר

ס ה

וכמו שהיו אושא ושפר עם הסמוכים לו, והרם ול כתב בהלכות תרומה פ"א עכו חוצה לארץ
כאשקלון וכן תחומי ארץ ישראל, ויש לומר שאין זה אלא לענין חיוב המתנות דאוריתא,
הוצרכנו לחפש על מקום כזיב אנה הוא מפני שהוא גבול צפוני לכבוש שני ובאמת
כי על פי הסברה ממעשה דיהודה בן יעקב נר' שהוא סמוך לתמנת ועדולם

כי עסקו היה אז בארץ ההיא ותמנת ועדולם נודעים אצלנו ומפורסמים שהם לדרום צור
המעשיה לכמו חציו עם שהם נושים למזרח בהיותם על ראשי ההרים הגבוהים והנה
צרפתה אשר לצידון בדרך שבין צידון לצור למערב הדרך וקורין לו צרפאן והוא על שפת
הים קרוב לצידון אבל מקומו בכיון מההיא דפר' הדר ומן התוספות מסכת פסחים פ"ב דאמר'
התם מעשה ב"ר שהיה מחלף מעכו לכזיב וכו' . הגיע לכזיב ובא אחד ושאל לו את כרד
אמר לזה שעמו כלום שתינו רביעית יין האשלקי אמר ליה הן אמר ליה אם כן ישיל עמנו עד
שיפוג יינו ושייר' עמהם עד שהגיעו לסולמא דצור כיון שהגיעו לסולמא דצור ירד מן החמור
וגתעטף והתיר לו את כרדו ובגמ' ושיל אחריהם שלשה מילין עד שהגיעו לסולמא דצור אם
כן מכזיב לסולמא דצור הוא שלשת מילין . וגמ' ליה לא הזכירה ר"ג אי מזה בא ואנה הולך
ליה לא יזכר אם כזיב לצפון סולמא או לדרומה אלא שמע מינה אין ביניהם אלא ג' מילין .
אבל מן התוספות יתבאר שהוא לצפונה ושהשאלה על כרחי' לא הייתה אלא בחזרה . ולוין
האשלקי הוא דבעי ג' מילין אבל אחריכא הא אמר רמי בר אבא דרך מיל ושינה כל שהוא
מפיגן את היין . ושיעור השיל לא הזכירו התוספות וסולמא דצור נר' פירושו מה שהקדמנו
מן אל ואואקיר והשתיה על כרחי' כזיב היתה וכן נמי פ' רש"ז פרק עושין פסחים סולמא
דצור סלע שיש הר גבוה סביב ע"כ . (ופ' הגאון תמה דסולמא דצור פ' הגאון נהר) . כדרך
שפירש רש"י זל סולמי דפרת ראשי פרת מקלחין תחת קרקע ועולין נהרין כמין סולם . גבי
ההיא דאמר רב משרשיא הני סולמי דפרת ניכחו דכתוב והנהר הרביעי הוא פרת וכדאיתא
סוף מסכת בכורות . מסכת יום טוב פרק אין צדין אמר ליה רב נחמן לחייא בר אבא שליח
ציון כי סלקת להתם זיל ואפיק אסולמא דצור ועול לגבי רבי יעקב בר אידי ובעי מיניה כסא
מה אתון בית . אם כן כזיב הוא סמוך וכזיב זה המקום שהוא מפורסם אצלנו וגלוי . מסכת
זלה פ"ב מנהר דרומה של כזיב ואילך שתי חלות דמאי רבי שמעון אומר אם לא תרם אר
הראשון כשעור לא יאכל את השני . תוספת מסכת שביעית פ"ד איזהו ארץ ישראל מנהר
דרומה של כזיב והלך סמוך לעמון ומואב . עוד שם תחומי ארץ ישראל פרשת אשקלון
ישורא דעכו לא ראי זה כראי זה אלא כדתיצנא . תוספות מסכת דמאי פ"ק כזיב עצמה
פשוטה מן הדמאי אבל על הודאי טבל לא נתמעטה וכמו שנראה מן התוספות וזכרונה פרק
מ' . והר"ם זל כתב מסכת דמאי ואשר החזיקו בה עולי מצרים הם לענין דמאי כחוצה לארץ
מכלל לרודאי הוא כארץ ישראל, וממעשה בפר' אין מעמידן בתלמידיו דרבי עקיבא שהיו
סהלכין לכזיב פגעו בהם לכשים אמרו להם לאן אתם הולכים אמר ליה לעכו כיון שהגיעו
לכזיב פרשו . נראה שכזיב לדרום צור שאם פגעו לצפון צור אחר שהיו מתפתח' בצור היו
פורשים, וכן נראה מהתוספות מסכת דמאי פ"ק הלוקח מן חמרת בצור ומן המגרת בצידון
פשוט וכו' רבי יהודה אומר חמרת היורדת לכזיב חייב מפני שהוקתה מן הגליל (ופ' חמרת
שיירת חמרים המביאים פירות) . אם כן כזיב לדרום או לצד הגליל שהגליל לדרום צור הוא .

סוף

דבר שמכבוש עולי מצרי' לדרום הוא ענה ועזקה וכל חבל הים והארץ ההיא עד
נחל מצרים, ולצפון הוא סין ונקרא כפי החמון שרבלום אל שאם ולדקיא,
וזאת העיר נזכרת פרק כל כתבי הקדש מעם אחת נתארתהי אצל בעל הבית בלודקיא, ומת
יו ב ii 17 שאמרו

פרק אחד עשר

שאמר ד שם ושכשאר ארצות במה הם זוכים אמר ליה בשביל שמבדילין ארץ חשבת ואח
 כן כביא זה המעשה הכל הוא מטעם שאינן מכבוש שני וכמנהגם זל וכן מסכת סנהדרין באנשי
 לודקיא שהוצרכו לשמן ובכמה דוכתי וקורין לו בערבי לא דקיא ובלשון לעז לאלגא
 נבל וברותה וציון ומשם ולהלן לדרום הוא כויב כמו שבארנו וכן כל איץ הר החר ולמזרח
 עד לבא חמת וכן מתאלכסן הולך ובא עד שפם

ודע

כי בין חמת ובין ארץ חר החר יש מדבר גדול וכקום מרעה וקורין לו היום עאמק
 אל הארם והוא צפוני להם מסכת דמאי פ"ב רבי אליעזר בר יוסי ואמר אורח
 שבחולת אנטוכיא מותר הוא עד בורו ואנטוכיא היא למזרח הר החר צפוני לו כמו חצי
 יום ואנטוכיא רחוקה מן הים כחצי יום וצפונית מערבית לחמת כמו שלשה ימים והיא
 דרומית אל ארם ומערבית ולזה היו שבויי ארם קרובי לה וכדאמרי פרק החולץ רב אחא שר
 הכוריה ורבי תנחום בר יהודה רב חייא איש כפר עכו סרוק הנחו שצויתה דאתו מן ארמאי
 לאנטוכיא כתב רש"י זל פרק חלק גבי ההיא רבאי אכהו דאמר רבלתה זו אנטוכיא קיימא
 לן דאינה ארץ ישראל חמת רבה שהחזיר עמוס פרש"י זל אנטוכיא אבל יונתן בן עוזיאל לל
 הוציאו מפשוטו ובפי התורה כתב זל ותפגעו לבא חמת זו אנטוכיא של מצרים אם כן לבא
 חמת הוא על כרחין צפוני אל חמת ובס' יחזקאל פי' זל על גבול ישראל סוף הגבול והיא
 רבלתה ארץ חמת היא אנטוכיא שם נשפט עדיקו והוא סוף הגבול שנאמר במרגל' ובכמה
 מקומות עד לבא חמת ונראה כי היו דרים שם ישראל אחר החרבין דהא אמרי גבי הנפרעת
 שלא בפניו לא הפרע אלא בשבועה אמר רב אחא שר הכוריה מעשה בא לפני ר' יצחק נפחא
 באנטוכיא ואמר לא שכו אלא כתובת אשה משום חינא אבל בעל חוב לא ורבא אמר רב
 נחמן אפי' בעל חוב שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של הכוריו ויושב הולך לו במדינת
 הים ונמצא נועל דלת בפני לוויין וכן היו דרים בלודקיא וכמעשה דמנחות ושבת דלעיל

ואם

תדרקך כמה שיש מהר החר עד נחל מצרים תמצא היום ארבע מאות פרסה אל
 שתעשה הפרסה משני מילין מסכת מגלה פ"ק תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל
 אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי באותה שעה נודעוה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע
 מאות פרסה וכן מסכת סנהדרין פרק רבי ישמעאל ושמה לזה אמרו מסכת גיטין דגמרא דין
 הקרושה ודין חוב המתנות בכל חלקי הארץ ובשני חכבושים וזכרונם הל' ומה שהזכירה
 התורה פנו וסעו לכם ובאו שכל אותם הפרטים הם לדרום ארץ ישראל ולב כוף לצפון ארץ
 הכנעני והלבנון בכלל הוא אצלי לכבוד בית המקדש שהוא העקר סוריא כבר ידעת שהוא
 הארץ שכבש דוד המלך קודם תשלום כבוש ארץ ישראל וחסיפה ערל ארץ ישראל וכמו
 שכתב רש"י זל פרק מיצר מברכין ורינו כדין כבוש עולי מצרים בחיוב המתנות ושמה לזה
 כתב רש"י זל בפי' נישין סוריא לצפון שרל ארץ ישראל להלן מעכו ע"כ כלומר שתחוב זה בחיוב
 זה ולהלן מעכו אינו אלא לצפון מצאתי בנמסוקי רב נחמן ריש מתיבתא דסוריא חורם מלך
 צור גוי גמור היה והיינו דאמר רבנן כל זמן שאני משפיע לכם טובה אתם סמעיטם עצמכם
 לפני נתתי גדולה לאברהם אמר ואנכי עפר ואפר וכו' אבל אומות העולם אינם כן נתתי
 גדולה לבמרוד אמר אעלה על במתי עב וכו' וחיים בכללם שנאמר מושב אלהים ישבתי
 וכו' וכדאיתא סוף פרק כסוי הדם וחיים שהיה בימי שלמה בן אשה אלמנה הוא מסתרי
 נפתלי והוא שנכנס לגן עדן בזכות הבית שמשם בו ע"כ פרק יש בערסין אסרינן איסריה
 דבית דן וכתביה ואתו אחליאב בן אחיסמך למשה דן ולעיל כתיב דגר תושב היה לכאורה
 מסתברא שמה שאמרו תמיד חכמים זל יתורת הגליל שהם שני חצוי חלקי הארץ כלרז
 לגבולותיה

מהר החר עד
 נחל מצרים כ'
 סכמ' זכ' מילין

חיים מלך צי
 וחיים אהיה
 כימי אלה

פרק אחד עשר

סו

לנבולוגיה חלק הדרום הוא יהודה ואחוז הרומיים / וחלק הצפון הוא הגליל בשם כולל /
 וזה קרוב אל מה שכתב הראב"ד זל פרק הרואה חלק יהודה היה כל הדרום של ארץ ישראל /
 ארוך וקצר וירושלם היה באמצע צפונה של יהודה ובדרומו של בנימין ושאר כל השבטים
 חוץ מחלק יהודה ושמעון ובנימין קרויים גליל עליון וגליל תחתון ע"כ וכן הביא רש"י זל אמר
 רבי לעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ושפועו מגיע עד בית המקדש
 שבאר שבע עומד בדרומו של יהודה וירושלם בצפונה בגליל שבט יהודה ובנימין ובית אר /
 בצפון נחלת בנימין בגליל שבין בנימין ובין בני יוסף ע"כ וכן נראה ממאי דגרסינן ריש פרק
 ביצד מערבין בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקיים תלמודן כידם בני גליל שלא הקפידו על
 לשונם לא נתקיים תלמודן בידם /

נמצא

שכל סביבות ארץ ישראל הם חייבין בחקי המתנות וכמו שזכרנו בפרק עשירי
 עמון ומואב מצרים בכל כדאיתא מסכת ידים פ"ד סוריא מה היא דמסכת גשין פ"ק
 ומסכת אהלות פרק בתרא וכבר ידעת שדמשק מכלל אותה הארץ וכמו שהזכירה הר"ם זל
 בחבורו וכתו ברבוי הים' ויך דוד את הדר עזר מלך צובה המתה בלכתו להציב יד בנהר פרת
 ועוג חיובם מאין יבא וזכרנוהו פרק מ"ו / וכל שכן ארץ ישראל כלה מהר החר עד
 לבא המת עד נחל מצרים ועל דרך שבארנו זל /

סיחון

עתה

אקים יאמ' יי' אכני מנן לך בעזרו אגלה הנעלם ברור הזה לשאינו יודע מאי
 מגבולי השבטי' ועיירותיה כיד השם הטוב עלי' וכמו שהתנאית בפתח הספ'
 זה לתועלת שנרע מדי עברנו עליה' כאן נעשה נס ופלא ונודה לאל עליהם
 ואזכיר המקו' בלשון קדש ובערבי ששם זה יודעו שאי אפשר שמעט שנוי בקצת / וזה החפוש
 חביב אצלי מחפוש מקומות הכוכבים ברקיע ואף על פי שהענין היום דומה לו / וזה שהכ"ל
 יודעין שיש ברקיע י' ב' מזלות וכל מחנות הירח ושמונה צורות והכל מ"ח צורות כמנין הנביאי'
 וגם יש שבעה כוכבי לכת כמנין הנביאות והגלגל סובב סובב ואתם הכוכבים עוברים עליו
 תמיד ומעשים הם המכירים אותם / כן גם כן העיירות ידועות בארץ ישראל ובני אדם עוברים
 ושבים עולים ויורדים ולא ידעו דבר מה / על כן באתי אני חדל השפל לספר לאחי ועמי מה
 שמצאתי בזה המבוקש ואין זה מיתרון השגתי על השגת מי שאינו מרבר בזה אלא מיתרון
 חקירתי על חקירתו ותבועתי על תבועתו הן הייתי כשני שנים בגליל דורש וחוקר ועוד חמש
 שנים בשאר ארצות השבטים לא מנעתי עצמי שעה אחת מרגל את הארץ ברוך העוזר /

ונאמר

שרצונו שנלך מצפון לדרום המריכות שהם מהר החר עד צור המעשיריה
 מהנדרעות אצלנו רובם זכרנום / אם כן נתחיל מדן דן הוא לשם הוא שפס
 הוא ליש הוא פנינים / ובערבי בניס / ורש"י זל הביא כפי' שופטים שמצאו שם אבן ששמה
 לשם וחיא היתה על החשן לשבט דן וידעו שהוא נחלתם / לררומה כהציום הוא קדש בהר
 גפתלי וקורין לו קדם / וגבע הוא למערבו של דן כשתי שעות קורין לו גבע / לדרום של קדש
 כמו יום על ראשי ההרים עיר ושמה צפת ואין זה תרמה כי היא בארץ יהודה בחלק שמעון /
 והיא עיר חדשה מוסכת שם הישנה / וכן יש בארצה עיר אחרת ושמה גם כן צפת עיר בשם
 לוו' לצפון זה צפת בפחות מאפים אמה על הר גבוה הוא בירי' והוא שזכר פר' מי שהוציאוהו
 דמן בירי' / וכן פרק

מקום שנהגו מעשה ביהודה והלל בנו של רג' שיצאו בקורדקוסן בשבת בבירי' וקורין
 לו ביריא' / ואולי הנה זה רבי דוכתאי בר' באי שהרי נמצא זולתו ר' דוכתאי דמן דמא' /
 מערבי לבירי' זה כשתי שעות / מסכת

ז' שנים תוקן
גבולות הארץ

לפני חיינו
תרי"ב

פרק אחד עשר

מסכת ערלה פ"ב דסתאי איש כפר דמך דמא היה מתלמידי בית שמאי , ומפני היות שם

גדול ישמרם האל הוואלתי להוריע מאי זה שבט הוא .

זה על זה שם כתוב לבני נפתלי וכו' .

וזה שהוא בשבט נפתלי .

נפתלי בשבט
נפתלי

ושב הנבול ימה אזנות תבור ויצא

משם חקוקה ופגע בובולון מנגב ובאשר פגע מים , וחקוק הנזכר בדברי הימים אין זה חקוקה
כי הוא לא אשר אל צפון הארץ , הרי לך קצוות ארץ נפתלי באורך ממערב למזרח ואזנות
הוא מהראש וכפ"י ש"י ול , וכבר ידעת תבור וירדן אנה הם עמך ומן הדרום הוא דרום יסרה
של טבריא , ומן הצפון לכל הפחות הוא קדש המקלון גם את זה ידעתו , חקוקה יראה לי
שהיא עיר שהיא דרומית מערבית אל צפת הנזכר ככה לך שתי שעות והוא מזרחי צפוני להר
תבור כמו חציונים וקורין לו היום יקין אומר לבי שם חקוק הנביא ע"ה ושם ראינו בית הכנס'
ברצפה ישן נושן .

קו מתבור לחקוקה והנה זבולון לצפון והוא לדרום

ואשר למערב כי אבשף דרומי הרבה הרי שיש לנו מזויות ארץ נפתלי ארבעה נוציא קו שני
מחקוקה עד דרומו וקו שלישי מחקוקה לצפונה , ויהיה בזה המשולש ארבל וצורה וגנוסר
תנחום טבריא ומעון ול הצפון עכברא צפת הנזכר ועמקוה וקדש המקלון ומשם לירדן וזולת
אלו הרבה עיירות וכפרים , והירדן למזרחה כחציונים ואף על פי שלא היה אותה חקוקה
שחקקנו בהכרח תעלה זאת העיר בגבול נפתלי לא בגבול אשר שגוש חלב צפוני מערבי לו
הרבה , ועוד אומר אני שנראה היות זאת העיר צופיה הנזכרת פרק עגלה ערופה בסיפא

ונפת צופים רבי יהואל אומר זה דבש הבא מצופיה , ויהיה צופיה כנורת צופה כי היא בראש
הר גבוה ובהרים מרעה טוב וכדאמר תעשנה הדבורים כדמרגום רב ששרת כמרה דנתון
דבריהא ושיטן ברומי עלמא ומייתן דושבא מעשבי טוריא והיום שם דבש הרבה , עוד ראינו
שהרי לפי התוספות ממסכת שביעית שהזכרנו למעלה נראה שהצפוא היא בתחום מוסיתא
שאמרנו שהוא סמאע וזו סמאע למערב זה צפת כמו ארבעה שעות והאלהים יאיר עינינו
במאור תורתו , לדרום זאת העיר ביושר כמו חצי שעה היא עכברא הנזכרה בירושלמי הורה

רבי בעכברא באלף ועדין נזכרה עוד , כחצי שעה לדרום זה נוטה מעט למערב היא צדה
וקורין לה צידן לדרום זה כמו שעה הוא גנוסר למזרחו כחצי שעה הוא תנחום לדרום גנוסר
כחצי שעה טבריא למערב טבריא בתחום שבת מעון , מעון זה הוא אותו של דוד שנאמר

עליו מדבר מעון וערבה כי הוא בקרן מערבי צפוני לערבה אבל אינו אותו מעון הנזכר בחלק
יהודה שנאמר עליו ומעון וכרמל וירעאל , והדבר מוכרח להיות כן שאמרנו זל סוף מסכת
זבחים תנא רואה שאמרנו כל שרואה ואין דבר מפסיקו אמר ליה שמעון בן אליקים לר' איעזר
אסברא לי אמר ליה כן בן בנישתא דמעון פ"י ש"י זל אסברא לי כלומר האני רוגמא לדבר ,
בי ככשתא דמעון משם היו רואין שילה דאמר' גבי קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה רבי
אכחו אומר בן פורת יוסף בן פורת עלי עין עין שלא רצתה ליהנות ממי שאינו שלו תזכר
ותאכל כמלא עין שילה ומקום שילה נזכר בסוּד , לצפון טבריא כחצי שעה הוא ארבל ול
מערב ארבל נוטה מעט לצפון שמה הוא כפר עתים נזכר מסכת בכורות פרק מעשר בחסרת
וקורין לו חטין ואולי הוא כפר חטיא הנזכר מסכת חגיגה פ"ק , לדרום טבריא כחציונים בית
שאן ובאמצע הדרך נחל קישון קורין לו קיסון מבית שאן תניח למזרח הערבה ותלך כמחלף
שעה ותעלה ופניך לדרום ואר' שתי שעות עוד תמצא בזק וקורין לו אבזק תלך עוד לעולם
חולך ל דרום ואל שעה תמצא הבץ וקורין תאבץ תלך ותעלה עוד כשלוש שעות ותמצא שכס

לצפון הנה ב"ה
נפתלי צופים

בין שני ההרים הר גריז' וחר עיבל והוא לפי דעתי הכפר שקורין לו באטא לא העיר המערבי
 לה כתחום שבת ושמה נבלום, ואשר הכריתינו לומר זה שליון יוסף הצדיק שהוא לצפון
 באלטא כחמשים אמה והוא בשדה אשר קנה יעקב וכמו שהתבאר בסוף ספר יהושע והוא
 על פני שכם ונבלום דחוק ממנו, ואלה השרה שבו יוסף ע"ה מיום שעמדתי על הקרת ארץ
 ישראל מנעתי רגלי מלהכנס שם ומרובעו גדור באבנים, וזה מצינו הקדושה שהרי היתה
 שם מזבח, וכיוצא בזה מסכת תמורה פרק יש בקרבנו ודקא קשיא לך אמאי שביק ירושלם
 ואילו ומקריב בחברון תקשי לך גבעון דקום קדוש הוא, מסכת סוטה פ"ק מאי שנא בשכם
 אמר רבי חמא בר' חנינא משכם גנבוהו לשכם החזירו אבדה שכבם למערבו נושה מעט
 לדרום כשתי שעות שם פרעתון זקורין לו פרעתא.

היתכן
 להכנס
 סכר קרי יוסף
 הצדיק ע"ה

עד

כה באנו מן עד הנה למזרח הארץ כלומר לצד הירדן מצפון לדרום, ועתה
 נלך מן גס כן לדרום למערב הארץ כלומר לצד הים הגדול ונאמר מן לצידון
 וכמו יום וחצי לדרום צידון יום עזר המעשייה לדרום עזר יום עכו לצפון עכו כשתי שעות מדבך
 זוף שנאמר עליהם באו הזיפים ל שאול וקורין לו זוף לדרום עזר כארבע שעות נושה למזרח
 בראשי ההרים תמנת וקורין לו תמנן לדרום תמנת שעה ערולם לא נשתנה שמו לדרום
 תמנת כשתי שעות גוש חלב וקורין לו גוש, מה היא דמס' מנחות פ' כל הקרבנות צבור נראה
 שגוש חלב הוא לשכש אשר זוף על פי שהוא מזרחי לעכו כמו יום וכבר גודע שחלקי
 השכשים נכנסים קצתם בקצתם לדרום גוש חלב ביושר כחצי שעה הוא מרון ואולי הוא
 במקום המרוני הנוכח פרק מי שמת ושמה הוא מירום הנזכר בכתוב מי מירום, אבל באמת
 הוא מרון הנזכר בפרק השוכר את הפועלים גבי קבורת ר' איעזר בר' שמעון בן יוחאי דאמר
 אזלו רבנן לאיעמוקו בית לא שבקנהון בני עכבריא דכל במרה דהורה בית רבי אלעזר ברבי
 שמעון בעליתיה לא סליק היה רעה למתיהו במעלי וזמא דכפוזי דהו שרידי כולי עלמא
 שדרינהו רבנן לבני מרון ואסקוה ואמטייה למערתא דאבוה אשכחה למענה דחורה הדרא
 לה אפומא דמערתא אמרו לה עכנא עכנא פתחי פד' ויכנס בן אצל אבוי פתחה לה, והם
 היום שניהם במרון במקום מיתום לבית המדרש של רבי שמעון בן יוחאי למעלה ממערת
 הליל ושמיא, ועכברא הנזכרת היא דרומית למרון כמו שעה והיא נמוכה אצל מרון ושם
 עין טובה ולרומה ישנים רבי ינאי ורבי דוסתאי ורבי נהוראין היא תקבלה, מרון ועכברא
 לא נשתנה שמם, למערבו כמו שעה הוא כפר חנינא הנזכר מסכת שביעית פ"ט זקורין לו
 כפר ענן, למערבו כמו שעה שזור לא נשתנה שמו וסמוך לו דרומי כשתי שעות אושא וקורין
 לו אושא וסמוך לו שפר עם לא נשתנה שמו לצפון אושא כשתי שעות כבול לא נשתנה שמו
 למערב כבול כשתי שעות עכו לדרום עכו בסמוך הוא שחור לבנת זקורין לו רמלית ביצתה
 כלומר חול לבן וחר הכרמל לדרומו ביניהם לשון ים וברגל החר על חוף לשון הים הוא חיפה
 ואולי לזה נקרא שמו כן ומישור עכו הדרומי גדול מאד מתפשט עד עמק הרעאל, עכו אף
 על פי שהוא לשכש אשר אינו קשת כמו שאמרו ז"ל פרק יש בחולין אלא זבולין עולה תתנם עכו
 עולה, שלא אמרו עכו עולה, וכן תמצא לצידון שהוא לאשר גם כן אלא שתחומן הוא
 לזבולין שנאמר וירכתו על צידון והכתוב אוכר אשר ישב לחוף ימים וחוף הים הוא מקום
 חנוך חמים בגליהם ואינו כמל אלא חוף אגיות וכן פי' אבן גנאח ז"ל, גדיסין סוף מסכת
 אהלות המהלך בארץ העמים בהרים ובסלעים שמה בים ובשונות שהור איזהו שונות כל
 מקום שהים עולה בו עפו.

לכית שאן למערבו ביושר בשעה אחת והצי הוא יורעל של יששכר זקורין
 לו

פי' מקום כים
 נשף אינו

פרק אחד עשר

לד' זעין, למריח זרעאל ביושר כמרוצת הסוס הוא העין שחננו עליה ישראל כמלחמה
 שאלו האחרונה ויוצאה מהרי הגלבוע מן הדרום וקורין לה עין גילת ואומרי' הישמעאלים
 כי שם היה מלחמת דוד עם גלית והם טועים כי לא היה לא בארץ יהודה בין שוכה ובין עוקר
 למזרח העין הזאת אמה הוא טובניא הנזכר פרק מקום שנהגו, פני ביתאני ואחינו יושבניא
 חיובין במעשר וקורין לו גם כן טובניא השתי פתוח' הואו בלועה הבית בצרי והתיק תחת הבון
 יושבת על הגהר היוצא מהעין הנזכר וכן טועים הישמעאלים במקום אחד הסמוך לצפרי
 ששמו כפר סנדי והם אומרי' שהוא מדין והרי הגלבוע קורין להם גלבון למזרח הרי הגלבוע
 למערב בית שאן כמו שעה היא מודיעית הנזכרת מסכת קדושין פרק האוסר גבי אכזו של
 ינאי המלך דאמרי' אמו נשבת במודיעית, ואין זה מודיעים הנזכר סמוך לירושלם שהרי
 מודיעית לתוד ומודיעים לחד וקורין לה מידעה ואמרי' פרק מי שהיה טמא אמר עולה מן
 המודיעין וירושלם חמשה עשר מילין היא, והוא קרוב למתלך חצי יום כיהיום כלו הווא
 מהלך מ' מיל לצפון ירעל ביושר כחצי שעה הוא שונם והוא מקום נאה כאר ובאמצע העיר
 יוצא עין מסלע הצפונית ועליה הוא שחננו פלשתים באותה כלחמה של שאול ושם ראיתי על
 ראש העין ההיא בית אק רוח שאינה מצויה שם אמרתי הלא זה בית השונמית ושם היה עליית
 אלישע הנביא עלה והשונמית בפרקי דרבי אליעזר שהיא אחרת אבישג למזרח שונם כחצי
 שעה הוא שבעון נזכר מסכת מכשירין פ"ק אמר רבי יהושע שם אבא יוסי חולי קופרי איש
 טבעון לא נשתנה שמו אלא לשונם קורין לו סולם בפתיחורת הכמך וחבלתה הוא וסגול
 הלמד לצפון עין זרעאל הנזכרת כמו שעה וחצי נוטה מעט למזרח הוא עין דאר מקום בעלת
 אוב של שאול בזמן ההוא וקורין לו אן דאר לצפון עין דאר כשתי שעות הוא הר תבור והוא
 גבוה וגדול מאד וצורתו ככובע הכחשת והוא יחירי והוא לובולין שכן כתוב עליו ארז תבור
 ואת מצרניו למזרח הר תבור כחצי שעה מקום קורין לו היום דנה ושם ציון ישן כעין הציונים
 הישנים ולדרומו הנחל וקורין לבעל אותו ציון דנה אל חאכס וחאכס אצלם הוא דיון, אז
 אמרתי כי שם דן בן יעקב וקורין לו כך על שם דן ודן עמו, והנה המצא רוב השבטים שהם
 בכפרים מפוזרים בארץ ישראל והכפר ההוא נקרא ערל שם אותו שבט הישן שם למזרח הר
 תבור כמסוך הוא דברת וקורין לו דבוריא למזרחו כשתי שעות ביושר חפרים וקורין כפרת
 והוא גבוה מאשר סביבו לדרום חפרים כחצי שעה הוא יבלעם וקורין לו יבלה והוא על הר
 ולפניו נחל שם עיינות מים שאינם נוזלים בקיץ למערב הר תבור הוא כסלות תבור לשער
 וקורין לו כסל לדרומו ביושר כמו שעה הוא קישון ומשם יצא הנחל לדרומו כמו שעה נוטה
 מעט למערב הוא נעורן הנזכר מסכת חולין פ"ק, ומסכת סוטה פרק בתרא, קטנה דמן
 געורן וקובץ לה נעורה והוא כרגל הר אחד למזרח וסמוך לו נעבס ליששכר וקורין לו
 לצפון הר תבור כשתי שעות הוא צפרי והוא קטרון הנזכר מס' מגלה פ"ק לדרום צפרי ביושר
 כמו שעה הוא בית שמש ליששכר וקורין לו שומשיה וכן שם רמון לובולין וקורין לו רומנר
 וסימוניא היא לדרום מערב צפרי כשתי שעות ורומי צפוני ביושר כשלוש שעות לצפרי,
 פרק המוכר הספינה תניא אמר רבי יוסי אני ראיתי צפרי חיו בה בשוק שמונים אלף,

תוכי עיה למנו
 ותכיעים למנו

נכ הכפני'
 הם כפניס'
 יספוני' כא'

נחזור

לשונם למערבו ביושר מגדו כשתי שעות וקורין לו לגון, לדרום מגדו שעה
 הוא תעוך לא נשתנה שמו, לדרום תעוך כארבע שעות על שפת הים הוא
 אכשף וקורין לו ארסוף וכל אלו בעמק זרעאל ובאילון תבור כלומר מיושר תבור וקורין לו
 מרג בני עמר למערב וחו העסק הוא הר הכרמל לדרום זרעאל ביושר כשתי שעות הוא עין
 גנים ובתוכו עין כשמה וקורין לו גנין למערב עין גנים כחצי שעה הוא ברק וקורין לו ברקן
 למזרח

למזרח עין גנים ביושר כשתי שעות בהרי הר הנגלכוע לדרום הוא מרואן שהוא אחד מלא
 מלמי כנען והוא על ההרים שהם למערב הערבה הדרומית לבירת שאן וקורין דאר מרואן
 לדרום עין גנים ביושר כשתי שעות הוא גור אשר לאפרי' קורין לו גמור והוא על הל' וכביכו
 מישור לדרום גור כהצו שעה הוא דותן וקורין לו דוהא ושם עין טובה והיא לעפן שכס
 בארבע שעות ומשם ואילך לדרום העלה וחבא אל הרי אפרי' עד בואן שומרון בארבע שעות
 והוא מעט מערב וקורין לו מבסטיאי והנה שרבות' ול קורין לו כך מסכת ערמין פ"ב ובשרח
 אחזה להקל ולהחמיר כיצד אחד המקדיש בחולות המהו ואחד המקדיש בפרדסות מסכסס
 נותן כורע חומר שעורים חמשים שקל כסף / פירש ה"ב הערך זל כקום ידוע הוא בארץ ישראל
 שהוא יפה וחשוב / והתוספת מזכיר מקומות וזלה אלו בזה הענין המקדיש בפרדסות של ירחו
 ובחולות של יבנה נותן חמשים סלע לבית כור משומרון לשכם שהוא למזרחו כשתי שעות
 ואמרי' פרק אלו נאמרים בכל לשון אצל אלוני מורה וזה שכם וכן הוא אומר ויעבר אברים
 בארץ עד מקום שכם מה להלן שכם אף כאן שכם / הגי' אמר רבי אלעזר בר' יוסי

זה וישתי ספרי כותיים

זיפתם תורתכם ולא העליתם כלום שאתם אומרי' שאלוני מורה
 אנו למדנו מ"ג ואתם ממה למרדם / לדרום שכם כשתי שעות על הר שאינו גבוה והוא
 לבדו עיר ושמה גית ולמערבו מישור חים / לדרום שכם כשתי שעות הוא תמנת חרס וקורין
 לו כפר חרס למזרח שכם ביושר כשתי שעות הוא גבעת פנחס ושם ישן לעזר ואיתמר ופנחס
 ושבעים וקנים ושם הכפר עברתא ואולי הוא כפר תמנת הנזכר תמיד בתלמוד / שילה הוא
 לדרום שכם כשלוש שעות ביושר אלא שנוטה מעט למזרח והוא בדרך עלותך לירושלם
 המסילה העולה משכם לירושלם מניח שילה אל שמאל העולה והוא לסוף השליש הראשון
 וקורין לו סאלון / ודע כי כמו שהוא נסמן בסוף ספר שופטים כן הוא היום שתחלה המצא
 על ימיכך לבונה וקורין לו לובין / תעלה עוד כאלף אמה ותמצא על שמאלך עין מים ושם
 שביל תלך בו למזרח נוטה לדרום כמו שעה ושם הוא שילה / עוד היים שם כיפה קורין לה
 קובה אל סכנת / וסמוך לה מוקם קורין לו מאידא בני ישראל כלומר לחות / ואל דרום
 שילה הוא בית אל / וקורין לו ביתאי הפילו הלמד / והיה לו לומר המסילה העולה משכה
 לביתאל אשר לבונה גבוה משכם ושילה מלבה וביתאל משילה / כא' ימיה כי לכו נא אל
 מקומו אשר בשילה אשר שכנתי שמי שם בראשונה וראו את אשר עשיתי לו לפני רעת עמי
 ישראל / ודע כי בית אל היו שנים וכמו שפי' רש"י זל ספר יהושע אחד מהם בית אל שהם והוא
 אצל העי ועליו נאמר לאברהם ע"ה בן אל ובין העי וזה בית אל הוא בחלק בנימין / אבל
 לזו שקראו יעקב ע"ה בית אל הוא בחלק אפרים בדרומו במקום שחולק בינו ובין בנימין וכמו
 שפ'רש"י זל בפסוק ועבר משם הגבול לזה אל כתף לזה יבנה הוא ביד' אר' / וכתוב בספר
 שופטים ויתירו בני יוסף בית אל ושם העיר לפניו לזו / וכן כתוב בן הרסה ובין בית אל בהר
 אפרים ובית אל של אברהם ע"ה כאלו הוא בערבה מקום מישור לכמה כסוך לכבר הירדן /
 והיו שכתוב והי כראות מלך העי וימהרו וישכימו ויצאו אנשי העי לקראת ישראל הוא זכר
 עמו למועד לפי הערבה ובית אל של יעקב בהרים היה לזה נאמר לו והוא בשכם קובם ע"ה
 בית אל והוא סמוך לשילה וכמו שהתבאר / ואם היו אלו השלשה מקומות הנזכרים בפסוק
 הנה הג' ב' שילה רחוקים זה מזה לא היה סימן שכם מקומות יפלו ביניהם ובית אל הוא על
 הל' ולזה נאמר מתחת לבית אל והנה מבית אל זה אל קבורת רחל אמרו שיש במהלך שמונה
 שעות בקירוב לזה נראה פי' שהביא רש"י זל בשם מנחם שפי' כבדת ארץ סהדך רב / וגם

תענה

פרק אחד עשר

חזא זל פי' מהלך יום או יותר ואם תלך משכס לבית אל יהיה שילה למזרח המסילה ביושר
 כרב פפא / ובית אל של בנימין סמוך לו הגלגל ונקרא בית און והוא בית אל שעליו מרב
 עמוס / אין בין שילה לירושלם מהלך יום שלם / אל מערב שילה דרומי כשתי שעות הוא
 בית גופנין וקורין לו גופנא / ועוד היום הוא מקום גפן / מלבונה ועד בארות לבנימין כשלש
 שעות וקורין לה אל בירה מבארות א הרמה כמו שעה משם עד ירושלם כמו שעה מירושלם
 לעקרבת לצפון כמו יום וקורין לה קרבה מירושלם אל יריחו למזרח כמו יום וכן זכרו זל מס'
 יומא סוף פק מירושלם ליריחו עשר פרסאות ועל יריחו הביא רש"י זל בסוף ספר מלבי' וראיתי
 בספר יוסיפון פנג הוא אפרסמון וגדל ביריחו ועל שם הריח נקרא יריחו / ומה שהזכירה
 המשנה והירדן מן המזרח יש לומר שהוא ירדן וירחו /

הגלגל

הוא בערבות יריחו שכן כתוב ויחכו בני ישראל בגלגל וכו' בערבות יריחו
 וירחו הוא תהלת הערבה מן הדרום / ולזה כשבאו שמואל הנביא ושאל
 המלך ע"ה מלסייע אנשי יבש גלעד אמר שמואל ע"ה לבו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה
 ואף על פי שהארון בשילה היה כתוב וקחה אלינו משילה את ארון ברית יי' / זה המקום היה
 לחם יותר קרוב שעברו הירדן ופנו לדרום ובאו דרך הערבה מיבש גלעד לערבות יריחו אשר
 שם הגלגל / עם ששמואל בחסירותו היה מבקר המיד מקומות שהיה בהם קדושה כמו
 שכתוב והלך מדי שנה בשנה בית א והגלגל והסצפה ושפט את ישראל וכו' / ותשובתו
 הרמתה כי שם ביתו /

וכן

ראוי לסבב ולבקר אותם המקומות הקדושים אף בזמן הזה שאין ספק שיש לעולם
 בהם סמין קדושתן הראשונה וכדאמרינן / וגם ציוני הצדיקים מדאמרי' ריש פר'
 סדר תעניות ולמה יוצאין בבית הקברות פליגי בה רבי לוי בר חסא ורבי חמא בר חנינא חד
 אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כרי שביקשו מתים רחמים עלינו / מאי בינייהו
 קבריו גוים / וכן כלב דאמרי' פרק אלו נאמרין בכל לשון ויעלו בנגב ויבאו עד חברון ויבואו
 מבעי ליה אמר רב מלמד שפירש כלב מאחיו הלך לחברון להשתטח על קבריו אבות העולם
 ואמר בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים יהושע כבר בקש משה רבי' עליו רחמים /
 ומצאנו רבי בנאה הוהו מצוין מערתא בסתם פרק חוקת הבתים וריש לקיש פרק השוכר ארז
 הפועלים מערתא רבנן בפרש / ורבי בנאה חכימא ויהודאי הוה ומסתברא שבהליכה לא
 באו בזה הדרך כמו שמואל ושאל אלא מארץ בנימין לארץ אפרים מדרום לצפון ולא ירדו
 הערבה לעבור הירדן אלא מבוק ולהלך שכן כתוב ויפקדם בבוק /

נשוב

לירושלם ונדך לדרום ביושר אל כמו שעת שם קבורת רחל ומשם אל בית
 לחם כאלפים אמה / מירושלם לעזאזל כשלש שעות וחלחול ותקוע שם
 סמוכים / מירושלם לחברון כשהלך יום החורף / ואל מערב חברון כחצי שעה הוא מגדל
 עדר / ונחל אשכול הוא לצפון ההר ששם היה חברון ומערת האבורת הקדושים ע"ה היא
 למזרח / ואל מערב המערה כמסחוי קשת מקום אבנר בן נר / ועתה העתיקו העיר מן ההר
 ובנאות סביב המערה ולאותו ההר קורין לו חברא ואל העיר אל כליל שפירשו אהוב / ופרק
 חוקת הבתים ראמרי' גבי רבי בנאה כי מטא למערתא דאברה' על ציון ונפק תמה שהרי סביב
 המערה מרובע רבוע גדול חומה גבוה סאבני המקום הקדוש בירג המקדש ומקובל שהיא
 מבנין שלמה ע"ה אן לסה היה צריך לציון שהרי שלמה לפניו היה וכל ציון למעלה הוא
 כמו שכתוב ובנה אצלו ציון / ומה הציון שהיה רבי בנאה מצוין לפניו דאמר ציון ונפק /
 וכן מאי אהדרו ליה כמרת החיצונה או מרת הפנימית ולמאן דאמר שני בתים זה למעלה מזה
 כמרת

מאן לבקר
 במקומו הקדוש
 וכן להמלא
 על שני בני

בית אברהם

פרק אחד עשר

סט

כמדת עליונה כך מדת התחתונה וכי לרעת ארבע ורחבין הוא עריך. לזה השיבו אשר דברו
 מציון מעין. וגם הרי"ף זל כתב בתשובה שזה ראה בהלום. למורה חברון כחציונים עין
 גדי. מחברון אל באר שבע לדרום כמו יום נוטה מעט למערב וקורין ביר כבע. למערב
 חברון כחציונים באמצע הדרך שבינו ובין עזה הוא בית גובריא לא נשתנה שמו. למערב
 ירושלים דרומי כשלוש שעות הוא בתר. למערב ירושלים כמו חצי שעה נוטה לצפון היא
 הרמתה ושם שמואל ע"ה כי שם ביתו. משם כשלוש שעות ביושר למערב הוא כוב עיר
 הכחנים. מנוב אל לוד למערב נוטה מעט לצפון כשלוש שעות ובלוד היה מעשה בן סטרא
 וכראיתא סוף ארבע מיתות. ותלמיד רבי יהושע בן פרחיה הוה והלך עמו לאלא בסנדריא של
 מצרים ובחוריה וזקף לביתהא פלחה וכראיתא מסכת סוטה פרק בתרא. בני בנימין לוד
 ואוננו כמו שהתבאר בדברי הימים. לזה שערתי בעקבי שהדרך שחאו בין ירושלים ובין
 עקרבת בענין כרם רבעי הוא יותר מסה שבין ירושלים ללוד. סוף מסכת כתובות מלוד
 לאוננו שלשת מילין. חידד הוא על ראש הר עגול למזרח לוד כשתי שעות וקורין לו חרתא.
 מנוב ליבנה למערב ביושר עם מעט קטנטיית הדרום כארבע שעות. מנוב למערב ביושר
 כשלוש שעות הוא צריפין וקורין לו צרפאן ובתחום צריפין יש עיר ושמה רמלא וקורין לה
 פליסתיך ואולי הוא נת. אלון העיירות לא נשתנה שם. ביבנה תמצא ר"ג חיים בכנין נאה
 מאד על ציונו. אבל ברצה לרעת א"ה ר"ג הוא שהרי לא היו אלא שנים ר"ג חוקן וק"ר ור"ג בנו
 של רבי ואם כן באמר שהוא ר"ג חוקן והוא שאמרו עליו הלך אחר כך יפה אחר ר"ג ליבנה.
 והראיה על זה אמרו פרק אלו עוברין אמר רבי אלעזר בר' צדוק פעם שבת אבא ביבנה וחל
 יד לחיות בשבת ובא זונקן ממנה של בית ר"ג ואם הגיעה לבער ארץ החמץ. אם כן ר"ג
 שבימי רבי צדוק הוא ר"ג חוקן שהיו שניהם בוסן הבית אף על פי שר' צדוק ראהו החרבן לר"ג
 ר"ג וכמו שהתבאר מהתאור הפרק הנזקק ור"ג ברבי בדור שלישי היה. ורבי הקדוש בגליל
 קברו וכדאמרי' פרק הנושא את האשה. רבי מוטל בציפורי ומקום קברו מוכן לו בבית שערים
 והא תני' צדק צדק תדרוק הלך אחר רבי לבית שערים כיון דחלש אמטויה לצפורי דמילויא
 והיום קברו רמון במערה ועל פיה הדרג לוח

אכן. ומרתי צפוני לצפורי כחצי שעה יש עוד מערה מיוחדת לר"ג ובצה מערה מיוחדת
 לאחיו רבן שמעון ועל כרתי בניו של רבי הם. ובית שערים מרתי לצפורי ביושר כשתי
 שעות ולהר הכרם בתחום שבת ובה נהר וטבריא מרתי לו כשתי שעות וקורין לו אשערה.
 כפר לובין זכרתיו למערב לוד כשתי שעות הוא יפו. לצפון לוד בין ההרים הוא כפר דברין
 לא נשתנה שמו. וממוך לו מרישה. בין לוד ויבנה כשתי שעות וביניהם פקעין. לדרום
 לוד כשלוש שעות מרתי הוא צרעה ואשתאיל לא נשתנה שם. ביבנה לאשדוד כשלוש
 שעות לדרום וקורין לו אסדוד. ויבנה בארץ פלשתים שכן כתוב בדברי הימים על עזיהו
 ויצא וילחם בפלשתים ויפרץ את חומת נת ואת חומת יבנה ואת חומת אשדוד. מזה ראה
 שמה שקורין העם לרכלא הנזכרת נת שהדיק עסחם. והוא שכבשה דוד ע"ה דכתיב ויקח
 דוד את נת מיד פלשתים. מסכת שבת פ"ק אמר רבי אלעזר בר' צדוק כשהיינו עוסקי' בעבור
 השנה ביבנה לא היינו כפסיקין לא לק"ש ולא לתפלה. ועבור שנה אינו אלא בארץ ישראל
 והוא לשבת יהודה. כתב רש"י זל גור בארץ הזאת גרר מפלשתים ונבולה מארץ ישראל שכן
 כתיב לכנעני תחשב חמשת סרני פלשתים. ולמטה מזה כתב זל בארץ ההיא אף על פי
 שאינה חשובה כשאר ארץ ישראל. מיפו לעקרון כחמש שעות והוא מרתי אל יבנה.
 מעקרון לאשדוד כשלוש שעות וקורין לעקרון עקר. ועקרון זו קסרי ואם כן יהיה בין קסרי

ובין לוד ויבנה שלשתם כמו משולש שזה הצלעות ויהיה אורך הצלע כשתים ושלוש שעות
 זאת הוא שהיו תולכים ודשכים החכמי מה לזה תמיד כאמרם סוף ארבע מיתות למצוא שבת
 פגע בו רבי עקיבה בין קטרי ללוד זה מורה שקטרי הוא עקרון הסמוך ללוד דאלו לקטריאזה
 במה מקומות בינה ובין לוד מאשרוד לאשקלוק לדרום כארבע שעות וזו ואשקלוק בים יבנה
 וקורין לו עסקלאן . מאשקלוק לעזה לדרום כשלוש שעות מעזה לדרום כשתי שעות יש
 עוד ושבת דרום וקצת קורין לה דרום והיא נזכרת מסכת טושה פרק היה נוטל כמה זכות הולח
 שלשה חדשים כדי הכרת עובר דברי אבא יוסי בן חנן רבי אלעזר בן יצחק איש כפה דרום
 אומר תשעה חדשים . משם אל חצרים כשתי שעות וקורין לו רפאח . וכן תרגם רבינו
 סעדיה בפסוק והעים היושבים בחצרים עד עזה ואלעוין אל מקימן ברפח אלי גזח . מעורה
 לעזקה כמו יום וקורין לו זעקה . מעוקה לכתל מצרים לסוף הדרום כשני ימים . באר שבע
 אל חברון ועזה משולש שוה השוקים שמחבר לבאר שבע לדרום מערבי כסוים וכן מעורה
 לבאר שבע ולזה הוא מורתי דרומי ובין עזה וחברון כמו יום שלם עזה למערב וחברון למזרח
 ונשח הוא לדרום . **בבאור** התחומין ומעמד השבטים כהשג ידיו . יהודה לדרום מנחל מצרים ועד
 צפון ירושלים . בנימין הבא אחריו עד שילה . אפרים הבא אחריו והולך
 עד גזר וכן כתוב עד גבול בית חרוון תחתון ועד גזר והיו הוצאותיו הימה . כתוב בספר שמואל
 ביער אפרים וחביא רש"י למה חתון היה יער לאפרים מעבר הירדן מזרחה אלא מתוך שחתנה
 והושע שהיו מרעין בחורשין והיה אותו יער סמוך לאפרים אלא שהירדן מפסיק והיו מרעין
 שם היה נקרא יער אפרים . יששכר הוא אחריו והולך לכל הפחו עד סמוך לצפורי שהרי
 צפורי זבולון הוא . זבולון הוא אחריו והולך לכל הפחות עד למעלה מצידון
 וכן גבול עכו הוא לוי . נתלי הוא למזרח זבולון והוא מדרום ימה של שביא לכל הפחות
 עד קדש בגליל . דן הוא לצפון נפתלי . אשר יש לו על חוף הים הגדול מאכשף ועד הר
 החר שהוא סוף הגבול . שמעון ארצו למערב ארץ יהודה הצפוני ששם הם צרעה ואשתאול
 וכן כתוב כל ערים עשרים ותשע . ובפרשן אתה ארצו לא אלא אלו היתירות נטלו בני
 שמעון מיהודה . מנשה כלומר חצי השבט ארצו כמו שהעיד הכתוב באשר וביששכר
 כמצא שחלק יהודה אינו כל המערב שכנגד ארצו מפני שמעון . מדרש ארץ הגשן הוא
 גושן של ארץ מצרים והיא נבלעת בתוך ערי ישראל כמו שנאמר וועל לקראת ישראל אביו
 גושנה . מלכר שהיה כנעניה כלפי ארץ ישראל וזכות שהלך יהודה בשליחות אביו להורג
 לפניו זכה שיהיה ארץ גושן שהיא טובה בחלקו . אבל בנימין ואפרים הם מהירדן עד הים
 הגדול . וכמו שבארנו באפרים . ובנימין מקום בית אל שלו בערבה היה . אפנים יששכר
 אין לו כל המערב שכנגד חלקו שהרי אכשף הוא דרומי לארצו שתחת ארצו לדרום בחכרת
 הוא בין עין גנים ובין גזר שביניהם כשתי שעות ואם תוציא קו מבין שניהם הולך ארץ הים
 הגדול ישאר אכשף לדרומו . וכן מנשה אלא שהולך למזרח עד הירדן שהרי מנשה עובר
 בין הרעאל ובין שונם והולך ועובר על בית שאן בושר וירד לירדן הסמוך לו שעה . והיה
 מערב מנשה באשר ומזרחו ביששכר ופסוק ויהי למנשה ביששכר ובאשר בית שאן וארץ
 בנותיה וכו' . מעיד היות אכשף אכסף שהרי אכסף הוא לדרום תענך וכל שאן למגדו .
 עד שתמצא שנים ממלכי כנען כמכוונים זה לזה והם מלך אכשף ומלך מראן וזהו על שפת

פרק אחד עשר

ע

היום חז למזרח סמוך לירדן אלא שאכשף נוטה לו מעט לדרום , וכן יששכר הולך עד הירדן כי מיה יעקב לו ליה בלכתך מבית שאן א שבריא דרך הערב בצאתך מגבול מנשה תלך בארץ יששכר עד דרום ימה של שבריא , בצאתך מבית שאן הולך לשבריא למחלך שעה וחצי תמצא על שסאלך בתוך הנחל עיר אחת קורין לה גבול בגמל רפא , ואל מערב הנחל בשתי שעות למעלה על שפת וקורין לה גבול גם כן אל הראשונה קורין גבול תחתון זל השנית גבול עליון כחצי שעה , וכן בלכתך לדרום בצאתך מרוחב גבול מנשה תלך בארץ יששכר עד שהכונן שאתה כנגד גור , וזבולון מזרחו אינו הולך עד הירדן מפני נפתלי , ויהירר נפתלי למזרח זבולון כשמעון למערב יהודה כלומר לקצתו , אבל הולך הוא רל זבולון אל המערב עד הים הגדול לצפון עכו וכדאמר' מסכת מגלה פק' וחולין מתרעם על מדותיו הוא שנאמ' זבולון עם חרף נפשו למות אמר זבולון לפני הק'כה רבונו של עולם לאחי נתת ארצות ולי נתת ימים ונהרות לאחי נתת שדות וכרמים ולי נתת הרים ונבעות אמר לו הק'כה כלם צריכין לך ער' ידי חלון שנ' וספוני שמוכי חול ונחירי רב וספ' ספוניו שארית , חור' זו חלון , ואמר' פרק במת מדליקין יוגבים אלו צדי חלון מסולמא דצור עד היפה , ועבור בתוך אשר בדרך שיעבור שבעון ביהודה ומנשה ביששכר .

מכל

אלו החלוקות יתבאר לך שהכרח הוא להיות ארץ אשר לטוף הגבול הצפוני אשר שם עיירותיו כלומר חלבה וחולתה עד הר ההר , שהיה כל מה שהיה מצידון ומדון ואל הדרום הכל בתוך לשאר אחיו וזלתי חבל הים לכד מאכשף וזה ל' אדי לו שאין לך בכר' השבטים שאין להם כדברות וכיוצא בהם אכל באכשף ועכו וצידון לא יספיק אלו וזהו שבתו אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון פה ש' זל לשמור פרצות ארצו , וכן תמצא רחוב שהיא אל שבט אשר והיא לצפון בעמק עם ליש שהיא דן שכן כתוב עליה ותיא בעמק אשר לבית רחוב וכו' , ובהק'לה הערה על דבר פלג'ש בגבעה כדן ועד באר שבע מה נשאר לצפון קצת משבט אשר לכד כי כלם זולת קצתו הם לדרום דן .

ברוחב

כל חלק בקירוב , יהודה כחמשה ימים , בנימין כיום אחד , אפרים כשני ימים , יששכר כיום אחד , זבולון כשלושה ימים , נפתלי כשני ימים , דן כיום אחד , אשר כחמשה ימים מזבולון ולחלן , שמעון ומנשה בתוך אחיהם , האורך סך הירדן לים הגדול כשני ימים ומהר ההר לחמת פארבע ימים , עכשו בלכתך בדרך ממקום למקום תרע אם תרע למי אתה ואנה תלך , וכן תרע מקומות הנזכ' בתלמוד באיזה שבט הם באורך דרך משל ברק ביששכר רומי בזבולין טבעון במנשה שהרי רוב מקומות הפקרא בודעים , כל מי שבא ונכנס לארץ ישראל אם שיבא דרך ים במה שבין נחל מצרים וזהו ההר ואם שיבא מן המזרח ויכנס במה שבין ים המלח וחמת , ואם שיבא מן הצפון ויכנס במה שבין הר ההר וחמת , ואם שיבא מן הדרום ויכנס במה שבין ים המלח וכניסות נחל מצרים לים הגדול , ויש לרעת שחלקי הארץ שלא כששום השבט אינו גרעון בחק הקדושה שהיא אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב ואמזים ואת חלבה ואת אפק ואת רחוב , וישב האשרי בקרב הגבעוניו שבי הארץ כי לא הורישו , וכן לא הוריש מנשה את בית שאן ואת בנותיה , וכן אפרים בגזר , וקשרון שהוא צפוני לזבולון , ובית שמש שבית ענת לנפתלי , וכן ואת היבסי ויושבי ירושלם לא יכלו בני יהודה להורישם ואף על פי שהיו יכולים אלא שלא הורישו מפני השבועה .

והנה

בשאר שארית בארץ אחר גלות ישראל לבלל מפורדים בארץ זעיר שם זעיר שם , והיו עובדין ע' עדין כמו שכתוב ויזבח את כל כהני הבמות אשר שם , וכן

פרק אחד עשר

וזכר אמר בדברי הימים שהיו שם שארית בימי ואשיהו וכן כימי חזקיהו הויה סאריה בארץ
 מזבלות ומאשר ומשמעון ומאפרים ומכנשה. וכתוב ומדלת הארץ השאר כבוד ארן
 רב טבחים לכורמים וליוגבים, לכורמים תנירב יוסף אלו מלקטי אפרסמון מעין גזי ועד
 כמריא, יוגבים אלו צדי הלון מסולמא דעור עך חיפה וכדאיתא פרק במה מדליקין, בכתבי
 הקדש נזכרים עיירות השבטים אשר בחלקיהם.

על פי
 המעשה
 הנהגה
 הנהגה
 הנהגה

הראובני

הגדו וחצי שבט המנשה ארצם עבר הירדן מזרחיה והוא שבט ששבר ארץ
 הנביאים ארננו משרעה ומאשר מפיו אנו חיון נצטרך לדבר דבר בארץ
 החיא כתוב ויתן משה למטה בני ראובן מערער וכל המישור עד מדינת חשבון וכל עיריה
 אשר במישור דיבון ויהצה, חשבון מזרחי דרומי לכינת שאן למזרח הירדן בשני ימים
 וקורין לו חסכן, לדרום חשבון כמו יום הוא ערער ונחל ארנון תחתיו נהר גדול וקורין לו
 ערער בפתחת שתי עינות, חשבון למזרח ירחיו כמו יום, מחשבון תלך למזרח כמו יום
 בישוב ומשם והלא מדבר בני ישראל וקורין לו תה בניא סראיל, אבל דרום תלך מחשבון
 אל דיבון כחצי יום וקורין לו דיבאן, ומדיבון לאילת ומאילת לרבת ומרבת לארנוב והוא
 אל מונאב, והעיר אשר בנחל שמה אל עאנב, ומארנוב לראש הפסגה והוא מואב
 וקורין לו אל קארק, ומתפנסה ררך שני ימים לדרום הוא הר שעיר וקורין לו אל שובאק,
 יהצה הוא לסוף הארץ החיא למזרח צפוני אל ההרים שמפסקין בין המדבר והישוב ובראש
 אותם ההרים הוא סלכה, לא נשתנה שמו, ונסכי מדן היו וישבי הארץ וכתוב וילכו
 שני ירי מדין וכתוב כי ישמעאלים הם, והם בני קטורה וכן בתורה קראם ישמעאלים והנה
 ארחת ישמעלים, וכן היו בזמן אברהם עת וכמו שהכיא רש"י זל שמה ערבים הם שמשותחים
 לאבק רגליהם, ודבריו הימים וחצי שבט המנשה ישבו בארץ כבשן עד בעל חרמון ושני
 וחר חרמון, וכתוב ובני חצי שבט מנשה ישבו בארץ כבשן ועד בעל חרמון ושני היר
 חרמן המה רבו נקרא גבל אלהג כתיב ויתן משה לבני גד וכו' וכתוב ויהי גבולם יעור
 וכל ערי הגלעד ומחנים ובית במרה והירדן, וגבולו מן יעור עד ערער אשר על רבה גלעד
 קורין לו גרש, והוא למזרח הירדן כסויום וחצי כנגד בית שאן מעט דרומי

מעון, נבו
 אל צפון הנולך

ואל צפוניו כמו ארבע שעות

בעל מעין וקורין לו צנמין, צלם כי בלשון ערבי צלם צנם, ושתיים היום
 עיירות גדולות ומפורסמות, בית נמרה קורין לו נאמר והוא לדרום יעור כמו שערה אחת,
 יעור קורין לו רעה, וצפוני מזרח ליעור כמו יום הוא שבמה וקורין לו שאהבה, ושם
 קריתים וקורין לו קריתין, ושם קנת וקורין לח אל קוניא, ומסתברא שארץ יעור היא
 ארץ עוף ששם מקום סיחור לאיוב וקורין לו דאר איוב נבו וארצו לצפון ארץ כבוש ארנוב
 משה והוא ארץ עוף וקורין לה אלגושה וכן תרגם רב מעדיה זל ובני ארים עוף וחול ובני ארים
 אלגושה ואל חולא ושתי אלו הארצות הם לדרום רמשק ולצפון נבו ובעל מעון ואל דרום נבו
 כמו שעה מקום קורין לו דאר איוב והוא בארץ עוף היה והוא ארץ קדם לארץ ישראל כנגד
 טבריא, והא ארץ קדם חרן שכן כתיב ולך ארצה בני קדם, סלכה הוגל לשבט גד וכמו
 שהוא בדברי הימים שנאמר ובני גד לנגם ישבו בארץ הכשן עד סלכה, אררעי הוא מערבי
 לסלכה ביושר כמו יום לא נשתנה שמו, חזים היא צפונית מערבית לאררעי כמו ארבע
 שעות וקורין לו זוזן ועליה נהרות רבים, וממנו לעשתרות כחצי יום וקורין לו קרן אל חארה
 וחזים דרומית לעשתרות, חות יאיר הוא בארץ גלעד וחזים הוא מקום מקנה וקורין לו חוארה

וחיא

פרק אחר עשר

עא

והיא מערבית לארדעי כמו ארבע שעות ובאמצע שניהם הוא רמתה, ובער במדבר חוץ
 למזרח ארדעי כחצי יום וקורין לו כצרה, וקסון היא למזרח הירדן של פני בית שאן כמו חמש
 שעות מעט דרומי וקורין לו קומימא, ושם יאיר נקבר, כתב אֶעֱפֹשׂ ראשי הכסות ויאיר בן
 מנשה הלך וילכוד וכו' והוא ממשפחת יהודה כי בן כתיב חצרון לקח את בת נכור בן מנשה
 והוליד ממנו שגוב ושגוב הוליד את יאיר שהיו לו הער' בהרי הגלעד ונקרא על שם משפחת
 אמו אלו דבריו ויתכן שהיה זה יאיר בן שגוב, ויתכן שהיו חות יאיר שלשים ערים,
 איננו יאיר הגלעדי ששפט את ישראל ומת ונקבר בקמון,
 ושתיבין לכידת חות יאיר ובין שפוש וארבעים וששה שנים ושופטים,
 עוד בתוב גבי הלך

גד, מחשבון ער רמת המצפה ובשנים ומסמנים ער גבול דביר, ובעמק בית הרם ובירת
 גמרה וסכת וצפון יתר ממלכות סחון מלך חשבון וגבול ער קצה ים כנרת עבר הירדן מזרחה
 מלך ערד ארצו לדרום חשבון יום ונקרא עורד בדגשות הדלת וסמך ליה אל עלא וקורין לה
 עלה, כתיב וילכו כל הבתרון ויבאו מחנים, הבתרון קורין לו אל אתרון, מחנים מחנה
 ומחנים הוא למזרח בית שאן ביושר כחצי יום, וסמוך לו לדרומו שעה עיר שמה אל אסתיב
 אומר' שהוא מקום אליהו התשבי וכו' לשוב, וחיא בגבול גד ושמא היה שם ביתו ז' כי
 משבט גד היה מולדתו וכמו שכתבנו בסוף הספר, ולצפון זה אל אסתיב יש נחל מים קיץ
 הזורף ועליו גנות ופרדסים וקורין לו ואד אליבאם כלומר נחל יבש, ושמינית כאשר תמהתי
 לשם חלוקה הפועל כי שמו המיוחד ואד אליבאם כלומר נחל אליהו כי כן קוראין לאליהו ז',
 ואין לחשב שנקרא בן ספני יבש גלעד כי רחוק הוא מאד, ורש' זל כתב שם העיר ששמה
 תשוב, ויהיה תשבי כמו המורשתי, יבש גלעד הוא מזרחי לבית שאן ביושר כשלוש שעות
 וקורין לו גופן והוא לשון יובש בערבי, ואל יבש והבתרון הוא דרומי למחנים והוא אותם
 שהיו במלחמה כנבעוק וברח אבנר ואנשיו לעבר הירדן והלכו בערבה כל הלילה והוא
 ועברו הירדן וילכו כל הבתרון ויבאו משם מחנים, ובעוק סמוך לנבוב ונבוב לדרום ארץ
 ישראל אם כן בהכרח באו תחלה לבתרון ומשם למחנים לפי מה שהתבאר מה שאנו יושבי
 בית שאן רואים מן הערבה מזרחה ולצפון עד ים כנרת הוא לשבט גד, וכן כתוב ועברו
 עברו את הירדן ארץ גד וגלעד ורש' זל כתב פרשת אה חדיברים כנרת מעבר הירדן המערבי
 היא ונחלת בני גד מעבר הירדן מזרחה וכפלו גורלו רוחב הירדן כנגדם ועד מעבר שפתם,
 דע שבארץ גלעד היום עיר וקורין לה עגלון ואינה עגלון הכתוב בלא מלכיים כי היא מעבר
 הירדן מערבה בחלק יהודה וכל הארץ ההיא נחלת ישראל וגבולם שכן כתוב נחלה לישראל
 עברו וכתיב ויכם חזאל בכל גבול ישראל מן הירדן מזרחה השמש ופ'.

הפרק השנים עשר

לבאר שיושבו אדמת ישראל הם המכוברים על כל יושבי הארץ וזולתה ואפילו על
 בני בבל, כשאוחזין מעש הצדיקים בידיהם, ודין ההולך במקום שעושין
 למקום שאין עושין ומי הוא הכותן רשות לרון, ולמי ינתן רשות, וזולת זה, פרקא
 דחסירי קרי' לארץ ישראל גבירה ולזולתה שפחה מסכת פסחים פ' מקום שנחגו כי אתא רבה
 בר בר חנא אכל דאיתרא כלומר כשבא מארץ ישראל לבבל אכל חלב שעיר' יתר הקיבה
 שבבל

פרק שנים עשר

שבבבל נהגו בו איסור וכאריך ישראל נהגו בו היתר ועשה כמנהגו מקומו על לגביה רב אויא
דברה בר חנק כיון דהנהו בסייה אתו ואמרו לאבות אמרליה שוינחו כותאי ורבה בר בר
חנא לית ליה נותנין עליו חומרי מקום שיעא משם וחומרי מקום שהלך לשם אמר אביי ה"מ
מבבל לבבל וכאריך ישראל לאריך ישראל אינמי מבבל לאריך ישראל אבל מאריך ישראל
לבבל כיון דאנן כיופינן לתו עכדינן בותיהו רב אשי אמר אפילו תימא מאריך ישראל לבבל
רבה בר בר חנא דעתו לחזור הוה ומתני' כך היא ההולך ממקום שעושין למקום שאין
עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיעא משם וחומרי
מקום שהלך שם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ותוספת יש בדבר דהוי דמי אי בשדעתו
לחזור חומרי מקום שהלך לשם אין נותנין לו כעובדא דרבה בר בר חנא ואי בשאין דעתו
לחזור אין לו חומרי מקום שיעא משם כעובדא דרבי זירא דאמר' מסכת חולין פ' ק"ב סליק ר' זירא
אכל מוגרמתא דרב ושמואל ומקום לה נמי רב אשי תחם בשאין דעתו לחזור ויש
מפרשין דלצדק קתני והרמב"ם ז"ל פ' כולא בדעתו לחזור וחומרי מקום שהלך לשם
בדברים המתירין והם נהגו בהם איסור לסני' כעובדא דרבי בישי'ן פרק מקום שנחגג דכר' מי
האי הוששין למחלוקת ומתוך דבריו ז"ל נראה שהדברים האמורים שם מן הדין ובמקומו
מותירין שלא יהיה חשש למחלוקת ויש תימא בדבריו ז"ל שהרי תרביא דאיתרא לבני בבלי
מן הדין היה אסור כדנפקא להו ההם מכל החלב והה' שבא ז"ל כתב שנראה שהנכון הוא
שההולך מבבל לאריך ישראל ודעתו לחזור נותנין לו חומרי מקומו מפני שדיוק בחשב בהם
וכן כיון דאריך ישראל חשוב יותר כמקומו גם הוא צריך לחוש לדבריהם כל שהוא שם וכראבוי
דאמר אנן כיופינן לתו רב אשי לא חלק עליו לא לומר שכל שדעתו לחזור נותנין עליו חומרי
מקום שהוא משם ואף על פי שהוא באריך ישראל ולא עוד אלא נראה דאף בהולך מבבל
לבבל ומאריך ישראל לאריך ישראל ודעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם כל
שהוא בפניהם משום דכל שדעתו לחזור עדין כפוף לאנשי מקומו וכן למקום שהלך לשם
כיון שחשוב כמקומו וכההיא דאמר' רבי ינאי באתריה מטלטלי שרגא באתריה דרבי יוחנן
לא מטלטלי שרגא והיינו דאמר' כל הבשר רכיבי בר הכרי סליק לסורא ואכל כחלי אמר ליה
באי טעמא עבדת הכי וכו' ולית לך נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם אמר ליה הוץ
לתחום אכלי אלמא אפילו בשוויין נהגו מבבל לבבל דדעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום
שהלך לשם דהא ודאי דעתו לחזור הוה וכדקאמר להו באתריה דרבי יהודה אנא ועוד דמנא
ליה לרב כהנא דאין דעתו לחזור אדרבה סתם ויעא ממקומו דעתו לחזור הוא ומיהו כשהולך
כאריך ישראל לבבל ודעתו לחזור אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם והיינו דאיתרא
דרבה בר בר חנא כד אתא לבבל ושעמא משום דבני בבלי כפופין לבני אריך ישראל ונהוגין
אפילו בקוליהון בפניהם דומה למה שאמרו מסכת יבמות פ' דבית שמאי לא עשו מעשה
בפרהסיא וכו' והיינו דאמר אביי גבי דאיתרא דרבה אנן כיופינן לתו רב אשי לא חלק
עליו אלא במה שהיה סבור דאפילו אין דעתו לחזור עושה כן מפני הכפופה רב אשי אמר לא
כיון דאין דעתו לחזור ע"כ גרסי' בסוף פרק ואלו קשרים דבי רבי יהודה כמנבי כרבא דבי
דבא נרדיקרא כיון דחזו דהו קא מהרמי אמרי להו אתא אגרתא ממערבא כשמה דר' יוחנן
דאסור כתב ה"ם ז"ל וההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין לא יעשרה ביישוב מפני
המחלוקת אבל עושה הוא במדבר וההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין לא יעשרה
ונתנין עליו חומרי מקום שיעא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואע"כ לא יתראה בפניהם
שהוא בטל מפני האיסור לעולם לא ישבת אדם מפני המחלוקת וכן מי שדעתו לחזור
למקומו

למקומו נחוג כאנשי מקומו בין להקל בין להחמיר והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום
 שהוא בן פני המחלוקת. פרק הקורא את המגלה בן עיר שהלך לכרך וכן כרך שהלך לעיר
 אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמם. (פי' בן עיר בן יד' בן כרך בן טו')
 עתיד לחזור רש"י זל מפ' לה אבן כרך לא שגו דבן כרך שהלך לעיר וכו' קורא כמקומו אלא
 שעתיד לחזור למקומו בליל ד' שהוא זמן העיר שהוא שם ונמצא שלג קבע עצמו לחזור
 פרוז עמם ביום קריאתם אבל אם אין דעתו לחזור למקומו באותה הלילה קורא עמם ואפי'
 היה דעתו להיות בכרך שלו בליל טו' דממ' פרוז בן יומו הוא ונקרא פרוז. (פי' פרוז מגזרת פרוז
 תשב ירושלם כלום בלתי מוקף) ולפי דברי הר"ף זל נר' דאבן עיר קאי ואצטריכא ליה למימר
 מדפרו וכו'. בתו' שם פ' מקום שנהגו כהרו' זל והני דנחתי ממערב אכור לחו למעבר עברתא
 ביום טוב שני בת' עליו הראב"ד זל זה אינו כלום שאי' בכל הגולה ולא באי' משלא נהגו שני
 ובי' טבים של גליות ומפעש' דרמי בר תמר בכחלי שאכלם חוץ לתחום ולא אם להם דעתו
 לחזור וכו' וכן אנו ללמוד שאין תלמיד רשאי לעשות כן במקום שיש גדול ממנו להחיי' לעצמו
 במקום הרב ומשום כבודו דרב חסדא לא היה רשאי לעשות ובכמה מקומות הוא זה בהלמוד
 באתריה דרבי ויחזק לא הוה משלטל שרגא ואין ספק עכו'. פרק הסוכר את הבית שטרמיט
 היוצא על היתומים דיני גולה אמרו נשבע וגובה כלו ודיני ארץ ישראל אמרו נשבע וגובה
 מחצה ומסקנא אמר רבא הליכא נשבע וגובה מחצה והוא בתורת מלוה אבל פלגא דהויא
 בתורת פקדון וישיבן שם באנס אי נמידלמא פריעה. (פי' שטר לים שטר עסקא.) פרק
 התובל בקי שור בשור וקוי שור באדם אלהים בעינ' וליכא חתם שליחותיהו קא עבדינן מרי
 דהוה אהוראות והלואות הרי שארץ ישראל עושה רושם וכמא היוצא בה. (וטורי' אין
 מוחזק וכדאיתא פרק זה בורר בערכאות שבסוריא שנו וכבר הבאנו אותו בזה הפרק לקמן
 (פי' ערכאות מקום עריכת הדין.) הרי שאפילו בני בכלל הם כפופים לבני ארץ ישראל.
 ואע"ג דאמרי' סוף מסכת כתובות ארץ ישראל עוסה לבב'ר' כלומר ספק היא שמעורב בהן
 סובין ומורסן וקמה ועזרא לא עלה מכלל עד שעשאה כסולת נקה ואם תראה שבני ארץ
 ישראל היו צריכים לבני בכלל הוא משום דהתם שבט וכדאמרי' מסכת סנהדרין פ' אמר רב
 האי מאן דבעי למידן דינא וכיטעי לפטר ולא לישלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכן אמ'
 שמואל וה"מ מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם אבל מהתם להכא לא מהניא רשותא
 דהכא שבט והתם מחוקק דתינא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרויין את
 ישראל בשבט ומחוקק מבין גליו אלו בני בניו של הלל שמלמדן תורה בברי' ואמרי' מסכת
 הוריות פ' בתרא אי זהו נשיא זה המלך תר' נשיא זה המלך וכול' נשיא שבט נכחשון בן עמינדב
 תלמד לומר ככל מצות' אלהיו ולהלך הוא אמר למען ילמד ליראת את יי' אלהיו מרה להלך
 שאין על בני אלא יי' אלהיו אף כאן נשיא שאין על בניו אלא יי' אלהיו. בעא מיניה רבי מרב
 כגון אני כהו בשעיר אמר ליה הרי צרתך כבבל אתיביה מלכי ישראל ומלכי בית דוד לא מביאין
 לעצמן ואלו מביאין לעצמן אמר ליה התם לא כימי להדרי' הכא אנן כיפינן להו. ושעיר הוא
 ארץ ישראל וכהיא דמסכת תמיד וזכרונה פרק עשירי ירושלמי פרק יש נחליק רבי מולך
 בשם רבי יהושע בן לוי הליכה כרבי זכריה בן הקצב רבי ינאי קפודקיא הוה ליר' עובדא והוון
 דינין רבי הונא ורבי יהודה בן פיי ורבי אחא אמר לוק רבי אחא אתניו שבחוי' לארץ הרוטות
 הן הן טועין את ההלכה ועוד דאינן סמכין עלהיא דרבי מולך על רבי זכריה שאמ' אחד הבן
 ואחד הבת שניהם שוין בטטה האם ולית קן הוא. תוספת מסכת בבא קמא פ' מפני מה גלו
 ישראל לבבל יותר מכל הארצות כולן מפני שבית אברהם אביהם משם כשלו משל למס

פרק שנים עשר

הדבר דומה לאשה שקלקלה על בעלה להיכן משלחה לבית אביה. וזה המקום ראוי להביא
 ענין הרשות ולאי זה דבר מועיל וכי הוא הנותן רשות. ולמי נתן, גרסינן פרק דרישה
 וחקירה אמר רבי יוסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשקול הדעת אינו חוזר (פי' חוזר שמתויר
 הדבר כשהיה מתחלה שהוראתו אינה כלום). וזה כשטעותו מצוי בדבר משנה או בתלמוד
 בדברי הרמב"ם ז"ל אין דין לגמרי וחוזר. ורש"י ז"ל כתב שתלו השעם במשנה ש' סתמן
 שכל הישיבה מצויה אצל וועל ידי שהיה נשיא ודקדקו עמו בדברים והעמידום על בורים.
 וה"ה טעה בתוספתא דרבי חייה ורבי הושעיה שהם סדרו סדר התוספות וסתמו מה שסתמו
 והתם אמר אפילו ברבב ושמואל בלומר בדברי האמוראין האחרונים. והדינים הם כך דן
 את הדין ושעה בדבר משנה חוזר הדין ואינו חייב לשלם כל עיקר וזה בין שיהיה הדין מומחה
 ונקיש רשות או לא. לא שנא נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ולא נתן ביד (פי' נשא
 ונתן ביד שהוא עצמו גבה מזח ונתן לוח). לא נשא ונתן ביד אלא צוה לבעל הדין, ואפילו
 היה דבר שאי אפשר לחזור בו כגון דין רבי שרפון גבי פרה שהאכילה לכלבים פרק עד כמה ואם
 לא האכילה היה חוזר ואף על פי שגזר להזיק לא היתה כוחו להזיק ולא מחייבינן ליה משום
 דינא דגרמי. והפך זה מי שאינו מומחה ולא קבלוה עליהו בעלי דינא אף על פי שגמל רשות
 הרי הוא בכלל בעלי זרוע ואינו בכלל הדיינין לפי' אם דן בין טעה בין לא טעה כל אחד מבעלי
 דינא אם רצה חוזר ודן בפני ב' ו' ואם טעה ונשא ונתן ביד חייב לשלם מביתו וחוזר ולקח
 מבעל דין זה שנתן שלא כהלכה או שאסר לאכול דבר המותר והאכילו לכלבים ישלם כדן
 כל גזרם להזיק שזה מתכוין להזיק הוא. ולענין גרמא בניזקין קיימא לן פרק הכונס צאן כרב
 אשוי שהוא פטור. ומיהו דוקא גרמא דאתי מעלמא כגון נמייה או שאן בליכתו כדי ללבוותה.
 אבל גרמא דאתי מדידיה חייב דהא אמרינן ולרבינא מאי שנא מנין היוצא מתהרהר והפטיש
 דחייב משמע ולגבי תשלומין קאמר וכן נמי כתב בעל העשור ז"ל וכן נמי דעת הרב אלפאסי
 ז"ל שהיה פרק כיצד הרגל גבי הא דאמ' רבא זרק כלי מראש גגו וחזו תחתיו כרים וכסת' וקדם
 וסלקן או בא אחר וסלקן פטור בעידנא דשדא מפסק פסקי גיריה. כתב ז"ל מסתבר לן דלית
 הלכתא בהא כרבא משום דסבירא ליה דלא דיינינן דינא דגרמי דהא הוא דאסר בפ' הגזול
 קמא השורף ששרותיו של חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וקיימא לן דלית הלכתא
 הכי דאמרו בפיה רפרם לרב אשוי ואנביה כשורא לצלמי אבל גירי פשיטא לן דחייב וכדאמרי'
 פרק הבית והעליה הני בתרי דהו דיירי חר עלאי וחד תהאי וכי מטי עליון מיא מוקי לתחתון
 תחתון מתקן דעל הניק להרחיק את עצמו ודוקא דאיכא מעויבה דמתם תימי מיא והדר אזלי
 אבל ליכא מעויבה גיריה הוא ועליון מתקן. וכן המוכר שטר חוב לחברו וחוזר וסתלו משלם
 את הכל ואפילו מכר שטר של אלה במנח משלם אל. דמשום זיק אנו מחייבינן אותו דבריא
 חזקיה וחיינו דאמרינן פרק הכותב דלמאן דדאין דינא דגרמי משלם כשורא לצלמי וכן כל
 ביוצא בזה. גרסינן סוף פרק הגזול ומאכיל אמר ר' יוחנן כל הגזול את חברו שורה פרושה
 כאלו כושל בשמתו סמכו שנאסר כן ארחות כל בוצע בעע את נפש בעליו יקח ואומר ויאמר
 י' אל שאול ואל בית הדמים אשר המית את הגבעונים מאי ואומר וכי לימא ה"מ בידיה אבל
 גרמא לא ה"ש ויאמר י' אל שאול וכי היכן מצינו בשאול שהרג את הגבעונים אלא מתוך
 שהרגנו עיר הכהנים שהיו מספקין להם מים ומוזין מעלה עליו כאלו הרגן. ומסתברא
 שכל הלכה פסוקה הוא בדבר משנה דאמרי' האי דינא דאשבע ביי' אלהי ישראל נעשה כמי
 שטעה בדבר משנה וחוזר. כתב רבינו האי גאון ז"ל וכל שמועה של כל החכמים בדבר
 שטעה דמיא. וכן אם התובע יש לו גלגול על הנתבע וב' אמרו שיכול הנתבע להפך ועשו

פרק שנים עשר

עב

מעשה חורו רבותו שזה מכלל טעה ברבר משנה אחר שיש לנו כמה ראיון לגלגל שבועת דרבנן וכתב בעל העטור ול' השובה להראיף ול' שבועת הסת דמפנין דוקא הלית ביה גלגל שבועה אצל הכתב.

אמנם

טעה בשקול הדעת והוא מומחה ונקיש רשותא אף על פי שנשא ונתן ביד הדר דינא ופטור מלשלם. וכן נמי מומחה ולא נקיש רשותא לא דקבלוהו עליהו בעלי דינא. אבל מומחה ולא נקיש רשותא ולא קבלוהו עליהו בעלי דינא. או שאינו מומחה אלא שקבלוהו עליהו בעלי דינא נשא ונתן ביד מה שעשה עשו ומשלם מביהו ללא נשא ונתן ביד הדר דינא ופטור מלשלם ליתיה מומחה ולא קבלוהו עליהו לא עשה ולא כלום דרב אפסי ול' הזכיר עם דליתיה מומחה וקבלוהו עליהו בעלי דינא אי נמי נקיש רשותא מריש גלותא. וכן נמי עם דליתיה מומחה ולא קבלוהו עליהו בעלי דינא ולא נקיש רשותא וחסתא על כח' האי דנקיש רשותא שהזכיר ול' בשאינו מומחה דאי במומחה היינו קמייאט ושל' קבלוהו דאי קבלוהו מה לי נקיש רשותא. אם כן נראה לפי דבריו ול' דליתיה מומחה וקבלוהו עם דנקיש רשותא לחוד ואינו מומחה ולא קבלוהו ששניהם שוים. וכן נמי משמע ממה שכתב ול' בכבא חמישית דליתיה מומחה ולא קבלוהו ולא נקיש רשותא הא נקיש דיניה דינא. והר"ם ול' נראה שהרגיש בזה עד שכתב בפי' המשנה מי שאינו מומחה ונשל רשותא זה אין צד וענין למכותו שלא יתן ב' רשות לסי שאינו מומחה לפי שאינו מועיל כול עקה ולא עוד אלא אותו בית דין כאלו נשע אשרה וכראיתא מסכת כנהדרין ע"כ. ובשאר הדינים מוסכמים ול' הר"י דינו ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידו אמר רב נחמן כגון אנא דיננא דינו ממונ' אפילו ביחוד והכי תניא קבלוהו עליהו דן אפילו יחידו והכי איתא בירושלמי בעובדא דרבי אבהו דהוה יתיב ודיין בכנישתא דקסרין לגרמיה אמר ליה תלמרני לא כן אלפן ר' אל תהי דן יחידו אמר ליה מכיון דאינון חמון ליואנא יתיב לגרמי ואתון לגבא כמי שקבלו עליהם פ' זה ברור גבי אוריתא ואי כתיב ביה דינא דפלא לא ואמרנא ליה להבנא פלוני דמשמעו דאינון תלתא וכו'. כתב הר"ף זל' מיהא שמעי' דלית הלכתא כשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין. כתב הר"ם זל' אף על פי שאין בית דין פחות משלשה סותר לאחר לרון מן התורה שנאמר בערך תשפוט עמיתך ומדבריו סופרים עד שיהיו שלשה ושנים שדנו אין דיניהם דין. ורבינו האי זל' כתב מי שאינו דן יחידו הוא מדת חסידות וכרתנן באבור' שאין דן יחידו אלא אחד. אבל שורת הדין כדמר רב נחשון דתנו רבנן משנה שלמה דינו ממונות בשלשה ואם היה דין מומחה לרבים דן ואפילו יחידו. ואמרי' עלה אמר רב נחמן כגון אנא דין דינו ממונות ביחוד וכן אמר רבי חייה איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסכירנא ונקישנא רשותא אבל לא נקיש רשותא דיניה לאו דינא או דילמא אף על גב דלא נקיש רשותא דיניה דינא ת' דמר וזטרא בריה דרב נחמן דן דינא ושעה אחת לקמיה דרב יוסף אל' אי קבלון עליהו לא תשלום ואי לא זיל שלם ש"מ כי לא נקיש רשותא דיניה דינא. ומיהו לאו אורח ארעא למיין יחידו לא קשון ולא גדול אבל אי עבר וסדרו בעלי דינון מליהון קמיה וקא מודו דהכי הוה ודן ביניהם דיניה דינא כי גמיר וסכיר ומומחה לרבים ע"כ. כתב בעל העטור זל' ושדר רב שריגא גאון זל' יחיד מומחה דחשיב בדורו כרב נחמן דבקי במשנהו ובתלמודו ובקי נמי בשקול הדעת ומעיין בריני כמה שני ומנסו ליה זמנן סניאן ולא חזו ליה שעותא כגון זה מומחה לרבים וכן שלשה בין מומחין בין שאינון מומחין וקבלו' ושעו בשקול הדעת קם דינא ופטורין. וכן יש לו זל' קם דינא והדר דינא בחד דינא כגון הא דאמרי' כל זמן שמביא ראי' סותר את הדין. וכן ההיא דפרק עשרה יוחסין נאמן דין לומר ליה זמית' ולית

פרק שנים עשר

חיובי ב"א בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו ואי לא אינו נאמן ואוקימנא דקריען וכוותיה
 ומקשי וכוהדר בידוביניהו ומשני שורא דדייני כלום שעקר הדין אינו אלא בענין שורא דדייני
 כענין שניהם תלכידו חכמים שניהם קרובים דפרק הכותב וכווצא בו מומינה הביא הרב בעל
 העטור זל בשם בעל המתיבות דכ"ד הגדול הוא דאליכי למעבד שורא דדייני אבל דייני
 בעלמא לאי האמר' אמר ליה מאי שעמא עביד מר הכי שורא דדייני אמר ליה אנא כמי שורא
 דדייני אם ליה חדא דאנא דינא ומר לאו דיינא ועוד מעיקרא לאו בתורת הכי אתית לה והאי
 רב ששת חכים גמיר וסביר הוא וקאמר ליה רב נחמן מר לאו דיינא הוא ש"מ דלא עביד שורא
 דדייני אלא בי דינא רבה וכן כתב רבינו חננאל זל עיקר קבלה בדייני דלא עבידין שורא
 אלא במקרקעי אבל במטלטלי אמרי' סמוך המושל בספק הולקין ואמר רב נחשון זל שורא
 דדייני שיתא הוי ככולא תלמודא מסתברא שורא הוא לשון הוה והיא מלה ערבית ויכנס
 עם הירושלמי פרק מי שהיה נשוי גבי החיא דשני שטרות היוצאין ביום אחד ואמר שמואל
 שורא דדייני ירושלמי שמואל אמר שוחדא לדיוני איזה מהם שירצו ב"ד להחליט מהלשון
 וי"מ אומר' אבל אם היה עקר הדין טענו היו חזרין הדין לתהלתו הריקס דינא והדר דינא והכל
 בדין אחד וטעמ' דקס דינא דמצי למימר ליה שעם הראשון יפה מן האחרון גריסי סוף מסכת
 גיטין לפניהם ולא לפני הדיינות אמר ליה אגן שליחותיהו ק"א עביד' מדי דהורי אהודאית
 והלואות אי הכי גזלות וחבלות נמי כי עבדי' שליחותיהו במילתא דשכיחא במילתא דלא
 שכיחא לא עבדין שליחותיהו ופ"ר זל שליחותיהו דבני ארץ ישראל כדאמרינן כגנהרין
 אי הכי גזלות וחבלות נעביד שליחותיהו ואנן אמרי' בריש סנהדרין דבעינן שלשה מוסקין
 ומשני מילת' דשכיח' כלומר הלואה ירושלמי הוא טעות משנה היא טעות זקנים אמר ר'
 עקיבא אני איני יודע לרין דין תורה מקבלין אתון מה דאבא אמרי ואמרינן אף על פי שאין
 אדם דן יחידיו חותם יחידו דמתיב אבל אנן לך הרשום ככתב אמת עדי בירושלמי אמר רבי
 סימון צריך הדין לשכות טעותם שנאמר ויאמר המלך זאת אומררת בני החי' גמרין פרק
 הגזול ומאכיל מי ששלחו לו ב"ד ולא בא לדין מנדן אותה מסכת סנהדרין פ"ק אמר רבה כי
 רב חונא האי דיינא דשאלו שאלתא פסול למידן דינא ולא אמרנא אלא דלית ליה לאו שאולי
 אבל אית ליה לית לן בה ירושלמי החטא דהיה נוטל שכרו לדין דיניו בשלן הניבן לדין
 שכר בטולו ולעוד שכר ערותו לרב אלפסי זל סופר החותום ברוב השטרות כעד אינו ראוי
 לדין בשטר ששמו חתום עליה מדאמרי' החשוד בדבר לא דינו ולא מעידו הבורר לו דיין
 לדין לו משקנו מסנו כבנין אין יכול לחזור בו וכן הביא בעל העטור זל ואם לא קנו מיוד
 אלא שכתבו שטרי בירוין מרעת שניהם יש מי שאומר שאין יכולין לחזור בהם ויא' משמענו
 בפניהם אינן יכולין לחזור בהם ואף על פי שלא קנו ושלא כתבו וכן משמע מהירושלמי פרק
 דיני מכות בתרא קבל עליי בפני שנים יכול הוא לחזור בו בפני שלשה אינו יכול לחזור בו
 (פי' קבל התרעם) גריסין בספרי רש"ב אמר לשבטיך ושפטו מצוה על כל שבט ושבט
 להיות דן את שבטו ושפטו את העם על מרחם כתב הר"מ זל ספר המצות זה ראוי וכתובי'
 לרורי דורות

הנותנים

רשות הם שנים האחד ראש גולה שבבב"ל ואין חוששין אליו אלא לחוסנו
 לא לחכמתו שדינו על כל ישראל מינא דמלכותא שאונסת ומכרתה לרד' ו
 ישראל ולרין עליהם ככל מוקם בין רצו בין לא רצו שנאמר לא יסור שבט מיהודה וכל דיין
 שראוי לדין שנתן לו רשות ראש גולה יש לו לדין ככל העולם אף על פי שלא רצו בעל דינין
 בין בארץ בין בחוצה לארץ אף על פי שאין דן דיני קנסות

ההכלל
 רשע ונלה
 אבד לבי
 כ"א

השני

הנותן רשות גם כן הוא ראש ישיבה של ארץ ישראל וזה צריך שיהיה גדול
 בתורה לא ימצא כמוהו בכל ארץ ישראל בזמן שממנו אותו דמה ב' וכחוקק
 וכבר בארנו פרק י' שזה בהסכמת בני ארץ ישראל. כתב הר"ם ול' בפ' המשנה כשם שאינו
 מועיל רשות ראש גלות בהתר בכורות בלבד כך צריך בזה רשות ראשי ישיבות ארץ ישראל
 כמו שחתבאר בתלמוד בפ' שבת שמע מומחה בהתר בכורות או ראיית מומו תדע שהוצא
 מומחה שנטל רשות מבר' לראות בכורות ולהורות בהם בפירוש, וכל דין שראוי לדין שנתן
 לו ראש ישיבה שבארץ ישראל רשות יש לו לדין בארץ ישראל וסבירא אמרו בעל כרחך.
 אבל בחוצה לארץ אם רצו אין לא רצו ואף על פי שיכול לדין שם דיני קנסות ואם נשאל
 רשות מראש גולה דן בעל כרחך. מי שאינו ראוי לדין מפני שאינו הגון ועבר ראש גולה
 ונתן לו רשות או שטעו בר' ונתנו לו רשות אין הרשות מועיל לו עד שיהיה ראוי. ריש פרק
 כצד מעבדיק אמרי ליה רבנן לרבי אילעא הצפיניכו היכן רבי אבהו צפון אמר ליה ליתני נתייעץ
 במכתירו הנניב למפיבושת. (פר' ש' זל נתייעץ במכתיר נשל רשות מבעל ישיבה.) מכתיר
 על שמומך ונותן רשות להורות ולהקרא רבי ומשם והלאה הוא ראוי לדין ולהורו ולהיות
 מוכחה לרבים ואם טעה לא ישלם. ע"כ. (פ' הצפיניכו הראנו כמו עופיה הליכורת ביהא)
 (צפון נחבא.) (והנניב הלך לו לררום למפיבושת לפני חכמי דרום שהם חכמים מאד על
 שם שהיה מפיבושת חכם גדול קרוי ליה הכי) והדין הוא כך אם אורא הארץ ישראל חכמים כל
 שכן באור בית המקדש. והמסקנ' לא היה לעולם אלא בדרום ארץ ישראל. האיש שכותק
 לו רשות צריך שיהיה תלמיד חכם מפורסם כחכמת התורה וכדאיתא מסכ' הוריות. ובג' עדין
 נאריך בגדר החכם פרק מב' ושם תמצאהו. כתב הר"ם זל והמעשה שהוזכר בר' הגדולה
 או ראש גלות שלא למנות דין אדם שאינו חכם בחכמת התורה בעבור מעלות אהרות שיהיו
 בו ויכחזהו בעבורכס אלא שיהיה יודע צווי התורה ואזהרותיה והנהגותיה וחזקתו במעשים
 באים. ואמרינן בספרי שמא תאמר פלוני נאה אושיכו דין פלוני גבור אושיכו דין.
 יודע בכל לשון אושיכו דין נמצא מוכה את החייב ופחית' את הזבילא מפני שהוא רשע לא
 ספני שאינו יודע לכך נאמר לא תכירו פנים במשפט. גרסי' פרק שבועת העדות מנין לדין
 שלא ישב לפניו תלמיד בור' תל' מדבר שקר תרחק פ' ש' זל לישא וליתן בדין כדי שלא יתענה
 ובר' שהכונה בזה שהחכם היה יכול לעשות ממנו מה שירצה והיה ליה תידי בדין שזה לא יוכל
 להישב לאותו חכם. ומה ששנינו מסכת פנהדין אי אפשר הליכא חד מיניהו דמידי רבי' שמי'
 דאמרו אחרים עמי הארץ לית לן בה. ר"ל שאינם עמי הארץ אלא שהם יכירו אם ירצה החכם
 שבהם להשעותם ואף על פי שאינם חכמים כמוהו.

עוד

פ' טעה בדבר משנה כגון ששכח אותה הלכה או לא יודעה ומדאיתא בכתובות בר' ד'
 שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי ששעה בדבר משנה החורין. וקצת מרכיזי כתבו
 שלא אמר כך רשב"ג אלא כסתם מקומות שלא נהגו אלא בהכרזה. וכייהו בר' שהגבו כתובה
 לאלמנה ולא העמידו אפטרופוס ליתומים אין לומר עליהם שנעשו כטועין בדבר משנה
 החורין דהא בר' הם אפטרופין ואביהם טל יתומים. וכדאמרי' ר' ובית דין אביהם טל
 יתומים ובכל מקום שאמרו בר' מעמידין להם אפטרופוס אינו אלא להקד' על הבר' שאינם
 רוצים לפקח על נכסיהו יתומי' ומעמידין להם אחרים לפקח על נכסיהם אבל אם רצו בר' לפקח
 על הנכסים אין לך אפטרופין יפין בהם ולא מצינו עכוב בהעמדת אפטרופין וכן כתב הרשב"א
 זל. טעה בשקול הידעת כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדרי ולא איתמר הלכתא
 כחד מיניהו וסוגין בעלמ' כחד מיניהו ועבר איתו כאדיך אנלי מן מילת ד' ודאי טעה והר"ם זל

פרק שנים עשר

שלא ידע שכבר פשט המעשה ככל העולם כדברי האחד אלא כיון דלא איתמר הלכת' בהדיא לאו דבר משנה הוא , וכן פי' זל מומחה מנוסה שניסוחו בקושיות ושאלות ובמצא גדול בחכמה ומובהק וכענין לשון קמיע מומחה כלומר מנוסה גם זה מנוסה בחכמתו , ואם המנסה אותו הוא ב"ד הרי זה נקרא מומחה לרבים , ואמרינן מסכת נדרים והלכתא אסתבתא קניא והוא הלא אנים והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב כלומר מומחה לרבים , וכתב על זה ה"רף זל פרק גט פשוט וקאמר גאון זל דהוא דינא ליתא אלא במתפוס זכותיה בלחוד ומסתבר כותיה , אמרינן בירושלמי אפילו למנותו לרבר אחד אינו מותר עד שיהא חכם בכל דיני התורה אע"ג דאיתמר כמנין הזקנים לרברים יחידים והוא שיהיה ראוי לכל הדברים ,

מסכת

עו"פ"ק שאל לחכם אחד ושימא אלי ישאל לחכם אחד ויטהר לחכם ואמר אר"י ישראל לחכם אחד ויתיר היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוכר ואחר

מתיר אם היה אחד מהם גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר רבי יהושע בן קרחה אומר בשל סופרים הלך אחר המקל , והלכתא כותיה הוקא שלא שעה שאם שעה וראי יכול להחזירו ולזה כתב הרב בעל התוספות זל אמאי ל"א ישאל שמא טעה הראשון ויחזרנו השני ותרץ שלא ישאל לשנים מהם אם לא הודיעו שכבר אסר הראשון ואם יכול להוכיח שטעה ברבר משנה ויחזרנו בדין , ואם הלוק עליו בשקול הדעת שסברתו נושה לטהר או להתיר מה שטמא או אסר הראשון אל"א שאין לו הוכחה מהלכה ואמר אני אומר כן אבל אני אין מתיר מה שאסר שכבר שויה חתיכה דאיסורא , והא דאמרי' פרק אין מעמידין בפני שפורי דמר ושרן שפורי דמר ואסרי מיירי בשתדב בא לפני שניה יחד וכי הדדי חולקין , תוספת בו ביום עמד יהודה גר העמוני בבית המדרש אסר להם מה אני לב"א בקהל אסר ליה ר"ג אסר אתה אמר ליה רבי יהושע מותר אתה או נמי שהיה דברי המתיר תחלה , ומיהו בירושלמי אמרי' חכם שטיהר אין חברו רשאי לטמא התיר אין חברו רשאי לאסור , וי"ל שכבר חלה הוראת הראשון קודם שחלק חברו עליו , וכגון שלא שעה כדבר משנה , ואם שעה ודן ובא לפני ב"ד אחד יכול לסתור מה שדן הראשון וכעובדה בפרק מי שחיה נשוי באימיה דרמי בר חמא וזכרנוהו ריש פרק ששוי , דמשום דשעה רב ששת בהא דחץ מירושלם לא כתבינן לשעות החזיר הדין רב נחמן , גם מההיא עובדה שמעי' דב"ד הגדול אלים למעבר שודא דדייני אבל דדייני דעלמא ל"א דה"א רב ששרגמיר ומביר ואפילו הכי קאמר ליה רב נחמן אנ"א דיינא ומר לאו דיינא , (פי' במנין שרובץ תלמידים יותר ממנו אי נמי שרוב התלמידים אמרי' כמוהו) (או יהיה פי' במנין שהיה מוסכם שזה גדול בחכמה כענין נמנו וגמרו) מפי אבא מרי זל ה"ה ומסתברא שאם האחד גדול מחברו בחכמה ומפורסם שאין בדבר קפירה כדאמרי' פרק כל היד אמר רבי יוחנן חכמתיה דרבי חנינא גרמא דל"א חזירה לי דמא מטמינ"א מטהר מטהרנ"א מטמא אמינ"א בדעתיה ל"א ידענא למיחזי דמא , ובשווין אחר המחמיר דיני קנסות כגון גזירת וחבלות ותשלומי כפל ארבע וחמשה האונס והמפתה וכיוצא בהם אין דנין אותו אל"א שלשה מומחין והם חסמוכים בארץ ישראל , אבל שאר דיני ממונות כגון הלוואות והודאות אינן צריכין מומחה ואפילו שלשה הדיוטות ואפילו מומחה רב אותם , וכן כתב ה"רף זל סנהדרין פ"ק דשנים שרנו ובתנאי שיהיו מומחין או שקבלום עליהם בעלי הדין דיניהם דין ואפילו אחד מומחה דן דין , פרק אלו מציאות איסור ורב ספרא עברו עסקא בהדי הדדי אור"י רב ספרא פלג בלא אדעתיה דאיסור וכו' , ומסיק דתנן אלמנה מוכרת של"א בפני ב"ד ולא מי איתמר עלה אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אינה צריכה ב"ד מומחין אכ"ל צריכה ב"ד

הדיוטות, פרק זה בורר אמר רבי יוחנן שנים שנתעצמו בדון אחר זה אומר נדון כאן ואחד אומר כלך לבית הועד כופין אותו ודן בעירו ודוקא היכא דניחא ליה למלוה, ואמר ר' פרק הכותב ההיא אתתא דאיתייבה שבועה כבי דיניה רב ביבי בר אבי אמר ליה החווא בער דין תיני ותשבע לי במתאי דחייבה רב ביבי למעבר הכין ופיתו אלו היה לבד יפה סמוך לעירם תוך שלש פרסאות אי נמי שאין בעירם יודע דין אף ללוה שומעין לו ולכרת לבד יפה סמוך לנו וכרמוכת ריש פרק זה בורר, זה בורר לו בד' אחד זה בורר לו בד' אחד ואקשינ' ואפילו לוח מצי מעכב והא אמר רבי אלעזר לא שנו אלא מלוה אכל לוח כופין אותו ודן בעירו, ופרקינן כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מוכחין לא, רב פפא אמר אפילו תימא בסומחין כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר לוח מאי קא משרחנא ליה, ורב חסדא תלמיד רב הונא הוה ותלמיד ל' יורה הלכה תוך שלש פרסאו' לרבו כסחנה ישראל כדאיתא בערוכין, אלא הוה שולשה פרסאות יכור אף הלוח לעכב ולומר לבד' יפה קא אולנא ושאיין שם לא טורח ולא הוצאה כל כך, וכן אלו נודמ' למלוה דרך למקום הבד' יפה אף הלוח יכול לעכב ולומר הרי אתה הולך סעצמך לכקום בד' יפה ואינד צריך להוסיף על דיני לא הוצאת ולא טורח ושומעין לו אבל בענין אחר לא ואפילו אמר לוח אנא עבידנא אוינא דמצי אמר לא מצינא דאשרי, וכן כתב הרשב"א זל, ובאה הגמרא להראות לנו ולהודיענו שבלוד היה בית דין רבי אלעזר ובפקעין רבי יהושע וביבנה ר' וכבר בארנו שאין לד' ויבנה כשתי שעות והוכחנו היות פקעין ביניהם פ' וסכנין הוא בגליל העליון צפוני לצפוני כחציונים אם כן מה שאמרו ודן בעירו רוצה לומר עם אותו בית דין שבעירו ואף על פי שיש בבית הועד חכמים גדולים מהם, (ופי' בית דין יפה כלומר שהנה בית דין ושם בית דין אלא שהוא יפה ממנו) ואחר שהוא כן אמרם זל הלך אחר בד' יפה אינו בהכרח לא היכא דניחא ליה למלוה בבית דין יפה אי נמי אף על גב דלא ניחא ליה אם הוא סמוך להם או הדרך השלישי, ומה שדקדקו בסמיכות שלשה פרסאות נראה שהוא קרוב למה שאמרו שם גם כן והוכחה הולכת אחי' היבם להתירה אפילו היא בשכריה והוא בצפוני שהרי ביניהם כשלש פרסאות בקירוב, פרק אף על פי אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי איניש במקו רביה ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דכתובי כותבין וכותבין לו, זאם הוצרך דבר לשאל מ'כד הגדול שבירושלם כותבין ושולחין ושואל, ובזמן הזה שולחין ושואל'ן בכל מקום שיש שם חכמים והיכא דלא ניחא ליה למלוה עבד לוח לאיש מלוה וכופין אותו והולך לבית הועד.

פרש' זל מקום שתלמידיו חכמים מתוועדים ללמוד תורה לא שגא בארץ ולא שגא בחוצה לארץ תולכין אחר בית דין יפה וכדאמר אחר רבי מתיב בן חרש לרומיזאחר רבי חנניא בן אחי רבי יהושע לגולה, כתב ה"ב העשור אות קף תשובה לה'יאוף זל' אס' ב'א לפני בית דין שטר קבלת עדות והעדים באותה העיר רואין אם אותן מקבל' עדות בקיאין בדקדוקי עדים ובחקירת' הולכין אחר השטר ואין חוששין לעדות העדים ואם לאו אין סומכין על קבלת העד' ובתיבתן אלא סומכין על העדים, והלכתא קבלת עדות צריך שלשה מוכחין יודעין הלכות עדים כשרים ופסולים זהירין בקבלתם לכיון עדות כל אחד ואחד, כדתנן הוי זהיר בדברך שמא מתוכם ולמדו לשקר משום דבי דינא בתר בי דינא לא אדיקא ע"כ וכן נמי כתב הר"ם זל פ"ה וקיימא לן הלכתא אין חוששין לבית דין טוען, ולעולם אין בורקין אחר בית דין אלא מחזיקין אותם שהם בקיאין ולא ישעו לא בורקין אחר העדים וכדאמר' סוף פרק מצות הל'צה ורבא דידיה אמר אין חולצין אלא אם כן מכירין ולא ממאנין אלא אם כן מכירין אבל כותבין גמ' הל'צה ונש' מיאון אף על פי שאין מכירין דלא חיישינן לכיור' דין טועים, וסוף פרק יש

פרק שנים עשר

נחלקין יתיב טעמא דבי דינא בחר בי דינא לא דייקי אבל כירינא בחר עדים דייקי (ופי' מכירין
 שיכירו שזה פלוני אחי פלוני וזו יבמתו בת איש פלוני אשת פלוני וזה שהלץ לה אחיו הוא)
 ופי' אף על פי שאין מכירין שנים או שלשה שראו שנחלצה כותבין לה גט חליצה וואף על פי
 שאינם הדיינין שחולצה בפניהם ואינם מכירין שזו בת פלוני ואשרת פלוני וכו' שגט חליצה
 אינו אלא מעשה בית דין שיהיה לה לראיה שנחלצה אבל כמ' צריך שנדע שהם בית דין
 ושנכיר כתיבתן אבל כתב או שטר שבא לפנינו חתום ואין איש שיכיר החתימות אין ראוי
 לסמוך עליו וכדמוכח מראמר' פרק האשה שנתארמלה ופרק גט פשוט אמר רב יהודה אמר
 שמואל עד דדיין מצטרפין מתקף לה רבא אמאי דמטהיד סודא לא כסודי דינא וכו' ומסקנ'
 הלכתא אין מצטרפין ירושלמי פרק דיני ממונות אשרתא דדייני מהו שצריך בית דין רבי
 אושעיא ושמואל חד אמר יתקיים או בכתב ידי עדים או בכתב ידי הדיינין רבי פרנא אמר אפי'
 בכתב עד אחר ודיין אחר עוד ירושלמי מסכת גיטין קרא ערער על חתימת ידי עדים או על
 חתימת ידי הדיינין אם רצה לקיים בכתב ידי עדים מקיים בכתב ידי הדיינים מקיים כתב ה'ב
 העטור ז' ואומר אני ואפי' בעד אחד ודיין אחד מקיים והיינו פירושא דעד ודיין מצטרפין ע"כ
 גם נראה שנוכל לומר עליו שהוא שטר מוזיק ממאי דאמרין מודה בשטר שכתבו שצריך
 לקיימו כרבי וכן פסק ה"ף זל מסכת בבא מציעא פ"ק וכן פסק חכי בהדיא רב נחמן פרק
 האשה שנתארמלה בגמ' העד' שאמרו כתב ידינו והוא זה ואם כן מי שהוציא על חברו שטר
 מקוים ואין אדם מכיר חתימתן של עדים ולא חתימת הדיינין ואמר הלא פרוע הוא נאמן מגו
 דאי בעי אמר מוזיק הוא וכן כתב הרשב"א זל ואם בממון כך קל וחומר באיסורין ולשון קיום
 שטרות הוא שאמר מכיר אני חתימתן של אלו והו יתקיים בחותמו או שיאמרו הם זה כתב
 ידינו וזה שאמרו פרק המביא גט תנינן או כלו בקיום הגט או כלו בתקנת חכמים (פי'
 כשאר קיום שטרות שכל אחד ואחד יעיד על חתימתו או שיעידו עליהם שנים דעלמא או
 כלו בתקנת חכמים שהאמינו השליח על חתימת שני עדי הגט) גרסי' פ' האשה שנתארמלת
 העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות' היינו חי' אף
 באמנין ואם יש עדים שהוא כתב ידן או שכתב ידן יוצא כמקום אחר אין נאמנין אמר רמי
 בר חמא לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון אבל אמרו אנוסים היינו מחמת
 בפשות הרי אלו נאמנין אמר ליה רבא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכי תימא ה"מ על פה
 אבל בשטר לא והאמר ריש לקיש עדים החתומי על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בבית
 דין אלא אי איתמר ארישא איתמר הרי אלו נאמנין אמר רמי בר חמא לא שנו אלא שאמרו
 אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אמרו אנוסים היינו מחמת ממון אין נאמנין מאי טעמא אין
 אדם משים עצמו רשע כתב ה'ב העטור זל וואף על גב דקיימא לן כריש לקיש העדים נעשה
 החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בבית דין אפילו בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחד
 בדנרסינן ריש מסכת גיטין בדין הוא דקיום שטרות נמי לא ליבעי כריש לקיש הבא ליכא
 למימר כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד דכיון דקיימא לן הפה שאמר הוא הפה שהתיר ליכא
 הגדה כלל וליכא למימר נחקרה עדותן הילכך אי אמרו אנוסים היינו מחמת נפשו נאמנין
 כתב הרמב"ם זל פ' אבל יש מקומות שיש חכמים מומתיק לרבים ומקומות שיש בהם תלמוד'
 שאין כמותן אם אמר הכלזה לילך לפלוני שבארצי הגדול וכדון לפניו בדין וזה מופין הלוהה
 והולך עמו וכן היו מעשים בספרד בכל יום עוד פרק כ"ב שאל אחר מבעלי דינא לכתוב לך
 פסק דין כותבין לך כך פלוני בא לבית דין עם פלוני בעל דינו שכתבו בכך יוצא וכו' או חייב
 עוד פרק אחרון על ההיא דפרק בתרא דמסכת גיטין גבי היה רבי שרפון אומר כל מק' שאתה

פרק שנים עשר

עו

מוצא אנגריאות של גוים אף על פי שרוביהם כריני ישראל או אתה ראשי להוקף להם שנא
ואלה המשפטים . כתב זל כל הין בדיני או בערכאות שלהם אף על פי שהיו דיניהם כריני
ישראל הרי זה רשע ובאלו חרף וגרף והרים יד בתורת משה רבינו שנאמר אלה המשפטים
אשר תשים לפנינו ולא לפני גוים ולא לפני הדיוטות . היתה יד הגוים תקפה ובעל דינו לא
נאינו יכול להוציא ממנו ממונו כריני ישראל יתבענו לדיני ישראל תחלה אם לא רצה לבוא
בוטל רשות סבית דין ומשיל בדיני הגוים מבעל דינו . כתב חב העשור זל ומנהג שלנו
לעכב שלשה פעמים בבית הכנסת ואחר כך מתירין לו . כתב הרשבא זל אסור לבד ישראל
לה זרמן אצל שופטי אומות העולם כלל ואפילו יהיה דינם שוה עם רייני ישראל דכתיב ואלה
המשפטים ומי שלא יוקף לדיני ישראל צריך לפדותו עכ . כתב חב העשור זל תשובה
להרא"ף זל גבי מלוה ברבית דקיימא לן לזה פסול דרבנן ומלוה פסול דאורייתא . האי דנקש
מלוה ולא נקש שאר חיבי לאוין משום דמלוה ברבית מצוי מכל עובדי עברה והה לשאר
חיבי לאוין . ועוד כתב שאין כל חיבי לאוין פסול אלא שיש בו מעשה ונשבע וממר ומקלל
חבירו בשם שחם בני סלקות ומסור פסול לערות ואמרי רבוותא בלא התראה ובלא הכרות
ירושלמי אמר רבי יעקב צריכין שיהיו הדיינין מכירין את הנדינאן מעשה היה חייפו .
דמסתברא כל הויכא דליכא למיסר יוציא מנה על מנה כופין ללכת לבית הועד . ואם קן מלוה
לאו רוקא אלא כל תובע קאמר ואפילו נזקין וחבלות חווא שיש עדים בחבלה וגולה אברא
בשענה לחוד לא . וחיכא דאמר לזה אנא עבירנא אחינא דליה ונלך לבית הוועד כופין
המלוה והולך . וקצת טרבותי כתבו דאפילו הכי יכול מלוה לומר לא מצונו דאשרת
וכדלעיל . והיכ דאמר לזה נכתוב שענתינו לבית הועד כתב חב העשור דמסתברא דמלות מצו
מעכב אף על גב דליה בה אויניקא דגרסינן פק שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התרגמן .
והה ספי הכתב דחד טעמא נינהו כדאמרי בספרי ספיתם ולא מפי בתכם ולא מפי התרגמן
ולא עד מפי עד והילכך כופין אותו ודן בעירו . ואף על גב דההיא גבי עדים קאמר ילפינן
מינה בעלי דינין לפי שאין הדיין יכול לחקור הדבר על פי הכתב . ולפי הירושלמי צריך שיהיו
הדיינין שבעירו יושבין ושומעין וחוקרין הדברים דנין מה שדנין והספק שולחין . סנהדרין
פק אמר רבא הלכה כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע מצוה למימר להו הכי דינא
בעיתו או מפרת בעיתו . ודוקא מקמי גמר דין אבל אחריו אין רשאי לבצוע והה שאמר
גדול הדיינין איש פלוני אתה חיב . פרק ואלו מציות אמר ר' יוחנן מפני מה חרבה ירושלם
מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא עשו לפני משורת הדין . דיני מסוגות דנין
אותם כיום וגומרין בלילה שנאמר ושפטו את העם בכל עת . מזה הפסוק הביא הירושלמי
פרק דיני מסוגות רביה שדנין אפילו בערב שבת מן התורה אלא שהוא אסור מדרבנן .
והריף זל הביאו . וכן יש עוד כירושלמי מסכת כתובות פק שאסור לדין דיני ממונו בערב
שבת להלכה הא דרברי תורה דנין . ולענין קביעות זמן לנידונין אמרי מסכת בבא קמא
פר' בתרא דלא קבעינן זמן לא כיומי ניסן ולא כיומי תשרי אבל רמנינן לבתר ניסן ומתשרי
לבתר תשרי והיבין מה שאין כן ממעלי שבתא לבתר שבתא כדאיתא בגמרא משום דשריד
בעבירתא דשבתא . האהוב והשונא כשרים לעדות ופסולין לדין . הכל כשרים לדין דיני
מסוגות ואפילו גר והוא שאמו מישראל או ממזר . אין דיין דן את קרובו . פרק זה בורר לא
יומתי אבות על בנים לא יהיו העדים קרובי בעלי דינין ולא לערב ולא קרובים זה עם זה ולא
יהיו הדיינין קרובים זה לזה . ואין דיין דן על פי עדות קרובו . ויש אוסרי שלא יהיה הערב
קרוב לדיין . ירושלמי סנין שלא יהיו הדיינים קרובים של נידונים תל לא יומתי אבות על

בגל דין אלס
סא יכיל לנתי
ללפן בדיני

פרק שנים עשר

בנים . תוספות מסכת שביעית כמיפא אין מעשה בית דין צריך קיום . ירושלמי רב אמר
הדייני' חותמי' אף על פי שאין יודעי' לקרות אבל אין העדים חותמי' אלא אם כן יודעי' לקרות .
ובגמראין פרק המביא תניין עדים שאין יודעין לחתום מקרעי' להם נייר חלק וממלין הקרעים
דיו ושאין יודעין לקרות קורין לפניהם וחותמין ודוקא . בגושין שלא יהיו בגורת ישראל
ענוכות . אבל בשאר שטרות לא ואי קרו ספרי קמיהו כי קרו קמיה דינא דאירא
לירא איסתא עליהו חתים ואי לא לא חתים . וה"ב העשור ז' כתב בשם רבי' הננאל
זל דליבא בשטרא סחדי כלל . ואמרו' והא החווא גברא רעבד עוברא בשאר שטרות
ונגריה רב כהנא תרנמא אקריאה כתב הרשב"א זל הירושלמי אוסר הקרובים בקיום
שטרות . אבל אני דעתי נוטה להלכה ל"א למעשה דעדיי קיום קרובים למלוה וללוה
כשרים מדאמרו' אין העדים חותמין על השטר אם לא קראוהו אבל הדיינין הותמין על השטר
אף על פי שלא קראוהו ואם איתא ליחוש שמא עידי הקיום קרובים למלוה או ללוה . פרק זה
בורר והוא לא אויב לו אוהרה לשני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה שאמרו' לישב בדין
זה עם זה . פרק שבועת העדות האי צורבא מרבנן רידע בסהדותא לחבריה ויילא ביה כולתא
דנייל לגביה דיינא דבציר מיניה לא נייל וה"מ בממונא אבל באיסורא אילי מקום שיש הלול
השם אין חולקין כבוד לרב . כתב הר"ם זל כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מאחר התלמוד בכל
חישיבות שמושיבין בעלי דינין ומושיבין העדים כדי לסלק המחלוקת שאין בנו כח להעמיד
משפטי הדת על תלם .

הקרובים

הם אחים בין מן האב או האם זה עם זה ראשון בראשון ובניהם שני בשני
ובני בניהם שלישי בשלישי , ולעולם שלישי בראשון כשר וכל שכן בשני
אבל שני בשני וכ"ש שני בראשון פסולים . אב ובנו ראשון בראשון אב ובן בנו שהוא שלישי
לו הוא שני בראשון ובן בן בנו שהוא לו רביעי כשר שהוא שלישי בראשון . ודרך נשים
שתי אחיות או אח ואחות מן האב או האם הן ראשון בראשון . בניהם בין זרים או נקבור
שני בשני ובני בניהם או בנות בניהם שלישי בשלישי . כל אשה שאתה פסול לה אתה פסול
לבעלה וכל בעל שאתה פסול לו אתה פסול לאשתו . כתב ה"ב העשור ז' חזינן תשובה דאין
בעלי קרובות פסולין להדדי אלא בעל האם עם בעל הבת . וכן כתב הר"ם זל כל שתי נשים שני
בשני בעליהן מעידים זה לזה . אינו מעיד לבן אחות אשתו שהוא בן גיסו מאחות אשתו אבל
מאשה אחרת כשר כדברי הרב אלפסי זל . כתב ה"ב העשור זל וקיימא לן דחתן אפילו מאחות
אשתו כשר . ותרי גיסו בראשון בראשון כינחו . כתב הר"ף זל בתשובה דלא אמרו' בעל
כאשתו אלא בעל אשה ובתה ובעלי שתי אחיות אבל בעלי בנות דורו אינם פסולים זה לזה
אינו מעיד לבעל בת אשתו . אבי חתן וכלה מעידין זה על זה . וכן אחי האם מהאם . איש
עם אשתו ראשון בראשון לזה אינו מעיד לבנה ולא לאשת בנה ולא לבתה ולא לבעל בתה
ולא לאביה ולאמה ולא לבעל אמה ולא לאשות אביה . וכן הדין לאשתו ארוסה לעצמה .
אח חמותו הוא ראשון בשני . ובנו שני בשני . אח חמו ראשון בשני בן אחי חמו שני בשני
קרוב ונותרק כשר ואפילו הניחה בנים . יודע לו עדות ואחר נעשה חתנו בעינא תהלתו
וספר בכשרות . הפסולין דבר תורה שלא מחמת קרובה הם בעלי עברה דאורייתא שחייבין
עליה מלקות וכדאמרו' פ"ה בורר אמר רב נחמן החשוד על העריות כשר לעדות אמר ליה
רב ששת ארבעין בכתפיה וכשר הר"ף זל נראה שפסק כרב ששרת וכן מצאנו לו בתשובה
ואע"ג דפריק רב נחמן יצור תקפו לא סמיגין עליה . ויש קצת ראייה מדאמרו' מסכת כנהדרין
פ"ק אמר רב יוסף מלוני דבעני לאונסי הוא ואחר מעשרפין לתרגו לרצוני רשע הוא והתורה

אמרה אל תשת ירך עם רשע עד רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע אלמא כלחו אמרי דרשע הוא ופסול לעדות ולא אמרינן ביה יצרו תקפו אלא דרבה הכשירו לוח משום דאין אדם משים עצמו רשע . ובוה נמשכו רבותי ואף על פי שיש מי שפוסק כרב בחמץ . וכן נמי לא קיימא לן כרבא דאמר רשע דחמס בעינן לא אפילו אוכל נבלות להכעיס פסול לעדות . וגזלן פסול לעדות דבר תורה אבל חמסן דיהיב כלי דמי אינו פסול דבר תורה ואין בו אפילו משום לאו דלא תחמוד כדאמר ריש מסכת בבא מציעא . והא קא עבר משום לא תחמוד ופריק לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו . ותרע לך דהכי הוא דהא על מה ששנינו פרק זה בורר הוסיפו עליהן הגולנין והחמסנין . ואקשי בגמ' גזלן דאורייתא הוה ואוקמב בגזלת חרש שוטה וקטן ואלו בחמסנין לא הקשו חמסן דאורייתא הוא משום דכיון דיהיב דמי לאו רשע הוא להיות פסול לעדות והוא שנותן דמים שלמים כדמייה שגטל . ופסולין דרבנן רובם זכרים ולפרק זה בורר . ובאותו פרק כתב הרב אלפסי ולו רבנותא אמרי אי קביל עליה חד קרוב או פסול כבתרו וקנו מיניה לא מצי הדר ביה ומסתבר כותיה . שלחו ליה כפירב לשמואל ולמרנן רבינו לפני גמ' דין וקנו מיניה מאי שלח להו אין אחר קנין כלום וכן הלכה וזה במכר במתנה ובכל התנאים . גרסי' פרק יש נוהלין ודוקא ביום אבל בלילה אפילו שלשה כותבין ואין עושין דין . ושעמא דמילתא דלילה לאו זמן תחלת דין הוא . וכתבו קצת מרבתי רקבלת עדות בתחלת דין ואין תחלת דין בלילה ולפי' אין מקבלין עדות בלילה ואם עברו קבלו אין דין על פי אותה קבלה אפילו ביום . ומיהו אם קבלו עליהם בעלו הדין מות' ולא גרע מנאמן עלי אבא ואבך דכאן וכאן עדות פסולה ואם קבלו עליהם מקובל .

הפרק השלשה עשר

לבאר חלקי העולם כענין מצות התלויוס בארץ ולבאר קצת חלוק שבין הארץ וחוצה לארץ בכלל הפירות של זה בזה . חלקי העולם לענין זה שלשה . ארץ ישראל . סוריא . חוצה לארץ . ארץ ישראל נחלקת לשנים כל שהחזיקו עולי בבל חלק אחר . והשאר שהחזיקו עולי מצרים בלבד חלק שני . וחוצה לארץ נחלקת גם כן לשנים . ארץ מצרים . ובבל ועמון ומואב . וכבר בארנו שמצות התלויות בארץ נוהגות בהם כדברי נביאים וסופרים וכדאיתא מסכת ידים . וכש' ארץ סיתון ועוג וכמו שנבאר עדין בג'ה ושאר כל הארצות הם חלק שני ובהם אין תרומות ומעשרות נוהג בהם . וכן כתב ה'ים זל הלכות תרומה פ"א דבר זה לשונו וסוריא הוא הארץ שכבש דוד המלך ועל פי בית דין הגדול ולא היה דין הארץ ההיא כארץ ישראל לכל דבר מפני שקפץ וכבשה ועדיין ארץ ישראל לא נכבשה לגבולותיה . והארץ ההיא מארץ ישראל ולמשה כנגד ארם נהרים וארם צובא כל יד פרת עד בבל כגון דמשק ואחלב וחרץ ומגבכ . וכיוצא בהם . סוריא הוא שיש בה דברים כארץ ישראל ויש בה דברים כחוצה לארץ הקונה בה קרקע כקונה בארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות וכל אלו הדינן שם מדרבנן . והכי אמרי' מסכת גיטין פ"ק והקוננה שדה בסוריא כקונה בפרוורי וירושלם חייבת במעשרות ובשביעית כארץ ישראל קסבר כבוש יחיד שמייה כבוש . גרסי' בספרי כתוב אחד אומר כל מקום אשר תרוך וכו' וכתוב אחר אומר מן הסדבר והלבנון וכו' דמשמע ולא חוץ לגבולין ארץ ישראל . ומשני לא קשיא באן קודם כבוש כאן לאחר כבוש . ויש קצת דברים חלוקים בכוריא כארץ ישראל . תוספת

פרק שלשה עשר

מסכת תרומות פ"ב אין תורמין בפירות ארץ ישראל על פירות כוריא ולא מפירות כוריא ע"כ
פירות ארץ ישראל זה שאלו מן התורה ואלו מדרבנן ישראל שקנה שדה בכוריא הרי
הוא נקונה בפרוור שבירושלם תורם ומעשר עליהם כתב הר"ם זל הקונה שדה בכוריא
חייב בתרומה ומעשר מדרבניהם כמו שנתחייב מן התורה הקונה בארץ ישראל מסכת
מעשר ראשון פ"ד הלוקח שדה ירק בכוריא עד שלא באו לעונת מעשר חייב משבאו לעונת
המעשרות פטור ישראל שקנה שדה בכוריא אף על פי שחזר ומכרה לגוי חייבת במעשרות
ובשביעית שכבר נתחייבה וישראל גוי שקנה שדה בכוריא פסק הר"ם זל הלכה כר"ש ב"ג דאמר
חלקו של ישראל חייב וחלקו של גוי פטור סוף מסכת חלה ישראל שהיו אריסין לגוים
בכוריא רבי איעזר מחייב פירותיהן במעשרות ובשביעית ר"ג פותר ר"ג אומ' שתי הלוחות בכוריא
רבי איעזר אומר אחת והלכה כר"ג בשתייהן וטעמ' ידידיה משום דקרובה להוציא לארץ ודיני
כוריא קרובין מדיני הוצאה לארץ וחייב להוציא שתי הלוחות כמו בחוצה לארץ אחת לאור
מפני שהיא שטמאה לפי שהיא כחוצה לארץ והשנית הנתן לכתב הימי דלא לישתכח הורת
חלה מישראל מסכת אהלות פרק בתרא הקונה שדה בכוריא סמוכה לארץ ישראל אם
יכול ליכנס לה בטהרה שטורה וחייבת במעשרות ובשביעית אם אינו יכול ליכנס לה בטהרה
שטמאה וחייבת במעשרות ובשביעית גוי שמשכן שדהו לישראל פירותיו פטורין מן המעשר
וכן גוי שהיה אריס לישראל ושלח לישראל פטורין שאני אומר מן השוק לקחן והוא שיהיו
מצוין בשוק המוכר פירות בכוריא ואמר משל ארץ ישראל הם חייב לעשר מעושרין חזן
נאמן שהפסד שאסר הוא הפסד שהתיר והכי איתא מסכת דמאי פ"ו וכתב על זה הרא"ב ז"ל
שהטעם הוא מפני שרוב פירות שבכוריא של גוים הם ומסתמא אינו חייב לעשר כתב הר"ם
זל בפירושו ואלו הארצות ר"ל כוריא אין חייבין בה מעשר לא מי שקנה שם קרקע והיה חייב
להוציא מעשר סמך שהוציאה השרה אבל מי שקנה סמך דבר באי זיה מקום שיהיה יעשר
דמאי מסכת שביעית עושין בתלוש בכוריא אבל לא במחובר כלומר שאסור להתעסק
בהם בדבר המחובר לקרקע בשנה השביעית ואף על פי שהוא מותר שם כדי שלא ידוחו בני
אדם מארץ ישראל וישכחו שם וירושלמי אין מעשר שני נוהג בכוריא וכן אין שם נטע
דבעי כתב הרא"ב זל נראה לי מה שאמרו שאין מעשר שני בכוריא מן התורה קאמר ואם
גזרו עליה מעשרות לא גזרו עליה נטע רבעי מסכת ע"ז פ"ק ובכוריא מוכרין להם בתיב
ומשכרין שדות סוף מסכת ע"ז פ"ק ע"כ ע"כ בארץ ישראל אסור ובכוריא מותר כ"ס
שהוא נטע ירק וירק נמכר חוצה לה בארץ ישראל אסור ובכוריא מותר מסכת ג"שין פ"ק
וכן היא בתוספת ריש מסכת שחרות בשלשה דברים שווה כוריא לארץ ישראל ובשלשה
לחוצה לארץ עפרה שטמא בחוצה לארץ המביא גט מסוריא כמביא מחציה לארץ המוכר
עברו לכוריא כמוכרו לחוצה לארץ שלשה בארץ ישראל הקונה שדה בכוריא נקונה
בפרוור בירושלם וחייבת במעשרות ובשביעית ואם יכול ליכנס לה בטהרה שטורה ובגמ'
בקשי והא אסרת עפרה שטמא ומשני בשדה תיבה ומגדל שאוירה שחור תוספת מסכת
שקלים פ"ב הרם את הראשונה ואמר הריזו מארץ ישראל ועל כל ישראל חזיפה בקובטליאות
מפני שאנשי כוריא באין ושוקלין עליה ת"כ את השנייה ואמר הריזו מעמון ומואב
ומכרתין הכופקין לארץ ישראל חזיפה מפני שאנשי בכל באין ושוקלין עליה ת"כ את
השלישית ואמר הריזו סבכל וממדינות הרחוקות על כל ישראל

בחלוק הפירות תוספת מסכת תרומה פ"ב אין תורמין מפירות הארץ על פירות חוצה
לארץ מסכת חלה פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בהלה יצאו

מכאן לשם רבי אליעזר מתייב ורבי עקיבא פוטר פסק כרבי עקיבא, הלכות תרומה פ"א
 פירות ארץ ישראל שיעצו לחוצה לארץ פטורין מן החלה וכן המעשר שנאמר אשר אני
 סביא אתכם שמה שבה אתה חייבין ובחוצה לארץ פטורין ואם יצאו לסוריא חייבין מדבריהם
 וכן פירו' חוצה לארץ שנכנסו לאר' חייבין בחלה שנ' שמה שמה אתם חייבין בין בפירו' הארץ
 בין בפירו' ח'ל' ואם נקבעו במעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות מדבריה
 ע"כ. כתב הראב"ד זל נראה לי שלא נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא בזה אלא בחיוב תורה
 ופטור תורה דרבי אליעזר אויל בתר גמר פירו' דר' עקיבא אויל בתר מקום קביעות למעשר
 דהיינו מירוח אבל מדרבנן מיהא אף על פי שיעצו חוצה לארץ ובמרחו שם חייבין דלג' גרעי
 מפירות שנער ומצר' ועמון ומואב נמצא שפירות הארץ בחוצה לארץ או פירות חוצה לארץ
 בארץ חייבין, תוספת מסכת דמאי פ"ק פירות ארץ ישראל שרבו על פירות חוצה לארץ חייבין
 פירות חוצה לארץ שרבו על פירות ארץ ישראל פטורין דברי רבי מאיר והכמנים אומר' אף
 דברים התרדוים כגון האגוזים והדורמסקניות והפסקאות פטורין ושאר כל הדברים חייבין
 אמר רבי נראין דברי רבי מאיר בדבר שאינו קבוע ודברי חכמים בדבר הקבוע, ולשון הר"ם
 זל פ"ג על זה כשגזרו על הדמאי לא גזרו על פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ, פירות הארץ
 שרבו על של חוצה לארץ הרי אלו חייבין בדמאי ושל חוצה לארץ שרבו על פירות הארץ
 וכן דברים שחוקתן תדיר מחוצה לארץ כגון אגוזים ודורמסקניות הרי אלו פטורין מן הדמאי
 מתני' מסכת מעשר ראשון פ"ג אילן שעומד בארץ ונוטה לחוצה לארץ הכל הולך אחר העקר
 העומד ושתי הלחם אינן באין לא מן הארץ הנודר מפירות הארץ אסור בפירות הארץ ומותר
 בכמסין ופטוריות ואם אמר כל גדולי קרקע אסור בהן.

פירות

חוצה לארץ בחוצה לארץ עצמה היה זמן בגולה שהיו תורמין ומעשרין.
 ירושלמי רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הדוכים
 ובשלוס מאן אינון הרובים תרגומוניא ולא פי' מהו, מסכת ע"ז פרק רבי ישמעאל ריש לקיש
 איקלע לבצרה חונהו דאכלי פירו' דלא מעשרי אסר להו וכו' כי אתא לגבי דרבי יוחנן אסר ליה
 אדמקטורך עלך זיל הדר בצר לאו היינו בצרה ותמה שהרי בצר ובצרה שניהם חייבין לעשר
 וזה שבער הוא מעכו מקלש בחלק ראובן בארץ סיחון לדרום ובצרה מערי מואב וכמו שכתב
 גם כן רש"י זל פרשת וישלח יעקב יובב בן זרח מבצרה בצרה היא מערי מואב שנאמר ועל
 קריות ועל בצרה ולפי שהעמידה סלך לארום עתידה ללקות עמסה שנאמר כי זבח לוי בבצרה
 ושני הארצות האלו הייבם במעשר כמו שהתבאר פרק מ"ז, אבל לפי מה שחשיב פה רבי
 יוחנן נרא' שבארץ עמון ומואב והיה פטור מלעשר דקאמר ליה זיל הדר בצר כלומר שהו"א
 ארץ סיחון ועוג החייב אינו בצרה הפטור, מר"ש איכה רבי אבהו אויל לבוצרה ואותקבל
 גבי רבי יוסי וכו', פרק במה מדליקין ריש כנישתא דבוצרה גרר ספסלא לעילא מרבי ירמיה
 בר אבא, כתב ה"ב העשור זל ושדרו ממתיבתא רבותינו שבחוצה לארץ היו מפרישין תרומות
 ומעשרות לאחר הבית, כדגרס' רב טובי בר מתנה הוה ליה גרבא דחמרא דתרומה וכו',
 ואמר רבא תרומת חוצה לארץ מבשלה ברוב כדאיתג' פרק עד כמה זולתה, וכן סוף פרק
 הזרוע והלחיים לוי זרע בכישר ולא חוו עניים תמן למשקל לקט ובישר לא היה חייב במתנות
 אלא שרצה להחמיר על עצמו, וכבר עברו כמה ימים שלא נהגו תרומות ומעשרות בחוצה
 לארץ ע"כ, אף אנו נאמר שיש לנו ראיה על זה, מסכת ערובין פרק בכל מערבין, ובתוספת
 פ"ד הרי שהיתה בידו כלכלה של פירות שאינה מתוקנת היום הוא אומר אם יום טוב הוא אין
 דבריו כלום ואם לאו קורא שם לתרומה ומעשרות שבה ואוכלה רבי יוסי אומר בשני ימים
 טובים

פרק ארבעה עשר

טובים של גלויות. ומצאתי כתוב על רבי אפרים זל שהיה לו דלת בחצרו והיה מוציא מיניח תרומה ומשקה אותה לכהנים קטנים זה כלו מסדת חסדיות והוא בחוצה לארץ היה. מיתן והיינו אנתנו המתקבצים מקרוב לארץ ישראל מתקנים היום פירותינו כלנו כהלכה. ואמת כי כשגלו לבבל הביאו עמם אפר פרה וכדאיתא בתוספת מסכת פרה פג רבי שמעון אומר אפר ירד עמם לבבל ועלה אמרו לו והלא נטמאה בארץ העמים אמר ליה לא נזרו שומארה בארץ העמים אלא לאחד שעלו מבבל וכן הרבן. היה להם אפר פרה שנעשית בבית שני וכדאיתא פרק בנות כותיים אמר רבי יוסי מעשה וכו' לסוכה שמן של תרומה.

שביעית פה רשבג אומר אני ראיתי את שמעון בן כהנא וכו' של תרומה כעבו. ירושלמי חבריא מרבן בגלילא. וכן פרק כל הבשר וכו' אשכחיה לרב דקא אכיל במפה אמר ליה עבדין בן אס' ליה דעתי קצרה. וכי מליק' זירא אשכחיה לר' אמי ולר' אסי דקא אכלי בכלאי חמתות רבנן טעי כדרב ושמואל והא קאמר ליה דעתי קצרה אישתמישתיה

הא דאמר שמואל התירו במפה לאוכלי תרומה ולא התירו במפה לאוכלי שהרור.

הני אוכלי תרומה הוו. פי' שהיו כורכים ידיהם במפה ולא היו

צריכין נשילת ידים. ואף על פי שהבאים אחריהם לא היו גדולים בהכמה ובסניף שמא על

תנאי גזרו שאם יש דורות שלא יוכלו לעמוד בה שיתירו. וכיוצא בזה נמצא מסכת מעשר

שני פה גבי כרם רבעי. וכשהרבו הפירות בירושלם התקינו שהיה נפדה סכוד לחומה ותנאי

היה בדבר אימתי שירצו יחזרו הדבר לכמות שהיה רבי יוסי אומר משהרב בית המקדש היה

התנאי הזה ותנאי אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה. מסכת מועד קטן

ברישא רבן נמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו והתירום. ומקשי רג' בית דינו היכי

מצו מבטלי תקנתא דתקנן ב' וכו' והא תנן אין בדי' יכול לבטל וכו' אמר ליה אימר כך ההגו

כל הרוצה לבטל יבא ויבטל. כתב הר"ם זל הלכות מעשר שני פ"א ויראה לי שמעשר שני

שמפרישין בארץ שנער ובארץ מצרים פרוק אותו שם ומביאין דמיו לירושלם וכן יראה לו

שלא חיוב מקומות אלו כמעשר שני אלא כדי לקבוע מעשר עני כדו שיחזו עניי ישראל סומקן

עליהם. והראב"ד זל בדברי זה רוח אודרת עמו.

הפרק הארבעה עשר

לכאך חלוק שבין הארץ וחוצה לארץ בקצת דינין וכן דיני קשת הראיה בארץ ישראל

ולמה בארץ ישראל לעולם יום טוב הוא יום אחד לבר. מדרש חזית אמר רבי

לוי כל מעשיתן של ישראל משונן מאומות העולם כחשבונן שמונן ללבנה. בחרישתן

בוורעתן בנטיעתן בקצירתן בעמורן בדישתן בגרניהם בקיבוחם בככוריה. בכשרן בתגלחתן

במנינן דכתיב כי תשא את ראש בני ישראל. פי' אבא מרי זל ה"ה שלא לבעוש ולתת כבוד

לכבוד יי' וכו' לו כל הארץ ית'. עבור השנה איננה אלג' בארץ ישראל וברפט בארץ יהודה

אמר רב יהודה בריה דרבי שמעון בן פוי מאי קראה לשכנו תדרשו ובאתה שמה כל דרישות

שאתה דורש לא יהיו אלג' לשכנו של מקום ורוקא דאיכא סומחין בארץ ישראל אכר'

אי ליכא מומחין מעברין אפילו בחוצה לארץ. ובמעשה דרבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ

ישראל. כתב הר"ם זל פ"א אין מחשבין וקובעין ומעברין חדשים אלג' בארץ ישראל שנ' כי

מציון תצא תורה וכו'. עוד בספר המצות שלו זל ועל קביעותם נסמך לא על' חשבוננו

אלא

אלא חשבוננו לגלוי מילתא וכן כתב ראם זל פרשת אמר אל הכהנים ורוב ענין זה זכרונת
מסכת ראש השנה ומסכת בכורות ומסכת סנהדרין

דע

שכני ארץ ישראל לעולם לא עשו מיום טוב אלא יום אחד בלבד וזוהו השעם אנהבו
היום נוהגין פה כך וכן התירו בור הקר ממנהג אבותיהם כיריהב וכראיהה סוף

ערובין ומה שעושין בגליות שני ימים הוא מדברי סופרים שהרי לנו ולהם חשבון אחד
וקבוע אחד האמנם ראש השנה אפילו בארץ עבריתן תרני יומי דבזמן סנהדרין גדולתן אפי

בירושלם שהיה מקום בך הגדול היו עושין לפעמים באש השנה שני ימים וכדלקמן בסוף
ולזה התקינו שאפילו בני ארץ ישראל יעשו לעולם ראש השנה שני ימים ומהו יום שני

של ראש השנה מדברי סופרים הוא כתב הרואף זל מסכת יום טוב פק וביצה אסורה להו
בתריהו פרק בכל מערבין וכן היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של גליות פרשי זל

בגון שני ימים טובים של פסח ועצרת וסוכות שהתורה אמרה יום אחד שבתון ובגולה
עושין שני ימים כפני שרחוקים מבר ואין יודעין אם הוקבעו תשרי וזמן ביום שלשים או ביום

לא ואע"ג דמשום ספק דחד מיניהו חול אה מחמיר בהו ר יוסי והנך דראש השנה לא קרי
ליה של גליות מפני שאף בירושלם פעמים היו עושים שני ימים ובגולה שלא באו עדים ביום

שלשים קודם המנחה שהיו נוהגין היום קדש ולמחר קדש וכראיה מסכת ביצה פק ושני
ימים טובים של גליות כל עיר שהיא רחוקה מירושלם יותר על עשרה ימים עושין שני ימים

בלא ספק וכל מקום שהוא פחות מזה המרחק אם המקום ההוא ארץ ישראל שהיו בה בשעת
הראיה עושין יום אחד כגון אושא ושפרעם לוד ויבנה נוב וטבריא ואם המקום מסוריא

כעור דמשק ואשקלון או מחוצה לארץ כמו מערים ועמון ומואב וכיוצא בהם עושין כמנהג
אבותיהם אם יום אחד יום אחד ואם שני ימים שני ימים ומקום שכניו ובין ירושלם

פחות והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג או שהיא עיר שנתחדשה
במדבר ארץ ישראל או מקום ששכנו בו ישראל עתה כלומר שלא היו שם בשעת הראיה

עושין שני ימים כמנהג רוב העולם כן כתב תרם זל הלכות קדוש החדש פה והמה איד זכר
זל אשקלון בסוריא שאין זה מקומו וכמו שהתבאר מטה שכתבנו זמן החוש וכן צויר אינו

מסוריא גם לא מצאנו שרוד כבשו לעולם והלכות יום טוב פו כתב זל שהיום שכני ארץ
ישראל סומכין על החשבון ומקדישין עליו אין יום טוב שני להסתלק מן הספק לא מנהג לבד

ולפי אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא ערובית בשליח ולא ערובי חצרות ולא
שתופי מצואות ולא מעשר את הטבל על תנאי אלא הכל מערב יום טוב בלכת והאמרת

שהרב זל כימוקו עמו אלא שלא נשמע זה לוולתו וכן כתב הראב"ד זל אבל הרשב"א זל
לא הורה דבריו הרב בזה כלל ומכל מקום אפשר לפי

מותרת שלא אמר בן הרב זל אלא במתנה בקיבועא דירחא אין לנו להתנות
באם קיימא דלא חמירא לדין וידעינן בקיבועא דירחא ידע ע"כ

גם בענין הקבועים נאמר שמה שכתבו בהם באמנם ומה שבין פסח לעצרת חבר שלשת
סדרים דע כי בארץ ישראל בהיות ניסן בשבת הן בשנה פשוטה הן במעוברת עריך לחלק

מה שהם צריכים לחבר בחוצה לארץ דמיון שנה פשוטה והיה הסימן הכו פה בארץ ישראל
בחלק אשה כי תזרעין וזאת תהיה ובשנה מעוברת אב הסימן בש"א או ג' בחלק בין

הדברים משותף ומסעי הכלל בזה שכל זמן שיבא בשני ימים טובים של גליות באו וזה רגל
שהיה יום שני האחרון ביום השבת נקדימים אנחנו לעולם פרשה אחת ולזה נצטרך שנחלק

מקום שהם מחברים כמו שנעשה בראשי המשותף ואלה מסעי בחינת עצרת יום שני וכיוצא
בזה

פרק שלשה עשר

בזה, וזה שבחיות שבת של כב ניסן בשלשת הסימנין האלו שוברת של אחר הפסח הוצרך לתת אליו הסדר שהיית נותן לשבת של כ"ט ניסן, וכן תלך ותתן של זה לזה עד הגיעך אל ראשי המסות ומשם ואלך תחזור לשורתך אם אתה במעוברת והפשוטה דפנע ברישא והיא אשה כי תזריע מן ואת תהיה.

בביאור

דיני קשת הראיה בארץ ישראל, והוא על דרך שבאר הר"ם ז"ל הלכות קדוש החדש, נוציא לרוחב ירושלים או סביביו אמתי לשני המאורות וחושה לתלי וזה לעת ערב יום שאחר המולד שכרצה לרעת אם יראה הירח אז אם לא וגרר המולד הוא רגע דבוק שני המאורות וכבר ידעת כי מן המולד עד הגנוד והוא עת היות הלבנה במלואה הלבנה פתרחק מן השמש והוא חצי החדש הראשון וחצי החדש השני מתקרבת אליו, תגרע לעולם אמתי לחמה מאמתי ללבנה והנשאר הוא הנקרא אורך ראשון, והוא העקר המבוקש אחר הקונו, וכן נדע רוחב הירח ופאתו עם התלי ויקרא זה מרחב ראשון, ודע שאם האורך הראשון יצא תשעה מעלות בשוה או פחות או אפשר שתראה כליה ההוא הירח בכל ארץ ישראל, ואם הוא יותר על טו מעלות יראה על כל פנים, והחפוש בזה אינו צריך אלא כשהאורך הראשון מן ט' עד טו, וזה יהיה אם אמתי לחמה מתחלת נדי עד סוף תאומים, אבל אם הוא מתחלת סרשן עד סוף קשת ויהיה אורך ראשון עשר מעלות בשוה או פחות אין הלבנה נראית, ואם יתר על כ"ר אין ספק שיראה בכל גבול ישראל, והחפוש אז אם האורך מעשר עד כ"ר, עוד ראה אמתי לירח באי זה מזל הוא ואם הוא במזל טלה, תגרע מן האורך הראשון כ"ט ראשוני מעלה, ואם בשור מעלה אחת שלמה, ואם בתאומים כ"ר ראשוני, בסרשן מ"ג, בכתולה ל"ז, במאזנים ל"ד, בעקרב ל"ד, בקשת ל"ז, בנימ"ד, בדליג"ג, בדנים כ"ח, ומה שנשאר מן אורך ראשון אחר זה הגרעון ממנו יקרא אורך שני, אחר כן נלך אל מרחב ראשון לתקנו גם כן, אם זה הרוחב הוגד צפוני נגרע התקון מן הרוחב ההוא, ואם הוא דרומי נוספהו עליו ויהיה נקרא רוחב והתקון הוא כך אם אמתי לירח הוא במזל טלה התקון הזה הוא ט' ראשוני, ואם בשור עשרה, בתאומים י"ז, בסרשן כ"ז, באריה ל"ח, בתולה מ"ד, מאזנים מ"ו, עקרב מ"ח, קשת מ"ר, נדיל"ז, דליג"ז, דגים יב", ואחר התוספת או הגרעון הוא רוחב שני, אחר כן נקח מן הרוחב השני הזה הסתוקן מקצתו לתקון אחר על זה הדרך, אם אמתי ללבנה מראש טלה עד כ' מעלה ממנו או מראש מאזנים עד כ' מעלה ממנו נקח מהרוחב השני מקצתו והוא שני חומשו, ואם האמתי ללבנה הוא מ"כ טלה עד עשר שור או מ"כ מאזני עד עשר עקרב נקח שלישיתו, מעשר משור עד כ' ממנו או מעשר מעקרב עד כ' ממנו נקח רביעיתו, ואם הוא מ"כ משור עד סופו וכן עקרב נקח רביעיתו, ואם האמתי מראש תאומים עד עשר וכן בקשת נקח חצי שתותו, ואם האמתי מעשר תאומים עד כ' וכן בקשת נקח חצי שתותו גם כן מן כ' עד כ"ה וכן קשת נקח רביע שתותו, ואם האמתי מן כ"ה תאומים עד ה' סרשן וכן בקשר עד ה' ג"ל לא נקח כלום, ואם האמתי מן ה' סרשן עד עשר וכן ג"ל נקח רביעית שתותו, ואם האמתי מעשר סרשן עד כ' וכן ג"ל נקח שני חצאי שתותו, ואם האמתי מ"כ סרשן עד סופו וכן ג"ל נקח חצי שתותו, ואם האמתי מראש אריה עד עשר וכן דלי נקח חמישיתו, ואם האמתי מעשר אריה עד כ' וכן דלי נקח רביעיתו, ואם האמתי מ"כ אריה עד עשר בתולה וכן בדלי עד ג"ל נקח שלישיתו, ואם האמתי מעשר בתולה עד סופו וכן דג"ל נקח שני חומשי' המקצת שהזכרנו שנקח מן הרוחב השני יקרא מעגל הירח, ואם רוחב הירח הוא צפוני נגרעהו מן האורך השני, ואם הוא דרומי נוספהו עליו, וזה אם

אמתי

פרק שלשה עשר

עו

ואמתי לירח הוא מראש נדי עד סוף תאומים . ואם הוא דרומי מראש סרטן עד סוף קשת
 בהפך כלומר שאם רוחב הירח הוא צפוני נוסף המעגל על האורך השני . ואם הוא דרומי
 נגרעהו מסנו . ומה שיהיה אחר התוספת או הגרעון היא יקרא אורך שלישי . ואם יצא
 במקום שלא יעשרך ליקח מן הרוחב השני כלום הווי בעצמו ר"ל האורך השני חזר להיות
 אורך שלישי עתה . אחר כן נחזור אל האורך השלישי הזה והוא המעלות שבין אמתי לשמש
 ואמתי לירח . ונר' באיזה מול הוא נופל אם במול דגים או בשלה נוסף על האורך השלישי
 שתותו . ואם בדלי וטור נוסף עליו חמישיתו . ואם בגדי ותאומים נוסף עליו שתותו .
 ואם בקשת וסרטן כניח האורך השלישי כמות שהוא לא תוסיף עליו ולא תגרע מסנו . ואם
 בעקרב ואריה תגרע מסנו חמישיתו . ואם במאזנים וכתולה תגרע שלישייתו מסנו . ומה
 שיהיה מן האורך השלישי אחר התוספת או הגרעון או הנחתו בסנו שהוא יהיה יקרא אורך
 רביעי . אחר כן נחזור אצל רוחב הירח הראשון ונקח מסנו שני שלישי לעולם והווי
 הנקרא מנת גובה המדינה . אם רוחב הירח הוא צפוני נוסף המנה על האורך הרביעי .
 ואם הרוחב הוא דרומי נגרעהו מסנו . ומה שיהיה אחר התוספת או הגרעון הזה הוא הנקרא
 קשת הראיה אשר נרצה לדעתו .

דע

שאם קשת הראיה ט מעלות או פחות אי אפשר שיראה הירח כלילה החוה בכל
 גבול ישראל . ואם הוא יתר על י' מעלות אין ספק שיראה בכל ארץ ישראל .
 ואם קשת הראיה מתחלת מעלת עשירית עד סוף יד' בערך קשת הראיה על האורך הראשון
 וברע אם יראה הירח אם לא ונקראים קיעי הראיה . ואלו הן אם קשת הראיה יותר מש'
 מעלות עד סוף עשר או יתר על עשר ויהיה אורך ראשון יג' מעלות או יותר באמת יראה .
 ואם קשת הראיה פחות מזה לא יראה . ואם תהיה הקשת יתר על עשר עד סוף יא' או יותר
 מלא ויהיה האורך הראשון יב' או יותר באמת יראה . ואם הקשת פחות מזה או יהיה האורך
 הראשון פחות מזה לא יראה . ואם קשת הראיה יתר על יב' עד סוף יג' ויהיה האורך הראשון
 יא' או יותר באמת יראה . ואם הקשת פחות מזה או יהיה האורך הראשון פחות מזה לא
 יראה . ואם קשת הראיה יתר על יג' עד סוף יד' או יתר על יד' ויהיה האורך הראשון עשר
 מעלות או יתר באמת יראה . ואם קשת הראיה פחות מזה או יהיה אורך הראשון פחות
 מזה לא יראה . ואם תהיה קשת הראיה יתר על יד' עד סוף יו' או יתר ויהיה אורך הראשון
 ט' או יותר באמת יראה . ואם הקשת פחות מזה או אורך ראשון פחות מזה לא יראה . עד
 כאן סוף הקצין וזה כלו בפלגות ארץ ישראל .

אחר

זה הכלל בירך שהעקר בכל זה הוא האורך הראשון . וזה כי תחלה תקנה
 אותו ובעשה אורך שני . תקנה רוחב ראשון ועשירת אותו רוחב שני .
 הוצאת מסנו מעגל ותקנת בו אורך שני ובעשה אורך שלישי . אחר כן תקנת אורך שלישי
 עם מולו ובעשה אורך רביעי . עוד חורנו אל רוחב הירח הראשון והוצאנו מסנו מנה
 ותקנו בו אורך רביעי וואו יצא קשת הראיה . הלא זה מקרא מועט והלכות מרובות לא שיש
 בו די בחסד עליון לוקן ורגיל .

אי

לאו דמסתפינא מדברי רבי אברהם בן עזרא כמו שנכתוב בסמוך הייתי אומר שמה
 שאנו עושין שלא נקבע ראש חדש תמיד ביום המולד ואף על פי שאנו בקיאים בקבוע
 דירחא הוא לפי שראש חדש אינו תלוי ברנע המולד שהוא דבוק שני המאורות במקום אחד
 כנגלגל המולות לא שהוא תלוי אל עת התחלת ראיית הירח החדש באופן עיר אלהים ירושלים
 וארצו . וזה נמנע הוא שיהיה אלא אחר המולד . ויהיה אם כן הקביעות רודף ראיית הירח
 כא א 21 i כתוב

פרק ארבעה עשר

כתוב החדש הזה לכם וכו' ואמרו כלמד שהראה לו הק"ה למשה דמות לבנה ואמר לו מה ראה וקדש כלומר ראייה חושית שהי' חשבון נקודת המולד הוא ראייה שכלית וכבר ידעת מה בין המולד האמצעי שהוא ביד כל אדם היום ובין המולד האמתי כתב הר"ם אל"ף המשנה מסכת ראש השנה וטה שהאמין כי עקר דתבו בניו על הראיה ואם לא תראת הלבנה נשלים ל' יום לחדש שיצא וכו' וזו העבור שמכר לו הק"ה למשה בסניניו הוא ענין החשבון שידעין בו קשת הראיה ובעלי החשבון מכל האוכות והפלוסופים חולקים בו ועד היום כמשך הדבר ועדיין לא נתברר אצלם שער האם זה החשבון הנכצא בידנו היום הוא הלק מאותו החשבון והחלתו לפי שהוא מנין הדבוק האמצעי בלבד ע"כ וכבר ידעת שפסול מולד זקן הוא בעבור שלא תוכל להראות הלבנה בלילה היא בשום פנים ופסול ג' ט"ו בפשוטה ובמ' הקפ"ט בשנה של אחר העבור והם ימים קשרי כלומר שאינם ימי אלו נגמם שאינם מולד זקן הוא לפי שאינו יכול להיות בין תשרי לתשרי כי אם ג' ט"ו בפשוטה ה"ו במעוברת וכמו שביאר קרובי מורי ה"ר יעקב בר' מכיר בן תבון ול' במאמר עקר הדמות מתב רבי אברהם בר' היא הספרדי בספר חשבון המהלכות הוי יודע כי אין הלבנה נראית בראש חודש הזה כי אם אחר כ"ט יום שלמים מהראותה בראש חדש שעבר והוא ליל יום שלשים ויהיה החדש שעבר חסר או אחר שלשים יום שלמים שהוא ליל יום אחד ושלשים ויהיה החדש שעבר מלא ותמצא מכאן כי אין הספיקה במראות הלבנה כי אם בליל יום שלשים שהוא ערב יום כ"ט שיש לנו ספיקה אם תראה בו הלבנה אם לא אבל ליל יום שלשים לכל העולם ברור הוא שנראית אם המולד האמתי משבע שער ולמעלה מהלילה עד חצית היום למחרת יתברר לזכיהום זהו אין הלבנה נראית בו ובלא ספק יראה ערב יום בחרתו ואם המולד הוא מחצית היום ולמחרת עד שלוש הלילה או יותר מעט יהיה יום הספיקה מחרת היום. וזה ע"כ דבריו ש' רצה בזה שאז יצטרך לחפש אם יראה בערב ההוא הירח אם לא קבלתי מקרובי מורי ז"ל ר"ד קצרה והוא שבתקן חמה ולבנה לערב יום הספיקה ובקח מתנגדי מקום חמה ולבנה וגרע מעצוהם כלום מעדו המתנגדים ונציא הקטן מהגדול אם העודף פחות מ"ב מעלה אין הלבנה נראית ואם הוא יותר מ"ב הנה היא נראית.

אם תרצה לרעת פתוך הלוחות הנודעות אליו ז"ל והוא האלמנאך המולד אמתי או הנגוד האמתי הנה למולד תקח לך אמתי לשני המאורות בסוף החדש ואם תרצה לנגוד באמצע החדש ועד העודף אם הוא יותר משבע מעלה תעזוב היום המוא והוציא ליום לפניו אם העודף ירדח נקח העודף והוא ונחלקנו על הגיצות מחק לבנה ואמתי לשמש והם שעות מרחק המולד או הנגוד מחצי היום הוא נתקן בערך החלוקה ואורך העיר והוציא הוא הסבוקש גר' מסכת מנחות פרק שתי הלחם חל יום הכפורים להיות בשבת החלות מתחלקות לערב חל להיות אחר השבת שעיר של יום הכפורים נאכל לערב והכבליים אוכלים אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה מזאת המשנה יראה שיום הכפורי אפשר להיות באחד בשבת כמו שהוא בפירוש ושהיה ערב שבת וכמו שיראה כמה שאמר והכבליים וכו' והושיבם שם ה"ם זל להם הפנים נאכל יום השבת אם לא ימנע העצום וכשתעין כל הקרבנות של יום הכפורים לא תמצא בהם מה שיאכל זולת שעיר הטאת הנעשה בחוק וכבר נתבאר בחמישי מזבחים שהטאת נאכל ליום ולילה עד הצות ואם חל יום הכפורים בששי בשבת אי אפשר לאכול שעיר הטאת ליל שבת כבוטל לפי שאין מותר לכשלו לא ביום הכפורים ולא ביום השבת ואמר שהכבליים אוכלין אותו חי בלא בשול כפני שאסטובכתם הזקות והוא מה שאמר מפני שרעתם יפה

וזה דוחה טענת מישפך ומאמין שיום הכפורים לא היה מעולם לא ביום ששי ולא ביום ראשון. ואף על פי שכל מה שאמרנו מזה במשנת הוא על דרך תנאי שאם חל כבד אמרה המשנה הלכה למעשה שהבבלים היו אוכלין אותו חי. ולפי אן ראו להיות במקצת מחלוקת ואי אפשר גם כן לומר שזה הענין שלא היה כמותו והרבה דברים יש בתלמוד בדומה לזה וסוף דבר הענין מסור לראיה בזמן שיש שם בד' כמו שבארנו בראש השנה. ע"כ כתב רבי אברהם בן עזרא פרשת אמר אל המהנים ואין בכל המקרא ראייה אף היו ושרא"ל קובעין החדשים והמועדים ומה שאמר הגאון כי על חשבון העיבור היו נסמכים אינו אמת והעבור בנוי על מחלך התיכון על כן אמר פעמים שבא בקצרה. ואין הקביעות רודף אחרי ראיית הלכנה בירושלם או בקצה מזרח ומערב והעד מקום המחברת התיכונה כי הנה היא על ירושלם. גם אין הקביעות בנוי בכל עת התחברות המאורות אפילו כמהלך האמצעי. והכלל שחכמי זל העתיקו לנו נסמך על העבור בגלות וכן קבלו מן הנביאים ולא נוכח לעשות דבר אחר שוב ממנו זה ששמו שניימים בגלות הוא על דבר ספק. והסתענים יום הכפורים שני ימים מה יועילם בעבור הדחיות כי בשנת ג' ר"ד על הסולד היה ראוי שיתענו בשמיני לקביעותינו כי למה נעונו אנחנו חשבון שנתנו בעבור שנה אחרת וכן יקרה להם עם הראיה ע"כ. עוד כתב בתחלת פ' התורה שלא הזכיר אף נדע דברי

והיו לאותות ולמועדים אינו אומר למועדי יי' עוד שלא פרש היתה לא הזכיר על אי זה מסתלכותיה נסמך אם על האמצעי או האמתי כי פעם יש ביניהם פעם הרבה אם הוא מעונן מה נעשה גם לא הזכיר כמה הם חרשי השנה לא התכר אם מן השעורים או מן החטים ומתי יבוקש ואנה והשיעור. ואם היא שנת בצורת בארץ ישראל ואין זרע הנעשה השנה פשוטה או מעוברת. על כן בהכרח שחתורה שבכתב נסמכה על תורה שבעל פה אחד וצריכין אנו לדברי הקבלה והמסורת ומעירי הראיה נאמנים הם בעיני חכמים.

גם כן יערכנו בזה לבאר קצת דינין מיוחדים כאמרם זל מקרקעי רחוצה לארץ כמשלשלי דמי. ונקדים גרסי' פרק שבוטת הינין אלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים והשירות והקרקעות וההקדשות. וזקא שאין נשבעין מן התורה כלומר שבוטת דאורייתא אבל מדרבנן נשבעין והכי איתא פרק הכותב גבי פוגמת כתובתה. וכשאמר אין נשבעין על הקרקעות ה"מ בפני עצמן אבל על יריג לגול נשבעין. כדתנן נכסום שאין להם אחריות בזקקים עם נכסים שיש להם אחריות לישבע עליהם. וכתב אדוני זקני זל שבוטת חסות כמו משביעין עליוהו. ובוה אן חלוק בין הארץ וחוצה לארץ. והאי מקרקעי רחוצה לארץ כמשלשלי דמו הוא מדרגסינן מסכת ערכין פרק המקדיש אמ' עולא אי הואי היתם היה יתיבנא כולוהי לכהנים אלמא קסבר עולא סתם חרמין לכהנים. מתיבי אין עבד עברי נהוג לא בזמן שהיובל נהוג שנאמר עד שנת היובל יעבור עמך. ואין שדה אחוזה נהוג אלא בזמן שהיובל נהוג שנאמר ויצא ביובל ושב לאחוזתו. ואין בתי ערי חומה נהוג אלא בזמן שהיובל נהוג שנאמר לא יצא ביובל. רבי שמעון בן יוחאי אומר אין שדה חרמין נהוג אלא בזמן שהיובל נהוג שנאמר והיה השדה בצאתו ביובל קודש ליי' כשדה חרם. רבי שמעון בן לעזר אומר אין גר תושב נהוג אלא בזמן שהיובל נהוג ואמר רב כיבי מאי קראת אתה טוב טוב כתיב חקא מי טוב לו עמך ותיב בטוב לו לא תוננו. וקשיא לעולא דאמר חרמין נהוגין בזמן הזח האמר רבי שמעון בן יוחאי דאינו נהוג אלא בזמן שהיובל נהוג. ומקרקעי רחוצה

פרק ארבע עשר

לארץ כמטלשלי דארץ ישראל
 משרה אתה מרכתיב ויהי השרה מה שרה אחזה אין דינו אלא בארץ אף שרה החרים אין
 דינו אלא בארץ . ולהאי דינא הוה ליה קרקע חוצה לארץ כמטלשלי דארץ ישראל . אבל
 לענין שבועה או לענין אונאה דאמרינן אין אונאה לקרקעות דינים שוה דהא לר' מטלשלי
 ולא אשכחן דהא מרביותא דשוו פלוגתא בין מקרקעי דארץ ישראל לדחוצה לארץ בשבועה
 ואונאה . (פי' אין עכרי נהוג שאינו נמכר בזמן הזה) . ואין שרה אחזה דין שדה אחזה ששהא
 בגאלת בגירוע אלא אם ירצה הלוקח . אין בתי ערי חומה כוחין כלומר דלא כפינן ללוקח
 אם בא מוכר לגואלה אפילו בתוך שנה . ואין גר תושב נהוג כלומר שיהא ישראל מצוה
 להחיותו והוא שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה וכמו שבארנו אל' שאוכל נבלות ואין
 יובל נהוג משגלו שבט ראובן ושבת גר ועדיין נזכיר זה בג' . הרמז בפי' המשנה בפרק
 הנזכר כתב זכן מי שהחרים בזמן הזה מטלשלין סתם הרי הן לכהנים ומקרקעי דחוצה לארץ
 דינם כדן המטלשלין ה' להם לכהנים . אבל מי שהקדיש לכדק הבית מותר לו לפדותו
 בדבר מועט לכתחלה ומשליך אותם דמים לים אבל נתנו שעור שלא יהא הדבר המועט
 פרוטה אלא כמו שאמרנו ארבעה זוזי והקרוב להם לפרסומי מילתא ולא התרנו זה לכתחלה
 אלא בזמן הזה שאין בית המקדש קיים עכ' . וכן כתב ז' הלכות ערכין וחרמין בסופן מי
 שהחרים בזמן הזה מטלשלין סתם הרי אלו נותנין לכהנים הנמצאים באותו מקום . אבל
 אם החרים שדה בארץ ישראל סתם או שהחרים לכהנים אינו חרם שאין שדה חרמי' נהוג
 אלא בזמן שהיובל נהוג . חחרים לכהנים קרקע בחוצה לארץ ואפילו בזמן הזה הרי חוצה
 כמטלשלין בארץ ישראל ותנתן לכהנים .

וכן

יש לנו לבאר מה שחושבין קצת מבני אדם על ענין אגב מקרקעי ארץ ישראל
 גרסינן מסכת פאה פ"ג רבי עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים
 ולכתוב עליו פרוסבול ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות בכסף בשטר ובחוקה . וכתב
 בעל העשור ז' ש"מ ארבע אמות דכתבין בשטרא לאו דוקא . ורבא נבי אקבי אגב סיפא
 דביתא . ושמע מינה דפרוסבול ואגב חדא דינא אית להו' . וזו הימי דאמר' בפרוסבול מזכה
 לו בתוך שדהו . ואמרינן נמי השאיל לו מקום לתכור וכירים כותבין עליו פרוסבול הכי נמי
 לעמין אגב בשאלה ובשכירות סגו והוא דאחזיק . ובתשובה לרבי אלפסי ז' אין סומכין על
 קרקע ארץ ישראל' אלא בהרשאות משום תקנה כדי שלא ישתקע ממון בני אדם אצ"ל
 חסופקים ולא על דרך העקר . תשובה לרבי שמואל בן חפני ז' נהגו לכתוב בהרשאות
 ארבע אמות מחלק המורשה שבארץ ישראל שלא יחזיק האפשרופוס בו ה' יקנה כי אין
 מקומו ידוע וכו' . ויש שסומכין לארבע אמות קבורה . וז' דוקא שיש לו ד' אמות אבל אם
 אין לו לא סומכין לארבע אמות קבורה ולא לארבע אמות ארץ ישראל . והכי מסתבר
 דגרסי' פרק חזקת הבתים גבי מכר לו טלית וליחוש דילמא מטלשלי אגב מקרקעי הקנה להם
 כגון דאמרי' דענא ביה דלא הוה ליה ארעא מעולם . וגרסי' נמי' הוהב וליקנינהו ניהליה
 אגב ארעא דלית ליה . שמע מינה והוא דאית ליה . הרי שצריך שיחיה לו קרקע עוד צריך
 שיסיים מקום וכדאמר' פרק מי שמת גבי ההוא מרובי שאמר צפוננו של זה לפלוני ועמו מאה
 צאן ומאה חביות דרובו של זה לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות ואי לא ל' קניומה בעי
 למכתב ארבע אמות בצפון חצרו . עוד צריך תנאי שלישי דלימא ליה אגב . וגרסינן פרק
 חזקת הבתים אקני ליה מטלשלי אגב מקרקעי גבי מקרקעי גבי מטלשלי והוא דכתב ליה דלא
 כאמסכתא ודלא כשופסי דשטרי . דוקא דאמר ליה אגב הא לאו הכי לא גבי . נמצא בקניין

נכסים שאין להם אחריות עם נכסים שיש להם אחריות צריך שלשה תנאים האחד שיחיה לו קרקע מעוין השני שיסיים לו מקום השלישי שיאמר אגב וארבע אמות ארץ ישרא כהרשאה להצלה כתב הר"ם ז"ל מסכת גיטין פ"ק ונראה לי שלא הוצרכו לכך אלא במקום שאין להם בית הכנסת ידוע לכלם אלא שכל אחד יש לו מקום ידוע ליישבתו וזה אין לו אבל במקום שיש להם בית הכנסת ידוע לכלם או שקנו בית הקברות המה או אבותם ממנו צבור וכולין להרשות אגבן ולהקנות מעקר הדין למה זה דומה לחצר ש"ל שותפין שאין בהן דין חלוקה ע"כ תקנו הגאונים שאם הרשהו ליטול מעורת שיש לו ביד חברו או לתבוע ממנו הלואתו ולא הייתה למלוה קרקע מקנהו ארבע אמות מסלקו שבארץ ישראל ומקנהו לו המעות אגבן והברים אלו דברים קלים הם עד מאד ורעועים ובאמת מיואמר שיש לו חלק בארץ ואפילו הוא ראוי אינו ברשותו והגאונים עצמן שתקנו תקנה זו אמרו שאין אומרים בו יוקב הדין את ההר ואינה אלא לאיים על המתבע אם רצה לדרוך בהרשאה זו וליתן נפטר ולמה יפטר שאין זה הבא בהרשאה זו הרעועה פחות משליח שעשאוהו בעלים בעדים אבל אם לא רצה המתבע לדרוך עמו אין כופין אותו ליתן לו ולא חשביעו עד שיבא בעל דרכו ע"כ

מסכת

ערכין פ"ב אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחזקדק שמונה עשר ימים בשנה יתיר גומר בהן את ההלל ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי הנוכה ויום ראשון של פסח ויום טוב של עצרת ובגולה עשרים ואחד יום וכו' תוכפת מסכת סנהדרין פ"ג שמונה עשר יום בשנה ולילה אחד פי' לילה הפסח ולילה קצת כתבו שהלילה הפסח שיעון ברכה לגמור את ההלל והראב"ד ז"ל כתב פרק במה מדליקין אף על פי שאין אותו הלל שיעון ברכה אנו חותמין אותה חתימה והלל בימים שהיו יתיר גומר בהם את ההלל הוא דאורייתא ואמרינן אמר רבא זאת אומרת הלל בראש חדש לאור דאורייתא סוף מסכת תענית רב איקלע לבבל תונחו דקא קרו הלל בראש חדש סבר לאפסוקינהו שמעינהו דקא מדלגי ואולי אמר שקע מינה מנהג אבותיהם בידיהם הוא משמע מיהא דבני ארץ ישראל לא היו קורין הלל בראש חדש מפני שהיו מקדשין על פי הראיה וזו להם בזה אבל בני בבל קורין לפי שלא היה להם חכר אחר ולפי' כשבא לבבל סבר לאפסוקינהו וכיון דחזא דמדלגי אמר שמע מינה קריאת הלל מנהג אבותיהם בידיהם הוא ויש לפרש נמי דבארץ ישראל היו קורין הלל מדרבנן דמאי דאמר' הלל בראש חדש לאור דאורייתא בין בארץ בין בחוצות לארץ הוא ולפי' הלל בראש חדש אינו דוחה מעמד ורב כשבא לבבל ראה שלא היו מדלגים במקום שבני ארץ ישראל מדלגים סבר דלג מדלגי כלל וסבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר הדלוג הוא מנהג אבותיהם בידיהם כתב הר"ם ז"ל הלכות מגלה וחנוכה פ"ג אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל חומים שגומרין וכתב על זה הראב"ד ז"ל ויש בהם עשה מדברי קבלה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ועוד כתב הר"ם ז"ל ומנהג זה בעבור לפי קוראין בדלות ואין מברכין עליו כתב על זה הראב"ד ז"ל שאין זה ומה שאמר ויתיר שהתחיל לקרות בדלוג אינו גם כן אלא יקרא כמו שירצה שתותם כחתימת העבור

הפרק החמשה עשר

פרק חמשה עשר

בבבאור

דיני חלה, וגם שיש חלוק בין חלת הארץ לחלת חוצה לארץ, מסכת חלה
פרק בתרא ר"ג אומר שלשה ארצות לחלה מארץ ישראל ועד כוביב חלה אחת
מכויב ועד הנהר ועד אמנס שתי חלות אחת של אור ואחרת של כחן של אור יש להם שעור
ושל כחן אין לה שעור ומהנהר ומאמנס ולפנים שתי חלות אחת של אור ואחת של כחן של
אור אין לה שעור ושל כחן יש לה שעור ושבול יום אוכלה רבי יוסי אומר אינו צריך שבילה,
פי' ה"מ זל לשלשה חלקים תחלק הארץ לענין חיוב חלה ארץ ישראל כלה וגבולה עד כוביב
והיא הארץ שהחזיקו בה עולי בבל כראיתא מסכת שביעית פ"ו, והיא הארץ שנתקדשה
בקדושה שניה שקדשה לעתיד לבא, חלה אחת לחור ותנתן לכהן והיא חלה דאורייתא
הנאמרת בטהרה, והאוכל מעיסה משנתגלה בחטים ונתשכסמה בשעורים קודם הפרשת
חלה יש בה חיוב מיתה בידי שמים לזר שאכלה מיד מפני שהוא טבל, ואינה ראויה לא לכהן
קטן ולא לטבול יום ואין לה תקנה בטבול, ואם היא חלה של דבריהם סבת מרדות, וחלה
טמאה מותרת לכהן להסיקה תחת תבשילו כתרומה טמאה, כתב ה"ם זל הלכות בכורים
פ"ה אין חייבין בחלה מן התורה לא בארץ ישראל בלבד שנאמר באכלכם מלחם הארץ ובוסן
שכל ישראל שם שנאמר בכואכם ביאת כלכם ולא ביאת מקצתכם, לפי' חלה בזמן הזה אפי'
בימי עזרא בארץ ישראל אינה אלא מדברי סופרים, וכן כתב הלכות איסורי ביאה פ"ב חלה
בזמן הזה ואפילו בארץ ישראל אינה של תורה שנאמר בכואכם כביאת כלכם ולא כביאת
מקצתכם וכשעלו בימי עזרא לא עלו כלם וכן תרומה בזמן הזה של דברי סופרים הו"ב ולפי'
אוכלין אותה הכהנים שבזמננו שהם בחזקה, והכי איתא פרק האשרה שנהאמרלר אפילו
למאן דאמר תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה מדרבנן דתנן, אי בכואכם יכול משנכנסו שנים
ושלשה מרגלים הל' בכואכם כביאת כלכם אמרתי ולא כביאת מקצתכם וכי אסקינהו עזרא
לאו כוליהו סליק, גרסי' בספרי רבי ישמעאל איסר משונה ביאה זו מכל ביארת שבתורה
שבכלן הוא אומר כי תבואו וכאן נאמר בכואכם ללמדך שכיון שנכנסו ישראל לארץ מיד
נתחייבו בחלה החלה היא נכסי כחן שיכול לקדש בה תאשה, ומכויב עד הנהר עד אמנה והיא
ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא נתקדשה בימי עזרא חייבת שני חלו אחת לשריפה
לפי' שהיא חלה טמאה דאורייתא ויש לה שעור אחר שהיא מן התורה דכתוב והיה באכלכם
מלחם הארץ תרימו תרומה ונאמ' זה להם כשהיו אוכלין הסן כשתאכלו הדגן תתחייבו בחלה
ולפי' צריך להוציא חלה זו כשעור ושעורה אחת מ"סח ואע"ג דמתני' קאמר שעורה אחד מ"ד
זהו לביעל הבית ונתנו חכמים טעם כזה לפי' שהוא לש עיסה קטנה צריך להוציא שעור שיהיה
ראוי לתחו לכהן מדכתי' נתנו שיהא בו כרי נתינה אבל הנחתום לש הרבה ולזה שעורו מ"ח
ודאיתא בתוספתא מסכת חלה פ"ק עור טעם לפי שהוצאת החלה מסור לאשרה והאשרה עיברה
רעה ולזאי שתוציא חלק מ"סח כשנשליך עליה חלק מ"ד, והחלה השנייה לתת לכהן ואין לה
שעור אלא כרצון הספריש לפי' שהיא מדבריהם ואמרי' בירושלמי של אור יש לה שעור שהיא
מן התורה ושל כחן אין לה שעור שהיא מדברי סופרים, ומה שתקנו חכמים ז"ל זאת החלה
חשביה כרי שלא יחשוב אדם שהתרומה הראשונה שלא ראו בה טומאה מפורסמת שהייתה
טהורה ובשרפת ויאמרו תרומה טהורה נשרפת, ויא' כדי שלא תשתכח תורת חלה, כתב
רב צמח בר מר פלגוי גאונים פומבדיתא ז"ל בתשובה, כך ראינו בי בודאי לא נהגו תרומה
בזמן הזה וליכ' מצות הפרשת תרומה כחוצה לארץ אלא רבנן ראשונים שאנו אומרים הלכה
כפיהם היו מחמירין על עצמם בכל דבריהם ושאינו דין חלה שספרישין מן העכה מדין תרומת
דגן תירוש ויצה' משום דחלה מילתא דשכיח' מ"ה גזרו בה רבנן כחוצה לארץ ונהגו הכל בה
משום

פרק חמשה עשר

משום חלת ארץ ישראל שלא תשתכח. ועקר הא מילת בפסחים אבל תרומה לא שכיח כי
 חזקי דבילפו מינה לתרומת ארץ ישראל ומה לא גזרו בה רבנן? הילכ' באן דאכיל עמא בטיבלא
 לא מומנבן עליה ע"כ. וכנהר ומאמנוס ולחיץ כלומר כל שאר ארץ העמים והוא חוצה
 לארץ ושכנו בה ישראל בזמן הגלות יתחייב שתי חלות ושתייהן מדרבנן של כהן יש לה שעור
 של אור אין לה שעור והו' שאמרו הואיל וזו חו' מדבריהם מוטב לרבו בנאכלות ולא לרבות
 בנשרפת. כתב ה"ב הורת הבית איסור של דבריהם שאין לו עקר בתורה כתרומ' חוצה לארץ
 וחלת ה"ל שלא אכרום לא כדו שלא יגעו כתרומה וחלה של תורה שאין בה"ל תרומה וחלה
 דבר תורה אלא כדו שלא תשתכח תורתה. ראיתי להביא מה שכתב הר"ם ול הלכות בכורים
 ולהוסיף או ביאור שלשה דינין להלה בשלש ארצות כל הארץ שהחזיקו ברו' עולי בבל עד
 כזיב מפריש בה חלה אחת כשעור והיא נאכלת לכהנים. ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה
 עולי מצרים ולא החזיקו בה עולי בבל שהוא מכוזב ועד אמנה מפרשים בה שתי חלות האחת
 נשרפת והאחת נאכלת. ומפני מה מפרשים בה שתי חלות מפני שהחלה הראשונה טמאה
 שהיו לא בתקדשה אותה הארץ בימי עזרא וקדושה ראשונה בשלה משגלו הואיל והיא ארץ
 ישראל מפרשים בה חלה אחת מ"מ ושורפין אותה ומפרשים חלה שנית ונותנין אותה לכהן
 לאכלה כדו שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת שהרי נשרפה הראשונה אף ע"פ שלא
 נטמאת טומאת ידועה לכל וזו השניה אין ליה שעור אלא כדו שרוצה מפריש מפני שהיא
 מדבריהם. וכל הארץ שמאמנה ולחיץ בין בטוריא בין בשאר ארצות מפרשים שתי חלות
 אחת לשריפה כדו שלא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת. ואחת לאכילה כדו שלא
 תשתכח תורת חלה מישראל ואלו מדבריהם. בזמן הזה שאין שם עמם טהורה מפני
 טומאת המת מפרשים חלה אחת בכל ארץ ישראל אחד מ"מ ושורפין אותה מפני שהיא
 טמאה ויש לה עקר מן התורה ומכוזב עד אמנה מפרשים שנית לכהן לאכילה ואין לה שעור
 כשהיה חרב מקדש. חלת חוצה לארץ אף על פישויה טמאה הואיל ועקר חובתה מן דבריה
 אינה אכורה באכילה וכו' ע"כ. ובאור זה שכבוש עזרא ובזמנו חלה אחת לכדו והיא טהורה
 ונאכלת וכבוש ראשון שתי חלות הראשונה מחויב ש"מ ארץ ישראל היא אבל מפני שאותה
 פלג מן הארץ טמא שורפין אותה והרואה שרפתה יודע שהיא חלת ארץ ישראל אבל אינו
 יודע שאותו חלק מן הארץ יהיה טמא דקימא לן ארץ ישראל טהורה ומקורותיה טהורין ואמר
 תרומה טהורה נשרפת ואין שורפין הטהור לפי הוצרכו ה"ל להפריש שם חלה שנית וליתנה
 לכהן לאכילה ועכשיו יאמר הרואה לא הוציאו השניה והאכלוה לכהן לא מפני שהראשונה
 לא היו יכולים להאכילה אליו ואם כן היתה טמאה וכדן שרפות. אם כן השניה הקנה משום
 חשש שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת. ובחוצה לארץ מפרשים נכו' שתיים ושתיים
 מדבריהם האחת לאכילה כדו שלא תשתכח בחוצה לארץ דין חלה המחויבת בארץ. ואחת
 לשריפה שהרואה יודע שאותה חלה שהוא כוציא לכהן היא חלה טמאה שארץ העמים היא
 ויאמר חלה טמאה נאכלת ואינה אלא לשריפה. ועכשיו שרואה שמפרשים השניה ושורפין
 אותה יאמר שהחלה הנאכלת אינה החלה החייבת. אם כן השניה אינה אלא לגלות שאין
 תרומה טמאה נאכלת. נמצא שבכבוש ראשון הנשרפת היא החייבת והנאכלת לגלות.
 ובחוצה לארץ החפץ. ובזמן הזה אפילו אותה חלה של כבוש שני היא טמאה מפני טומאת
 מת לפי מפרשים חלה אחת בכל תחומי שהוא עד כזיב ושורפין אותה שהרי טמאת חלה ויש
 לה עקר מן התורה. ומעולם כזה החלק מארץ ישראל לא חייבו חכמים שתי חלות שהרי
 חוב החלה אינו אלא חלה אחת לברוה בארץ ישראל וכל מה שתקנו שתיים כזולת זה החלק

בכל ארץ ישראל
 ישבי א' ב' ו' ג'
 וסופי אורגה

פרק חמשה עשר

אניו אלא לשמירת זאת החלה. וזה שלא הצריכם ולבוזה החלק לחייבו שתי הלוחות לפי שהכל יודעין שאנו טמאים מלא שהארץ היתה לה שום טומאה ואם החיוב ברה שתי הלוחות יאמרו שהענין הוא בזה החלק כמו שהוא בכבוש ראשון וההירה האחרת נאכלת והשנייה נשרפת ואם כן היתה הנשרפת שם כדן הנשרפת בכבוש ראשון. ואין הענין כן שהנשרפת בכבוש ראשון הוא מפני שחשו משום טומאה לאותו חלק מארץ ישראל ואפילו היינו אנוכח טהורים. והנשרפת בכבוש שני הוא הפך זה מפני שטמאתו לא מפני טומאתה. אם כן החלות הטמאות באי זה משני חלקי ארץ ישראל שיהיה שורפין אותה אבל לא אוכלין. אבל בחוצה לה נאכלת הטמאה ועכשו בזמן הזה שאין לחוש מפני הרואין שיאסרו תרומת טהור נשרפת שהרי בכל שני חלקי הארץ החלה טמאה היא אם מצדה אם מצדו בכבוש שני אין מפורשין אלא חלה אחת לכד ושורפין אותה והנאכלת בשלה וכבוש ראשון נשאר השתים וכמו שהתבאר. נמצא שכבוש ראשון חכמים זל חשו עליו משום טומאה לך ששמוחו לעולם חוצה לארץ וזה מסייע אל כבוקשנו פרק עשירי. וענין הטומאה לחלק מן הארץ שהיה מכבוש ראשון הוא משעם שלא נתקדשה בימי עזרא. ולזה הוא שכתב זל מפני שהחלה הראשונה טמאה שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא. והסבה בטומאת זה החלק מן הארץ וטהרת החלק השני לפי שכשגלו לבבל נטמאה כל ארץ ישראל שהיתה משכן הגנים ומדור הגנים טמא וכמו שזכרנו. לפי כשעלה עזרא מרה שכבש חור לטהרתו וזה שלא כבש נשאר בטומאתו אבל שם ועקר ארץ ישראל לא נפל כמנה אף במה שלא כבש עזרא ולזה אמרו שקדושה ראשונה בשלה ועמדה הטומאה בכקובה. אם כן בזמן הזה אין חשש שיאמרו תרומת טהורה נשרפת שהרי אפילו בכבוש שני העסקה שם היא טמאה מפני טומאת מת ואם כן בכבוש ראשון כל שכן דאיכא תרתי לפי לא נשאר בכבוש ראשון חשש זה. ואחר שהענין הוא כן מסתברא דמן הדין לא היה כבוש ראשון בזמן הזה חייב אלא חלה אחת ולשריפה. ושם לא רצו להוציא מחוקתו הראשונה שהרי בזמן עזרא גם כן היו שם שתי הלוחות. במדרש חיות בפסוק אל תראוני אמר רבי יוחנן אמרה כנסת ישראל לפני הקבה רבון העולמים על שלא שמרתי חלה אחת כתקנה בארץ ישראל הרי אני משמר שתי הלוחות בחוצה לארץ סבורה אני לקבל שכר על שתיתן ואיני מקבלת שכר אלא על אחת. ועל שלא שמרתי יום טוב אחד כתקנו בארץ ישראל הריני משמר שני ימים טובים של גלויות בחוצה לארץ סבורה אני לקבל שכר על שתיתן ואיני מקבלת שכר אלא על אחת. רבי יונתן הוה קרי עליהן גם אני נתתי להם חקים לא טובים. כתב בעל התרומה זל רחוצה לארץ שהם רחוקים הרבה מן הארץ אין לחוש לפירות הארץ. ומסתבר דבענין זה הוא מאי דאמר' בתוספתא מסכת דמאי פ"ק. הלוקח מן החמרת בצור וסן המגרת בעידן (ופי חמרת החמרים המביאים פירות). (ומגרת אוצרת כענין אגרה בקציר). וסתם חמרת מביאה מרחוק והמגרת אוצרת מקרוב. והענין בזה שצידן קרובה לארץ של כבוש שני יותר מצור. וראיתי שלשון הדם זל מתחלה בפשור וחייב מלשון התוספתא. דהכי אמרי' בתוספתא הלוקח מן החמרת בצור וסן המגרת בעידן פשור מן החמרת בצור וסן החמרת בעידן חייב. והוא זל כתב הלוקח מבעלי אוצרות בצור פשור מן הדמאי וסן החמרת יחיד פשור הלוקח מבעלי אוצרות בעידן חייב ויש לומר ע"ל זה שלפי התוספתא יהיה צור קרוב ולרם זל צידן וכדבריו זל. ופי' חמרת ומגרת אין להתליפו. מאי דאמרינן ושכול יום אוכלה לא משתעי אלא בחלת האור של חוצה לארץ אף על גב דשכול יום אסור בתרומה האי דמדברנך היא לא אחמירו בה. ואין הלכה כרבי יוסי. כתב ה"ב הלכות גדולות

פרק חמשה עשר

פד

שחלת כהן אכיל לה כהן אף על פי שטומאה יוצאה עליו מגופו כ לום גדול ואפי' בעל קרי שלא
שבל לקריו כלל. ויש מתידין אותה לנדות ולזבות וכן כהן אוכלה עם אשתו נדרה וחלת
האור אכיל לה כהן קטן שאין טומא' יוצאה עליו מגופו או כהן והוא גדול ששבל לקריו אבל
לטומאת מת לא חישיבין כלל דהכי אמרו' החיא אתהא דאתיא לקמיה דרב נחמן אמרה לרין
טמא מת מהו לישבול ולאכול בתרומה חוצה לארץ אל וכי הוא יש לנו ומה תועלת בשבילה
אלמא אפילו בלא שבילה מותר ובלבד ששבל לקריו. ואם שמא זה הכהן שחיא גדול רוצה
לאכול חלת האור והוא בעל קרי שלא שבל כלל יש לו תקנה שיכשלה ברוב חולין והדר
אכיל לה ודוקא לכהן אבל לזר אע"ג בשלה ברוב חולין אמורה עליו. והאי דאמרו' פרק עז
כמה נבי תרומת חוצה לארץ רבה מבשלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו. רבה כהן הורח
וכדאמרו' פרק מצות חליצה רבה ואביי מדבית עלי קאתו. וכן הדין בחלת האור אבל אינה
בשלה אלא באחד ומאה. והרא"ב זל כתב פרק אלו עוברין דאמרו' פרק עז כמה נדה
קונה לה חלה ואוכל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקיל לה בריש מסא ושדי לרה בתורה
ומדריבנא דהוא בתרא לא שרי למיתבא לגדול על ידי שבילה ש"מ דהא דאמרו' בסוף שמעת'
בגדול טמא מת ששובל ואוכל בה. ואמרינן דלית הלכת' כותיב לחומרא איתמר דלא סני
ליה בשבילה לגדול ולא משום טומאת חמת והשרץ לא משום טומאת הקרי והזיבה שיוצאין
ממנו דלא סני לית לגדול בשבילה. ואפש' שגזרו עליו משום זיבה דלא סני לה בשבילה
ואפילו בהערב השמש. וכן עקר ע"כ. (פי' מסא מרדה שרודה בה פת מן התנור והכי איתא
פרקי דחמדי) כתב הג' הלכות גדולות שמקומרת מחוצה לארץ שמפרישין מעט מעט
ושורפין אותה ה"ה דמצו' והיבי לה לכהן קטן או לגדול ששבל לקריו או אם לא שבל ליבשלת
ברוב חולין. ואם תאמ' אסאי לא תקנו בימיהם שתי תרומות נמי כי היכי דלא לישתכח תורת
תרומה מישראל. ויל' לפי שכל אדם מגלגל עסה ואיכ' למיחש לתורת חלה ואין כל אדם בעל
שרה שימרח תבואתו ובירושלמי מסכת חלה פריך ומשני אין אחר חלה כלום אבל יש אחר
תרומה מעשר. וחלת כהן שהיא חלה שניה אין העסה שובלת בכך כמו בחלה ראשונה
שהיא חלת האור שהעסה אמורה באכילה עז שופרישנה אם בתחלה אם בסוף וכדאי' פרק
רבי ישמעאל דמנחות תרומת בכרי בחוצה לארץ אינה מדמעת משמע הא דישראל מדמעת
ואוסרת העסה. ואמר' לתרומת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך ספריש. ואמרו' נמי תרומת
חוצה לארץ אין בה משום כהן חסמייע בבית הגרנות. ומיהו אם חלת לחם שעשאה לתת
לכהן נתערבה עם לחמי בעל הבית צריך אחר ומאה כדי לבשל ודוקא מן במינו כלומר חטי
בחטי אבל שאינו מינו כגון חטי ושערי בששים כשאר איסורין. והכי נפקא לן מהחיא דמס'
ערלה פ"ב. ולא מצינו חלוק בין תרומת חוצה לארץ לתרומת הארץ לענין בטול באחד ומאה.
שבשעת קריאת שם חלה שיהא נוגע זה המעט בעסה משום כוקף כלומר סכונס

צריך

במקום אחד שהחלה נקראת תרומה ולפי' אינה נטלת אלא מן המוקף כתרומה
הכי אית' מסכת שובל ויום פרק בתרא האשה שחיא שכולת ויום לשה את העסה וקוצה לה חלה
ומפרישתה ומניחתה בכפישה או באנחותא ומוקפרת וקורא לרה ש"כ מפני שהיא שלישי
וחשילשי שהור לחולין. ואי לאו משום דבעי נגיעה למה הוצרך מוקף אלא סמוך לקי יאתת
מקום לכן ולא בשעת קריאת שם ממש וכן דעת הג' התרומה.

שעור

העסה החייבת בחלה חמשת רובעים קמח. ועוד שהם שתי קבין פחורת חומש
וכמה הוא ועוד וכרנחו פ"ח. קב ד' לוגין לוגו' ביצים. הרביעית אצבעיים על
אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע ובגדול. והוא העומר ומחוקת מ"ג ביצים

פרק חמשה עשר

בכנין חלה - מסכת מנחות פ"ק והעשרון הוא עשירות האיפה והוא העומר שהוא שעור חלה
כתב רבי אברהם בן עזרא ושם והעומר עשירות האיפה מאכל איש אחד , ואמרו פרק כיצד
משתתפין ראשית עריסותכם כדו עימתכם וכמה עוסתכם כדו עסת מדבר וכמה עסרת מדבר
והעומר עשירות האיפה מכאן אמרו שבע רובעו קמח ועוד חייבין בחלה שהן שש ירושלמיות
חמש צפוריו מכאן אמרו האוכל כמדה זו הרי זה בריא ומבור יתר מכן הרי זה רעבתן פחו מכן
הרי זה מקולקל במעו , כתב הר"ם זל סוף הקדמתו למס' מנחות שמוציא שעור החלה במדה
שעשה מחזיק ה' מאות ועשרי' דרכמוני' כקמח או סולת כצרים , והדרכמוני' מלם מצריים .

זה

השעור אין אדם רשאי ללוש יותר בפסח בפעם אחת שמוא החמין ואסור לעולם
לעשות עסתו פחות מזה השעור לפי שר' מן החלה ואם הפריש חלה פחו' מכשעור
זה לא עשה ולא כלום והרי הוא חולין כשהיו , ואם עשה עסה פחותה מכשעור ואפאה ונתן
הפת לסל או לכלי שיש לו בית קיבול וחזר נאפה פת אחרת ונתן לסל אם נתקבץ שעור חלה
הסל מצרפן לחלה והיינו דרבי אליעזר דאמר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה כלום
שאם אפה הרבה כענין אחת אף על פי שאינם נוגעות זו בזו הסל מצרפן ומפריש חלה
מן הפת שנאמ' יהיה באכלכם מלחם הארץ מלמד שהוא מפריש מן האפיו שמי שלא הפריש
חלה בצק אלא אפה הכל הרי זה מפריש מן הפת אבל התנור אינו כצדקה לחלה , היו בכרות
שנושכות זו בזו ונתקבץ מן הכל שעור חלה חייבין בחלה ואף על פי שאינם בסל , אפה
מעט מעט וקבץ הכל על לוח שאין לו בית קיבול הרי זה ספק ואם החלה של דבריהם הוא אינו
חייב להפריש עד שיצדקה אותם בכלי שיש לו בית קיבול , הלוקח מן הכתומם מפריש מן החמה
על הצועת ומיין הצועת על החמה אפילו מדפוסין הרבה , אם נתערב פת שנשלה חלתו עם פת
שלא נשלה חלתו ואינו מכירם נראה שיהיה הדין כענין טבל וחולין שנתערבו וכדלקמן ,
מדת הפסח לרב ר' זונה כלי גבחו שש אצבעות רחבו שבע ארבו שסוגה וכל זה בחללו וחכל
בגודל והר"ם זל מסכת חלה פ"ב מדה של עשר אצבעות על עשר ברום שלש אצבעו ועשירות
אצבע ועשירות עשירות אצבע וחלק מאלפים וח"ק מן האצבע וכל זה בדיוק ובגודל , אבל
לא יפריש ממנה חלה עד שתאפה כל הפת והסל מצרפן לחלה , הקמח שלא רקדו ולשו
בסובין הואיל ויש בכל הקמח כשעור חייב בחלה אכ"ל אם נשרף המורסן מן הקמח וחזר
והשלים עמו כשעור אינו חייב בחלה , שתי עסות שאין באחת כשעור ובין שתיהם יש שעור
החייב בחלה נענו זו בזו ושכו זו את זו אם הם מאיש אחד ואינו מקפיד בנגזעת העסו' זו בזו
והם ממין אחד מצטרפין , ואם הם של שני בני אדם אפילו הם ממין אחד פשוטין מן החללה
שסתם שני בני אדם מקפידין הם , ואם ידוע שאינם מקפידים על ערוב העסות הרי אלו
כצטרפות , עסת חטים ועסת כוסמין שחיו של אדם אחד שנענו זו בזו מצטרפין , עסת
חטים בשאר מינים אין מצטרפות , עסת שעורים עם עסת כוסמין או שבולת שועל וישפון
או שלשתן זה בזה מצטרפין , עסת חרש ועסת ישן אין מצטרפין ואפילו ממין אחד לא יביא
עסה מן החרש או מן הישן להשלים לשעור , זה שאמרנו הוא בניגעת העסות קצתם
בקצתם , אבל החולל קמח חמשת המינים ועשה מהם עסה אחת מצרפין לשעור חלה ,
עסה שהיא פחותה מכשעור מכאן ועסה שהיא פחותה מכשעור מכאן ותהיה באמצע עסה
שאינה חייבת בחלה כגון עסת אורז או עסת הירומה או מדומע או עסת גוי אף על פי שנוגעות
זו בזו אין מצטרפות שהרי דבר הפטור מן החלה מברל באמצע , היה באמצע עסה שהורבה
וחלתה אינה חוצצת ומצטרפות עסות הצרדין שכבר נתחייבה בחלה אותה עסה , וכן עסת
הקדש מפני שראויה לפדותה , וכן אם ביגיתם עסת מין אחר או עסת איש אחר או עסת חרש

שתי עסות ואין בכל אחת בשעור הפריש חלה מכל אחת ואחת ואחר כן באו ונגעו זו בזו ועתה
בשתייהן כשעור מה שעשה אינו כלום ופריש מהם חלה **ע**ש שני גויים שעשו עסה כשעור
והלוקה ונתגוירו והוסיף לכשעור כל אחד ואחד על חלקו חריזו חייבת אף על פי שבגיותם
פטורה הייתה ואם עשו כן שני ישראלים פטורין בפני שעשאוהו לחלק **ה**ייתה העסה של גוי
ושל ישראל בתוקף וחלקו נתגויר גוי והוסיף כל אחד בחלקו לכשעור של ישראל חייבת
ושל גר פטורה **ה**נוטל שאור מעסה שלא הורסה חלתה ונתן לתוך עסה שהורסה חלתה
חרי זה מביא עסה שניה במקום אחר עד שתהיה היא עם השאור שעור חלה ונתן אותה בעד
העסה שהורסה חלתה וספריש מן העסה השנייה חלה עליה ועל השאור כדי שיטול מן המקום
ואם אין לו עסה שניה שנקראת בלשון חכמים פרוסה במקום אחר נעשית כל העסה שבר
ומפריש חלה על הכל שהטבל במינו אוסר בכל שהוא **ו**המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל
ביד כהן ושאר העסה חייבת בחלה ואותו קמח שהפריש לשם חלה אם יש בו עומר ועשהו
עסה חריזו זה מפריש ממנה חלה כשאר כל קמח חליו **ז**גרסינן מסכת חלה פ"ג כיון שהיא
נותנת את המים מגבתה חלתה ובלבד שלא יהא שם חמשת רביעים קמח ועוד כלומר במה
שלא נתערב עדיין **ח**ובירושלמי פרק אלו עוברין בפסח מפרש שעמא דתקנת חכמים הייא
שלא תמתין מליטול חלה עד שתגמור הלוישה אלא תמחר להפריש בטהרה עד שלא אירע
טומאה בעסה **ט**כתב הרמ"ז מאימתי מפריש חלה משיתערב הקמח במים ומפרישה מתחלת
דבר הכילוש שנאמר ראשית עריסותיכם והוא שלא ישא קמח בערבה שלא נתערבה במים
כשעור עומר ואם אמר חריזו חלה על העסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר ולכשתעשרה
כלה עסה אחת תתקדשו שבידי לשום חלה חריזו מותר **י**כתב הראב"ד ארישא אין יפדי
לעשות כן אלא אם עשה כן חריזו קיים ראשית עריסותיכם שהיא נחשבת עסה ואם חייב
לעשות כן איך יאכל ממנה עראי עד שיתגלגל וחלה שברא חלה מאימתי תתחייב
העסה בחלה משתגלגל בחמין שיתערב הקמח במים **יא** או שתטמם בשעורים
ותעשה כלה גוף אחד **יב** וקודם אלו הזמנים אובלין עראי מן העסה **יג** כוסמין כחשין
שבולת שעול ושופן כשעורים **יד** בכרי שבתן לישראל לעשות לו עסה ונתנה לו במתנה עד
שלא גלגלה חייבת בחלה ואם נתנה לו אחר שגלגלה פטורה **טו** אבל גלגול גוי כעסת ישראל
אינה פושרת וכמו שכתבנו פ"ד **טז** עסת ארנונה אמרי בתוספת חייבת בחלה מפני שהיב
באחרייתה עד שעה שיוססור **יז** ומסכת פסחים פ"ק עסת ארנונה חייבת בחלה וזה לגרסת רש"י
ול **יח** אבל לגרסת רבי שמואל פטורה **יט** מסכת חלה פ"ג העושה עסה עם הנכרי אם אין בשל
ישראל כשעור פטורה מן החלה **כ** ופרק ראשית הגז חלה אע"ג דכתוב ראשית דאיכא למימר
יליף ראשית ראשית מראשית הגז מה להלן דשותפיה לא אף כאן דשותפיה לא כתב רחמנא
עריסותיכם והאי בשותפיה גוי קא מיירי וכדאיתא בגמר **כא** ויש לומר דהא בשקנו הקמח יחד הלכל
פורתא אית ליה לגוי חלק בה הא בשיש קמח לכל חד וחד לא שלשון קמחן בהדרי עסת הנכרי
פטורה **כב** גר שנתגויר והיתה לו עסה נעשית עד שלא נתגויר כלומר שנתגלגלה פטורה
משנתגויר חייבת ואם ספק חייבת לפי שהוא **כג** עון מיתה ואין חייבין עליה חומש כלומר לזר
שאכל חלת ספק **כד** עסת השותפין והעושה עסה לרבים חייבת בחלה **כה** העושה עסה לאכלה
בעק חייבת בחלה **כז** קמח קלי שנבלו ועשאו עסה חייב בחלה **כח** וכן קנובקות שהוא קמח
קליגילוש בשמן ואחר לישתו ואפייתו מפרכין אותו ביד ומחזירין אותו קמח **כט** העושה עסה
להאכיל הפת לבחמה ולחיה פטורה עסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין אותה חייבת בחלה
אין חייבין בחלה אלא חמשת המינות לבד שהם חטין ושעורים כוסמין שבולת שעול ושופן

פרק חמשה עשר

שנאמר באכלכם מלחם הארץ / אך קריו לחם אלא פת שנעשית מאלו אבל פת אורז או דוחן
והפרגין והשומשמן וכיוצא בהם מן הקטניות ופחו מחמשת רבעים קמח בתבואה אין חייבין
כלל בחלה / לוח העושה עסה מן החטים והאורז אם יש בה טעם דגן חייבית בחלה ואם לאו
פטורה ואם כן למה אמרו הטבל אוסר בכל שהוא מין במינו וישלם במינו בנותחן טעם כלומר
הטח בחטה חטה באורז / עסה שנילושה בין ושמן ורביש או מים רותחין או שנתחן לתוכה
תבלין או שהרתית המים והשליך הקמח לתוכו ולשו אם אפאה בין בהנור בין בקרקע בין על
מחבת ומרחשת בין שהרביק את הבעק במחבת ובמרחשת ואחר כך הרתיתו באש מלמטה
עד שנאפת הפת בין שהרתיתו ואחר כך הרביק הבעק כל אלו חייבין בחלה / אלו הם דברי
הרמ"ז בהנור והרי שפסק כרבי יוחנן / אבל בפירושו סמכת חלה פ"ק כתב גבי המעיסה
וחליטה / מעיסה במים רותחין בתכלית שנותנין בו קמח ולשין הכל / וחליטה הפכו / והלכה
שמעושה וחליטה אם נאפות בתנור שהם חייבות בחלה / ואם הם מעשה אלפס והוא שנותנין
אותן במרחשת ומעבירין תחתיה אש עד שתאפה הדיהם פטורין מן החלה / הרי שפסק כרבי
שמעון בן לקיש / ורב אחא משבחא ז"ר פסקו כרבי יוחנן פרק כל שעה / והא דמסכת
חלה פ"ק דקתני הסופגנין והדובשנין והאסקרשין וכו' מה פטורין דהיינו לחו אפיתן לחו
החמה שאלו היתה אפיתן באלפס היו חייבין לא שנא הרתיה ולבסוף הרביק ולא שנא הרביק
ולבסוף הרתיה ונחמא הוא וחייב בחלה / ובעל הלכות משמיה דכהן צדק פסק כרבי שמעון
בן לקיש דאמר בשהרתיה ולבסוף הרביק חייב אבל הרביק ולבסוף הרתיה פטור / ואיכא
סאן דפסק כרבי יהודה דאמר אין מעשה אלפס חייב אפילו הרתיה ולבסוף הרביק שאין לחם
אלא האפוי בתנור ואינו חייב בחלה / ואיכא עלה פירכא וכמו שהביא הר"ף מתהי"ז דפרק
החולץ והוא הלש דקאמרינן מצה היא למאי הלכתא אמר רבינא לומר שארם יוצא בה די
וחבתו בפסח / והראב"ד הקשה עליו עור מההיא דפרק כיצד מברכין דאמר' טרקוין כוכב
דארעא / וכתב ז"ל בראה לי כעין כוך שעושיין בארץ ומסיקין אותו ואופין בקרקעיתו ואף על
פי שאינה עסה נמורה אלא נבלה בעלמ' חייבת בחלה ויוצא בה ידי חובתו בפסח ומברך עליה
המוציא חיבא דקבע עליה / ומיהא שמעינן דאין הלכה כרבי יהודה דאמר אין לחם אלא האפוי
בתנור / ומהך דבריו בראה שסמך למה שכתבו קצת המפרשים שמה שבלילתו רכה שהוא
במו נבלה בעלמא אם יהיה אפיתו יבשה כלומר בלא משקיה כעין הסריקין המצוירין העושים
בהפוס התיים מברזל אם קבע סעודתיה עליהו כלומר שלא אכל לחם אלא הוא חשביה נחמא
עור כתבו שאם יהיה אפיתו למה כלומר במשק' כמעשה הצפוחות בשמן דלאו נחמא הוא
כלל / וראיתי בספר המצות הקצר וכן הלכה דתחלתו סופגנין וסופו סופגנין פטורין מן החלה
ואין מברכין עליהם המוציא / תחלתו עסה וסופו סופגנין חייב בחלה / ומסוגנת בשמן היינו
סופגנין / ומה שבלילתו רכה אינו בקבע לחלה אלא מאפיה ואילך שהרי פרק השוכר ארז
הפועלים אמר' הלש והמקטף והאופה הואיל ונגמרה מלאכתן למעשר ולחלה וכו' / ולא היה
צריך להזכיר אופא אחר שהזכיר לש שהרי נגמרה מלאכתו לחלה משעת לוישה אלא משום
דאיכ' דאינו חייב בחלה אלא מאפיה ואילך לא מלישה והיינו שבלילתו רכה / ותנא מקטף

כדרך ששנה חרש עם שושה וקטן בקריאת מגלה /

ופת הבא בכסנין אף על פי שהוא פת מברך עליו בורא מיני מזונות ואם קבע סעודתו
עליו מברך עליו המוציא / ופת זה פי' הרמ"ז על עסה שנילושה בדיש או בחלה או
שערב בו מיני תבלין ואפאה / הראב"ד ז"ל כתב שפרפרת האמורה במשנה היא גרוומי והוא
פת בא בכיסנין / וביקרא רבא אמר' הוא גרוומישה לא אתיא אלא לבסוף / ואם אכר

פרק חמשה עשר

פו

כדי שיהיו אחרים קובעים עליו אף על פי שהוא לא קבע עליו ובירך בורא מיני מוונורת בסוף
 מברך שלש ברכות , ואם הוא קבע עליו כמה שהוא בתהלה ויכרך המוציא ולבסוף שלש
 ברכות , עוד כתב זל ואני אומר כל שמביאין עמו יין לשתות עליו או לשתות בו כגון אלו
 הנבלש שמביאין עמהם יין מבוסס לשתות שהוא אכילת קבע ועריך המוציא ונשלת ידים
 דשלש ברכות , ולא תהות מינה ע"כ , היוצא מכלל דבריו ול שכל זמן שהביא עמו יין אף
 דאין לקרותה לעולם כעורה שאינה של קבע , ורומה לזה למען שכתבנו פרק כח בשם הר"ם
 זל שאין מנהג שיבשל אדם ויאכל ותקרא זאת האכילה אכילת עראי , ואם כן אף עליו בורא
 מינימונו לחד לא שלא קבע לאוכלו עם יין , ונבלש שהזכיר הרב הוא דבר מטונן שבולתו
 רבה מעט וקמח ומעט שמן למשוח הכלי שנעשית בהם והוא כלי התיוס שזכרנו , משמע שכל
 שכן הוא אם מביאין יין עם פת הבא בכיסנן שנושל ידיו ומברך המוציא ושלש ברכות , ועל
 תבשיל של עסה כתב ר"ם דנהמא הוא וחייב בחלה וטעון המוציא דהכי גרסי מסכת חלה
 פ"ק תחלתה עסה דסופה סופה ג' חייבת בחלה , ותני היה עומד ומקריב כנחות בירושלם
 בשלן לאכלן אומר המוציא לחם מן הארץ , קא פסיק ותני לא שנא מנחת סלה ולא שנא
 מנחת מאפה תנור ולא שנא מחבת דמרחשת אע"פ שמשוגנין בשמן , והר"ם זל כתב העושה
 עסה כדי ליבשה בחמרה בלבד או לבשלה בקדרה פטורה שאין מעשה חמה לחם בין שלשה
 במים בין שלשה בשאר משקין וכן קליפטור , עסה שלשה למעשה חמה והשלימה לעושה
 פת או שלשה לעשו פת השלימה למעשה חמה חייבת בחלה , עשאה כענין חייבת , (פרש"ז
 בענין עונה יפה ומקושפת כעין גלוסקאות) , והרא"ב זל פי' כעין לחמים עשושין בעכו , והוה
 הלחם העשוי לכותה ועשוי נראה כאלו עשאו לאכילה , כדאיתא פרק כיצד מברכין
 והיני דאמר , הלחם אמר אביי שריה פטורה מן החלה , מאי שריה איכא דאמר גבול
 מרתח שהוא נתינת המים הרתחין על הקמח בגבול בעלמא , וא"ל לחמא דהנדקא שהוא
 בצק שאופין בשפוד ומושחין אותו תמיד בשמן או במי ביצים ושמן , וא"ל לחם העשוי לכותח
 שאין אופין אותו בתנור אלא בחמה ופטורה אלא אם כן עשאה כענין , פת צנומא בלומר
 בשפתתו הפת בקערה והעיקר התבשיל עליהם קורין לו חישמעאלים בארץ כנען תרודא ,
עסה שגרימה פטורה מן החלה כלומר חולין שנפל לתוכו תרומה דכתיב חלה תרומה
 תרומה ולא שכבר בתרומה , וכתב ר"ם שיירושלמי מוכיח דבי אמרינן מרומע
 פטור מן החלה דוקא שאין בחולין כדי שיעור חלה מלבד התרומה שאם היה בו שיעור חלה
 היה חייב , ואף על פי שמן הרין היה שאחר שלא יהיה שיעור בחולין שפשוט הוא שפטורין
 יש לוטר כיון דמדאורייתא חר בתרין בשיל הוה אמיבא דלהוי באלוהכר' חולין קטל דפטור
 יש מרקדקן שאין לו לארם לתת שאור מעסה מתוקנת לתוך עסה אחרת שאותו שאור אינו
 בטל כיון דבר המעמיד , וכן כתב הר"ם זל על ההיא דמסכת תרומה פ"ה ג' ויאין הסמך
 מחמץ אלא לפי חשבון , העקר אצלנו ששאור של תרומה אם יש בו כדי לחמץ אותה עסה
 שכלה תרומה לא בשעריה לא במאה ולא במאתים , אם כן הוה ליה כמדומע שפטור מן
 החלה ומפקעא ליה לאותה עסה מידי חלה , שמעתי בשם רבי' פרץ זל שהעושה עסה
 למצה עשייה בכצים או במיפירות שאינם מכשירין שיעשה אותה עסה פחותה מכדי העומר
 שלא תחול עליה חייב חלה , שמאחר שלא הוכשרה לקבל טומאה הוה לה עסה טהורה
 וחלתה טהורה ותלתה לכהן , לא חייב לא לאכילה ולא לשריפה שאין שורפין הטהורת , אם
 כן אין לו תקנה אלא כפחותה מכשעור .

אחר

שנתגלגל לבו וזכרון מצה גביא דין חלתה בפסח הלש עסה בפסח כיום טוב ראשון

פרק חמשה עשר

או אחרון יפריש ממנה ערוגה קטנה ולא יקרא לה שם חלה עדיון שהרי אינו יכול לשורפ' כדון
חלת האור בתרומה טמאה גמדינן מקדשים ואין שורפין קדשים ביום טוב שנאמר והנותר
ממנו עד בקר תן לו בקר שני לשריפתו. גם אינו יכול לאפותה כיון דאסורה לאכור' שהרי
תרומה טמאה היא והיא לא אפיייה שלא לצורך. ולהטיל לה עונג ככן בתירא לכתחלה לא
ואלו היה יום טוב אחר היה יכול לשהותה עד החול שאין בו איסור חמץ וכה לא יקרא לה שם
עד שתאפה כרבי אליעזר. ולאחר אפיייהם יתן הכל לסל ויקוף ויעג העוגה ההיא למצות ואז
יקרא לה שם חלה. ויברך עליה תהלה להפריש חלה ויניחה עד החול וישרפנה. וביום טוב
אחר משקרא עליה שם חלה אסור לשלטלה דהא טמאה היא ואינה ראויה לאכילה. ואמרי'
פרק אין צדין דגים מעשה ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנשמטת ואמר לא ויזנה
ממקומה ודוקא חלת ארץ ישראל שאינה ראויה לשום כהן אבל חלת חוצה לארץ שראויה
לכתן קטן או לגדול שטבל לקרויו או בלא שטבלה על ידי בטול ראויה לטלטל. ואפילו אם
יחיה בעיר שאין שם כהן כמו שכתל' את הלוחף מפני שהוא מאכר' עורבים ואפילו אדם
שאינו לו עורבים. מ' אם שמא אירע לו ביום טוב של פסח שקרא שם לחלה בעודה עסרה
דהשת' אינו יכול לא לשורפה ולא לאפותה עבד לה ככן בתירא ויניחנה בכלי מלא מים
ולא תחמץ ובחול ישראל אבל לא לכתחלה. והא דאסר' סכסת ביצה פ' אמר רבא
שחש צפור מבעוד יום אין מכסין את דמו ביום טוב. גלגל עסה מערב יום טוב מפריש חלתה
ביום טוב. פסק הר'ף זל כאבוח דשכואל שכתב זל גלגל עסה מערב יום טוב מפריש ממנה
חלתה ביום טוב אבוח דשכואל אמ' אפילו גלגל עסה מערב יום טוב אין מפריש ממנה חלתה
ביום טוב והלכתא כאבוח דשכואל דגרס' פרק אין משילין ולא סגי בהיזן תרומות ומעשרות
ואפילו ליתגן לכתן בו ביום וה' דטבלי מאתמל אבל פירי דטבלי האידינא כנון עסה לאפרושי
מינת חלה מפרישין והיבין לכתן. וה' זל חוליק עליו ומוקים ההיא דמשילין פירות שהיו
הרב בחלת ארץ ישראל דטבלה ואיכא משום מתקן אבל חלת חוצה לארץ דקיימא לן דשמו'
דאוכל והולך. ואחר כך מפריש לא טבלא כלל ואין בה משום מתקן ולזה כרבה מסתברא
דבחלת חוצה לארץ קא מיירי. והראב"ד זל כהר'ף. כתב ה' בהשלמה דפלו גתיהו בין בחלת
ארץ ישראל בין בחלת חוצה לארץ ושעמא דרב דכיון דלא גזרו על חלה שהרי מותר לגלגלה
ביום טוב לא שגא גלגלה ביום טוב או מעריב יום טוב שכפריש חלתה כיון שאין מותר לאכול
ממנה בלא הפרשה מה שאין כן בכסוי שמוחר לאכול בלא כסוי וכן נראה מפ' רש"י זל.

הפרק הששה עשר

לבאר

קצת דיני מתרות כהנה הזרוע והלחיים והקבה. וראשית הגז. ומעשר בהמה
טהורה. ופטר חמור. ובכור אדם. וכמה הם חמש סלעים של פדיונו ומתוך

כך נאריך בבאור משקלי המטבעות בערו ובעד ראשית הגז.

בחורה

כתוב ונתן לכתן הזרוע וכו' ואמרי' בפרק מסכת חולין הזרוע והלחיים והקבה
נוהגין בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית וכן פסק הר'ף וחר"ם

הלכו בכורים פ'ט. אבל בראשית הגז פסקו כרבי אלעאי שאינו נוהג אלא בארץ. ורש"י

כתב הוא הדין למתנות דכי הדרי גמירי נתינה נתינה מתרומה. וכן נמי בתיב ה' זל. וכתב
עליו הראב"ד זל והאי פסקא לא מיחוורא וכו' וסיים דבריו ואין ללמוד מכתבה רע של איסור

פרק ששה עשר

והרי במתנות קונסין אטמא וגלימא ומשמתיך ואפילו בכחך שבח וזה תורת הכיבת כתב
מתנות אלו אינם נוהגות אלא בארץ ישראל לפי שהוקשו המתנות וראשית הגז לתרומה
וכשם שאין התרומה נוהגת בחוצה לארץ כך המתנות וראשית הגז אינם נוהגים בחוצה
לארץ וכבר אמרו חכמים שנהגו בראשית הגז כרבי אלעאי שפטר בחוצה לארץ ומסנו
אתה דן למתנות שאינן נוהגות אלא בארץ ישראל או במקומות שבחוצה לארץ שנהגו
בהם חכמים להפריש שם התרומה ויש שהמריץ ומחייבין בכתנות אף בחוצה לארץ וכראיין
הבריו המתירין וכן נהגו בכל גלילות אלו ע"כ ונלילות זה הרב בארץ אנדלוס סתם מתנות
כהנה הם אלו ואמרו רב כהנא אכול בשבול אשתו רב פפא אכול בשביל אשתו וכל אלו
היו ישראלים נשואים כהנות ואשכחן רב כהנא ישראל כהנא ורב כהנא דפרק אלו
עוברין אמר רב כהנא אמא אי לאו דנסכי כהנתא לא גלאי מאנן משמע שזוהו רב כהנא
שגלה לבבל ואמרו סוף מסכת בבא קמא דאמר ליה רב סק לארעא דישראל וקביל עלך דלא
מקשית ליה לרבי יוחנן עד שבשני ולבסוף עכשית רבי יוחנן לרב כהנא ונח נפשיה למחר
אמ' להו לרבנן חזיתו לבבלא חכי עביר אמרי ליה דרכיה הוא על לגבי למערת' ח א דהרא
ליה עכנא איל רבי יוחנן אמר ליה עכנא עכנא פתח פיך שיוכנס הרב אצל תלמיד ולא אשגחא
חבר אצל חבר ולא פתח תלמיד אצל הרב ופתחה ליה בעא רחמי ואחיה אמר ליה אי הורה
ידענא דררכיה דמר הכילא הוה מחילש דעתאי אל קום בהדאי אל אי מצית בעית רחמי דתו לא
שכבנבא אזיל ואיל הוואיל וחליף הווא שעתא חליף תייריה אוקמי שיליה כל ספיקא דהוה
ליה ופשיטנא והיינו דאמר רבי יוחנן דילכו אמרי דלהון היא עור היום המצא אותה מערה
בטבריה מיוחסת לרב כהנא לרומה כמשחוי קשת מערה מיוחסת לרבי יוחנן ומהאי עובדא
משמע שאותו רבי יוחנן הוא רבי יוחנן בר נפחא משום דאשכחן דעניש וקטיל ואמרו פרק
השוכר את הפועלים באתר דוקוקין דנור ובעורין דאשא מאן מעייל בר נפחא לתמן מאי
טעמא משום דעניש וקטיל ואולי עשה רבי יוחנן מערתו אצלו ליתוביה דעתיה ואלו
השתי מערו' תמצאם היום רמות בתוך קברי תלמידי ר' עקיבא והם היו שם קודם זה המעשה
בהכרח ואך רב ורבי חייא תלמידי רבי הו' ורבי יוחנן בימי רבי חייא הוה זרב הלך
לבבל ונהג שם שררה ואו היה רבי יוחנן מנהיג ארץ ישראל וזה על כרחי בתי רבי הוה
ואף על גב דאמרו ריש פרק השוכר את הפועלים אמר רבי יוחנן אמא אישתיירי משפירי
ירושלם אין הענין שהיה הוא בפני הבית שהרי רבי לאחר חרבן הוה ורבי יוחנן בימי רבי
גולד וכדאמרי מסכת יומא פרק בתרא גבי הווא איתתא דפחא ונפק מינה רבי יוחנן זמן
ריש מסכת פסחים שהיה תלמידו דאמרו' הנהו תרי תלמידי דהו' יתבי קמיה דרבי חד אמ' ספמי
מה בוצרין בטרהה וכו' ומנו רבי יוחנן אלא משפירי ירושלם כלומר משפחותם אם סן
הלך רבי והוהו והלך רבי עקיבא ורבי יוחנן מנהיג וזו היה אותו מעשה אם סן עשו מערתם
תוך אותם התלמידים וכן תמצא היום הרמ' ביניהם וולתו זל ה' ואשכחן נמי רב כהנא
דהוה כהן וכדאמרי מסכת קדושין פ' רב כהנא הוה שקיל סודרא מבי פדיון הבן אמר לרבי
שוה לי חמש סלעים ואמרו פרק יש בכור לנחלה רב כהנא הוה רגיל דשקיל ומהדר' ופרקי
מבוי אמר רב כהנא הוואיל ושמעתא דכהני היא אימא בה כילתא וכמה רב כהנא נזכרים
בהחייא שמעת' דמבוי שצדו אחד ארזן וצדו אחד קצר' ובסוף מבוי אמ' רב הונ' כהנא דכהנא
הוה מסייע כהני ואין כפך דרבי יוחנן דהוה בר פלוגתיה דרבי שמעון בן לקיש הווא דמי
יוחנן בר נפחא וכדאמרי פרק האשה שנתארמלה ומנן הוה יתיבכא קמיה דר' יוחנן אתא
בי חייא עובדא לקמיה אמר לה ריש לקיש ראיתו שחלק על הגזון אמר ליה ראיתו רבי יוחנן

פרק ששה עשר

ואם אין שם גורן במלה כהנא הו"ר חזייה לרבי אלעזר בישות אמר ליה שמעת מילי מיניה דבר
נפחא ולא אמרת לן משמיה. ואמר' פרק חלק וחלק עליהם לילה אמר ר' יוחנן אותו מלאך
שנודען לו לאברהם לילה שמו שנאמר ולילה אמר רבי יצחק נפחא אמר על עסקי לילה
שנאמר מן שמים נלחמו. אמר ריש לקיש טבא דנפחא מדבר נפחא. מזה ויאה דר' יוחנן
סתמא הוא בר נפחא. ופ' רש' דאביו של רבי יוחנן הוה נפח. ואד' על שם יפיו וזה נראה
יותר שר' יוחנן יפה הית וכדאיתא ריש השוכר את הפועלים. ומשם נעשה רבי שמעון בן
לקיש בעל אחרותו ונעשה בר פלוגתיה. והוא רבי יוחנן שהיו דבריו עם ריש לקיש תמיד
וכדאמר' פרק מבוי. אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש לא כך היה מעשה שהלך ר' יהושע אצל
רבי יוחנן בן כורי ללמוד תורה. ולא מצינן למיטר דרבי יוחנן בר נפחא הוא רבי יוחנן שחבר
תלמוד הירושלמי שהרי בין חבור המשב' שהוא לרבי ובין חבור הירושלמי שהוא לרבי יוחנן
יש כמו ר"א שנה וכמו שתדע ממה שכתבנו פ"ח. ורבי יוחנן בר נפחא תראהו תלמוד ר' ומה
שאמר טבא דנפחא אינו שריצה לומר שמועה זו נאה אלא כעין נראין דבריו. גם לא יוכל
לומר שמחבר התלמוד הירושלמי הוא רבי יוחנן בן כורי שהרי הוא היה בזמן ר' עקיבא וכמו
שתראה מההיא דמסכת ערכין פרק יש בערכין. ונראה שפ' רשי' זל יצא לו מן הירושלמי מסכת
מנהדרין שאמרו לעבור שנה מתחילין מן הצד וכבר נכנס ר' יוחנן והוא הקטן שבהם אמרו
לו אמור הרי השנה מקורשת בעבורה אמר השנה מקודשת בעבור אמ' רבי יוחנן ראה לשתן
שלמרו בן הנפח וכו'. כהן פטור מן המתנות וכן לוי שנאמר מאת העם והלוים ספק אב
חס העם. ואיתפש לא מפקינן מיניה וזה כהן השוחט לעצמו אבר' אם הוא טבח שוחט
וסוכר לשוק שתיים ושלש שבתות פטור מכאן ואילך חייב. קבע ליה מסכתא כלומר בירג
המטבחים חייב מיד. וכל טבח שאינו רוצה ליתן סכרין אותו עד שיתן. וכן כהן ששחט
לישראל בהסח חייבת שוחט לכבדו פטור. פרק השוחט ולא בא בפי בשר פיגול שלא אכלתי
מבהמה שהורה בה חכם משום רבי נתן אמרו שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה.
אמר רב חסדא מתנות כהונה זרוע לאחד. קיבה לאחד. לחיים לשנים. וכל זה אם הוא רוצה
אבל אם רוצה ליתן הכל לאחד יתן. אסור לאכול מבהמה שלא הורמה מתנותיה. מ' אינה
כשבל אלא חובת טבח חס אבל כשרא שרוי וכן פסק ה'יף. והכי איתא פרק בני העיר דאמר
רבי יצחק אמר רבי יוחנן כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאלו אוכל טבלים ולירג
הלכתא כותיה. המתנות אינם נאכלות אלא עלי' בחדל דכרך שהמלכים אוכלים.
וכדאמר' פ' הזרוע אין נאכלין לא עלי' נאכלות אלא בחדל פ' לאו דוקא לא לומר שנאכלות
על השבע ובלפתן דכרך שהמלכים אוכלים אשו מי שאינו אוכל חרדל אינו נוטר' מתנות
וכדאמר' התם בסמוך. אי לקדחה אדמתך ליה ומלח ליה וכו'. ותנן בסוקרשין ונאכלין
בכל העיר בכל מאכל. ותנן נמי מסכת זבחים פרק כל התירי ובכלל הכהנים רשאי לשנות
באמילתן לאכלן עליונים ושלוקים ומכושלים ולתת לתוכן תבלי חולין ותבלי תרומה דברו
רבי שמעון רבי מאיר אומר לא יתן לתוכן תבלי תרומה שלא יביא את התרומה לידי פסול.
והלכה כרבי מאיר. אם רצה הכהן למכור המתנות ולהתנם אפי' לגוי או להאמילם לכלבים
הרשות בידו שאין בהם קדושה. אמ' רב יוסף האי כהנא דאית ליה צורבא סרבנן בשכבותיה
ודחיקא ליה מילתא ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתו לידיה בסכרי כהונה ולויה. כלומר
אם יש לזה הכהן חברים רגילים לתת לו המתנות אם רצה לזכות בהם לאוי צורבא סרבנן
הרחוק וכשהם יזכותו שיתנו לו המתנות עושה והוא שיהיה הכהן הזה חברו של צורבא
סרבנן והיינו דקתני בסכרי כהנח ולויה. ואם לא היו שם אלו השני תנאים שהם רחוק

למכור

פרק ששה עשר

פח

סמך לא יזכה / אין שם כהן מעלין בדמים ואוכלין ונותן המעות לכל כהן שירצה /
 חזרוע מן הפרק של הארכובה עד כף היד מחסין והם שני איברי מעורבים זה בזה / הלחיים
 מן הפרק של לחי ערפיקה של גרגרת שהיא טבעת גדולה עם הלשון / ואמרו התם חזרוע
 זרוע וימן / הלחיים להביא צמר שבראשי הכבשים ושער שבזקן התישים / הקיבה להביא
 חלבים שעל גבי הקיבה אמר רבי יוחנן בהנים נחגו עין יפה וכתנחור לבעלים /

בראשית

הנו בתורה כתוב וראשית גז צאנך שעורו אחר מששים כמה שנוו /
 והשעורה ותר קטן שחייב בראשית הנו הוא משקל ששים סלעים ער
 מנת שיהיו סדש צאן ועל מנת שלא יגזו מאחת כחשש הצאן פחות מיב סלע / אבל לא בין
 חמשתן ששים סלעים / גמלא שראשית הנו לא יזיה פחות ממשקל סלע לא הספיק לתרו
 עד שצבעו פטור לבנו ולא צבעו חייב / והאיפטור דקאמר / חכא לגמרי קאמר דקנהו בשנוו
 ואף על גב דאמר מסכת בבא קטא פרק הנוהל דגולן קונה בשנוו ומחזיר את הרמים חכא
 כהיתרא אתא ליריה שארחה גזת שלו היתג מעיקרא אבל גולן באיסורא אתא ליריה / הלוקם
 גז צאנו של חברו אם שויר המוכר חנה הוא הייב ואם לאו הלוקח חייב / כתב הרמ"ז ול ראשית
 הנו חולין לכל דבר לפי אומר אנו שנותנין אותו לכהנת אף על פי שנשואה לישראל כמתנות
 בהסה ונראה לי שדק שניהם אחר הוא / עוד כתב זל משקל הסלע כד דרכמוניב שמשקל
 אחר מהם יו גרעיני שעורה עכ / ולפי זה יהיה משקלו של סלע ששה דרהם כעעניים / וזה
 ששעורות הדרהם הם ט"ו וכלקמן / כפלנו כ"ד ב"ל והוצא מהכפל חלקנו על ט"ד /

במקום

הזה ראיתי להאר"ך במשקלו והמטבע לפי שיש מהם בארץ כחוצה לארץ
 וההפך / גרסי' פרק שור שנגח ארבע וחמשה אמר רב יוסף כל כסף
 האמור בתורה הוא כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה / פי' של תורה כגון שלשים של עבר
 חמשים של אונס ושל מפתח כאה של מוציא שם רע / וכן חמש סלעים של כן הם דאזריתא
 דהכי תניא מסכת בכורות פרק יש בכור לנחלה חמש סלעים של כן במנה צורי / בפרוטה
 של מקדש / כתב הגאון שהוא כסף מדינה ולא כסף צורי שכך אמרו אמר רב אסי כל כסף
 קצוב האמור בתורה סתם כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה / עוד אמר זל ואנו
 אב בירדן שאמרנו פרוטה רבע חבה אלו ער' דרהם אל ערב היינו סומכים / גס
 שעורה טוונה בכמה מקומות ושארנו רבע חבה לא שעור קצוב מדבר ידוע
 אלא קצבה מדבר שאינו ידוע לנו כארם שאמר חלק אחר מקצב חלקים כי וראי אין
 נודע באסונר הפרוטה כמה היא / ואף על פי ששנינו קדושין פרק קמא פרוטה
 אחר משמונה באיסר האשלקי חרו אמרו שיער רבי סימאי בדורו פרוטה אחד משמונה
 באיסר האשלקי / ולא הוערכנו לומר כך אלא שהוריע רבי סימאי שאותו איסר
 שהיה בדורו של רבותינו הוא האיסר שהיה בדורו ועכשו אינו נודע / ועל מה שאמר רבינו
 סעריה זל שהאיסר הוא אחר ככ"ד משקל והוב של ישמעאלים והפרוטה חלק מסקף מן קצב
 חלק ממשקל ריב הערבי / כתב עלי זה הגאון אב בית דין והוא רב' האייל שמר רב סעריה
 הקל בדבר ומי שמשער ממטבע כסף מחמיר הוא וכן שנינו ואלו דברים מקולי ב"ש ומחמירי
 ב"ה ש"ב איסר בכסף ובשוה כסף ובה' אומר בפרוטה ובשוה פרוטה / וכן מר רב סעריה
 מיקל על רבריו אינה מקורש עד שיתן לה שוה פרוטה כסף שהוא אחד מקצב ממשקל מטבע
 של זהב והיא יתרה על משקל פרוטה שמן מטבע של כסף / ואין לזרואה ואין סומכין ער'
 דבריו וכקילין לא מחמירין ואף בפרוטה מן מטבע של כסף מצריכין גס / דאיסור הוא וקייסא
 לן ספק איסורא לתמרא / ושל תורה היא וקייסא לן בשל תורה חלק אחר המחמיר / וכן הענין

פרק ששה עשר

במה שאמרו פרק אלו מציאות חמש פרושות הן ע"כ , ופרק הזהב אמרו ולא פליגי הא דאיקרי
 איסרו וקם עשרין וארבע בווי הא דיוול איסרו וקם חלתין ותרתינן כוזא , ומסקנא דכי אמרו
 איסר אחד מכר דבינר נפקא מינה לא קדושי אשה הוא כשהאיסר הוא כך , והר"ף מסכת
 קדושין פ"ק כתב והפרושה שעורה חד מן קצב כוזא דשכג דהוא דינר זהב של ערביים ,
 כמצאת פרוטה על פי השעור הזה חצי חבה לפי שהדינר צ"ו חבה ע"כ , ולפי זה יסכים עמו רבי
 סעריה , וחבה שהזכיר הרב ול אינו רוצה לומר גרעין של חרוב כסתם חבה בלשון השימעלים
 אלא חבה פה הוא גרעין של שעורה , וזכה הזכירה הר"מ ול שתהיה כסף צוריו ושל דבריהם
 כסף מדינה כגון מנה מאתים של בתובת אשה , או כענין המשיאין את היתומה לא יפתחו לח
 מחמשים זוז , וכדאמרו פרק מציאת האישה , ופ"י חזי דחכא פשיט דאמרו , אמר אביי חמשין
 זוזי פשיטי ממאי מדקתני ב"א בעניי שבישראל אבל במכובד הכ"ל לפי כבודו ואי ס"ד חמשין
 זוזי ממש עניי חמשין זוזי מנא ליה אלא חמשין זוזי פשיטי וכדאיתא סוף פרק אף על פי כלום
 בסף דכריהם והוא ששה דינרין ורביעי מכסף צוריו שהרי מנה י"ב דינרין וחצי ,

זוז

הוא משקל צ"ו שעורות שהם כ"ר קירט , מסכת מעשר שני פ"ב גבי חפורט סלע שר
 מעשר שני פי' הר"מ ול הסלע הוא מכסף והמעות מנחשת מפותח , ושם התבאר
 שהסלע שני שקלים ודינר רביעי הסלע , ורביעי הנזכר במשנה שם הוא רביעי שקל והוא
 חצי דינר , ומשנת הפורט וזכורה גם כן פרק הזהב ותלמיך כב"ה שהפורט סלע מעשר שני
 בירושלם שקל כסף ושקל מעות , בלומר בשירצה אדם בירושלם לחתליף סלע ולהחזירו
 מעות לוקח מה שירצה שקל כסף ושקל מעות בלומר שחציו לכד יחליף אותו במעות שר
 בחשת , וששה חלוקות הם ברבר ב"ה שמעותו וב"ש מתירין לעשות כל הסלע מעות , הרנים
 לפני חכמים אומרו שיתלף אותו ברובע , ורבי עקיבא אומר שמינית , ורבי טרפון אומר
 ארבעה אספריי כסף , דשמאי אומר שלא יחליף כלל אלא שיביחנו בחנורג ויוציא עליו עד
 שישלם הסלע , (פירוש אספר הוא שם משבע היוצא בארץ יון) , ושמעתי שששה חצי דינר
 כסף פחות מעט , ואם כן יהיה זה משקלי שבעה גרעיני חרוב ומשהו , ובחשוב שיהיה הסלע
 ששה עשרים אספריי , אם כן לרבי טרפון יחליף מהסלע חומש ואם כן המצא כזה , כל
 דחצי , ורביעי , וחומש , ושמינית , ואין כל , ויש פפרשי' של דבריהם קנסות דרבנן
 וכיוצא בהם .

שקל

הוא לשון תורה וכן כסף ולשון חכמים סלע והוא תרגום שקל אם כן שקל וכסף
 וסלע שלשתם ענין אחד הוא , ובדברי חכמים נמצא ששקל הוא חצי סלע בדרך
 הנחה כאמרם פרק מציאת האשה האומר תנו שקל לבני בשבת והן דאויין לתת להם סלע
 ונותנין להם סלע , וכן מסכת בכורות סוף פ"ק דבי נשיאז הזה ליה פשר חמור שרריה לקמיה
 דרבי טרפון אמר ליה כמה בעינן למיתב לכתא אמר ליה הרי אמרו עין יפה בסלע עין רעה
 בשקל בינונית כרגיא אמר רבא הלכתא ברגיא וכמה תלתא זוזי , (פי' סלע ד' דינרין , שקל ב'
 דינרין , רגיא ג' דינרין , שזון הוא דינר) , עוד בתחתיא פרקא משה רבי' גבור נאמן היה ובקי
 בחשבינות היה זכר ,

בקע

הוא מחצית השקל משקלו קצב שעורה שהם מ"ח גרעיני חרוב שהם משקל
 ז' זרהם כסף צוריו , ורבי אברהם בן עזרא כתב בקע משקלו בקע חצי שקל
 מנורת נבקע , ואף אנו נאמר לרבותינו ז"ל פרס חצי מנה מגזרת פרוסה , וכן אמרו ער'
 מחיצה פילגותא דכתיב ותחי מחצת העדה וכדאיתא פרק השותפין שרצו ברישא , פעמים
 נאמר בתור כסף וירצה בו משקל גרה שהוא המשקל היותר קטן שבתורה וכדאמרו ריש פרק
 שבועת

פרק ששה עשר

פט

שבעת היינו בני יתן איש אל רעהו כסף או כלים והאי כסף הוא גרה. והגרה הוא מעה וכן תרגמו וכן פ'ש שתי כסף שתי מעות דהא שתי לשון נקבה הוא והן שליש דינר דשש מעה כסף דינר. ואמר' השענה שתי כסף מהכלים שנים אף כסף שנים. והם שני מעין. וכן הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף לבה. בכל אלו נזכר כסף ולקחהו חכמים בשם מעה ואם כן יש מה על מאי דאמר' פרק גש פשוט כסף אין פחות מדינר כסף ואימא כסא דכתב במטבע ואימא פריטי אמר רב נחמן באתרא דלא סגי פריטי דכסא. אסאי לא אמר' נמי חכא מעה ומסתברא שמעה אין בה צורת מטבע כלל אלא שהיא חתימה של כסף משקלה יו' שעריה. ומאחר דשני ליה וכתב ליה מטבע תו לא אקשי ואימא מעה דלית ליה צורה. וזו ההלכה שנויה מסכת מנחות פרק בתרא. וכן מסכת שקלים ירושלמי פרק שלשה עשר שופרות דתנן הרי עליזהב לא יפחות מדינר זהב אמר רבי אלעזר והוא שהזכיר צורה אברא לא הזכיר צורה מביא אפילו צינורא בעלמא (ופי צינורא ברזל שעל ראש הכוש שטוין בו). ובמנחות אמר' צינורא קטנת של נחשת למאי חיו אמר אביי שמוחטין בה פתילות ומקנחין בה את הנרות. וכן מוחטין וצינורות.

נקח

לשון חכמים סלע משקלו שפ'ד שעורה וכל זה לשטת הרמ"ז. רביעיתו צ'ו והם משקל דינר שהסלע ארבעה דינרין ושפ'ד הוא אחר שהזכירו חכמים על שקל תורה שחות שהיה מתחלה ש'כ של שקל תורה היו משקל הדינר פ' שעורה שהיא רביעית ש'כ. מסכת קדושין פ'ק ששמעה כסף דינר מעה שני פינדינות פינדין שני איסרין איסר שני מסמסין מסמס שני קונטרונק' קונטרונקין שתי פרוטו נמצא פרוטו אחד משמונה באיס' האיטלקי. והוא האיסר הגדול שיש בו שמונה פרוטו משקל מעה יו' שעורות. וכן כתב הרמ"ז הלכות טוען ונטען פ'ג אין מורה מקצת חייב בשבעות התורה עד שידה בפרוטה או יותר ויכפור בשתי מעין כסף וכמה היא פרוטה משקל חצי שעורה של כסף נקויכמה הם שני מעים משקל לב' שעורים כסף מוקק. זה הוא הדבר הנראה לי בשעור כפירת השענה ורבותי הורו שבפירת השענה הוא משקל יו' שעור' וחצי שעורה מן הכסף ויש לי כמה ראיות לסתור אותה הדרך שהפסו ויראה לי שהוא שעות. ע"כ. והרב בענין העשור חולך בדרך שהזכיר הרמ"ז בשם רבותיו. שכתב זל' ושתי כסף דקאמר כסף מדינת הוא כדגרסינן בפ' קדושין. והם עשרים גרגרי חטה כסף במשקל. ולא מחייב שבועה עד דשעין ליה בתכי. ובשויו וכפר ליה בב' פחות חצי גרגיר ומורה בחצי גרגיר דחייבו פרוטה ע"כ. פנרוח ח' שעור' אוסר ד'. מסמס ב'. קונטרונק שעורה. פרוטה חצי שעורה. כתב הרמ"ז הלכות שקלים פ"א שקל שהיה בימי משה והוא הנאמ' בכל מקום בתורה הוא שמשקלו ש'כ שעורה. וחכמים הוסיפו עליו כמשקל המטבע שנקרא סלע בזמן בית שני שהיה משקל הסלע שפ'ד שעורה בינוניות. אם כן היה התוספת של חכמים ס'ד שעורה שהם יו' קירט והוא משקל הדרהם הכנעני. גרה שעשבו מעה יהיה לפי חשבון שאנו בו כשקל ארבע עשרים גרה. והכתוב אומר עשרים גרה השקל.

שקל

של תורה שהוא שקל של משה רבי' הוא ש'כ שעורה והוא בעל עשרים גרה חה כשתכפול כ' על יו' המאונים על זה כשתחלק ש'כ על עשרים לפי ש'ו הם שעורות המעה שהוא הגרה. ושקל של תורה אחר שהוסיפו עליו חכמים הוא שפ'ד שעורת כי בעל כ' גרה בתוספת ד'. וזה בשתכפול כ' על יו' המאונים על זה כשתחלק שפ'ד על כ' ש'יצא יו' או חלק שפ'ד על יו' ויצא כ'. וכן אם חלקת ש'כ על כ' יצא יו' ואם חלקת ש'כ על יו' יצא כ'. גרסינן בספרא והלא סלע של הקדש אינו אלא מ'ח פנדינות ומה שיכו של פנדין

פרק ששה עשר

זה קלבון לפרוטרוש, כלומר שהכוונת פניו לשלחני לקחת סכנו סלע נותן לו כֶּסֶף פְּנִדְיוֹן וקלבון לעולם הוא תוספת בחלפין, ופרוטרוש נגזר כפרוטה כלומר הפרוטה הקטנה.

מנה

תוא משקל מאת דינרין, דינר פרוטותיו קֶצֶב והוא על זה הדרך דינר ששה מעות, דינר יב פנידיון, דינר כֶּד איכר, דינר כֶּח ממס, דינר צו קונטרונן דינר קֶצֶב פרוטות, ולתוספת ביאור עוד שתרצה כיון הגאונים זל באסרם פרוטה היא חצי שעורה איכר כֶּד כמותו הם דינר, והפרוטה הוא חלק משמונה כהאיכר אם כן באיכר הפרוטו שהם ח' חצי שעורה שהם ד' שעורה שלמים, כפול כֶּד על ז' ויהיו לך פרוטות הדינר, והם קֶצֶב פרוטות שהם קֶצֶב חצי שעורה ואחר שהאיכר הוא ד' שעורה שלמים אם כן האיכר הוא חבה ערבית כלומר גרעין חרוב שהוא קירט, ולפי זה החשבון הקירט לא נוכל עשותו פחות מד' שעורה שלמים, ואם כן יהיה הפרוטה שמינית חבה כנענית שנוכר למטה, ואם רובע חבה מן הדרהם אלערב שהוכיר הגאון רבי האי הוא זה הכנעני הוא ז' המסל, לזה נחלק הדינר עד שיתבאר לכל, ונאמר רבי האי ז' יוש לשער דעתו בפרוטה כמה היא מתק לשונו והוא שאמר פרוטה רבע חבה וסומך על דהם אלערב, נניח החלה שאותו דהם כדרהם הכנעני שלנו הגדול למטה ככספו וכמשקלו, גם יתבאר דהם שלנו כמה פרוטות נחשת יש בו וכל זה תלוי בהם אם כן זאת החבה שהוכר זל אם היא חבה סתם שהוא גרעין חרוב, ויהיה רביעיתו משקל שעורה אחת, ושוה פלוס מצריי או משקל עשרים קירט מנורטאות של נחשת בארץ כנען, ואם הוא גרעין שעורה לא קירט יהיה הרביעית רביעית שעורה, שזה רביעית פלוס מצריי, או משקל ה' קירט נחשת, ואם דהם שלו כדרהם שלנו במשקלו אלא שכספן נקי ויהיה החבה גרעין חרוב יהיה רביעיתו שעורה שוויה מכסף דהם שלנו משקל שעורה וחצי, שוה פלוס וחצי מצריי, או משקל ל' קירט נחשת, ואם גרעין שעורה יהיה מכסף דהם שלנו במשקל רביעיתו שעורה ושמיניתה שוה רובע פלוס ושמיניתו, או משקל ז' קירט וחצי נחשת, ואם דהם שלו אינו כדרהם שלנו במשקל לא נוכל לרדת לסוף דעתו, הריף זל שאמר כפי הפרוטה חצי שעורה מכסף נקי שוה כדרהם שלנו חצי שעורה ורביע שעורת, והוא חצי פלוס ורביע מצריי, או משקל טו חבה נחשת כלומר טו קירט, הרי שמצאנו לרבי האי ארבעה פרוטות שתיים בכסף דהם שלנו, האחת פלוס אחר, והשנית רביע פלוס, ושתיים בכסף נקי, האחת פלוס וחצי, והשנית רובע פלוס ושמינית פלוס ואחר שהוא זל משבת המחמיר לא נוכל לקחת לו אלא או רביע פלוס לכסף דהם שלנו או רביע פלוס ושמיניתו בכסף נקי, ונראה שכמו שהריף הוא בכסף נקי גם כן בכסף נקי שכלם קב ונקי, ויהיה שעור פרוטה לרבי האי זל חצי שעור הפטורה שהיא לריף, גמצא פרוטה הריף הוא חומש קירט ושלוש רובע שעורה, ומן הפשוט שנכרנו למטה תהיה הפרוטה חלק אחד מיר ממנו.

דינר

עין לה סכמין כספ יתר ע"כ

זהב הוא כֶּד דינרי כסף שהוא שש סלעים, וזה סלע ארבע דינרין כהה ד' על ז' ויהיו כֶּד דינרין והסלעים שש.

דרכון

הוא שני סלעים וכדאיתא פרק גש פשוט נבי דרכונת דאינין ונמחקו אין פחות משנים, וכן מצרפין שקלים דרכונות.

אסתרא

פלגא דזוחא והוא שרפיקא וזולת אלו הרבה, כסף צורי פירושו כסף זך ומזוקק אין בו כלל תערובת פרקיש כבור לנחלה מאי מנה צורי אמר רב אמי מנה של צורי רבו אמי אמר דינר ערביא רבי חנינא אמר אסתרא מרכי, תוספת סוף מסכת כתובות כסף שדברה בו תורה בכל מקום זהו כסף צורי.

ה' כסף צורי

פרק ששה עשר

צ

כסף

דבריהם הוא הנקרא כסף מדינה פי' מטבעי ירושלים הוא שהשמינו כמנו כסף נקי ושבעה חלקיו נחשת. ומלע מדינה לפי חשבון זה הוא העידינר צורי וזהו מלע דאורייתא ד' דינרין בשל צורי. ומלע מדינה הוא שמיניתו שהוא העידינר. וזהו שאמר פרק שור שנגח ההוא גברא דתקע ליה לחבריה והייבו חמוק בסלע מדינה ואמ' הניק חואיל ופלגא רווחא הוא לא בעינא ליה כתביה לעניי. נרי שהם זל קורין מלע מדינה פלגא רווחא וכן הרבה.

כנר

זהב כתב רבי יונה אבן גנאח משקלו שלשת אלפים שקל בשקל הקודש והוא עשרת אלפים זהב בשקלי הערב ושקל הקודש עשרים גרה ואלה הגרות גרות משקלים האלה לא גרות חושים. וראיתי בקצת הפרשים כי הנכר מאה לישרן עב.

אחר

ההקדמה הזאת נוכל להעריך אלו המטבעות לכל מין שומעא מחשבטע. בארץ ישראל יש עמנו היום מטבע ויצא במשקל והוא לכן ושמו דהם גוקרא צורתו עגלה קטרו כחצי אצבע בגודל. וכן זה המטבע יוצא בעומק ומאב סיחון ועוב בסוריא וארץ מצרים בשוה והוא הדרכמן המצרי שמוכר ה"ם זל וכדלקמן משקלו לעולם לא ישתנה והוא י' גרעני הריב והגרעין הזה קורין חבה או קירש וקירש הוא לשון רבונינו זל. כל קירש משקלו ד' גרעני שעורה. אם כן שעורות הדרהם הם ס"ד. וכן הזכיר הרופא אבן צינא בספר הקנון הגדול בענין המשקלים והמרות אמר וכל קירש ארבעה שעורים וכן גם כן נוהגים הסוחרים והעם. הדרהם הזה יש לו פרושות נחשת קורין להם פלוס ומספרם ס"ד וכך הוא השער השוה. וא"כ הקירש הוא ד' פלוס והשעור' פלוס אחד. ולפעמי' עוש' פרושו' רעועות קטנות ואו לא יוצאו כי אם במשקל. ויהיה משקל שמוני דרהם שוה דרהם. ואולי נה השם הוציאוהו מלשון חכמים זל דאמר' פרק הזהב אלא אכר' ו' ויהן מאי אמימן פלוסא פ'רשיו זל דבר שאין עליו צורה קרוי אמיטון והיינו פלוסא. וכן פרק בכה אשה וצאה. אי משום צורתא ליעביד ליה פלוסא פי' זל ליעביד ליה פלוסא וליעביד עליה צורתא. וי"מ פלוסא משקל על שם שאינו שוה אלא משקלו כסף או מפני שדרך לשקול בה והוא מלשון ושקל בפלס הרים. ובארמית עשרים שקל כסף עשרין פלוס דכסף.

הדרהם

זהו יש בו מספף נקי עשרה קירש וב' שעורה ושני שלישי שעורה לפי שהדרהם לעולם שני שלישי הם כסף נקי ושלישיתו נחשת.

אחר

שחמלע הוא כ"ד דרכמונים שמשקל כל אחד כהם י' גרעני שעורה והיה דינר דרכמונים שהם צ"ו שעורה קרוב חזר לומר שהדינר הוא דרהם וחצי ממטבענו הנזכר ר"ל הדרהם. וזה שהדרהם י' חבה וכל חבה ד' שעורה. חבה ד' על י' ס"ד. חציו לב'. מס' עד צ"ב נמצא בצ"ו שהם מספר שעורות הדינר שלשה פעמים לב'. וכל לב' הוא חצי דרהם אם כן הדינר משקלו דרהם וחצי. והפ'דיון הוא שמינרת הדרהם. והדרכמן הוא רובע דרהם. וראיתי לרם חשבון קרוב לזה בפ' מסכת בבורות פרק יש כבוד שקל כסף מלע שלשתם שם לדבר אחר. משקלו כ"ד דרהם והדרהם משקלו י' גרורים. ואלו הם גופי התלמוד ואין ספק בהם. וקבלה סתרי אכיו שאלו הגרורים הם שעורים. ואמר זל ואינו יודע לו שום טעם. ומצא דרהם של מצרים ס"א גרעים שעורה ולפי זה משקל המלע שהוא שפ"ד שעורים יהיה מדיהמי מצרי' ששה ורובע. והלק מ"ו בקירוב זה כשתחלק שפ"א על ס"א. חלק ס"א על י' שהם קירשי הדרהם ויהיה הקירש שלשה שעורה וחצי שעורה וחלק אחר מ"ב שבשעורה. ואל גאון מבל כתוב בתשובה שהמשל שלעיים של בן חם ל' דרהם וחצי ואין ספק שהוא מדרהמי בבל. אבל של מצרים יהיו ל' וחצי.

פרק ששה עשר

זוה בהכות ה' על ר' רביע וחלק מ'ו. ושלשים של עבד קפ"ט אלא שמינות דרחה, וחמשים של מפתה ש"ר אלא רובע והבל בקירוב. וכל המשקלים האלו כסף מוזק סך המוכתר שאפשר להיות והוא שקר אוחז ול כסף צורי. אבל של דבריהם ככתובות וקנסות כסף מדינה בלומר מטבע ירושלם שהשמינית כסף והשבעה חלקים נחשת ואכר שגם זה מקובל מהרב אביו ז"ל.

דינר

של תורה כשקלו דרחה וחצי שהם כ"ד קירט שעורותיו י"ג והכל כסף נקי, ושוח דינר זה מדרהמי כנען ב' דרחה ורובע, ושל דבריהם שוה רובע דרחה וחצי קירט, וזה שקירט של דבריהם הם ג' שהם שמינית כ"ד. שערותיו י"ב כי הוא שמינית דינר של הורה, ואם תרצה להעריך הדרחה לאחד מהם כבר ידעת שקירטיו י"ד ושערתיו כ"ד. ויהיה הדרחה כנעני שני שלישי דינר תורה ודינר של דבריהם יהיה הומש הכנעני אלא שלישי אחד, ולזה כתב הר"ם זל הלכות אישות פרק י"ד גבי ההיא וכן המורד על אשתו מוספין לה על כתובתה שלשה דינרין בשבת בפרק אף על פי המורד על אשתו ואמר הריני זן ומפרנס אבל איני בא עליה מפני שאני שנאתיה מוספין לה על כתובת משקל ל"ד שעוריו של כסף בכל שבת ושבת, והם כמטבע דרחה כנעני י"ג קירט וחצי קירט, עוד שם המשקה אשתו על ידי שליש לא יפחות לה מקביים חטים או ארבעה קבין שעורים ונותן לה חצי קב קטנית וחצי לוג שמן וקב גרוגרות או מנה דבלה ואם אין לו פוסק לעומתן פיורת ממוקם אחר, ונותן לה מטה ומפץ, כותר מזונות לבעל כותר בלאות לאשה, ונותן לה מעה כסף לצרכיה ואם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מותר מעשה ידיה שלה, ומה היא עושה לו משקל חמש סלעים שתי ביהודה שהן עשר סלעים בגליל או משקל עשר סלעי ערב ביהודה שהן עשרים סלעים בגליל, כ"ד בעניי שב"שאל אבל במכור הכ"ל לפי כבודו. וה"ם זל פירש פר"ב כמה מונות פוסקין לאשה פוסקין לה לחם שתי סעודות בכל יום סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר אם חטים חטים אם שעוריו, וכן אורו או דוחן או משאר מינין שנהגו בהם, ופוסקין לה פרפרת כגון קטנית או ירקות וכיוצא בהן ושמן לאכילה ולהדלקה ופירות ומעט יין אם מנהג נשים שישתו יין, ופוסקין ג' סעודות בשבת ונותן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה כגון פרוטה לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן, קביים חטין הם ח' מאות וזו שהם אלף ומאתים דרחה כנענים שהם כ"ד אוקיא של דמשק שהם שני לשרון דמשק, אם כן הסעודה ליט לחם ושעורית יתן בפלים, חצי קב קטנית שהם ג' מאות דרחה שהם אוקיא שהם חצי ליטרא דמשק, קב גרוגרות ליטרא דמשק, מנה דבלה משקל ק"ב דרחה שהם ג' אוקיא חצי לוג שמן משקל נב' דרחה שהם אוקיא וב' דרחה, ומה שפ' הר"ם זל על קביים דגם לחם שתי סעודות הנה הוא במסכתם עם דברי רבי אברהם אבן עזרא ורבי יונה אבן גנאח, שהיו קביים לרבי יונה הם ח' מאות זוז, ועשירית האיפה אליו גם כן ז' מאות וכ' זוז, ויהיו קביים קרובים לעשירית האיפה, ורבי אברהם אמר שהוא מאכל איש אחד, אם כן קביים הוא מה שיספיק לאיש אחד כיום אחד והסן לא חירה נופל כי אם בבקר, ואשמעינן ז"ל שאין דרכה של אשה לחזר אחר הריחים, ומעה כמו שלישי דרחה אם הוא כסף צורי.

סלע

משקלו ד' דרחה, של תורה שוה ט' דרחה, ושל דבריהם שוה כ"ח דרחה וב קירט שכספם נקי הוא יב דינרין וחצי משקלם י"ח דרחה וחצי ורובע, היוצא מחלוק ר"ה על ח' שהיו של דבריהם הוא שמינית של תורה.

פרק ששה עשר

צ א

חמש

סלעים אל הר"מ ול שוים מ"ה דרהם, על חשבון ס"ד שעורה הדרהם כתב הרב
 ול מסכת בכורות פ"ח חמש סלעים של בן ל"א דרכמון וחצי מצרים, ושלשים
 של עבר ק"ט פחות שמינית, וחמשים של מפתח שט"ו פחות רביע בקירוב, וכל המשקלים
 הללו כסף מוזק שאין בו תערובת כלל, והלכות אישות פרק עשירי כתב ול דינרין אלו לא
 תקנו אותם מן הכסף שההור אלא ממטבע שהיה באותן הימים שהיה שבעה חלקים נחשת
 וחלק אחד כסף עד שהיה בסלע חצי וח כסף ובמצאו מאתים דינרין ש"ל בתולה כ"ה דינרין
 של כסף ומאה של בעולה י"ב דינרין וחצי ומשקל כל דינר צ"ו שעורות כמו שביארנו הלכות
 ערוכין והדינר הוא הנקרא זוז בכל מקום בין שהיה מן הכסף שההור בין שהיה ממטבע אותן
 הימים.

כלל

הדבר כשנרצה לדעת אי זה מספר ממיני המספר' כבר ידענו שעור' המספרים
 לכל מיניהם נכפול ונחלק והיוצא הוא המבוקש, דמיון רצינו לדעת כמה
 הם יב' דינרין וחצי שהוא ל"מ מנה דרבנן, ברע תתלה כמה הם שעורותיו וזה בשנכפול
 יב' וחצי ע"ס ע"ו שהם שעורות הדינר והיוצא מהכפל חלקו על ס"א שהם שעורות הדרהם
 לדרק הר"מ ול או על ס"ד לחשבוננו והיוצא בתלוק הוא המבוקש, וכן כל היוצא בזה, וכן
 יש להם לחכמים ול דנקא והיא שתות הדינר, אם כן מעה וגרה ודנקא שלשתם ענין אחד
 ומה שמוכרים רבותי' בענין הדמים משלם לו דמי בשר בזול מסכת בבא קמא פרק בתרא או
 דמי קנים בזול מסכת בבא בתרא פ"ב, וכיוצא בהם פירושו ששמן כל זוזא בארבעה דבקי'
 אם כן פוחתין ממנו השלישי.

גם

יש פה בארץ כנען מטבע זהב וקורין לו בערבי דינרי משקלו לעולם דרה' וחצי פחות
 קירש שהם כ"ג קירש, ועל הרוב כל קירש מהזהב בערך דרהם כסף ויהיה הדינ' שוה כ"ג
 דרהם נוקרה, והוא הזהב בלשון חכמים ול', וקיימא לן בפ' הזהב לגבי פדיון הבן ופדיון מעשר
 שני דהכא טיבעא הוי, והוא דסני, והוא דינרא דדהבא בההוא אתרא דאי לאו, הכי ל"א הוי
 טבעא אלא פירי לכל מילי, והכי דינא נמי בטבעא דנספא, וכן כתב ה"ר' מסכת שקלים
 סוף פ"ג כמה קיל בון מעה כסף דברי ד' מאיר, וחכמים אומרי' חצי, פ' מעה שתות מתקל מן
 חכסף, ולפי זה הפי' יהיה הדינר שמו מתקאל שהרי המעה הוא שתות דינר, וכן קורין היום
 בערבי למשקל הדינר של זהב אלמת קאל, ולשון הר"מ וכמה כסף הוא חצי שתות בחצית
 השקל והוא חלק מ"ד מן הסלע ומשקלו י"ב שעורות בכסף, ולפי מה שתרגם רבי' סעוריה
 בתורה מלת מתקאל הוא שקל לא דינר, ומעתיקי ספרי הרפואה מערבית: לערבית ממנו
 מתקאל הוא דרהם וחצי וכן הוא הזוז דרהם וחצי, וכן הוא אתנו אלא חסר קירש.

אחר

שהודענו מטבע ארץ ישראל למי שהוא חוצה לה נצטרך להודיע לאנשי הארץ
 מטבעות שהם חוצה לה, ואנחנו לא נוכל להודיע זה אלא מצד המערב הצפוני
 דע שבארץ פרוכנצא וצרפת יש מטבע יוצא במספר ויש להם שם דבר יוצא במשקל היוצא
 במשקל בקרא וקו, ובו ה' אוקיא מאוקיותם, והמטבע היוצא במספר הוא שני מינים
 אחד כסף נקי חוץ מחלק אחד מ"ד שבו שהוא נחשת ושמו טורניש כסף או ל"ב, צורתו
 עגולה קטרו אצבע בגודל, והמטבע השני כסף ונחשת מעורבים ושמו טורניש דק וקורין
 לו העכריים פשי, הטורניש הל"ב שוה יב' טורניש דקים, כלומר יב' פשישין.

הזקוק

שוה חמשים טורניש כסף בקירוב הטורניש הזה שהוא נמצא פה עמנו
 בארץ כנען ויוצא בערך ב' דרהמים כמעט דוחק, עוד יש להם מטבע אחר
 ושמו אעלם ויניציאנה והישמעאליים קורין לו בנדוקי' יוצא פ"ח בערך דרהם וחצי, כסף נקי
 משקלו

פרק ששה עשר

משקלו לא קירש, עירוש להם מטבע וקורין לו אישורין והוא מטבע כסף, שוה ארבעת פשיטין כלומר ארבעת טורניש דקם, עירוש להם שם מטבע וקורין לו ארגניש משקלו ח' קירש שהוא חצי דרהם, מטבע מלגוירש שהזכיר הרב בעל העשור חלק ב' מלוח על פה, הוא כמו טורניש דק.

מעתה

בג'ה יש לנו לבאר המבוקש, סלע ושקל של תורה חמשה מהם הם חמשה סלעים של בן, כה מהם הוא מנה דאורייתא, ונקראהו מנה גדול, וכו' חמשה פעמים חמשה סלעים, ושמינית מנה זה הוא מנה של דבריהם ונקראהו מנה קטן, וכן שמינית סלע של תורה הוא סלע של דבריהם, וזה אצל כל מין ומין מן החשבונות בקח טורניש של כסף שיהיה שוה ב' דרהם בהרחה, אם כן ששה פשיטין שוים דרהם, הפשיט שוה ב' קירש וב' שעורה וחצי ומשהו, ומכנה יצא לנו פרוטה לריף כמה שוה מאותו מטבע, עשינו מהכל רביעי שעורה והיו מ' חלקיו על ג' שהם רובעי פרוטה ויצא יד, חצי פשיט שוה קירש ושעורה ורובע שעורה, פשיט וחצי שוה דקירש פחות רובע שעורה, ומאן דפרע וקפיד מאי רביעי, אם כן יהיה ערך האוקיא ו' טורניש כסף ו' פשיטין, קבוצם ע"ה פשיטין, חלקם על ו' שהוא מספר פשיטי הדרהם היוצא בחלוק יב' וחצי, ואם כן השוה האוקיא יב' דרהם וחצי, חצי אוקיא שוה ג' טורניש כסף ופשיט וחצי, רובע אוקיא שוה טורניש כסף וששה פשיטין וחצי ורובע, שמינית אוקיא שוה ט' פשיטין ורובע ושמינית, ומן הדרהם חצי אוקיא שוה ו' דרהם וד' קירש פחות רביעי שעורה, לחשבון שאנו נותנים ס'ד שעורה אל הדרהם יהיה הריבוי דרהם וחצי, והיו מאה דינרין מאה וחמשים דרהם, ואכנס אל החשבון שדקדק הר"ם במשקל הדרהם שמצאו ס'א שעורה לברייתו ק' דינרין ק'כז דרהם ושליש דרהם ו' שעורה ושליש שעורה, וזה שנכפולק על צו שהם שעורות הריבוי והיוצא מהכל בחלקו על ס'א והיוצא בחלוק הוא המבוקש, אבל אל הריף יהיו ק' דינרין ק'מא דרהם וזה שכתב אל בפרק ביצור משתתפין, לישראל מאה זה גדולם שהם מאה דינרין והסאה דינרין הם במשקל של ערביים שהוא משקל אל קירואן קמ"ד זו, והם לישראל ע"כ, ויש לומר שהזו האחרון שהזכיר יל הוא קטן כלומר דרהם אל קירואן, בעשותיכו דרהם בוקרה ס'ד שעורה ימצא מנה שלו ול יתר ע"ל מנה אר' קירואן חלק אחד מן כ"ה כי זה ק"ן זה קמ"ד.

ונביא

בג'ה מה שנמצא מהחכמים מענין השקל כי ממנו יצאו כ"ל החשבונות והמספרים, רש"י ל כתב פרשת ואלה המשפטים והשקל משקלו ד' זהובי שהם חצי אוקיא למשקל הישר של קולוניאיה ע"כ, לפי זה החשבון יהיה הסלע של תורה חצי אוקיא הנזכרת, והיו חמשה סלעים של בן שני אוקיא וחצי, והיה מנה דאורייתא ו' אוקיא וחצי, והיה מנה דרבנן אוקיא ורובע, חצי זה הסנה רוצה לומר מנה דרבנן הוא חמשים של נישואי היתומה.

סלע

של תורה לפי מה שקדם מן הביאור שוה ג' טורניש כסף ופשיט וחצי, זה שהזקוק שוה חמשים טורניש כסף חלק ג' על ח' שהוא אוקיות הזקוק ותעלה האוקיא ו' טורניש ו' פשיטין דקם, והסלע הוא חצי אוקיא, הכחו על פ"ה והיו ע"ה והם ע"ה טורניש ופשיט וחצי והוא מנה דאורייתא זה המנה חלקו על ח' שהוא שמינית המנה ויצא ט' והם טורניש ופשיטין ומשהו והוא מנה דרבנן, עור חלקו על ח' ויצא בחלוק ט"ו והם טורניש כסף ו' פשיטין וחצי והוא חמשה סלעים של בן שהם לא דרהם וד' קירש פחות רובע שעורה, וסלע של תורה יהיה שוה ו' דרהם ורובע ושל דבריהם ג' רובעי דרהם וחצי

פרק ששה עשר

צב

וחצי קירט שהוא דרהם פחות ג' קירט וחצי. ומנה גדול קצו דרהם וג' קירט וג' שעורות
 וכשהו. מנה קטון יש דרהם וחצי ומשהו. וכן תוכל לדעת כפל הכשבעות כמה יהיו
 גרמינן פרק יש בכור לנחלה תניא עשרים גרה השקל למרנו שקל שהוא עשרים גרה
 ומנין שאם רצה להוסיף יוסף הלמוד לומר יהיו וכול שאם רצה לפחות פחות הלמוד לומר
 הוא. רב אשי שדר ליה בשכרו וזו לרב אחא בר ריה דרבא בפדיון הבן שלח ליה
 לישדר לי מרתילתא יתורא דאיכא עליהו שלח ליה איתו אדרכה לישדר לי מרתילתא
 אחרינא דאוספו עליהו. ובאר זה שכבר ידעת דהיינו שקל היינו סלע. והיינו דינר
 היינו זה. אם כן שקל של תורה הוא עשרים גרה לחוד. הגרה היא משקל יו' שעורות.
 נכפול יו' על כ והיו ש"ש שהם שעורות השקל. לדנר שעורות. צו' חלק עליו ש"ו והיו לך
 דינרי השקל והם ג' דינרין ושליש דינר. והיינו דרבא דאמר פלעא דאוריתא תלתא ותולתא
 דכתיב עשרים גרה השקל. ופ"שי שלשה דינרין ושליש. ורב אשי שדר ליה לכהן יו' זה
 שלמים כלומר יו' דינרין. ולא היה חייב לו אלא יו' פחות שלישי שהם דינרי חמש סלעים
 לחשבון עשרים גרה השקל. ענהו הכהן שעדין חייב לו יותר שלשה זוזים שחרי הוסיפו חכמי
 על השקל שותות ועשאוהו כ"ד גרה למרת סלע צורי שהוא כ"ד מעין. ואם כן יהיו חמש סלעים
 עשרים זה ששעורות השקל הם עכשו שפ"ד חלקם על צו' והיו לך דינרי השקל והם ד'. אם כן
 הדין היה עם הכהן ועשרים זה כלומר עשרים דינרין משקל ל' דרהם שנים מה דרהם מוסכם
 עם הר"ם. או מ' ורובע הדרהם. והו' לפי מה שפ"י רש"י וכל כנ"מ בכורות. ומה שפ"י זל בתורה
 הכל לפניך. מצאתי בתשובה מיוחסת לרבי יעקב כהן ריש מתיבתא דמתא מחסא דבר זה
 לשונו וחמש סלעים של פדיון הבן היויאן כ"ו זוזים וחצי זה וחצי שותות כזוזים של עריבים ע"כ
 והחשבון הזה הוא כחשבון הר"ף שזכרנו. וזה כשתחלק קמ"ד זה אל קירואן על ה' שהרי
 חמש סלעים הוא חמשה פעמי' במנה. הר"ם זל בארנאוהו ראשונה. ר"ם זל בארנאוהו באחרונה
 דנפישו מליה. הרב בעל העשור זל כתב בשם הגאונים ומאתים דינרין של תורה מ' אוקיאות
 וחצי ע"כ. נקח חצי להקל החשבון ויהיה מנה דאוריתא עשרים אוקיא רובע אוקיא. והוא
 בכסף צורי. ויהיה מנה דרבנן שמיניתו שהוא שני אוקיאות וחצי וחלק כ"ב באוקיא.
 חמש סלעים הם ארבעה אוקיאות וחומש רביעית האוקיא. זה כשתחלק עשרים אוקיא רובע
 עליה. סלע דאוריתא חומשו. סלע דרבנן שמינית של תורה.

מהטורניש

מנה דאוריתא קצו טורניש כסף וששה פשיטין וחצי ורובע. מנה
 דרבנן שמיניתו שהוא טו טורניש וט' פשיטין וחצי ורובע ומשהו.
 סלע דאוריתא ה' טורניש וחצי פשיט ועוד מעט. חמש סלעים הם כ"ה טורניש וג' פשיטין וחצי
 ומשהו. סלע דרבנן ז' פשיטין וחצי ומשהו. ואם תרצה לדעת מהדרהם הרשות בידך.
דבי ונה אבן גנאח זל כתבו בס' השרשים מלת שקל ודע כי שקל הקדש שעורו שלשה
 זוזים ושליש עריבים מפני שאמר פרקיש בכור אמר רבא סלעא דאוריתא תלתא
 ותולתא דכתיב עשרים גרה השקל ומתרגמי עשרין מעין סלעא. ותניא שש מערה כסף
 דינר כסף ע"כ. פי הגרה הוא המעה ושש גרה הם דינר חלק עשרים על ז' ויצא ג' סן ה"ה
 והם דינרין נשארין ב' שהם שלישי דינר הרי תלתא ותילתא. כבר בארנו שמשקל הדינר
 הערבי היא דרהם וחצי פחות קירט. ואם כן יהיה משקל השקל ד' דרהם ויב' קירט וג'
 שעורה אלא משהו. והו' סלע דאוריתא. ושל דבריהם ט' קירט ושתי שעורות ומשהו
 שמיניתו. ומנה דאוריתא משקלו ק"ש דרהם ויב' קירט וג' שעורה שכלנו השקל על כ"ה.
 ומנה דרבנן טו דרהם אלא משהו שמיניתו. חמש סלעים הם כ"ד דרהם אלא ג' חכה.
 כד א 24 ז' שהלקנו

פרק ששה עשר

שחלקנו המנה על וזהו החכם כל אלו המשקלים בכסף צורי . וכשתרצה לידע ארו החתיכות
במה הם ממשבע הדרהם נוקרה נוסף שלישי לכל אחד כמושכל ויצא המבוקש . וכן לזולתו
מהמטבעות כפי מה שיעלה אליו . מה שפי' הוא זל שלשה זהובים ושליש פי' אותו רש"י
שם בפרק יש בכור שלשה דינרין ושליש ואם כן יהיה בין שניהם ג' קירט ואחת שעורה . וזה
שהדינר הוא כ"ד קירט . אם כן ג' דינרין ושליש יהיו שמונים קירט שהם משקל ה' דרהם .
ג' זהובים ושליש . ההוב כג' קירט אם כן ג' זהוב ושליש יהיו ע"ו קירט וג' שעורה אלא משהו
שהם משקל ד' דרהם ויב' קירט . ואם תעשה משקל ההוב כמשקל הדינר יסכימו רבי
יונה ורש"י ודגמרא . והיו אז חמש סלעים משקל כ"ה דרהם כסף צורי . הרי לך שלפי פ' רש"י
זל דגמרא יהיו חמש סלעים מן הדרהם הכנעני שוים לז' דרהם וחצי . מנה גדול ק"ו וחצי וחסקטן
כג' וחצי בקירוב . ולפי מה שפי' רש"י זל בתורה . חמש סלעים יהיו ל"א ורובע אלא משהו
ויהיה זל מוסף בחמש סלעים בגמ' יתר על פי התורה ו' דרהם ורובע לא משהו . ואם כן סלע
של תורה לרש"י זל תורה שוה ו' דרהם ורביעי . ולרש"י זל דגמרא שוה ו' דרהם וחצי .

כפול סלע אי זה שתרצה על ה' ומשכחת ליה לחומתה . מהר ברוך זל אמר אלי בשם זולתו
שמנה של רבתיים הוא כ"ה ויניציאנש ע"כ . ואם כן יהיה מנה גדול ת"מ וניסיאנש . וסלע
גדול ו' וחצי . וסלע קטן שני ושמינית . וחמש סלעים פ"ז וחצי והכל ויניסיאנש . והרהם
כמוהו . קבלתו ממורי הרבי אשר זל חמש סלעים הם כ"ז טורניש כסף ע"כ . ואם כן יהיה סלע
גדול ה' טורניש וה' פשיטן אלא משהו . וסלע קטן ה' פשיטן ושמינית פשיט . ומנה גדול
ק"ה טורניש כסף ומן הדרהם ר"ע . ומנה קטן ו' טורניש ו' פשיטן וחצי . ומן הדרהם
חמש סלעים ג"ד דרהם . ומנה קטן ל"ג דרהם וחצי וד' קירט שהוא שמינית הגדול . וכן תעשה
כמשפט לשאר המינים אם תרצה אותם . מהר שלמה בן אדרת זל כתב בתשובה בלע ד'
דינרין והדינר לרעת הגאונים זל משקל ג' ארגינץ כסף במצא חמש סלעים עשרים דינרין
שהם ס' ארגינץ שהם חצי זקוק כסף פחות רביעי אוקיא . ע"כ . ולפי חשבון זה סלע דאוריתא
הוא משקל יב' ארגינץ . סלע של דבריהם משקלו ארגינץ וחצי . מנה גדול ב' זקוקים
פחות אוקיא שהם ט"ו אוקיא . מנה קטן אוקיא וחצי ורובע ושמינית שבאוקיא . וכל אלו
המשקלים כסף צורי . נעדין זה החשבון אל מטבע הדרהם ויהיה כך . סלע גדול משקלו יב'
ארגינץ והם משקל יב' חצי דרהם כמו שקדם . אם כן השקל או הסלע הוא משקל ו' דרהם
שוה ו' דרהם . סלע קטן משקלו ארגינץ וחצי שהוא משקל חצי דרהם ורובע . שוה דרהם
וב' קירט . מנה גדול משקלו ש' ארגינץ שהם ש' חצי דרהם והם ק"ן דרהם . שוים ר"כ
דרהם . מנה קטן משקלו לז' ארגינץ וחצי שהם יש' דרהם פחות רביעי . שוה כ"ה דרהם וב'
קירט . חמש סלעים משקלם ס' ארגינץ והוא היצא מכלל ה' על ס' . לפי שחמש סלעים
הם לעולם חומש המנה דאוריתא . המאונים על זה חלק של ע"ס ויצא בחלוקה' . מנה
קטן יב' דינרין וחצי שהוא שמינית הגדול והם לז' ארגינץ וחצי . סלע הרבנן חצי דינר
והוא ארגינץ אחד וחצי . והכל כסף צורי . אם כן כל מקום שתשים ארגינץ הוא חצי דרהם
בכנעני לפי שבינר ג' חצי דרהם או ג' ארגינץ .

החשבון

חיותר גדול מאלו מה שזכרנו בשם הר"ב . שנילו מהר"א . שלישי
הר"ב בעל העשור . רביעי הר"מ זל והרש"בא . חמישי רש"י זל דגמרא .
ששי אבן גנאח . שביעי רש"י זל תורה . שמיני רה"ל .

באלו דינר ממשבע שקל הקודש והוא גסף נקי כתוב סכיבו בכתב
הכתובי' שהוא כתב הדין וכמו שזכרנו פ"ה מצד אחד עזרת מחתה ומצד השני

עור

פרק ששה עשר

צג

אילן שקד בשלשה פרחי שקדים שקלתיו ברקוק ועלה ארבעה דרהם וחצי וקירט אחד , אם כן ישוה הסלע של תורה מן הדרהם הכנעני ודרהם ויג' קירט וחצי , רבי סעדיה בתרנמו התורה כתב מחצית השקל בשקל הקודש שף מתקאל במתקאל אל קודם עשרין דאנק ארל מתקאל , וכן בקע לגולגלת שף מתקאל , וכן עשרה זיב משקלם עשרה מתקאל ארל דהב , ויהיה אם כן המתקאל הוא השקל והוא הסלע שבו כ' דאנק כלומר עשרים גרה לשקל של משה רבי ע"ה .

אחר

כלה זה כצאתי לחסיד הרבי יונה בדרשות שלי , ושעור חמש סלעים יב' דינרין וחצי פרשיש , וארבעה דינרין פרשיש שוין חמשה דינרין טורניש וכן קבלנו מרשי זל ע"כ , אם כן יהיה זה ט' טורניש כסף והצי טורניש קטן וחצי פרוטה , ויהיו כדעתו זל חמש סלעים מן הדרהם שלשים ומשהו , מנה גדול ק"ן דרהם , מנה קטן י"ח דרהם ונ' רובעי דרהם , וזה כי טורניש קטן בעל ד' פרושות וכפרשי בעל חמש , ופרשי הוא שם אותו בטבע שיתר על טורניש קטן חומש , במנה מאה דינרין , במנה כ"ה סלעים , במנה ה' אעמים חמש סלעים , חלק המנה על חמשה ויהיה לך חשבון ה' סלעים , כפול ה' סלעים על ה' ויהיה המנה , כלל גדול והנה יש עכנו סלע של תורה , וסלע דרבנן , מנה דאוריתא וסנה דרבנן , וחמש סלעים אלו חמשת המינים תלויים זה בזה לפי כשיזכיר אחד מן החכמים אחר סחמשתן יודעו כלם ממנו , וזה הרי שיש לך ידיעה אל סלע של תורה כמה הוא , ותלקו על ח' ויהיה לך סלע דרבנן , ואם תכפלהו על כ"ה ויהיה לך מנה של תורה יתחלק מנה של תורה על ח' ויצא לך מנה דרבנן , תכפול הסלע על ח' ויצא חמש סלעים , הרי שיש לך מנה דאוריתא תלקו על ח' ויהיה לך מנה דרבנן , חלקו על ח' ויהיה לך סלע דאוריתא , חלק זה הסלע על ח' ויהיה לך סלע דרבנן , חלק המנה על ח' ויהיה לך חשבון חמש סלעים , הרי שיש לך סלע דרבנן כפלהו ע"ה ויהיה לך סלע של תורה ועשה כמושכל , הרי שיש לך מנה דרבנן כפלהו על ח' ויהיה לך מנה של תורה , ועשה כמושכל הרי שיש לך חמש סלעים כפלם ע"ה ויהיה לך מנה של תורה , חלקו על ח' ויהיה לך סלע של תורה , חלק מנה של תורה על ח' ויהיה לך מנה דרבנן , חלק סלע של תורה על ח' ויהיה לך מנה דרבנן .

הוצרכתי

להזכיר זה לפי שאתה רואה סאו החכמים קצתם יזכירו המנה לבדו וקצתם הסלע לבדו , וקצתם מנה דרבנן לבדו , וכיוצא בזה ויבא זה וילמד על זה וזה מאזני ערך לכל , הנך רואה אל סלע הסחלקות הללו ואחר שבארנו תל אותם בארונח לפי קוצר ידינו וחמש סלעים נדרשים תמיד לבכור וכן מנה דרבנן לכתוברת אשרה אמרת לסדרם להקל טורח החפוש , רש"י זל דתורה ה' סלעים הם ל' דרהם וד' קירט פחות רובע שעורה , מנה דרבנן הם י"ט דרהם וחצי משהו , רש"י זל דגמ' ה' סלעים הם ל' דרהם וחצי מנה קטן כ"ג וחצי בקירוב , הר"ם זל ה' סלעים הם ט"ה דרהם , מנה קטן הם כ"ה דרהם וב' קירט , ר"ם זל ה' סלעים י"ד דרהם וחצי וב' קירט וב' שעורה וחצי ומשהו מנה קטן עשרה דרהם אלא מעט , הר"ב העטור ה' סלעים הם כ' דרהם וחצי וקירט ושעורה ורובע שעורה בקירוב , מנה קטן הם ל"א דרהם וחצי וקירט ושעורה ומשהו , אבן גנאת ה' סלעים הם ל"ה דרהם וי"ג קירט וחצי , מנה קטן הם כ"ב דרהם וחצי אלא משהו , הרבי יונה ה' סלעים הם ל' דרהם ומשהו , מנה קטן הם י"ח דרהם ונ' רובעי דרהם , הר"ב ה' סלעים הם פ' זל דרהם וחצי , מנה קטן הם נ"ה דרהם , הר"א ה' סלעים הם נ"ד דרהם מנה קטן הם ל"ג דרהם וי"ב קירט , הר"ש בא זל ה' סלעים הם ט"ה דרהם , מנה קטן כ"ה

פרק ששה עשר

דרהם ויב' קירט.

מצואת

העבד ה' סלעים הם ל' דרהם וג' קירט וחצי. מנה קטן הם כ"א דרהם ושש קירט ומשהו. והיותר קרוב אל המציאה הוא רבי יונה אבן גנאה ורש"י דגמרא. והר"ף הזכיר מנה אלקירואן כי מאה זוז הם המנה ואם כן להשבין ק"מ המנה הגדול יהיה הקטן יח'. והסלע ה' וחצי ורובע ומשהו. וה' סלעים כח' וחציה' קירט אל"ף משהו מוסכם עם רבי' יעקב כהן דלעיל. ראיה כי למה שמצאו כן המשקל שבא לידנו ורש"י הן דתורה הן דגמ'. ורבי יונה אבן גנאה והרבי יונה החסיד הכל קרוב. פרק הזהב כתבנו על פי אפינו גבי אחד מעשרים וחמשה בדינר לרש"י זל דינר זהב הוא זהב וזכרנו שני אשטרליניש ומחצה. ודינר של' כסף משקל גם כן בזהב בשוה. ויהיה משקל הסלע ד' וחובים או ארבעה דינרין. אם כן יהיה משקל הסלע מן האשטרליניש עשרה שהם ארבעים טורניש רקים. שהם ג' טורניש כסף וד' פשיטין. וחמש סלעים נ' אשטר ליניש שהם כאתים פשיטין שהם יו' טורניש כסף וז' פשיטים. ויהיה הדינר של' זהב שהוא בעל כח' דינרין של כסף כשתהו על ב' וכחצה יעלה ס"ב וחצי והם אשטר ליניש ששים עשרים טורניש כסף ועשרה פשיטין. וזה אינו חולק ע"ל זה שחשבון פרק הזהב הוא שהיה ערך הזקוק תרם פשיטין חלקם ע"ל יב' ויצא ג' טורניש כסף וד' פשיטין. ואל חשבון שכתבנו הנה הערכנו הזקוק נ' טורניש בצמצום שהם תר' פשיטין. לר"ם זל דינר של זהב משקל ב' אשטר ליניש וחצי. ושל כסף משקל אחד אשטרלין ורובע. ואם כן לפי פ' רת"ם אחד מעשרים וארבע בדינר גרסי'. וזה שהוא זל רוצה לכוין הסכמת שני מקראות הנאמרים על קנין הגורן של' ארונה היבוסים ששם בית המקדש מפני זאת הגרמא. ולזה כדי שיחיה הענין יותר מבואר נסדרהו כפי המשך החשבון מכשה למעלה.

הקדמה

כפי ש' החכם
הענין. וכן על
דינר זהב משקל
מחצה כ' כ' כ'
כסף י
נשית כ' כ' כ'
ס' כ' כ'

בידנו שדינר של' כסף הוא אחד מכו' בדינר זהב אם כן למאה דינריו זהב יהיו כד' מאורת דינריו כסף. והם שש מאורת שקלים. וזה כשתחלק כד' מאות על ד' שהוא משקל הסלע בדינרין וכדלעיל ומעתה נצטרף החשבון. המקדש הוא בגורן המלך ארונה היבוסים וקנהו המלך דוד בסוף ימיו ונתן בערכה נסנה של זהב שהיה משקלה חמשים שקל כסף שהם ששים פגורת שקלי כסף לחשבון זה. כיצד דינר זהב משקלו שני אשטרליניש וחצי. ודינר של כסף משקלו חצי מזה שהוא אשטרלין אחד ורביע יהיה לפי חשבון זה שקל כסף משקלו חמש אשטרליניש ושל' זהב משקלו עשרה. ויהיה משקל דינר זהב כמשקל חצי שקל כסף בשוה. בפול' נ' שקלי כסף ע"ל ה' ויהיה ר"ב והם אשטרליניש. והוא משקל נ' שקלי כסף והוא משקל מאה דינריו זהב. נמצא שרוד ע"ה נתן חמשים שקלים זהב שהיה משקלם מאה דינריו זהב שהם ששים ב' מאורת דינריו כסף שהם שש מאורת שקלים. ועכשו יתיימרו שני המקראות הללו שאחר אומר בדברי הימים ויתן דוד לארגן בכקום שקלי זהב משקל שש מאות. וכתוב אחד אומר בסוף ספר שמואל ויקן ארת הגורן וארת הבקר בכסף שקלים חמשים. כלומר שנתן מן הזהב לארונה ע"ל הגורן חמשים שקלים במשקל שקל כסף שהוא ה' אשטרליניש וששים שש מאורת שקל כסף. הרי שמציאות מיוון אלו שני המקראות הכריח רת"ם לשים חלוק הנזכר בין משקל דינר של כסף לדינר של זהב. וכן הדקן בסלעיהם ושאר הפרטים. סכל מקום יראה בסוף ספר שמואל ע"ה שבעת הקנין ההוא עדיין היה ארונה מלך.

ברציה

לדעת כמה עוליה קנין הגורן הקדושה מן הזקוקים ומן השורניש ומן הדרהם

פרק ששה עשר

צ ד

וח' שש מאות שקל כסף כר"ם אינם כי אם ג' מאות של רש"י וקנו ול ואם כן ג' מאות שקלים
הם לרש"י ק"ן אוקיא . חלקם על ח' שהוא מספר אוקיות החקוק והוצא בחלקו הם החוקים
ומה שנשאר לחלקם אוקיות והם יח' זקוקים וששה אוקיא . ולחשבון החוקים ג' טורניש

הם ט' מאות וז' טורניש וחצי . ולשנים דרהם הטורניש הם אלף וח' מאות וע"ה דרהם .
בסבת זכויים פרק בתרא כתוב אחד אומר ויתן דוד לארונה במקום שקלי זהב משקל זהב שש
מאות וכתוב וכן דוד את הגורגותא הבקר בכסף שקלים חמשים הא כיצד גבה מכל שבט

ושבט חמשים שקלים שהם שש מאות רבי מאיר אום משום אבא יוסי בן דוסתאי בקר ועצים
זקוקים מזבח בחמשים וכל הבית בשש מאות . כתוב התם זהב וכתוב הכא כסף אלא אימא
גובה כסף בשש מאות שקלי זהב . ראה איד אמרו לז' על פסוק הכתובי' התם ועל פסוק הכתובי'

הכא ולזה גם כן שם חלוק הר"ם בחלק השני פרק מ"ה בין מדבר ברוח הקודש שהם הכתובים
ובין הכתובי' שהם הנבואים . ואף על פי שכלם קדושים ומפי הגבורה ולזה אמרו פרק בני
העיר וחומשים על גבי נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים על גבי חומשים . ולא קתני

נביאים על גבי כתובים . לר"ם ול חמש סלעים של בין הם כ"ה אשטרלניש שהם ח' טורניש
בסף וד' פשיטין . וכן התן לכל דין ודין חקו על זה הדרך . מנה גדול יהיה לט' טורניש וחצי
פשיטין ורביעי שהם ע"ה דרהם ושתות דרהם וחצי שתות דרהם . מנה קטן ה' טורניש בקירוב

שהם עשרה דרהם אלא מעט . וכן על דרך כך .
נרצה לידע במטבענו מערת המכפלה בכמה קנאה אברהם אבי' ע"ה . ולחשבון
רש"י היה הקנין כ"ה זקוקים שהם אלף ור"ג טורניש שהם אפים זה' מאות דרהם

מיהו פרק השוכר את הפועלים אמרו' וישקול אברהם לעפרון דלא שקל מיניה אלא קינשרא
ותרגום כבר זהב שחור קינשר דהב דמי . ואמרו' פרק יש בכור לכתלה אמר רבי חנינא כר'
בסף האמור בתורה סתם סלעין דנביאים לישוקי דכתובים קינשרין חוץ מכספם של עפרון אף

על פי שכתוב בתורה סתם קינשרין הוא דכתיב ארבע מאות שקל' כסף עובר לסוחר ואיכ'
דוכתא דקרו לקנשרא ויקלא פי' קינשרא מאה סלעים בכל שקל עבר לסוחר שכל מקום
ישוש סוחר מקבלין אותו בתורת שקלים ואיכ' דוכתא וכו' . הילכך קינשרא יחב ליה . ולפי זה

קנאה בארבעים אלף שקל . אם כן אין זה וההפך חסר' .
נרצה לידע דמי מכירת יוסף הצדיק ע"ה שאמר הכתוב בעשרים כסף כבר קדם כי כסף
סלע שקל הכל אחד . אם כן הם סלעים ולפי זה לעבד במכר יוסף לשיטת רש"י

זל בעשרה אוקיא כסף שהם זקוק אחד ורובע שהם ס"ב טורניש וחצי שהם ק"ה דרהם . וכסף
הנזכר עליו סלע היה לאגרה שאם אינו כן אלא שהוא גרה לא יהיה קניינו אלא ז' דרהם וחצי
וזה נמנע . ועד אמרו' בירושלמי מסכת פרק מצרפין דבי בדמה ורבי לוי בשם ריש

לקיש אמ' לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יחא כל אחד ואחד וזה הוד פודה את בנו בעשר'
כסף . ולפי זה הירושלמי כסף האמור לגבי יוסף הוא ז' או דינר . ויבא הענין כעובדא דרב
אשיל דלילי . ולא היו דמי מכירתו אלא חמש סלעים . ורבי' סעד ה' תרגם עשרים דרהם .
גרסינן פרק השותפין שרצו אמ' רב אסיל לעולם אל ימנע אדם עצמו משלושית השקל בשנה

שנאמר והעמרנו עלינו מצות לתת שלישית השקל בשנה יהודה לחשבון הים ג' דרהם
בשנה . גרסינן מסכת ברייתות סוף פרק קמא ועמדו קינן בו ביום ברבעתין פירש הר"ם הוא
רביעי דינר כסף שהוא ששה דרכמונים ולפי' היו שתי תורים או שני בני יונה בדרךמון
וחצי שהעוף האחד יחא בשלשה רביעי דרכמון והדרכמון הוא יד' גרגיר שעורה ע"כ . אם כן
רביעי דינר כסף הוא דרכמון וחצי והם כ"ד גרגיר שעורה . היה שוה לעוף אחד ממטבע

הענין כן נראה
בגמ' ד

פרק ששה עשר

הדרהם רובע דרהם וחצי קירש , גרסינן פרק כסוי הדם , ושפך וכסה מי ששפך יבסת מעשה באחד ששפך וקדם חבירו וכסה וחייבו רג' . ליתן לו עשרה זהובים שכר ברכה יהיה זה בין הדרהם לפי מה שקדם מאתיים ושלשים דרהם , וכוס של ברכה שזוה ארבעים זהובים יהיה תתקב דרהם , פרק שלשה שאכלו אורח מברך כזו שיברך בעל הבית , כתב הראב"ד זל מיתחיו מחכא דאי אמר בעל הבית לא ניהא לי דליברכן אלא אנא מכריכנא ארשות בדיה וקשיא לי ההוא מעשה דמסכת חולין דאם ליה רבי לאותו שבשרו על אויבו שנפל ומת וסעד אצלו אמר ליה ארבעים זהובים אתה נוטל אויבך של ברכה אתה שותה , וכה לו לקנותו ארבעים זהובים והוא שלו אם ירצה ואפשר כפני שבשרו בשורה טובה לז' רצה להעבירו כמנו אלא בדמים עכ' , וחייב עשרה זהובים למו שגזל מצוה מחבירו אצל הרב אלפאס זל אינו קנס אלא דין וכמו שכתב פרק החובל אמר ליה תתרגם מתניתך בשור העומר להריגה ובאילן העומר לקציצה אמר ליה אי הכי מאי קא טעין דאמר אנא בעיננא למעבר האי מצוה כדתניא ושפך וכסה מי ששפך יבסת ומעשה באחד ששפך וקדם חבירו וכסה וחייבו רג' . ליתן עשרה זהובים , איכא מאן דאמר דהאי דחייביה רג' להאי גברא עשרה זהובים קנסא הויא דקנסיה ולא גמרינן מינה לריגא אחרינא , וכד מעיינת בגמרא לא משכחת האי סברא וכי עכ' ומצאתי שמעשה היה באבי חבן שנתן בנו לאחר למולו והקדימו אחר ושאר לו ברך זהובים ובא מעשה לפני רתם והורה שהוא פשור משעם קנס , וכן פעם אחרת קראו לאחר לקרוא בתורה וקדם חבירו ועלה וחייבו שיובא לו תרגול לשחש , מסתברא דכל כי האי הלכה בדברי המחמיר , וזה שהגזול את חברו מצוה לא יהא פחות מחזולו שזה פרושה שחייבוהו להוליכה אחריו אפילו למדי , ואין זה בעד הפרושה אלא כדי שלא יהא רגיל לגזול ואנו נעשה וזל בגזל המצוה שמתן שרין אינו אלא לעולם הבא , עם שרונה לחוב ואישולו , אם כן אין לחקל עליו במה שחייבוהו רבותיו זל , עוד הרי שגזל מאת של תבואה וכו' . אין זה מברך אלא מנאץ שנאמר ובוצע ברך באיץ י' , וכל שכן הגזול מצוה דהוה ליה בידיה מצוה הכאה בעברה וכהלבנת פני חברו , עוד לא יהא דיני ממונות חסור מדיני נפשות , דאמר גזל בחסה והזקינה משלם כשעת הגזלה , ואמר רב פפא לא הזקינה ממש אלא אפילו כחשה , ומסקנא כחשה דלא הדרה , ואם כן זה שנקרא לקרוא בתורה שהוא תקנת נביאים שביניהם ועורא אחריהם ואי אפשר בלא זה יבא אחר ויגזול ואחר כן יפרענו בשחיטת וכסוי התרגול שאם רצה לכלב ישליכנו אחר כל זה דאי בעית אכלי אי בעית לז' אכלי , ושכר מצוה ומצוה אינה נזכרת בתורה עד שדע שגזל לו זאת היא פרענוו בוו .

ואף על פי שנוכל לחבין קצת מתוך ענישן וכמו שהזכיר הרמ"ז בפי אבות , עוד הרי אמרו צריך אדם שיראה עצמו כאלו כל העולם כלו תלוי עליו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לזכות , זה החושף המצוה מאי קסבר דדמא דידיה סומך שפי דילם דחבריה סומק שפי , ואם חושף מצוה לשעם אין חושפין מצוה בלא מעם , וירושלמי תאני מצוה גזולה אסור לברך עליה אמר רבי ארשעיא על שם שנאמר ובוצע ברך באיץ וי' , הא דתימא בתהלה אבל בסוף דמים הוא חייב לו רבי יונה אומר אין עברה מצוה רבי יוסי אומר אין עברה מצוה , אמר רבי אילא אלא המצוה אם עשיתה אותה כמצותך חריק מצוה ואם לאו אינן מצוה , ואחר שחענין כן מה בין גזל מצוה לגזול מצוה כן המצוה , אם כן נראין דברי הר"ף זל .

בין הנהגות
בגמרא

במורה פרק אי זהו נשך חט' בדיני זהב הכור וכן השער ירושלמי אר אבא בר מימנא והוא השער היפה לעולם פחות מכן ווי לזבוז יתר מכן ווי למבנה דינר זהב הוא

פרק ששה עשר

צ ה

הוא כְּתוּבֵי בְּסֵפֶךָ הַכּוּר לְסֵאֵן יֵצֵא כָּל סֵאתָ הַמְעִין סֵאתָ בְּיַעֲרֵי קָמֵר
 חוּמֵר הִיא הַמְדָה חֵיתוּר גְּדוּלָה שְׁבַמְדוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיא מְדָה מְכִילֵת מִשְׁקַל עֵבֶב
 אֶלֶף זוֹ אִם כֵּן שָׂרָה אַחֲזָה זֶרַע חוּמֵר שְׁעוּרִים נִפְדָּה בְּחַמְשִׁים שְׁקֵל כֶּסֶף
 וְיִהְיֶה זֶה סֵלַע וּפְנִדְוִיָן לִשְׁנָה אֶל מֵחַ שְׁנָה וְשֵׁנָה אַחֲרוֹנָה הִיא בְּסֵלַע לְחֹדֶר וְזֶה חֲמִשִּׁים
 שְׁקֵלִים חֲמִשִּׁים מְלָעִים וְהֵם פְּרִיזוֹן חוּמֵר שְׁעוּרִים שֶׁהֵם שְׁלֹשִׁים סֵאֵן תֵּן מִן הַחֲמִשִּׁים מִטְּ לִמְט
 שְׁנָה וְיִשְׁאֵר שְׁקֵל עוֹשֶׂה סִמְנוֹ וּפְנִדְוִיָן יִהְיֶה מֵחַ תֵּן עוֹד לְכָל שְׁנָה פְּנִדְוִיָן וְיִהְיֶה סֵלַע וּפְנִדְוִיָן
 לִשְׁנָה אֵלָּא שְׁנָה אַחַת לְבַר בְּסֵלַע בְּלֹא פְנִדְוִיָן וְזֶה אָף עַל שְׁהַפְּרִיזוֹת שׁוּם

לחך

הוא חֲצֵי חוּמֵר וְהִיא מְדָה מְכִילֵת מִשְׁקַל ל' אֶלֶף זוֹ וְכִמּוּהוּ הִיא פִּסְכַּת
 וְכִרְאִיתָא מִסְכַּת תְּמִיד פֶּחֶ וְקִסְטָא דְמוֹרִיסָא דְעוֹ קוֹרִין ל' קִסְט בְּעַרְבֵי
 בַּפְּחָחוֹת הַקּוֹף וּמִשְׁקֵלוֹ אֶלֶף וַ' מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים דְּרַהֵם וְאִמְרֵי פֶד עֲרִיבֵי פִּסְחִים אֲמַר ר' יִצְחָק
 קִיסְטָא דְמוֹרִיסָא דְהוּת בְּעַפְרֵי הוּת לִזְנָא לְמִקְדָּשָׁא וְכֵה מִשְׁעִרִין רַבִּיעִית לְפִסְחָא

בת

וְאִיפָּה לֵאבָן גִּנְנָאחַ בְּשֵׁרִשִׁים שְׁתֵּי מְדוֹת אִוּ הֵם שְׁוֹת שְׁנֵאֲמַר הָאִיפָּה וְהֵבֵת תּוֹכָן
 אַחַד יִהְיֶה אֵלָּא שְׁהָאִיפָּה מְדַת הַיֵּבֶשׁ וְהֵבֵת מְדַת הַלֵּחַ וְכָל אַחַת מֵהֶם עֲשִׂירִית
 הַחוּמֵר כְּמוֹ שְׁכַתּוּב מַעֲשֵׂר הַחוּמֵר הֵבֵת וְעֲשִׂירִית הַחוּמֵר הָאִיפָּה מִשְׁקַל כֵּה שְׁמוֹדֵרֵךְ בְּכָל
 אַחַת מֵהֶם שֶׁבַע אֲלָפִים וּמֵאוֹתֵים זֶה וְכֵה שְׁאֲמַרְוֵר מְעִיָּתָא הַבַּת בְּוִשְׁלַת עִישׁוּר כִּסְסֵי
 סִימֵן לְבַר מַעֲשֵׂר הַחוּמֵר הַבַּת

עומר

עֲשִׂירִית הָאִיפָּה וְהִיא מְדָה מְכִילֵת ז' מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים זוֹ עֶשְׂרוֹן הוּא הַעוּמֵר
 סֵאתָ שְׁלִישִׁית הָאִיפָּה קָב שְׁשִׁית הָאִיפָּה לֹזֵן רַבִּיעִית קָב וְהוּא שֵׁשׁ בִּיצִים
 מִסְכַּת כִּרְיִיתוֹת פְּרָק קֵמָא הִרְבָּה נִיסִים נַעֲשׂוּ בַשֶּׁמֶן הַמְשֻׁחָה מִתְחַלְתוּ וְעַד סוּפוֹ לֹא הִיָּה אֵלֶּכּ
 יב' לֹזֵן וְכוּ' וְגַבִּי בַר הַנּוּכַח אֲמַרִין עַד דְּכֵלִיא רְגֵלָא דְתֵרְמוּדֵיאִי כְּתִב הֲרָמֵ זֶל שְׁהוּא שְׁעוּר
 חֲצִי שְׁעָה אַחַר שְׁקִיעַת הַחֲמָה אִם כֵּן לְפִי חֲשׁוֹבֵן זֶה שְׁעוּר מְדַת חֲשׁוֹבֵן הוּא שְׁמִינִית בִּיעוּר
 שְׁהוּי אֲמַרְוֵר חֲצִי לֹזֵן שֶׁמֶן לְמִדּוֹת חֲמִנְרוּהָ וְהֵם רֹלְקוֹת מַעֲרַב עַד בִּקְרֵי דְהֵינְנוּ יב' שְׁעוֹת
 וְחֲצִי לֹזֵן הוּא ג' בִּיצִים כָּל ד' שְׁעוֹת בִּיצָה כָּל שְׁעָה רֹבַע בִּיצָה כָּל חֲצִי שְׁעָה שְׁמִינִית בִּיצָה וְזֶה
 לְכָל פְּתִלָּה

שְׁעוֹת יוֹנֵה
 בְּשֵׁן לְמִנְכָּה

כור

הוא חֲמִיִּסֵר וְהוּא ל' סֵאֵן קָפִי זֶה הוּא פְּחוֹת מַעֲשֵׂרוֹן כַּחֲפָא הוּא קָבָה כֵּת
 תְּלָתָא קָפִי וְכִרְאִיתָא פְּרָק הַמּוֹכַר אֵת הַסְּפִינָה עוֹר שֶׁם אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא סֵאתָ
 וְחֲצִי סֵאתָ תְּרַקֵּב וְחֲצִי תְּרַקֵּב קָב וְחֲצִי קָב וְרֹבַע וְתוֹמָן וְחֲצִי תוֹמָן וְעוֹכְלָא וְכִמּוּהוּ הוּא עוֹכְלָא
 אַחַר מִהַמְשָׁה בְּרֹבַע זֶה הַקָּב כִּד בִּיצָה חֲצִי יב' רַבְעוֹ וְשְׁמִינִית ג' חֲצִי שְׁמִינִית בִּיצָה וּמִחֲצָרָה
 עוֹכְלָא בִּיצָה וְחֹמֶשׁ בִּיצָה

ובמשקל

הוּו לְפִי מָה שְׁקֵדִים אִיפָּה ז' אֲלָפִים ור' זֵוֹ סֵאתָ אֲלָפִים ור' מֵאוֹת זוֹ קָב
 ד' מֵאוֹת זוֹ חֲצִי קָב מֵאוֹתֵים זוֹ לְיִשְׂרָאֵל גְּדֵרָה הָרִיק זֵל מֵאוֹת זוֹ וְהוּא
 חֲמִנָה גַם כֵּן אִם כֵּן הִיא רַבִּיעִית הַקָּב שְׁמִינִית הַקָּב חֲמִשִּׁים זוֹ חֲצִי שְׁמִינִית הַקָּב רֵחַ
 זוֹ אֻקְיָא שֶׁל רַמְשֵׁק הִיא מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים דְּרַהֵם אִם כֵּן לְחִשְׁבוֹן זֶה הַלְיִשְׂרָאֵל הִיא שְׁלֹשׁ
 אֻקְיָא מִדְּמַשְׁק בְּשׁוֹת וְחֲצִי קָב וְאֻקְיָא קָב יב' אֻקְיָא וְחֵוֹא לְיִשְׂרָאֵל סֵאתָ לְיִשְׂרָאֵל אִיפָּה
 יח' לְיִשְׂרָאֵל וְהַכֵּל מִדְּמַשְׁק בּוֹמַכְנוּ זֶה

ראחר

שִׁידַעַת כְּמַה קִירֵשׁ יֵשׁ בְּדֵרְהֵם וְדַעַת שְׁהוּוֹ הוּא דְרַהֵם וְחֲצִי תוֹכֵל לְהַעֲרִיךְ
 הַלְיִשְׂרָאֵל כְּכָל מְקוֹם שְׁתַּרְצֵהּ וּבְכָל אֶרֶץ כְּנַעַן מְצִרִים וְסוּרֵיא עוֹשִׂין בְּלְיִשְׂרָאֵל
 שְׁלֹשֶׁת יב' אֻקְיָא אֲבָל מִסְפַּר דְּרַהֵמֵי הָאֻקְיָא כְּהֵרָא כְּהֵרָא וּפְשִׁיחַ זֶה חֵי אֻקְיָאֵת יְדוֹ שְׁלֵם
 לְלוֹד וְשֶׁם סוֹ דְרַהֵם וְשׁוֹי שְׁלִישִׁי דְרַהֵם אַחַר אֻקְיָאֵת בֵּית שְׁאָן וְשִׁבְרֵיא עֵה דְרַהֵם
 אֻקְיָאֵת

פרק ששה עשר

אוקיאת גלעד וארצו ק'רחה . אוקיאת כבל ומצרים יב' דרחה וחציו . והכח ק'ל טרא 4
סוף מסכת בבא בתרא אמר רב פפא פשיטא ספל מלמעלה וקפל מלמטה הכר' הולך אחר
התחתון בעי רב אמי קפל מלמעלה וספל מלמטה מאי מיישיבין לזיבוב או לא תיקו . (פ' ספל
סאה) . (קפל קב ופלא) .

פרט

לפי מקומו פעם הוא חצי מנה . פעם שלשה ביצים . חציים ביצה ומחצה
ואמרינן כל האוכלין מצטרפין לפכול כבחצי פרס וכראיתך סוף מסכת
מקוואות ופרק ככל סעובין . פרק כיצד מברכין כהב רש' פרס ד' ביצים שהאכילה שמונה .
כתב ה"ב תורת הבית כמה שעור אכילת פרס יש אומר ד' ביצים ור"ג ביצים ולזה דעתי נוטה .
וכן פרק כיצד משתפתין כמה שעור חצי פרס שתי ביצים חסר קימא . ובתוכפתא מסכת
מקווא פ"ז וכמה הוא פרס שתי ביצים חסר קימא דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר שתי ביצים
צחוקת רבי שיעור שתי ביצים ועוד .

הין

מדה מחזקת אלף מאתים זו . וכן היו במקדש ביז טני וזולתם . רביעית כלומר
רביעית לוג ביצה ומחצה . וכן התם במדת לח עושה הין וחצי הין ושלישית הין
ורביעית הין . לוג וחצי לוג ורביעית ושמינית ואחה משמונה בשמינית והוה קירטוב . (פ'
לוג) ביצים חציו ג' ביצים . רביעיתו ביצה ומחצה . שמיניתו חצי ביצה ורביעיתה .
ושמינית זה השמינית הוא הקירטוב . אם כן ברביעית יש לו קירטוב ויחרה הקירטוב חצי
שמינית הרביעית .

מקוה

שיש בו ארבעים סאה חסר קירטוב שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין עם
שמראיהם מראה מים פוסלין המקוה . ואלו הוה שאובה שהמשיכו
מעושה כלומר תשעה עשר סאין ור"א מי גשמים לדברי הכר' הוה ליה מקוה כשר .
וכן פסק רב אחא משבחא . והראב"ד זל בספ' בעלי הנפש . אבל הרשב"א זל כתב בתשובה
מגדולי הפוסקים יש שהכשירו אפילו כולה . וכן ה"רף זל גרים בדרכ דימי בכולה ע"כ וההיא
דרב דימי מסכת תמורה פ"ק רבי אחא רב דימי אמ' רבי יוחנן שאובה שהמשיכו כולה שהורה
נמצא שר"ף זל גרים בה כולה . והראב"ד זל לא גרים כולה . וזה לדברי הר' שלמה ואף על
פי שהוא זל אומר שסומכין על ראם והראב"ד זל . ומסתבר שאין הפרש בהכשר המשכה בין
שאובה על ידי כלים שנפלו מאליהם בצינור ובין שנשאבו ע"י ידי אדם והכשר המשכה
דמוכר מסכת תמורה בשאובה בכתף משתעי דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר מקוה שיש
בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה והן טהורין
שהשאובה מטהרת ברובה ובהמשכה . אלמא אפילו המשכה דשאובה שבכתף הכשירו .
זרבי' שמשון סובר דשאובה בכתף אפילו בקרקע פסולה . ומה שאמרתי לדברי הרב רבי
שלמה מפני שבהלכות ה"רף זל פרק ידיעות בהרבה ספרים לא ימצא שם כולה אלא סתם .
וכן נמי כתב עליו הראב"ד בספ' בעלי הנפש דבר זה לשונו הנה זה קשיא על דברי הרב
רבי יצחק אל פסי זל שכתב על השאובה שהמשיכו כולה שהיא טהורה להטביל בה . אם כן
אין ספק שה"רף גרים כולה . וכן קבלתי מרבותי . ולשון הר"ב זל פרק המוכר את הבית
ונרא שרבינו הגדול זל שהכשיר כולה שאובה בהמשכה סובר דשאובה לאו דאורייתא .
אבל הגאונים זל לא הכשירו אלא כרבייה והמשכה . ואין כאן מקום להאריך בהו ואפילו
לדבריהם משמע דשאובה דרבנן היא לגמרי ואפילו להטביל בה ע"כ . והר"מ קצוץ זל בכמות
דמ"ח בשם רבי יצחק בר' שמואל הביא ראיה על כולה שהיא כשרה . וכן רבי האיני גאון זל
וכן נמי כתב הר"ב זל הך לשונו אם ממלא בכלי ושוףך והמים וזחלין והולכין למקום אחד

הרי זה מקוה כשרי כתב הרמב"ן ז"ל על צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו
 ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה אינו פוסל כלל את המקוה ואפילו לכתחלה ושעמ' משום
 דשאובה לאו דאורייתא וכשם שאין פוסל כך הוא משל' למקוה ועושה מקוה שלם הר"ן צנור
 ע"כ, ומ"ל לכתחלה טוב הוא לחוש לדברי הגאונים ז"ל, וגדולי המפרשים שהסכימו
 דכולה שאובה דרבנן לפי שלא נאסרו השאובין אלא משום גזרת כלים בלבד דמקוה בעונן
 בקרקע דומיא דמעין הא שאובה כלה בקרקע דאורייתא משרא שריא וכדאמרו' פרק הסוכר
 את הבית שאני שאובה דרבנן, וכן בפסחים משקה כי משבחיא, והתם כלם שאובין נינהו
 והניא בתוספת מקוה שהניחו דיקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שספק מיב שאובין וחוקר
 המקוואות כשרות כדקתני ריקן ולא קא תני חסר ומצאו שלם ש"מ שלא היו בו מיב כלל
 כשהניחו ואפילו הכי כשבא ומצאו מלא כשר מן הספק לפי שהשאובה ואפילו כולה אינה לא
 מדרבנן וספקא דרבנן לקולא, ורבי' שמשון הביא בפירושו דבר זה לשונו ירושלמי מסכת
 ע"ז פרק בתרא דמדור כותאי בשאובה דפסולה, מכלל דהווא דאורייתא ולזה אמר' לקמן
 ומקוואותיה שחורין, ומשמע משום דשאובה דאורייתא מרמזו בה כותאי, ויש לדחותה
 דלעולם לא מודו ומ"מ משהר"ן מספק משום דשאובה דרבנן וכדאיתא במרוכה ע"כ, והכי
 תניא התם והרי צינור דאיכא שני השם דמעיקרא קצעתא וחתתא צינור ותכן צינור שחקקו
 ולבסוף קבעו פוסל את המקוה, קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה ואי אמרת שני
 השם מילת' היא כי קבעו ולבסוף חקקו נמי ליפסל שאני שאובה דמדרבנן הוא, אי הכי אפילו
 חקקו ולבסוף קבעו נמי שאני התם דאיכא תורת כלי עליו בתלש, פרש"י ז"ל קבעו ולבסוף
 חקקו דלאו כלי הוא אלא ארעא תמיכתא הוא, כתב המ"ו הלכות עירובין והרביעית מזוהרת
 מן המים או מן היין משקל י"ז דיגרון וחצי בקירוב, והלשוא האמורה בכל מקום מלא שתי
 רביעיות שהם משקל כ"ז דרהם וחצי ושני שעורה וחצי שעורה, ויצא לך זה בשתכה י"ז דיגרון
 וחצי על צ"ו שהם שעורות הדיגרי היוצא מתכפל חלקהו על ס"א שהם שעורות הדרהם לר"ם
 והיוצא הוא המבוקש

נמצא

רביעיות לוג משקל כ"ז דרהם וד' קירט, לדברי הר"ם, ורביעיות קב לפי שעור
 רבי יונה אבן גנאח ז"ל מאיפ"ה לסארה ומסארה לקב ומכאן לחצי קב ומחצי קב
 לרובע קב ויהי רובע קב מאה וזו שהם ק"ן דרהם, ויהי חמשת רובעים ת"ק זה שהם תש"כ
 דרהם מצריים, והנה כתבנו בשם הר"ם בפרק קודם זה ששעור חלה במדה שעשה מחזיק ה'
 מאות וב' דרכמונים מצריים, ובממונא לעי' גבי דין המשרה אשתו הלכנו בששת רבי יונה
 ולסוף הקדמתו למס' מנחות כתב ז"ל וכבר זכרתי בתחלת מסכת עיריות שאני עשיתי מדרת
 חרביני ודקדקתי בה כל מה שאפשר לי וזכרתי שמצאתי מחזקת מן היין קרוב לכו' דרכמונים
 מצריים ורגורים לא הששתי להם למיעוטן ויהי משקל מרה שמחזיק הלוג מן היין או השמן
 כפי מה שמצאתי ק"ד דרכמונים מצריים ע"כ, הרופא הזה לא השוה יחד בספרו משקל היין
 והשמן שאמר מדת אלוס מלא שמן משקלו ט' ליטרין ומלא יין משקלו עשרה ליטרין, כתב
 הרמב"ן ז"ל רביעיות הוא נ"א ארגונק ואם כן הלוג הוא ר"ד ושעור חלה אלה ועשרים

נחזור

לעניינינו, מעשר בהמה מסכת בכורות פ"ט ברישא מעשר בהמה נהג בארץ
 ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית וזהו לדין תורה אבל החמ"ס גזרו
 שמה יאכלנו שלא במומים כפני שאין אצלנו מקדש שהרי דינו אם הוא תם מקריבין ממנו
 חלבו דמנו ואוכלין אותו הבעלים בירושלם, ואם אירע בו מום יאכל בטומאה בכל מקום
 ואסרו שאינו נהג אלא בפני הבית וכשהיה שם מקדש בניו נהג בארץ ובחוצה לארץ.

פרק ששה עשר

בכור

בהמה הם שנים בכור בהמה שהורה והוא בקר וצאן, ובכור בחמה טמאה והוא
 מין אחד לבד והוא החמור, והבכור השלושי הוא בכור אדם, ושלתם כפסוק
 כל פטר רחם לכל בשר וכו', בכור בהמה שהורה אמרו בספרי שאינו נוהג אלא בארץ יבול
 היא אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ תל ואכלת לנבי יי' אהיך מעשה דגנך תירושך וצאתך
 ובכורות בקרד וצאנך טמקום שאתה נביא מעשר דגן אתה מביא בכורות מחוצה לארץ
 שאין אתה מביא מעשר דגן אין אתה מביא בכורות, וכן היא סוף מסכת חלה בן אטישם העלה
 בכורות מבבל ולא קבלו ממנו, והתם בכורות גרסי' לא בכורים, וכן פי' שם הר"ם זל ומיהו
 לפי הנראה מן המשנה ההיא בכורים גרסינן לא בכורות, דבכורים קא משתעי דאמרינן
 אנשי הצבועים הביאו בכוריהם קודם עצרת ולא קבלו מהב' מפני הכתוב שבתורה וחד
 הקציר בכורי מעשר וכו' בן אטישם העלה בכוריו מבבל ולא קבלו ממנו, וסוף הכהן הביא
 בכוריו יין ושמן ולא קבלו ממנו אם כן אלו שני המעשים בבכורים קא מיירו, אבל על
 כרחין ההוא רבן אטישם בכורות קא מיירי דהכי אמרו מסכת תמורה פרק אלו קשרים ובאין
 מחוצה לארץ לארץ חוץ מן הבכור והמעשר אם באותמימים יקרבו ואם בעלי מומין יאכלו
 במוסן לבעלים, ואמרינן בגמרא ורמינהו בן אטישם העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו
 אמר רב ששת לא קשיא הא רבי עקיבא הא רבי ישמעאל, ופי' הר"ם דרבי ישמעאל גרחת
 היא דאית ליה הא דמתני' לפי שאין בכור בא מחוצה לארץ, גם התם מסכת חלה דחק הרב
 זל עצמו ופי' הקיא דבן אטישם בכורות וההיא דיוסף הכהן בבכורים, ומגדולי הגאונים
 זל פסקו שהבכור נוהג בחוצה לארץ, והכי נמי אמרו מסכת סנהדרין פרק קמא בן אחותי
 זורר לבבל יורה יורה ידן ודן יתיר בכורות אל יתיר, אם מן הבכור נוהג בחוצה לארץ,
 ובבכור כתב הרב זל הלכות בכורים פ"ב אין הבכורים נוהגין אלא בפני הבית ובארץ ישראל
 בלבד שנאמר ראשית בכורי ארמתך וכו', ומביאין בכורים מדבריהם מערי מיתון ועוג
 וסוריא אבל עמון ומואב וכו', סוף פרק עד כמה ומסכת נגעים סוף פ"ב כל הבכורות אדם רואה
 חוץ מבכורי עצמו, מסכת תמורה ריש פרק כיצד מערימין אמר רב יהודה מותר להטיל כוס
 בבכורות קודם שיצאו לאויר העולם, ומוקים לה בזמן שאין בית המקדש קיים, רבי האי
 גאון כתב בספ' מקח וממכר שער נו' הבכור קדושתו מרחם ונוהגת בגלות בזמן הזה, וכל
 בכורתם שאין בו שום מום הרי הוא לתמן והוא רשאי למכרו אבל אין לו רשות לשחטו לא
 הוא ולא הלוקחו ממנו, וכן אסור להשתמש בו שום תשמיש ואם כת קובחין אוחז כדגרסינן
 מסכת תמורה פ"ק הבכור מוכרין אותו תם חי ובער' כוס חיושוחו ואי מתרמי ביה טובס הרי
 הוא נכסי כהן יש לו לאכלו ולמכרו למי שישחטנו ולמי שיאכלנו ואין ב"ד רשאי להניחו
 לישראל לשוחטו במומו אלא עד שיהיה כהן עמו שיאמר אני מכרתיו לו במומו זה
 כדגרסינן סוף פ' כל פסולי המוקדשין אמר רב יהודה אין רואין בכור ישראל אלא אם כן
 יש כהן עמו, ומותר למכרו לתמן ולישראל יחרו ואף על פי שאמרו מסכת תמורה אסור
 רב חסדא לא שנו אלא כהן אכל כהן לישראל אסור למכור, הרי אמרו שאין הלכת
 בן דגריסין מר זוטרא איקלע לבי רב אשי אמר ליה טעים מר מדי צבת ליה אומצא אמר ליה
 ליכול מר משום דבוכרא הוא אמר ליה מנא לך הא אמר ליה מכתן ובנתיה אמר לו והא אמר
 רב חסדא מכתן לישראל אסור אמר ליה לא שמיע לי כלומר לא סבירא לו, ואסור למכור
 בכור לגוי בין חי ובין שחוט בין תם בין בעל מום כל עקר, וחלבו מותר למכרו לגוי כדתנן
 בפסולי המוקדשין נמכרין באשלין ונשחטין באקלים ונככרים בלטיא חוץ מן הבכור ומן
 המעשר שהבאתן לבעלים עכ', כתב רב אחא משבחה פרשת בא אל פרעה נבי בכור בזמן
 שאין

שאין

פרק ששה עשר צו

שאין בית המקדש קיים תם קאי ורעי ער דנפיל ביה בום וכאכל לכהנים ונראה שפסק ההיא דרב הסודא ומהוהא איתו ול' ההיא דאמי ורבינא חזי בוכרא רבי נשיאה הוה והאי על כרחי כרב אשי איתא דאי לאו הכי למאי איצטריבא ליה לא מי ביקור דהא אין לישראל חלק בו ואפילו ברמיה ובתר הכי בסוף דבריו ול' הכי כל הענין כמו שכתבו הגאון דב"ה הא"י ול' כתב החסיד הר' יונה ול' בכור בהכה מהורה בזמן הזה אסור באכילה ובתנאה עד שפול בו מום מעצמו נפל בו כותבו לכתן לשחשו ולאכלו והכתן יכול להאכל ממנו לישראל והמסומן הם מומין גדולים ונכרים כגון נקטעה ידו גשברה רגלו בסמית עינו.

בכור

בהמה טמאה הוא פטר רחם והוא שנפדוהו בשה לברו ול' בזולתו וינתן לכתן והוא שאמר הכתוב ופטר חמור תפדה בשה ואמרו סוף מסכ' חלה ואלו ניתנין לכתן החרטין והבכורות ופריון הבן ופריון פטר חמור הזרוע הלחיים והקיבת וראשות הגז ושמן שריפה ופי' הר"מ והטעם שלא נקדים באלו המתנות בתן חבר על זולתו לפי שאין בהם קדושה ולא נחוש שמא ישמאום עם הארץ פטר חמור אם לא יפדה בשה וערפתו ואם ערפו מעין קבורה והוא מכלל איסורי הנאה ופריונו בשה אף על פי שאינו בשויו כדאמר רב יוסף פשרוא בר דנקא כלומר שהכתוש שוה שותת דינר שהוא מעה וכן נפדוהו בכל מדי בשויו אם אין לו שח ואפילו בכישא דירקא וכדאיתא מסכת בכורות סוף פרק קמא רב נחמן בריה דרב יוסף פרוק בשלקי בשויו פי' עשבים שלוקות כתב הר"מ הלכות בכורים פ"ב ושתי מצות אלו נזהרות בכל מקום ובכל זמן ומצות פדיה קודמת למצות ערופה ובס' המצות כתב נל' ויש למקשה שיקשה ויאמר לאי זה דבר מנית פדיונו וערופתו שתי מצות ולא תמנה אותם מצוה אחת ותהיה ערופתו מדין המצוה כמו שקבלת בשורש הרביעי חכה יודע האל כי צדיק יהיה מחייב זה לולית שמצאנו לרבינו ול' לשון יורה על היותם שתי מצות והוא אמרם מצות פדיה קודמת למצות ערופה מצות יבום קודמת למצוה הליצה וכמו שהיבמה אם ליבום אם לחליצה היבום מצוה והחליצה מצוה כל אחת מצוה בפני עצמה כן פטר חמור אם לפדיה או לערופה וזו מצוה חכמים ול' הקרימו במשנתם בפרק קמא באורי פטר חמור לבאורי ענין בכור בהמה מהורה משום דלא נפישו מיליה.

פריון

בכור אדם הוא שנאמר וכל בכור בניך תפדה ומצוה זו נחתת בכל מקום ובכל זמן ובאורה מסכת קדושין פרק קמא ואבי הבן מברך שתי וכדאיתא סוף מסכת פסחים והם אקבו על פריון הבן ושהחייבו האב נותן לכתן חמש סלעים לפריון הבן והכתן מברך על כוס כורא פרי הגפן וכורא עצי בשמים ואחר באי אמר אשר קדש עובר במעי אמו לארבעים יום חלק לו את אכריו מאתים וארבעים ושמונה אברי ואחר כך נפת בו נשמה שנאמר ופת באפיו נשמת חיים עור ובשר הליבשו ובעצמות וגידים סוככו שנאמר עור ובשר הליבשו ובעצמות וגידים הסוככו וצוה לו מאכל ומשתה דבש וחלב להתענו בו וחסן לו שני מלאכי השרת לשמרו בתוך מעי אמו כמו שכתוב חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרת רוחי יתו רצון מלפניך שכשם שהנכסחו לפריון הבן כן הנכסיהו לתורה ולהנפת ולמעשים טובים באי מקדש בכורי ישראל ופדיונם אבי הבן אומר זה בני בכורי והוה ראשית אובי פי שנים ראוי לתת לו שכך כתוב בתור' משה להח' לופי שנים וכו' ואמו אומרת זה בני בכורי אשר בפתח הקבה דלתי בשני חמש סלעים נתחייבנו לכתן לפדותו ממנו שכך היא גזרת מלך אך פדה תפדה את בכור האדם ופרויו מכן חדש תפדה ולקחת חמשת שקלים לגלגל' ואחר כך מברך הכהן הנער כנסת ידו וקורא עליו פסוקים של ברכה זהו סדר הפריון וכל שנתן חמש סלעים או שוויהם לכתן הכהן

א"י קדושין כ"ב

פרק שבעה עשר

רשאי לתחורר מהם כמה שירצה בין כלן בין מקצתן שאחר שזכה בהם מתנה הוא דקא ויחי
 מדידות אבל אינו רשאי לקבל מה שאינו שווה חמש סלעים בחמש סלעים לא אם בן הוא
 בהן שהוא אדם חשוב שנרעהו שאם הוצרך לאותו דבר היתה נותן ומקרב עד כדי אותו סך
 כשליש נאה לתלמיד חכם רמצי אמר לדידי שווה לי חמש סלעים וכדאיתא מסכת קרושין
 ואם שווה חמש סלעים אין צריך שומא ואם אינו שווה אף על פי ששווה לכהן כדאמרין צריך
 לעשותו שומא כיצד אל יאמר לו זה לפדיון בני אלא זה בחמש סלעים לפדיון בני וכדאיתא
 התם כתב רש"י ז"ל בספ' האורה ובכל שיישר בעיני הכהן יכול לפדות מסנו ברצון הכהן
 אפילו בפת ואפילו בבגד וכן הלכה ע"כ וכן מותר להתנות עמו ולומר הילך חמש סלעים
 כפדיון בני על מנת שתחזירנה לי משום דכל האומר על מנת כאומר מעכשו דמי וכדאיתא
 דיש פרק האשה נקנית הילך מנה על מנת שתחזירנה אמ' רבא במכר לא קנה באשה אינה
 מקודשת בבכור אינו פדוי ואקשינן והא אמר רבא כל האומר על מנת כאומר מעכשו דמי
 ואקשינן אמר רב אשי בכלהו קני לבר מאשה גזרה שמה ואמרו אשה נקנית במלפין
 ודוקא בעל מנת ומשום דבמעכשו דמי אבל האומר הא לך חמש סלעים כפדיון בני ואתה
 תחזירם לי וכיוצא בו ושלם בעל מנת אין בגו פדוי ואפילו לא אמר מדי אלא שדעתו
 שיחזירם לו הכתן כלן או מקצתם ולולי זה לא היה בותבן לכהן כזה אפילו לא החזיר לו הכהן
 בלום אין בגו פדוי כדאמרין פרקי יש בכור לנחלה רב כהנא הוה רגיל דשקיל ומהדר חזייה
 לחהוא גברא דהוה קא אזיל ואתי לקמיה אמר ליה לא גמרת ויהבת לי מידעם הילך ואין בנד
 פדוי ומצאתי שנהגו רבותינו בעלי הישיבות לפדיון הבן מביאין בוס יין והדם ומברכין על
 כל אחד ואחר כן כברך הכהן אשר קדש עובר במעי אמו וכו' וזה בשם זמלכות כתב
 ח"ר משה בר' יהודה דבכל סעודת מצוה נגון פדיון הבן וכיוצא בו מברכין שהשמהו במעונו
 דהא גבי שבוע הבן אי לאו דשרייה בעצרא דינוקא הו' מברכין לפי גבי פדיון הבן וכיוצא בן
 דליכא למימר הכי מברכין

בפעולה
 גינתן בין חז
 הנהלת ביעונו

פרק השבעה עשר

לבאר שהחלה ותרומה גדולה אינם אלא מן המוקף והכרזת ההכשר החלה
 היא שנקראת תרומה דכתיב חלה תרימו תרומה ותרומה גדולה אינה אלא
 מן המוקף כלומר מוקף ומכוסם במקום אחד וסמוך לתבואה שתורם עליה כדגן מן הגורן
 וכמלאה מן היקב ולא שיוציא מה על זה שהוא במקום אחר לא בחלה ולא בתרומה הרי
 זה אסור לכתחלה וכבר אמרו לא בחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף מיהו אם
 הפריש תרומתו תרום והוא שיהיה המפורש שמור לאפקוי מי שהיה שעון כדי יין או כדי שמן
 וראה שהם משתברין ואמר הרי הן תרומה על פירות שהם בביתו לא אמר בלום והשעם
 שתרומה זו אינה אלא מן המוקף לפי שהיא נישלת באומר ואם אינו מוקף לא יכוין השעור
 גם יש בו טעם זולת זה אבל תרומת מעשר מפרישין אותה שלא מן המוקף אלא אף על פי
 שיהיה זה במדינה זו וזה במדינה אחרת והיינו דאמרין בספרי כל התורה כלה מלמדת
 ולמדה חוץ מתרומת מעשר שמלמדת ואינה למדה שהיא נתרמת שלא מן המוקף דכתיב
 סכל מעשרותיכם תרימו כלומר אחד על הכל באי זה מקום שיהיה אף על פי שאינו מוקף
 ומלמדת שאין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף דכתיב והתרומתם ממנו כלומר ממנו מן
 המוקף

פרק שבעה עשר

המוקף / כתב הרמ ותלמידיו חכמים אין תורמין אלא מן המוקף ואפילו תרומת מעשר /
 ושמה כתב זה וז' משום הויה דפרק כל חגש בסופא דאמרי על תרומת מעשר וכי נחשדו
 חברים לתרום שלא מן המוקף / וכתב הראב"ד זל שהלוי הוא שאינו תורם אלא מן המוקף
 ועליו נאם והרמותם ממנו כלומר מן המחובר והטעם שמה ישכח ויעשה את התרום תרומת
 מעשר על מקום אחר / אבל ישראל התורם תרומת מעשר תורם שלא מן המוקף שאין
 לחוש בכך / מסתברא של צורך שבת תורם שלא מן המוקף וכמעשה דרבי ינאי פר' האשה
 רבה שתרם לצורך שבת שלא מן המוקף / דרבי ינאי הוה ליה ההוא ארוסא דהוה מייתי ליה
 כנתא דפירי כל מעלי שבתא ההוא יוסא נגה ליה ולא אתא שקל עשר מפירו דביתיה אתא
 לקמיה דרבי חייא אמר ליה שפיר עברת / דתני למען תלמד לירא וכ' אלו שבתות וימים
 טובים למאי הלכתא אלימא לעשוירי ומיכל איצטריך קרא למשרי שלטול דרבנן אלא לאו
 כי האי גונא / ואמרי פרק ככל מערבין רבי סבר ניתא ליה לחבר דלעביד איהו איסורא
 קלילא ולא ליעבדיה לעם הארץ איסורא רבה ומוקמינן לה כשהאיסור שבב' לירי עם הארץ
 הוא על ידי החבר כי הויה דאמר ליה לך ולקט לך כלכלה של תאנים מתאנתי / דאמרינן
 יש לו לחבר לעשר עליה שלא מן המוקף כדי שלא יאכל עם הארץ תאני בלא מעשר ונמצא
 עובר על ידי החבר / והויה לה כרבי ואף על גב דפליג עליה דאבוח דאמרינן התם האומר
 לחברו צא לקט לך תאנים מתאנתי אוכל מהם עראי ומעשרן ודאי מלא לך כלכלה זו תאנים
 מתאנתי אוכל מהם עראי ב"דא בעם הארץ אבל בחבר אוכל אינו צריך לעשר דברו ר' רבי
 שמעון בן גמליאל אוסר ב"דא בעם הארץ אבל בחבר לא יאכל עד שיעשר לפי שלא נחשדו
 חברים לתרום שלא מן המוקף אמ' רבי נראין דרבי מדברי אבא מוטב שיחשדו חברי לתרום
 שלא מן המוקף ולא יאכילו לעמי הארץ טבליים / פרשי זל יצא ולקט ולא נתן כרה בלקשתו
 ולזה יאכל המלקט מן הנלקטות עראי בלא מעשר וכשבא לאכלן קבע מעשרן ודאי ותורם
 שאין ספק לומר שמה בעל הבית עשר עליהם ממקום אחר דהא לא ידע כמה לקט / מלא
 לך כלכלה זו והואל יודע כמה הוא יש לומר שמה זה הנותן חשש שבב' יסמוך הלקט על
 שאתן לו דבר החר ומעשר עליה ממקום אחר שלא יאכל המלקט טבל על ידו / הילכך
 המלקט אוכל עראי בלא מעשר וכשבא לאכלן קבע אין צריך לעשרו אלא דמאי / ויאכל
 מעשר הלוי והעני כשאר הלווקחי' מעם הארץ שאנו מחזיקים בספק מעושר ואף אלו ספק
 מעושרין הם / ב"דא דספק מעושרין הם ודמאי מיהא בעי אפרשי בעם הארץ שהנותן עם
 הארץ שלא ידע שאסור לתרום שלא מן המוקף אבל אם חבר הוא ודאי מעושרין הם ואפילו
 דמאי אין צריך לעשר / ורשב"ג אומר ב"דא דסגו בדמאי על מאי דאמרי' מסכת שבת ברישא
 וזי אומרי' לו לאדם לך וחטוא בשביל שתזכה את חברך / הקשה עליהם מההיא דרבי
 דניחא ליה לחבר / ותירץ דשאני התם שעל ידו הוא עושה שאומר לו מלא כלכלה זו
 תאנים מתאנתי / פרק המפקיד המפקיד פירות אצל חברו אפילו חן אכודים הרי זה ל"ג יגע
 בהם / ואמרי' בגמרא מאי טעמא לא יגע בהם רב נחמן אמ' חיישינן שמא עשאן בעל הבית
 תרומה ומעשר ממקום אחר / ואם תאמר הא לא נחשדו חברים זל דכילא נחשדו הם
 מדבר שאינו ברשותו שאינו יכול ליקחנו אבל הכא הא איתיה ברשותה כל אימת דבעי וחיב
 ליה הנפקד / אי נמי הם מדבר שלא בא לידו לעולם / וא"ר דמשאן תורמין אלא מן המוקף
 הם בחול אבל בערב שבת ספני כבודו תורמין / ואית דלא גרימינן תרומה ולא קשיא להו
 מידי / תוספות הביא מינין הרבה בקופה כרוב מלמעלה וכרוב מלמטה וסין אחר באכצע
 לא יתרום מן העליון על התחתון אלא אם כן הקף / חמשה צבורין בגורן תורם מאחד על

עמא לחבר
 לז' עשרי חייב
 אפ"ר ק"ל א"ל
 דע"כ א"ל
 אפ"ר וכו'

הכל . אמר רבי אימתי בזמן שעקר הגורן קיים אין עקר הגורן קיים תורם מכלל אחד ואחד
 חסכנים פירותיו לתוך ביתו אף על פי שמפוזרים תורם מאחד על הכל . שתי מגורות בעליה
 אחת תורם מכלל אחת ואחת . סקי תבואה ועגולי דבלה וחביות של גרוגרות מלן בחקפה אחת
 תורמין ומעשרין מזה על זה . תורמין מן הערימה על הכרי אבל איפכא לא . סלי תאנים
 וסלי גרוגרות כלן שוין תורמין מזה על זה .

בהכשר

תרומה טהורה שלא הוכשרה באחד משבעה משקין שהם היין . הטל .
 הסיס . השמן . החלב . הדם . ודבש תמרים . וכדאי מסכת משניות
 פרק בתרא אסורה כאכילה אפילו לכהן בזמן הזה שאין לנו הזאה וכולן טמאין . וכן אינו יכול
 לשרפה שאין שורפין את הטהורה . ואע"ג דאמר' מסכת פסחים פ"ג ארבעה עשר שהל להיות
 בשבת כבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרובות תלויות טבאות וטהורות התם בלאו
 הכי נמי אזלא לאיבוד משום איכו' חמץ . ואית דכפרשי' דהרומה טהור' בשעה ששית אסורת
 מדרבנן ושורפין לה עם הטמאה דאורייתא ומשויה לה שנית דאורייתא דמן התורה אוכל
 מטמאה אוכל ומתחלה הויא טהורה לגמרי . והא דהנן מסכת טהרות פ"ד על ששה ספקות
 שורפין את התרומה . מיירי בתרומה דרבנן דכיון דטמאה בספק הקלו לשרפן מר' שאין כן
 בטהורה גמורה . אבל אספק ספקא לא שרפינן תרוסה וכדאיתא מסכת נדה פרק כבוד
 כותים . כתב ה"ב התרומה וכן אסור לגרום לה טמאה מרמתיב משמרת תרומותי שצריך
 לשמרה מטמאה וה"ה מאבוד . הראיה דאמר' פרק חלק גבי עיר הנדחת ותרומות יקבאו אבל
 לשרפה עם שלל העיר אסור ומה אם היא טהורה שלא הוכשרה יקברנה ולא יתגנה בכלי
 שלא תמצא ויבא לידי תקלה שיאכלנה . ואע"ג דאסור לגרום טמאה לחולין שבארץ ישראל
 מן התורה מותר להכשירה קודם הפרשתה במעט ולאחר שבא להם חיוב חלה דהיינו לאחרי
 גלגול לאחרי חיוב תרוסה דהיינו לאחר מירוח החולין הטבולין לחלה כהלה דמו . וז"ל בזמן
 הזה ולא קדשה לעתיד לבא ותרוסה בזמן הזה דרבנן כיון שאין לה אוכלין אם היתה טהורה
 מותר להכשיר והתא טמאה בהפרשת' שלא יכשל בה עור הכהן וישרפנה ויהנה ממנה בשעת
 ישריפה דדרשינן נתתי לך שלך התא להסיקה תחת תבשילך . דאי לא תיט' הכי תמה על עצמך
 היאך לטיין שום עסה בארץ ישראל עכשו שאין לנו שום הזאה וכלכו טמאים הלא אסור לגרום
 טמאה לחולין שבארץ ישראל אלא כיון דבזמן הזה חלה ותרוסה דרבנן הקלו חכמים היכא
 דלא אפשר לתקן . מיהו מזה יש לומר דקודם חיוב חלה דהיינו קודם גלגול אין קפידה בגרם
 טמאה שלה ע"ב . אבל הר"מ כתב פ"ז שמוותר לגרום טמאה לחולין שבארץ ישראל . והכי
 אית' נמי מס' נדה פ"ק דאמר' נולד לו ספק טמאה עד שלא גילגלה תעשה בטמאה משגלגלה
 תעשה בטהרה עד שלא גלגלה תעשה בטמאה חולי' נינהו ומותר לגרום טמאה לחולין
 שבארץ ישראל משגלגלה תעשה בטהרה חולין הטבולין לחלה נינהו וחולין הטבולין לחלה
 כחלה דמו ואסור לגרום טמאה לחלה . והכי נמי נפקא לן סתהוספתא דאמר' ובה' אומר'
 אף למעשה זכרונה פרק ל"ו . וטומאת חולין שבארץ ישראל אסורא דרבנן הוא וכיון שכולך
 להם ספק טמאה ואי אפשר לאכלן עוד בטהרה מותר לשמאם טמאה ודאית' . טהור קודש
 מה"ר איעזר זק"ל הכי נמי כתב בהלכותיו ואע"ג דאין בוצרין עם ישראל העושה פירותיו בטמאה
 משום דהוי מסייע ידי עובדי עברה אף כי מותר לגרום טמאה לחולין שבארץ ישראל . ריש
 פרק המצניע גבי זרק כזית תרומה לבית טמא מהו . זכרנו שלא אמרו אסור לגרום טמאה
 לחולין בארץ ישראל לא בשיש להם שיעור לשמא אחרים ובשבל' שלא ילכו וישמאו אוכלין
 הרבה אבל פחות מכביצה שאינו מטמא אחרים לא גזרו . ואמר' מסכת טהרות בריש פרק

שני אף על פי שיש בו כביצה הוא טמא והכל טהור . אלמא דפחות מכביצה מקבל טומאה ואינו מטמא אחרים ורבנות דאף על פי הוא דאפילו בכביצה אינו כשטמא , וירושלמי אמר רבי יוסי בשם רבי הילא בדין היה שישטמא אדם שבלו דבר תורה דכתיב ואני הנגה נתתו לך את משמרת תרומותי תרומה עריכה שימור ואין שבל צריך שימור ומה אני מקים ונתתם מסנו את תרומת יי' לאהרן הכהן עשה שינתן לאהרן הכהן ככהנתו ובאלו הואיל ואי אתה יוכל ליתנו לאהרן הכהן ככהנתו רשאי אתה לשמאו , תוספתא מסכת מכשירין פ"ד הפירות בכל בקום הדין בחזקת טהרה אחר הגוי ואמר המין ואחד ישראל אף על פי שאמרו אין אדם רשאי לשטמא את פירותיו התיירו לבעל הבית שהיא כשטמא דבר כועש ונותן לתוך כפישה .

הפרק השמונה עשר

בביאור דינו תרומה גדולה , התרומה אפילו היא טמאה מפרישין אותה ותנתן לכהן ואף על פי שהוא טמא שראויה לו היא להסיקה תחת תבשילו והראיה על זה דאמרינן הלוקח יין מבין הבתיים אוכר שני לגון שאני עתיר להפריש הרי הן תרומה ועשרה מעשר ראשון ותשעה מעשר שני וכחל ושותה , וזה בלוקח סך הכותיים שהם טמאים ואפילו הכי צריך להפריש תרומה גדולה .

שעורה אמרו ל בינונית אחד מחמשי' ומסתברא שהיא בתרומה טהורה או בשטמא באונס דאלו בשטמא בשוגג אחד מששים , הסכים בזה מהר"ב , ומיהו הר"ם מנה באונס עם אותן של ששים , והתוספתא פה לא זכרו דאמרי' אלו נושלין אחד מששים גדולי תרומה וערובי תרומה ותרומה שנשטמאת בשוגג תרומת הקדש תרומת חוצה לארץ הקצח הכלוסין חחרובין גמיות תרומותין ושעורים אדומיות תרומת עציץ שאינו נקוב אפישרופוס שתורם פירות בעד היתומים , תרומה גדולה אין הכל כשרין להפרישה דהכי תני' חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה החרש והשוטה והקטן והתורם שאינו שלף שלא ברשות בעלים והגברי שהרם של ישראל אפילו ברשות , פרק אין בין המודר הנאה התורם משלו על שאינו שלו שובת הנאה שלו , כלומר שיכול להתה לכל כהן שירצה , וקא בעי בגמרא התורם משלו על חברו צריך דעת או לא ומסקינן באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום , ומסתבת תמורה פ"ק אמרינן התם התורם משלו על שאין לו שובת הנאה שלף מאי טעמא את כל מעשר תבואתך ונתת וכו' , עוד חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומת השכור והערום והסומא והאלם והוגא ששומע ואינו מדבר והחרש והוגא שמדבר ואינו שומע , כתב הר"ם בפי' המשנה חרש שבלשוננו הוא שאינו שומע וחכמים זל קוראיין לאלם חרש לפי שסבת האלמות היא החירשות , וקראו לאלם בסבת האלמות חרש , ודע כי כשנולד באדם חירשות אחר ששמע או בשתתק אחר שהיה מדבר מותר לו לתרום , ושמהו הר"ם בזה המנין במקום בעלי קרי הנזכר במשנה , והוכפל פעמים במשנה לומר יתרומו הרתקה יתירה ונפסלו לכתחלה האלם שאינו יכול לברך בשעת ההפרישה , וכן העירום וכן הדיק בתלה , ורוקא באיש אבל באשה מותרת והיא ערומה שמעצמה מסכה ערותה , ומכאן שאין בה משום ערות , מכאן מסתברא שהאיש שסכה ערותו לא נחויש להשופי שרש שאין הנה קפידה אלא על הערות , וכן כמי מסתב' שבכל הברכות לא נקפידו אלא ערל כסוי הערותו לחזר , דאלו קרית שמע בעי תרתי כסוי הערותו ושלא יהיה לבו רואה הערות , ולהפלת

פרק שמונה עשר

בעינין תלתא הני תרתי ושיחה לבו מכוסה. דתני' שלית של בנד ושל עור חנורה לו ער
 סתניו קורא ק"ש ולתפלה עד שויכסה את לבו. אם כן לשאר ברכות בכסוי הערוה לחד סני
 ועור זכרנו זה בספ' בתו הנפשי פר' המקבל ערום לא יתרום דכתוב לא יראה כך ערות דבר.
 תוספת מסכת תרומות פ"ג ספני מה אמרו ערום לא יתרום מפני שאין יכול לברך אבל מכסה
 עצמו כתבין ובקש ובכל דבר ומברך. החרש שאינו יכול להשמיע לאזנו מה שהוא מוציא
 בשפתיו, שכור וכוסא שאינם יודעים לברור את היפה שצריך ביריה משום שנאמר את כל
 הלבן, וקטן שהגיע לעונת נדרים אף על פי שלא הביא שתי שערות ולא געשה גדול אם
 הרם תרומתו תרומה, הרי לך מקום שהכרכה מונע מכנו עשיית המצוה, ירושלמי אלם
 אינו תרום מפני שאינו יכול לברך, אין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במניין אבל
 תרום הוא המרוד השקל והמניו, אין תורמין בסל ובקופה שהן של מדה כלומר שמויזדין
 למדה אבל תרום הוא בהן חציין או שלישן ולא יתרום במסאח הציית שחצירה מדה, אבל
 מפריש באומר הדעת כמו אחד מחמישים משום שנאמר ונחשב לכם תרומתכם כלומר
 במחשבה ואומר הוא שתורם ולא ברבר אחר, ואף על גב דהאי קרא בתרומת מעשר הוא
 דכתוב אם אינו עניין לגופו שהרי שעורו מפורש בתורה מעשר מן המעשר תנהו ענין
 לתרומה גדולה, ובעלי התוספות מסכת ביצה פרק קמא גבי מה תרומה גדולה נשללת
 באומר מקשו והלא עקר מחשבה בתרומת מעשר כתוב, ומתריז דברגן מן הגורן על תרום
 גדולה אמור כתרנומו, אם כן יותר פשוט הוא בתרומה גדולה, תוספות רבי יהודה אומר
 מודד אדם את שבלו ומכניסו בתוך ביתו ובלבר שלא יתרום במדה, וכן שוקל, וכן מונה
 נתכוון לתרום אחד מחמישים ועלה בידו אחד מששים תרומתו תרומה, אבל אפכא לא.
 הפריש תרומה ועלה בידו אחד מעשרים תרומתו תרומה, תרום ועלה בידו אחד מששים
 וחזר והוסיף לשם תרומה אותו תוספת חייב במעשר ומפריש ממנה הכהן המעשר ואחר כך
 יאכלנה, תרום ועלה בידו אחד מששים ואחת הרי זו תרומה ויחזור ויתרום להשלים השעור
 שברעתו, התורם צריך שישיר מקצה חולין שאם אמר כל הפירות הללו תרומה לא אמר
 כלום, התורם צריך ליחד ולעין ולעין ולעין מקובל לצפנו או לדרומו ולהפריש מכנו תרומתו
 ואם לא עשה כן לא עשה כלום, המניח פירות להיות מפריש עליהם תרומה גדולה צריך
 שיהיו שכולין לתרומה, התורם צריך שיוציא בשפתיו וצריך כונה התכוין לומר תרומה
 ואמר מעשר מעשר ואמר תרומה לא אמר כלום עד שיהיו פיו ולבו שוין, התורם בשבת בין
 בשוגג בין במזיד תרומתו תרומה, אין תורמין מן הלשט מן השכחה מן הפאה ולא מן ההפקר
 שהרי מסוין עניים הם ואין לבעל השדה זכות בהם, כלומר שאפילו טובת הנאה אין לו בהם
 וכדאיתא סוף מסכת נדרים, ולא במעשר שני ולא במעשר ראשון שלא נשלח תרומתו,
 ולא מהקדש שלא נפדה, ולא מן החיוב על הפטור והפכו, ולא מתלוש על המחוכר והפכו,
 ולא מן החרש על הישן והפכו, ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ והפכו, וכן סוריא,
 ואם תרמו אין תרומתן תרומה, התורם משלו על של אחרים הרי זו תרומה, הפריש
 מקצת תרומה כלומר מי שיש בידו פירות והוציא מהם קצת התרומה החייבת בהם לא כולה
 מוציא מכנו תרומה עליו אבל לא למקום אחר, כלומר שמוציא מאותו הקצת עצמו התרומה
 החייבת בו לפי שאותו הקצת שהפריש אינו תרומה אלא הוא שכל כשהיה ואין זה אלא כמי
 שלקח קצת הפירות והפרישן לעצמן, וממקום אחר לא כלומר שאין לו דין שכל לגמרי ולזה
 אין לו להוציא על אותו הקצת שהפריש תרומה ממקום אחר כדרך שמתיר לעשות בסבר
 גמור שכיון שזה הקצת שהפריש לרעתו שהוא מקצת תרומה אין לו לתרום אלא

פרק שמונה עשר

צט

מינה וביה , אין תורמין מן השמור על השמור משום דתרומה אינה נטלת אלא מן המוקף ודולמא מיספתי שיגע הטהור בטמא ויתרום שלא מן המוקף ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה , אין תורמין מתבואה שלא הביאה שלישי , וכיצד יודע וזעורו וצבורו הביאה שלישי אין תורמין מן היבש על הלח , והפכו , ואם תרם תרומתו תרומה , כיצד לקט ירק היום ולקט ממנו למחר אין תורמין מזה על זה אלא אם כן דרכו להשתמר שני ימים וכן כיוצא בזה , אין תורמין ספירות שנה זו על פירות שנה אחרת ואם תרם אינה תרומה , ראש השנה לתבואה וירק וקטניות הוא אחד בתשרי , ושי' בשבט ראש השנה לאילן , ולא ספירות שאין תייבין בתרומה כגון לקט שכחה ופאה על פירות החייבין והפכו , ואם תרם אינה תרומה , אין תורמין תייבין בתרומה דאורייתא על החייב דרבנן ולא הפכו , ואם תרם תרומתו תרומה ויחזור ויתרום , כתב הרמ"תקן הדמאי בודאי והפריש ממנו תרומה גדולה ומעשרות או שתקן את חודאי בדמאי לא עשה כלום , והרב זל אחזי בזה התוספת ופסק כרבי יעקב שהוא קב ונקי , והראב"ד כתב ומסתב' דהלכה כרבי יוסי , ואין שום בלבול בענין זה על הרמ" , היורד לתוך שדה חברו ותרם שלא ברשותו ובא בעל הבית ואמר ליה כלך אצל יפות ויש שם יפות מהם תרומתו תרומה ואם לאו אין תרומתו תרומה , ואם היה בעל הבית מלקט ומוסף עליהם בין כך ובין כך תרומתו תרומה , השותפין תורמין שלא ברשות , ומסתב' תבואה פק' השותפין שהרשו זה אחר זה רבי יוסי אומר אם תרם הראשון כשעור אין תרומת שני תרומה ואם לאו תרומתו תרומה , אפשרופסק תורמין על נכסיו יתוסף , פרק הנוקד אפשרופסק תורמין ומעשרין להאכל אבל לא להניח , וכן יתומים שסמכו אצל בעל הבית חייב לעשר פירותיהם ואפילו לא מינוהו בר' ולא אביהם של יתומים , ודוקא להאכל נמי כרי שלא יאכלו שבלים אבל לא להניח משום דמיעט רחמנא תורם שאינו שלו , גוי שתרם של ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה , רבי יצחק אומר גוי שתרם את של ישראל והבעלים מקיימין על ידו תרומתו תרומה , התורם את הגורן צריך לכוון לבו על מה שבקשין ועל מה שבגורן ועל מה שבתבן ועל מה שבצדין , וכן התורם הגת על התרענים והזגין והכר , התורם כלכלה של תאנים ונמצאו תאני' בעד הכלכלה הרי אלו פטורין מפני שבלבו לתרום על הכל , המכניס שבלים לתוך ביתו לעשותם מלילות הרי זה תורם שבלים , אסור לו לכהן ליטול תרומה ער שיפרישוהו הבעלים ואחר שהורמה לא ישלוח אלא כדערע' בעלים שהרי היא של בעלים ליתנה לאי זה כהן שירצה שנאמר איש את קדשו לו יהיו , ואם לקחן שלא מדעת בעלים וכה כהן שאין לבעלים בה אלא שובת הנאה ושובת הנאה אינה ממון , וכן פסק הרמ" פ"ב וכראה שמה דעתו ול כשאמר אינה ממון לומר שאינו יכול להוציא ממנו בדיונין , ורא"ם כתב פרשת קרח בענין מי שנתן תרומה לכהן ואמר לה התקדשני לי בגוה או לכהן מפני בתו מי אמרו' סמוכא דכהן הוא ולא הוה קידושי או דילמ' כיון דאית ליה טובת הנאה בגוה דאי בעי למר' יתיב בסמוכא דמאי והוה קדושי , ופסק והלכתא כדבא דאמר טובת הנאה ממון , והאי מימרא תנינא לא סוף מסכת נדרים וכדלעיל , דאמרו' במתני' קונים כהנים ולוויים כהנים לוי' ישלו בעל כרחו , ואמרו' בגמרא אלמא טובת הנאה אינה ממון כלומר מאחר דקיים לן דבתרומות ומעשרות יש בהם טובת הנאה לבעלים משום דנתינה כתיבה בהו אם כן מדאמרינן הכא ישלו בעל כרחו אלמא טובת הנאה אינה ממון כלומר אף על פי שיש לו על אותם המתנות טובת הנאה ליתנם לכל כהן שירצה אפילו הכי אינו נקרא' ממונו שאם היה כן היאך ישולו על כרחו הא כצו אכר להו , ורבא מסין לשמעת' דשובת הנאה ממון ושאינה תרומה דישול בעל כרחו משום דתרומה לא הויתא אלא לכהנים

פרק תשעה עשר

ובין דאסרה אכולהו כהנים קא משויא לה עפרא בעלמ' ולשויא עפרא בעלמ' לא קניא ליה
 וכן היא פרק האיז מקדש אין ישראל חייב ליטפרי בתרומה ולהביאה מן הגורן לעיר ומן
 המדבר לישוב לא מפרישה ומניחה בגורן ואם היה סקום האכד לחיה ולבחהמה תקנת חכמי
 להטפל בה ולהביאה לעיר ונושל שכר הבאה מכהן ולא יהיה חלול השם בהניחה לאכור
 אסור לכהן לסייע בגרנות בארץ ישראל וכן אסור לתת לו תרומה על מנת להחזירה שנראה
 כמסיע בבית הגרנות ואם עשה כן יצא ידי נתינה פרק עד כמה תר הכהנים והלויים והעניים
 המסיעין בבית הרועים ובבית הגרנות ובבית המטבחים אין נותנין להם תרומות ומעשרות
 בשכרן ואם עשו כן חללו ועליהם נאמר שחתם ברית הלוי ושעמ' דמילתא דרחמנא אמר
 חלף עבודתכם ולא חלף שכרם וכן היא בתוספת מסכת דמאי פ"ה ואמרי' ותר על כן אמרו
 תרומתן אינה תרומה ומעשרותיהן אינן מעשר תוספת מסכת תרומות בסו' עשרה אין
 חולקין להם בין הגורן ואלו הן חרש שושה וקטן ושומשום ואנדרוגינס נשים ועבדים וערל
 ושמא והנושא אשה שאינה הוגנת לו ודע שחלוק תרומה בבית הגרנות אין מעלין ממנו
 ליוחסין שאין מעלין ליוחסין אלא מן המזבח או מן הסנהדרין או מאכלית תרומה של תורה
 וכדאמרי' ריש פרק עשרה יוחסין וכי מסקינ' מתרומה ליוחסין בדאורייתא בדרבנן לא כסקינן
 והכי מייתיבין לה נמי פרק האשה שנתארמלה וכהנים שבזמן הזה אוכלי' תרומה דרבנן וכמו
 שקדם אסור לחשוף התרומה ואפילו לשאלה בפניהם אלא יקחו דרך כבוד דמשלחן גבוה
 קא זכו וזוה השעם אמרו פרק עד כמה אמר ליה כהן בתוך זמן תנהו ליה הרי זה לז' יתנו
 לו אסור לעשות סחורה מתרומה אף על פי שלוקח מכהן ומכר לכהן

הפרק התשעה עשר

לבאר

מהו הנתרם ועונשי השלומי תרומה וכיוצא בו כל שהוא אוכל ונשמך
 וגדולו מן הארץ חייב בתרומה אוכל להוציא את הכופר ובערבי נקרא
 אל חנא והקוצה ונקרא אל עצפור ודומיהם נשמר להוציא ההפקר גדולו מן הארץ
 להוציא כמהן ופטריות כתב הרמ' נראה ליה שירק אינו חייב בתרומה אלא מדבריהם כמו
 מעשר פרק אלו עוברין בפסח שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם
 שתי קדרות אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותר' שאני אסור חולין
 לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה ואי אמרת אכלית פרס דאורייתא אמאי אמר ר'
 יוחנן שאני אימר הנח לתרומת תבלין דרבנן אם כן התבלין כמו הפלפלין ושאר מיניותם
 חייבין בתרומה ומעשר מדרבנן וכן נמי חייבין בערלה כדאמרינן מסכת יומא פרק בתרא
 וכרבוהו פרק עשירי ברישא וכבר בארנו פרק יג' שפירות ארץ ישראל בחוצה לארץ או
 פיר' חוצה לארץ בארץ חייבין ותמה על מה שכתב הר"ף פרק כיצד מברכין פלפלין רשיבתא
 בורא פרי הארמה יבישתא ולא כלום דלאו אוכלא הוא דהא פרק לולב הגזול קים לן שהוא
 פרי דהכי אמרינן או יהו עץ ששעם עצו ופריו שוים הוי אומר זה אתרוג ואימ' פלפלין לא
 אפשר דהכי ליעביד לינקוש חדא לא מיכריא לקיחתה לנקוש תרתי או תלת פרי אחר אמר
 רחמנא ואין לוטר רהוה ליה כקפרס דלעיל דהא פלפלי לגבי ערלה פירא הוא וכדאיתא פר'
 יום הכפורים והרמ' פרק ח' כתב כמו הר"ף זל האוכל תרומה בשוגג משלם קרן ושומש'
 ובאור חומש רביעית מה שאכל שיהיה חומש הכל כגון שאכל שנת דינר משלם דינר ורביע

הגדול מן הארץ
 כגון רחמנא
 מדבריהם

פרק תשעה עשר

ק

דיבר וזהו שהוא וחומשו חמשה, וכן אם זה החומש שהוסיף על מה שאכל בשגגה
בא ואכלו משלם עליו גם כן קרן וחומשו וזהו חומשא וחומש שהוירינו ודין התרומה
שזה משום שנאמר וחמישיתו יוסף עליו, אמרו מלמד שהוא מוסיף חומש על חומש,
זה אחר האוכל ואחר השותת ואחר הסך, אכלה בכזית וכדאיאתא פרק כל שעה, שתיה
בכזית ואין מצטרפין, ופרעון אלו התשלומין הוא שיהיה כן החולין שיהיו מתוקנים בדיני
התרומות והמערות, אבל לא יהיה הפרעון מן התרומה שחפיריש לו מפירותיו, והשעם
שהתרומה לכהן והדבר שאכל הוא חוב עליו ואין ראוי לפרוע חובו במטון אחרים, והיה
זה הפרעון לכהן שכבר התבאר שהתרומה נתנת לכהן ומותרת לו לכל הפחות בהנאה,
ותשלומין אלו דינים לכל דבר בתרומה בין למדומע בין לזולתו, והם קדש דכתיב גבי אוכל
בשגגה יוסף חמישיתו עליו ונתן לכהן את הקדש, ואחר שהוא קדש אין הכתן רשאי ליתנם
ואסור על ישראל לעבב אצלו קדש, וזהו ששינונו ואין לכהן רשות לכחול או לתשלומין, ועוד
ששינונו זה הכלל כל השל קרן וחומש התשלומי תרומה ואם רצה למחול אינו מוחל האוכל
תרומה כמזיר משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, וזה שלא התרו בו שאם התרו בה היה
לוקח ואינו משלם אפי' הקרן שאין אדם לוקח ומשלם, ועכשו שפטרנו מן החומש הוא משו'
דקם ליה בדרבה מיניה, ותשלומין זה הקרן הם חולין כפני שהמזיר הוא הפך השוגג לכל
דבריו, ולזה אם רצה הכהן למחול עליו מוחל, תוספת מסכת דכתיב פ' כשם שאין כותבין
תרומה אלא לכהן חבר כך אין משלמין קרן וחומש אלא לכהן חבר, והניא מניין שאין
כותבין תרומה אלא לכהן חבר דתנא דבי רבי ישמעאל ונתתם ממנו תרומת יי' לאהרן הכהן
וכי אהרן לעולם קיים אלא מה אהרן חבר אף בניו חברים מכאן שאין נותנין תרומה לכהן עם
הארץ, ופרק חלק אמרינן אמר רבי יוחנן מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר ונתתם
ממנו תרומת יי' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים אלא מלמד שתידי לחיות עם ישראל
ונתתן לו התרומה, פרק במה מדליקין תניא רבי שמעון בן גמליאל אומר הלכות הקדש
תרומות ומעשרות חן קרן גופי תורה ונמסרו לעמי הארץ, מסכת נדה פרק כל היר, אמר
אבי רובבי גמלים אסורין לאכול בתרומה, תניא נמי הכי רובבי גמלים כולם רשעים הם
הספנים כולם צדיקים הם, החמרים מהם צדיקים ומהם רשעים, האוכל תרומה נקודה
ושותה יין מגולה משלם קרן וחומש, האוכל תרומה טמאה משלם רמי עצים לכהן, מסכת
עוקצין פרק בתרא השבת משנתנה טעמה בקדרה אין בה משום תרומה, כלומר שבת של
תרומה שבשלה בקדרה ונתנה טעמה שם אם הוציאה מן הקדרה ואכלה אינו חייב משום
אוכל תרומה שכבר הוציאה כל טעמה וחשובה כעץ בעלמא, אכל תותים ורמונים שאינן
דאויין לחסקה שנטמאו פטור מן התשלומין, דבש תמרים ויין הפוחים וחומץ סתוניות
כלומר העשוי מענבים שבימי החורף ושאר כל פירות של תרומה פטורין מן החומש, ואף
על פי שאין אדם רשאי לעשות תמרים דבש ולא הפוחים ויין ולא סתוניות חומץ ושאר כל
הפירות אין משנין מבריתאן בתרומה אלא זתים וענבים בלבד משום שנאמר כל חלב יצחק
וכל חלב תירוש ודגן, מסכת וומא פרק בתרא ור שכסס שעורים של תרומה משלם ארז
הקרן ואינו משלם את החומש דכתיב כי יאכל פרש למזיק, המאכיל בניו הקשנים או עבדיו
בין גדולים בין קטנים תרומה או האוכל פחות מכזית וכן האוכל תרומה חוצה לארץ משלם
את הקרן ואינו משלם את החומש והתשלומין חולין ואם רצה הכהן למחול מוחל שכבר
שינונו וכר' המשלם את הקרן ואינו משלם את החומש התשלומין חולין ואם רצה הכהן
למחול מוחל, ואם לקח זה הישראלי אלו התשלומין לעצמו או שכתבם לו הכהן מותר לו

פרק עשרים

לאכלם. וכזית הוא הפחת שבשעורין ואמר רהמנא איש כיואכל קרש עד שיזהי בו שעורה
אכילה. הגונב תרומה ולא אכלה משלם תשלומי כפל לכהנים דמי התרומה כדן תורה.
אכלה משלם שני קרנים וחומש אחד קרן וחומש כן החולין המתקנים כדן האוכל תרומה
בשוגג ואפילו לא הייתה גנבה וקרן מפני הגנבה וזה אפילו מדמי תרומה. ואם אותה
תרומה היא הקדש כלומר שהקדישה הכהן לברק הבית ואכלה ישראל משלם קרן אחד ושני
חומשין. קרן אחד שאין להקדש תשלומי כפל דרעהו כתוב ולא להקדש. ושני חומשין
אחד מפני תרומה ואפילו לא הייתה הקדש. והשני מפני ההקדש ואפילו לא הייתה תרומה
שחרי הנהגה כן ההקדש מעל ומשלם קרן וחומש. וזה משום אכור כוסף שהתרומה
בתחלה הייתה מותרת לכהן ואסורה לזר הקדישה נוסף בה איסור נאסרה אף לכהן לה נוסף
בו איסור על ישראל. והתשלומין אם יש בהם כזית ואין בה שוה פרוטה לכהנים שזה
פרוטה ואין בה כזית להקדש. וביאור זה הרי שאכל בשוגג ארבעים לוגים תרומה משלם
שני קרנים וחומש אחד שהוא ש' סלעים. קרן ושני חומשין ששה סלעים שהעקר אצלנו
לפי דמים משלם כלומר מה שהייתה שוה בשעת אכילה כן החולין כן שהוקרה בשערה
תשלומין. גולה והאכילה לאחר האוכל משלם קרן וחומש. והתשלומין אין באים לא מן
הלקט והשכחה והפיאה וההפקר ולא ממעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. ואין משלמין
אלא ממון על מינו כלומר שמשלם כמין שאכל. אכל תרומה מפירות שנה ששית ומתן
לשלם לשנה ראשונה מן השמטה שהרי פירות של שבעית הפקר הם. ישראל שנפל לו
ברושה מאבי אמו כהן פירות בשבילן והם פירות שנגמרה מלאכתן ועדיין לא הפריש מהם
תרומה ומעשר אותה התרומה שזה חירוש יפריש מאותן פירות היא שלו כלומר למכרה
לכהן והדמים שלו דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבא ישראל שיש לו שבלים כמורחים בתוך
ביתו שנפל לו מבית אבי אמו כהן מעשרן והן שלו וכדאיתא מסכת בכורות סוף פרק קמ"א
אלמא מתנות שלא הורכו כמי שהורמו דמין כל שבידו לא כמחוסר מעשה דמי וזכה בהם
כהן ואורתניהו לבן בתו.

הפרק העשרים

לבאר

מתי ראוי לתרום ואם היו מינין הלוקים היאך יהיה דינם זה אצל זה. הזמן
שהל חיוב הפרישת התרומה הוא משנגמרה מלאכת הפירות ההם כלומר
תשלום בשולם. וזה ממה שכתוב ונחשב לכם תרומתכם כדון מן הגורן וכמלאה
מן היקב. כלומר מן הגמור וכל שאינו גמור אינו מותר לכתלה. וכדאיתא מסכת
תרומה סוף פ"ק אין תורמין מן דבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ולא
מכרה שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו ואם תרמו תרומתן תרומה.
והכי איתא בספרי. שומע אני יתרום שבלים על השים וענבים עלין וותים על שמן תל כדנן
מן הגורן מן הגמור. מרקא שני ליה הכי ולא קאמר דהאי דאורייתא והאי דרבנן ש"מ דתרומת
ענבים וותים הם דאורייתא כתיירוש ויצהר. ועוד שהתורה אמרה דננך תירושך ויצהרך והם
אמרו שומע אני יתרום שבלים על השים וענבים על יין. הרי ששבלים כחשים וכן ענבים כיון
ותים כשמן וכן אמרו הקדימו בשבלים. וכן מההיא דפרק קמ"א מי שתרם שמן וכיוצא כזה
חברה. אם כן כשאמרנו פ"ג פירות דרבנן אינם בכלל עבים וותים ששני אלו הפירות הם
דאורייתא

פרק עשרים

קא

דאורייתא תירושם ויצהרם . ולכך שבו במתני' אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים ולא יין על ענבים הנדרכות, וזה מפני שהשמן נגמרה מלאכתו וכן היין מה שאין בן זיתים הנכתשים וענבים הנדרכות שעדיין לא נגמרה מלאכתן . ומה ששנינו אחר זה תורמין שמן על זיתים הנכתשים כלומר שריונים במים ומלאח עומדים לאכילה כבר נגמרה מלאכתן וכן נמי ענבים הנעשים צמוקים וכשהותר לתרום מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו הוא שלא יהיו כלאים זה בזה אלא שיהיו כמין אחד וכדאיתא במתני' . מסכת בכורות פרק בתרא אין תורמין מסין על שאיבו מינו . מנא הני מילי אמר רבי אמר ריש לקיש דאמר קרא כל חלב יצהר וכל חלב תירוש והגן תן חלב לזה ותן חלב לזה . עור תנאי אחר שיהיה מן המשובח על שאינו משובח מדכתוב בהרימכם את חלבו ממנו . כלומר הטוב והיפה בטעם ואכלו את חלב הארץ . ועל זה הוא ששנינו תורמין זיתו שמן על זיתו כבש אבל לא זיתו כבש על זיתו שמן ויין שאיבו מבושל על המבושל ולא המבושל על שאיבו מבושל . וצלה על שאינו צלול, ואם תרם תרומתו תרומה חכי כמי איתא מסכת תמורה פ' הרי תורם מן הרעה על הרעה דהמנא אמר מכל חלבו חלבו אין גירוען לא ותגן אין תורמין מן הרעה על היפה ואם תרם הרומתו תרומה . ומסיק התם כד' אלעאי דאמר רבי אלעאי מניין לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה שבאמר לא תשא עליו חטא ואם אינו קדוש בשיאות חטא למה מכאן להור' מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה (פירוש זיתו שמן הם ששמן מרובה) (וזיתו כבש הפך זה ואינם ראויים אלא לכבישה) ועוד תנאי אחר דבעי' לכתה' רבר המתקין יותר והוא כשאין שם כהן . וזהו ששנינו כל מקום שיש כהן תורם מן היפה וכל מקום שאין שם כהן תורם מן המתקיים . רבי יהודה אומר לעולם הוא תורם מן היפה . ולית הלכתא כרבי יהודה . כל אלו ששנינו מסתב' רעל כרחי' הוא בשיש שם כהן דאי אין שם כהן נקח המתקיים יותר הן שיהיה בזיתו כבש או המבושל או שאינו צלול והכי אמרי' פרק כל הכנחות באות ה' תורמין האנים על גרונרות במקום שרגיל לעשות האנים גרונרות ולא גרונרות האנים ואפילו במקום שרגילים לעשות האנים גרונרות . וסקישי במקום שרגיל אין במקום שאין רגיל לא היכי דמי אי דאיכא כהן מקום שאינו רגיל אמאי לא והא תנן מקום שיש כהן תורם מן היפה אלא פשוטא דלכא כהן איכא סיפא ולא גרונרות על התאנים ואפילו במקום שרגילין לעשות תאנים גרונרות ואי דליכא כהן אמאי לא והא תנן מקום שאין כהן תורם מן המתקיים אלא פשוטא דאיכ' כהן רישא דליכ' כהן סיפא דאיכ' כהן אמר ליה אין . אמר רב פפא ש'מ דחיקינן ומוקמינן מתניתא בתרי טעמי ולא מוקמינן בתרי הנאי . והכי נמי אמרינן פרק המפקיד מאן דמתרגם לי חבית אליבא דהו' תנא מובילנא מניה לבי מסותא פ' בתרי טעמי כגון הכא דאמרי' רישא דליכ' כהן סיפא דאיכא כהן ה'א אוקימנא בתרי תנאי דלא אמרי' רישא וסיפא דליכ' כהן והקא פרכת דהא תנן תורם מן המתקין תנאי היא דהא תרי תנאי פליגי בזה מסכת תרומה פ' ה' ה'ינו רבי יהודה . מסכת בבא בתרא פרק המוכר פירות . למעושי מגולה . ואיכא למירק אמאי לא אמר למעושי מבושל שפסול לנכסים וכדתי' מסכת מנחות אין מביאין יין מבושל ולא מעושן ואם הביא פסול . ויש שפירשו שאף על פי שפסול לנכסים מקדשין עליהו ועליוהי עלאה ואע"ג דאמרי' מסכת תרומה פ' ב' . תורמין משיאנו מבושל ע"פ המבושל ולא מן המבושל על שאינו מבושל . הא אמרי' פרק בתרא אין מביאין יין של תרומה מפני שממעושו רבי יהודה מתיר מפני שמשביחו . וגריסין בירושלמי התם בהרומות ומקצתו פרק אין מעמידין אמ' רבי יוחנן רבי יהודה הוא דתני' רבי יהודה מת' כפני שמשבחו אמ' כן שבת הוא לין שיתבשל חילכ' מקדשין עליו קדוש הוים . אבל רש"ל כתב בתשובת

שאלה

פרק העשרים

שאלה שאף בורא פרי הגפן אין מברכין עליו . וכן כתב רב צמח גאון זל , וסי'הו בירושלמי
 פרק ערבי פסחים אמרינן ויצאין בין מבושל , ש"מ שמקדשין עליו קדוש היום , ואין צריך
 לומר בורא פרי הגפן , ואף על פי שאמרו אין משום יין נסך לפי שאין מנמכין אמרו כך לא
 משום גרועות היין , וה"רם זל כתב שחבית שנתערב בה מעט דבש כיון שאינו ראוי לנסך
 על גבי המזבח אין אומרי' עליו קדוש היום . כתב הרמב"ן זל ויש שחכשוירו שלא אמרו יין
 הראוי לנסך אלא למעוטי מגולה , דאי לאו הכי הוה לן לאייתויי הכא למעוטי שנתערב בו
 דבש , ושעמ' דמילתא דלא ממעטינן הכא אלא יין הפסול מחמת עצמו אבל יין שנתערב בו
 דבש הדבש הוא האוסרו כפני שפסלו הכתוב מעל גבי המזבח ולא פסלו לקדוש , ועוד מצינו
 בירושלמי מסכת פסחי' מהו לצאת בין קונדטון מהא דתני בר קפ"א קונדטון כיון הדה אמרו
 ויצאין בקונדטון אלמ' מקדשין עליו והקונדטון יש בו דבש ופלפלין , ירושלמי אמר רבי
 ירמיה מצוה לצאת בין ארום מאי שעמא אל תרא יין כיתארם , וזה לענין קדוש הוא ,
 תוספת פ"ר תורמין חטים עלפת אבל לא הפת על החטים אלא לפי חשבון , וכן נמילענין
 כדרים חטים וקמח ופת הכל מין אחד הם , אק תורמין זתים על שכן ולא ענבים על יין ,
 כלומר שאין לתרום מן הזתים שעור התרומה הראויה לזתים ולשמן , וכן בענבים והשעם
 כזה גזרה שמא יטריח הכהן לסייעו לכתוש ולדרוך , שאם היה תרום זתים על שכן היה אומר
 ישראל לכהן בא וסייע או טול לך זתים כמות שהן , ואי לאו משום האי גזרה מן הדין היו תורמין
 זתים על שכן דתרויהו גנמרה מלאכתן ניגהו דהאי לאו שבליים על חטים ניגהו ותרע לך דאן
 דתרם זתים על שמן מדעת כהן דוק' רשאי מה שאין כן שמן על זתים הנכתשים או שבליים על
 חטים ואפילו מדעת כהן שזה נגמרה מלאכתו וזה לא נגמרה מלאכתו ולא מתהני ביה דערע
 כהן , מסכת' דמחכא נפק' לן שתורמין שמן על זתים סתם שזה תועלת כהן הוא , עוד מסכת'
 שזתים הנכתשים הם כיון זתים הנכבשים שיותר טוב הוא אחרו שלג' נעשרה בו עדיין דבר
 מאותו שהתחילו בו ולא נגמר כותים הנכתשי' , עוד מסכת'רא שתורמין חטים על קמח וקמח
 לא גרע מפת , ועוד מירי דהוה אותים על שמן מדעת כהן , והכא ליכא לסגור שכא יאמר
 לכהן בא וסייע לטחון או טול הלךך בחטין שגם הוצ' רגיל ליקח תרומתו בחטין בגורן והוצ'
 ומצא זה בזתים וענבים , ועוד שחרושים מצויות בכל עת מן הגת והבר , אם כן חטים על
 קמח הוה ליה כתורם משני מינים שאינם כלאים זה כזה מן היפה על הרעה שהרי החטין ופיס
 מן הקמח וכראיתא לעיל בחטין אצל הפת , קמח על פת מסכת'רא שתורמין מירי דהוה
 אחטין על פת , ופת על קמח לפי חשבון מירי דהוה אפת על חטין , וחטין או קמח אופת על
 עסה לא שזה נגמרה מלאכתו וזה לא נגמרה מלאכתו ואין צריך לומר עסה עליהם , הסכים
 בהם מה"ר , נמצא לפי זה שתורם חטין על פת ועל קמח , אבל לא פת על חטין והוצ' על
 קמח אלא לפי חשבון ולא אחר מאלו על עסה ולא עסה עליהם , והתנאים הנזכרים בענין
 תרומה הם גמר מלאכת הפירות בכלל , ואם תורם ממין על מין שיהיו תחת מין אחד שלא
 יהיו כלאים זה כזה , ושיחיה מן היפה על הרעה , ושיחיה מן המתקיים יותר אם אין שם
 כהן שאם יש שם כהן מן היפה לעולם , גרסי' פ"ק מי שתרם שמן על זתים לאכילה וזתים על
 זתים לאכילה יין על ענבי' לאכילה וענבי' על ענבי' לאכילה וזתים על ענבי' לאכילה וזתים על
 פ"ז שנתמלך אחר שהפרישן לאכילה וחזר וסחטן שאותן הזתים וענבים חזרו כאלו נגמרה
 מלאכתן איש צריך לתרום פעם שניה שכשהוציא התרום כל אחד מהן נגמרה מלאכתו היח
 באותה שעה לפי כונתו , אם כן התרום ענבים לכתחלה ע"ל מנת שידרכב אותו יין אינו
 תרום וצריך לתרום שניה מן היין שבזה המקום אינו מועיל לזין אלא כפני שתרם הענבים
 בתחלה

פרק העשרים

קב

בתחילה על מנת לאכלם ואחר כך נמלך ודרבם . וכן בותים , ומסתברא שאפילו לענבים עצמם לא יועיל מה שתרם כדאמרי' כההיא פרקא אין תורמין זתים על שמן ולא ענבים על זין ואם תרם בש' אומר תרומת עצמן בהם . ובה' אומר אין תרומתן תרומה . פי' הרם זל מי שיש לו זין וענבים ותרם מן הענבים שעור התרומה הראויה שהיא תרומה על הכל בש' אומר שזה שתרם מן הענבים יספיק לתרומה החייבת לענבים וכשאר עליו לתרומ' אר' היין וזהו תרומת עצמן בהם . ובה' אומר אינה תרומה בשום פנים אלא אם כן יכוין שהיו אלו הענבי' תרומה על הענבים בלבד לא על הענבים ועל היין ולשון ספרי שומע אני יתרום שבלים ער' חטים וענבים על זין תלמוד לומר לומר כדגן מן הגורן מן הגמור , ע"כ . אם כן כל שכן הוא הנהר שיתרום הענבי' לכונה שיהיה היין הנדרך מהם מתוקן שלא עשה כלום לא שיועיל ליון שיבא ולא לענבים הנדרכים שאין כונתו לתקן הענבים לצורך עצמן , עוד נראה שתורמי' אוכלי' על משקין ובלבד שהיו התנאים נשמרים , וזה שהרי ענבים על ענבים ועמלך לדורכן אינו צריך לתרום היין , והענבים הם אוכל והיין משקה , וכדאמרינן סוף מסכת מכשירין לא' אם אמרתם בסלי זתים וענבים שתחלתן אוכל וסופן משקה , ואמרי' מסכת יומא פרק בתרא האוכל והמשקה אינן מצטרפי' ואפילו הכי תורמין , וכן משקין על אוכלי' כדתניא שמן על זתים , תוספת פ"ב אין תורמין ממין על שאינו מינו אבל אמרו כל מיני חטים אחד כר' מיני אופליק ואגונים ושקדים ורימונים אחד תורמין מזה על זה , הדין תאנים שחורות ולבנות בתוך ביתו וכן שני מיני' חטים תורמין מזה על זה , מתני' פ"ב אין תורמין ממין על שאינו מינו ואם תרם אין תרומתו תרומה , כל מין חטים אחד כל מין תאנים וגרוגרות ודבלה אחד ותרם מזה על זה , תאנים הם הלחות , גרוגרות יבשות , דבלה הדרוסות וכדקבוק זו בון ברם השמן אין מינם אחד רהא אמרי' מסכת נדרים הנודר מן השמן מותר בשכין שומשמי' כלומר דשמן סתמא של זית הוא , אם כן אין תורמי' ומעשרי' מזה על זה דלא' אולינן בתר שמא אלא בתר עקר , תוספות מסכת כלאים פ"ק דלעת יובנת עם המצרית ועם הרמוצא אף על פי שרומין זה לזה כלאים זה בזה , ותניא מסכת תרומה פ"ב זה הכלל כל שהוא בלאים בחברו לא יתרום מזה על זה ואפילו מן היפה על הרעה , וסתם דלעת היא היונית וכדאיתא בתוספתא מסכת נדרים פ"ג הנודר מן הדלועים אין אסור אלא כדלעת יובנת בלבד , ולזה היא כלאים עם זולתה , ודלעת מצרית ודלעת הרמוצא אינן כלאים זה בזה , תוספות מסכת כלאים פ"ק הקישואים וחלועים האבטיחים והמלפונות אינן כלאי' זה בזה ותורמין ומעשרי' זה על זה , וכל שכן שני מיני האבטיחים .

הפרק העשרים ואחד

בבאור הרמ"ע , תרומה גדולה כשנתעברה עם חולין היא העולה באחד ומאת כמו תרומת מעשר , שהרי על תרומת מעשר נאמר בתרימכס את הלבנו ואת מקדשו ממנו ואמרו המורם ממנו מקדשו שהוא אחד ממאה אם נפל לתוכו מקדשו , ותרומה ותרומת מעשר וחלה וכבורים נקראו תרומה כמו שקדם חוץ מהבכורים וכבר אמרו ותרומת יודק אלו הבכורים , ולפיכך דין איבעתם לענון אכילה ודמוע הכל אחד הוא וכלן עולין באחד ומאה , ומעשרפין זה עם זה ואם נטמאו ישראל וכדאיתא מסכת ערלה פ"ב וכסכת מעלה פרק קדשי מובח , ופי' עולה באחד ומאה שאם יפול על דרך משל סאה אחת של תרומה

פרק אחד ועשרים

תרומה לתוך מאה של חולין עד שיהיו אחד ומאה או עולה תרומה כלומר שימלק ויוציא
 אותה מאה של תרומה שנפלה לתוך חולין אלו ויתנה לכהן ויאכל השאר שהכל מותר לזר
 תניא תרומה ותרומת מעשר עולין באחד ומאה וצריך להרים ירושלמי משום גזל השבט
 אבל אם נפלה מאה של תרומה לפחו כמאה מאה של חולין נעשה הכל מדומע מטעם הכורס
 ממנו מקדשו כתב הר"ם הלכות מעשר פרק ח' טבל שנתערב בחולין מתוקנין מן כמינו
 שאי אפשר להלך אחר הטעם אם יש לו פירות אחרות כפיציא על אותו טבל תרומה ומעשר
 לפי השבון ואם אין לו פירות אחרות הרי הכל אסור עד שיפריש וכשהוא מפריש מפסיד מן
 החולין המתוקנין כדי תרומת מעשר שבטבל כיצד מאה מאה של טבל שנתערב במאה
 מאה חולין מתוקנין מפריש מן הכל מאה ואחת וכל שהפריש טבל וישאר ע"ט חולין מתוקנין
 נמצא מפסיד מאה אחת וכן אם היה אותו טבל טבול לתרומה מפסיד מן החולין המתוקנים
 כדי תרומה ותרומת מעשר ולמה מפסיד מאה זו כדי שלא יאמר מאה שהפריש הם מאה
 של חולין והמאה שנשארו הוא הטבל וכן אם היה חטבל פחות מן החולין או מרובה מהם
 מגביה הטבל וכדי תרומת מעשר שבטבל מן החולין או כדי תרומה ותרומת מעשר אם היה
 טבל טבול לתרומה כתב הראב"ד שאין צריך לשאול למה הפסיד מאה זו שאם לא יטול
 האחד מהם מה תקן והלא כל מאה ומאה בספק טבל ויש בכל מאה ומאה ספק תרומת מעשר
 שהם שני סאין ועכשו שישול מאה ואחד הרי ע"ט מתוקנים ואפילו הם הטבל וראי ובלבד
 שיוציא התנאי בפיו והמאת ואחד שנטל גם כן צריך לקרא שם לתרומת מעשר שבהם
 מספק הרי שני סאין של תרומת מעשר מספק מ"מ הכל מהוקן בכך שאין כאן אלא מאה אחת
 ודאי ויעלה באחד ומאה מי שיש לו מגורה או שק או הבית וכלצא בזרז שיש במקעת
 חולין מתוקנין ואחר כך בא והשליך עליהם טבל אפילו ממנו מסתברא שיכול הוא לתקן מה
 שהשליך עליהם עכשו מינה וביה שעדיין לא נתערבו אלא חולין למטה וטבל למעלה אם
 כן מן הטבל שהוא למעלה יתקנהו בעצמו והראיה על זה דאמר' בתוספתא מספר דמאי
 פ"ח הקור' שם לשול' זבית לא ישתה מפיה לפיה לא ישתיה משוליה מפני שהמשקן מעורב'
 אבל הקורא שם לשול' מגורה אוכל מפיה לפיה אוכל משוליה עוד מסתברא שאין דין
 משקן מעורבים ודין משקן מעורבין אחד כגון שהיה בכלי אחד ויין ושמן והכל טבל ודומיהם
 שיתקן השמן העליון וכן היין כמי על ידי קני' ולא שימלא פיו ויפלוט כדי שעור הצריך לו
 דהא לגבי ברכה כולעו וכדאיתא פרק שלשה שאכלו אלא שואף ברוח פיו עד שיעלה היין
 כדרך שעושין הבסמים כשרוצים לזכך המשקה או האספרגוס באותם שני קניבים קטנים
 העשויים כמין גאם שאחר השאיפה המשקה עולה מאליו ואף על פי שאינו יכול לדבר בעור
 שהוא מושך כבר בארנו מן הירושלמי פרק י"ח שלא אסרו האלם לא מפני שאינו יכול לברך
 זה יכול וכן ימשוך כדי תרומה ותרומת מעשר כדרך שהזכירה המשנה נוטל אחד משלשה
 ושלשים ושלש ואומר ומקף גבי עסה בארנו פרק ט"ו נוגע ועל זולתה פירשנו פרק
 י"ח מכונס במקום אחד וסמך ואולי יש חלוק בהגבלה מזולתו וכן יתקן היין שיקוב חור
 ואם כן אם מוכף בכל דבר הוא הנוגע יש לומר לשומאה ושהרה מדמין ליה ואין לנצוק חבור
 ולא נדמחה לייך כסך דמשום חומרא דדייה חבור גם נמצאים אתנו בארץ כנען שני מיני
 משקים שהם מתוקן גסותם לא יתערבו זה בזה אלא ליזמן מרובה כגון רבש תמרים ואוכל
 עשוי מהשומסומים ונקרא שהינה והוא מין כמיני כתיקה וכשהיה שניהם כקערע או
 בספל תוכל לסלק לצדדים העליון מהם וישאר לפניך קצת התחתון מזוקק ואין דבר מזה
 אצלי משנת חסידים

מדומע לעולם אינו ראוי אלא לכהנים שימכור הכל להם כדמי תרומה כלומר
 בול חוץ סדמי אותה סאה של תרומה שנפלה שלא יקח דמיה שהרי היא שר
 כהן, וכשאנו הולכין אחר מאה בענין תרומה הוא כשנפל מין במינו אבל מין בשאינו מינו
 הולכי אחר נותן טעם כשאר איסורין שבתורה, וזה שאם יש בכל טעם התרומה נעשה הכל
 מדומע ואם טעם הכל חולק הכל מותר לזרים, ואם יהיה שהסאה של תרומה שנפלה למאה
 של חולין הנביחה כדי להחיר החולין ואותה סאה שהנביחה נעשו חזרה ונפלה למקום אחר
 של חולין אינה מדמעת אלא לפי חשבון כלומר שנעשה חשבון שהיא נלקחת כמאה, ואם
 כן לא נחשוב שיהיה בו מתרומה וראית אלא חלק אחד כמאה וזיה אם זאת הסאה נפלה
 למקום אחר של חולין לתוך סאה אחת לבר אינה מדמעת שאנו נאמר חלק אחד כמאה
 מסאה זו נפלה לתוך סאה שלימה של חולין ואינו מדמע כלל אלא תעלה באחד ומאה,
 ואם נפלה לפחות מסאה או יהיה מדומע, וכן הדין אם יקרה למדומע שיפול לפחות מסאה
 מדמע הוא אלא שאינו מדמע אלא לפי חשבון, כיצד הרי שנפלו עשר סאין של תרומה
 לחשיעים סאה חולין נדמע הכל והם סאה סאין דמוע אם נפל ממדומע זה עשר סאין לפחות
 מסאה חולין נדמע שהרי יש בעשר של מדומע סאה שרל תרומה נפלו פחות מעשר אינן
 מדומעות אלא הכל מותר לזרים, ורוקא דבר שאין דרכו להבלל כגון חשין של תרומ' בחשין
 של חולין אבל דרכו להבלל כגון יין של תרומה ביון של חולין הולכי אחר הרוב אם רוב מן
 התרומה מדמע כתרומה ואם רוב מן החול' הרי הן כחול' ואינו מדמע אעפ' שהכל אכול לזרי'
 סאה של תרומה שנפלה למאה של חול' והנביחה ונפלה אחרת והנביחה ונפלה אחרת
 והנביחה הרי הק' הנשארי' מן החול' מותר' עד שתרבה תרומה על החול' כלום שיפול כמאה
 חולין כמאה סאה ומשהו מל תרומה בזה אחר זה סאה אחר סאה נעשה הכל מדומע, סאה
 של תרומה שנפלה למאה ולא חספיק להנביחה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה כל' נדמעו
 וחרי הוא כאלו נפלו שתיהן יחד, ופ' חתוספו אמר רבי אלעזר בר' שמעון כד'א שלא ידע בח
 ואחר כך נפלה כלומר השניה אבל אם ידע בה ואח' כך נפלה אחרת הרי זו מותרת שכבר היח
 להעלות, כלומר והרי הוא כאלו עלתה ומפריש סאתים והשאר מותר, וכוה פסק הר"ם זל
 והראב"ד זל סבירא ליה כתק' דלא מפליג כלל אלא ביק ידע ביק לא ידע אסור, סאה תרומה
 שנפלה למאה טחנן ופחתו כשם שפחתו החולין כך פחתה התרומה ומותר כלומר שעולה,
 שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה סאה של תרומה לתוך אחרת מהן ואין
 ידוע לאי זה מהן נפלה הרי אני אומר בתוך של תרומה נפלה, ואם אינו יודע אי זו חולין ואי
 זו תרומה ואכל אחת מהן פטור והשניה נהוג בה כתרומה ואינה חייבת בחלה שדינרת כדון
 מדומע שאינו חייב בחלה, ואם אכל אדם אחר את השניה אחר כך פטורי אכל' איש אחד
 שתיהן משלם קטנה שבהם, נפלה אחת מהן לתוך החולין אינה מדמעת, נפלה השניה
 למקום אחר אינה מדמעת, נפלו שתיהן למקום אחד מדמעת קטנה שבהם, וכן אם ידע
 אחת פטור ודע אחר השניה פטור, ודע אחד שתיהן בדבר שזרעו כלה כהטים וכיוצא בו כותר
 בדבר שאין זרעו כלה כבצלים ודומיהם אסור, תוספת סוף פ' היו לפניו שתי קופות אחת של
 תרומה ואחת של חול' ולפניו שתי סאין אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלו משתיהן ואין
 ידוע אם מזו לתוך זו הריני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה חולין לתוך חולין נפלו, כתב
 הר"ם ואף על פי שלא רבו חולין על תרומה כלומר שהרי אחר חולין ואחר תרומה הן בקופות
 הן בסאין ואין החולין שבקופה רבה על התרומה, עוד כתב זל כד'א בתרומה בזמן הזה שהיא
 מדבריהם אבל בתרומה של תורה עד שירבו חולין על תרומה, כתב הראב"ד זל בזמן הזה

פרק שנים ועשרים

והרימה דאורייתא. וירושלמי אין טנופת של תרומה מצטרף עמה לאכול על החולין אבל השנום מן החולין מצטרף עם החולין להעלות את התרומה. כיצד טנופת מן החולין מצטרף עם החולין להעלות את התרומה סאה חטין יפות של תרומה שנפלה למאה של חולין והם חטין ריעות ושהן הכל אף על פי שהמורסן של חולין מרובה ושל תרומה מועט והרי הקמח של תרומה בפחות ממאה מקמח החולין הרי זה עולה באחד ומאה שהרי היתיר החולין ופחתה התרומה. סאה של תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין כלומר שעכשו נעשה מדומע ואחר כך נפלו שם חולין כלומר שהוסיפו ער השלום מאה אם שונג מותר מיד אסור. משום קנס שבשל האיסור. והטעם שאין מבטלין איסור לכתחלה. ועוד אמרו בירושלמי מסכת תרומה פ"ה ר' ביבי בעי טנופת של תרומה כהו שתצטרף עם החולין להעלות התרומה מן מה דאמר רב הונא קליפי איסור מצטרף להיתר חדא אמרה טנופת של תרומה מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל איסורין שרבה עליהם מיד אסור שונג מותר ולא מתניתין היא מתני' בתרומה אתא לך למי' אפילו שאר כר' הדרכים. כתב ה"ב העיטור מיהא קיים לן בכל דוכת' דאין מבטלין איסור לכתחלה הא דיעבר מותר. ואם רבה מיד אסור וכן הלכה. עוד כתב זל ואע"ן דאין מבטלין איסור לכתחלה ה"מ בדבר שהוא בעין כגון סאה תרומה אבל בליעת קדרה לא אמרינן. והא דאמרו קדרה שבשל בה תרומה לא יבשל בה חולין ההוא משום הילכ' יחייב טעם' ולא אדעתו. וכאשר באנו אל ענין איסור תרומה ושבול וכיצא בהם נצטרך להביא שיעורי קצת האיסורין בפרק מיוחד סמוך לזה.

הפרק השנים ועשרים

לבאר קצת דינין בשיעורי האיסורין בתרומה ושבול וערלה וכל אי הכרם חולתם. וכאמר בשול האיסורין שלשה דינים חלוקים. האחד איסור תורה בתרומה וערלה ונבלה ודומיהם. וזה האיסור הוא שאין מבטלין אותו לכתח' ואם בטל הריזה מותר אל"כ שקנסוהו חכם' ואסרו הכל. כתב הר"ם ולידאה לי שכיון שהוא קנס אין אוסרין תערובת זו אלא על זה העובר שבשל האיסור אבל לאחרים הכל מותר. כתב ה"ב תורת הבית גדולה מזו אמרו שאפי' באיסורין שהחמירו שלא להתבטל לעולם אם עמר וגרם להם בשול כמזיד אסור כיצד חתיכה הראויה של כנילה שנתערבה ועמר וחתכה לבטל' חשיבותה נתבטלה כשאר איסורי' אם עשה כמזיד אסור לו ולמי שבטל' בעבורו בשונג מותר ואי' קונסי' שונג אטו מזיד.

דע שכשאנו אומרי' אין מבטלי' איסור לכתחלה כמו שתראה שהכל לשון דיעבד. סאה תרומה שנפלה למאה. סאה ערלה שנפלה למאתים. שאור של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו לתוך העמח. הגור שהסיקו בקלפי ערלה. טיפת חלב שנפלה לתוך קדרה של בשר. דג שחור שכבשו עם דג טמא וכיצא בהם. ה"ם באיסור שהוא בעין. אבל איסור משהו בלוע אפילו לכתח' מבטלי' אותו. וכדקיי"מ לן בפסחים גבי כשהיכחו לאחר זמנך. וכן מקנקים של גוים נזי בתוך לתוכו ויז וישראל בתוך לתוכו מים ואינו חושש. כן נראה מדברי הרא"ב וזכות מורנו זל ומיהו לא ככל מקום אמרו לבטל איסור' לכתח' ואפילו באיסור בלוע לא במקום שאי אפשר לכוון לירי נתינת טעם כגון בלוע קנקני' שדרכן להשתמש בהם כשפע וכן קדרה. וכן מגורה. אבל בלוע משהו שבקערה וכיצא בה לא. לפי שאפש' לכוון לירי

פרק שנים ועשרים

ק ר

נתינת שעם שפעמים נותנין בה חיתר מועט, ודין איסור משהו בעין בזכירהו בפרק שאחר זה, ובעלי התוספת כתב בו פרק כל הבשר איסור דרבנן שעקרו דאוריהא כתרומת פירו' וירק אחר שרגן תירוש ויצהר הם דאוריית' לכתחלה אין מבטלי' אבל מה שהוא עקרו מדרבנן כמקצה וכיוצא בו מבטלין.

השני

איסור דבריהם הרים זל לא חלקו אלא שאמר אבל באיסורין של דבריהם מבטלי' האיסור לכתחלה ומיהו ה"ב תורת הבית חלקו לשנים והלך כזה בשירת ה"ב התוספת פרק ביצה שכתב זל בספ' תורת הבית איסור של דבריהם שיש לו עיקר מן התורה כגבינת הגוים שאסורו משום תערובת חלב שמה וכשמנו שר' גיד שאסרו משום גיד אין מערבין אותו בהוד היתיר בידים כדי לבטלו עבר וערכו בהתיר כדי לבטלו כמזיד אסור בשוגג מותר, נפל מעצמו בחיתר אף על פי שאין בחיתר כדי לבטלו מותר לחוסקי' בחיתר להכשירו כענין מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקין, וגבי איסור תורה כגבלה וכיוצא בה כתב זל אין צריך לומר שאין מערבין ומבטלין אותו לכתח' בידים אלא אפילו נתערב בחיתר מעצמו ואפילו מין במינו וההיתר רבה עליהם שבטל דבר תורה אלא שהחמירו שלא להתבטל עד ששים איסור לחוסקי' במזיד בחיתר כדי לבטלו בששים.

השלישי

איסור של דבריהם שאין לו עקר בתורה כתרומת חוצה לארץ וכחלת חוצה לארץ שאסורם כדי שלא יגעו בשל תורה ושלא תשתבח תורתך, והקלו בהם לבטלם לכתחלה בידים ולבטלין ברוב וכיוצא באלו האיסורין, מה ששתף ה"ב תורת הבית לאיסור שיש לו עיקר מן התורה גבינת הגוים עם שכנו של גיד אינו שיתוף גמור, דהא גיד אסור בפיו בתורה והאוכל מסכו כזית לוקח מה שאין כן חלב בהם' טמאה דלא נפקא לן אלא מבת היענה שהוא ביצתה וכן כל דמייה וזהו החלב, ולזה האוכל כזית מחלב הטמאה אינו לוקח מן התורה אלא מרדות דרבנן, והזה ליה כאוכל חצי שיעור שאסור מן התורה ואינו לוקח, גם מה שכתב זל רגבינה אסרוה משום תערובת חלב שמה, הר' יוסף הלוי אמנש זל והרים זל לפסקו ההיא דשמואל' שהוא מפני שמעמיד אותה בעור קיבורת גבלה, ואי איתא דאיסור גבינה הוא משום תערובת ליתניחלב שחלפנו גוי אסור ולצ' מבעי' גבינה דמיניה הוא.

נקוט

האי כללא בידין באיסור תורה, איסור מרובה והוא בעין כעני' טמאה תרומה שנפלה לפחות ממאה וכיוצא כזה אין מבטלי' אותו לכתחלה, אבל איסור מועט בעין מבטלי' לכתחלה וכדנפק' לן ממגורה שפיכה ומהיא דחבית של שמן, וכן איסור מרובה אלא שהוא בלוע ואין בו כדי נתינת שעם וכדלעיל.

שעור

האיסורין שונים הם כבשולם בעירובם, שכל ויין נכך במינו במשהו, וסתם יינם פו' רתם שבטל בששים, תרומה במינה כמאה, ערלה וכלאי הכרם כמאתים, לפי שהוכפלו באיסור שהרי נאסרו בהנאה, אבל כלאי זרעים מסתברא שהוא בטל בארבעה ועשרים, וגם שבבטלין אותו לכתחלה דאמר' מסכת כלאים ריש פ"ב כל טמא שיש בה רובע זרע ממין אחד ימעט, ובסאה כ"ר רובעי קב, ענלה ערופרה ושור הנקטל ועפור מצורע שחוטה ופטר חמור אפילו באלף איסורין, בריה שלימה בעלרת רוח כגמלה לאפוקי גרע' לרי' ואינו מכירה אסור תערובתו עד שירבה התתיר תשע מאות וששים ביצת עוף שמה של טריפה שרופה בקערה עם ביצים של היתר בששים והיא, כחל של צ' קרעו שתי וערב ולא שחו בכותל עם הכשר תשעה וחמשים והוא, רוב איסורין של תורה ושל דבריהם כס' והוא, נתיא רבי שמעתן הבכורים אחד משש', פואה אחד משש',

פרק שנים ועשרים

ראשית חנו אחד משישׁ, תרומה טמאה אחד משישׁ, תרומה שאין הבעלים מקפידו עליה כגון תרומת הבלוגים והתיחובין שבארזים אחד משישים, ויש בטלח ברוב חתיכת נבלה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה בשל היתר יבש ביבש, וכן שאר איסורין ואפילו איסור של דבריהם, ויש שאוסר בריחו כבשר נבלה שמן שצלאו בהגור אחד צר עם בשר שחוטה ואפילו בשר שחוטה שמן ונבלה כחוש וכיוצא בזה, ושאוסר בכל שהוא במנין דאלו שלא במנין בנותן טעם, וכן כתב ה"ב העשור, והוא הדבר שיש לו מתירו העתיד לבא בהכרח כמו ביצה שנוולדה ביט שנתערבה באחרות לאפוקי ביצת ספק טרפה שהיא בטלה, או שבידו לעשות בלא הפסד כשבל שנתערב בפירות מתוקני ויש לו פרנסה ממקו אחר כלומר שבלים אחרים שיכול להפריש על הצבל שנתערב מן שבלים האחרים שעשו לתקנו וכיוצא בזה, ויש שאין אוסר פלישתו לעולם אלא בזמן שמכירו זורקו ואוכל השאר כגור הנשר שנתבל עם הגידים שאין בגידים בנותן טעם אלא שהתורה אסרה לאפוקי שמכו שצריך ששים וכן אם נמחה גופו של גיד בששים וכשהוא שלם הוא בריא, ה"ב הלכות גדולות בהלכות יין כסך כתב חבית שיש בתורה משקין בין יין ובין טעם ובין כל מקשה ונפול להוכיח שרץ או עכבר שעורו אחד מאף והחבית והמשקין כותרין ואם בקש לטהר את הכלי ממניסו לתוך הכבשן עד שיהא כבראשונה, רב אחא שיער בחלה בחמשין רב שימי ביריה דרבי אבהו שיער בשיכרא בשיתין והלכתא אידי ואידי בשתק מדידהוה אכל איסורין שבתורה, ע"כ, ירושלמי מסכת תרומות פרק עשירי רבי יוסי בר בון הורה בהדן עכברא חד לאלף, רוב חגואנים המבימו הלכה כרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרו מסכת ע"ז פרק בתרא כל איסורין שבתורה בין במנין בין שלא במנין בנותן טעם חוץ כשבר יין נסך רבמינן במשהו, וחמץ בפסח אפילו שלא במינו במשהו משום חומרא דחמץ דאית ביה כרת היכא דהוי בעיניה, אי נמי משום דיש לו מתירין אל הרם זל, אך ר"ת זל פסק בין נסך דוקא במינו הוי במשהו אבל סתם יינן הוי כשאר איסורין דבין במנין בין שלא במנין וכו', ודין נותן טעם כבר כללו רבא פרק גיד הנשה, וכי אסרינן בנותן טעם דוקא שיהיה הטעם לשבח ולפגם מותר, וכדאיתא בע"ז, ומ"הר שלמה בן אדרת כתב בש"הרמב"ן זל שכל כלי הגוים שאינן בני יומן פוגמין ואפילו כל היין וכל נותן טעם לפגם כותר ע"כ, מסכת רמאי פ"ד בתוספו, מצרפין מפירות חוצה לארץ על פירות הארץ כדי שירבו על פירות הארץ לפשרן מן המעשרות כתב הרם זל בפ' מסכת ערלה פ"ב כשאנו אוסרי בתרומה וחברותיה תעלה באחר ומאה מין במינו ובתנאי שלא יהיה מחמץ ומתכל שאם היה כן היה אוסר במשהו, אבל מין בשאינו מינו בנותן טעם וכן בערלה וכלאי הכרם, ירושלמי אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן בש"רבי מאיר כל האיסורי מצטרפין ללקות עליהם בזכות משום לא האכל כל תועבה, ואחר משישים אסמכיהו רבנן אורוע מן האיל של נזיר שנאמר ולקח חתן הזרוע בשלה מן האיל ושיעור שיהיה הזרוע בבשר ועצמות כלו חלק משישים מכל נוף האיל והזרה נתבל הכל שלם בכלי אחד, והזרוע לא היה אוסר האיל ואוכלין אותו בעליו, ומין במינו לא בטל נפקא לחי מרם חפר ומרם השעיר של יום הכפורים שהיו מעורבים ועם כל זה הרהרם חפר ומרם השעיר, דם חפר ומרם השעיר.

הפרק השלשה ועשרים

בזריעת

פרק שלשה ועשרים

קה

ברועת

התרומה וזולת זה כדיני התרומה / הזרע תרומה בשונג יופך כלומר שפותר
 לו להפך הארץ ולהפסיד הזרע שזרע ואם בכזו יקיים כלומר שחייב להניחם
 כדי שיעבדו ויחיה תרומה / והוא שלא יהיה פשתן של תרומה שמת יחשוב שאין האיכור
 אלא בזרע ויתנה מעצמו וחיבת בלקט שכחה ופאה ובמעשרות ובכעש עני שבו עניי ישראל
 ועניי כהנים מלקטין ועניי ישראל מוכרין שלהם לכהנים בדמי תרומה וחדמים שלהם / ודמי
 תרומה לעולם הם בזה / שאינה ראויה לא לכהנים / והחובט אותה במקל בשעת היש משוכח
 גדולי תרומה הרי הם תרומה כלומר מה שיעצמא אחר שקצר התרומה / וגדולי גדולין חולין
 והם שמה שצומח אחר התרומה אם יזרענו יהיה שלישי לתרומה / מאה לגינה של הרומה
 כלום ערוגות ואחת של חולין כיניהם ואין ידוע מי היא אם הם בזרעו ברבר שזרעם מלה כמו
 חכרוב והשומר ומיצא בהם הכל מותר / אבל אם הם מדבר שאין זרעו מלה כבצלים דומיחם
 כולן אסורות ולא נדון אותם כדון מדומע לפי שהתרומה מופרשת היא ולא נתערבו בה חולין
 התורם קישות ונמצאת מרה אכשית ונמצאת סרוחה תרומה ויתזור ויתרומם ושתיהם לכהן
 והוא יתן לישראל דמי הגדולה שבהם מטעם המוציא מחבירו עליו הראיה / וכן התורם הבית
 של יין ונמצא חומץ אם ידוע שהייתר חומץ עד שלא תרם אותה אינה תרומה ואם משתרמת
 החמיצה הרי זו תרומה ואם ספק תרומה ויתזור ויתרום ראשונה אינה מרמעת בפני עצמה לא
 שאם נפלה לחולין מוציאה ומת / ואין חייבין עליה חומש כי שאכלה בשונג / וכן הדין בשניה
 ואם נפלו שתיים למקום אחד מרמעות כקשנה שבהם וכיצר יעשה נתן שתייהם לכהן אחד
 ובוטל מהכהן דמי הגדולה / תפוח של תרומה שרסקו (פירוש שכתשו ונתנו לתוך העסה של
 חולין וחמיצה) הרי זו אסורה כלום שאותן חולי הם תרומה שעור' של תרומה שנפלו לתוך
 בור של מים אע"פ שהבאישו את מימיו מותר / הרודה פת חמה וכתנה על פי חבית של יין של
 תרומה בשל חשי' מותר בשל שעורים אסור ששואבין / תנור שהסקין בכמון של תרומ' ופאה
 בו את הפת מותרת שאינן טעם כמון אלא ריח כמון / וריחא לאו מילתא היא בכל איסורין
 שבתורה / התרומה אין חייבים בה אלא הזרעם הנאכלים בלבד לא העצים זתי חולין שנכבשן
 עם זתי תרומה אסור / אבל בירק כל הנכבשין זה עם זה מותרים אלא עם החסיות שהם חשובים
 והבצל שמפני חריפותם שולש טעמם בכל מה שמכבשין עמהם / ומפני זה חסית חולין עם
 חסית תרומה או ירק חולין עם חסית תרומה אסור אבל חסית חולין עם ירק תרומה מותר /
 מי כבשים ומי שלקות של תרומה אסורין לזרים / וכן עוקצו האני' וגרגרותי והחרובין ומיצא
 בהם אסורים לזרים מגורח שפינה ממנה חשי' תרומה אין מחייבין אורו להיות יושב ומלקט
 אחת אחת אלא מכבד כדרכו כלומר כדרך שבני אדם מכבדן את האוצרות כשפננין אותם
 ואחר כך נתן לתוכה חולין / יש שהם מעמידים אותה בתרומת הוצע לארץ שמבטלין אותה
 לכתחלה וכמו שקדם / וזה אינו דלא מבעיא שאין צריך לגרר ולשפח אלא אפילו ערב בידים
 הרבה מותר / ויש שמעמידין אותה בתרומה בזמן הזה דרבנן ולא חשו חכמים למיעוש כזה
 אבל הרם נראה שפי' אפילו בתרומה דאוריתא / וכן נראה ממה שכת' זה' העזר פרק המוכר
 את הספינה גבי הרכיבה ומיצת / ולדעתם זל' אפילו משחו כעין בענין גרגירי תרומה שבמגורה
 ושיפת שמן שבכר אק דרכם של בני אדם להקפיד ולשפח מבטלין אותו לכתחלה / ולזה אמרו
 חבית של שמן שבשרפה אין מחייבין אותו להיורג יושב ומשפח מן הקרקע אלא כוהן ברוך
 כדרך שנהוג בחולין / המערה סכר של תרומה לתוך כר ריקנית וחשיף שלש טיפין נתן
 לתוכה חולין / מלו' אם כדו השף שלש טיפין אחר טיפה כמו שהוא רדך לכלי שמריקין
 ממנו כל מה שבתוכו מותר לו לתת באותו כר חולין / אבל אם הרכיבה כלומר שהטתה אותה

פרק שלשה ועשרים

על צרה אחר שיערה מה שבתוכה והוסיף ממנה של שפיץ ולא נתן בה שום דבר ומיצר כלומר שנתכנס שם שמן אותו שמן תרומה הוא כרשיני תרומה הכהן מאכילין לבהמה לחיה ולעופות וכן ישראל ששכר פרה מן הכהן וכדאיתא מסכת תרומות פרק בתרא ומיתנין לה מסכת ע"ז פ"ק ומסכת יבמות ריש פרק אלמנה לכהן גדול דאמרי ישראל ששכר פרה מכהן הריזה מאכילנה כרשיני תרומה וכהן ששכר פרה מישראל אף על פי שמונותה עליו הריזה לא יאכילנה בכרשיני תרומה וכן שכיר' לא קניא ודיוקין דדוק' כרשינין דלאו דגן הוא אבל חטין לא ואפילו כהן עצמו דהכי אמרי' בספרי ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו ויליד בית הוא דאוכל אבל מקנת כספו דהיינו בהמה לא תאכל בלחמו יוכל אפי' כרשינין לא ת"ל בלחמו בלחמו הוא דאינו אוכל אבל אוכל הוא כרשיני' כהן ששם פרה מישר' מאכיל' כרשיני תרומה והיא הסיפא (ופי' שם פרה שקנאה בדבר ידוע ועליו מונותיה) וכשפמטמין אותה ימכרה ומה שנוסף על רמיה חולקין על דרך שהיה מותר ולא יהיה בו משום רבית פרה של ישראל שהיה כהן דש בה בהרומה ובתרומת מעשר ודאי וכן פרות הדרות מעשר שני אינו עובר עליהם משום כל תחסום אלא מפני מראית העין מביא מעט מאותו המין ותולה להם בקרסולין שבפיהם והרש במעשר שני של דמאי וכן בתרומת מעשר של דמאי ובגדולי תרומה עובר משום כל תחסום תוספת פרק בתרא ממלא כהן כר שמן שריפ' ונותנו לישראל לעלות לו לעליה ולהכניס לחרר לעשות צרכי כהן אבל לא לצורך ישראל ואם היה שוהף עמו מותר ושמן שריפה הוא שמן תרומה טמאה שאינו עומד אלא לשריפה ישראל שהיה אורח אצל כהן והחליק לו שמן שריפ' ועמד הכהן והלך לו אינו חייב לכבות את הנר ושובל הישראל פתילה בנר הכהן ומדליקה שמן שריפה שלא ברשות כהן מדליקין מכנו בכתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלין וברשות כהן על גבי החולים ומותר לכהן להחליק בבית האבל ובבית המשתה ואין חוששין שמה ושתמשו מזה השמן לדבר אחר לבר ההדלקה בקרו של כהן שהיה מאכיל אותו אצל ישראל וכן בגד כהן שהיה נארג אצל ישראל מדליקין עליו שמן שריפה עמד והלך לו אין מחייבין אותו לכבותו עד שיכבה מאליו אמר רבי אבהו שלח וינתן בן ענמי בת כהן שהיתה עומדת ערב שבת עם חשיכה ובידה נר עם שמן שריפה מערבת לתוכו שמן חולין ומדליק מי שאין לו שמן של חולין להדליק של חנוכה מדליק בשמן שריפה שלא ברשות כהן התרומה אף על פי שהיא אסורה לזר דוק ליהנות ממנה בדרך שהכהן עושה שהרי אמורה לזר להסיקה תחת תבשילו אבל נהנה הוא ממנה שלא כדרך בליון ולזה אמרו פרק כל שעה מערבין לישראל בתרומה ויין תרומה שנתגלה ישפך האומר תרומת הכרי הזה בתוכו לא קרא שם אלא שהוא כמו שהיה קודם שאמרו עד שיעוין מקיב בצפנו או בדרומו אין מבשלים יין של תרומה מפני שבמעושו

הפרק הארבע ועשרים

כביאות תרומת מעשר תרומת מעשר הוא שמפרישו אותה ורשאי להפרישה שלא מן המוקף ש' סכל מעשרותיכם תרימו אין כפרישי' אותה מאומר אלא מדקדקן בשעורה ואפילו בזמן הזה לפי שעורה מפורש בתורה מעשר מן המעשר הראוי למרוד מודר לשקול שוקל למנות מונה היה איפשר למנות ולמרדו ולשוקלו חמונה משוכב והמרוד משוכב ממנו והשוקל משוכב משניהם מצותה שפרישנה הלוי ממעשרו

במעשרו מן היפה והמוכרח שאמר מכל חלבו את מקדשו ממנו, ואם לא עשיר כן קאי בחטא דכתיב ולא תשאו עליו חטא הוה ליה לאו הבא מכלל עשה, אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה כך לא נחשדו בן לוי ערל תרומה מעשר, ויש לישראל רשות להפרישה וליתנה לכהן ויתן המעשר ללוי אחר כן, והכי איתא פרק כל הגט בסוף, וכי יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר אין ואכילת אלעזר בן גמליאל היא דתניא אבא אלעזר בן גמליאל אומר ונחשב לכם תרומתכם בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר כשם שתרומה גדולה נטלת באומד ובמחשבה כך תרומת מעשר נטלת באומד ובמחשבה וכשם שיש רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה כך יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר, ולפי מה שכתבנו לעיל פלגינן דבוריה דאבא אלעזר בן גמליאל.

מסתברא

שדן תרומ' מעשר הוא שאין מפרישי' אותה באומד אבל אם הפרישה באומד מה שעשה עשוי, ויש בזה כמה ראיות אמרי' במסכת תרומה פ"ד בשלש פרקים משערין את הכלכלה בכיורות ובסיפות ובאמצע הקיץ, המונה משוכה והמודד משוכה ממנו והשוקל משוכה משלשתן, (פי' ה"ם כלכלה הוא הס"ל שבו מודדין להוציא התרומה), ואלו זמנים הם שהפירות משנים כמותם ושעורם מלאים או מצטמקי' וכל זה שירע באמת כמה מכילה הכלכלה בכל המינים ויוציא מה שראוי להוציא מאותו המין, ואמר המונה משוכה ענינו משוכה מהמוציא באומד, ודע כי אם הדין בתרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה כבר קדם שאין מותר להוציאה אלא באומד, וכן ביאר התלמוד שתרומת מעשר צריך אדם לדרקק, וכמו כן המעשרות ומנעו להוציאם באומד ואמרו אל תרבה לעשר אומדות ע"כ, אם כן מה שאנו מוצאים שניטלת באומד בדיעבד הוא, וכן בני נראה כמה שפ"שי, דגרסינן פרק כל המנחות תורמין תאנים על הגרונרות במנין אי אמרת לכמות שהן משערינן שפיר אלא אי אמרת כמות שהן הוה ליה מרבה במעשרות והנן המרבה במעשרות פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים, ואלא מאי לכמות שהן אימא סופא גרונרות על תאנים במדה אי אמרת בשלמא כמות שהן שפיר אלא אי אמרת לכמות שהן מרבה במעשרות הוא אלא הכא בתרומה גדולה עסקינן ורישא בעין יפה וסופא בעין רעה, אי הכי אימא סופא אמר רבי אלעזר ברבי יוסי אבא היה נוטל עשר גרונרות שבמקצוע על תשעים תאנים שבכלכלה ואי בתרומה גדולה עשר מאי עבדתיה אלא הכא בתרומת מעשר פוסקינן ואבא אלעזר בן גמליאל היא דתנן אבא אלעזר בן גמליאל אומר ונחשב לכם וכו', ומה תרומה גדולה בעין יפה אף תרומת מעשר בעין יפה, וזמניה אמר רבי אלעזר בר' יוסי אבא היה נוטל וכו', אי אמרת בשלמא לכמות שהן משערין שפיר לא אי אמרת כמות שהן בציר ליה, כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר שאני גרונרות הואיל ויכול לשולקן ולהחזירן לכמות שהיו, פ"שי תורמין לאו תרומה ממש אלא מעשר, תאנים הם לחים, גרונרות היבשות שצמקו וכווצו, במנין, עשר תאנים על צ' גרונרות אבל במדה לא משום דהוי מעשר זוטא לגבי מנין דכי מניית להו לגרונרות דהוילי ולתאני' דכעשר לא תשכה לכל עשר גרונרות דחולין חדא תאנה דמעשר דכלי' המחזיק מארה גרונרות לא מחזיק שפי מחמישים תאנים, ובאור זה הרי שהיו לך תשעים גרונרות חולין והם בט' קערות קטנות מתמלאות כל אחת מעשרה גרונרות תקח קערה עשירית כמותן תכלארה תאנים לא יחזיק עשרה, אי אמרת לכמות שהיו גרונרות מעיקרא כשהן לחים משערינן שפיר דתאני' אתתאנים תרים, אלא אי אמרת כמות שהן השתא משערינן הוה ליה מרבה במעשר' לגבי

פרק ארבע ועשרים

מדה דהני עשר תאנים דתרומה מחזקי קבא ותשעים גרוגרות לא מחזקי אפילו ח' קבין והורח
אחד מחמשה - המרבה במעשרות, תורם מן הכרי מודרד' קבין לחולין וחמישי למעשר.
מעשרותיו מקולקלים, טבל ומעשר מעורבין, דחצי קב החמישי היו מעשר וחציו היו טבל
כשאר תבואה שבכרי, גרוגרות על תאנים במדה כלומר ולא במנין משום דמעט במעשר
לגבי מדה דאי כיל לתשעים תאנים מחזקי ט' קבים וכי כילת עשר גרוגרות לא מחזקי אלא
פלגי קבא ואישתכח דלא מעשר אלא חד מארבעה אי אמרת בשלמא כמות שהגרוגרות עכשו
משערינן ולא איכתא לן ממאי דהוו מעיקרא שפיר דהא תרים קב על ט' קבין אלא אי לכמות
שהיו מרבה במעשר הוא דאי הוו לחים הוה ביהא קב גרוגרות ב' קבין תאנים, תרומה
גדולה נשללת בעין יפה דלא נתנה בה התורה שיעור אלא ראשית דגנך, ומדאוריתא חשה
אחת פושרת את הכרי ואסור רבנן בעין יפה אחד מארבעים אלמא נשללת בעין יפה, רבי
אלעזר בר' יוסי אתא לא פלוגי דאפילו גרוגרות תורמין על התאנים במנין דסבידא ליה
לכמות שהיו משערינן ולא כמעט במעשר, מקצוע כלי שעושיין בגרוגרות ועל שם הכלי
קרי לחו קציעות בכמה דוכתי, שבכללה, תאנים לחים, בשתי תרומות הכתוב מדבר,

דחכי משמע האי קרא דכתוב בתרומת מעשר הלוים ונחשב לכם כלומר במחשבת הטלוי
לתרומת מעשר, כדגן מן הגורן כאותה תרומה שנשלחו מן הגורן דהיינו תרומה גדולה אמא
שתי תרומות כתיבי בהאי קרא, ומהאי קרא נפקא לן אתרויהו דנשלול במחשבה ובאומד
דנחשב אתרויהו קאי, ואף על פי ששעורה קצוב מן התורה מעשר מן המעשר והאי דיליף
תרומת מעשר מתרומה גדולה לענן אומר הוא דיליף, באומר, שאם יש לו פירות הרבה
אין צריך למרוד אלא באומר ישול אחד מחמשים דאם טעה אין כאן איסור דמדאוריתא חשה
אחת פושרת, במחשבה, כדאמר' בעלמא נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל מצד אחר
ואף על פי שלא הפריש, ומינה, כלומר מהא דרבי אליעזר גופיה מיייתא מפירא, אלא אי
אמרת כמות שהן השתא משערינן בצד להו מעשרות לעני' מדה אי הוה כיל להו להנך דתרים
במנין משתכח מעשר זוטא, עכ'.

נמצא

שיש לנו שתורמין תאנים על גרוגרות וגרוגרות על תאנים עם תנאיהם,
וכדנפקא לן מכרייתא דתורמין תאנים וזכרנוהו פרק ל', ואף על פי שהיא
סמוכה לזו, ויש ליה תאר המעשה איך הוא, ומאי דפליגי רבי יוסי שאני ליה ר' אלעזר,
אם כן גרוגרות על תאנים אפילו בסנן נמי ומה ששנינו במדה הוא לעין יפה דהא רבי יוסי
דנימקי עמו הוה עבדי בה עובדא ובכל דוכתא אמרינן מעשה רב, וכסתברא דהא לכר'
פירות שדרכין לצמקם שיחה העניין בהם כענין תאנים וגרוגרות, ומאי דאמר' שאני
גרוגרות לאן למעושי שאר פירות הוא דאתא אלא לאפוקי דלא שמערת מהא דרבי יוסי אי
לכמות שהן משערינן אי כמות שהן משערינן שהוא מחלוקת רב ורבי חייא ורבי יוחנן עם
שמואל ורבי שמעון ברבי ורבי לקיש גבי בשר העגל שנחפח ובר' זקנה שנחמקד, ולעיל
מינה גבי שאור דאמר' ר'בה ורב יוסף דאמר' תרויהו לכמות שהן משערינן.

ישראל

שהקדים לתת המעשר ללוי בשבילים קודם הדישה וקודם הפרישת תרומה
גדולה אין הלוי חייב להפריש מפני תרומה גדולה אחר הדישה לא תרומת
מעשר בלבד, וזאת התרומה קונסין הלוי שלא יתנה לכהן אלא דגן אחר הדישה והזריה
מפני שהפקיעו מתרומה גדולה אבל אם הקרימו ברגן חייב הלוי גם בתרומה גדולה שהרגן
מחוייב בתרומה גדולה שנאמר ראשית דגנך, אין חייבין במעשר התבן והעצת, תרומת
מעשר אם נשמאת או נטמא המעשר מפרישין אותה בטומא ותנן לכהן להיות בשריפתה.

פרק חמשה ועשרים

קז

ומגדך

קודם הפרשתה כדרך כל המצות. כן לוי שהיה לו מעשר ראשון שלא
 בשלה תרומתו והניחו להיות מפריש עליו והולך והוא בטבלו מה שעשה
 עשוי שנאמר כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לוי מלמד שהוא עושה את כלו תרומה
 לאחר. אבל שמחפריש ממנו תרומתו אינו מפריש עליו תרומת מעשר שנאמר את מקדשו
 ממנו ביום שקדשו בתוכו עושה תרומה לאחרים אין קדשו בתוכו אינו עושה תרומה
 לאחרים. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחד מפריש אחד מל"ג ושליש
 וכלקמן. תרומה טהורה ואפילו של דבריהם אינה נתנת אלא לכהן חכר. והטמאה לכל
 בהן. חייבו חכמים חומש על תרומת מעשר של דמאי כדי שלא יוללו בה. ודין תרומת
 מעשר של דמאי לכל דבר כתרומת מעשר של דמאי אלא שאין לוקח על אכילתה.

הפרק החמשה ועשרים

בבאור

תנאי מעשר ראשון ולמי ינתן אחד שגזר עליהם עזרא הסופר ע"ה.
 והיאך מברכין על הפרשתו. מעשר ראשון הוא שהישראל מפריש אחד
 מעשרה ממה שנשאיר אחר שהפריש תרומה גדולה ונתנו ללוי וכן כתוב כי את מעשר בני
 ישראל אשר ירימו לוי תרומה וכל מעשר. האמנם כשעלה עזרא קנם אותם שלא ינתן
 להם עוד מעשר ראשון שלא עלו עמו שנאמר ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי
 שם. פרק יש מותרות. איתמר נמי מפני מה קנסו לויים במעשר פליגי בה' יוחנן וסכיא
 חד אמר שלא עלו בימי עזרא וחד אמר כדי שיסמכו כהנים עליו בימי טומאתן בשלמא למאן
 דאמר שלא עלו מה קנסוניהו רבנן אלא למאן דאמר כדי שיסמכו כהנים בימי טומאתן משו
 כהנים קנסוניהו ללויים אלא דכולי עלמא קנסא שלא עלו בימי עזרא והכא בהא קא מפלגי מר
 סבר קנסא לעניים ומר סבר כהנים בימי טומאתן עניים ניבחו. ומנא לן דלא סליקו בימי
 עזרא דכתוב ואקבעם אל נהר ההוא ונחנה שם וכו'. ומיחו עלו דהא אמרינן עשרה יוחסין
 עלו מבבל אלא שלא באו עמו לירושלם. כך תרצו קצת המפרשים. ואינו נכון שהרי
 כשהבין בעם עדיין היה בארץ ההיא ואמרי' ריש פרק עשרה יוחסין כתבי לוי וישראל מנלן
 דסליקו דכתבי וישבו הכהנים והלויים ומן העם וכו'. זה הכתוב על אותם שעלו עם זרובבל
 וסיעתו הוא דכתוב לא על אותם שעלו עם עזרא. אלא האמת שעלו עמו אלא שלא עלו
 מהתעוררות רוחם כמו שעלו עם זרובבל שבאו עמו הכל מאה שלשים ותשעה לויים ועם
 עזרא לא עלו אלא מעש ועל ידי אונס וכררבת דאמר העלום תנן וכתוב ואבינה בעם
 ובכהנים וסכני לוי לא מצאתי שם. וכתוב בתרויה ואשלחה לאליעזר לאריאל לשמיעיה
 וכו' וצעה אותם על אדו הראש בכספיה חמקום וכו' להביא לנו משרתים לבירג אלהינו
 ויביאו לנו ביד אלהינו הטובה עלינו איש שכל מבני מחלל בן לוי בן ישראל ושרבייה ובניו
 ואחיו שמונה עשר. ואת חשביה ואתו ישעיה סכני מריו אחיו ובניהם עשרים.
 וכתוב בתרויה ונסעה מנהר ההוא בשנים עשר לחדש הראשון ללכת ירושלם ויד אלהינו
 היתה עלינו ויצלנו מקף אויב ואורב ער' הדרך וכו' וירושלם. מפי אבא מרי
 זל. כתב ראם פרשת ויקח קרח. וכי יהיב' מעשר ללויים מקמי עזרא אבל מימות עזרא
 זאל' לא יהיבין להו משום דקנסוניהו עזרא. וכן נמי כתב הר"ם פ"א עזרא קנסאת הלויים
 בזמנו שלא ינתנו להם מעשר ראשון אלא יתנו לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלם. ברם

פרק חמשה ועשרים

מעובדא דרבין גמלי' וחקנים דמסכת מעשר שני פרק בתרא מסכת ר' כמאן אף לכהנים
וזכרונה פרק ט"ב תוספו' מסכת פאה פ"ר ר"ש ב"ג אומר כשם שהתרומה חזקה לכהנים בחלוק
גדולה כד מעשר ראשון חזקה לכהנים בחלוק גדולה ואית נמי כרבי אלעזר בן עזריה וכדמוכח
פרק האשה שנתארכלה ובעשה דרבי גמליאל הוא שאמר עשוד שאני עתיד לכוד נתון
ליהושע ומקומו מושכר לו ורבי יהושע לוי הוה וכדאיתא פרק אין בערמין מעשה בר' יהושע
בן חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל יוחנן בן גדגדא ואם' לו בני חורר לאחוריק שאתה
בן המשוררים ואני מן השוערים ויא שקנס עורא לא היה אלא ללוים עשירים אבל הענים
לא קנסו ורבי יהושע עני הוה וכדאמר ליה ר"ג מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה וכדאיתא
מסכת ברכות ור"ג אחר עורא הוה ורבי יהושע הקנה תרומת מעשר שבו לרבי אלעזר
בן עזריה שהיה כהן ועשירי לעזרא עוד פרק יש מותרות תרומה לכהן מעשר ללוי דבריו רבי
עקיבא רבי אלעזר בן עזריה אומר מעשר ראשון לכהן לכהן ולא ללוי אים' אף לכהן מאי טעמא
דרבי עקיבא ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם בלויים קא משתעי קרא ואידך כרבי יהושע בן
לוי דאמר בעשירים וארבעה מקומות נקראו כהנים לויים וזה אחד מהם והכהנים הלויים בני
צדוק ורבי עקיבא הא לא מצית אמרת דכתוב ואכלתם אותו בכל מקום יצא כהן שאינו יכול
לאכול בבית הקברות ואידך בכל מקום דלא בעי חומה ואי אכיל ליה בטומאת הגוף הוא דלא
לקי' ההיא גנתא דהוה לרבי אלעזר בן עזריה שקיל מעשר ראשון מינה אור' רבי עקיבא
אחדריה לפתחיה לבי קברי אמר עקיבא בתרמילו ואנא חיי' אלא רבי עקיבא מאי טעמא
אחדריה לפתחא הכי קאמר ליה אי אתית לך בתורת קנסא אית לך בתורת חלוקה לית לך
ורבי עקיבא רעיא רבן כלבא שבוע הוה וכדאיתא בפרק אף על פי' ומה שהיה עם רבי אלעזר
בוה על רבי עקיבא אינו אלא לכבוד המתנות ומעלתם לא שהיה צריך להם וכדאיתא פרק יום
טוב שחל' תריסר אלפי עגלי הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה מעדריה כל שהא ושחא'
סוף מסכת מעשר שני ויוחנן כהן גדול העביר הוריות המעשר כלומר שלא יהיו מתורים שהיו
נותנין בומן ההוא המעשר ראשון לכהנים ואיך יוכלו לומר בדיינים וגם נתינו ללוי' מסכת
סוטה פרק אלו נאמרין פרשת המלך כיער כוצאי יום טוב הראשון של חג בשמינית במוצאי
שביעית עושין לו בימה של עץ והוא יושב עליה שנא' מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה
בחו' הסכות בבא כל ישראל וקורא מתחלת אלה הדברים עד שמע משמע עד עשר תעשר
ירושלמי ולמה על ידי שיצאו ישראל משביעית לשמינית שלא לשבח תורת מעשר' מצאתי
כאלפא ביתא דרבי עקיבא אי' ככר ג'לש דמ'ת ה'כך זכס' זע'ן חפ' ט'צ'ץ' ואמר א' מעשר
אל' ו' מעשר אל' ק' וכן כל האלפא ביתא נמצאת כולה מעשר זו מזו וקודש' וכבר ידעתך
ה' מאות' ס' מאות' ז' מאות' ח' מאות' ט' מאות'

מעשר

ראשון שנשלח תרומתו כותה' באכילה לישראל כמות שהיא בלא שום תקון
ונאכל בכל מקום לפי שאין בו קדושה אלא שהוא כהולין שנאמר ונחשב לכם
תרומתכם כדגן סן הגורן' שהרי בכל מקום שהחזר במעשר קודש אופיה אינו אלא ער'
מעשר שני' הכהנים והלויים מפרישין מעשר ראשון כדו להפריש מכנו תרומת מעשר'
והכהנים מפרישין גם כן שאר תרומות לעצמן של יאכלו פירותיהן בשבילן' מעשר ראשון
צריך לברך קודם הפרשתו כדרך כל המצות' וכן על מעשר שני ועל מעשר עני ועל תרומת
מעשר על כל אחד ואחד בפני עצמו ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סתם בנתיים לכלם
ברכה אחת ומכרך להפריש תרומה ומעשרות' וכדאיתא בתוספת מסכת ברכות פ"ו היה
מולך להפריש תרומה ומעשרות אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה' כשהוא מפרישין אומר

פרק חמשה ועשרים

קח

ברוך אִי אִמָּה אֶקְבוּ לְחַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת. עֲשֵׂרָה שְׁחִיו עוֹשֵׂין עֲשֵׂר מִצְוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּרֵךְ לַעֲמֹמוֹ הָיוּ כּוֹלֵן עוֹשֵׂין מִצְוֹת אַחַת אֶחָד מִבְּרֵךְ לְכָל. מִפִּי הָרֵב זֶל שְׁמַעְתִּי שַׁעַל זֶה סוּמְכִין בְּאַרְצוֹ שֶׁאִם הָיוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עֲשֵׂרָה אוֹ אֶף בְּנֵי אֶדְם שִׁימּוּלוּ בְּנִיחָם יוֹדֵר שֶׁאֶחָד מֵהֶם מִבְּרֵךְ וּכְלֵן וְיִצְאֵן. וְכֵן כִּי צֵא כּוֹהֵן. מִסְתַּבֵּר שֶׁהִמְתַּקֵּן מִיָּנִים שׁוֹנִים כִּיחַד שֶׁאִינּוּ צִרְדָּא לֹא בִּרְכָה אַחַת מִדֵּי דְהוּא אַחַת אֶחָד דְּפִרְק כִּי צֵד מִבְּרֵכִין גְּבִי הָיוּ לְפָנָיו מִיָּנִין הִרְבֵּה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִין מִבְּרֵךְ עַל אִי זֶה שִׁרְצָה וּפּוֹטֵר אֶת שֶׁאֵר. וְזֶה כְּשֶׁבְּרַכְתִּיהֶן שׁוֹת כְּאַתְרוּגוֹת. וְעוֹד רֵאזִי דְאִמְרִין פֶּרֶק כְּסוּי הָרִים רְבִי יְהוֹרֵה אוֹמֵר שֶׁשֵּׁשׁ חֲזִיהַ יִכְסֶה וְאַחַר כֵּךְ יִשְׁחַשׂ אֶת הַעֹף. וְאִמְרִין וְמוֹרָה רְבִי יְהוֹרֵה לַעֲנֵן בִּרְכָה שֶׁאִינּוּ מִבְּרֵךְ אֶלֶּא בִּרְכָה אַחַת. וְאֶעֱגֵן דְּאִמְרִין. בְּתוֹסַפְתַּי מִסְכַּת בִּרְכוֹת יוֹדֵר שְׁחִיהַ עוֹשֵׂה עֲשֵׂר מִצְוֹת מִבְּרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. מִסְתַּבֵּר שֶׁזֶהוּ כְּשֶׁהִמְצֵא הַלּוֹקֹת כְּקִרְיַת הַתּוֹרָה וְעִשָּׂה צִיצִית וְהִנְחַת תְּפִלִּין וְמִלֵּא וְלֹלֵךְ וְכִיּוֹצֵא בְּהֶם דְּהוּא לִיחַ כְּעִנְיֵן מִיָּנִים שֶׁאֵין בְּרַכּוֹתֵיהֶן שׁוֹת שְׁדַבְּרִיהֶן כֹּל מִבְּרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

ברמאי

בְּהַפְרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת שֶׁל דְּרֵמָאֵי אֵין מִבְּרֵכִין עֲלוּ וּמְשׁוּם הָיוּ מְפָרְשִׁין אוֹתָן וְאִפְלוּ עֵרוֹם וְהִטְעִים שֶׁהוּא סֶפֶק לְרַבְרֵי הָרִים. אֲבָל הִרְאָבָד כָּתַב שֶׁנֶּרְדֵּי רֵבֵא שֶׁהִטְעִים לְדְרֵמָאֵי שֶׁאֵין מִבְּרֵכִין עַל הַפְּרָשַׁת רִיבּוּי מְשׁוּם דְּרוּב עַמִּי הָאֵרֶץ מְעִשְׂרִין הֵן הָא לֹא הָיוּ מִסְפַּק מִבְּרֵכִין מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶקא דְאִירִי. וְהָיָה דְרֵבֵא שְׁנוּיה הָיָה פֶּרֶק הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה וּבְזִילְתָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה מְחִיב זֶל שׁוּמְטוֹם וְאַנְדְּרוּגִינוֹס לְבֵרֵךְ לִישֵׁב בְּסִכָּה וְכֵל סֶפֶק אִפְלוּ דְרַבְנָן. וְמָה מִבְּרֵכִין עַל יוֹם טוֹב שְׁנִי. וְנִשְׁאַל הַרְשָׁבָא עַל מַה שֶׁכָּתַב הָרִים. סֶפֶק קִרָא קָשׁ סֶפֶק לֹא קִרָא חוֹזֵר וּמִבְּרֵךְ לְפָנֵיהַ וְלֹא אַחֲרֵיהַ. זֶה תִּימָה דְהָא בְּרַכּוֹת דְרַבְנָן הֵם וּמִסְפַּק אִינּוּ מִבְּרֵךְ וְאִם בְּרֵךְ עוֹבֵר מְשׁוּם לֹא תִשָּׂא. וְחֻשׁוֹב זֶל מַה שֶׁאִמְרַת שְׁכָל סֶפֶק מִצְוֹת דְרַבְנָן אֵין מִבְּרֵכִין עֲלֵיהַ אִינּוּ דְבִרֵי הַכֹּהֵן לְפִי שְׂרָשִׁי זֶל פֶּרֶק בְּמַה מְדַלְּקִין גְּבִי הָא דְאִמְרַת רֵבֵא רֹב עַמִּי הָאֵרֶץ מְעִשְׂרִין הֵן כְּתוּב לְעוֹלָם אִפְלוּ סֶפֶק דְרַבְרֵיהֶם בְּעֵי בִּרְכָה וְדְרֵמָאֵי אִפְלוּ סֶפֶק נְמִי לִיכָא דְרוּב עַמִּי הָאֵרֶץ מְעִשְׂרִין הֵן. עִכְּ. וְהָרִים שֶׁפִּטְרַת דְרֵמָאֵי מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק פִּטְרַת כָּל הַסֶּפֶקוֹת נְמִי וְלֹא פִטְרַת שׁוּמְטוֹם וְאַנְדְּרוּגִינוֹס לְבֵרֵךְ בְּסִכָּה מִפְּנֵי שֶׁהֵם חִיבִין מִסְפַּק. וְמִזְדוּ מִבְּרֵכִין עַל יוֹם טוֹב שְׁנִי אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא סֶפֶק כְּרִי שֶׁלֹּא יִזְלוּ בּוֹ.

וכן

נִרְאָה מִבְּרֵי וְזֶל שֶׁהַנְּשִׂים שֶׁהֵן רְשׁוֹת אֵין מִבְּרַכּוֹת כָּלָל. וְהָיָה מְקוּצֵי כָּתַב בְּשֵׁם רַתָּם בְּמִצְוֹת צִיצִית שֶׁהַנְּשִׂים מִבְּרַכּוֹת עַל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁחֻזְקֵן גְּרַמְרָה וְאֶף עַרְפִּי שֶׁהֵם פְּשׁוּרוֹת בְּאוֹתָן הַמִּצְוֹת אִפְלוּ מִדְּרַבְנָן. כָּתַב הָרִי הָלִוי פֶּרֶק יוֹם טוֹב שֶׁלֹּא רֵאשׁ הַשְּׁנֵה וְכֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁחֻזְקֵן גְּרַמְרָה אֶף עַל פִּי שֶׁאִינָה חוֹבָה בְּנְשִׂים רְשׁוֹת דְּמִצְוֹת הוּא וְאֶף עַרְפִּי שֶׁמִּבְּרַכּוֹת עֲלֵיהֶם אֶקְבוּ עַל נְשִׂילַת לֹלֵךְ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אֵין מִמְחִין בִּידֵן כְּמִכֵּל בֵּת שְׁאוּל שֶׁהִיִּיתָ מִנְחַת תְּפִלִּין וְאַשְׁתּוֹ שֶׁל יוֹכֵה שֶׁהִיִּיתָ עוֹלָה לְרַגְלֵי וְלֹא מִיחוּ בִּידֵן חֻכְמִי וְכִרְאִיתָ פֶּרֶק הַמִּצְוֹת תְּפִלִּין. וְיִשְׁלַח בִּיאַר רֵאזִי עַל זֶה מִהֵיכָא דְרַב יוֹסֵף דְאִמְרַת מְרִישׁ הוּא אִמְנִיא מֵאַן דְאִמְרַת לִי הִלְכָה כְּרִבִי יְהוֹרֵה דְאִמְרַת סוּמָא פְּשׁוּר מִן הַצִּיצִית עֲבִידָא יוֹמָא שְׁבַע לְרַבְנָן דְלֵא מִפְּקִידָנָא וְעִבְדָּנָא. וְאִיזוּ עַל כְּרַחֲמֵי בְּרַכָּה הוּא דְעִבִיד. וְהָבַע הַעֲטוּר כָּתַב וּמִסְתַּבֵּר דְכִי חִיבֵי דְשׁוּחִטָּה כְּשֶׁרָה בְּנְשִׂים וְנְשִׂים מִמְּכִנִי הָיוּ נְמִי מִמְּכִנֵי אִנְקוּר בְּשֶׁר וְחֹלֵב וְהָא דְאִמְרִין רִישׁ גַּמְ' פְּסָחִים הֵל כְּאִמְנֵן עַל בְּיוֹעַר חֻמֵץ אִזְלוּ נְשִׂים אִפְלוּ קְשִׁנִים וְאוֹקוּמְנָא כִּיּוֹן דְבִדְקִית חֻמֵץ מִדְּרַבְנָן הַמְּכִנֵה רַבְנָן בְּרַבְבֵּן דְמִשְׁמַע דְלֹא מִמְּכִנֵי בְּרֵאזִיתָ הָיָה שְׁנוּיא אֶקְשִׁנִים קִיא אֲבָל נְשִׂים כְּבֹלְהוּ מִהִמְנֵי כְּעַד אַחַר דְנִאֲמָן בְּאִיסוּרִין. וְאִפְלוּ בְּאִיסוּר דְאִירֵיתָ כְּדִאִמְרִין מִסְכַּת כְּתוּבוֹת פֶּרֶק הַמְדִיר וּמִאִכְלוּתֵי שֶׁאִינּוּ מְעוֹשֵׂר וְאִינָה קִיצֵה לֹו חֵלָה. וְכֵעֵי הִיכִי דְמִי אִי דִיעַ נִפְרֹשׁ אִי דְלֹא יִדַע מִנָּא יִדַע אִלְמָא דְלִכְתַּחֲלָה יִשׁ לֹו לְסַמְדָּא עֲלֵיהַ. וְכֵן נִסְמָךְ עֲלֵיהַ עַל סְפִירָתָא

פרק המשה ועשרים

נדה דאיכא כרת וכן נמי כתב הראב"ד ושעמא דמילתא דהכל חברי אצל המצות מכין שהם
עוסקין בהם עד שיחשדו כמו שנחשדו עמי הארץ על המעשרות כשנבדקו שאם לא כן אף
אדם סומך על אשתו בנקור בשר ומליחה ובדיקת הירקות שהחוקי בתולעים וכיוצא בזה
אלא הכא לאור דאמרי אגן בדקיניה כלומר בענין בדיקת המין אלא דאמרי בדיק לן מאן דהו'
ולגבי עדות ודאי אין סומכין על עדותן במקום דאתחוק איסורא דאורייתא אבר' גבי כיעור
הימניכהו רבנן ברברכין דלא צריך בדיקה מיהו בטול בעי' ע"כ ויש בזה כדי לפקפק דאמרי'
מסכת נדה פרק בא סימן כל הכבדות נבדקות על פי נשים וכך היה רבי אעזר מוסר לאשתו
ורבי שמעון מוסר לאמו רבי יהודה אומר לפני הפרק ולאחר הפרק נשי' בודקות אותן תוך
הפרק אין נשים בודקות אותן שאין משיאין ספקות ע"כ פי נשים רבי שמעון אומר אף תוך
הפרק נשי' בודקות אותן וכאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל כיעור גדולה היא שלא תמאן
קטנה היא שלא תחלוץ הא מאן קתבילא אימא ר' יהודה אלמא נשים אינן נאמנות להקל
אלא לאחר הפרק ומתריצ' דאיסור ערוה שאני שאין דבר שבערוה פחות משנים ושתי
שערות דבר שבערוה הוא וכראמרי' אחד אומר בגבה ואחר אומר בכרסה חצי דבר וחצי
עדות הוא פרק חוקת הבתים אלמא בעינן שני עדים ואין הנשים נאמנות ככיוצא בזה
תנחומא ותכחש שרה מכאן פסלו חכמים את הנשים לערות ופרק החובל אמרי' אמר עולא
אתיא קל וחומר מאשה ומה אשה שראויה לבא בקהל פסולה לערות וכו' ומשום הכי פסולה
גם כן לרון והאי דאמרי' פרק ארבעה אבות אשר תשים לפני' השוה הכתוב אשה לאיש לכל
דינין שבתורה לומר שחיוב הדינין שוה בשניהם לא שתהיה היא כשרה לרון דהיא אמרינן
פרק בא סימן כל הכשר לרון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לרון ואם כן מי
שאינו כשר להעיד כל שכן שאינו כשר לרון ודבורה שופטה את ישראל כלומר מלמדת
הדינים אי נמי כביאה שאני נשים כשרות לשחוט לכתחלה וכן נמי כתב הר"ם ואם
הנשים הן מומחות שוחטות לכתחלה ונשים שבארצות אלרד הרני הירי לבן חלוש יותר
מדאי ועשויות להתעלף ונשים שבארצותינו חיות הנה כתב ז"ל העור כשם רבינו האי
דנשים חייבות בברכת המזון דאורייתא מדקאמרי' אשה מברכת לבעלה ואפילו כיל לא אכלה
אלא כוית לחוד ואחרים כל ערך דכוית דגן דאורייתא ובספר המצות הקצר פסק נשי' מוסנות
לעצמן ונראה שאין הדבר אלא רשות בידן אם רוצות לזמן ולומר נכרך כתב הראב"ד תניא
נשים ועבדים וקטנים אין מוזמנין עליהם אלמא לא מחייבי בזמן ואפילו הכי אם רצו מוסנות
לעצמן פרק ערבי פסחים אשה חשובה צריכה הסבה אבל אינה קוראה בעבורי כבא קמ"ל
פ"ק השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה קדושין פרק קמא כל מצורת לא תעשרה
נשים חייבות חוץ מכל תקף וכל תשחית וכל תטמא למתים ומאי דלא אקיים ז"ל לרב
הונא מוזנה מסך נזיר ריש פרק בתרא הוא משום דלטייה רב אדא בר אהבה וקללת חכמי
אפילו לחנם היא באה וקיימא לן הלכה כרב הונא וכן פסק הר"ף פרק אלול הן הלוקין ויש
מצות עשה שלא הזמן גרמה ואפילו הכי נשים פטורות כגון מצות הכן על האב שהם למולו
לפרותה להשיאו אשה ללמדו תורה ואומנות וכן היא פטורה ספריה ורביה ואפילו הכי מצויה
אמרה בעיני' חטרה לידא ומרה לקבורה ויש שהזמן גרמה וחייבת כמצה כראורית
ובדרבנן כנר הנכה ומגלה וארבע כוסות מס' מוטה פ"ק מנאן לנשים צדקניות שלא היו
בפיתקא של חוה כלומר בכתב חוה שנאמר לה בעצב תלדי בנים

מעשר

ראשון אינו צריך להפריש מן המוקף לזה מעשרין מסקום זה על מקו' אחר
אבל לא ממין על שאיגו מינו ולא מן החיוב על הפטור ולא מן הפטור על

החיוב

פרק ששה ועשרים

קט

החייב כדרך שאמרו בתרומה גדולה כל שתורמין מזה ערל זה כך במעשר וכל שפטור מן התרומה כך במעשר. האומר לחבירו הריני מעשר על ידך אין צריך לעמוד עמו ולראות אם יעשיר אם לאו ואם אמר לו עשר לי על ידי צריך לעמוד עמו. אין מעשרין אלא מן המוכח שנאמר בהרימכם את חלבן. אין מעשרין באומר אלא בכרה או במשקל או במנין מערבין במעשר ראשון שנמלה תרומתו. מעשר ראשון נאכל בטומאה אפילו לזרים שנאמר ואתם וכל מקום ואפילו בבית הקברות. ואין מעשר בנהג דבר תורה אלא דגן תירוש ודעהר וכמו שקדם. לזה כל האילנות חוץ מתירוש ודעהר אינן חייבין במעשר אלא מדרבנן וכתב הר"ם החרובין אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהם לפי שאינם מאכל כל אדם. כתב על זה הרא"ב נראה לי דחרובי שטה וחרובי צלמונא קאמר דפטורין לגמרי שאינן מאכל האדם. וכדאיתא בתוספת. ירושלמי מסכת שביעית פ"ג אמר לו לא תבעי חירובין חירובין מאכל בהמה הן. אין חטבל מתחייב במעשרות עד שיראה פני הכית שנאמר בערתי הקדש מן הכית. וכתב הרא"ב זהו ברבר שאין לו גורן. והבית יש לו שעור למטה וזה שאם אין בו ארבע אמות על ארבע אמות אינו קיבוע.

הפרק הששה ועשרים

לבאר מהו חייב במעשר. ומתי יגיע החיוב. מסכת שביעית פ"ט הפנים והרכבים השושי והחלגולוגות כסבר של הרים כסבר של נהרות גרגר שבנהרות של אפר פטורין מן המעשרות. עור מסכת מעשר ראשון פ"ק כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל ובשמר ונדולו מן הארץ חייב במעשרות ועוד כלל אחרי אמרו כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל אף ערל פי שהוא שומרו להוסיף אוכל חייב קטן ונדול וכל שאין תחלתו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל. והתוספות הביאה עוד כל שתחלתו אוכל ואין סופו אוכל כגון המקיים ירק לזרע חייב בתחלתו ופטור בסופו. ופי' כל שהוא אוכל לאפוקי הכופר וספיתו משים וקוצה וספיתו אלז הם רכים ולפעמים נאכלים ואפילו הכי פטורין דעקראם לצביעה הם עומדים כר' שכן הסטים וקוצה בעצמם וכן כיוצא בהם. ובפרק בא סימן אמרינן נמי אוכל למעושי משים וקוצה דלאו אוכל נזכה. נשמר לאפוקי הפקר. ופר' לו' הארכבו בו. ומשעם זה פטורין מן המעשר ולקט שכחה ופאה. ונדולו מן הארץ לאפוקי כמהין ופטורות. ובירושלמי מפרש מעמ' מרכות ורעך דבר הנזרע וצומח יצא כמהין ופטורות שאין נזרעין. תחלתו אוכל וסופו אוכל ושומרו להוסיף אוכל כגון ירק שתחלתו וסופו וכל זמן הוא אוכל וזיה בין קטן בין גדול חייב והיינו דאמר' ירק אחר לקשתו עשורו. וכל שאין תחלתו אוכל אבל סופו אוכל כלומר שבשעת לקשתו אינו אוכל אבל סופו להיות אוכל והוא כשנגמר גדולו בפירות האילן אז הוא שהגיע לעונת מעשרות.

וכלל הרבר הוא שהמוציא מעשרות מפירות חדשים צריך שתמר בשורף הפירות ושמען וזהו ששנינו מסכת מעשר ראשון פ"ק מאיסי פירות חייבין במעשר' כלומר שחל עליהם חייב מעשר התאנים משיבחיהו. (פי' משיבול) הענבים והבאזשים משיבאישו. (פי' שיתרככו וידרככו). ויג' האובשים. האוג. והוא הסמאק. והתותים משיאדימו וכל האדומים משיאדימו. הרמונים משימסו והוא מגור' והם השמש ובמס. ירושלמי רבי ועירא בעם רבי וסא משיחמך האוכל תחת ידו. התמרים משיחל

שאר

פרק ששה ועשרים

שאר, (פירוש שירפו ויתנפחו כלחם חמץ כי כן מנהג התמרים, האפרסקים
 משיטילו גרים) (פירוש חושן ארומים), האגוזים והשקדים משיעשו קלפה (פי' הפגמית),
 וכן ספורש בתוספת, החרובין משינקרו (פי' שיעשה בהם נקודות שחורות וכל השחורין
 משינקרו), האגסין והקרוסטמלין, הפרישין והחורדין משיקרו וכל הלבנים משיקרו.
 ואגסים הם אל ברקוק בלשון ערבי, קרוסטמלין אל כמתרי, פרישין חבושים, חורדין אזערוור
 משיקרו כלומר שיעשה בהם בהרות לבנות, הצלף הוא פרק נד', מסכת שביעית פ"ד הפנין
 משיריחו הכוסר משהביא מים חייבין במעשר, כוסר הוא הענב שאינו מבושל, וכוסר
 שהזכיר ה"ם שאינו חייב במעשר הוא על כלל הפירות שהם כוסר ואינם ראויין לאכליהן
 לקטנם לא על כוסר הענב, תוספת מסכת עוקצין רבי נחמיה אומר זתים וכוסר שסחטן עד
 שלא באו לעונת המעשרות משקה היוצא מהן שחור שאינו אלא שוף, ומשיריחו הוא פי'
 כולל לכל הפירות, התלתן כדו שתצמח כלומר שתזרע ותצמח, התבואה משיכניסו שליש
 כלומר שזה הגרעין גדל שליש ממה שראוי לגמר, וכן הותים, ויש מפרשים כגון הפרי
 כשימור יש בו משקל שלש סלעים כיון שהביא משקל סלע חייב במעשר, מנא לן אמר רבי
 זירא עשר תעשר את כל תבואת זרעך כלום עשר מדבר שאם תזרענה תעשר ממנו כגון דבר
 שזורע וצומח פרט לפחות משלש שאינו צומח תוספת מסכת תרומות פרק ח', דבש תמרים
 רבי אליעזר מחיוב במעשרות אמר רבי נתן מודה רבי אליעזר שפטור מן המעשרות אבל אומ'
 היה רבי אליעזר שלא יאכל מן הדבש עד שיתקן תמרים מודה רבי אליעזר שאם תקן תמרים
 ודובשן באספמא שמותרת מסתבר שחולץ הדין ברבש קני המתוק הנקרא בערבי סכר וכן
 בסוכר עצמו, ומא שהביאני לומר זה מה שכתב ה"ם הלכות ברכות פ"ח הקנים המתוקים
 שסוחטין אותן ומבשלין מימיהם עד שיקפה וידמה למלח כל הגאונים אומרי, שמכרכין עליו
 כורא פרי האדמה ומקצת אמרו כורא פרי העץ וכן אמרו שמוצץ אות' קנים מכרך כורא פרי
 האדמה ואני אומר שאין זה פרי ואין מכרכין עליו אלא שהכל ל"א יהיה דבש אלו הקנים
 שנשתנה על ידי האור גדול מרבש תמרים שלא נשתנה על ידי האור ומכרכין עליו שהכל
 ע"כ, ומסתבר שמה שאמרו הגאונים שמכרך פרי האדמה דאמרי' פרק בכל מערבין הקנים
 וחקדיין והאורבנין מין ירק, ואם כן אם לא תקן התמרים יתקן הרבש, וכן הדין בקנים.
 אבל אם תקן תמרים וקנים לא יצטרך לתקן דובשן מה שאין כן הענבן בזתים וענבים וכמו
 שכתבנו פרק עשרים, ספרד תרנס יונתן אספמא, הלך דבש, פריש' דבש קנים גדלים
 בארץ ישראל ואותו דבש קרוין לו בלשון ישמעאל סוקרא ויפה פי'.
יוש ארבעה מינים שיש להם דין חלוק מתבואה וקטנית ואילנות שהולכין בהם אחר
 עונת המעשרות, וחלוק מירק שהולכין אחר לקיטתו והם אלו דאמרי' מסכת שביעית
 פרק ב' האורז והדוחן והפרגין והשומשמיץ שהשרישו לפני ראש השנה מהעשרין לשעבר,
 כלומר אם ראויים למעשר עני יהיו למעשר עני ואם למעשר שני למעשר שני, ואם לא
 השרישו לפני ראש השנה מתעשרין לשנה הבאה, (פי' פרגין אל כשכש), גרסו' בראש
 השנה אמ' רבא אמר רבנן אילן בתר חנשה תבואה וותים בתר שליש ירק בתר לקיטה חני
 כמאן שזנבו רבנן דרר אמר רבא מתוך שעשוין ערוגות ערוגות וערוגה זארת מתמלאת
 ומביאה שליש ועדיין זו לא נתמלאה הכל לפי שומן המקו' כיון שהשרשת' כאחת אמר רבנן
 בתר השרש' בין לשבעי' בין למשע', ירושלמי מתוך שעשויו' פרכי' ואי אתה יכול לעכור
 על שליש שלהם הלכו בהם אחר השרשה לא אחר השליש, עוד חתם מסכת שביעית הבצלי'
 וסריסין ופול המצרי שמנע מהם מים שלש' יום לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ואם לאו
 מתעשרים

פרק ששה ועשרים

מתעשרו להבא. (פי' מרסי' שאין להם לחו' כל כך שיעמח בתוכן פרח אחר עקירת כמו שיקר' לזולתם כן פירש הר"ם פ"ה). ומסכת ראש השנה פ"ק פ'רשו אמאי קרי להו כריסין משום שאין להם זרע ואותן עצמן הוא שזורעין וי"מ שהוא מין בעל ארדך ויצא בארץ אנדרלוס וקורין לו אשקלוביא על שם שבאות מאשקלון. ובירק הקשואים והדלועי והאבטחי' והכלפפונות וכן התפוחים והאתרוגים חייבין גדולים וקשני' שכל' או תחלתן וסופן אוכל'. (פי' וקשואים הם אל פקום). (דלועים דלעת). (אבטיחים אל בטיך). (מלפפונות אל ביאר). חייב בשקריית המרים פטור במתוקים והחייב במתוקים כמור במרים. הריכי בכל אלו איש יביא בפרי זמן ועונה לפי מזגו שניע לעונת מעשר וכן כל מיוצא בזה. ומשיגיע לזאת העונה נאסרו באכילת קבע עד שיעשרם. וקודם זמן זה יהיו אותם הפירות כותרין באכילה למי שירצה לאכלן כרצון איש ואיש שעדיין לא חל עליהם שום חיוב וכרגן מן הגורן וכמל אר' מן היקב בעיני' כלומר הגמור. וכן מרע הארץ ומפרי העץ עד שיהיה פרי. וכן הבואת זרעך עד שתעשה תבואה. הרי שיש מקרא לעונת מעשרות. ויש מקרא לגמר כלאכתן וכן יהיה הענין בתבואה שקצרה ורשה אלא שעדיין לא זרה ולא מרחה וכיוצא בזה בפירור' שהגיעו לעונת מעשר מצד בשולן וטעמן שנשלם ונתלשו אל'א שעדיין צריכין תקון כמו שנזכר במשנת אי' זהו גרנן למעשרות. ותבואה זו אחר שקצרה ורשה הוא שהגיעו לעונת המעשרות. וכשעדיין לא זרה ולא מרחה לא נגמרה מלאכתה קרינן בה כלומר של'א הגיעה לגרנן של מעשרות. והיינו מתני' התבואה משימרה אבל אחר שהגיעו לעונתם כלומר לגמר בשולם כמו מה שהתבאר שכשהגיעו הפירות איש איש כפי מה שהוא לאותה עונה ולאותו בשול כבר הוא ראוי לאכילה וכרגן מן הגורן קרינן ביה. מאותה עונה ואילך חל עליהם חיוב מעשרות ואסור לאכול מאותם הפירות אכילת קבע והוא שהגיעו לגרנן נאסרו אפילו באכילת עראי עד שיעשר.

נמצא

שיש לפירות הללו שלשה דינים חלוקי קודם שהגיעו לעונת מעשר מותרין אפילו אכילת קבע. הגיעו לעונת מעשר אל'א שעדיין לא הגיעו לגרנן מותרין באכילת עראי לחור. הגיעו לגרנן נאסרו אפילו אכילת עראי. ובתנאי שיוקבעו למעשר כמו שנבאר בע"ה. אבל נגמרה מלאכתה לא נקבעו למעשר אל'א על ידי אחרת מששה דברים וכלקמן. ופי' הגיעו לגורן אינו שיהיה גורן כמש אל'א הפירות כשיגיעו לנקודה ולטעור ידוע כמו שיתבאר במשנה אזי אמ' להם שהגיעו לגורן כמו התבואה כשהיא כגורן מרוחה שהוקבעה למעשר ונאסר אפילו באכילת עראי עד שיעשר. כן יהיו הפירות כשהגיעו לאותה נקודה. וכן הר"ם במקום אי' זהו גרנן של מעשרות דמתני' כתב אי' זהו גמר מלאכתה של פירות. והניא בתוספות ריש מסכת מעשר ראשון גורנו למעשרות לחייב עליו משום שכל משהיגמר מלאכתו ומלאכת כניסתו עוד שום. כיון שנתמרה הגורן לא יאכל עד שיעשר. ומסתבר שמה שאסר משהיגמר מלאכתו כלומר שהגיעו לעונת מעשרות. ומלאכת כניסתו כלומר שהגיעו לגרנן שמאותה עונה ואילך הוא זמן כניסתם אם לביר' אם לשוק. עוד בתוספות מסכת מעשר שני פרק קמא פירות שנגמרה מלאכתן אין חייבין תרומה ומעשרות אלא עד שיערימו. ושואל המשנה אותם הנקודות והשעורין שכשהגיעו אליהם הפירות יאכר עליהם שהגיעו לגורן מי הם ומתי. והוא ששיניו אי' זהו גרנן של מעשרות הקשואים והדלועים כשיפקסו ואם אינו משיעמיד ערימה. האבטיח משישלק אם אינו משלק עד שועשה מוקצה. וירק הנאגר משיאגר ואם אינו נאגר עד שימלא אר' הכלי ואם אינו ממלא את הכלי עד שלקוט כל צרכו. כלכלה משיחפה אם אינו מחפה עד שימלא

פרק ששה ועשרים

את הכלי ואם אינו מלא את הכלי עד שלקוט כל צרכו, בדא כמוליד לשוק אבל במוליד לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו, (ופי משפסק כלומר שצומח עליהם כמו שער או קוף דק ונקרא פס) (וכן על האבטיחי ונקרא שלק ורוצה לומר משפסק ומשישלק כלום) שיפול אותו השער מעליהם כשיקנחם בידו) ומסתבר שהוא מלשון וכן הכותלת וכן הפוקסת דפרק המצניע שפירושו נותנת השער על הצדעים, וי"מ משישלק שהאבטיחים כשנגמרין הם ירוקים כעין דבר השלוק, (פי' מוקצה כלומר שישטחם ויסדרם במקום סוקצה ואין דרך לעשות ערימה מן האבטיחים מפני שישתברו קצתם מקצתם, (פי' משיחפה שדרך בני אדם האוספים פירות שמכניין אותן בעלי האילן וכיוצא בו) ומה שאמר בדא כלומר שכשהגיעו לעת הזה שנקבעו למעשרות ואסור לאכל מהם עראי במוליד לשוק למכור אבל במוליד לביתו אוכל עראי עד שמגיע לביתו שהרי השכל אינו חייב במעשר עד שיראה פני הבית שנאמר בערתי הקדש מן הבית, הפרד והצמוקים והחרובים עד שיעמיד ערימה, הבעלים משיפקל אם אינו מפקל עד שיעמיד ערימה, התבואה משימרה אם אינו ממרח עד שיעמיד ערימה, קטניות משיכבור אם אינו בובר עד שימרה אף על פי שמירה כושל מן הקושעין ומן הצדדין וממה שבתוך התבן ואוכל, (פי' הפרד הוא גריר הרמון היבשו ונקרא בערבי חב אל רמאן), (משיקפל כלומר משיחתוך העליון שלהם ויסיר הנתלה בהם), (משימרח כלומר שיכיר היטב התבואה מן התבן), (שיכבור כלומר בכברה), (קושעין הוא מה שהוקצה מן הגריש לאחד מן הצדדין), היון משיקפה אף על פי שקיפה קולט מן הגרש העליונה וכן הצנור ומכל מקום ושוחה, השמן משיירד לעוקה אף על פי שירד נוטל מן העקל ומן הממל ומכין הפסים ונותן לחמישה ולתמחוי אבל לא יתן לקררה ולאילפס כשהם מרותחים, (פירוש משיקפה כלומר משיעלה עליו קצף), (נת העליונה הוא שבה דורכין הענבים, והתחתונה הוא המקום שיורד בה היין והוא היקב, והצנור הוא שיורד ממנו היין), (עוקה הוא החפירה שמקבצין לתוכה השמן), (עקל כלי עגול עשוי מחבלים שבוצרים לתוכו הותים וסוחטין אותם), (וממל הוא האבן שטוחנין בו הותים), (ומכין הפסים כלומר מבין שתי האבנים או שני העצים מעצי הגת או אבניר), (ונותן לחמישה ולתמחוי כלומר שייכור לתת מזה השמן לתוך כלים קטנים העשויים לתת לתוכן המאכל כשהוא חם), והותר זה מפני שכבר ידוע שהעקר אצלנו שבישול על האש קובע למעשרות שאין מנהג שיבשל אדם ויאכל ושיקרא זה אכילת עראי שכיון שבשל אין זה עראי ואם כן הנותן זה השמן לחמישה ולתמחוי אף על פי שבהם תבשיל הם לא הוקבעו למעשרות מפני שאינו מתבשל בכלים אלו דהוה ליה כלי שני אבל לקררה ולאילפס שהם כלים שמבשלים בהם התבשיל לא יתן השמן הזה כל זמן שהם רותחין מפני שמתבשל בהם ואחר שנתבשל הוקבעו למעשר, והמישה ותמחוי אם הם חמים ביותר עד כדי שיכוחה חיד לא יתן לתוכו מפני שמתבשל שם גם כן, העגול משיחליקנו הגרור' משידוש ובמגור' משיעגל (פי' משיחליקנו דבלת האנים שנושין כמו רחים ושפין ומחליקין אותם), (משידוש כלומר קצתם על קצתם בכלים שרוצים להצניעם), (ובמגורה כלומר באוצר מיעגל ויחליקם על פי האוצר והכלי המעגלן והמחליקן נקרא מעגלח) נזכרת מסכת מכות ומסכת משקין ובכמה דוכתי, גרסי' פרק השוכר את הפועלים דיש מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה יצא הבודל בתמרי' ובגרורות והלשן והמקטף והאופה הואיל ונגמרה מלאכתן למעשר ולחלה אין פועל אוכל בו.

הפרק השבעה ועשרים

לכלול מה שהתבאר בפרק שקדם, ונאמר הרי ושלנו שתי משניות האחת הוריענו עונת המעשרות כלומר גמר בשולם של פירות איש כפי מה שהוא והוא הזמן שחל עליהם חוב המעשרות ומאותה שעה ואילך נאסרו בכל מקום אותם הפירות באכילת קבע וזהו משנת מאימתי פירות חייבין במעשרות, המשנה השני הוריענו גרנן של מעשרות כלומר גמר מלאכתן של פירות איש כפי מה שהוא גם כן, ומאותה שעה ואילך נאסרו הפירות אפילו באכילת עראי וזהו משנת איזהו גרנן של מעשרות, ועם כל זה צריך שיהיו הפירות נקבעים למעשר קודם שיאסרו באכילת עראי אחר עונת המעשרות ואחר גרנן, והדבר הקובעם למעשרות אחר זה הוא שיראו פני הבית, ואז נאסרו הפירות באכילת עראי אבל קודם זה אף על פי שעבר עליהם עונת המעשרות ועבר עליהם גרנן של מעשרות אינם אסורים באכילת עראי, גם יש דברים אחרים לבר הבית שקובעים למעשר שזולת אחת מהם אין על הפירות לעולם אסור אכילת עראי, ואם כן יהיה סדר הפירות כך, עונה, גמר, הקבעה, הגיעו לעונת מעשרות נאסרה אכילת קבע, הגיעו אחר זה לגמר מלאכתן והוקבעו למעשר באחד מאותן הדברים שנזכרים בסמוך אז נאסרו אכילת עראי, אבל אם נגמרה מלאכתן ולא הוקבעו למעשר מותרים באכילת עראי, וכן הדין נמי אם הוקבעו למעשר אלא שעדיין לא נגמיה מלאכתן, והאוכל טבל שלא הוקבע למעשר אינו לוקה אפילו מדרבנן.

הדברים הקובעים למעשר הם ששה, והכי איתא בירושלמי אור, ומלה, ומקח ותרומה, ושבת, וחצר ובית שמירה טובלין, והכל אחד ואחד בפני עצמו זה בלא זה, ועל הבית כתב הר"ם אין הטבל נקבע למעשר מן התורה עד שיכניסנו לביתו שנאמר בערתי הקדש מן הבית, עור כתב ה"ל נראה לישאין לוקין מן התורה על אכילת הטבל עד שיקבע בכניסתו לביתו אבל בשאר ששה דברים שכניסנו אין לוקין עליו לא מכת מרדות מדבריהם, ואמנם יש שאפילו בכונה לבר הוקבעו למעשר וזה כמו שיהיו לו פירות שגממן למכרן לשוק נאסרו באכילת עראי בלא הקבעה אחרת, והאוכל מפירות שרעתו להוליכן לשוק אחר שנגמרה מלאכתן אינו לוקה אלא מכת מרדות, דעת הר"ם שאין הגומר בלבו חייב לעשר אלא מדבריהם, ואם דעתו להוליכם לביתו אוכל עראי עד שמוניע לביתו וכדאיתא במתני', או עד שיוקבע באחד מחששה דברים הקובעים למעשר, וכל אלו חששה דברים אין קובעים למעשר אלא כדבר שנגמרה מלאכתו, כן כתב הר"ם והראב"ד כתב חוץ מרגן תירוש ויצהר שעשאן גורן ומרחן דגמר מלאכתן דהנהו בגורן תלה רחמנא, וכשם שמותר לאכול מפירות שלא נגמרה מלאכתן כך מותר להאכל מהם ליהיה ולבהמה ולעופות אכילת קבע בכל מה שירצה דכל אכילת בהמה חשיב עראי, ומפקיד מהם כל מה שירצה, אבל אם נגמרו אף על פי שלא נקבעו למעשר לא יפקיד ולא ואוכל לבהמה חיה ועוף קבע עד שיעשר, ומאכל לבהמה עראי מן הטבל אפילו בבית, ומאכל פקיעו עמיר עד שיעשם חבילות וכדאיתא בתוספות פ"ב, (ופי' פקיעו עמיר אגודות מן הדברים שיקצרו בני אדם), וכתב הראב"ד במעמיר מאכל אדם כגון חבילי פיאה והקורנית שהם מאכל אדם ומאכל בהמה, ובפי' הוא ששנינו הלוקה לזרע ולבהמה פטור מן הדמאי, אבל אם הוא זורא צריך לעשר, ואין להקשות מחכרו של רבי פנחס בן יאיר שהוא החמיר על עצמו

פרק שמונה ועשרים

זכראיתא מסכת שקלים פרק אלו הן המכונים , או שהיא היתה יודעת אמתת הדבר ולא היה
 אצלה ספק והתם עושהו חמורה , והבבלי פרק הכל שוחטין עושהו חמור , ויש מי שאוכל
 קבע מפירות שהגיעו לעונת המעשרות אלא שלא נגמרה מלאכתן והוא הפועל וכראיתא
 מסכת מעשר ראשון פ"ב , ויש שאף על פי שלא נגמרה מלאכתן אם תרם אורם הוקבעו
 למעשר כמו כלכלת האנים וכראיתא פ"ב מה שאין כן בשאר פירות וכן נמי התורם תרומת
 שצריך לתרום שניה כמו שפן על ותים הבתשים שקדם , נקבעו ולא יאכל עראי עד שיתרום
 שניה ויעשר , וכן יש פירות שנגמרה מלאכתן ונכנסו לבית ואעפ"כ לא הוקבעו למעשר
 כההיא דאמרי' בתוספות פ"ג סוכי תאנה ובהם תאנים מכבדי המרה ובהם תמרים הכניסום
 תינוקות או פועלים פטורין הכניסן בעל הבית חייבין , ועל כרחי' בנגמרה מלאכתן עסקינן
 דאי לאו הכי אפילו הכניסן בעל הבית פטורין דהא אמרינן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה
 מלאכתו , וכן הכנים שבלים לעשות עסה לא נקבעו לאכלן מלילות נקבעו ודוקא בתבואה
 אבל בקטנית לא נקבעו , וכראיתא מסכת יום טוב סוף פ"ק ומותר להערים על התבואה
 ומכניסה במרץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר , וזורה מעט מעט אחר
 שהכנים לבית ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות שהרי אינו מתחיל לגמור הכל , וזה
 שהרי צריך להכניס פירותיו דרך השער שנאמר ואכלו בשעריך ושבעו , אבל הכנים דרך
 גנות ודרך קרפופות פטור מן התרומה ומן המעשר , פרק השוכר את הפועלים אמרי' דבי ר'
 ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנאמר בערתי הקדש מן הבית , רבי

אחר

ינחנן אמר אפילו חצר קובעת שנאמר ואכלו בשעריך ושבעו ,
 שזכרנו הששה דברים הקובעים דרך כלל בצטרך לבארם כפרש וזחלל הוא
 (פי' אור קובע אם בשלן באש או כיצא בו) , (מלח אם כבשן במלח) ,
 (מקח כמשמעו) , (תרומה אם חפייש מהם תרומה) , (שבת אם בא עליהם השבת) , (בית
 ראית פני הבית והוא ממורה) , (ובכולן בעי' עם שנגמרה מלאכתן אחר מאלו הששה) , ומי
 איתא מסכת יום טוב סוף פרק המביא כי אתא רבין אמ' רבי יוחנן אחד שבת ואחד חצר ואחד
 תרומה ואחד מקח כלן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו , ולא נזכר שם אור ומלח
 שהביא הירושלמי ,

הפרק השמנה ועשרים

לבאר

היאך האור קובע למעשר , ואף על פי שהיה לנו להקדים בית שהוא דבר
 תורה עם כל זה נמשך לסדר הירושלמי מסכ' מעשר ראשון ריש פ"ד הכובש
 וחשולק והמולח בשדה חייב , כלומר חייב לעשר שהרי הוקבעו , וכן נביא' אותו הר"ם
 שאמר המולח פירות בשדה נקבעו , וכתב ול' במקום אחר אחד המבשל ואחד השולק ואחד
 הכובש קובע למעשר , ותיכא לכה שינה לשון המשנה והוסף המבשל כאותה ב"א שהרי
 בכלל שולק הוא המבשל שהכל תולדת האור הוא , וכן הוא בכלל הכובש דקיימא לן כובש
 הרי הוא כמבושל כלומר המולח בשר בקערה דומה כאלו בשלו בקדרה בלא מליחה ואכורה ,
 דמ' כבוש בחומוץ ותכלין הרי הוא כמבושל להווק החומוץ ולזה אם יש תחיתך של היתר
 ותחיתך של איסור יחד שתיקח אסורות כאלו נתבשלו שניהם יחד , וכן מלח הרי הוא כרותח ,
 שאם נמלח הבשר עם החלב הוה ליה כעולה בשר בחלב ואסור לעולם , עור כתב הר"ם

והעקר

פרק שמונה ועשרים

רב

והעקר אצלנו כי הבשול על האש קובע למעשרות שאין מכהג שיבשל אדם ויאכל והקרא
 זאת האכילה אכילת עראי וכדלעיל, המעשן הפירות להכשירן לאכילה הרי הוא ספק, אבל
 חמכמר בארמה כלומר המטמק בארמה או בתבן או בזבל לחמכס כרי שיתבשלו להכשירן
 לאכילה לא נקבעו שאין זה כבישה, כגו היין במים חמים נקבע וכל שכן אם בשלו, מתני'
 פד המקפה להבשיל פטור ולקדרה חייב מפני שהוא כבור קטן, ובאור זה הלוקח יין לעשות
 ממנו מרק להבשיל שהרי פי מקפה הוא מרק, ואמרי' בתוס' המערה ממיחם למיחם מאלפס
 לאלפס מקרה לקדרה מותר ליתן לשני ואסור ליתן לראשון, וזו היא ששנינו במתני'
 ג מפרק קמא ונותן לחמישה ולתמחוי אכיל לא יתן לקדרה ולא אלפס כשהן מרותחין,
 ואמרינן מסכת זבחים פרק דם חטאת אחר שבשל בו ואחד שעירה לתוכו רותח שעון מריקה
 ושטיפה, חמישה ותמחוי בארנום, קדרה ואלפס הם שמבשלים בחבש התבשיל,
 והתיר לתת השמן בכלי מאכל לפי שאינו מתבשר שם, והכונה בכלל זה שהולקין
 אחר הדבר החם לא אחר הכלי, ולפי כלי שני ויש בו דבר חבש ביותר חייב כלומר
 שהוקבע, והוה שאמרו המקפה להבשיל פטור, והוא שלא יהיה חם ביותר, ולקדרה
 חייב שמסתמא שהוא חם ביותר, וכן היא בתוספת שהיא לעולם פירוש המשנה, המערה
 ממיחם למיחם מאלפס לאלפס מקרה לקדרה, ועל כרחי' המיחם והאלפס והקדרה הראשון
 הוא כלי החם והשני הוא כלי הקר ואמר מותר ליתן היין או השמן אל המיחם השני או אלפס
 השנית או הקדרה השנית שסתמ' שנתקרה מעט התבשיל שעיר מן הראשון לשני ואינו חם
 ביותר, אבל ליתן אל הראשון אסור שסתמא שהוא חם ביותר וכן הסכים הר"ם פ"ג שכתב
 ונותן לקערה קטנה ולתמחוי לתוך התבשיל אע"פ שהוא חם מעט מפני שאינו מתבשל בכלי
 שני, ואם היה חם ביותר כדי שיכה את היר לא יתן לתוכה שהוא מתבשל, הרי שפרט ז"ל
 כלי שני שאם הוא חם ביותר לא יתן לתוכו יין או שמן, ומסתב' שהרב זל הרכיב המשנה עם
 התוספת שמה שאמר אף על פי שהוא חם מעט הוציאו מן המשנה דתנן ונותן לחמישה
 ולתמחוי, ומה שאמר מפני שאינו מתבשל בכלי שני הוציאו מהתוס' דתני מותר ליתן לשני
 וכתב עוד ז"ל פה הנותן יין לתבשיל חם או שנתן שמן לקדרה ולא אלפס כשהן מרותחין נקבעו
 למעש' כמתניתין דפ"ק, והנה הקדרה הוא כלי ראשון ועם כל זה תנא כשהן מרותחין, ואמנם
 הרב משנת פ"ד לתבשיל פטור שיהיה אותו תבשיל גובן, ולקדרה חייב ואפילו אין שם לא
 תבשיל ולא אש שהשעם הוא מפני שהוא בור קטן כלומר שיורדין שם היין והשמן, ופטור
 וחייב דמתני' פטור מלעשר שאינו קובע וחייב לעשר שקובע, וכן אסור ומותר דבריתא
 אסור לאכול עד שיעשר כלומר שהוקבע או מותר לאכול שאינו קובע כלום' שזה אינו בכלל
 המבשל, אבל מי שיש לו תבשיל ושכח ולא תקן מה שבשל מתקנו אחר שנתבשל וכראיתא
 בירושלמי מסכת פיאה פרק בתרא גבי שכן דרך בעל הבית להיות מוציא מאלפסו, רבי אסי
 בשליו ירק אכשון מתקנתיה סליק גמליאל זוגא ותקניה מאלפסיה/

הפרק התשעה ועשרים

בביאור היאך המלח קובע למעשר, מתני' הכיבש והשולק והמולח בשדה חייב
 כלומר שקובע אפילו בשדה למעשר, הירושלמי הוא אורי, ומלח, ומקח
 ותרומה, ושבת, וחצר ובית שמירה טובלן, והמלח הוא שקובע אבל המטביל במלח אינו
 כט ב 29 ii קובע

קובע וזהו ששנינו המטביל בשרה פטור. וכן נמצא לענין שברת שיש חלוק בין המולח והמטביל. וכדאיתא פרק שמונה שרצים כיון דשמעתא להא דמי אתא עולא אמר במערבא מלחי כשרי כשרי סמלח לא מלחנא מטבולי מטבילנא. והמטביל הוא כמו סופת במלח דפרק השוכר את הפועלים שפירושו מטביל ומחבר במלח. ונראה שיש לנו שבעה דרכים שקובעין למעשר. וזה שהשולק והמולח דמתני' הם במקום אור ומלח דירושלמי נשאר הכובש שהוא השורה אותם במים ומלח כפי מה שפי' הר"ם בפירושו. וכן בהלכותיו. ולפי דברי הר"א בר יהודה מולח דמתני' שכבשן במלח. והכובש שכבשן בחומץ. וזה שהוא כתב על מה שאמר הר"ם פ"ג או שכבשן במלח. אמר רבי אברהם ולמה לא מנה הכובש אף על פי שלא כבשן אלא בחומץ שהמשנה מנאן שנים. ואולי חזר הר"ם פ"ז והזכיר מבשל שולק וכובש למעושי מעשן וטומן שהזכיר בסמוך. וכן המולח פירות בשרה נקבעו למעושי מטביל וזוים אחת אחת ואוכל שאינו קובע. ולשון המשנה המטביל בשרה פטור. ומינה המטביל בבית חייב שהרי הבית קובעת.

הפרק השלישי

לבאר היאך המקח קובע למעשר. כשהמקח קובע למעשר צריך שיהיה בו תנאי. והוא שהפירות שהוא קונה יהיו תלושים בשעת המקח שלו הם מחוברים היה רשאי לקוצצן ולאכול מהם עראי כמו שהיה עושה בעל הקרקע. וגם שיקנה אותם הפירות לאכול לעצמו שאלו לקחם לשלחם לחברו ואפילו שהם תלושים לא הוקבע ויכול לאכול מהם עראי קודם שיעשר והכי איתא במתני' לקח במחובר לקרקע פטור לקח לשלוח לחברו פטור. אבל יהיה זה אם הלוקח ייחד וציין קבע מה שלוקח מן הפירות בעוד שהם מחוברים לקרקע קודם שקצצן כגון שאמר לחברו הא לך איסר זה בעשרים תאנים אלו והם עדיין באולן בשני האשכולות הללו והם עדיין בגפן. ששנינו אוכל כדרכו ופטור שקנה במחובר לקרקע. אוכל כדרכו כלומר קוצץ כדרכו ואוכל עראי ופטור שלא נקבעו במקח שהרי לקח במחובר. אבל לא ייחדן בשעת המקח אף על פי שהם מחוברים לקרקע חריה הוא כמי שקנה חתלוש ונקבעו למעשר ואם קצצן אינו אוכל מהם עראי. וזו היא ששנינו האומר לחברו הא לך איסר זה בעשרים תאנים שאכור לי בורר ואוכל. כלומר אבל לא יצרף. באשכור שאכור לי מגרר ואוכל. כלומר שילקוט הגררים אחת אחת מן האילן ולא שיחתוך האשכול כלו ושיאכר אחר הצירוף או הקציעה עראי כדרך שאמרנו באו' תאנים אלו או אשכולות אלו. אם כן המקח שאינו קובע למעשר הוא כשהיה במחובר ושהיה מיוחד ומצויין. אבל מקח שהוא במחובר ואינו מיוחד קובע כמו הלוקח בתלוש. נמצא שיש לנו בענין המקח שלש חלוקות. האחת קנין הפירות בתלוש. השנית קנין במחובר בלא ייחוד. השלישית קנין במחובר וכייחוד. ודיניהם שנים. שהראשון והשני דינאם אחד והשלישי יש לו דין אחר ומשנתנו סדרום זה אחר זה. הראשונה האומר לחברו הא לך איסר זה ותן לי בו חמש תאנים לא יאכל עד שיעשר דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר אוכל אחת אחת ופטור אם צירף חייב אמר רבי יהודה מעשה בגנת וורדים שחיתה כירושלם והיו תאניה נמכרות משלשה וארבעה באיסר ולא הפרישו מסנו תרומה ומעשר מעולם. פי' שמי אוכלין אותם אחת אחת כמו שהמוכר נותנם לו אחת אחת והאי בתלוש מעיקר קמיידי שאין

פרק השלישי

רנ

שאין נתינה אלא בתלוש כענין בספר כריתות ונתן בידה' וזה קאמר ליה תן לי' השנית האומר להכרוהא לך איסר זה בעשרים תאנים שאבור לי בורר ואוכל באשכול שאבור לי מנגרד ואוכל כרימון שאבור לי פורט ואוכל באבטיח שאבור לי סופת ואוכל' והאי במחובר קאמיירי אלא שלא ייחד הפירות שרועה לוקח' ואם כן אינו קנין גמור על המחובר' השלישית אמר ליה הא לך איסר זה בעשרים תאנים אלו בשני אשכולות אלו בשני רימונים אלו בשני אבטיחים אלו אוכל כדרכו ופטור מפני שקנה במחובר לקרקע שהרי לא הוקבעו בזה המקח' אבל שאבור לי אם קצץ לא יאכל מהם עראי אלא בעודם שהם באילן בורר או מנגרד פורט או סופת' שיותר הוא מבואר בפילת המקח שהוא על המחובר באמרו אלו יותר מאמרו שאבור לי' וכשעור ההוא נתחלפו הדינין שזה קוצץ אם ירעת חוה לא אלא אם קצץ אינו אוכל הריזה קנין במחובר וייחוד הפירות שקונה ולזה אינו קובע כלל' וכן נמי פי' הר"ם פ"ה שהמשנה הראשונה פסק כרבי יהודה ואם צירף חייב' השנית באשכול שאבור לי ופרט ז"ל באילן ואמר אחר כך אם קצץ התאנים וצרפן או שקצץ האשכול או האבטיח חייב לעשר שהרי לא קנה אלא הנתלש' וכתב הרא"ב על זה ולענין קביעו מעשר אין כאן קפידה אלא בצירוף אבל בתולש הקלח ובתולש האשכול אין קפידה ובלבר של"ג יצ"ק ויאכל ויא' שאין צריך צירוף אלא בתאנה שאין לקשתה כאחת אבל באשכול באחד סגו לקבעו למעשר' ובשלישית כתב ז"ל תאנים אלו אשכולות אלו קוצץ כדרכו ואוכל עראי ופטור שלא נקבעו במקח שהרי לקחן במחובר' וגם שלשון המשניות מוכיחים ארת זה שהרי הראשונה הוא תן לי שהוא מיד ליד' ועל זה אמר רבי יהודה אוכל אחרת אחת ואם צירף חייב' השנית שאבור לי כלומר מן האילן אבל קצצו חייב' השלישית תאנים אלו שחם באילן ומויוחדים בקנין ואלו אפילו אחר שקצצו אוכל מהם עראי'.

אם כן

אין לך אדם ואפילו לוקח שאכל פירות מן האילן אחד אחד או מלקט אבטיח או כיוצא בו אחד אחד ואוכל שיהיה חייב בתרומה ומעשר' והטעם שלא הגיעו לגורן'.

הזמן

שחל המקח הוא משעת מתן מעות ואף על גב דלא משך' גמר בלבו לקנות ואם בירר ומניח בורר ומניח אפילו כל היום כלו אחר של"ג נתן המעות לא הוקבעו' ואם הוא בעל בפש אחר שגמר בלבו מעשר ואחר כך אם רצה להחזירם למוכר יחזיר' וכדאמרי' פרק המוכר את הספינה גמר בלבו לקנות חייב במעשר אמר רב חושעיה חכא באדם ירא שמים עסקינן כגון רב ספרא דמקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו' המחליף עם חברו זון לאכל חוה לאכל שניהם נקבעו שהרי לקחו בתלוש' זה להקצות וזה להקצות שניהם לא נקבעו שאין המוכר קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו'.

הפרק האחד ושלשים

לבאר

הואך תרומה ושבת קובעים למעשר' התרומה הוא שאם הפרישה מאותם הפירות הוקבעו מאותה שנה ואילך ונאסרו באכילת עראי וכמו שקדם' השבת הוא הפירות שנמרה מלאכתן וחשכה עליהם ליל שבת נקבעו ולא יאכל מהם עראי אפילו לאחר השבת עד שיעשר' אילן שהוא מיוחד לאכל פירותיו בשבת ולקט מסבו כלכלה לאכל בחול לא יאכל עד שיעשר ואף על פי שלא עבר עליה שבת עדיין הואיל ופירות אילן

פרק אחד ושלושים

אילן זה מיוחדים לשבת והשבת קובעת, וההו ששנינו פ'ר בכלת שבת ב'ש פוטרין ובה מחייבין, כלומר מי שיש לו אילן שמנהגו לעולם לאכל פירותיו בשבתות ולקט מאותו אילן כלכלה אומר בה' שכין שאותם הפירות מוכנות לשבת ושבת קובע שנקבעו למעשר ואסור לו לאכל מהם עד שיעשר, וביאור זה שאלו היתה זארת הכלכלה מא' לן שאינו מיוחד לשבתות היה אוכל מסנה עראי בלא מעשר שעדיין לא ראו פני הכיבת ה' עבר עליהם דבר הקובעים למעשר, פרק ערבי פסחים הכי אמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך קובעת לקדוש, פי' ה'ר'ף כל דבר שאוכל מסנו בחול עראי ועדיין לא הוציא מסנו המעשר אסור לאכל מסנו בשבת אלא אם כן עשר, מאי טעמ' כיון דכתוב וקראת לשבת עונג ובעי לענוגי לשבת במאכל ובמשתה אסתלקו לחו כל פירי מתורת עראי והו' לחו שבת כמאן דאומניה למיכל מיניה בתורת קבע ואי לא עשריניהו מבעוד יום אסו' לעשריניהו משחשיכה ואפילו ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין ומאותו העת קבעתן השבת למעשר ואסו' לאכלן בשבת מפני שנקבעו במעשר, ע'כ' תינות שטפנו האנים לשבת ושכחו לעשרן לא יאכלו למוצאי שבת עד שיתעשרו כלו' שכבר עבר עליהם את השבת וקבעתם, ואקשיב' מאי איריא שבת אפילו בחול כמי שטפנו או שלקטו תאנים הוקבעו הואיר' וקבעו עליהם אכילתן, כלומר שדרך חתיכות לקבוע אכילתן על הפירות מה שאין כן בגדולים, ומ' אמר' שפירות הנאכלין בגנה ובשרה וכו', ומשני' התם מסכת יום טוב פרק המביא הא ק'מל דטבל מוכן הוא אצל שבת, ופי' אותו הראבד מר'לא קתני הכי שכחו ולא עשרו לא יאכל בשבת אפילו עשרו ולא למוצאי שבת עד שיעשרו, אלא הכי אלמא שאם עשרו בשבת יאכלו שאין בו משום מוקצה אלא משום איסור טבל לחור, כתב הר'ם הלכות שבת פרק ל'ג הסנהיה תרומות ומעשרות בשבת או ביום טוב בשוגג יאכל מה שתקן ביהודי לא יאכל עד מוצאי שבת בין כך ובין כך תקן את הפירות, תוספת מסכת תרומות פ'ד התורם והמעשר בשבת בין בשוגג בין במזיד מעשרותיו מעשר, מסכת יום טוב פרק בתרא ולא מגביהין תרומות ומעשרות, כל אלו ביום טוב אמרו ואין צריך לומר בשבת, ואפילו ליתנם לכהן בו ביום, וה'ם פירי דטבילי מאתמל אבל פירי דטבילי האידנא כגון עסה לא פרשו מינה חלה מפרישין ומביאין לכהן, וירושלמי וכלן שעשו בין אכוס' בין שוגגין בין מזידין בין מושיעין מה שעשו עשוי בשבת ואין צ'ל ביום טוב, וכתב ה'ר'ף ושמע' מהא סאן דעבר ואקני בשבת' כקרקעי או מטלשלי חקנאתו חקנאה, וירושלמי דנין דיני ממונות בשבת ואין דנין דיני נפשות בשבת, הרי שאפילו מזיד תקן פירותיו, והכי נמי איתא פרק בירה טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן, ופרק מי שהחשיך היתה בהמתו טעונה טבל ועשית, ונראה שה'ה אם אירע זה המעשה הריבה שבתות או באותו שבת פעמים, ומיחוי'ש מעשה שבת שהותר פעם ראשונה ופעם שנית יהיה אסור, כענין שאמרו פרק הכל שוחטין השוחט בשבת וביום הכפורים שאף על פי שמחייב כנפשו שחישתו כשרה, כתב הר'ם בחזיו'ו וקש' לן טובא כיצד שחשתו כשרה והרי הוא מחלל שבתות בפרהסיא במזיד לא שוגג ולא מוטיעה לא יהא אלא רשע, ומסתבר' שזה שאמרו שחשתו כשרה בהמה אחר לבר ספני שכששחטה כשר היה ולא נתתיב סקילה ונעשה כגו לכל דבריו אלא כשנגמרה השחטה שמחשבתו לשחטה * ואת' והלא משחבל בעור והוציא דם קודם שישחוט סימני' נתחייב, ל'ג' אינו מתחייב עד שישחוט שחטה גמורה שמחשבתו לשחטה ולכך נתכוון וקמ' לן מלאכת מחשבת אסרה תורה ואלו שחט שתי בהמות זו אחר זו הראשונה כשרה והשני' פסולה שכבר נעשרה גוי כששחט הראשונה, ע'כ' כתב עליו בנו הר' אברהם שאין אמירתו אלא בשוחט בשוגג לבר, והלכו'

שוחטין פ"א כתב ז"ל השוחט ביום הכפורים או בשבת בשוגג אף על פי שאלו הירה מיד הירח
 מתחייב בגפו או מתחייב מלקות על יום הכפורים שחטתו כשרה, פ"ל למוצאי שבת, ובענין
 מבשל בפסקה הלכה כרב יהודה, דאמר' פרק מרובה המכשל בשבת בשוגג, יאכל כמזית
 לא יאכל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית
 רבי יוחנן והסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית
 לא לו ולא לאחרים, והר"ף הביאה פרק כירה, והכלל שוגג דרבי יהודה כמזיד דר' מאיר
 שוגג דרבי יוחנן כמזיד דרבי יהודה, וזה דלרבי מאיר בשוגג יאכל הוא ובו ביום, במזיד
 אינו אוכל אלא למוצאי שבת, לרבי יהודה בשוגג לא יאכל הוא בו ביום אבל בלילה אוכל
 ובמזיד לא יאכל הוא לעולם אבל לאחרים מותר בלילה, לרבי יוחנן בשוגג לא יאכל הוא
 לעולם אבל לאחרים מותר בלילה ובמזיד אפילו לאחרים אסור לעולם, וקיימא לן כרב
 יהודה, תוספת מסכת שבת פרק ט"ו מי שנשכו נחש קורין לו רופא, מכוס למקום ושוחטין
 לו תרנגולת וגוזלין לו כרישין אוכל ואין צריך לעשר דברי רבי, רשב"ג אומר צריך לעשר.

הפרק השנים ושלושים

לבאר היאך בית הקובעת למעשר, ונאמר שכבר קדם לנו שהבית קובעת למעשר
 דבר תורה על פי התנאים הנזכרים, וכן החצר גם כן קובעת כמו הבית ודרך
 השער ואף על פי שלא הכניסן לבית, והוא שתהיה חצר משתמרת כלומר שהכל נשמר'
 בתוכה לא שתהיה חצר פתוחה כאלו היא הפקר, והיינו דאמר' מסכת נדה פרק יוצא דופן
 אי זהו חצר קובעת למעשר היינו חצר צוריית שהכל נשמר שם והא דגרסי' פרק השוכר את
 הפועלים אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית, הא דאורייתא הא דרבנן, חצר
 גל שני בני אדם שהאחד פותח ונכנס והשני נכנס ויוצא והוא נוער' הוא גל והן פותחין
 ונועלין הרי זו קובעת או חצר שאין אדם כוש לאכל בתוכה, או אחד נכנס להוכה ואומר
 לו מה תבקש וכן שתי חצרות זו לפני כזו פנימית חייבת היצונה פטורה, ובית שער של
 חצר, והאכסדרה, והוא מקום מוקף משלש רוחותיו ובו קרוי, והמרפסת והוא מקום
 גבוה על קרקע החצר שבו המלם קבוע לעלות אל העליות, ושלשתם דינם כרץ חצר שלהם
 אם חייבת חייבין אם פטורה פטורין, כל הגנות פטורין אחר שלא נכנסו הפירות לבית,
 ואם אין בגג ארבע אמות על ארבע אמות כגון שהבית הירח משופע ועולה אינו פטור מן
 המעשר אלא הרי זה במקעת אויר הבית, וכן הדין בבית שער כלומר מבוא הבית הוא
 שרזור, וכן הצריפין והבורגנין והם כמו מגדלים עשויים לשמור הדרכים, אלא לבעליהם
 טובלין לבר, והא לקטיות שהם סמות שעושין בימות החמה לצל, תרנכורקין וחורף
 דקישא וסתוא דע"א אל גרונרות קורין להם בלשון ערביא קיין כלומר פירות הקיין ונמשכו
 בזה אחר לשון חכמים ז"ל דאמר' הבורר כפירות הקיין אינו אסור אלא בתאנים, וכן סוכת
 גבוסר, ואף על פי שיש בהם ריחים ותרנגולים, וכן סכת החג, אבל סכת יוצרים והם
 אומני כלי חרס הפנימית חייבת, הביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר שפטורה מן המעשר'
 שכח והכניסן לתוך ביתו מציאן לחצר ואוכל מהם עראי הביא לאוכלן בחצר שפטור' שכח
 ודעלן לראש חג או אפילו הכניסן בתוך הבית אוכל מהם עראי כלום כגון, והתוס' הזכירה
 מה בית, יתר' לא זכרו, וכן תמצא שכתב ז"ל הביאן לאכלן לראש חג, ושכח והכניסן
 לחצר

פרק שנים ושלשים

לחצר חברו נקבעו ולא יאכל עד שיעשר. והראב"ד תמה על זה ואמר חצר חברו למח קובעת בשוכה וחלא אינה בית לינה כלל לזה. ותלה ז"ל הדבר בלינה משום דגרסי' במתני' פ"ב המעלה פירות מן הגליל ליהודה או עולה לירושלם אוכל עד שהוא מגיע למקום שהוא הולך וכן בחזרה רבי מאיר אומר עד שהוא מגיע למקו השביתה והרוכלין המחזירין בעיירות אוכלין עד שהם מגיעין למקום הלינה רבי יהודה אומר בית הראשון הוא ביתו. (וי' מקום השביתה מקום ששובת בו ביום השבת). ואומר שהרוכלים והם הבשמים המחזרים בעיירות רשאין לאכל כל תיום מה שנותנין להם מן הפירות אף על פי שהם נכנסים בבתיים עד שיגיעו למקום הלינה. ואין הלכה לא כרבי מאיר ולא כרבי יהודה. ובתוספת נמי ריש' פ"ב החמרים ובעלי בתיה' שהיו עוברים ממקום למקום כלומר עם פירות. אוכלין ופטורין עד שמוגיעין למקום ההו' כלומר סוף מגמתן. ואף על פי שבדרך נכנסים לבתים ולחצרות. לפי' אם יחד להם בעל הבית בית בפני עצמן אם לכן שם חייבין לעשר ואם לאו פטורין. ובספר שעמי הגרסא כך המביא תאנים מן השדה לאכלן בראש גגו שכח והכניסן לתוך ביתו לא יאכל עד שיעשר. ושמא יהיה זה מפני שדעתו לגג וקרוב לבית ממי שדעתו לחצר. ואצל הראב"ד מצאתי נסחה אחרת.

בית

הכנסת ובית התלמוד אם יש בהם בית דירה אין אוכל מהם עראי ואם לאו אוכל מהם עראי. בית הספר ובית המדרש טובלין לזה שיושב בהם ומלמד מפני שהם כביתו ואין טובלין לאחרים. האורזרות והאוצרות שבשדה העשויות למיכנס אוכל בהם עראי לבית דירה אין אוכל מהם עראי. חצר הנעדרת הרי היא כגנה ואוכל מהם עראי והוא שיעדר רובה ואם זרע רובה אין אוכלין בהם עראי. (פי' נעדרת נחפרת כההיא דפרק הגזול) ומאכל מנכשי זרעים ועוד ירקות שפי' חופרי ירקות. וכן במעדר יעדרון וכן אם נטע רובה ואם נטעה לכוני והיא נעדרת אוכל מאותן האילנות עראי וכתב הראב"ד שהעקר הוא כך שחצר שנוזעה רובה פטורה שהזרעים שמונה שדה אבל אם נטע רובה חייבת שהנטעויות אינן מוציאות מידי ישוב. והכי איתג' מסכת ערובין. ואמרו בירושלמי אמר רב חסדא והוא שננטע לכוני חצר ותו אמרו' התם שאם היתה נעדרת שהיא כשדה. תוספת תמר שעומד בגינה ונוטה לחלוץ אוכל כדרכו ופטור ואם לקט והניח על השלחן אפי' אחת חייב. ולא מצאתי שהרים הביא התוספת. אבל הביא ז"ל תאנה שעומדת בחצר אוכל ממנה אחת אחת ופטור ואם צירף חייב במעשר ברא' כשהיה עומד בקרקע אבר' אם עלה לראש התאנה סמלא חקו ואוכל שם שאין אויר החצר קובע למעשר וכראית' מסכת מעשרות פ"ג ומה שאמר ז"ל ואוכל שם כלומר ובלבד שלא יורידים למטה בחצר אלא שם בראש האילן ואכלם. ולא הביא ז"ל הירושלמי שאומר תאנה אחת בימינו ואחת בשמאלו ותאנה בפיו. תניא רבי אלעזר בר' שמעון אומר שלשה בימינו שלשה בשמאלו שלשה בפיו. רבי אלעזר בר' שמעון על דודי דהוה איניש אכלן הוה שער בגרמיה. ומסתמא שה' לענין בית כענין הולך איסר ותן לי בו חמש תאנים שזכרנו פרק ל' לענין מקח. וכן כתב ז"ל אילן שנשטעו לתוך הבית פטור מן המעשרות שנאמר עשר תעשר את כל תבואת' זרעך היוצא השדה. ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם שהרי העומדת בחצר חייב לעשר פירותיה אם אספן כאחת. הייתה עומדת בחצר ונוטה לגנה הרי זה אוכל ממנה בגנה כדרכו כאלו היתה נטועה בגנה והנוטה לחצר הרי זו כנטועה בחצר שאינו אוכל שם אלא אחת אחת. וכן ברמון אלא פורט את הרימון באילן ואוכל הפרד משם כלומר גרעיה. וכן באכטיח סופת בארמה ואוכל. (פי' סופת הוא מחתך וקוצץ) כוסבר שהוא זרע בחצר מקרטס עלה עלה ואם צירף חייב לעשר.

פרק שלשה ושלשים

רה

לעשר וכן כל כיוצא בזה (פי' מקרטם מתוך) פירות שהוציא מהם מעט ראשון שלא נקבעו למעשר הרי זה אוכל מהן עראי קודם שיוציא מעשר שני שאין הראשון קובע לשני אכ"ל משנבעו למעשר אף על פי שהוציא את הראשון אסור לאכל מהם עראי עד שיוצא את השני או מעשר עני

פרק שלשה ושלשים

לבאר

מהו אכילת עראי וכמה הוא ואיך הוא. כבר התבאר שהפירות אף על פי שהגיעו לעונת מעשרות אלא שעדיין לא נגמרה מלאכתן שמוהרין באכילת עראי בלא מעשר, וכן היא שנויה מסכת יום טוב פרק המביא בסו' דתנן פירות עד שלא נגמרה מלאכתן רבי אליעזר אסור לאכל מהם עראי וחכמי מתירין, או פירות שנגמרה מלאכתן לא שעדיין לא נקבעו למעשר באחד מהדברים שהזכרנו, והוא שגמרן לאכל לביתו שאלו גמרן לאכלן לשוק הוקבעו מיד, ואמרו בתוספת מסכת מעשרות פ"ב מורים חכמי לרבי מאיר בפירות שאין צריכין גמר מלאכה שלא יאכל מהם עראי.

ברם

אכילת עראי מהו וכמה הוא, מתני' פ"ד ומסכת יום טוב סוף פ"ק המקשה בשעורים מקלה אחת אחת ואוכל ואם קלה ונתן לתוך חיקו חייב, והוסיפו החם ואמר רבי אלעזר וכן לשבת, ופי' הר"ם מקלה כסיר הקליפה העליונה מנפח מנער מיד ליד אותן החטים כדי שיסור מהם הפסולת, ונקראים השבלי' המהובחות באש מלילה שמלילה בלשון חכמי' הוא מעיכה העשויה בין תאצבעות או כפות הידים, הרי שאלו הדברים הגיעו לעונת מעשרות אלא שלא נגמרה מלאכתן ולפי' הן מותרין לאכלן על דרך כך שנקרא אכילת עראי, וכן הסוהט ותים על בשרו פטור לעשר שזה בכלל אכילת עראי, ואם סחט ונתן לתוך ידו חייב לעשר מפני שאינו נקרא עראי, ובתוספת פ"ק הסוהט ענבים בתוך ידו הרי זה פטור בתוך הכוס הרי זה חייב, וכן כיוצא בזה, והדברים שנגמרה מלאכתן ומותרין באכילת עראי מפני שעדיין לא הוקבעו למעשר באחד מן הדברים הקובעים, כההיא דפ"ד, הנוטל זתים מן המעטן טובל אחת אחת במלח ואוכל ואם מלח ונתן לפניו חייב, (פי' המעטן הוא המקום שמתקבצו שם הזתים לרכך ושייהיו ראויות להוציא שממן), ועל כרחי' אלו הזתים נגמרת מלאכתן ניכחו שהרי הן במעטן ומיהו מסתב' שעדיין לא הוקבעו באחד מהדברים הקובעים שאם היה זה המעטן בבית היאך היה ראוי להיות טובל אחת אחת במלח והלא הוקבעו אלא בשהמעטן הוא בשרה ואין התקבעה אלא מפני המלח, אכילת הבהמה ואף על פי שהיתרין אכילת קבע הרי היא בכלל אכילת עראי, וכדאיתא מסכת פאה פ"ק ומאכל לבהמה לחירץ ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח, ומה שתמצא ממה שאמרו ז"ל המקשה לתבשול פטור, וכן אף על פי שמרח נוטל מן הקוטעין ומן הצרדין וכו', הכל הוא טעם אכילת עראי, גרסי' התבואה אסור לאכל ממנה עראי משימרח אמר ר' חנינא בשם ר' יוחנן משיפה פניו של כרוי ומשווה פניו ברחת, וכן כל מקום שתמצא שנגמרה מלאכתו או שהגיע לעונת המעשרות והותר בהם אכילה באי זה צד שיהיה הוא מפני שנחשבהו באכילת עראי, מסכת מעשר ראשון ריש פ"ב, היה עובר בשוק ואמר טלו לכם תאנים אומלן ופשוטין לפי' אבן חכניסו לבהתיכם מתקנים וראי טלו והכניסו לבתיכם לא יאכלו מהם עראי לפי' אבן חכניסו לבהתיכם אינם מתקנים אלא רמאי, פי' הר"ם כשזה המוכר המסבב בשוקים מכרו ואומ' טלו

פרק ארבע ושלשים

לכם תאנים מותר לאכל מהם עראי לפי שלא ראו פני הבית. ולפי אין מכרין עליהם אלא
לאכל בלבד עראי והוא כנותן מתנה ואין המתנה קובעת למעשר כמו המכר. ואם הביאך
לביתו צריך להוציא מהם המעשרות החייבות לטבל. ואם אמר טלה והכניסו לבתיכם נאמה
שהם ראו פני הבית ולפי לא יאכל מהם עראי ואינו נאמן באמרו הכניסו לבתיכם שענינו
שהם מעשרין ולפי יוציא מהם חקי הרמאי לפי שהוא ספק שכא אמר אמר באמרו שהם
מעשרין או שמא הוא שקר ומה שאמר לא אמרו אלא כרי שיקפצו עליהם לוקחים וכו'. זה
כשהמוכר עם הארץ.

הפרק הארבע ושלשים

לבאר דיני הטבל. הטבל הוא מה שהוא וראי שלא יצא ממנו אחת מהמתנות
כלל כלל. וכבר קדם איסורו. כתב הר"ם הלכות מאכלות פ"ד יראה
לי שכר חייב בתרומה ומעשרות מצטרף לכוזית בטבל מפני שהוא שם אחד למה זה
דומה לכבלת השור ונבלת השה ונבלת צבי שהם מצטרפות לכוזית. הטבל אמור
באילת עראי ולזה סיים הירושלמי כשהזכיר ששה דברים הקובעים אמר טובלים. שהרי
אחר כן נאסרו בעראי. ולזה חממרו בטבל ואמרו שאין מוכרין אותו אלא לצורך ולחבר
וכדאמרי מסכת דמאי פ"ה הלוקח טבל משני מקומות מעשר מזה על זה אף על פי שאמרו אין
אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך. ואין חבר שולח לחבר טבל שמא יסמכו זה על זה
וכדלקמן. וכן מכר טבל לחכרו בשוכה ורץ אחריו לתקן ולא מצאו אם ידוע שאינן קיימין
אינו צריך לעשר עליהם ואם ספק צריך לעשר עליהם מפירות אחרים. מכר פירות מוכר
אומר על מנת שהם טבל מכרתי ולוקח אומר לא לקחתי אלא ע"מ שהם מעושרין כופין את
המוכר לתקן קנס הוא לו שמכר את הטבל. מסכת ברכות פ"ד אלו דברים אכל טבל אין
מומנין עליו ואוקימנא בטבל מדרבנן היכי דמי כגון שזרעם בעצין שאינו נקוב. ושמעין
מה שאין מומנין על מי שאכל ולא הפריש חלת האור שהוא מדרבנן. ושעמא דמילה
לאו מפני שאינו חייב בברכת המזון אלא מפני שאינו קביעות. מסכת זמא פרק בתרא
ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית. טבל
ונבלה מאכילין אותו נבלה. טבל ותרומה תנאי הוא דתנאי טבל ותרומה מאכילין אותו
טבל ואין מאכילין אותו תרומה כן תימא אומר תרומה ולא טבל. וקיימא לך כתב טבל ולא
תרומה. ושעמא דמילה דתרומה אין היתר לאיסורה אבל טבל אפשר דכתקן ליה. ואת
לאפוקי מחבא דלענין בולמוס וכל חולה שיש בו סכנה. דנבלה ומעשה שבת אם הנבלה
מבושלת ומתוקנת מאכילין לו אותה נבלה ולא נשחט ונכשל דההוה הקל הקל. דנבלה
בלאו ושבת במיתה. אבל אם הנבלה אינה מבושלת אחר שעריך להחיל שבת על בשולה
לא נאכילהו אותה נבלה אלא נשחט ונכשל ואף על פי שעכשו יש שתי אבות מלאכות.
והוה לשיטת הפוסק החיה היא שבת אצל סכנת נפשות. ודאלו למאן דפסק הותרה שבת
אצל חולה לא יחביבין ליה נבלה לעולם דמעשה שבת מותרין לו ונבלה אסורה לו. ועוד
משעם מיאוס הנבלה שמא יוסף על חלו. והר"ם אית דחזיה שבת. מסכת דמאי פ"ו
המקבל שדה מישראל מן הכותי מן הנכרי חולק לפניהם וכו'. וגושל חלקו ונותן להם
וחלקם כמו שהוא דרך הקבלות למחצה לשליש ולרביע. ומה שהצריכו חכמים לחלוק
לפני

לפני בעל השרה כדי שידע שמה שהגיע לו מחלקו הוא טבל. אבל החוכר שדה מישראל לבדו יוצא תרומה מכל מה שהוציא השרה ואז יתן לבעל השרה מה שפסק עמו כדין חוכר כך וכך בין יעשה בין לא יעשה ואינו צריך להוציא מעשרות. ובא רבי יהודה ופי' אימתי היתה זה בזמן שנתן לו מאותה שדה ומאותו המין אם חשין חשין ואם שעורים שעורים אבל אם חכרה להטתה וזרע בה שעורים ונתן להם שעורים כנגד שווי החטים או שנתן לה חטים אלא שהם משדה אחר לא יתן לו אחר מאלו עד שיוציא תרומ' ומעשרות. והלכ' כר' יהודה. אבל אם חכר שדה מהנכרי לבדו כבר הקדמנו שבשל ישראל אינו מוציא כי אם תרומה אבל חכירות בשל בכרי חייב להוציא המעשרות קודם שיתן לו. וזה קנס כדי שלא ישכור בארץ ישראל מן הגוי וישאר בורה ושמחה ועל כרחו ימכרו לישראל. וכל זה משום לא התנמ. ומה שפטרנו המקבל שדה מן הנכרי אלא שהחולק לפניהם לבד זהו בשדה שאין ידוע ממי היתה וממי באתה ליד זה הגוי אבל אם יש ביד הגוי שדה והיא ידועה שהיתה מאביו של איש פלוני מישראל ובא בכר ולקחה מאותו הגוי בקבלות קונסין אותו ומעשר ארץ שלו ואחר כך פורע הגוי ולא ינכה לו ממנו כלל מפני המעשרות שהוציא. והטעם בזה שהוא אוחז זה חשדה מפני שהיתה של אבותיו ולא ינחה בשום פנים אבל כשיראה שהמעשר' כלן מחלקו ואם קבלה זולתו היה פטור מהם והוא חייב ימשוך ידו ויניחה בורה ויעשרך הגוי למכרה ע"ל ברה. נמצא שהמקבל שדה מישראל אינו מוציא כלל. החוכר מישראל תורם ונותן לו על פי התנאים. מקבל שדה מן הגוי שהיתה של אבותיו מעשר ונותן לו. (פי' חוכר בערות שוכר במעות). וכבר זכרנו עוד פרק'.

הטבל

אין פורעין את החוב ממנו מפני שהוא כמוכרי. בחיוב עונש אוכל טבל. והנה האוכל ממנו כזית קודם הפרשת שתי התרומות הוא במיתה בידי שמים שנאמר לא תחללו את קדשי בני ישראל כלומר לא ינהוג בהם מנהג חולין ועדין קדשים שעתידין לתרום לא הורמו. ואמר' סוף פרק אלו הן הנשרפין אלו הן במיתה האוכל טבל וכהן טמא שאכל תרומה שהורה וזר שאכל את התרומה אמר שמואל משום רבי אעזר מנין לכהן טמא שאכל תרומה שטמא שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כיהללוהו פרט לזו שהיא מחוללת ועומרת. ואמר' התם נמי זר ששמש במקדש רבי עקיבא אומר בהנך והכמי' אומ' בידי שמים. תניא רבי ישמעאל אומר נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן כר' הקרב הקרב אל משכן יי' ימות מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים. ופרשי דבמאתים וחמשים שרופים כתוב. מכאן נר' שיש חלוק בין מיתה בידי שמים ובין כרת. ומה שאמרו ול' שהם במיתה כלומר בידי שמים אבל אין בהם חיוב כרת. וכרת בחמשים כדנפק לן מליים. ירושלמי מסכת בכורים מה חמית מימר מת בחמשים זו היא מדת כרת דכתוב אר' תכריתו ארץ שבת משפחות הקהתי והאת עשו להם עשות תקנה להם שלא יווכו עיניהם מקודש הקדשים וכתוב לא יבאו לראות כבלע. וכתוב מבין חמשים שנה ישוב מצבא העבודה. ומיתה בששים סמתי כדבר. פרק יש נחולין לא נגזרה גזרה לא על פחות מבן עשרים ולא על יותר מבן ששים. מסכת משקין חמשים זו כרת ששים מיתת כל מארס שבעים שיבה שמונים גבורות. אמר רבא מחמשים ועד ששים זו היא מיתת כרת ומדלא קא חשיב לה משום בכורו של שמואל הרמתי. כלומר נב' שנה רב יוסף כי הוה כר שתין עביד יומא טבא לרבנן. ולזה עשה מהם הר' שתי מדרגות פי' מסכת אבות. אנסו לו פיורתיו אינו צריך לעשר עליהם. לקח טבל משני מקומות מעשר מזה על זה. אין וזרעין את הטבל ואפילו פירות שלא נגמרה מלאכתן עד שיעשר ברא' בהבואה וקטנית וכיוצא בהם אבל לעקר שתלים מתוך שלו ונוטע לתוך

פרק חמשה ושלשים

שלו פטור וכדאיתא מסכת מעשר ראשון פרק בתרא ופי' זה שהעוקר שתלים שיש בהם פירות
ונטען בקרקע שלו במקום למקום בתוך שדהו הרי זה מותר ואינו כזרע טבל שהרי לא אסף
את הפירות . וכן העוקר לפת וצנכות מתוך שלו ונושע להוך שלו לזרע חייב מפני שהזרע
גדל מן המעשר מן הקרקע הוא הקובעם למעשר ואם להוסיף בהם מותר . תוספת אין
בחפץ את הטבל ואין עושים עם הגוי בטבל . ישראל ששכח זרע את הטבל עד שלא צמחה
חייב משצמחה פטור שכבר אבד . (פי' שכבר אבד הצורה הראשונה ולבש הצורה השנית
באמצעות החיול) . הטבל גדולו מותרין בדבר שזרעו כלה אבד בדבר שאין זרעו כלה
גדולו גדולו אסורין . ירושלמי עד כמה אסר רבי יעקב בר אידי בש' רבי יונתן עד שלש
גרות אסורות גורן הרביעית מותרת . כהן או לוי שלקחו פירות טבלים מישראל אחר שנגמרה
מלאכתן מוציאין התרומות והמעשרות החייבות באותן הפירות ונותנין אותן לכהנים וללויים
והליהם . והכי נפק לן מסכת פאה פ"ק כהן ולוי שלקחו מן הגורן המעשרות שלהם עד שימחרו
כלומר כל זמן שלא נכנסו לגורן בענין שיתחייבו במעשר שהוא כשימחרום . אבל משבאו
לגורן ונתחייבו במעשר הוא שלקחום היבין לתת לזולתם . והוא קנס כדי שלא יקפצו לגרות
ולגרות ולזכרים ויקנו טבלים ויפקיעום ממתנן אחיהם הכהנים . וכן הוא דעת הר"ם אכל הראב"ד
כתב שאינו קנס אלא מפני שאומרי' להם מנתא דכהן לא זכני לך וכדאיתא פרק הזרוע .
ומזה הטעם בעצמו כהן או לוי שמכר פירותיו לישראל עד שלא מרחץ המעשר שלהם כלומר
לבקח או לוי שהיה עדיין לא היה להם זכות בהם כדי שימכרוהו לירשלא זה אבל משמרחץ כבר
היה להם זכות בהם וכל הזכות שיש להם באותן הפירות מכר לישראל לפי' נותנן לכר' כהן
שירצה . כהן או לוי שמכר פירותיו טבלים לישראל והם מחזירים לקרקע או תלושים אלא
שלא נגמרה מלאכתן המתנות שלהם ואם מכרם אחר שנגמרה מלאכתן ח"ו ללוקח ובזיו
לתת לכל כהן שירצה . פרק המוכר את הבית בן לוי שמכר שדהו לישראל ואמר לו על מנת
שהמעשר שלי מעשרות שלו . דבין דאמר ליה על מנת כעשה כמי ששייר מקום המעשרות
מי שיש לו מאה לוגן של יין טבל של תורה ואמר שני לוגן שאני עתיד להפריש וכו' ותבאר
זה לקמן בג' .

פרק חמשה ושלשים

לבאר דיני הדמאי וזכרון פריית המעשר . הדמאי קדם גירו . ומכללו פירות עם הארץ .
שאינו מרקק על עצמו כחבר ואע"ג דרבא הו"ג דאמר רוב עמי הארץ כעשרין
הן ובימינו חנן כהן גדול שלחו ככל גבול ישראל מדן ועד באר שבע ומצאו שלא היו מפרשים
אלא תרומה גדולה בלבד מפני שהיא בעון מיתה . ובא הוא זל ואמר לאנשי דודו כשם
שתרומה גדולה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל בעון מיתה . עמר ותקן להם להציל נפשם
ממות שפירות דמאי והיו מוציאין תרומת מעשר ומעשר שני בלבד . וזה שתרומה גדולה כבר
היו מוציאין אותה קודם תקנתו . ומעשר ראשון הוא ללוי או לכהן . זכך מעשר עני בשנתו
שהוא לעני יבואו ראה כדן המוציא מחברו שאלו הפירות אינם מתוקנים ואז יקחו חלקם .
ומ"ה אמרי' סוף מסכת מעשר שני ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי . וכן היא שנויה
מסכת טושה פרק בתרא . ומה שהפרישנו חלק חכהן כלומר התרומות השתים אינו אלא מפני
חומר האיסור לא שהכתן יכול להוציא בדויבין . נמצא שפירות דמאי הוא שנפריש תרומת
מעשר

פרק חמשה ושלשים

מעשר ומעשר שני בשנתו וזה לבדו. וכבר ידעת שתרומת מעשר הוא חלק ממאה שבו.
 ודיני הדמאי הם קלים יותר מדיני הוראי. וזה שהפודה מעשר שני של דמאי לעצמו אינו
 מוסף חומש מה שאין כן בשל וראי כדאיתא מסכת מעשר שני פ"ד דתנן הפודה מעשר שני
 שלו מוסף עליו חמשהו בין שהוא שלו בין שנתן לו מתנה. ופרק הזהב אמרינן נמי הכי
 חמשה חומשים הן האוכל תרומה ותרומה מעשר ותרומת מעשר של דמאי החלה והבכורים
 מוסף חומש. הפודה נטע רבעי שלו ומעשר שני שלו מוסף חומש. והפודה הקדשו מוסף
 חומש. הנהכה שזה פירוש מן ההקדש מוסף חומש. הגזל את חברו שזה פרוטה ונשבע לו
 מוסף חומש. מסכת דמאי ברישא. הדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור ונאכר לאונן
 ונכנס לירושלם ויוצא ומאכרין את מיעושו בדרכים ונותנו לעם הארץ ואוכל כנגדו ומחללק
 אותו כסף על כסף נחשת על נחשת כסף על נחשת נחשת על הפירות ובלבד שיחזור ויפיר
 את הפירות דבורי רבי מאיר ותכמים אומרי עליו הפירות ויאכלו בירושלם. ופי' ה"ם מעשר
 שני של דמאי דינו קלים ולא חייבו מה שחייב במעשר האמתי. והוא כי מעשר שני האמתי
 כשיגאלהו בעליו לנפשו מוסף חומש על דמיו שנאמר וחמשהו ווסף עליו. ויוציאהו סביתו
 כשישלם זמנו שנאמר בערתי הקדש מן הבית. ואינן הוא שמת לו מת זיום קבורה אונן
 דאוריתא והלילה של אחריו אונן דרבנן. וכל זמן שנקרא אונן אסור לו לאכל מעשר שני
 שנאמר לא אכלתי באוני ממנו. ופירות מעשר שני אמ' הכתוב עליהם אחר שהעולם לירושלם
 אסור להוציאם משם אלא שיאכלם הם. ואסור לאכרם בדרכים ואפילו מעט מהם אכר
 ויולך הכל או דמיו לירושלם. ואסור לתתו לעם הארץ בירושלם חיישנן שכ"ג. ואכלנו
 בטומאה והכתוב הזהיר על זה לא בערתי ממנו בטמא. והותר כל זה במעשר שני של דמאי
 כמו שתרצה. ומה שאמר אוכל כנגדו כלומר שפירות מעשר שני של דמאי שהתנו לתת
 לעם הארץ יצטרך להוציאם מנכסין כפי מה שהם שווים ויאכלם בירושלם כמעורת מעשר
 שני. מלכזק פי' ומאכרין את מיעושו בדרכים שאין מצוה עליו להשיבו משום השבת
 אברה אבל בודאי מצוה להשיב אברה בדבר מועט כלומר משלו כגון תרומה להביאה מן
 המדבר ליישוב זמן הגזרן לעיר אבל בדמאי אינו כן. והו' ששינוי ומאכרין את מיעושו.
 ודא' אינו מחללו ואפילו היו לו מעות בדסקיא ירמיה אומר פחות מאוכל כביעה מותר לאכר
 בפרוס אבל בשלם ער כנרותר.

דע

שמעשר שני האמתי מותר לפרותו בזוים של כסף ויחזרו הזוים ההם קודש והיו
 הפירות חולין כזה המעשר. והו' ענין מחללין. ומותר לו לחלל המעות ההם על
 מעות כסף שניים כמו כן ויוציאו המעות הראשונות לחולין ויחזרו השניים קודש. וכן יעשו
 בזוים השניים אם יוצה וכן יעשה אפילו אלף פעמים. ואסור לפדות פירי מעשר שני האמתי
 בנחשת ולא להחליף מעות מעשר שני במעות נחשת שנאמר ונתת הכסף וצרת הכסף אבל
 במעשר שני של דמאי יהיה מותר על דרך החקל. ואין הלכה כרבי מאי.

עוד

תביא הלוקה ורע לבהמה קמה לעורות שמן לבר שמן לכוך בו את הכלים פטור
 מן הדמאי. שמן ערב בה פטורין. והוא שמן המור. ומקולי הדמאי מה ששינוי
 מביב ולחלן פטור מן הדמאי. ופי' ה"ם בזה נזכר.

הדמאי

אין סברין על הפרשתו. ומפרישן אותו ערום. הדמאי בשבלו ראוי לערובי
 הציות והחומין ושתופי מבואות. ומברכין עליו ברכת המזון וכדאיתא פרק
 שלשה שאכלו. וכן ערב שבת ספק חשכה ספק אינה חשכה כלומר בין השמשות. מעשרין
 אותו. וכשם שמערבין בדמאי כך אם הקדים מעשר שני למעשר ראשון. וכל זה אסור בשבל
 ומאכלין

פרק ששה ושלשים

ומאכלין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי, כלומר האורחים או החיל, וצריך להודיע
 שהוא דמאי והרועה לתקן יתקן, כלומר אם רוצה להוציא ממנו מתנות הרמאי, פרק לתלב
 הגזול אתרוג הגזול והיבט פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול ושל ערלה פסול ושל
 תרומה שמתרה פסול ושל תרומה שהוררה לא ישול ואם נטל כשר ושל דמאי בש' פוסלין
 ובה' מכשורין של מעשר שני בירושלם לא ישול ואם נטל כשר, של ערלה פסול מאי טעמ'
 פליגי בה רבי חייה בר אבא ורבי יוסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין
 בה דין ממון, ושל דמאי מאי טעמ' דבה' כיון דאי בעי מפקר להו לניכסיה וחוי עני וחזיליה
 ואכל השת' נמי חזי ליה, כלומר שיהיה מותר לברך עליו, ובש' עני לא אכל דמאי דאמר
 רב הונא הנא בש' אומר אין מאכלין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ובה' אומ' מאכלין
 אם כן אתרוג, שהוציא דמאי שבל לכולי עלמא לא ישול דהא אין ברהיתר אכילה, וחות ליה
 כאתרוג הערלה עד שיתוקן, לזה אי אפשר לו מאחד שלם ואחר אי זה שיהיה או חתיכה
 מאתרוג, לתקן השלם עליו.

אמרין מה
 ענין זה
 יתקן על
 שיהיו

הפרק הששה ושלשים

בבאור דיני הדמאי עוד, וזכרון הבא לקבל עליו דברי חברות, מי שנחמד
 שפורותו דמאי ורוצה ליכנס בתורת חברות שיאמינו בו שיאמר פירות
 אלו מעושרין הם, צריך שיהיה מעשר את שחוא אוכל ואת שחוא מוכר ואת שחוא לוקח,
 ושלא יהיה מתארת אצל עם הארץ כלומר שאינו אוכל ושותה עמו, ה"ם פסק בזה כרבי
 מאיר, אבל חכמים אומר מתארת אצל עם הארץ נאמן, וכד' תא' בתוספות פ"ב, מסכת
 נדרים פרק ואלו נדרים מותרים אל תהי רגיל אצל עם הארץ שסופו להאכלך וטבלים, ואל
 תהי רגיל אצל כהן עם הארץ שסופו להאכלך תרומה, תוספות מסכת ע"ז פ"ג אי זהו עם
 הארץ כל שאינו אוכל חולק בטהרה דברי רבי מאיר וחכמים אומרי' כל שאינו אוכל מעושר,
 ובגמ' סוף פרק הביזקין וחכמים אומרי' כל שאינו מעשר פירותיו.

הנחתומים כלומר האופים לא חייבום חכמים להפריש אליה כדי תרומת מעשר
 וחלה ופטרין מלהוציא מעשר שני שהאיש הממונה שוטר ומחשב על
 ענייני האופים והוא לשון חכמים ול' אנרדמים, ובלשון ישמעאל אל סחתמאב, הוא שנותן
 שיעור וקצבה במכירתם בדברי ידוע.

החנוני אינו רשאי למכור את הדמאי כפני הנערים שקונין מהם ואינם יודעים
 לתקן ולהוציא מתנות הדמאי ויאכילם שבל זה והם אינם יודעים, ואף
 על גב דקיימא לן אין ב"ד מצויין להפרישו מ"מ אינן לא אכלינן להו בידים, והפרשת מתנות
 הדמאי בוללת החנוני על הקונה לא על המוכר, הרועה לחוסן את הירק (פי' להקל ממשאו)
 לא ישליך עד שיעשר כדי שלא יהיה תקלה לעם הארץ שאוכלין אותו דמאי, כן כתב הר"ם
 פ"א, ומיהו בתוס' פ"ד אמר' הרועה להחיים על יריק ולהקל ממשא לא ישליך עד שיעשר
 רבי יוסי אומר בוודאי אסור ובדמאי מותר, הלוקח ירק מן השוק ומשך אף על פי שלא
 שקל ולא מדד ולא נתן דמים וכמלך להחזירו לא יחזיר עד שיעשר, וכל דבר שאין אדם
 רשאי למכרו דמאי לא ישלחנו להכרו דמאי, הנותן לפונדקית מעשר את שחוא נותן
 לה ואת שחוא נוטל ממנה, וכן הנותן לחמותו, קניית ירק הנמצאת בנגה הרי זו פטורה

פרק ארבע ושלשים

רח

מן הדמיון של בעל הבית הנמצאת בבית חייבת ושעל גבי האשפה בכל מקום מותרת.
 המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם חייב הלוקח לעשר דמאי.
 אמר מעושרין הן נאמן שהפה שאמר הוא הפרו שהתיר. ואמר משרה שיש לו
 פה בסוריא הם חייב לעשר מעושרין הן נאמן משום הפה שאמר. ואם דרע שיש לו שדה
 ואמר מעושרין הן חייב לעשר והוא שיהיה רוב מכירו משרה. וזמיתו הלוקח סתם פירות
 בסוריא אינו מעשר אפילו דמאי מה שאין כן בארץ ישראל שבכל מקום יעשר דמאי. אמר
 למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי ממי שהוא נאמן כלומר שהוא נאמן על השומרה
 והטחרה או מי שהוא מעשר והלך והביא אינו נאמן שהביא מאותן שעוהו המשלה. אבל
 אמר לו לך והבא לי כפלוגי הרי זה נאמן שמתירא הוא שמה ישאלנו אם בא אליו שלוחו.
 הלך ליקח מכנו אמר לא מצאתיו ולקחתי מאחר שהוא נאמן אינו נאמן. נכנס לעיר והוא
 אינו מכיר שם אדם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר אמר לו אחראני אינו נאמן איש פלוגי
 הרי זה נאמן. הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר נוטל כדי תרומה ותרומת מעשר וחלה
 ואומר אחר ממאה מכה שיש כאן הרי זה כצד מעשר ושא' מע' סמוך לו זה שעשיתי מעשר
 עשוי תרומת מעשר עליו והשאר חלה ומעשר שני בצפוני או בדרומו ומחולל על המעות.
 וביאור זה שהלוקח מן הנחתום הוא דמאי. אם כן צריך תקן משום תרומת מעשר ומשום
 מעשר שני לא משום תרומה גדולה ולא משום מעשר ראשון. ואע"ג דאמר' מסכת דמאי
 פ"ב הנחתומין לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרומת מעשר וחלה. ואם כן הלוקח
 מן הנחתום פטור מתרומת מעשר וחלה. ופרק ה' אימר שהלוקח מן הנחתום נוטל כדי
 תרומת מעשר וחלה. המשנה הראשונה על כרחי' בנחתום חבר או נאמן הוא דקא מירי.
 והמשנה השנית בנחתום עם הארץ או מי שאינו נאמן. וכן נראה מלשון הדם הלכות
 מעשר פ"ט הנחתומים לא חייבו אותם להפריש מעשר שני מן הדמאי אלא תרומת מעשר
 בלבד כדי שיפרישנה בטחרה עם החלה והלוקח מפריש מעשר שני ב"א כמוכר בהנחתו או
 על פתח חנותו אבל המוכר לפלטר או בחנות הסמוכה לפלטר חייב להפריש אף מע' שני.
 ומאחר שהוכר ה"ל שיפרישנה בטחרה על כרחי' בחבר עסקינן. ועוד שהדבר בעצמו מוכיח
 בן שהרי האמינוהו על תרומת מעשר. והוצרכו ליה המעשר שצריך לחקיים מעשר ראשון
 לתרומת מעשר שהיא לו תרומה. אם כן נקח הכפר ויעיין ויפריש אל קנהו שעוריה חלה
 ותרומת מעשר המחוייב לאותו כבר לא שיתתקן אותו שעור עדיין אלא ינחמו עמו מחובר.

ויאמר חלק אחר ממאה מזה הכפר יהיה כצד דרך מעשר כלומר כצד אשר הפריש
 ושאר מעשר סמוך לו כלומר התשעה חלקים המחבורת בו ויהיה החלק
 ההוא מאותו הצד מעשר ראשון. ואחר כך יאמר זה החלק ששמתיו מעשר עם המחובר לו
 שמתיו ועשיתי אותו תרומת מעשר על התשעה חלקים המחוברים בו. והנוסף שיש בו על
 החלק ממאה הוא שהיה חלה. הרי שהוציא תרומת מעשר אחר שקרא שם למעשר ראשון
 ועשאו על הסדר. וספריש בו חלה. וחזור ואומר ומעשר שני מאותו כבר בצפוני או
 בדרומו. ואימר אחר כן הרי הוא מחולל על המעות. ויצניעה מעות החם ועשרה כחם
 הראוי למעות מעשר שני. נמצא תורת הפרשות אלה ארבעה דברים. האחת שצריך
 הכפריש לקבוע מקום לכל אחד ואחד בפיו ובידו ואם לא עשה כן אינה קרואה הפרשה.
 השנית שלא יוכל להפריש איש תרומת מעשר עד שיקרא על היתחלה שם מעשר ראשון
 ואחר כך קורא עליה שם תרומת מעשר. השלישית שהמפריש מכיר מעשר ותרומה וחלה
 צריך לחתוך המקום ההוא ולהשליכו לריקבון. הרביעית שגם מעשר שני צריך לידר לו
 מקום

פרק ששה ושלשים

מקום אבל אינו צריך להשליכו לריקבון אלא מודהו בכסף ויחללנו ויאכלנו, ושעור תרומת מעשר וחלה שהפריש מן הככר ויתננו לכהן ויחנה מכנו להסיק תחת הבשילו בזמן הזה כי לא טהור הוא, ויאכל השאר, והקדים להפריש מעשר ראשון לחלה ואף על פי שהחלה היתה ראשונה למעשרות שהרי נתחייבו כשנכנסו לארץ שנאמר ויהיה באכלכם מלחם הארץ, מפני שמעשר ראשון נקרא ראשית ולא חלה כפריושן אותה אחריו וקודם מעשר שני, הלוקח מן הכתום אינו מעשר מן החמה על הצוננת ולא מן הצוננת על החמה חיישין שמה הלחם האחד הטמ ישנה והאחר כהרשה, וקיימא לך שאין מעשרין מזה על זה, הלוקח מן הפלטר מעשר מאחד על הכל, והחלוק שיש בין נחתום ופלטר שהנחתם הוא הלש ואופה ומוכר לפלטר והפלטר מוכר לבני אדם, הלוקח מן המנפול מעשר מכל דפוס ודפוס, ומנפול הוא גם כן שם למוכר הלהם אלא שהוא קונה משני נחתומים שלישי יבחרם כגון שהיו תשעה מוכרין ועשרה נחתומין נותנין להם הלחם ואין כפך שאחד מאלו התשעה מוכרין הוא שלקח משנים, ולזה כל מי שלקח מאחד מהם מעשר מכל דפוס ודפוס, הלוקח מן העני וכן עני שנתנו לו פרוכות פת או פלח דבלה מעשר מכל אחד ואחד, ואם נתנו לו תמרים וגרונרות בולל ונוטל כלומר מערב הכל יחד ויוציא המעשר כהכל יחד, ובא רבי יהודה שהלכה כמותו הנה לפרש הדבר המוקדם שזוהו בזמן שהמתנה מרובה, דאיכא למיסר נדיב לב הוא והוציא המעשרות לפי יעשר הכל דבאי, אבל אם המתנה מועטת איכא למימ' דכולו הוא ועינו רעה להוציא המעשרו לפי מעשר מכל אחד ואחד שמא יפריש מרמאי על דואי וזה אסור, הלוקח מן הכסותין וחזר ולקח ממנו שניה לא יעשר מזה על זה ואפילו מאותו הסוג אפילו מאותו המין, נאמן הכסותין לומר משל אחד הם, הלוקח מבעל הבית וחזר ולקח ממנו שניה מעשר מזה על זה אפילו משתי קופות אפילו משתי עירות, (ופי' טיטון הוא המוכר פירות וכל דבר לח כשמן ודבש, ובערבי קורין לו אל פאמי), (ופי' סוג הוא שתתיו מינים) (ומין הוא שתתיו אישים), בעל הבית שהיה מוכר בשוק בזמן שהם מביאים לו מננותיו מעשר מאחת על הכל מננות אחרות מעשר מכל אחת ואחת, עציץ נקוב הרי הוא כארץ תרסמן הארץ על עציץ נקוב אי נמי איפכא תרומתו תרומה, משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום מכל אחד ואחד בפני עצמו, מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות ממקום אחר, (ופי' עציץ הוא כלי שזורעין בו ואם נקב כשעור שורש קטן שהוא פחות מכות נחשב כקרקע מפני שהוא מחובר לקרקע), ומה שאינו צומח בארץ אינו חייב אלא מדרבנן, ולא תאכל עד שיוציא עליה זכר, לפי שהוא כשבל ואסור לכהן לאכלה שכל הגדל בעציץ שאינו נקוב אינו חייב בתרומ' זו ואז כתנה לכהן ויהיה מותר באכילתה אם הוא טהור, תרם מן הרמאי על הרמאי ומן הרמאי על הודאי תרומה ויחזור ויתרום מן הודאי על הרמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות, וכבר ידעת מפשור על חייב טבל ביר בעל הבית והפך לכהן, הרמאי הוא כמו הגדל בעציץ שאינו נקוב והודאי הגדל בארץ, אבל תרם משאינו נקוב על שאינו נקוב תרומתו תרומה ותריותו כחדא נינהו דהיינו חייב דרביהם, מה שאין מן הרמאי על הרמאי שאפשר שאחד מהם הוא טבל גמור וחייב דאורייתא, ולזה הוציא תרומה ויחזור ויתרום, (ופי' תרומה ויחזור ויתרום הוא כמתני' מסכת תרומות פ"ק), תוספת כוף פ"ה עציץ שאינו נקוב חייב במעשרות תרומתו אין מדמעת ואין חייבין עליהם חומש, בית שמאי אומר לא ימכור אדם את זמיו אלגא לחבר ב"ה אומר אף למעשר וצניעו ב"ה היו גזתין כדברי ב"ש, חבר הוא התלמיד חכם והוא הנאסן על השומאה והטהרה, ואומר בית

פרק ששה ושלשים דט

שמאי שהזיתים שהם עומדים להריכה לא ימכרם אלא למי שהוא נאמן על הטומאה שמא יתעסק בשמן בטומאה ובה אומר שמוותר למכרן אפילו למעשר כלומר למי שהוא נאמן על המעשרות ואף על פי שלא יהיה נאמן על הטומאה לפי שדעתו בה שמוותר לגרום טומאה לחלוק שבארץ ישראל וכתב הר"ם פי וזו היא משנה אחרונה שהוא כותב וכן הלכה ומסתברא שהמשנה הראשונה לזה הדין היא בפרק שני מואת המסכתא שהיא מסכת דמאי דאמרי המקבל עליו להיות חבר אינו מוכר לעם הארץ לחיובו וטעמא דמילתא שפירות עם הארץ בחזקת טומאה וסבירא ליה אכור לגרום טומאה לחלוק שבארץ ישראל והמשנה האחרונה היא כפר' מאותה מסכתא עעמ' וקחני בה אומר אף למעשר וכמו שהתבאר וקיימא לן כדא מסכתא יש סדר למשנה וצניעו בהם המדקדקים במצות מחברת בה וירושלמי מהו צניעו בשרי אמר רב חסדא כן שנינו שהבשר נקרא צניע' שנים שבצרו את ברמיהם בתוך גת אחת אחד מהם הוא שהוא נאמן על המעשרות והאחר אינו נאמן ועשר זה הנאמן את שלו כלומר חלקו ודאי בשעה שבוטל התירוש שלו עדין צריך ומוטל עליו להפריש עור מחלוקה מעשר דמאי על חלק עם הארץ הרי שיעא מהלך זה הנאמן מעשר דמאי בעבור חצי היין שלו ומעשר דמאי בעבור החצי האחר של עם הארץ והכל מחלוק כיצד היו מחצה לכחצה שגלו חציו מאה לוגין וכן מפורש לוג אחר תרום מעשר ועשרה מעשר שני כנגד המאה לוגין שהרי הפריש מעשר של ודאי תחלה על חציו כל מה שדרכו בנת וכן אי זה חלק שיהיה לו בין מפורש לפי חשבון עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגורת יין אחת או גלסקמא אחת ולקח לו סתם פטור ואם אמר לו זו שלי זו של חברי ונתערבו חייב לעשר אפילו הן אלה

דיני

הלכה זו על שלשה עקרים האחד שאסור למכור דמאי וכל שכן טבל לעם הארץ ומותר למכרו לתלמיד חכם לפי שהוא יפריש מהם המתנורז הכתובות ואחר כך יאכלו העקר השני שזה המוכר הוא תלמיד חכם העקר השלישי שזה המוכר דע השליחות ששלח עם הארץ לתלמיד חכם לפי שאמר השליח למוכר תן לי בדמים אלו כך וכך סתם שלא הוריעו אם לעצמו קונה אם לעם הארץ השולחו הנה זה הדבר חלוקה הוא פטור שהרי המוכר תלמיד חכם וגם שהוא יורע השליחות אם כן לא יתן לו אלא פיר' מתוקנים כדי שלא יבא עם הארץ לידי מכשול ואם יפריש התלמיד חכם השלוח למוכר הזה באלו הדמים לעצמו ובאלו הדמים לחברו כלומר לאותו עם הארץ ונתן לכל בסוף דבר בפני עצמו יש לומר שמה ששנתן ברמי החבר טבל הוא מפני שירע לתקנם ומה שנתן ברמי עם הארץ הם מתוקנים שלא יבא לידי תקלה ואם נתערבו ואפילו היה של חבר אגודה אחת ושל עם הארץ מאה אגודות נחתיים הכל מעשר דמאי והוא כשלא שאלו למוכר אבל לו ואמר ליה שהם מתוקנים נאמן וכל מה שיקנה מסנו פטור מפני שהוא תלמיד חכם וקיימא לן חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו בראשית רבה פרשת ס' רבי ירמיה שדר ליה רבי יורא כלבלה דמרי אמר אי איתא דלא מעשרו לא הנה משרד לי ומר אמר לא סמיך אידידי אדחכי וחכי כתאכלי פירי בטיבליהו בראח מזה שהחבר השולח לחבר או יתקן או יוריעו זה המעשה הביאותו בעלי התוספות על מה שפירשו צדיקים עצמן לא כל שכן דלא פריך אלא גבי אכילה דאלו בלאו הכי אשכחן מעשה דרבי ישמעאל שקנה והתח פרק יציאות שבת וכן מסכת ע"ז רב מנשה שרא אבן למרקלים ופריך אלוהן הגולין אמר רב חזינא לתפילי דבי הביבי דתפירי בכיתנא ולית הלכתא כותיה וכן מסכת יבמות פרק נושאין וסוף פרק האשה שנתארמלה במקומו של רבי יהודה היו מעלין מתרומה ליוחסין במקומו

מאי דרבי
אמר רבי
לפי הנהגה
של ירושלים

פרק שבעה ושלשים

של רבי יוסי לא היו מעלין מתרוסה ליוחסין. תניא אמר רבי אלעזר ברבי יוסי מימי ל' העדתי אלא עדות אחת פעם אחת העדתי והעלו עכר לכהנה על פי העלו ס' השתה בהמתן של צדיקים וכו'. אלא אימא בקשו להעלות עכר לכהנה הוא באתריה רבי יוסי ואזל אסחיד באתריה דרבי יהודה. מסכת מכות ומסכת הניגה פרק אין דורשין אראה בנחמה אם ל' הרגתי עוד ומס' להוציא מלבן של צדיקים. ואמר לו שמעון בן שטח ששפך דם נקי. וכן בוצע בזה. אלא הקושיא הכא היא על אכילת איסור שאין ח'קה מביא תקלה על ידן ואפילו הכי קשיא דאמרי' מסכת ראש השנה סוף פרק קמא לוי איקלע לבלבל בחד סר בתשרי אם לחו כמים תבשילא דבבלאי ביומא רבה כמערבא אמר ליה אסחיד אמר לחו לא שמעתי מפי כ' מקודש ותרצו ולא שייך היכא דאוכל איסור והיום מותר אבל איפכא לא. וכן פרק ערבי פסחים רבי ירמיה בר אבא אישתלי ואכל קודם הברלה. והכא נמי אין המאכל איסור אלא מטעם שלא הברלה. ואף על גב דחזם אמרי' טעם ולא הברלה מיתתו באסכרה. ור' אם לא חשיב דבר תקלה לא באוכל דבר איסור אבל אם אוכל דבר המתיר בשע איסור אין זו תקלה כל כך. ועל מעשה דרבי ירמיה תירצו שמעשה דרבי פנחס הוא שהיה בדור של צדיקים גדולים והוא מעשה היה בדור שאמרו עליו אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים ולא כחמורי של רבי פנחס בן יאיר. ומיחו מסכת ע' פרק רבי ישמעאל יש מעשה מוכח ר'. יותבן בן ארזא ורבי יוסי בן יהודאי חוו יתבי קא שתו חסרא על אתא ההוא זברא אמרי' ליה תא אשקיין בתר דרמא לכסא איגיל מילתא דגוי הוה. וכן מסכת נישין פרק קמא אמר רבי אבהו לעולם לא ישל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי אדם גדול השיל אימה יתירה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול ומנו רבי חנינא בן גמלי האכילוהו ס' השתא בהמתן של צדיקים אלא בקשו להאכילו דבר גדול ומאיניהו אבר מן החי. ובסדר רבי פנחס בן יאיר מובולק יצא אילן ויונה הנביא. ובירושלמי פרק החליל וינה. בן אסתי אמו מאשר ואביו מובולק.

הפרק השבעה ושלשים

לבאר הקלין שבדמאי ריש מסכת דמאי הקלין שדמאי השיתין והרימין והעורדין זבנות שוח וזבנות שקמה וזבולות תמרה וחגופנין והנצפה וביהודה האונ והחומץ והכסבר. ירושלמי מה בין ביהודה שחייב כראשונים ואינן פטורין אלא האונ והחומץ והכסבר ובגליל פטורין מן הראשונים וחייבין באונ ובחומץ וכסבר. והרץ שהראשונים נשמרים ביהודה לפי' הם חייבין שם ואין כפקרים אלא האונ והחומץ והכסבר. ובגליל ההפך. יש קצת פירות שהקלו עליהם חכמים לפטרם אפילו מדין דמאי שהם תרומת מעשר ומעשר שני וכל שכן משאר החקים. פרש' פרק כיצד כברכין הקלין שבדמאי פירות שאינם חשובים שהקלו עליהם כדמאי שלהם שהלוקחם מעם הארץ אין צריך לעשרם. וקראום קלין שבדמאי היה זה לשתי מכות האחת דחיה לחו ספק מעושר ספק אינו מעושר. השנית אם שמורים אם הפקר. לפי שרוב אלו האילנות הם מדבריים ואינם נכנסים ברשות איש אחד ומעט הם נטעים ורובם הפקר. ואלו הם חשיתין והוא מין מהחאנים המרבריות. ופי' בירושלמי בוצאן תחת סלעים כמו שיתין שהם וסודות כאמרם בשעה שכרה דוד שיתין. עוד בירושלמי אלו הן השיתין רבי שמעון אומר שהן יוצאין מתחת העלין. מכלל שהטובים

פרק שבעה ושלשים

ש

יוצאין למעלה מן העלין . מסכת שביעית פרק ד' . תני רשבג אומר מהוצאת העלין ועד
הגמים נ'ום מפני ועד שיתין הנובלות נ'ום . מן השיתין ועד התאנים חמשים יום . הרימין
הוא אל נבק בלשון ארץ מצרים . ואלרום בארץ כנען . ואילו אל סדר . העורדין . והם א'
וערור . בנות שוח . תאני חוררתא והם בותנים פריים משלש לשלש שנים . בנות שקסה .
והם תאנים מדבריות ונקראים אל גמיו ובלשון אחרת תאני פריעה . כל אורוב הולדם בהרים
ובמדברות . נובלות של תמרה כלומר שנופלים מהקל מפני הרעש . וכדאמרין
בירושלמי נובלות התמרה רבי אילעא ורבי יורגא חד אמר תמרי בזיקא וחד אמר בושלים
בומר . פי' שמכיוון אותן באילן להצטמק מלשון עורנו כתנור נכמרו . גופני . שילי
גופנא הוא אל סבסתי . והרם פי' מין מהירקות דומה לשבת . ורבי שמשון פי' ענבים
הנשארים בגופן אחר הבעיר קשים להתבשל . הנצפה . הוא אל כבר והוא צלף . האוג .
הוא אל ססאק . הכסבר הוא אל נסברה . וכתב הרם והעקר שתהיה מחזיק בו שכל צמח
שחוקתו מן ההפקר ואינו נוטע אלא מעט אינו מחויב דין הדמאי . וארדמאי דתנינ' הקלים
שברמאי דרוקא ברמאי אבל בשל ודאי חייבין ואף על פי שהם הפקר וקיימא לן בריש מסכת
חלה שההפקר פטור מלעשר בשעשאן גורן חייבין וכדרכיו יוחנן דאמר לקט שכחה ופאה
שעשאן גורן חוקבעו . ומיחו גרמינן בירושלמי אמר רבי יוחנן לפי שרוב המינין הללו אינן
באין אלא מן ההפקר לפי' מכו חכמים אותן ולא שניא בין דמאי בין דאי פטורין ואפילו אם
דוגנן לא הושבלו . אבל שאר מינין הנשמרין והופקרו ודיגנן חייבין במעשרות דאמר ר'
יוחנן משום ר' איעור בן עקב הלקט והשכחה והפאה שעשאן גורן חוקבעו למעשר מדרבנן .
מכל מקום לפום גמרא רידן בודאי מחייבי .

נקוט

האי כללא בידך . שההפקר פטור וכמו שבארנו פרק נב' . אם כן אלו האילנות
שהם על זאת החזקה פירותיה כשיבאו לפנינו נחזקם ברוב ויהיו פטורין מלעשר
וכל שכן אם נמצא אילניהם במקום הפקר . האמנם אם הם נשמרים הם חייבים שהפטור
דהקולא הנמצא בהם אינו לא מפני טעם הפקר . ולזה הוא ששנינו בתוספת פ' רבי יוסי אומר
שיתין שביעורין חייבות מפני שהם משתמרות . ופרק נד' שהתמורות כשהם רכים נקראים
שיתיה . או אפילו הם ודאי הפקר חייבין לעשרם אם עשאן גורן וכדרכיו יוחנן . אבל שאר
האילנות שרדכן להשתמר כגון השקרים ותאנה וגפן ורימון וכיוצא בהם ספקן חייב ברמאי
וראין שבל . וגם אלו אם הם נמצאים במקום הפקר פטורין שהכל תלוי בשמירה . ועכשו
אל יקשה צלף ונצפה וכמו שזכרנו פרק נד' שבמקום אחד חייבום ובמקום אחר פטורום והם
אילן אחד בעל שתי שמות . ברם יש דברים שהחמירו עליהם ונתנו להם דין וחייב הדמאי
בכל מקום שהם בין בארץ בין בחוצה לארץ . גרסי' ריש פ"ב אלו דברים מתעשרין דמאי
בכל מקום הדבלה והתמרים והחרובין והאורז וכמון . האורז שבחוצה לארץ כל המשתמש
ממנו פטור . פי' שאלו הדברים מחוייבים בדיני הדמאי בכל מקום אחד שיהיו בארץ או בחוצה
לארץ אבל לא המין כלו אלא קצתו והוא אותו שלא ימצא כמוהו אלא בארץ ישראל בלבד
דעל כן יתייבב בו דמאי בכל מקום והם דבלת תאנים ידועה בתכלית המתיקו אי אפש שימצא
כמותה אלא בארץ ישראל . התמרים . ר'ל מין מהתמרים גסים מאד לא ימצאו כמותם לא
בארץ ישראל . והחרובין מין מיושר ונאה לא ימצא במהוהו אלא בארץ ישראל . וכמון .
גרנריו מיושרים . ומה שאמר כל המשתמש ממנו פטור ר'ל כל מה שנעשה ממנו בין קודם
שימרח בין לאחר שימרח פטור ולא נחוש שמא נתערב באורז של ארץ ישראל . ואר' כל
המשתמש . כלומר אפילו בארץ ישראל דלא אתילתלופי . ומיהו יש מתעשרין ודאי

פרק שמונה ושלשים

וכדאמר בתוספת מסכת בליק פרק יג אמר רבי יהודה לא הווכרו רימוני בדין וחצירי גבעשל
 בין הכותים אלא שמתעשרין וראי בכל מקום גבעזה אנה הוא ידעתו מפרק יא ירושלמי
 אמר רבי אבין חיוב המינין הללו על שאין כוצא בהן בחוצה לארץ הוצרכו חכמי למנותם
 ולאן הא דבילה בבוצרה שחקה היא והא תמרים כאלכסנדריא רקוקן אינון
 והא תרוב בכיור בכיור גדר הואי והא אורזו בהלתא אבתר הוא סמוך הוא והא כסוך
 בקפרוס עקים הוא ומסתבר שלה זה פי הרם כסוך גרזיריו מיושרים וכן מסכת שמקומות
 החורב הוא בייר וגדר ואין תמה אם קרא גדר מארץ ישראל שהרי נאמר עליו חמת רקרע
 ובגרת ובכו שקדם קפרוס הוא אי למערב עכו כמו מאתים מיל ובלשון לעז גופרי
 שמעתי מהר ברך על רבינו מאיר רבו שפעם אחת אירע שהביאו לו אורז יפיה עמד הרב זל
 ועשרם ואמר שמא מארץ ישראל הם ואותו הרב מאשכנז היה

הפרק השמנה ושלשים

לבאר דין המזמן את חברו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות ויש
 הנה דינים הצריכין לענין שבת וחולתו מסכתן ריש פ"ו המזמן את חברו
 שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אומר מערב שבת כה שאני עתיד להפריש
 למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרוסת מעשר עליו
 ומעשר שני בצפוני או בדרימו מחולל על המעות מוגו לו את הכוס אומר מה שאני עתיד
 לשיר בשולי הכוס הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרוסת
 מעשר עליו ומעשר שני בפיו ומחולל על המעות וירושלמי אמר רבי יוחנן מתי בספק הא
 בודאי לא כלומר שהם ספק לו אם הם מעושרים כענין דמאי לפי שאין אדם מתנה בפירות
 ודאי טבל שהם ביד חברו ופי' הענין הוא שזה שאינו נאמן הזמן ערב שבת מי שהוא מעשר
 שיאכל אצלו ביום השבת הרי שזה המזמן אינו יכול ללכת ערב שבת אל בית המזמן
 ולעשר שם הפירות כי אכסני הוא אם כן אחר שהפירות הם של דמאי שהרי הם ממי
 שאינו נאמן על המעשרות יש לו תקנה לזה המזמן ולצורך שבת לחוד ולמחרת

מסתברא

שהוא הדין אף על פי שלא הזמינו עדיין שום אדם בערב שבת אלא
 שהוא סבור של מחר ביום השבת יהיה קרוא עכש מי שאינו נאמן על
 המעשרות שיכול הוא מערב שבת לעשות זה התנאי על מי שזמינהו למחר והעקר אצלנו
 בדמאי אדם מתנה על מה שאינו ברשותו והכן איתא בירושלמי כה בין דמאי לדמאי דמאי
 אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ודאי אין אדם מתנה אלא על דבר שהוא ברשותו
 אבל אם ברור לנו שהמזמן אינו מעשר כלל אינו מעיל תנאי למזמן שפירותיו ודאי שבר
 הם לא דמאי הוצרכנו לזה המעשה כדי שלא יוצאו המעשרות לכתחלה בשבת לזה קדים
 הרב מערב שבת וזה שבערב שבת הוא שיאמר מה שאני עתיד להפריש למחר כמי
 שסדרת המטנה וכשיבא למחר שימנו לו את הכוס או שיושם לפניו לאכל מפני שזאת
 התקנה היא בין בלח בין ביבש לא יאכל עד אם דבריו מה שאני עתיד לשיר
 בשולי הכוס וכן נעשה כאשר דבר והוא שיבית מדי תרומת מעשר בשולי הכוס והוא
 אחד ממאה וזה יספיק לו עם מה שהתנה מאמש וכן נעשה בכל מה שיאכל וישתה
 ואת תרומת מעשר שהפריש יזרי קינה או יפסידה כדי שלא יבשל עם הארץ המזמן וכן

פרק שמונה ושלשים

שא

נראה הענין מן הירושלמי רבי והביוסני ברבי יהודה נתאכסנו אצל בערל הבית והיו משליכן זה לזה שעור תרומת מעשר ומאבדין אותה ומיהו בתוספות פרק ח אינו נראה כן דאמריו נוטל תרומת מעשר ומכניחה במקום המוצנע אחד תרומה שחוררה ואחר תרומת טמאה ירושלמי אמר רבי יונה צריך שיהיה זכור הנאו שמעון בן אבא בשם רבי יוחנן צריך להלחיש בשפתיו רבי ירמיה שאל לא נמצא כפתקן בשבת כלום כשמפריש מן האוכל ועושהו מעשר אמר ליה ארתי תנא כלומר איסמיה ואם תאמר מאי טעמא הא כבר אמר למען תלמד ליראה את אלהיך כל הימים דאפילו בשבתות עוד הקשה כשמפרש ועושהו מעשר לא נמצא מאבד האוכלים כשמשלים לארץ ומשני מפרק כל שהו כלומר מעט מעט ואינו אסור משום גזל אמר ליה רוצה הוא שיהא לו קורת רוח (פי' גזל לעם הארץ המזמן ומשני שהעם הארץ רוצה בכחות רוח אוהבו שהמינו וכן כתב הר"ם פ"ט וצריך ללחוש בשפתיו בשעה שמפריש זו אחר זו ואינו כפתקן בשבת שהרי הקדים תנאו וטבל שיש עליו תנאי זה אם הוא ברשותו מותר לשלולו בשבת קודם שיפריש ונותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר ומתני היא בפי' מונו לו את הכוס אוסר אם כן לא יספיק בדברים שבכל ויש אומרי' שמשנת מונו לו את הכוס היא שמעתא באפירה נפשה ומשתעי אפילו בחול וכל זמן וכולקמן וירושלמי נותן להתיר שלטולו טעם אחר והוא כרבי אלעזר דאמר משור עמה כל שהו מן החולין ומשללה וכרתני כששלוק תרומה טמאה עם המזוזה ועל ענין התנאי אומר עוד הירושלמי אמר רבי יוחנן דרא בשל דמאי אבל בשל דראי שברל אינו מועיל תנאי וכולליל ומיהו לפי מעשה רבי הושיעא הנזכר שם נראה שאפילו בשל דראי מועיל תנאי ומתניתא דילן מוכח שמועיל תנאי אפילו בשל דראי דחיי אמרי' מכלתין פרק כתר' הו' לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש או בשדה אומ' שני תאנים שאני עתיד להפריש הריהו תרומה עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני חיו דמאי אומר מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו חיו דמאי שמעין ממתנות דלא אשכחן תרומה גדולה דמאי נמצא שהבבא קמא בשל דראי קא מיירי דקתני טבל והשביט בשל דמאי ולא הזכיר בשל טבל תרומת מעשר שהרי היא כאותם עשרה של מעשר ראשון ומתריצים שהירושלמי דממש שאין מועיל תנאי אלא בשל דמאי הוה בשאין הפירות ברשותו ובהכי מועיל בשל דמאי אבל לא בשל דראי ומתני' בשישנם ברשותו ולה מועיל תנאי אפילו בשל דראי וכן נמי כתב שחור קודם מהר אליעזר זקל בהלכותיו דבשל דראי נמי מועיל תנאי ומיהו הר"ם בתב לפי' משנת חיו לו תאנים גם זה תרע כי מה שנאמר בתאנים של טבל אינה הלכה לפי שהטבל חייב במתנות מוראיתתא והעקר בידנו בדאורי' אין ברירה ואין לו תקנה אלא אם כן הוציא לו המתנות קודם ואין ברירה דאורי' ויש ברירה דרבנן היא שביח מסכת יום טוב פרק משליך ובשל דמאי מותר בשביל התנאי שחקדים מערב שבת והכי נמי כתב זל על משנת מסכת דמאי ושנויה היא נמי פרק במרל מערבין הלוקטין מין הכותיים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הריהו תרומה עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני ומתחל ושותה ופי' זל זה הדבר הוא נמי שקנה ערבי שבת ולא היה לו פנאי להוציא המתנות ופירות כותיים הם טבל ולפי' הוא חייב במעשרות כלם כמו שאתה רואה ומה שאמר מוחל ר"ל יתחול לשתות וזאת ההלכה היא לרבי מאיר שסובר יש ברירה והדבר הנשאר כלו הופרש מתחלה ותדע שחובת התרומה והמעשרות מן התורה באכילתה והעקר בידנו בדאורי' אין ברירה ומפניה זה אין הלכה כרבי מאיר שהוא לו זה הסתם אלא וציא תרומה ומעשרות קודם שתיתו על כל פנים ע"כ והתוספת נמי בערב שבת

מירי

פרק שמונה ושלשים

מיידי דהכי אמרינן מסכת דמא פרק בתרא , הלוקח יין מבין הכותיים מערב שבת ושכח ולא הפריש או שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשרה הבאים אחריהם מעשר ראשון ותשעה הבאים אחריהם מעשר שני ומתחיל ושותה מיד דברי רבי מאיר רבי יהודה ורבי שמעון ורבי יוסי אוסרין אמ' ליה לר' מאיר אי אתה מודה שאם יבקע הנודר ששתה זה טבל אמר ליה לכשיבקע , ומיהו גבי מעשר שני כיון שדינו בפדיוה יחללנו מעתה ולא סמכינן אברירה אלא היכא דלא אפשר בענין אחר , וגבי תאנים דלא תני ומחל ואוכל משום דהתם אינם מעורבים וידועים הם מי הם תרומה ומי הם מעשר שני הילכ' לא הוצרך לשנות ומחל ואוכל , ובמנתי' רבי סתמא קתני לה לא ששנה בה פלוגתא דתנאי , וכן בגמרא' סוף מסכת מעילה גבי כיסין אלונגין רמא ליה , אייתיה פלוגתא דהני תנאי ומשנת מסכת דמאי לא הזכירה תרומת מעשר לפי שאסור לקרורת שם בין השמשורת בודאי כי אם לפי הצורך בצמצום , ולהכי נמי לא קתני גבי מעשר שני בצפוננו או בדרכו ומחלל על המעות כמו גבי דמאי דקביעות מקום וחילול כמו הפרשה הוא ,

וממה

שהביאו בתוספות פרק בכל מערבין וראה שאפילו בשבת עצמו יוכל לומר זה במה שאינו מתוקן מערב שבת , הלוקח יין מבין הכותי' מחול ושותה , גרים רבינו האי גאון ולו ומהל ושותה כלומר מונג סגורת מחול במים , זה קודם הפרש וכשיפריש התרומה והמעשר חלה עליהם מליהם ואין כאן משום מתקן בשבת ולא משום שותה טבלים למפרע כששיבאו לידו התפרשה יהיו נקבעים ונמצא מה ששתה חולק שותה , אלמא כסבר הגאון יש ברירה ולבקיעת הנודר לא חיישיב' כרבי מאיר , כלומר הרי תרומה ומעשרות בתוכן והוא שותה , ואמרינ' מה שמשויר זהו תרומה ומעשרות ומה ששתה חולק שותה , ואי קשי' תוספת דרמאי קרא שם לשולי חבית לא ישתה מפיה דמשקרו מעורב הוא אם כן אמילי יש ברירה כל זמן שלא הופרש חולק ותרומה ומעשר מעורבין והוה ליה דמע , איכ' למימ' דהתם לא תלה הטעם בהפרשה חולק ישתה מה שישתה ויכח מה שיניח ולעולם אותם שנשארן לשעת הפרשה הם מקובעי' לתרומה ומעשר שהוא לא קבעם לא על הנפרשי' כשעור קביעת' וכן מסכת דמאי מזנו לו את הכוס אומר שני לוגין וכו' , הרי כמו כן בכאן שלא קבעם מיד בשולי הכוס אלא מה שישאר בשוליו והנשאר הוא הנקבע על השתיו , וכמה משניות שבכולן שנינו מעשר שני לצפוננו או לרדומו ומחלל על המעות , וכאן שנינו מחול ושותה ולמה שינה את לשוננו אלא ודאי נראין דברי הגאון והדברים עתיקין , עכ' , הרי בכאן שלש לשונות לפי מה שנמצא שהרי התוספת גרים מחול ושותה , מתחיל , וכן פ' ה'רם , ורבי' האיי מחול , ורש' פ' מחלל , מסכת מכשירין פרק בתר' מי החלב כהלכו ומחול בשמן (פ' שמן עכור ובו מים מעורב) , הלכות שבת פרק ב' כתב ה'רם מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי או למעשר עני של ודאי לא ישלם בשבת ואף על פי שייחר מקום מקודם השבת והרי הם ידועים ומונחים בצד הפירות ואם היה כהן או עני למדים לאכיל' אצלו יבאו ויאכלו ובלבר שווריעו לכהן שזו שאני מאכילך תרומת מעשר ולעני שזו מעשר עני , והיא שנויה מסכת דמאי פ' ד' (ופ' קורא שם תרומ' מעשר המחוייבת לזה הצבור יהיה בזה הצד וסומן עליו אך לא הפרישה מכלל הפירות ההם ולזה אמרו אף על פי שהם ידועים לא ישלם בשבת , ובארו בגמרא שלא ישלם הוא לא יתנם כלום' לא ישלם לכתנינה מפני שאסור לתת המתנות בשבת , ונראה מדבריו ז'ל שסבור שתרומות ומעשרות בזמן הזה דרבנן שעכשו יהיה מותר להתנות אפילו בטבל דהא דרבנן יש ברירה , עור יתבאר מהירושלמי שבשעת הפרשת ותגבת זה התקין ביום ששבת שאדם אחר וזלת המתנה הוא שיכור' להפרישה ולהגביהו

וסביא על זה מעשה רבי אושעיא חזו ליה תנאי ודאי אתיא איתתא בשלית ידקא אינשא
סתקא אתיא אמר ליה לרבי אושעיא שלח זכרי בן לוי דתקנן ליה ואף על גב דלא הורה לנו
זכיה בגויה.

תאר

העשיה מכוארת במשנת מוגו לו את הכוס. ושואל הירושלמי מתי יאמר זה
אם קודם שתייה משקה מעורב אם אחר שתייה נמצא שותה שבלים למפרע.
ומשני לעולם קודם שתייה והוא שיאמר מכבר לכשאשתנה כלומר מעכשו לכשאשתנה.
ועל מאי דגרסינן בתוספ' ובירושלמי ומעשר שני בצפוני או בדרומו מחולל על המעות אמר
רבי יהודה היאך זה מעשר דבר שלא בא לתוך ידו. לא מצאתי מי שהשגיח על רבי יהודה
בזו מפני שחולק על המשנה. ועל החזק דהלוקח יין מבין הכותיים אומר הירושלמי הכר
סודים בכוס שהוא על אחר. וקורא מערב שבת לשבת על אחר כלומר זמן סמוך וזה לזה
וקרוב. ודוקא נזר דעבדי דמשהין ביה חמרא ואיכא למיחש אבל כוס וכיוצא בו בדבר שאין
משהין בו או דברים שאין בהם דרך בקיעה מדרו לרבי מאיר שמועיל בו תנאי. וזה יהיה
לסברת מי שיש לו שתנאי מועיל בשל טבל. דהוא דהלוקח בשל טבל משתעי. ותנאי
אי זה שיהיה כשמועיל דוקא למה שיאכל בשבת לבר אכל לא לעורך החול. והכי איתא
בירושלמי מסכת דמאי פרק ז' רבי ינאי הוה ליה תנאי ודאי שאל לרבי חייה רבה מהו לתקום
בשבת אמר לו למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים אפילו בשבת. ופי' תנאי ודאי
שחיה לו ודאי טבל שהחנה עליו מערב שבת. ובגמרי' מסכת יבמות פרק האשה רבה רבי
יבנאי גופיה תרם שלא מן המוקף לכבוד שבת. וזכרנוה פרק י"ו. ומאחר שהיה תורם שלא
מן המוקף על כרחי' היו לו פירות בידו שחזו תורם בעדם שאינם במקופו. ואם כן שהיו לו
פירות מה לו לתקן האחרים שלא מן המוקף יסתפק עם אלו הפירות בשבת ויבית האחרים
למוצאי שבת ואז יתירם מן המוקף. אלא שמה יעשרך לכל הפירות הללו והללו ולא איפשר
ליה אלא בהכי. אבל מי שיש לו פירות שאינם מתוקנים כלל מערב שבת ולא עשה עליהם
שום תנאי אינו יכול להסתפק מהם באותה שבת כלל. והוא שלא כדברי התוספות דלעיל.
דחא אמרי' ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הוראי אבל מעשרין את הרמאי.
וכיוצא בזה הרבה. וזה אחר שבת ואחר יום טוב שאין בין יום טוב לשבת אלא אוכל כפש
בלבר. ואפילו אין לו מה יאכל דמשום עונג שבת אינו עובר. דחא תקיעת שופר ונטילת
לולב דאורייתא ואפילו שבות דרבכז לא מבטלינן עליה. וכן הרס שענביו מרובין מעליה
מסול ואם מעטן כשר ואין ממעטין אותו ביום טוב לפי שהוא כמתקן. וכיוצא בזה. ואין לנו
בשום מקום חטוא בשביל שתוכנה אם לא הצלת נפשות ומה שהזכירו ז"ל. ומיתא עם עבד
ותקן מתוקן וכמו שקדם.

אין לנו בכל
קוט תינוק
בשבת ארבע

הפרק התשעה ושלשים

לבאר

המדיר את חבריו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות. וענין
החשוד. והמסוגף עצמו. גרסינן במכלתין פ"ד המדיר את חבריו שיאכל
אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אוכל עמו בשבת ראשונה אף על פי שאינו מאמינו
על המעשרות ובלבד שיאמר לו מעושרין הן ובשבת שניה אף על פי שנזר ממנו הנייה לא
אוכל עד שיעשר. ושבת ראשונה הוא שבת ראשונה שיקראוהו לאכל עמו אף על פי שזכר
לו

פרק השעה ושליש

לו לאכל עמו והתירו זה מפני דרכי שלום, ומה שאמרו אף על פי שנדר ממנו הניח כלומר
אף על פי שזכר לו בכלל שבועתו שלא יתנה ממנו אם לא יאכל אצלו שיעריך לו לעשות כן
לחוק ההכרה ולהרחיק האיבה שתפול ביניהם אם לא יאכל עמו אף על פי כן אינו רשאי לאכל
עמו עד שיעשר הוא בעצמו או יעשרו אחרים לפניו, וזאת המשנה על כרחי היא בשעה
וזאת ההדרה בשבת עצמו שלא היה דרך להתנות, ויש מי שפי' שהו בסעודת חתן וכלה
בתולה ומפני דרכי שלום, והכי איחא בירושלמי, אמר רבי ינאי רבי ישמעאל בשם ר'
יוחנן בשבת של פרוטוגמיא התירו משום איבה, (פי' פרוטוגמיא סלה מורכבת והיא יוגרת
פרוט הוא ראשון וגמיא הוא שמתח), ודרבם שקורין לחתן רווק הנושא בתולה לנישואיהם
פרוטו גמי, ואלמון כבתולה או ההפך אין קורין לו אלא גמי, אמר רבי אבין כן התירו
טבלין מפני דרכי שלום רבי ירמיה בעי אם מפני דרכי שלום למה לו דקתני ובלבד שיאמ' לו
מעושרין הן ומשנת המזמן כשהזמנה היא בערב שבת שיכול להתנות ולזה אפשר בזמן
שיהיה בכל ערב שבת מן ימות השנה אם יצא, והמדיר אינו רשאי להיות אלא כאותה
שבת בלבד, ומשנת הלוקח יין, וכן משנת היו לו תאנים שתיהן בטבל קא מיירו, אבל
מי שיש לו פירות של דמאי בתוך ביתו ערב שבת והוא בבית המדרש או בשרדה או לעסקי
פשוט הוא שיכול להתנות הוא קתני היו דמאי אומר מה שאנו עתיד להפריש למחר, היו
שהקדים תנאי מערב שבת ומועיל לו בשבת, ועוד דלא גרע תנאי על פירות שהם ברשותו
מתנאי על פירות שאינם ברשותו כהחייא דהמזמן.

כיוצא

בזה גרסי פ'ד הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן
שואלו בשבת ואוכל על פיו חשיכה מוציא שבת לא יאכל עד שיעשר,
וכן הוא בתוספות שאלו בשבת אוכל ביום טוב אוכל, וכן שבת ויום טוב הסמוכין זה לזה
שאלו באחד מהם אוכל בשני וכן שני ימים טובים של גליות, ואפילו היו לו פירות אחרות
מתוקנים מאותו המין, ושעם שאלו בשבת אוכל על פיו שאימת שבת עליו ולא יעשה עם
הארץ עברה ביום הגדול והנורא ההוא, וחשיכה, כלומר צאת הכוכבים, עד שיעשר
הנזכר כאן הוא תרומת מעשר ומעשר שני שהם דיני הדמאי, לא מצאו אמר ליה אחר
שאינו נאמן על המעשרות מעושרין הם אוכל על פיו, קייבא לן אין אדם חוטא ולא לו,
וכן פסק הר"ם פרק יב' חשוד שהעיד על של אחרים נאמן חזקה אין אדם חוטא ולא לו, וכן
נמי הלכות שמיטה פ"ט, והקשה על זה הר"אבד מהה"א דהנכנס לעיר ואמר מי כאן מעשר
ואמר ליה אחד איש פליגי נאמן, ומקשי בגמר ועד אחר נאמן אמר רבי יוחנן קולא הוא
שהקלו באכסנאי מפני חיי נפש, ועוד דרבי מאיר סביר ליה החשוד על דבר לגדנו ולא
מעיד, ומתם לן תנא ברבי מאיר, ודרבי מאיר היא בפרק כל פסולי המוקדשין, והסתמא
היא פ' עד כמה, כתב על זה הר"ם החשוד במילי דרבנן אין ראוי לחשוד אותו במילי דאורייתא
אבל אם כחשוד על שומאת דאורייתא הרי הוא גם כן חשוד על שביעית ומעשרות דאורייתא,
ומה שאמר שם זה הכלל החשוד ע"ל דבר עניינו שהחשוד ע"ל שום דבר בין מדרבנן בין
מדאורייתא הרי הוא חשוד על איסור אחר שהוא כמוהו בשום צד מהצדדים, ומיהו בתוספות
שאפילו בשלו נאמן כמו שתראה מההיא שאימת שבת על עם הארץ, עוד שהרי מטעם
אין אדם חוטא ולא לו הוא שהחשוד רועה בהמות דלאו דיריה, ורבי האי גאון כתב שער
שמיני כל מי שהוא חשוד למכור דברים האסורי' שאם נחשד בכך אסור ליקח מכל מה שקנה
בעולם אם יש באותו קנין שום חשוד מאותו דבר האסור כדגרסינן החשוד על הבכורות אין
לוקחין ממנו אפילו בשר צביים ולא עורות שאינם עבודים ואין לוקחין ממנו צמר מצובע אבל
לוקחין

פרק חשעה ושלשים

שג

לוקחין ממנו אפילו מים ומלח דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר כול שיש לו זיקת תרומה ומעשר אין לוקחין ממנו. ע"כ. ומיהו אף על פישועדות הוא לולתו אינו מועיל בחור אלא בשבת לחוד. וירושלמי חשוד על השביעית מאימתי מקבלין אותו משיבא לבית דין שאין מכיין אותו ויאמר חשוד אני. חשוד על השבועה כרתנן פרק כל הנשבעין אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואחד שבועת שוא. ואמרי' התם וליתני שבועת בשוי כי קתני דבי משתבע משתבע בשקרא אבל שבועת בשוי דאומר קושטא קא משתבע לא קתני. כגון אוכל ולא אוכל. ופרש' דלא מפסיל. כתב הר' בעל העשור ומסתברא נהי דלא קתני לה מיהו לבי עבר אשבעת מפסיל. ושמעי' מינה עובר על גזירת קהל פסול דהיינו שבועת בשוי. וכן חורו הר' יעקב והר' משלם ז"ל. לרבי אלפאסי החשוד על הגנבה אם החזיר בתשובה ולא על ידי ראה ופחד וקבל על עצמו שלא לגנוב לישראל וגוי מקבלין עדותו. ע"כ. תרומת מעשר של דמאי שחורה למקומה ועכשו כעשה מדומע אף בחול שוא זה העם הארץ אם הרים והפריש אותה תרומה ואמר תוצאתו ותקנתו אוכל על פיו. ועוד שם כשם שאימת שבת על עם הארץ כך אימת תרומה עליו שיאמר זה שבל זה תרומת זה ודאי וזה דמאי אף על פי שאמרנו החשוד על דבר לא דבו ולא מעידו לא נחשדו ישראל ע"כ. ה"ה מוכר פירות בערב שבת עם חשיכה ואמר מתוקנים הם הלוקח ממנו למוצאי שבת לא ואכל עד שיעשר. ודברי הגוי לא מעלין ולא מורידין. כותי' כגוי לכל דבריו.

כיצא

בזה גרסינן במתני' פועל שאינו מאמין לבעל הבית נוטל גרוגרת אחת ואומר זו ותשעה הבאים אחריה עשויות מעשר על תשעים שאני אוכל וזו עשויה תרומת מעשר עליהם ומעשר שני באתרונות מחולל על המעות וחוסך גרוגרת אחת רש"ב אומר לא יחסוך מפני שהוא ממעט מלאכתו של בעל הבית רבי יוסי אומר לא יחסוך מפני שהוא תנאי בד'. וביאור זה תחלה שהרי ייחס מקום למעשר שני שאמר באתרונות כאן אמר בצפוניו או בדרומו. ואמרו וחוסך גרוגרת אחת כלומר מחסר ממנו בעל הבית אותה גרוגרת שאנו מחשבין שמה היא תרומת מעשר ויתנה לכהן ולא יחסרנה ממה שפסק עליו בעל הבית לאכל מפני שהנאי בית דין הוא שלא יחסר תרומת מעשר של דמאי אלא משל בעל הבית. והכי איתא בתוספת' תנאי בית דין הוא שהתא תרומת מעשר משל בעל הבית ומעשר שני משל פועל. ולזה הפי' זהו רש"ב הוא החולק על ת"ק שהוא אומר לא יחסוך מפני שממעט מלאכתו של בעל הבית כלומר לא יחסרנה ממנו בעל הבית לפי' חוסך אצלו מנ' וצריך יתן ולא יחשך. ויהיה פי' מלאכתו של בעל הבית ממונו כמעט לרגל המלאכה אשר לפני. ורבי יוסי אומר לא יחסוך כלומר משלו אלא משל בעל הבית שבא לפרש דברי ת"ק והלכתא כותיה ולא כרש"ב. זהו לפי פי' הר"ם. אבל לפי מה שפירש רבי דניאל והביאו ח"ב הערוך מסתברא שרש"ב ורבי יוסי הם בשיטה אחת ושניהם חולקים על ת"ק. והלכה כותיהו זה לישנו לא יפחות גרוגרת מאכילתו ליתנה תרומת מעשר מפני שממעט מלאכתו של בעל הבית וכן מפורש בירושלמי מסכת כלים. ע"כ. והשתא רבי יוסי איתו כותיה אלא שעמא דמר משום דמעט מלאכתו של בעל הבית ומלאכתו מלאכה ממש ולא יהיה חלוש. וטעמא דמר משום תנאי בית דין ויהיה לשון ההלכה מסכים עם שניהם ששניהם אומר לא יחסוך כלומר לא יחסוך משלו אלא משל בעל הבית.

ירושלמי

רבי יוסי אול' להד אתר אשבח חד ספרא אשמיאס אמ' ליה מהו כן אמרו ליה ציים אמר ליה אסיר לך במלאכת בשר ודים אי אתה רשאי במלאכת שמים לא כל שכן. (פי' אשמיאס חולה). (ציים רגיל להתענות).

פרק השעה ושלושים

מזה

יצא לנו שאין ראוי לסגף עצמו ולהתענות כל ימות השנה שבתות ומועדים
 זהאי דאמרינן פרק אלו עוברין בפסח טר בריה דרבא ותיב בתעניתא כולו
 שתא לבר מפוריא ועצרתא ומעלי יומא דפפורי . פי' ה"ק בתענית חלום קא מיירי .
 (פי' שלא היה בוחר להתענות כולה שתא לבר מהני) . ואפילו להתענות בראש השנה
 ובשבת שבעשרת ימי תשובה שהיו נוהגין קצת מהגאונים זל כשאל רבי' האי וסר דבר זה
 לשוננו זל להתענות בשני ימים טובים של ראש השנה כך אנו רואים יפה שלא להתענות
 שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל בראש השנה ואלו משמנים ושתו ממתקים
 הן בשבת שוב אין אנו רואים שיתענה אדם שהרי תשעה באב שהוא תענות חמור לא ראו
 לקיבעו בשבת לא רחו . ואפילו להשלים בשבת תענית שהתחיל בערב שבת נסהפק בכמה
 דורות עד שנחתכה הלכה מתענה ומשלים ואם להשלים בשבת כך היאך נאמר שתענית
 נדכה בשבת שמור דמי הילכך לא תעשו כן . עכ' וראם כתב לפוריא שאלתא ואסור להתענן
 בשבת מפני כבוד השבת ולא בערב שבת מפני טורח שבת . ואמרו' בירושלמי סוף מסכת
 נדרים רבי יוסי בר' חנינא אסור להתענות עד שש שעות בשבת אבל תענית חלום מותר
 אפילו בשבת כדאמרו' פרק יציאות שבת . פרק בכל מערבין בסו' דרש טר זוטרא משמו' רב
 הונא הלכה מתענה ומשלים . כלומר בערב שבת . ועל זה הוא שדברי רבי' האי . שהרי
 רבי עקיבא פעם אחת הל תשעה באב להיות ערב שבת והביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה
 בלא מלח ולא מפני שהיה תאב אלא כדי להראות הלכה לתלמידים . כתב הרי"א אין אנו
 דוחים עונג שבת ושמחת יום טוב הקבועים מן התורה מפני תענית נדכה שאין לר' עיקר
 חיוב ואפילו מדברי סופרים אלא לתענית חלום בלבד משום צערא דגופא . וכן בירושלמי
 מסכת תענית ככל מתענין חוץ משבתות וימים טובים וחולו של מועד וראשי חרשים וחנכה
 ופורים עכ' . מסכת ראש השנה פ"ק על ששה חרשים השלוחים יוצאים על ניסן מפני הפסח
 ועל אב מפני התענית ועל אלול מפני ראש השנה ועל תשרי מפני תקנת המועדות על כסף
 מפני חנכה ועל אדר מפני הפורים . כתב הר"ם בפי' המשנה בית שני לא היו מתענין ע"י
 עשרה בשבת ולא שכעה עשר בתמוז אלא מי שהיה רוצה לברך . ולזה לא היו יוצאין על שבת
 ועל תמוז . וזה שם בזה מאמר השם ית' צום הרביעי וכז' כאלו נתן בידם הבחירה . והיה מכלל
 זה ט' באב שהוא העשירי אלא הואיל והוכפלו בו צרות . עכ' . לזה אדם תעניתו ופורע .
 כתב הרא"ב ואפילו אמר יום זה . כתב הרשב"א על זה והירושלמי שאומר הא אם אמר יום
 זה מתענה ומשלים כלומר שאינו ראוי ללוותו לא קיימ' כותיה דפילג' הו אנמרין . לכא
 דסכור' ליה לרב זל דהיא דרבי יהושע בריה דרב אידי מוכח' הכן . גם מזה הירושלמי
 הביא הרב זל ראה על מי שנשבע לעשות דבר כיום פלוני אם עבר ולא עשה שוב אין חיוב
 שבועה עליו ולוקח על שעבר על שבועתו ופסור מלעשותו . וזהו דך דגרסי' בירושלמי מס'
 נדרים פרק קונס' יין נדר להתענות ושכח ואכל כבר אבר תעניתו רבי אבא בשם רבנן דתמן
 אמר והוא שאמר יום סתם הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים . כלומר שאם אמר יום סתם
 כבר קבל עליו להתענות יום אחר ואף על פי שהתחיל עכשו להתענות אם שכח ואכר' אין
 חשולום יום זה עולה לו משום נדרו אבל אם אמר יום זה אף על פי ששכח ואכל משלים זה
 ואינו חייב להתענות יום אחר עכ' . ומיהו אין הענין כן כמי שלא רצה ליסול' והוה שכתב הר"ם
 בפי' המשנה פרק רבי אליעזר דמילה . וממה שאני חייב להזכירך בכאן שהארם כשעבר ולא
 מל בנו או ילד ביתו וחס עליו ביום שמיני שעבר על מצוה גדולה חמורה שאין ככל התורה
 במטה וזה הענין קשה יותר מפי שעבר עליו חג הסכות ולא עשה סוכה או הפסח ולא אכל מצה

פרק תשעה ושלשים

שד

לפי שזה אחר שעבר יום שמיני למילה לא נפטר מואת המצוה ואין בכל התורה מצוה כזו ר"ל
 שלא יתחייב בה מלקות והוא מבטל גדול ואם מת ערל חייב כרת הנכזר בתורה כמי שלא
 ימול, ירושלמי מסכת תענית פ"ק הני מותר לאכול עד שיאור המזרח שבג אומר עד קרית
 הגבר ישן ועמד אסור בשלא התנה ואם התנה מותר, פרק סדר תעניות רבי יוסי אומר אין
 היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמרות עליו ואמר
 רב יהודה אמר רב מאי טעמ' דרבי יוסי דכתוב והי האדם לנפש היה אמר ליה ק"ה כשמה
 שנתתי לך החיה אותה, וכן מסכת נדרים מההיא דאשר חטא על הנפש, ומסכת תענית פ"ק
 בר בירב דית' בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה, והטעם שאין המצטער יכול לכן שמועותיו
 ולא לעמוד על תורתו וכל שכן האיש הרעב וכדאמר' פרק השותפין שרצו אמר רב דימי דמין
 חיפא קודם שיאכל אדם וישתה יש לו כמה לבבות לאחר שאכל ושתה אין לו אלא לב אחד
 שנאמר ואיש נכוב וליבב וכתוב נכוב לוחות ומתרגם' הליל לוחין, (ופי' כמה לבבות שאינו
 מסכים לדעת אחת) ועל דעת זה מסכים הרשבא ז"ל אף אנו נאמר במרה התירו מן הדברים
 לכבוד השבת וכמו שהוא בפרק זה ובפרק של פניו, האמנם באבות דרבי נתן תני רבי נתן
 אומר אין לך אהבה כאהבה של תורה רבי יהודה הנשיא אומר כל המקבל עליו תענוג העולם
 הזה נותנין לו תענוג העולם הבא, פרק הנזיר מן הסבוסל זימא חרא גזר תעניתא השבג
 דבי יהודה לא אתא לבו תעניתא אמר' ליה לא אית ליה כיסויא שדר ליה גזימא ולא קביל ליה
 ציפתא אמר ליה לשליחא חזי מאי איכא מיהו לא ניח' לי דאיתחיה בתדין עלמא, (פי' ציפתא
 מחצלת ותחתיה גומא שלא זחובים), וכן עמוס הנביא ע"ה כי בקר אנכי וכולם שקמים תרגם
 ונתן ע"ה ארי מרי גיתין אנא ושוקמין לי בשפלתא מן קדם חובי עמי אנג' מסנף נפשי,
 והתענית במקומו ראוי ושוב הוא כענין בדברים הנזכרים מסכת תענית על עניני המאורעות
 וכיוצא בהם, פרק אין עומדין אמר רבי אלעזר גדולה תענית יותר מן הצדקה מאו טעם שזה
 בגופו וזה במסונו ירושלמי פרק אין עומדין המתפלל ואינו נענה צריך תענית, והאמת צריך
 אוכל לשובע נפשו כענין האימר אוכל בשביל שאחיה ואחיה בשביל שאעבוד ויצריות,

כחזור

לענין, חבר שהיה יושב במשתאו של עם הארץ ובסעודתו של עם הארץ אפי'
 רואין אותו נוטל ואוכל מיד נוטל ושותה מיד אין לו חזקה למעשרות שמא עשר
 בלבו אף על פי שאמרו כל אלו תקלה לאחרים הם כלומר שיתחשבו שתהיה הסעודה מתוקנת
 וכן נ"ל מלשון ה"ם שכתב ראוהו כיסב עם עמי הארץ אין הסעודה בחזקת מעושרת שמא
 החבר על התנאין שבלבו הוא מוסך, כשם שאדם סועד אצל עם הארץ ומוסך על תנאו כך
 הוא צריך להיות מתנה על בנו ואפילו היה בנו במקום אחר אבל אינו צריך להיות מתנה על
 אחר חוץ מבנו ואפילו היה עמו במשתה, לפי' בן חבר שהיה מוסב במשתה עם הארץ אין
 הסעודה בחזקת מעושרת שמא אביו התנאה עליו, תוספות היה בנו מוסב אצלו מעשר עליו
 אחר אין מעשר עליו בנו במקום אחר מעשר עליו.

הפרק הארבעים

בריו מעשר שני ורובו כמה שנוהג שלא בפני הבית, מסכת זבחים פרק ב',
 וכן פרק ארבע מיתות אמר רב יוסף הלכתא למשיחא אמר ליה אבוי אלף
 פעתה כולה שהיית קדשים לא ליתני הולכתא למשיחא לא דרוש וקבל שכר הכא כמו דרוש

פרק ארבעים

וקבל שכר. מכאן אתה למד שהשונה מה שחוא הלכה בזמן הזה ששכרו מרובה מהשונה
הלכתא דמשיחא. ובענין זה כתב הר"ם בפ"ה המשנה הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם
שקורא בתורה ומאי לא הפסיד בברכות אלא מברך לפניו ולאחריו ואפילו אחר שש שעות
מן היום. ומכאן אתה למד שמי שקרא ק"ש בעונתה שכרו מרובה מקורא בתורה ברם אין
אנו משמשים על מנת לקבל פרס אלא למצותו ות' ושננתם לבינך ודברת בם. מעשר שני
קדם וזכו והוא שנאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה. גרסינן
בספרי שנה שנה מלמד שאין מעשרין מן החדש ע"ל הישן אין לו אלא מעשר שני שאר
מעשרות מנין תל' עשר תעשר. ונחג אפילו שלא בפני הבית. אבל אינו נאכל לא בפני
הבית ובירושלם בפרש. דאיתקש לבכור תם וכמו שקדם. נמצא שבזמן הזה צריך להפרישו
ואם ירצה ליהנות ממנו ויפדו או יחללו. אבל אכלו בלא פדיו והלול עובר בלאו שנאמר
לא תאכל לאכל בשעריך. ולוקה על אכילתו בן שהמעשר שני טמא ואוכלו טהור או
ההפך. והוא שאכלו בירושלם קודם פדיוה אבל אכלו בשומא חוץ לירושלם מנין אותו
מכת מרדות. פרק ג' לא יאמר אדם לחברו העל הפירות הללו לירושלם ונחלקם אלא אומר
לו העלם שנאכלם ושבתם בירושלם. ירושלמי מה בין האומר שנאכלם ושבתם לאומר
לחלקם אמר רבי זירא מהילכות עימעותים היא. (פי' זה היה הנח אסור לא עמעמו עליו חכמים
והיתירוהו). ומעשר שני אינו אסור לזרים שכל עצמו היה נאכל לבעלים. והפודה אותו
לעצמו ויוסף חומש שנאמר ואם גאל יגאל איש ממעשרו ויוסף חמישיתו עליו. וכן אם נפל
לו בירושלם. או שנתן לו שכלו במתנה. והאשה הפודה מעשר שני שלה אינה מוסיפה חומש
שנאמר איש ממעשרו ולא אשה. מסכת קידושין פ"ק אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין
לאשה בלא בעלה. ירושלמי אשתו אינה פודה לו מעשר שני. רבי שמעון בן אלעזר
אמר בשם רבי מאיר אשתו פודה לו מעשר שני. והכן תנא רבי מאיר עבד יד העבד כיד
דבו ולא עבד יד אשה כיד בעלה. מעשר שני קודש הוא ממין גבוה ונחגין בו בכור.
מתני' פ"ק מעשר שני אין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו ואין שוקלין
בנגרו. והתוספת אין ממשכנין אותו אין סהרהגין אותו ואין שוקלין בנגרו דינרי זהב אפילו
חלל עליהם מעשר שני אחר. לא יתנם לשולחני להתנאות בהם ולהלוותן ולהתעשר
בהם אם בשביל שלא יעלו חלויה הריזה מותר. וכן אין מקרשין בו האשה לפי שהוא ככוכב
מעשר שני אין מדליקין בו כשהוא טמא דאמר רבי זעירא בשם רבי אלעזר מנין לקונה בכסף
מעשר שני שנישטא שאין מדליקין בו אליב דרבי עקיב. תל' לא בערתי ממנו בטמא. מערבין
במעשר שני שנפרה פרק חלק את כל שללה תקבין שללה ולא שלל שמיים מכאן אמרו
החקרשות שבתורה יפדו ותרומת יקרבו מעשר שני ובתבי הקדש יגנוז. כשפדין אותו אין
פודין אותו לשם מעשר אלא לשם חולין אומר במה שווין פירות חולין אלו ואף על פי שהכל
יודעין שהם מעשר כדי שלא יתבזה. וזה לרברי הר"ם. אבל הר"א בר כתב נ"ל לי שלא אמרו
דבר זה אלא כשפודין אותו על פירות שלא לפרסם הדבר אברל ע"ל כסף תורה גילתו ואנו
ממסין והלא מניין שמברכין על פדיונו מצוה היא ולמה שוכנין את המצוה ולפי התוספתא לא
נאמר אלא שלא לפגום את המעשר מפני שרמי המעשר פחותים מרמי חולין. והשון התוספת
פ"ר מוכר מעשר שני לשם חולין אבל לא ימכרנו לשום מעשר מפני שפגום את המעשר.
מעשר שני נתן שפדוה או שחלל. ופדיון הוא בשויו. וחלול הוא אפילו על פרוטה ויהיה
הוא שוה מנה. ואין פדיון פחות מפרוטה מפני שהוא כפרה באסימון. וזה הפדיון יהיה
על כסף ושוחים עליו צורה למעוטי אסימון שנאמר וצרת הכסף. וכדאיתא פרק כל שעה.

ומסכת

ומסכת ערובין פרק ככל מערבין , ואין פודין אותו במטלטלין , אלא על מטבע היוצא ושיחה
 ברשותו , אבל של דמאי מחללין אותו נחשת על נחשת , כתב הר"ם מדת חסידות שפודין
 אותו בזמן הזה בכדי שוויו כדרך שפודין אותו בפני הבית דהתם אין פודין אותו אלא בשוויו
 ולא אכסרא (פי' באומדן אלא את שדמיו ידועים יפרה על פי עד אחד ושאיין דמיו ידועים יפרה
 על פי שלשה כדאיתא במתני' , ופירש הר"ם שצריך שיהיו מוחרים ואפילו יהיה האחד גוי או
 בעל הסמוך מותר מסכת סנהדרין פ"ק ה"ר אי זהו מעש' שני שאין דמיו ידועין פירות שהרקיבון
 ויין שהקריס ומעות שהחלירו ה"ר מעשר שני שאין דמיו ידועין פודין אותו בשלשה לקהורת
 אבל לא בשלשה שאינן לקהורת אפילו אחד מחן גוי אפילו אחד מחן בעל' וכן בהוספת , ואת
 שדמיו ידועים כיצד פירות מרקיבין ומעות מחלדין או יין שהתחיל להחמיץ , ועל מעשר שהוא
 כוח כשפודה אותם אין צריך להוסיף עליהם חומש אלא דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל ע"י
 איסור זה , וחזו שהזכירה התוספת מעשר שני שאין לו דמיו דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל
 על איסור זה , וכן נר' ללשון ה"רם פ"ד ופ"ה ובזמן הזה כתב' ע"ד והורו הגאונים' שאם רצה לפדות
 שוה מנה בפרוטה לבתה' בזמן הזה פודה לא יהיה חמור מן החקדש ומשליך הפרוטה לים
 הגדול , וכן אם חלל מעשר שוה מנה על שוה פרוטה מפירות אחרות הרי זה מחולל ושורף
 את הפירות שחלל עליהם כדו' שלא יהיה תקלה לאחרים , כתב הראב"ד תמה אני אם אמרו
 הגאונים שיפרה מעשר שני אפילו בזמן הזה פירות על פירות אלא כמעשר שני שר' חוצה
 לארץ שעשאוהו כדמאי , כתב הר' מאיר גרבוני מיהו לפרסומי מילת' צריך ליה טפי מפרוטה
 כי יהיה דאחר מינהו לנכסיה וכו' , ולא נהיר' הפרוטה נמי היא לפרסומי מילת' , דהכי אמר'
 מסכת ערכין פרק המקדיש החווא גברא וכו' , אימר דאמר שמואל שחללו לבתה' מי אמר ה"ם
 בזמן שבית המקדש קיים משום סמירא דהקדש אכר' בזמן הזה אפילו לבתה' אי הכי אפילו
 פרוטה נמי לפרסומי מילת' , ואולי למדו מה"רם סוף הלכו' ערכין שכתב ז"ל מותר לפדות
 החקדשות בזמן הזה ואפילו לבתחלה בפרוטה ומשליך אותה פרוטה לים הכלה וחכמים דין
 שופדו בארבעה זווים או קרוב לזה כדו' לפרסם הדברי' מהה' דפרק הזהב נראה שאין מחללין
 פירות על פירות דהא כל עצמנו אנו בותנים ודחבא להו' טבעא לנבי מעשר שני כדו' שנוכל
 לחללו עליו , סכלל שאם נחשבהו פירא לא זרבי' האי גאון אמר דדחבא פירא הו' לכל מילי
 ומיהו מהחייא דמסכת טבול יום פרק בתרא יראה שנחללין וזכרנוה בסוף זה הפרק , הפודה
 מעשר שני מברך עליו , ירושלמי רבי מונא בעו קומי רבי יודן כיצד הוא מברך אמר ליה אם
 היו פירות על פדיון מעשר שני אם היו מעות על חלול מעשר שני , כתב הר"ם ואם חללין על
 פירות אחרות או שחלל מעות על פירות מברך על חלול מעשר שני , והפודה או מחלל מעשר
 שני של דמאי אינו צריך ברכה , ומכלל הגאונים שסתם לן הר"ם הוא רא"ש שכתב פרש' קדושי'
 דקיימ' לן כשמואל דאומר הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל' אע"ג דשמואל'
 דיעבד קאמר ה"ם בזמן שבית המקדש קיים אבל בזמן שאין בית המקדש קיים אפילו לבתחלה
 מהחייא דאתרימינהו לנכסיה בפום בדית' , גרסי' בפ' כל הגש' בפ"י חמניח פירות להיות כפרושי'
 עליהם תרומה ומעשרות מעות לחנות כפרושי' עליהם מעשר שני מפרושי' עליהם בחזקת'
 שהם קיימין ואם אבדו הרי זה חושש' , כלומר למפרע , עור שם בשלשה פרקים בודקים את
 חיזין בקירום של מוצאי' החג ובהוצאת חממדר , ובשעת כניסת מים לבוסר , זה ביון שסוכין

עליו תרומה ומעשר הוא אם החמיץ .

הפדייה והחלול , הוא שפודה אותם כרמייהם וצריך שיאמר הרי מעות חללו פדיון
 הפירות של מעשר שני או הפירות חללו של מעשר שני מחללין על המעות
 חללו

פרק ארבעים

הללו כלומר שתחול קדושת המעשר על המעות והוה שצריך לכתו אבל אם לא פירש כלומר שלא הוציא במו ובשפתיו ולא אמר הרי זה פדיון מעשר אלא שהפירש המעות כנגד הפירות דיו כרבי יוסי, וזוה המעשה יצאו הפירות ההם מקדושת מעשר שני לחולין, ובתוספת פ"ד רבי אומר אם עתיד לקרא להם שם אין בהם קדושה עד שיקרא להם שם אם אין עתיד לקרא להם שם כיון שהפירשם נתקדשו, ומתבין הנה מעשר שני ולא קרא שם רבי יוסי אומר דיו, והלכת' כותיה, ומסתב' שבשארם פודה מעשרו כדן הורה כלומר שדמיו ידועים ופודהו בשוויו שאז מוסף חומש וקורא לו שם חומש, והמהללו על שזה פרושה אין צריך לקרוא שם לחומשו ולזה אינו נזכר כלל במשנה כשאמר ומעשר שני מחולל ע"ה המעות שאינו מזכיר וחומשו בשום מקום, ואם אמרו יפה הוא וכדחזקיה מעשר שני שאין בו שוה פרושה אינו תופס בו פדיון, אם כי יצניעהו עד שיחיה שוה פרוש' בודאי ואז יפדהו כדן ומעשר שני כזה בטל ברוב כלומר מעשר שני שאין בו שוה פרושה ובפ"ה הזהב איתא והכי אוקימנ' מדחכ' בהדיא מעשר שני בטל ברוב, בא"ה אמרו במעשר שני שאין בו שוה פרושה שנכנס לירושלם ויצא, פודין אותו כשעיר הוול ככז שהחזנוני פורש ולא כמו שהוא מערף, וכשתחלל הפירות על המעות אין צריך שיהיו הפירות ההם והמעות שתחלל עליהם נמצאים במקום אחד, אלא שיהיו במקום המשתכר, וכך פרש' פרק כל הגש ברישה ומחלל מעשר שני מחלל בדיבורא בעלמא על מעות שיש לו בביתו דכה שאפשר לתקן לגמריהתקן ושותה מיד, וכפאן לן מדארמ' מסכת מעשר שני פ"ג פירות בירושלם ומעות, בכדינה אומר הרי המעות ההם מחוללים על הפירות הללו, ופירות אלו הם חולין והמעות מעשר שני ומדינה בקראת כל כדינה ומדינה ממדינות ארץ ישראל לבד ירושלם, כן פ' הר"ם ובי כסף מדינה פרק י' פירשו קצת הספרשים מדינה ירושלם, עוד ראיה באותה מסכת פ"ד, וכן הוא שנויה ריש פרק הזהב היה עומד בגורן ואין בידו מעות אומר לחברו הרי הפירו' הללו כהונם לך במתנה וחזור ואומר הרי הן מחוללין על המעות שבבית, ואלו הפירות של מעשר שני הם, וזה דבר הערמה הוא לפטור החומש בשעת פרייה ספני שהפודה מעשר שני שלו דוקא מוסף חומש, וכפני זה יכול להערים וכדתנן מערימין על מעשר שניוכו, ונותנו לחברו במתנה וזכה בו חברו ואחר כן חזור ויפדה אותם מסנו במעות שיש לו בביתו ולא יתחייב חומש לפי שבכר נתנו במתנה, תוספות פ"ר כיצד חייב בחומש הפודה בסלע נותן חמשותף דינרין, תוספות מסכת מעשר שני פ"ק אין מחללין אותו לא על מטבע ולא על מטבע שאינו יוצא ולא על מעות שאינם ברשותו, כיצד היו לו מעות כזכיות מעות ירושלמיות אין מחללין אותו על יתן אם חלל לא קנו מעשר, אין מחללין אותו לא על מעות שבמדי ול"ג על מעות שבבבל אלא אם היה לו והיו לו בעות בבבל מחללין אותו עליהם, כיצד אין מחללין על מעות שאינם ברשותו היו לו מעות שמונות בקצרה בהר חמלך או שנפלה כיסו לבור אף על פי שירוע שהוא שם אין מחללין אותו עליהם ואם חלל לא קנה מעשר, היה שעון כדי אין וכדי שמן וראה אותם שנשבתברו לא יאמר הרי הן עשויין תרומה ומעשרות על פירות שיש לי בתוך ביתי אם עשה כן הרי זה אסור, מסכת שבול יום פרק בהרא בראשונה היו אומר מחללין על פירות עם הארץ חזרו לומר אף על מעותיו, ומיהו מטבע שיוצא על ידי הדחק מסתברא שמחללין עליו ראמר' פרק הזהב, כמה תהא הכלע חסרה וכו', ונותנה למעשר שני ואינו חושש שאינה אלא נפש רעה, אמר רב פפא ש"מ האי מאן דמוקים אווזא מקרי נפש קעה וה"מ דנפיק על ידי הדחק, (פ' דמוקים אווזא שאינו רוצה ליקחנה במה שמכר או בחובו), ומעות כזכיות וירושלמיות לא היו יוצאות כלל, ואם כן על מטבע טורניש כסף או

על מצבע בנירקי והנזכרים פרק י' היוצאים פה עמנו בארץ הצבי על ידי בעש דוחק מסתברא שמחליק עליהם וכן כיוצא בהם, הפודה בשעת הפרייה צריך שיעין ויוצין מקום מעשר שני קודם שיפרישנו באיזה צד והלק רמז וניסמן ונדוע מן הפירות באחת מארבעת רוחותיהם ואם לא עשה כן לא עשה ולא כלום, כלומר שאם אמר מעשר שני של פירות אלו פדיו או מחולל במעות אלו לא אמר כלום ולא קבע מעשר אם לא קבע לו מקום וכדאיתא בתוספת' פ"ג האומר מעשר שני שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום רבי שמעון אומר קרא שם והכמים אומר עד שיאמר לצפוננו או לדרומנו,

מעשה

ברשב"ג ורבי יהודה ור' יומי שנכנסו אצל בעל הבית בכזיב אמרו נדע היאך בעל מתקן פירותיו כיון שחרגיש בהם הלך והביא לפניהם בדלוסקין מלא דינרי זהב אמרו לו היאך אתה מתקן את פירותיך אמר ליה כך אני אומר מעשר שני שבחפץ זה מחולל על איסר זה אמרו לו צא ואכל את מעותיך נשכרת מעות איכרת נפשו' כלום שלא קבע מקום לצפוננו או לדרומנו, והרויח מעות שלא חל עליהם קדושת מעשר, ואבר נפשו' שהאכילם את שאינו מעושר,

נמצא

שמה שהיה מקדושה ראשונה לחוד חייב בתקון הפירות שהרי כזיב עצמה לא החזיקו בה וכמו שקדם, ומנהגנו היום בארץ הצבי לייחד בתורה או בכיס חתיכה אחת כסף ממטבע היוצא ונחלל על שוה פרושה מסמו, וכשאנו אומרים שהיא כבר טענה משה נקח לה פרושה ונחלל החתיכה היא עליה ונשליכה באחת הכורות לאבוד ועתה תצא החתיכה להולין והפרושה תהיה פדיון המעשר, עוד נחזיר החתיכה למקומה וחזור הלילה לעולם, האמנם בשנת מעשר עני אין לך עסק באוהו כסף שמוכרת אתה להפרישו, ובעל נפש שנתן בזמן הזה המעשר שני לעניים תבוא עליו ברכתוכראית' בירושלמי זכרנוהו פרק מ"ו, האוכל כזית מעשר שני או ששתה ממנו רביעית חוץ לחומת ירושלם לוקה שנאמר לא תוכל לאכל בשעריך, ולוקה על כל אחת ואחת בפני עצמו, והוא שאכלו משכנס לירושלם אבל קודם מכין אותו מדרות, ואפילו לחלוק בו הנר אסור עד שפירה, ומאשר עניין פדיותו לפני הנראה אינו שוה בזמן הזה בירושלם עם פדיותו בשאר מקומות ארץ ישראל יעשרך באור בפרק מיוחד,

הפרק האחד וארבעים

בבאור

פדיות מעשר שני בירושלם בזמן הזה, ונאמר שמעשר שני מפירות שנגמרה מלאכתן כמו שקדם אחר שקרא לו שם הרי הם בקדושת מעשר שני ויעשרך בעל הפירות או שיוצא מעשר זה ושיפרישהו מפירותיו ושתתנו לו עני ואם הוא בעצמו רוצה לאוכלו מאתר שהוא מותר לזרים צריך שפירה או שיחללה, וזוה המעשה הוא שהפשיט וחלץ זה המעשר שני קדושתו והלבישה אל המעות ההם שהוא מחלל עליהם, וזה הענין מסתברא שלא יתכן שיעשה בזמן הזה בירושלם לפי שמעשר שני שנמצא בירושלם אין אדם יכול להפשיט מעליו קדושתו לא בפדיון ולא בחלול, והשעם בזה שאח' שהמעש' שני והת קלשו ליה מחיצות ירושלם אינו נתקן לעולם לפדיוה ולא לחלול לא בזמן הבית ולא אחריה, והכי גרסי' לה מכלתק פ"ג פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בהן ירושלם יחזור מעשר שני שלהם ויאכלם בירושלם, אלו הפירות עברו בתוך ירושלם והמעשר

פרק אחר וארבעים

והמעשר שני עדיין בתו כם ויצאו הפירות כמות שהם ואפילו הכי קלטו להו מחיצות למעשר שני שבתוכם / כל שכן אם יש לך פירות בירושלם חייבין במעשר שני והפרשת אותה וקראת לו שם כמו שהוא צריך דקלטי ליה מחיצות ויאכל בירושלם בקדוש מעשר שני שלא נתן לפדייה / אם כן בזמן הזה שלא נתן לאכילה וגם אין אתה יכול לפדותו דקלטי ליה מחיצות תוליד הכל לים המלח / ואין לומר שהדבר תלוי במצואות החומה מדאמר מסכת זבחים פירק בתרא / ומעשר שני לפנין מן החומה / ואם כן עכשו שבטלה החוכה חזרה להיות בשאר עיירות ארץ ישראל לענין זה / זה אינו שהיו בכלל ארץ ישראל בדינים התלויים בחומה בטולה אינו מבטל החק כדאמרינן מסכת מגלה פרק קמא רבי אליעזר אומר אשר לו חומה אף על פי שאין לו עכשו והיה לו קודם לכן / וזהו ענין בתי ערי חומה הן בענין קריאת המגלה / ואם כן היאך יזיק לירושלם שקדושתה לעולם עומדת / גרסינן פרק מיצר צולין סבו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים עול חבורה שאין פודין מעשר שני בירושלם / ברם אם המעשר שני נכנס לירושלם ונשטמא מותר לפדותו ואפילו נגמרה מלאכתו ואפילו מעשר שני של ודאי / והכי הניבין לה פרק הזהב כיצד למעשר שני שנשטמא שפודהו ואפילו בירושלם שנאמר כי לא תוכל שאתה ואין שאתה אלא אכילה שנאמר וישא משאות מאת פניו / וכן התם נמי בההיא פרקא דאמר מחיצות לאכל דאורייתא / כלומר מן התורה מצוה לאכל לפנין מן החומה / מחיצות לקלוש כלומר שיהיו המחיצות קולטות בין לענין פדייה בין לענין שום דבר מדרבנן הוא / וכי נזרו רבנן דתחני קלישת מחיצות למעשר שני דשוב אינו יכול לפדותו / וכן פרש"י והב התרומה הביא מזה דאיה שעכשו יפדנו ואפילו בירושלם / ותמה הוא דהכי הוא דאמר התם כלום פרק הזהב ומאי יצא דכפל מחיצה והא אמר רבא מחיצה לאכל דאורייתא מחיצה לקלוש דרבנן וכי נזרו רבנן כי איתנהו למחיצות כי ליתנהו למחיצות לא נזרו רבנן / לא פלוג רבנן וכו' / אי הכי מאי איריא אין בו שוה פרושה אפילו יש בו נמילא מבעינן קאמר לא מבעינן יש בו דאורייתא קלטו ליה מחיצות אבל אין בו דרבנן אימא לא קלטו ליה מחיצות קמל / אשכח לרבנן דפליגי עליה דרבא דאע"ג דליתנהו למחיצות לא פליגי אלא כמאן דאיתנהו דמי / ואין הלכה כחיד במקום רבים גרסי' מכלתיק פג וכן היא שנויה פרק אלו הן הלוקין מעש' שני שנכנס לירושלם ונשטמא וכו' בה' אומר' הכל יפדה ויאכל בחוץ חוץ משנשטמא בולד הטומאה בפנים / פי' כיון שנכנס לירושלם בין שנשטמא באב הטומאה בין בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ אומר בש' הכל יפדה ויאכל בפנים כלומר שלא פסק ממנו הקדושה לגמרי חוץ משנשטמא באב הטומאה בחוץ וכיון שנכנס לירושלם ואף על פי שהוא נפדה שהו' עתה חולין אסור להוציאו אלא יאכל בירושלם מלבד מה שנשטמא באב הטומאה חוץ לחומה ואחר כך נכנס לירושלם שמוותר להוציאו לפי שבשעת כניסתו לא היה ראוי לאכילה ולא הייתה בו קדושה כלל שכבר נשטמא בטומאה חמורה דאורייתא / ובה' אומר' הכל יאכל בחוץ כשנפדה מלבד מה שנשטמא בולד הטומאה לפנין מן החומה לפי שעדיין נשאר בו קצת מקדושת מעשר שני לפי שלא נשטמא שומא חמורה דאורייתא / ולפי' יאכל בפנים אחר הפדיה / ואב הטומאה הוא כמו שריץ ושכבת זרע ושמא מת ונדה וזב ומצורע וכיוצא בהם / וולד הטומאה כמי שנשטמא באב הטומ' חרי שיש לנו פירות שפודין אותם בירושלם ותחורין חולין ונאכלין בכל מקום הן בירושלם הן בחוצה לה לפי שנשתלקה מהם קדושת מעשר שני שדינו שאינו נאכל לא בירושלם וזה

בשנשטמא /

לעניותנו שאין ראוי ללמוד מזה בזמן הזה ער שנאמר מעשר שני בזמן

מסתברא

הזה

פרק אחד וארבעים

שז

הזה שמא הוא שכלנו שמאים . ואם הוא טהור כלומר המעשר הזה מפני שלא הוכשר באחד
משבעת המשקן . כגורלו לו שומא כדו שנוכל לפדותו בירושלם אין זה כלום דהתם משתעי
בזמן שהיו פודין מעשר שני שנשטמא ואוכלין את דמיו בטרה בתורת פירות מעשר שני .
וכמו שכתב הר"ם פ"ג מעשר שני שנשטמא אפילו בירושלם פודין אותו ויכול ואוכלין את דמיו
בטהרה בתורת פירות מעשר שני כמו שיתבאר אפילו נשטמא הפירות כלן כשהן שבל כפרוש
מעשר שני בטומאה ופודהו . אם כן כשנוכל לאכל פדיונו בקדושת מעשר שני והיינו
כשנשטמא לפני הבית יפדה . לא נוכל לאכל פדיונו בקדושת מעשר שני דהיינו כשנשטמא אחר
הבית אין פדיונו כלום . לזה מעשר שני שנמצא היום בירושלם לא נוכל לפדותו . דס"ח
כפשד טהור הוא למה נפדהו ולא כלו לא נוכל שאין בית . ואם הוא שמא כשנפדהו אינו
נוכל לאכל פדיונו בקדושת מעשר שני הילכך אין למעשר שני בירושלם היום אלא הרקבון
הן שיחיה טהור הן שיחיה שמא . אם כן עכשו בהטאנו בטהרה הפדויה שם כי אין בית . וכן
נראה מקום שאמרנו כי לא תוכל שאתו קלומר שאין אתה יכול לאכלו מפני שנשטמא הא לא
נשטמא תוכל לאכלו וצא עכשו שחמונע הוא הרבן הבית . ואפילו יהיה המעשר טהור . אם
כן פודין שמטא שבזמן שהוא אינו כמעט הפדיון ש הוא עכשו והתם הוא אפשר והשתא לא
אפשר . ומסתברא שכיוצא בזה תוא מה ששינוי סוף המסתא מי שהיו לו פירות בזמן הזה
והגיעו שעת הביעור בש' אומר צריך להללו על כסף ובה' אומר אחד שהם כסף ואחד שהם
פירות . ופי' הר"ם בזמן הזה עניינו בזמן שאין בית המקדש קיים . אומר בש' וצרת הכסף
בדרך הכסף בלבד מעלין . ובה' אומר כי הוא כשיש שם מקום להעלות הפירות ולאכלן בו .
אבל בזמן הזה שאין שם מקדש הדין הוא שיבער הפירות . שהיה החלול אינו מועיל לו מכיון
שאין יכול לעלות ולאכלן בירושלם . אם כן יגנו אחד הכסף ואחד הפירות כלומר יניחם
במקום מוצנע עד שירקבו הפירות . אף אנו נאמר בזמן שהיה שם מקדש והיו מעשר
שני שמא היה גפדה ואוכלין דמיו בטרה וכלעיל . אבל עכשו שאין שם מקדש יוליכהו לים
המלח עד שנאמר כל שישינו באכילה ושנו בפדויה וכל שאונו באכילה אינו בפדויה . והפי'
גרס' לה בפ' בתוספת פ"ג אין פודין מעשר שני בירושלם בזמן הזה אין מחליק מעשר שני
בירושלם בזמן הזה . אין מוכרין מעשר שני בירושלם בזמן הזה . אין מוציאין מעשר שני
בירושלם בזמן הזה ואם הוציא חרי אלו ירקבו . מחליק מעות על פירות בירושלם בזמן הזה
בש' אומר זה וזה מעשר שני ובה' אומר מעות כמו שהיו הפירות כמו שהיו . ועל כרחי' תלהא
בכי קמאי במעשר שני מופרש ועומד משתעו . ובבא דאין מוציאין הוא בשעריין המעשר שני
בתוך הפירות . ועצה טובה קמל שאין מוציאין אותו שם כלומר אין מפרישין . ומה שהכריח
לפרש כך דקא תני בירושלם ולא קתני מירושלם . ובבא ברא דמחליק מעות הוא לחזק
הדבר שהיה המעות הם של מעשר שני והפירות הם חוליק ואומר בה' מעות כמו שהיו בלומר
שאפילו על קדושת מעות קלטי מחיצות . ועל דרך זה הלך הר"ם פ"ב . כשם שאין אוכלין מעשר
שני בזמן הזה בירושלם כך אין פודין אותו שם ואין מחליק אותו שם ואין מוכרין אותו שם
ואם נכנס לירושלם אף בזמן הזה אין מוציאין אותו משם אלא מניחין אותו שם עד שירקב .
לפי' אין מפרישין מעשר שני בירושלם . בזמן הזה אלא מוציאין את הפירות בטבלין חרין לעור
ומפרישין אותו שם ופודהו ואם הפרישו שם בזמן הזה ירקב . ע"כ והר"ם דקוסיבת ואת הברית'
קשה לרבי יצחק על ההיא דמסקי' פ' הזהב דלענן פדויה לא נחלקין בין ישנם למחיצו בין אינם
למחיצו ופי' שם דלענן לחוציא לחרץ משמע במקום פ' הלק שחלקו דאם רבא מחיצות לאכל
דאורייתא מחיצות לקלוש דרבנן וכי גזור רבנן כי איתנהו למחיצות כולייתהו למחיצות לא .

פרק אחד וארבעים

פ' וכול להוציאן וכו' שונה בתוספת שאין יכול להוציאן בזמן הזה ע"כ ואיך לא יחזק
 פ' התוספתא על דברי החלמוד כפי המפרשים כמו"ה התרומה וזולתו שאמרו שאינו נאמר
 בזמן הזה נמצא אם כן שבזמן הזה המפרש מעשר שני בירושלם צריך להוליכו לים המלח
 או מפרר וזורה לרות וזה דהא על כרחי צריך לקרא לו שם ואחר שקרא לו שם מעשר שני
 בתקדש ונאמר אם לא בפירון או בחלול והוא אינו יכול לפדותו שם ולא לחלול שם אם כן
 הוצרך להפרישו מכלל הפירות שלו ואחר כן לאברו במקום נקי.

האמנם

מסתב' שיש ליושבי ירושלם כפי מה שאנו רואי' בזה העת הקל מטורה הוצאת
 הפירות למקום רזוק ואיך שהרי ירו שלם לחוד וציון לחוד וכמו שכתוב בס'
 מלכים או יקהל שלמה את כל זקני ישראל את כל ראשי המטות נשיאי האבות לבני ישראל
 אל המלך שלמה בירושלם להעלות את ארון ברית יי' מעיר דוח היא ציון וכתוב בספ' דברי
 הימים ויעש לו בתים בעיר דוד ויבן מקום לארון האלהים ויש לו אהל הרי שזה האהל הוא
 בציון והנך רואה כי עוד היום האהל הזה עומד קיים כהחלת הייתה הוא במיפה וכנגד הר
 המוריה לדרום והכל קורין לו היכל דוד ולפניו לצפון מערב רחוב אין ספק שהוא מציון
 וזה קרוב מאד אל בית הכנסת שהיא היום שם ואל השכונה ואם כן נקל הוא להם להוליך
 שם פירותיהם וכבר יצאו מירושלם ויתקנום שם ומה שאמר אבן עזרא על מגדל ציון וזכרנוהו
 פ' ואולי בית הכנסת והשכונה הכל בציון אבל מה נעשה היום שהרי דרכי ציון אבלות
 ומסילות ירושלם שוממות ולא נכר גדריהם בכרור שהיו תרארה העיר יותר גבוהה כהר
 המוריה וכל שכן בית הכנסת והשכונה ואולי היה זה מאשר נחרבה כמה פעמים וחוזר ובוני'
 על החרוס ולזה נמצא כמות ישנות תחת הכתים והם קרקע הכתים החדשים ועולם היה
 חר הבית גבות מירושלם וכראי'הא בפרקא דחסד' לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה
 ונדרבה ירדו חתקנן עד שיעאו וישראל מירושלם להר הבית ספני הנשמים ומסכ' חגיגה פ'ק
 אם יכול לרכוב על כתפו של אביו לעלות מירושלם להר הבית ובכסה דוכתי' ובשנת
 מעשר עני שה ירושלם בעקז זה לשאר מקומות ארץ ישראל.

הפרק השנים וארבעים

לכאר

ענין הביאור מפני שעקרו מעשר שני חכרון קצת דיני השכירות ונאמר
 זמן ביעור מעשר שני ושאר המתנות הוא ערב יום טוב האחרון של פסח
 משנה הרביעית של שמיטה וערב יום טוב האחרון של פסח משנה השביעית ולא היה מניע
 פסח של שנה רביעית אלא עד שתעשר כל מה שצמח בשנה השלישית ממה שהוצא חייב
 מעשר עני וכן כל מה שצמח בששית הן פירות אילן הן פירות הארץ ואותו יום היו
 נותנין מכל הצמחים כל המתנות שחייבות תרומה גדולה ותרומת מעשר מעשר ראשון
 כל אחר לבעליו ומעשר שני היה הוא אוכל מה שיכול לאכלו וכן נשע רבעי שהוא כמעשר
 שני ואחר כך מבערין ומאכרין מה שנשאר עד שלא ימצא מהם אצלו וברשותו כל'
 לקיים מה שנאמר בערת הקדש מן הבית כיצד אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר
 ינתן לכהן מעשר ראשון ללוי מעשר עני לעניים כל אלו המתנות היו להם בעלים
 זולתו אבל המעשר שני של דראי או נשע רבעי הם שלו ואין נאכלין אחר מהם לא בירושלם
 ולזה אם נשאר אצלו מעשר שני של דראי או נשע רבעי או מעו' פדיון שלחם היו זה מבערין
 ומשליכין

פרק שנים וארבעים

שח

ומשליכם לים המלח או שורפן וזו היא ששנינו ערב יום טוב האחרון של פסח רביעית
ושל שביעית היה הביעור כיצד היה הביעור נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעליה מעשר
ראשון לבעליו מעשר עני לבעליו מעשר שני והבכורים מתבערין בכל מקום אבל אם
כשאר אצלו מעשר שני של דמאי אינו חייב לבערו וכן פירות שלא הגיע לעונת המעשר
בשעת הביעור אינו חייב לבערם

דין

ביעור נוחן לפני הבית ושלא בפני הבית וצריך להחזיר את כתב הרם פ"א
ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתורות וודוי זה נאמר בכל
לשון שנאמר ואמרת לפני יי' אלהיך בכל לשון שאתה אומר אין מתורין אלא ביום ולרוב
כל מי שהיה לו מעשר שני בזמן הזה והגיעה שעת הביעור אחר שאין שם מקדש כחטאנו
הן שהיה כסף מעשר שני הן שהיו פירות מעשר שני הדין הוא שיובער הפירות לא שנצטרך
לחללם וכבית הלל ואם הוא בשעת הביעור רחוק מן הפירות קורא עליהם שם לכל המתנו
כתב הרם קורא שם למתנות ומזכה להם לבעליהם על גב קרקע או למי שזוכה בהם לבעליה
ומתורה למחר ועושה על הסדר וכמעשה דר"ג חקנים ובראיאת סוף מכלתין ובבא מציעא
פ"ק ומסכת קדושין פ"ק מי שהיו פירותיו רחוקי ממנו צריך לקרות להם שם מעשה בר"ג וחקנים
שהיו באין בספינה אמר ר"ג לוקנים עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו
עישור אחר שאני עתיד למוד נתון לעקיבא כרי שיכת לענייכם ומקומו מושכר לו אמר רבי
יהושע עישור שני שאני עתיד למוד נתון לאלעזר בן עזריא ומקומו מושכר לו ונתקבלו זה
מזה שכר פי הרם רבו עקיבא היה פרנס של עניים ורבי יהושע לוי היה ור' אלעזר בן עזריא
כתן עשירי לעזרא והעקר המפורסם אצלנו בשם שקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה כך
שכירות קרקע וכששכר המקום נקנין המשלשין שבתוכו שאותו קרקע יחשב כאלו הוא
שלו וברשותו וכאלו משך שם המשלשין או שנתנם שם לזה כל אחד מהם שהשכיר
לחברו במקום המעשר בכסף וחברו קנה המעשר שהיה במקום ההוא כאלו הגיע לרשותו
ור"ג עשה זה לפי שהגיעה שעת הביעור והיה חייב להגיע ליד בעליו כל חק וחק מן המעשרות
והתרומות מאחר שנכסרו פירותיו ואלו לא היה ר"ג עם אלו הנזכרים שהיה אפשר לו
להגיע לידם החקים על הדרך שאמרנו היה מספיק לו לקרוא שם כלבד למעשרו וליתחד להם
מקום בצפון או בדרום כמו שהתבאר וזהו ענין אסרם בתהלה זאת החלבה צריך לקרוא
להם שם כלומר שכשהגיעה שעת הביעור וחפירות רחוקות ממנו שאינו יכול להוציא מהם
החקים שצריך על כל פנים לקרוא להם שם

זה

המעשה מסכת בבא מציעא פ"א פרטי ש"ג תרים באשר הוא שם ששכת לתרומם
וחשש שמא יסמכו בני ביתו על חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתקן
מתחת ידו ותסכה שהיה אין כפק שלא עשה כך אלא שהגיעה שעת הביעור וכמו שפי' הרם
וכן נמי נראה מלשון המשנה אבל בזה המעשה ר"ג היאך לא הזכיר תרומה גדולה ויא
דלא מחייבה בביעור אלא מדרבנן כראמרי מסכת בכורים פ"ב יש במעשר ובבכורים מה
שאין בתרומה חדר מיניהו ביעור והכא לא איירי אלא בשל תורה ומדרש וגם נתתיו ללוי
זו תרומה גדולה ותרומת מעשר אסמכתא בעלמא הוא ולא היא דאף על גב דהוה לית
מרבנן ר"ג לא הוה מולול בית אלא על כרחי' תרומה גדולה חייבת בביעור מן התורה
כמדרש וגם נתתיו ללוי ומהני דקאמר שאינה חייבת בביעור כלום הבערה והשלכה ושריפ'
כמו שאר מתנות אבל כתיבה לכהן מיהא חייבת משו' דכתיב וגם נתתיו ועכשו יתקיי' מדרש
וגם נתתיו כלומר לכהן ותתקיים המשנה כלומר שאין מתבערין אותה כמעשר שני ובכורים

ושאר מתכות ודרג שלא הזכירה ולא קרא לה שם סמך על מה שהיה ההרגל שהיו מפרושיק
 תרומה גדולה אחר המירווח והכי איתא בירושלמי דבב שיש לו גזרין מפרושיק אותו תרומה
 ומעשר ואינו צריך להפריש תרומה גדולה דתנן מעא פירות סמוחהו סמוסין אכורין משום
 גזל בין כך ובין כך חייבין במעשר ופטורין סתומה גדולה שאי אפשר לגזר שתעקר בלא
 תרומה גדולה והא דרג סמורה הוא וקיימא כשמואל דחטה אחת פושרת והרומת
 מעשר הוא עישור של רבי יהושע שנתן לרבי אלעזר בן עזריא וזכרנו שלא חוחר מעשר
 שני בזה המעשה מפני שאין למעשר שני בעלים אלא הוא בעצמו אם כן למי היה סמכו
 ולא היה חייב על ביעור מעשר שני אחר שאין לו תקנה אחרת ויא שאם נתן מעשר שני
 חוחר לתת לרבי יהושע וקיימא כל הנותן מתנותיו לכהן אחר כבוא רעב לעולם כחיות
 דעירא היא חי דפר הדר ורבי יהושע שהשמיד מקומו לרבי אלעזר בן עזריא וקיימא לן אין
 השוכר רשאי להשכיר ורבי יהושע שוכר הוה מרגל יל להם שלא מדעתו של בעל הבית
 והכא אדעתא דרג הוה עביר

כתב

הב העטור שם דשכירות נקנה בנסף ושם מבי שכרה כחצרו דמיא
 וקונה מה שבתובה באגב אבל בלא אגב לא קני וזכרנו דמין דבחרצו
 דמיא יכול הוא להקנות לאחר אגב אם הקנה לו ארבע אמות קרקע בו דהא מכירה ליומיה
 הויא מכירה ושכירות הוי מכירה ליומיה וכן כתב הרם דשכירות הוי מכירה ליומיה
 הלכות שטרות ממאי דאמר עשור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו בפק
 לן דשדה במכר ומטלטלין במתנה קני והיא בעי מסכת קידושין פק וכן כתב הר"ף פרק
 חמוכר פירות ופרק שנים אנוחין מקשי וכי רבי עקיבא ורבי יהושע בעד שדהו של רג היו
 עומדין ואת הקושיא למה דשמה היתה חצר המשתמרת דלא בעי עומד בעד שדהו אלא
 מלא היתה משתמרת לדעת הזקנים והב העטור כתב ורבי יהושע ששכרה לר אלעזר
 בן עזריא בשנתן לו רג רשות דהא קיימא לן אין השוכר רשאי להשכיר אלא ברשות בעלים
 ולא הקנה להם בסודר כלומר בחליפין אלא מטלטלי אגב מקרקעי כיוצא בזה ולא לומר דהוה
 כלומר להפסיד דעתם שלא יפחדו שיאמר להם היום או מחר פנו חמקום ויא שלא הקנה
 להם אגב סודר משום דהוה מתנה אינה אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינה ממון כדקל
 פרק האיש מקדש חולק על ידי סודר לא מקנה הנהו פירי ובעו שכירות מקומו וזכרנו שזה
 אינו דהא אסיקנן שלחי בדרים דטובת הנאה ממון וכמו שקדם ולחכי נראה הראשון עקר
 וכדאמר ישראל ששכר פרה סכה יאכלנה בשיני תרומה אלא שמירו לא קניא וכדאמר
 גמי הלם גבי אף מקום שאמר להשכיר לא לבית דיררה אמרו מפני שמכנים לתוכו עו
 וכתב הב התרומה ואגרא לא קניא ועובר על לא תביא תועבה אל ביתך ומה ששינונו פר
 הזבח דשכירות ליומיה הויא מכירה והיא הלכה איכא למישר שהיא לענין שיש אונאה
 לשכירות דמליק מיניה וכדאמר אמר ליה אביי מי כתיב וכי תמכרו ממכר לעולם סמכר סתם
 כתוב והא ליומיה מכירה היא אי נמי להקנות כחצרו וכמו שכתב הב העטור אך שכירות
 אינו קונה קנן גמור לכל מילי ושכירות שיש לו אונאה הוא בשכירות מטלטלין דאלו
 בשכירות קרקע ליכא אונאה כלל דהא טעמא דשכירות משום דליומיה הויא מכירה והיא
 אמעיש קרקע מאונאה במכירה והה לשכירות עבדים אבל שכירות ישראל יא שאין
 לו אונאה דלאו ממכר הוא וכן בקבלות ויא שכל שכירות יש בו אונאה וכן דעת רבותי
 גע סוף מסכת מעשר שני במכחה ביום טוב האחרון של פסח היו מתודים כיצד היה הוידוי
 בערתי הקודש מן הבית זה מעשר שני ונטע רבעי נתתו ללוויזה מעשר לוי וגם נתתו זו
 תרומה

הרומה ותרומת מעשר / פי' מה שאמרו גם נתתו יורה על מעלה שנתקדמה לוי / אבל
 בשם הכתוב גם נתתו ללוי שיהיה צריך לומר בודוי העביר חובות וחנך כהן גדול כמו
 שחזק סוף המסכתא הזו וסוף סוטה / והטעם שבזמן שהוא היו כותבים אותו למהנים
 לבר ליהוים ולא למנה זה מעשה עני הלך השבחה והפאה אף על פי שאובן מעכבין ארז
 הודו / מן הבית זו הלה / פירוש לפי שאין שם חק ויהיה כמה שבבית בלבד אלא החלה
 החייבת בעסה / ככל מצותך אשר צויתני האם הקדים מעשה שני לראשון אינו יכול
 להתורות / לא עברתי ממצותיך לא הפרשתי ממין על שאינו מינו לא מן התלוש ערל
 המחובר ולא מן המחובר על התלוש לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש / ולא
 שכחתי לא שכחתי מלברך ומלחזיר שמך על יד אקבו להפריש תרומות ומעשרות כלומר
 מעשה ראשון וכן להפריש מעשר שני וכן לענין וכן לפדיון מעשה שני / וכן להפריש חלה
 מעיסה / לא אכלתי באוני סמנו האם אכלו באניכא אינו יכול להתורות / לא בערתי סמנו
 בטסא הא אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתורות / לא בערתי ממנו בטמא / פי' בין
 שאינו שהור והוא טמא בין שאינו טמא והוא שהור ובפרק הערל בעו סיבה מרב ששת ערל
 מהו במעשר ומסכינה מה שאין כן במעשר שם / לא נתתו ממנו למת לא לקחתי ממנו ארון
 ותכריכין למת ולא נתתי לאוננים אחרים / שמעתי בקולו / אלהי הבאתיו לבית הבחירה /
 פי' מה שאמרו בכאן שמעתי בקולו / הבאתיו לבית הבחירה / ואינה עקשו בעונותינו וזה
 הדרש הוא בכאן על זאת הפרשה מלה מלה אן רצונו שיאמר אדם זה בשעת חודו אלא
 שחודו ענין על דרך הפירוש ענין הפרשה אבל בשעת הקריאה אינו קורא / לא הפרשה בלשונה
 כמו שבנתה על יד ארון הנביאים ארננו משה ע"ה / וכן נמי כתב הר"ם בפירושו / עשותי
 ככל אשר צויתני שמחתי ושמתיו בו / השקיפה ממעון קדשך מן השמים עשינו מה שזרת
 עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו השקיפה וכו' וברך את עמך את ישראל בכנסם ובבנות
 ואת האדמה אשר נתת לנו בטל ומטר וברוחות ובילדות בהמה / כאשר נשבעת לאבותינו
 וכו' בדי שיתקן טעם בפירות / סוף מסכת מעשר שני מכאן אמר ישראל וממזרים מתורידים
 אכל לא גנים ולא עבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ / רבי מאיר אומר אף לא כהנים
 ולחם שלא חלוק חלק בארץ רבי יוסי אומר יש להם שדה מרש והלכה כרבי יוסי / ואמר
 מסכת בכורים פ"ק הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבעתי לאבותינו / וכתב
 על זה הר"ם שפסק הלכה הגר עצמו סביא בכורים וקור' וסמכו זה למה שאמ' השם ית' לאברה
 מי אב המקו גוים בנתידך לשעב' היית אב לארם עתה אתה אב לכל העולם כולו / ומפני זה וכול
 כל גר לומר אשר נשבעת לאבותינו לפי שאברהם היה אב לכל העולם לפי שלמרם האכנות
 ע"כ / ומה הטעם גם כן הגרים מוציאין את הרבים ודי חובתן בברכת הכיזון שהם בני אברהם
 וראוין לירשה שלו אלא שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים והיו הן כשפלים שראוין לירש
 ואין להם ואלע"כ היו הן כשאר כל אדם / מסכת ברכות סוף פ"ק תני בר פראק מל הקורא
 לאברהם אברהם עובר בעשה שנאמר והיה שמך אברהם רבי אלעזר אומר עובר בלא ל
 יקרא עור שמך אברהם / ובבראשית רבה פרשת ע"ה רבי לוי אומר בעשה ולא תעשה לא יקרא
 עור שמך אברהם בלא תעשה והיה שמך אברהם בעשה / וכיון הר"ם לא מנאס במפר המצות
 שלו ולא רבי שלמה בחרותו / וכבר אמרו ול ראוי היה התורה להתחיל מהחדש הזה
 ואם היה כן היה ראוי לכנות ישיבה בארץ ישראל מצות עשה משום שנאמר שכן בארץ אשר
 אומר אליך / קרא דבר קרא ורבי אלעזר רבי לוי לא ימי במלתיהו משכן בארץ במלכות

ו

פרק שנים וארבעים

נראה

ממה שהתבאר שהגר כשהוא מתפלל שיכול לומר אלהינו ואלהי אבותינו אם
היתה אמו מישראל כמביא וקורא ירושלמי רבי יהודה תנינר עצמו כמביא וקורא
מאי טעם כי אם המון גוים נתתיך לשעבר היתא אב לארם מכאן ואילך אב לכל הגוים רבי
יהושע אומר הלכה כרבי יהודה אתא עובדא קמי רבי אבהו וחזרה כרבי יהודה כלומר לא שחיו
בכורים כימי אלא לענין מתפלל בינו לבין עצמו שאומר אלהינו ואלהי אבותינו כתב הר"ם
אין מתדיין אלא ביום וכל היום כשר לודו מעשר ובין בפני הבית בין שלא בפני הבית חייב
לבער ולהתורות וכו' ומצותו במקדש שנאמר ואמרת לפני יי אלהיך ואם התורה בכל מקום
יצא כתב על זה הראב"ד שהודו הוה אינו אלא לפני יי ואין לפני יי אלא בבית ובענין
הביעור פשוט שנוהג שלא בפני הבית דהכי אמרינן כי שהיו לו פירות בזמן הזה והגיעה שעת
הביעור וכו' וכן בירושלמי ולא רבי יהודה כהן גדול העביר הודית המעשר ופריק העבירך
שלא יתירוהו לבער צריך לבער והני מילי בורא אבל רמאילא והודיו הוא דרך הפלוגה
וכדאיתא בתוספתא רבי יוסי אומר בערתי הקדש מן הבית זו חלה דבר אחר כיון שהפרישו מן
הבית שוב אין אהז זקוק לו כל העסקין במצות פיהם פתוח בתפלה לפני המקום שנאמר
ותגור אומר ויקם לך ואומר ויטב הזקיתו פניו אל הקיר ואומר אנא יי זכר נא חשקפה
ממקוון קדשך זו מקום השקפה שנאמר אמת מארץ תצמח מן השמים מאוצר טוב שבשמים
שנאמר יפתח יי לך וכו' ולזה יתכן שאמר בכל מקום מארץ ישראל שיבער שם פירותיו ואם
כן דרבי הר"ם יותר נראין מסכת סוטה פרק בתרא דש"בג אומר משום רבי יהושע מיום
שחריב בית המקדש אין יום שאין בו קללה ולא ירד טל לברכה וניטל שעם הפירות רבי יוסי
אומר אף ניטל שומן הפירות הוספות ארץ זבת חלב ודבש מלמד שהמעשרות נוטלין את
השומן ואת הדגן ירושלמי סוף מסכת סוטה הזנות הכשפים כלו את הכל ואמר ר' פרק
מי שמת אמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באדם אחר ששגר לבית חמיו יין חדש ושמן חדש
וכלו פשתן חדש כעצרת מאי קמ"ל איבעית אימא חשיבותיה דארץ ישראל קמ"ל וכו'
ירושלמי מסכת סוטה פרק קמא אמר רבי יוחנן יפרא ספסוף שאכלנו בנערותינו מפרסקין
שאכלנו בזנותנו רבי יוסי אישתני עלמא פי' ספסוף דבר מן החרובין פרק כל כתבי בעא
מיניה רבי מר' ישמעאל ברבי יוסי עשירים שבארץ ישראל במה הם זוכים אמר ליה בשביל
שמעשרין שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתעשר וכן היא שנויה מסכת תענית פרק
קמא עור בההיא פרקא אמר רב הסדא אין חגשמים נעצרין אלא בשביל תרומות ומעשרות
שנאמר ציה גם חום יגזלו מימי שלג ירושלמי פרק הרואה אליהו זכור לטוב שאל את רבי
נהוראי מפני מה זועזעת אמר ליה בעון תרומות ומעשרות כתוב עיני יי אלהיך בה וכתוב
חמביש לארץ ותירעד כיצר יתקיימו שני כתובים הללו בשעה שישאר עושיין רצונו של מקום
ומוציאין מעשרותיהם כראוי תמיד עיני יי אלהיך בה ואינה נזקקת כלום ובשעה שאין עושיין
רצונו ואינם מוציאין מעשרותיהם כראוי חמביש לארץ ותירעד אמר ליה חייך כך הוא מסכת
אבות פ"ה שבעה מיבי פדעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירות מקצתן מעשרין ומקצתן
אין מעשרין רעב של בצורת בא מקצתן רעבין ומקצתן שכעז גמרו שלא לעשר רעב של
מהומה ושל בצורת בא פרק במה מדליקין אסכרה באה על המעשרות אלה שמורת
רבה נכהל לחון איש רע עין אמר רבי זה שאינו מוציא מעשרותיו כראוי ולא ירע כי חסר
יבאנו מעשה באחד שהיה לו שדה עושה אלף מדות והוא מוציא מאה למעשר מה הוא בא
בנו כנסם בו עין רעה פחת עשרה והשדה מאה וכן עשה עד שעמרה על מעשרותיה באו
קרוביו אמרו לו לשעבר היית בעל השדה והקמה כהן עכשו נעשית כהן והקמה בעל הבית

בראשית

פרק שלשה וארבעים

בראשית רבה פרשת לך לך כתוב וזה הרבר אשר מל יהושע אמר וכי אתם סבורים ליכנס לארץ ערלים כן אמר הקב"ה לאברהם ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגורך על מנת ואתה את בריתי השמור . . . מכאן שמי שבא ונכנס לישב בארץ הקדושה שוכנס בקדושת דמים ובקדושת חנוף שהיה טהר דים נקי כפים ובעל גפשו . . . וכתב רש"י שכך בארץ שאחת עולה חמיטה ואין חוצה לארץ כדי לך . . . ואם כן מי שהוא עולה חמיטה כדי לו ארץ ישראל

הנכנס לישב
 בתוך הקדושה
 צריך להיות נקי
 כפי ובעל גפס

הפרק השלשה וארבעים

בביאור מעשר עני שקדם גדרו והוא שנת ג' מהשמיטה . . . ובשמיטה הכל הפקר אין שם לא תרומות ולא מעשרות . . . מיהו בחוצה לארץ שאין שמיטת קרקע בזהגת בהם בשנת השמיטה יוציא מעשר אם מעשר שני אם מעשר עני . . . וחכי איתא מסכת ידים פ"ד הלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וכן מצדו וכדו' שרפון זכבל מעשרין מעשר שני בשביעית . . . והטעם בזה עמון ומואב ומצרים קרובים לארץ ישראל ויסמכו עליהם עניים בשביעית . . . ככל שהיא רחוקה ומפרישין בה בשביעית מעשר שני כסדר השנים . . . ויש לנו לכלול בזה כלל יועיל לפרק ולולתו . . . וזה שיש מתנות שיש בהם טובת הנאה לבעלים לעולם והם התרומות והמעשרות . . . ויש מתנות שאין לבעלים בהם שום טובת הנאה בעולם והם מתנות עניים כלקט שכחה ופאה פרט ועוללות . . . ויש מתנות שיש זמן שיש לבעלים בהם טובת הנאה זמן שאין בהם טובת הנאה והם מעשר עני . . . וכראיתא שלחי מסכת נדרים מעשר עני המתחלק לגורן אין להם לבעלים טובת הנאה כלל אלא עניים באים ונוטלין בעל כרחן . . . אבל אם נשאר שלא לקחו העניים המעשר והכניסוהו הבעלים לבית עם התבואה אותו המעשר עני אז יש לו לבעלים בו טובת הנאה לתמו לכל עני שירצה ונראה מההיא דרבא התם . . . שאם יש לו מעשר עני ואין שם עניים שמכניסו לבית ואם הוא דבר המתקיים יניחנהו אצלו עד שיבאו עניים והאכינום דאמר רבא כאן במעשר עני המתחלק בתוך הבית דכתיב ביה כתיבה שנאמר ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה מ"ה אסור לאתהכוי . . . כאן במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות כיון דכתוב ביה והנחתו בשערך שרי לאתהכוי . . . פרק הדרוע והלחיים מעשר עני המתחלק בתוך הבית יש בו טובת הנאה מאי טעמא נתיבה כתיבה בהו . . . אם כן אף על פי שהוא בבית הוא מעשר עני מה שאין כן בשאר מתנות עניים כמו שיתבאר במקומו ב"ה . . . גבי איסתי כל אדם מותרין פרש"י ול הוואל והוא מתחלק בתוך ביתו יש בהם טובת הנאה לבעלים שבידו לתתם לאיזה עני שירצה . . . ותמה הוא דאם כן אפילו מעשר ראשון נמי . . . והוא דשלהי נדרים מפורש בספרי דאמר' כתוב אחד אומר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר הבואתך והנחתו לומר שמניחו בגורן ובאין עניים ונוטלים אותו וכתוב אחד אומר כי תכלה לעשר ארץ כל מעשר ונתת הא כיצד עד הפסח מחלקו בבית מכאן ואילך מניחו בחוץ . . . פי' מפני שעד הפסח זכין גשמים הוא ונפטר בגורן וזהו מעשר עני המתחלק בבית שיש בו טובת הנאה לבעלים דכתיבא ביה נתיבה מכאן ואילך ימות הקיץ הם ומניחו בגורן ועניים נוטלין אותו ואין בו טובת הנאה לבעלים דהנחה הוא כיצד עד הפסח מחלקו בבית מכאן ואילך מניחו בחוץ . . . פי' מפני שעד הפסח רבל תשחת הוא . . . תוספת מסכת פאה ריש פ"ג אין נוהגין מעשר עני לפנינו גוים אבל בותנין להם חליץ המתוקנים לשם טובה . . . פי' בחסד וחנם וכענין שאמר פרק מי שהפך ביתו רבי

פרק שלשה וארבעים

אומר בשבת טובה ביום טוב כמונות כמנען בשכר

מעשר

עני בשנתו והוא דמי טבל צריך לקרוא לו שם ולהפרישו וחמי אמר' מסכת דמאי פר' רבו אליעזר אומר אין אדם צריך לקרות שם למעשר עניי שהל' דמאי חכמים אמר' קורא שם ואינו צריך להפרישו פר' ש' פרק לו חן הלוקח דבין שקרא עליו שם יצא הכרו מתורת טבל ופ' קורא עליו השם ולומר מעשר עני של כרו זה יהא בצפוני או בדרומו , נמצאת אומר שמעך מה שהוא מעשר עני הוא שצריך לקרות לו שם , ומעל שהוא של דמאי אינו צריך להפרישו מטעם המוציא מחבירו עליו הראיה , אבל אם הוא מעשר עני של דמאי קורא לו שם דלא גרע משל דמאי ועוד שהרי הוא במקום מעשר שני בשנתו , ועל כרחו צריך להפרישו שאין טענה על העניי הבא ראייה שהרי דמאי טבל הוא והתורה חייבתו עליו , וזה מפורש מסאי דגרסי' התם כמי מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי ולמעשר של דמאי לא ישלם בשב' ואם היה כהן או עני למודין לאכל אצלו יבאנו ויאכלו ובלבד שיודיעם וביאור זה ענין קרא שם שיאמר תרומת מעשר המחוייבת לזה העבור וכו' , וכמו שזכרנו פרק לח' , הרי של מעשר עני של דמאי צריך לקרוא לו שם וצריך להפרישו ואלו ל' היה אלא שאין נוטלין ומפרישין מתנות בשבת היה נוטלו ומפרישו , ומעשר עני של דמאי קורא לו שם ואין צריך להפרישו מטעם המוציא מחבירו וצריך למעשר עני לקבוע לו מקום בצפוני או בדרומו אחר שקרא לו שם כמו שצריך למעשר שני בשנתו כי בשנתו בכקומו הוא דאם הוא של דמאי יקרא לו שם ויקבע לו מקום ויתננו לעניו שכמו כן אם רצה להפריש מעשר שני בשנתו קובע לו מקום , ונותנו אחר כך לדיו או לבחן כמו שקדם , ואם הוא מעשר עני של דמאי קורא שם וקובע לו מקום ומניחו אצלו עד שיביא ראייה העני שאינו מהוקן , אם כן למעשר עני של דמאי צריך דברים לקרוא לו שם , ולקבוע לו מקום , ולהפרישו , וזה שיאמר ומעשר עני בצפוני או בדרומו כדרך שאמר במעשר שני בשנתו ומפרישו , וזה הנכנס בזמן הזה כבבית נודיעהו חומרו וכדאיתא פרק החולץ ליבמות , ה' ג' שב' להתגייר אומר' לו מה ראית שבאתה להתגר או אתה יודע שישראל בזמן הזה דיונים ודחופי' מסתופים משופרים ויסורין באין עליהם ואם אמר יודע אני ואינו כרוי מקבלקן אותו מיד ומודיעין אותו קצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ומודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני , והזרעה אלו אליו דאמר רבי חייא בא אבא אמר רבי יוחנן בן נח בהר' ע' פחות משה פרוטה ולא ניתן לחשבון , אבל של דמאי אינו צריך אלא שני דברים קורא לו שם וקובע לו מקום , ויניחהו אצלו ויאכלנו כמו שהוא זה שיאמר ומעשר עני בצפוני או בדרומו ויניחהו לעצמו , ואלו מעשר שני אם הוא של דמאי צריך לקרוא לו שם ולקבוע לו מקום ולחלו אס ירעה , והם שלשה דברים גם כן ואם הוא של דמאי צריך כמו כן לקרוא לו שם ולקבוע לו מקום ולחלו , וכן הוא מבואר במשנת המזמן שהוא בשל דמאי ומסיים ומעשר שני בצפוני או בדרומו וסחולל על המעות , וכן נמי נראה מההיא דפרק אלו חן הלוקחין פלוגתא דרבי אליעזר וחכמים וכלעיל .

מסכת

מכשירין סוף פ' פירות שנייה שרכו על של שלישית ושל שלישית ע' של רביעית ושל רביעית על של חמישית ושל חמישית על של ששית ושל ששית על של שבעית ושל שבעית על של שמונה וכן הוא , שפירות שנה שנה שנת ערב עם פירות שנה שלישית או של שלישית עם הרביעית או חמישית עם ששית או שבעית עם שמינית , שעכשו קצת חמורות הם בחיוב מעשר שני , וקצתם בחיוב מעשר עני ומעשר

ת א פרק ארבעה וארבעים

ומעשר שני לעולם חמור ממעשר עני שזה קודש וזה חול. לא חול גמור וכמו שיראה מתוספת פאה בסמוך. ועם כל זה נלך אחר הרוב לקולא עד שאם פירות של שנה שלישית עורפים בזה הערוב על פירות שנה שניה או רביעית שלא נשליך עליהם חוב מעשר שני החמור אלא חוב מעשר עני הקל. וכן הדין בשל ששית עם החמישית. ושל ששית על של שביעית זה לא ימצא אלא בכבל שהשוה השביעית הוא מעשר שני וקראתה מסכת ידים. דאלו בארץ ישראל אין בשביעית לא מעשר שני ולא מעשה עני. ובמצרים ועמון ומואב השביעית הוא למעשר עני. ואם כן הוה ליה ששית ושביעית מין במינו כלומר מעשר עני עם מעשר עני. על כרחי לא משתעי אלא בכבל ומה שאמר ושל שביעית על של מוצאי שביעית כלומר ושל שביעית על של שמינית שהשמינית יקרא מוצאי שביעית לא מתקמצא אלא במצרים עמון ומואב שלפי סדר השנים שביעית מעשר שני וכן מוצאי שביעית כמי. אבל מצרים עמון ומואב שביעית היא מעשר עני. אם כן סופא דהא מתני לא מתקמצא לא במצרים ועמון ומואב. דאלו בכבל תרווהו מעשר שני ניבחו. נמצא דששית על שביעית משתעי בכבל לחודיה. ושל שביעית על של מוצאי שביעית משתעי במצרים ועמון ומואב לחודיהו. וכלא ירשא אפילו בארץ ישראל. ולא היה ליה התבא צורך להזכיר רביעית על חמישית כמו שלא הזכיר הראשונה עם השניה דמין במינו הוא כלומר מעשר שני עם מעשר שני. ואגב שטפיה נקט ליה. מחצה למחצה להחמיר כלומר שמעשר מן הכרם מעשר שני החמור. כן נראה לפרש מתוך דברי הר"ם פ"א וכן פירות שהם ספק אם ליה שנת שניה או שלישית מפרשי מן החמור. כל הפטור ממעשר ראשון פטור ממעשר שני וממעשר עני. וכל שחייב במעשר ראשון חייב במעשר שני ובמעשר עני. וכל התורם מעשר וכל שאינו תורם אינו מעשר. וכל מי שאין תרומתו תרומה כן אם הוציא מעשר אינו מעשר.

הפרק הארבעה וארבעים

לכא

גדר העני הראוי ליקח מעשר עני ושאר סתבות עניים והצדקה וקצת דיניה. ואין החכמים נוהגים עצמם בה. וזכרון קצת דברים ההלויים בחכמים. גרסינן מסכת פאה בספ"א מי שיש לו מאתים זה לא ישול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלק' בותניק לו כאחד הרי זה ישול. היו ממושכנים בתובת אשתו או לבעל חובו הרי זה ישול. אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו. מסתברא דה"ה על כה שאמר פ' ואלו מגלחין אין כותבין שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל הרי זה יכתוב. גם לזה מן הדין אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו אלא כותב כדו פרנסתו. אמר רבי חנינא כלי רגל כלי שבת אין מחייבין אותו למכור. פרק אלו קשרים וכבדתו שלא יהיה מלבושך של שבת כמלבושך של חול. מסכת פאה מי שיש לו חמישים זה והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא ישול. ירושלמי הכא אמרין חמשין עבדין שביק ממאתן חסר דינר דלא עבדין דאלו התם ישול והכא לא ישול. עוד ירושלמי מסכת כוטה פרק היה נושל חד תלמוד דרבי הוה ליה מתאן זוזי חסר דינר הוה יליף רבי זכי עמיה חד לתלת שנין מעש' מסכן עבדין בית תלמידו עין בישא ומלון ליה אתא בעי רבי מסוכי עמיה היך מה דהוה יליף אמר ליה רבי אית לי שעורא אמר זו מכרת פרושין נגעו בו רמז

פרק ארבעה וארבעים

רבי לתלמידיו ואעליניה לקפלין וחסרוניה חד קרש וזכה עמיה כמרה דהוה ליקא (פי' קפלין
חדר) קרש פרשנהו פרק ז' מסתברא מהכא שמכיוצא בזה לא חיישינן לבקש מיהו
הא אמרי' בגמרא בההיא פרקא היכי דמי רשע ערום רבי אבהו אמר זרז הנותן דינר לעני
להשלים לו מאתים זו מסתברא דהוה כשעשישה כך לפטור עצמו פרק כל הנט הכלוה
מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפרשי עליהם מחלקן מפרשי עליהם בחוקת שהם
קיימין ופוסק עמהם כשער הוול ואין בו משום רבית מכאן נראה שכותר להלות ברבית כל
זמן שאפשר שופסיד הקרן ואם כן ההלוואות שעושיין עם סוחריו הים בתוספת שרו דכיון
דאלו מפסיד כוליה מפסיד בעל ההלוואה קרן שלו לית ביה משום רבית וכן כיוצא בזה וכן
בתב והב העור מותר שיירי הלשכה מה היו עושיין בהם לוקחין בהם יניות שמנים וסלתות
והשכר להקדש דבריו רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין משתכרין משל הקדש אף לא משל
עניים כלומר להסחר בממונם ואף על פי שהשכר שלהם והלכה כרבי עקיבא ירושלמי
פרק החובל אמר רבי יוחנן הקושע יד עברו של חברו רבנושל חמשה דברי' הלה מהפרנס
מן הצדקה דכיוצא ישראל לפרנס עבדים המקושעים ולא השלמים והא רבי יוחנן אכל קופה
והיב לעבריה שתי חמר וחיב לעבריה וקרי עליו הלא בבטן עושיני עשהו אמרי' החם מרת
חמידות הכא מרת הדין (פי' דאמר ליה עשה עמי ואיני זנך) מסכת כתובות פרק כציאת
האשה די מחסורו אתה מצוה עליו לפרנסו ואי אתה מצוה להעשירו פרק השהפין שרצו
אמר כסוני בודקין אחריו פרנסוני אין בודקין אחריו תוספת בוכן שמכירין אותו אף
מכסין אותו אין לו ואינו רוצה להתפרנס כותנין לו לשום הלוואה יש לו ואינו רוצה
להתפרנס אין נזקקין לו ירושלמי מסכת פאה מי שצריך לטול ואינו נוטל כאלו שופך
דמים פי' כגון זקן או חולה או בעל ייסורין או שיש לו כבוד רבות להשיאן והא דאמרו אין
מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו כלומר לעני הא תניא היה משמש בכלי
זבח ושתמש בכלי כסף בכלי כסף משתמש בכלי נחשת וכדאיתא פרק מציאת האשה כתב
הריף פי' גאון זל מזמן שאיפו נוטל לא בעינעא אין מחייבין אותו למכור כלי תשמישו אבל
אם הוצרך לטול מן הגבול של קופה של צדקה אין נותנין לו אלא אחר שמכר מסכת ערכין
פרק שום היתומים אף על פי שאמרו חייבי ערכין ממשכנין אותן נותנין לו כוון שלשים יום
ובסות שנים עשר חדש בשה מועצת זמנדליו ותפליו אבל לא לאשתו ובניו אם היה אומן
נותנין לו שני כלי אומנות מכל מין ומין והוה שקראו חכמים זל סדור ואמרי' פרק המקבל
כדרך שסדרין בערכין כך מסדרין בעל חוב והבי יוחנן גמר גרר גרר מערכין מה ערכין
מסדרין אף הקריש מסדרין עוד אמרי' פרק שום היתומים אחד המקריש נכסיו ואחד המעריך
את עצמו אין לו בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בעצב שצבע לשמן ולא בסנדלין חדשי'
שלחן לשמן וכן הדין נמי בשלישי שהוא בעל החוב ולה כתב הרם הלכות מלוה ולוה
פ"א אין בעל חוב גובה לא מכסות אשתו ובניו של לוה ולא מבגדים צבועים שצבעם לשמש
אף על פי שעדיין לא לבשוה ולא מסנדלין חדשים שלקחם אלא הרי הם שלהם ברא
בבגדי חול אבל בבגדי שבת ומועד גובה אותם בעל חוב ואין צריך לומר אם היה בהם שבעות
וכלי והכסף שהכלל בעל חובו היו לו משלשלין או קרקע וחריעליו שטרו חובות לגוים
ואמר הרי כל נכסי משועבדין לגוים ואם יטלו אותם הישראלים בחובם יאסרוהו אותם
הגוים בחובם והיה בשבי הורו רבותי שאין שומעין לו וכשיבאו גוים ויאסרוהו הרי כל ישראל
ומצוין לפרותו ע"כ תוספת סוף מסכת פאה להאכילן בתוך פיו מאכילין אותו בתוך פיו
שאמרי' מחסורו אשר יחסר אפילו עבר אפילו סוף לרוזא אשה שנאמר אעשרה לו עור

פרק ארבעה וארבעים תב

מעשה באנשי גליל שהיו מעלין לוקן אחד לישראל בשר בצפורי בכל יום. היה מסבב על
הפתחים אין בזקקין לו לכל רבי. אמרו משפחת בית נבלטה הייתה בירושלם והייתה
מתייחסת בבני בני ארונת חיבוס העלו להם חכמי שלש מאות שקלי יחבב ולא רצו להוציאן
חוץ לירושלם. מסכת בבא קמא פרק קמא הניא חרי שהיו לו בתים שדורת וכרמים ואין
מוצא למכור מאכילין אותה מעשר עני עד מחצה חוי בה רבה חיכו דמי אלימא דיוול ארעתא
ודיריה נמי זול בהדיתו אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה ואלא דאיקר ארעתא דכולי עלמא
ולריריה אידי דעיל וכפוק אזווי זילא ארעיה אפילו טובא ליספו ליה והדר אמר לא נצרכא לא
דביומי ניסן וקרא ארעא וביומי תשרי זולא דכולי עלמא נשרי עד ניסן ומזבני והאי הואיל
ואצטריכו ליה זוי השתא עד פלגא ארציה למיזל שפי לא. פרק אלו הן הנשרפין אל ההרים
לא אכל שלא אכל בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גילגולי בית ישראל שלא הלך בקומה
וקופה ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנותו של חבריו ואל אשה נדה לא קרב שלא
נהגה מקופה של צדקה שנאמר צדיק הוא חיה יחיה.

מסכת

פאה בספיא איז פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חטין וקב שעורים קב חצי
כוסמין וקב גרונרות או מנה דבלה חצי לוג יין רביעית שמץ ושאר כל הפירות
אבא שאול אומר כדי שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות. אין פוחתין לעני העובר ממקום
למקום מכר בפנדיון מארבע סאין בסלע ותני רובע אורז כלה תבלין לשר. ירק שלשה קבין
חרובין חצי לוג יין רביעית שמץ עשרה אגוזים חמשה אפרסקים שני רמונים אחרון אחד מנה
טעם ואכלו בשערך ושבעו תן לו כדי שבעו. (כלה תבלין פ' כל שהוא.) ואמר' פרק בכר
מערבין וכן לערוב. וביאור זה שאחר שהתורה האמיתית צותה בענין מעשר עני ואכלן
בשערך ושבעו אם כן כשיעבור העני על הגורן והיה לו לבעל הברית מעשר עני לך ויתן לך
מאלו המינים פחות מאלו השעורים ואם רצה להוסיף מוסף. ואם המעשר עני הוא בביתו
אין חובה עליו לתת לעני דבר קצוב אלא יתן לכל עני בן רב למעט כרצונו. והלכת גם כן
כאבא שאול. ותני אין פוחתין לעניים בשנת מעשר עני מחצי קב חטין וקב שעורים ב' לא
בגורן אבל בתוך ביתו פותח כל שהוא. ובגורן נמי אם היה לו דבר מועט פותח לפניהם והם
מחלקין ביניהם. (פ' גרונרות חס התאנים היבשות.) (והדבלה הם חתרושות והדרוסות)
(ומנה דבלה כלומר לישראל דבלה שהוא כמו קב גרונרות.)

כר

מענינת ביה שפיר תמצא שחשעור הכתן לעני בגורן ממעשרו. והנתן לעני העובר
ממקום למקום שהוא ככר בפנדיון שהכל שעור אחד בכיון אלא שזה בחטים וזה בפת
וביאור זה שהרי ארבעה סאין בסלע וסלע ארבעה דינרין. אם כן סאה דינר. דינר שש מעין
ומעה שני פדיונין אם כן יהיו דינר יב' פדיונים. והיה סאה ב' פדיונים. ובסאה יב'
חצי קב. אם כן חצי קב בפנדיון. וככר לחם אחת שהוא כזה כלומר שיש בו שזה פנדיון
והוא חצי קב הוא שנותנין לעני העובר ממקום למקום. ואל העני המחזר על הגורן גם כן אין
פוחתין לו מחצי קב חטים לפי מה שבארנו פ' יו' והיה זה מזון חצי סעודה. ונותנין לו פרנסת
לינה שהוא פוריא וביסריא תב' פרנסת לינה שמץ וקטניות. מתני' פ' בעל הבית שחיה עובר
ממקום למקום וצריך לישול לקט שכחה ופאה ומעשר עני כשיחזור לביתו ישלם דברי רבי
אליעזר וחכמי אומר' עני היה באותה שעה. כלומר אף על פי שיש לו ממון אינו חייב לשלם
כשיחזור לביתו אלא במדת חסידות. אבל בביתו אסור ליתנות ממנו כדאיתא סוף גרמים.
הוספת מעשר עני אין פורעין היסוד מלח וחוב ואין משלמין היסוד את הגומלין ואין פורין בה
שבוים ואין עושין בו שושיבנות. זהו במעשר עני שהגיע לידו אבל בשלא הגיע האמרינן

פרק ארבעה וארבעים

לעיל המלות העני מפורש עליהם מחלקן. בצדקה פרק בני העיר בני העיר שהלכו לעיר אחרת
ופסקו עליה צדקה כותנין אותה לגביא העיר כדי שלא יחזרו בפסקתם וכשהן חוזרין לבתיהם
תובעים אותה מאותן הגבאים ומביאין אותה עמה ומפרנסין בה עניי עירם, אבל אם יש שם
חבר עיר מנותח שם הצדקה ומפרנסין בה עניי אותה העיר ועניי עולם, (ופי' חבר עיר חכם
המתעסק בצרכי צבור) ואם כן הנה ליה ביד העניים וכו' עניי אותה העיר שפסקו בה, ואם אין
שם חבר עיר לא קראמרי' ומסתב' לפרש חבר עיר אדם כשר ופרוש מעבדות וכמו שפי' הר'
מלכו צדק מסכת דמאי' פ' המקבל עליו להיות חבר, פרוש, ואף על פי שיהיה בעיר יודע
יותר מסכו אלא שזה יותר ישר ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנה' לעניי אותה
העיר, וזה אין בו חלוק משנ' חבר עיר, פרק השותפין שרצו אין פוסקין צדקה על היתומים
אפילו לפדיון שבויים אלא לאחשוביניהו, ופדיון שבויים קרו ליה מצות רבה, והיא כושלת
על כלי ישראל, וכסתב' דהה' לכל דרמיליה כגון מי שנתחייב ממון לגוים אם מחמת הלואה
אם מחמת מס כגון כסף גלגלהא שפורעין בארץ ישמעאל מדי שנה בשנה וכיוצא בהם והעני
ההוא אין עמו כלום ואם לא יפרע ואסתרנהו ויתנחהו בשבי או יכחהו עד שתצא נפשו וימו' תחת
השבט אין לך פדיון שבויים גדול מזה וכל ישראל מצווין לפדותו וכמו שכתב הר"ם ז"ל לעיל,
עוד כתב ז"ל הלכו מתנות עניים פ"ח פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכמותם ואין מצוה
רבה כמו פדיון שבויים שהשכוי הרי הוא בכלל הרעבים והעמאים והערומים ועומד בכפורה
בפשות והמעלים עינו מפרונו הריזה עיבור על לא תאמין את לבבך ולא תקפוץ את ירך ולא
תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך, ובטל מצות עשה פתח הפתח את ירך,
ומצות וחי אחיך עמך, ואהבת לרעך כמוך, והרבת דברים כאלו ע"כ, קופה נגבית בשנים
ומתחלקת בשלשה, בשנים שאין עושין שררה על הצבור בפחות משנים ומתחלקת בשלשה
מפני שהוא כריני ממונות, כלומר שנותן די מחסורו לכל אחד ואחד לשבת, ואכרי' בגמ'
כאי שררותא שמששכנין על הצדקה אפילו ערב שבת והוא דאמי' כלומר עשיר, ופי' קופה
של צדקה הגבאים הנאמנים שמחזרין ומסבבין על העם מערב שבת לערב שבת ולוקחין
מהם דבר קצוב עליהם במעות ואחר כן מחלקין אותם המעות ביום החוץ לעניים למוניות
שבעת הימים, המחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה מפני שגבויו וחלוקי שוה, (ופי'
תמחוי הוא שמעמידין גבאים גם כן) שלוקחין בכל יום ויום ככל הצר וחצר פת ומיני מאכל
ופירות או מעות סמו' שהוא מתגרב לפי שעה ומחלקין את הגבויו לערב בין העניים ונותנין
לכל עני ממנו פרנסת יומו, כתב הר"ם ז"ל מעולם לא ראינו בקהל ישראל שאין להם קופה
של צדקה אבל התמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שלא נהגו בו, והסנהגה הפשוט
היום שיהיו גבאי הקופה מחזרין בכל יום ומחלקין מערב שבת לעיר שבת התמחוי לעניי עולם
קופה לעניי העיר, רשאיין בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותה לכל כרם
שירצו, גבאי צדקה אין רשאיין לפרוש זה מזה מן השוק אבל זה פורש לשער זה לחנו' וגובין
מצא מעות או שפרעו הנושא מעות לא יתנם לכו' אלא לתוך ארנקי שר' צדקה ולכשיגיע
לבייתו יטלם, גבאים שאין להם עניים לחלק פורשין לאחריהם ואין פורשין לעצמן, וכן גבאי
תמחוי מוכרין לאחריהם ואין מוכרין לעצמן, והכל משום חזיתם נקיים וכו', מסכת בבא קמא
פ"ק בתרא, גבאי צדקה לוקחין מן הכספים ומן העבדים ומן התינוקות דבר מועט אבל לא
דבר מרובה, רבינא אקיל' למהחוא איתו בני מחוא כפי וסרבלי' ושרו קמה וקביל מיניהו
אמר לו רבה הוסיפה והתני' לוקחין מהם דבר מועט אבל לא דבר מרובה אמר לו בני לבני
מחוא כדבר מועט דמי, (פי' כפי נזמים) והישא דהחוא פרקא, אין פורשין לא מתבת

פרק ארבעה וארבעים ח נ

המוכסין ולא ממיס של גבאי ואין נוטלין כהם צדקה אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק ואמר' בגמ' מוכסין הוא אמר שמואל דינא המלכותא דינא ומוכסין לה במוכסין שאין לו קצבה אי נמי כמובס העומד מאליו . מקבלין צדקה מבין נח . כתב הר"ם זל הלכות מלכים פרק עשירי ויראה לו שנותנין אותו לעניי ישראל הואיל ותוא כחון מישאראל ומצוה עליהם להחיותו אבל הגוי שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי גוים אין מחשבין בעדקה עם גבאי צדקה שנאמר אך לא יחשבו וכו' כי באמונה הם עושים . וכן אמרו פרק זה בורה אמר רבי יהודה סתם רועה פסול סתם גבאי כשר . ולזה עם הארץ אסור בכך וכדאמר' סוף פרק אלז עוברין בפסח ששה דברי' נאמרו בעם הארץ אין מוסרין לו עדות ואין מקבלין ממנו עדות ואין מגלין לו את הסוד ואין ממנין אותו אפטרופא ער' היתומים ואין ממנין אותו אפטרופא על קופה של צדקה ואין מתלוין עמו בדרך . ופרק כ"ה בארנו שמי שאינו כשר לעדות כל שכן שאינו כשר לרין . כמה יהיה בעיר ויהיה כאנשי העיר שלשים יום לקופה שלשה חדשים לתמחוי ששה חדשים לכסות השעה לקבורה . ועל כל אחת כופין אותו ליתן צדקה לרבים אפוא שלשים יום לתמחוי שלשה חדשים לקופה . שבתחלה יהחייב בחוצאות הקטנות . וכן שאמרו כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר דוקא בשרעתו לקבוע שם דירתו . ואם קנה בית דירה הרי כאנשי העיר מיד . או שחיה לו שם בית . ירושלמי פרק השותפין שרצו אמר רבי יוסה לפומים לחישי הפסח בין לישא בין ליתן . מי שיש לו מזון שתי סעודות אסור ליתן לו מן התמחוי מזון ארבע עשרה סעודות לא ישול מן הקופה . מסכת שקלים פרק מצרפין מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני . כלומר עני שגבו לו כדי להשלם בחסורו והיתירו לו על מה שהוא צריך עכשו חמותר שלו הוא . וכן נמי כתב הר"ם זל . ואם כן כל שכן הוא שמה שגובין לזה העני אין נותנין אותו לזולתו שכבר זכו לו הגבאין משע' גובינא זו היא ששנינו מותר שבוי לאותו שבוי מותר המת ליורשו דאיל לא תיסא הכי אף מותרין יחזרו לנותן שהרי גבדה . אם חכונה בנותנים דוקא אם צריך כל שאינו ועדין יחזור לנותן ואם חכונה לתנבר לו וכבר זכה אין מוציאין מידו וכן כתב הרשב"א אמר אביי מרש הוה עביד מר תריביסי חר לעניי מתא וחד לעניי עולם כיון דשמעה להא דאמר שמואל לרב תהליפא בר אבדימי עביד חר ואחיי איהו נמי עביד חר ומתני . אמר רב אשי אנת אנהוי נמי לא צריכנא כיון דכל דאתי ארעתא דרבי אתי מאי דבעינא עביד ביה . היו שם עניים הרבה ואין בכיס כדי לפרנסם או לכסותם או לפדותם את כולן מקדימין הכהן ללוי וללוי לישראל וגר קודם לעבד משוחרר . ב"א בשחי שוין בחכמה אבל אם היה כהן גדול עם הארץ ומסור תלמיד חכם תלמיד חכם קודם . וכל הגדול בחכמ' קוד' על חברו . ואם יש שם רבהו או אביו ושם תלמידו חכמים גדולים סתם אלא שהם תלמידיו חכמ' ג"כ הם קודמין . רבין ואביו תלמיד חכם אביו קודם וכדאיתא סוף פרק אלז מציאות . פרק כ"א האשה המשיאין את היתומה לא יפחהו לה מחמשים זוז אם יש בכיס מפרנסין אותה לכבודה . ירושלמי אמר רבי יוחי דא אמר אין אומר' לפרנסין ללוות דהו פתר לר' בשיש בכיס אבר' אין בכיס פוחרת רבי חנינא אומר דא אמר שאוסרין לפרנסין ללוות דהו פתר לה בשאין בכיס לזון ער חמשי' אבל יש בכיס מוסף וחלפה כרבי חנינא . פרק בערה שנתפתתה באוישא תליקו שהיא זן האדם את בניו ובנותיו קשנים כתב בל ככסוי לבניו הוא ואשתו ובניו קשנים בניוים מהם . ירושלמי עוקבא אתא לגבי רבי יוחנן אמר לו עוקבא זון בנך אמר לו מנן מריאמ' לו עוקבא רשיעא זון בנך . ירושלמי כס' קדושין פרק קמ' רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יובתן כופין את הבן לזון ארבע האב אמר רבי יוסי בר' בון הלוי הוון כל שמעותתא כריון לי בהרא שמעת' שמופין את הבן לזון את האב . ירושלמי

פרק ארבעה וארבעים

ירושלמי רבי ינאי ורבי יונתן הווי יתבין אתא בר נש ובשך רגלוי דרבי וונתן אמר לו רבי ינאי מה שיבן הוא שלים לך מן יומיו אמר לו חד זמן אתא קביל לי על בריה דיוזוניניה ואמרית ליה זיל צור כנישתא עלייה ובזויתיה אמר לו למה לא כפיתניה אמר לו וכופין אמר לו ועדיין וכו' מכאן לכולי עלמ' שמי שאינו רוצה לזון אביו סוכרין עליי בית הכנסת ומכזין אותו אבל לטרוותו אינו מן הדקין דאין לך כפיח גדולה מזו ובקשיה בכוכסיה דליתן ליה גלמיה הוא כתב הרשבא זל ומסתב שאם הבן אמי שכופין אותו לזונו משלו מדין צדקה וכמו שכופין את האב לזון הבנים הגדולים מדין צדקה וכראיתא פרק נערה שנתפתתה לא אמרנא אלא דלא אמיר אבל אמיר אכפינן ליה בעל כרחו כי הא דרבא כפא ליה לבר אמי ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה כתב הר"ם זל הנותן מזונות לאביו ולאמו חריוה בכלל צדקה וצדקה גדולה הוא שהקרוב קודם מסכת יבמות פרק נושאין מעש' עני המתחלק בתוך הבית כותבין לאשה תחלה ופושטין אותה מאי טעמ' משום כיסופא וכן הענין בדין מסכת שקלים פרק אלו הן המסובים נחנניא חופר שיחין פגע ביה חד ירושלמי אמר לו זכי עמי חדא הגדולה אמר ליה הילך טובי תא קופד וזבן קופד ואכל בשרא ומירג והורג צווח ואמר בוואו וכפדו להרוג נחניא נחום איש גם זו היה מוליך דרוקן לבית חמיו פגע מוכה שחין אחר אמר ליה זכי עמי אמר ליה המתן לי ואהדר אשכחיה דמית וקם לקבליה אמר עיני דלא חמין לך יסתמוין די דלא פשטין לך יתקשעון רגלי דלא רהשו למיתן לך יתברון מטא ליה כולא עוד ירושלמי פרק הזהב אמר ליתן מתנת ובקש לחזור בו מותר לחזור בו ואם אמר לו ברערת גמורה אני אוסר לך אינו יכול לחזור בו הוא דתימא בעשיר אבל בעני נעשה נדר רב ספקיד לשמשה אימת דאמר לך תן מתנה לבר נש אי מסכן הוא הב ליה מיר ואי עתיר הוא אמליך בתיניבות ויתן בצנעה דאמר' מסכת תגיגה פ' מאי אס טוב ואם רע אמרי דבי רבי ינאי זה הנותן פרוטה לעני בפרהסיא רבי ינאי חזיה ליה ליה גברא דיהיב ליה פרוטה לעני בפרהסיא אמר לו טב דלא יהבת ליה מריהבת ליה וכספתיא דבי רבי שילא אמרי זה הנותן פרוטה לאשת בצנעה מאי טעמא דאתו לידי חשדה ויש לכל איש ואיש לתת כמתנא דידן וכענין רבי הקדוש שהיה עשיר כדאמרינן אהורייה דרבי עתיר משבור מלכא ואמרינן בירושלמי מסכת יבמות פרק החולץ דילמא תלרע עשר אחין חוון ומיתון תרקן עשר בלל בניין אתיון בעיין מתייבמי קומי רבי אמר ליה רבי זיל ייבם אמר ליה בחילי זיין אמרין כר' חדא וחדא אנא זיין ירחאי אמ' ומאן זיין ירחא דעיבורא אמר רבי אנא וצלי עליהון ואולין להון בתר תלת שבין אתיון דשעינן תלתין ושירי מניקין אתון וקסון לון קומי דרתא דרבי סלקין ואמרי ליה אית לרע חדא קורייתא דמיינוקיא בעיין משאיל בשלוסך אדיק ר' מן כוותא וחמיתון אמר לון מאי עסקינן אמרי ליה אנן בעיין תתן לון ירחא דעבורא ויהיב להון מסכת מילה אמרו על רבי שרפון שהיה עשיר גדול סימיו לא נתן מתנות רבות לעניים מצאו רבי עקיבא פעם אחת אמר ליה רצונך שאקח לך עיר אחת או שתים מיד עמד רבי שרפון והביא ארבעת אלפים דינרי זהב בשלן רבי עקיבא והלך והלקם לעניים לימים מצאו רבי שרפון אמר ליה עקיבא היכן עיירות שלקחת לי תפסו בידו והוולכו לבית המדרש והביא תינוק ספר תל' וקרא עד שהגיע לפסוק פור נתן לאכזרנים צדקתו עומרת לעד בפסיקתא גדולה צדקה שמוציאת מדינה של גיהנם שנאמר כבר לעמך ישראל יכול כיון שמת אדם אין לו תקנה בצדקת ה' כבר מלמד שזרקן אותו מדינה של גיהנם

פרק שור שנבגד ר' ז' והוא גברא דתקע ליה לחבריה וכו' אמר ליה החווא גברא הואיל ופליגיה דוחא הוא לא בעינן ליה נתיביר לעניי הדר אמר להו

גרסין

פרק ארבעה וארבעים

ח

פ'תבו ניהילי ו'אזיל ואיברי ביה נפשאי אמר ליה רב יוסף כבר זכו ביה עניים ואף על גב דליבא עניי הכא דליבכו ביה אגן יוד עניים אגן דאמר רב יהודה אמר שמואל יתומים אין צריכין פרוסכול ר"ג ובית דינו אביהם של יתומים. ומיהו ההוא התוקע לחברו היא בפרק החובל וכן היא שבויה פרק יש בכור לנחלה. והאי פלגא דזווא הוא דמי עזר ודמי בושת. כתב הר"ף זל פרק המניח את הכר האי דקאמר לארכובה שלש אית דכפרשי דהאי דמי עזר הר"ף זל לבר מדמי בושת ורבנן אחריני אמרי הא דמי הכל הוא ומסייעי ליה. להאי כבירא ממעשה דחנן בישא דלא חייבה אלא פלגא דזווא דתנן התוקע לחברו וכו' ואגן הכי כבירא לן. עוד כתב ז"ל איכא מאן דפשיט מהא דכאן דהיוב מירי לעני באמירה ובעי למחדר ביה מצי למחדר ביה מראמר רב יוסף ואף על גב דליבא עניים הכא דליבכו ביה אגן יוד עניים אגן שמעינן דינא דעניים כדנא דהדיש רמי דבהדיש אי אמר ליה לחבריה מנהר לי בידך תנהר לבלוגי במעמד שלשתן קנה ואי לא לא קנה והם הכי דינא דעניים ומ"ח אמר רב יוסף אף על גב דליבא עניים הכא דליבכו ביה מדינא דמעמד שלשתן אגן יוד עניים אגן. ואגן אכרי ליבא למשמע הכי דבהדיא אמר' בפי' זו צדקה אמא ברבור לחוד מחייב והאי דאצטרך הכא למי' לרב יוסף ואף על גב דליבא עניים הכא אגן יוד עניים אגן דאלמא אי לאו הכי הויר' מצי כהדר ביה לאו משום דדין עניים כדן הדיש רמי אלא משום דההוא פלגא דזווא לאו ברשותיה הוא קאי דהא לא אתא לידיה כדאמר' אמר רב כל ממון שאינו יכיר' להוציאו בדיונין והקדישו אינו קדוש ואקשונן הא יכול להוציאו בדיונין והקדישו קדוש והא אמר רבי יוחנן גזל ולא בתמיאשו העלים שביתא אינם יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ואוקי' להא דרב במקרקעי וכיכול להוציאו בדיונין ברשותיה דמריה קאי ושמ' דבמשל' אפילו ממון שהוא יכול להוציאו בדיונין והקדישו אינו קדוש ומ"ח אמר ליה רב יוסף אגן יוד עניים אגן דלא גרע מדרינא דהדיש כבר זכו ביה עניי' ולא מצי הדר ביה כדאמר' בפי' זו צדקה ואמר רבא וצדקה מחייב עליה לאלתר דהא קיימי עניים. ומיהו דואי אי בעי לשנויי להו מדי דיהיבתי לעניים עז דלא אמשייה ליה גבאי במדי אחרינא דמותיה מצי למיעבד הכי כדאמר' בפי' מסכת ערכין פ"ק אמר רב נחמן אמר רבא בר אבורה אמר רב האומר כלי' זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחרים לא שנא אמר זו ולא שנא אמר עלי ותנו רבנן כ"ל האומר סלע זו לצדקה עז שלא באת לירי הגבאי מותר לשנותה משבאת ליד הגבאי אסור לשנותה אינו והא רבי ינאי יזף ופרע שאני רבי ינאי דניחא ליהו לעני' דכמה דמשתהי' מעשה ומייתי להו. כלומר רבי ינאי גבאי הוה ויזף מעות הצדקה לצרכו ופרע. וכל כמה דמשתהי' בלומר הלית ליה זוזי למפרע מעשה וכופה הצבור לעשות צדקה ואיכא רוחא לעניי ומ"ח נוחא להו. ורבי' חננאל פי' דמראמרי בפי' זו צדקה לא היה יכול לחזור ואף על גב דלא איכא יוד דעניים הוה ליה כאומר חוב זה כשיבא לירי אמתנהו לצדקה ולא נחשבהו סובר שלא בא לעולם לא שהוא לא רצה לחזור מן הצדקה אלא שהיה רוצה ללוותן לפי' שעה ולהחזיר לעניים אחריים דכותיהו תהתיחם. ואמר ליה רב יוסף ידי עניי אגן וזכינו בו במעמד שלשתנו דאמר' פ"ק דערכין האומר סלע זו לצדקה וכו'. וזהו באת ליד הגבאי ולא ויכל לשנותה. ע"כ. פרק שנים אוהזין כתב הר"ף זל ומשלשלי נסידקא אמרינן אף על פי שהוא יכול להוציאו בדיונין והקדישו אינו קדוש ה"ח היכא דכפריה דצדק להוציאו בדיונין אבל היכא דאית ליה פקדון גבי חבריה וכי תבע ליה יהוב ליה ניהיליה במקרקעי דמי דקיימא לן דפקדון ברשותא דמריה הוה והכי נמי איתמר משמיה דגאון ז"ל. ה"ב העשור כתב לרבי' אפרים ז"ל ההוא זווא כשא ליד רב יוסף וקאמר ליה האריך איברי ביה נפשאי כעניא דמניא. וזאמר ליה רב יוסף אף על גב

ודעני

פרק ארבעה וארבעים

דעני את מני אמרת הבו לעניי כבר זכר ביה שאר עניי / ואף על גב דקימא לן כל האומר תנו
כאומר וכו' דמי בלא ב"ד ובלא עדים / משום דמזכה לאדם ידוע / אבל הכא אימא מצוי הדר
בוה קמ"ל רב יוסף דמשנתא דמטא ליריה כמאן דמטא לירי עניי דמי / ורבי האי כתב שער
נר' נכסי צדקה יש להם שלשה עניינים מה שאין ידוע מהם מיוחד לאיש או לאנשים מיוחדים
מתקיים בו הסכר לדעת הנותנם אותו או לדעת הגבאין / ומה שהוא מיוחד לאנשים
מיוחדים הם יכולין למכור או אפשרופא שלחם / זבין כך ובין כך בית דין יכול למכור כל זמן
שאין מצויין הבעלים שאותו דבר מיוחד להם כדאמר רב אשי אתנווי נכיל לא צריכנא / וכן
מי שהוא ראש מתיבתא יכול למכור הקדש של מתיבתא בקל וחומר סאחרים ע"כ / פ"החובל
בסופא החוה ארנקי דצדקה דחאא לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גביה החוה גברא פשע בירח
אתו גבני גבכוה גויביה רב יוסף אל' והא כי תניא כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור
לשמור ולא להלק לעניים אמר ליה עניי דפומבדיתא מיקץ קיץ להו לשמור קרינא ביה /
בלומר מה שעשוי לשמירה ולא מה שעומד להלק / כתב הר"ם ז"ל הלכות מכירה פרק
נב' אם צוה אדם כשהוא שוכי סרע ואמר כל מה שיוצא אילן זה ינתן לעניים או כל שער
הבית זה לעניים וכו' בהן עניי / יש גאונים שחולקין ע"ל דבר זה ואומר' שאין
העניי זוכין אלא בדברים שההדיוט קונה בהן ולפי' לא זכו בדבר שלא בא לעולם
ואין דעתו נוטה לדברים אלו שאין אדם רוצה להקנות והוא מצוה לקיים דבריו בצדקה או
בהקדש כמו שהוא מצוה לקיים הנדר ע"כ / מסכת ערכין פ' נדר צדקה ואין הקדש צדקה סאי
קאמר לא נדר צדקה ולא הקדש צדקה אלא לאו הכי קאמר צדקה הרי הוא כנדר לבדל תאחר
ואינ' כהקדש דאלו הקדש אסור לאשתמושי ביה צדקה שריא לאשתמושי בה / תוספת
האומר תנו מאתים דנירין לבית הכנסת או ספר תורה ונתנו לבית הכנסת שהוא רגיל היה
רגיל בשניהם ינתנו לשניהם / האומר תנו מאתים דנירין לעניים ינתנו לעניי העיר רבי אחא
אומר ינתנו לעניי עולם / מיהו האומר תנו מנה לעניי עירי לספר תורה קאמר וקרו להו עניי
משום דהכל אצל ספר תורה עניי נינהו / ובראיתא פרק חזקת הבתים / עור כתב ה"ב העשור
מראמר רב יוסף אע"ג דליב' עניי הכא אנן יד' עניי אנן משום האי טעמ' הוא דאי הו' עניי
הכא וכו' בהו עניי דהכא כת"ק דאמר ינתנו לעניי אותה העיר / השתא לובא עניי הכא אנן
זכינן בהו לעניי דעלמ' ולא משום טעמ' דרבוותא קמאי דאמרינן דינא דעניי כדינא דהדיוט
דמי' ולא דבעינן במעמד שלשתן דחא קיימ' לן בפין זו צדקה / וה"רם זל פסק כת"ק / והר"ף
זל לא איתו דרבי אחא / נמצא לדבריו הר"ף זל מאן דיחוי מדי לעניי באמירה בלחוד ובעי
למיהדר ביה אי משלשלי נינהו וליתנהו ברשותיה ולא הוי באפיה ב"ד מצוי הדר בוה / ואי
הוה גברא דמחייב ליה קאי באפיה בי דינא ואמר באפיהו ניתבו לעניי לא מצוי הדר בירח
דב"ד יד' עניי נינהו והוה ליה כמעמד שלשתן / וכן הדין במקרקעי אם יוכל להוציא בדינין
ובמשלשלי ואתנהו ברשותיה ואמר להו לעניי כבר זכו ביה עניי ולא מצוי הדר בירח ואע"ג
דלא הוי באפי' כדינא כלומר שאין צריך לומר יד' עניי בזה החקום דחא אמרו' בפין זו צדקה
וצדקה מחייב בה לאלתר דחא קיימי עניי / ועל ההיא דרבי דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים
מסתב' דה' לפקרון דכי תבע ליה לא יחוי ליה ולמלה דלאו ברשותיה נינהו שלא יוכר'
להקדיש / מאי דאמר' מסכת יום טוב פרק ברתא ואלו הן משום מצוה לא מקדישין ולא
מעריכין ולא סחרימין ביום טוב וכ"ש בשבת / אם כן איך נפסקו בשבת וביום טוב צדקה לעניים
ומסתברא דלענין הקדש שמוציא הדבר המוקדש מרשותו ונעשה ברשות גבוה נאסר עליו
גזרה משום מקח וממכר ואע"ג דכצות קא עביד גזרו ביה רבנן ואפילו ביום טוב וכ"ש בשבת

פרק ארבעה וארבעים

תה

דלמא אתי למימ' אי הכי דשרי להקדיש ולאקנויי הקדש לגבוה הכי נמי שרי לאקנויי איניש
 מידי להכריה ואתי לרזי מקח וממכר אבל הפוסק צדקה לעניים אפילו אמר סלע זו לעניים
 לא יצא מרשותו ואינו נאסר בה כהקדש אלא שמותר להשתמש בה ולהחליפה ואין עליו
 אלא לקיים נדרו וכשתנן חלופה יצא ידי חובה על מאי דאסרינן מסכת כתובות שאין
 משתכרין בשל הקדש כתב רב תורת הבית ודוקא בהקדש מוצב או בדק הבית אבל הקדש
 עניים אינו בכלל זה וזה שהקדש שמים מותר ברבית קצוצה דבר תורה דאחך כתוב ולא
 הקדש ותניא פרק הזהב רבית ואונאה להדיש ואין רבית ואונאה להקדש ומעורת של
 הקדש עניים מסתברא שמותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד כמעות של יתום וקרוב
 אני לומר שאין רבית אף להקדש עניים לפי שמעות אלו אין להם בעלים ידועים בשעת
 ההלוואה וגבד לא בשל עצמו הוא מלוה נמצא שאין רבית זה בא מלוה למלוה וכבר אמרו
 לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה שהסמון אינו מתגבר אלא שנעשה עליו
 אפשר ואכל שהוא כענין זה מותר ובלבד שלא יהא בעל הסמון אסור ברבית ובראיתא
 בתוספות מסכת בבא מציעא ויראל שאמר לגוי הליך שכרך ובא והלוה מעותי ברבית אסור
 וגוי שאמר לישראל הליך שכרך ובא והלוה מעותי ברבית מותר אבל אסור מפני מראית
 העין ויראל שנעשה לו לגוי אפשרופוס או כנסר מותר ללוות ממנו ברבית והחפך אסור
 ומכל מקום לא למעשה אני אומר להלוותן ברבית קצוצה אבל קרוב לשכר ורחוק להפסד
 כמעות של יתומין נראה לי שהדבר ברור הוא שמותר עכ' גרסינן פרק הגזול קמ"א תני
 חדא אם פחתו פחתו לו ואם חותירו חותירו לו ותני איך אם פחתו פחתו לו ואם חותירו
 חותירו לאמצע ומוקים רבי יוחנן הא דקתני חותירו לאמצע כרבי יהודה דאמר שנוי אינו
 קונה בשאין מתכין לקנות כמו גבי צבע ששינה כתב ה"ם דקוצו ז' מתוך כך פסקו
 שיכול אדם להלוות מעות בתת למחצית שכרו שיהיה כל האחריות על הלוה פרק נערה
 שנתפתה באושא התקינה המבזבז א יבזבו יותר מחומש ודוקא מחיים שמו יצטרך לבריות
 אבל לאחר מיתת כמה דבעי מסכת ערכין פרק המקדיש מחרים אדם מצאנו ומבקרין
 ומעבדיו ומשפחתיו הכנעניים ומשרה אחריו ואם החרים את כלן אינן מותרין דברו רבי
 אליעזר אמר רבי אלעזר בן עזריה מה אם לגבוה שאין אדם רשאי להתרים את כל נכסיו על
 אחת כמה וכמה שיהא אדם חייב להיות חס על נכסיו ירושלמי מסכת פאה וגמלו חסדים
 חדא דתימא בגופו אבל בממונו יש לה שיעור ריש לקיש בשם רבי יהודה בן חנינא באושא
 נכסו להיות אדם מפרש חומש נכסיו למעות עד היכן רג' בן אינאי ורבי אבא בר כהנא חד
 אמר עד כתי תרומה ותרומת מעשר וחד אמר כבוד את יי מהונך ומראשית כמראשית כל
 תבואתך ומקשי חומש לשנה לחמש שנים אפס כספו ומשני בתחלה לקרן מכאן ואילך
 לשכר והיה אם כן לוח אחד מלג' ושליש ולוח אחר מחמשים עוד כירושלמי גמילות
 חסד גוהז בחיים ובמתים בעניים ובעשירים כממונו ובגופו אבל צדקה בחיים ואינון עניים
 ובממונו ותו לא ירושלמי פרק החובל ונתן לך רחמים ורחמך ורחמך חסידן חורה ויהיה
 בידך כל זמן שאתה רחמן המקום מרחם עליך וכל זמן שאין אתה רחמן אין הקבה מרחם
 עליך

במקדש

אף על גב דכתב רחמנא דנגך ואמרי' ולי' דנגן הקדש אין לחוש עם
 הגובר משום בעלי כסף דוילא בית רגזבר מילתא למרח כרש' בעלים
 אחר שהקדישו הבעלים התביאה ואחר יפרוה ועוד שאין אדם עושה קנוני' להקדש
 ובראיתא מסכת ערכין פרק שום היתומים ועוד שאין לנו בזמן הזה גזבר של הקדש דקיימא
 לה א 35 i לך

פרק ארבעה וארבעים

לן מסכת ע"ז פ"ק. אין מקדישין ואין מחרימין בזמן הזה, ומקמינן לה בדליהנהו בעלימס
דאי איתנהו לא הוה צריך בהמה לעקר וכיוצא בו דהא קמ"ל הקדש שוה פנה שחללו על שוה
פרושה מחולל, ומזה כתב רבי שמואל דרוטרונ שאסור לו לאדם לומר הריני מקדיש או
מניח בהקדש ספר פלוני או סמון פלוני מפני שאסורין על כל העולם, אלא אומר הריני
מתנבך כך וכך לצדקה או לצריכה עבור, וכן כמי כתב ה"ב התרומה, וכתב הרשב"א המקדיש
בזמן הזה אינו מפקיע מידי שעבוד דאינו הקדש הנוף דסתם מקדיש היום לעניים הוא שאינם
מכירים הקדש ברק הבית וכראיתא בסכת נדרים פרק ואלו נדרים מותרין גבי חרמים ומיהו
אם פי' עכשו ואמר לכך נתכוונתי הכל כפי פירושו וכרתנן סתם נדרים להחמיר פירושו להקל
ע"כ, והר"ם ז"ל כתב כפי מסכת שקלים ומה שהוא ראוי שתדע שגבאי צדקה כשרואין מדרך
התקן ובתנאי שיהיה זה בעצת אנשי העיר שצריכין לשנות אלו המתנות הנזכרות פה ויעשו
מהם רצונם כנוף שיוציאו כותר שבוים לעניי או מותר המתים לשכחי והדומה לזה שהרשו
ביום והבהירה זכך נראה מתלמודנו, וכן אמר הירושלמי בזה המקום אין ממחין ביד
הפרנסים בכך, וכל הדברים הללו נוהגין כסדר הזה כשאין שם צורך הכרחי ולא הסכימו
הזקנים ואנשי העיר על הפך זה אבל אם הסכימו עושין כפי הסכמתן ע"כ, פרק נגמר הדין
מותר המתים למתים כותר המת ליורשו, פרק הכקבל הקדיש פרה ואם המתנירה אשבח
מרגלית הביאה לברך אשבח, קיים לן אין לתקדש אלא כקובו ושעתו, אם כן היום אין
גזבר לפי שאין הקדש.

בחבמים

יודע דת ודין, פרק שור שנגח ארבעה וחמשה את יי' אלהיך תירא לרבות
תלמידי חכמים, חכם שמחל על כבודו ככורו מהול אפילו הכי הדור מיהא
בעי למיעבד וכדאיתא פרק האשה ניקנת, אמרין פרק כמה מדליקין אמר רבא דרחמי רבנן
חזו ליה בנין רבנן דמוקיר רבנן הו ליה חתנותא רבנן דדחל רבנן הוא גופא צורבא מרבנן
דאי לא בר הכי הוא משתמען מליה כצורבא מרבנן, השכר היותר מרובה בשלש מדרגת
הללו דדחל דאלו אהבה כבר נתחייב בה משום דכתיב ואהבת לרעך, וככור מפני שיבדח
תקים, אם כן היראה מפני החכם מיתרון נפש טובה הוא, אפיקורוס הוא חכמה תלמידי
חכמים, ביישו בדברים נותן בשתו משלם וכדאיתא בירושלמי ואתו בושת אפי' בדברים
בעלמא הוא וכן כתב הר"ם הלכות תלמוד תורה פ"ו אף על פי שהסבזה את החכמי' אין לו חלק
לעולם הבא אם באו עדים שבוזו אפילו בדברים חייב נדו ומנדין אותו בית דין ברבי' וקנסין
אותו לישראל וזה בכל מקום ונותנין אותה לחכם, והסבזה החכם ברבים אפילו אחר מיתה
מנדין אותו בית דין והם מתירין אותו כשיחזור בתשובה אם היה החכם חי אין מותרין לו עד
שירצה זה שנדוהו בשבילו, תלמיד שנידה לכבודו בידו נדו וכדאיתא פרק אלו מנלחין,
ופירושו שחזו מפני כנגדוהו אפילו שלא בעדים ואחד האיש ואחד האשה, פרק אלו
מנלחין אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לכפשיה במילתא דפסקא ליה, מסכתא
לפרש שזחו בענין שיכול לנדות מעצמו מי שפשוט ומכואר אצלו שחפיקי בו, דאלו בענין
ותובע ונתבע אפילו כל אדם נמי, וכדאמרין פרק חמית את חכר רב נחמן אמר עבד
איניש דינא לכפשיה דכיון דינא קא עביד אמר לא מצינא דאשרי, והלכתא כותיה דקיימא
לן הלכתא כרב נחמן בדיני, פרק אלו מציאות מאי כלי אנפריא אמר רב יהודה בליי' חדשים
שלא שבעת העין ולית בהו סימן נפקא מינה לאהדורי לצורבא מרבנן בטבעיורת עינא אי
שבעת העין, פרק גיר הנשה אמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור ואסיק' אלא רב
הוכי אכל בשרא איבעית אימא וכו', מכאן מוכח ה"ב החופפות שאין הלכה כרב מיקאמר
אלא

פרק ארבעה וארבעים תו

אלא רב חיבי אכיל בשרא ולא קאמר אלא אנן חיבי ניכול בשרא, ומיהו ה"ף כתב וקיימא לן כותהו דרב, ועל מאי דאמר' אי בעית אימא דצדיר וחתים, ואי בעית אימא דאית ליה מימנא בי מוסקי ודמתחך לה אתלת קרנתא כתב בע' העישור ואי אית ביה שביעורת עינא נמי שרידקל שביעות עינא עדיף מסימנא, והא דגרסי' באלו מצואות דוקא צורבה מרבנן אבל איניש דעלמא לא מהימן בטביעות עינא דוקא דקא שרי איסורא לאחריני אבל במילת דשרי לדידיה ולאחריני כיון דלדידיה מהימן מהימן נמי לאחריני ע"כ, וטביעו עינא עדיף מסימנא שהרי סומא מותר באשתו בטביעות עינא דקלא, פר' המזכר את הספינה כל מי שעניו עזרת בתלמודי חכמים בעולם הזה נתמלא חפתו עשן, וכן על כל אדם מוטל להועיל להם וכדאמר' פרק מקום שנהנו והתודם איש רומי גברא רבא הוא ועוד משיל מלאי לכיס של תלמודי חכמי' הוא ראמר רבי יוחנן כל המטיל מלאי לכיס של תלמודי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר בצל החכמה בעל הכסף, וכן מקום שיש שם אדם חשוב תלמיד חכם ממנוה על הצבור אין בני העיר רשאין לעשות תקנות אלא מרעתו רהכי אמר' פרק השותפין שרצו הנהו דאתנו בהדרי דכל רעבוי בימא דלאו רדיה לקרעיה למסכיה אזל חר ועבד ביומא דחבריה וקרעה למסכיה אתא לקמיה רבא איביה איביה רב יימר בר שלמיה לרבא רשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ולשכירות פועלים ולהטעו על קיצתן, ופריקו ה"ם היכא דליכא אדם חשוב אבל איכא אדם חשוב לאו כל כמיניהו דמתנו, (כלומר שאינם רשאין להתנות שלא מרשותו), ומ"מ כל שהסכימו בלן רשאין וכדאיתא בתוספות שם, רשאין בני העיר לומר כל מי שירצה אצל פלוני יהא נתן כך וכך וכל מי שיראה אצל מלכות יהא נתן כך וכך רשאין לעשות קיצתן ורשאין הצמדין והצבעו לומר כל מקח שיבא לעיר נהא כולנו שותפין בו, מכאן נלמד שכל הגאון וכל קצבה שרוצין לעשות אפי' בעלי אומנות במסור רשאין וקיים כל שהסכימו כל בעלי אותה אומנות שבעיר כשכחים וצבעים וכל שכן כל בני העיר פרק שבועת הדיינין אמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא אחבריה וא"ל פריעא הוא לאו כל כמיניה ואי אמר אישתבע לי משתבע ליה ואי צורבא מרבנן הו"ל לא משבעינן ליה, כלומר שאין מטריחין אותו לישבע על שטר שבדיו, וא"ל א מודקקין ליה בלומ' לא לשבועת וגם לא מגבינן ביה בלא שמועה דלא ליסרו רבנן משלחי גלימא דאינישו אלא מחזיקין לפשרה, עוד אמר' החוה צורבא מרבנן דהוי מנגדי ליה ובהרי דנגרו ליה דליה לררעיה חיות דלא עביר בית השחי אמ' מן חבריה הוא דין שבקוח, מכאן שמלבד שותף היה ענין שלנו פה בארץ הצבי רחב הגוף ורחב ידים, סוף פרק אלו מצואות ואם היה אביו תלמיד חכם אביו קודם לרבו, פרק השולח אין פודין את השבויין יותר מכדי דמיחן מפני תקון העולם, (פי' יותר מכדי ממכרין בשוק), ומיהו תלמיד חכם פודין אותו בכל סמוך שפוסקין עליו, וכההוא עורבא דרבי יהושע בן חנינא בההוא ינוקא דאמר מי נתן למשיסה יעקב וכי' וכדאמר פרק הנזקין, וכן כתב ז"ח העזר, וגבי מאי דאמר' בשבי דרב עיליש דשמע עורב ויזכה אומר' עיליש ברה עיליש ברה אמר שמע מינח מהרחיש ניסא קס ערק, וא' דאף על גב דאמר' לא תנחשו או המוחשים בחולדה בעופות ובכוכבים דבשאר עופות קאמ' לא בעורב ויזכה שלוהי דכח, אי נמי צורבא מרבנן שאני, אי נמי שעת הסכנה שאני, אי נמי סימנא בעלמא הוה ליה, ושבי כולהו איתנהו ביה, אי נמי שלא היה בו צד נחש בלל אלא יודע בחכמה מיוחדת לשיחת העופות וקורין לה בלשון ערבי עלם אל שיאר, והיא חכמה מותרת כחכמת שיחת דקלים, וכבר שבחוהו פרק הרבית רב עיליש גברא רבה הו"ל ולא ספי איסורא לאבשי, ורוק מהאי הרשבא מראמר ולא ספי איסורא ולא אמר ולא עביר

פרק ארבעה וארבעים

אומר שם ראון אמור אבק רבית אצל הלוה לא אצל המלוה לפי שאיסור הלוה חדוש הוא
ודי במה שחדשה התורה ואסרה עליו. אם כן רב עילויש לא ספי איסורא כל שכן דלא עבד
לה. כתיב ונשיא בעמך לא תאר שבכלל זה ראש סנהדרי שהיא במעלה העליונה בשררת
התורה. מסכת יומא פרק בראשונה אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי לא דאתי
משבש לוי או משבש יששכר דתיב ובני יששכר יודעי בינה לעתים. אימא נמי יהודה
דכתוב מתוקי אמוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמרי. והחכם אף על פי שיכול למחול על
כבודו כמו מקימה וכינעא בה אינו יכול למחול על כבוד תורתו כלומר אם נתכזה. ולזה
אמרו שיהיה נוקם ונושר כנחש. מסכת יומא פרק בראשונה וכן אינו יכול למחול על
קללתו אלא אם כן בקשו ממנו מחילה לכבוד תורתו. כתב הר"ם זל סוף הלכות תלמוד
תורה תלמיד חכם שבזהו או חיפו אדם בפרהסיא אמור לוי למחול על כבודו ואם מחל בענש
מפני שזה בזיון תורה אלא נוקם הדבר ונושר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו.
ומאי דאמרינן במגלה מימי לא עלתה עמי קללת אדם על משתי כיהא דמר זוטרא חמירא מי
הוה מליק לפורייא אמר שרי ומחיל ליה לכל מאן דמצערן. יש לומר שלא היה מוחל
אלא צער גופו ולא היה מקללו אבל כבוד תורתו לא היה מוחל אלא מנקש ליה בלבית.
וכן העושי מצוה ראויים לכבוד דאמרינן סוף מסכת בכורים וכל בעלי אומנות שבירושלים
עומדין מפניהם. ירושלמי אמר רבי יוסי בר' בון בשם רבי הונא בר חיאיא בראשונה וראיה
מה גדול כחן של עושי מצוה יותר מתלמידי חכמים וקנים שמפני תלמידי חכמים אין בעלי
אומנות עומדין ומפני עושי מצוה עומדין. וכן המזכיר החכם בלשון מגונה. ואמרי' פרק
הנודר מן המכושל הדיא איתתא דאתת לקמי' רבי יהודה בנהדרעא איתקייא בהינא אמר'
ליה שמואל רבך הכי רבך אמר ליה ידעת ביה אמר ליה אין איניש נוצא הוה רבה כריסיה ורב
שיניה אמר ליה לבווי קא אתית תהוי איתתא בשמתא ופקעא כריסיה. וכן רב דאמרי' סוף
ראשית הגז כי מליק איסי בר היגי אשכחיה לרבי יוחנן וכו' אמר ליה מאן ריש סירא בכבר'
אמר ליה אבא אריכא אמר ליה אבא אריכא קרית ליה וכו'. תני רבי יהושע בן לוי אומר
בעשרים וארבעה מקומות מנדין על כבוד הרב ואחד מהם המספר אחר משתן שר' תלמיד
חכמים ולא שרינן ליה עד דחילא עליה שמתא תלתין יומין אע"ג דמפייס ליה ואיל' מפייס
לעולם. בשאל רבי' האי על ארס שהיה חולק על פ' הלכה אחת עם חברו אמר האחד לחברו
גשלת לפני גאון פלוני השיב שכנגדו אותו גאון חשוב לפני ככהמה אמר הרב זל שהייב נדוי
ומלקות וקנס כפי כחו. ע"כ פרק אלו מגלחין אמר רבא מנא לן דקא בעינן דוכתא ומשדרנא
שליחא ומזמנינן לריבא דכתיב וישלח משה לקר' לרתן ולא בירם ומנא לן דזמנינן לדינא
דכתיב ויאמ' משה אל קרח אתה וכל עדתך וכו' לקמיה גברא רבא דכתיב לפני ה' את ולביא
דכתיב אתה והם דקבעין זימנא דכתי' מחר ומנא לן בטר זימנא דכתיב קראו שם פרעה מלך
מצרים שאן העביר המועד זימנא לן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא ואתי ואמר לא מתחזי
כלישנא בישא שנאמר העיני האנשים ההם תנקר ומנא לן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז.
פרק כירה אמר רבא האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עברינא. פרק חלקן אמר רבי
אלעזר כל המתעשר ואין תלמיד חכם נחנה מעשרו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר
אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ואין שריד אלא תלמיד חכם שנאמר ובשרידים אשר י'
קורא בהם. ירושלמי מסכת שקלים רבי חמא בר חנינא ורבי הושעיא דבה הו' מטיילין בלוד
אמר ליה רבי חמא לרבי הושעיא כמה ממון שתעו אבותי כאן אמר ליה רבי הושעיא כמה
בפשות אבדו אבותיך כאן שנאמר וישכח ישראל את עושותיו ויבן היכלות ומי לא הו' בני

יכול כחן על
עמא. הלכה
יגבר ליה

פרק ארבעה וארבעים

תז

אינשא דילפון באוריתא . מסכת מנחות פרק שתי הלחם אמר ריש לקיש תלמיד חכם שסרת
 אין מנדין אותו כפר הסיא שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסחו כלילה . פרק
 כל כתבי אמר רבא תיתי לי דכי אתי צורבא סרבנן קמאי לא מסנינא ראשאי אבי סדיא כמה
 דלא מהפכנא זכותיה ומהפך על דבר אמת שאין רהפית חזכות בדברי שקר מעלה .
 מסכת נדרים פרק קונם . שריליה לצורבא מרבנן למימ' צורבא מרבנן אנא שרו לי הגראי
 ברישא . אמר רבא שהריליה לצורבא מרבנן למימ' לא יהיבנא אכרנא מאי שעמא דכתוב
 מנדא בלו והלך ואמר רב יהודה מנדא זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא והלך זו ארנונא .
 ואמר רבא שריליה לצורבא מרבנן למימ' עברא דנורא אנא לא יהיבנא אכרנא מאי שעמ'
 לאכרויה אריא מיניה קאמר . (ופי' עברא דנורא עבד אשדת דהיינו תורה .) ושרי להוציא
 בלשון שהם שומעין ממנו נורא שלהם . וזה כענין מה שאמר רבי אליעזר לאותו הגמון
 נאמן עלי הדיין וסבור אותך הגמון שעליו הוה אומר ושהאמינו ואמר לו האסתני דימוס
 פטור אתה . ולא השיבו רבי אליעזר לא עליך אני אומר אלא על הקבה שהוא הדיין האסתני
 לפי שההגמון השעה את עצמו . וכן זה מתכוין להקבה וגבאי הסס הם המטעני עצמן . בלשון
 ערבי אל תק הקרקעות קורין לו אכרנא . זו מנת המלך (פרש"ל מגבתי מסים) . ארנונא .
 (עשורי תבואות ובהמות שנה בשנה) . וכן עקר . ובהמה ופסה שלא הגביחו ממנה עישורו
 של מלך נקראת בהמת ארנונא ועסת ארנונא . ושלא כדברי המפרשים שאמרו שותפות
 דגוי . וכן בירושלמי מסכת חלה כתב הרמב"ן ונר' שאין תלמידי חכמים פטורין מעושרי
 תבואתם ולא מכסף גולגלתם אלא כשהמלך משיל על בני העיר ליתן כך וכך במעשרותיה אבל
 אם אמר המלך ליתן כל אחד ואחד כסף גולגלתו אין עמי הארץ פורעין בשביל תלמידי חכמים
 אלא אם רצה המלך למחול להם ימחול וכך שנינו פרק הגזול שבאים עמי הארץ וגובין
 מתלמידי חכמים . וכן במעשר הארץ . וכתב רח"ל כל אלה כגון שיש עליהם דבר קצוב
 במס הגולגלת או בשקסא דארעא או בארנונא ומעריכין על כל אחד ואחד ומתקבעין אותו
 כיניהם אין על תלמידי חכמים לסייעם ולא לתת עמהם כלום ע"כ . ודברים נכוחים הם וכן נמי
 איתא מסכת סנהדרין דרב פפא הוה יתיב בכרנא ובר חמא קביל עליה כרנא דכולהו שניה .
 ורבי הגזיל זל פי' ארנונא תשורה או ארוחא שעושין למלך כשעובר עליהם . והעיר עליו
 תלמידו רב יהוסף הלוי זל שהיה רן שלא נאמרו דברים האלו אלא בתלמיד חכם שהורתו
 אמונתו כלו' שתורתו קבע ועסקו עראי אבל לא במי שעסקו קבע ואין תורתו קבע . ע"כ דבריו
 זל וכן מסכ' ערבי נמי אמרו אמ' רבא שריליה לאיניש לאודועי בפשיה באתרא דלא ידעין ליה
 דכתיב ועבדיך היה ירא את ה' . והגמון אינו מעלה לחכמים שהרי כלב נתן בתו עכסה לעתנא
 בשביל הורתו לחור וכראמרי' מסכת תמורה פרק יש בקרבנות נתת לי גולות מימ' אדם
 שאין לו אלא תורה בלבד . והוא היה קורא ספר ולכד קרית ספר . ואמנם שלמה כבר אמר

שוכה חכמה עם נחלה

והחכמים

אנשי סדות נאות ועל זה אמרו פרק מיצר מברכין ששה דברים הוא נכאי
 לתלמיד חכם אל יצא כשהוא מבושם לשוק ולא יצא יחי' כלילה ואל יצא
 במנעלים המטולאים ואל יספר עם אשה בשוק ואל ישכח בבורה של עמי הארץ ואל יכנס
 באחרונה בבית המדרש ויא' אל יהלך בקומה זקופה ואל יפסע פסיעה גסה . פרק חזקת הבתים
 בעי מיניה רבי יוחנן מ"ב בנאה חלוק של תלמידי חכמים מיצד כל שאין בשרו נראה מתחתיו
 שלית של תלמידי חכמים ביצד כל שחלוקו נראה מתחתו שפח . שלחן של תלמידי חכמים
 ביצד וכו' . פשה מל תלמידי חכמים ביצד כל שאין תחתיו אלא סנדליו בימות החמה וכנעליים

בימות

פרק ארבעה וארבעים

דף

בימות הגשמים ושל עם הארץ דומה לאוצר בלום. ומלבושים אלו חם לבושי ארץ הצבי ו
ומכנה העם היושבים עליה שאינם לובשים בתי שוקים. ולפעמים אינם לובשים אלא חלוק
אחר לבד וחוא רחב ואם היה ה. חלוק מפשתן דק כשל מצרים יראה בשרו תחת החלוק. והם
בעלי אמונה ויושר וכדאמר' פרק אלו מציוא' בהני תלת מילי עברי רבנן דמשנו בויביריהו
במסכתא בפוריא באושפיוא. ואם היו משנים בוולתם יחשב להם למוס גדול שהיו הם
משבחים בזאת המדה רב שבות בפרש כדאיתא פרק הזהב. דאי הוו יחיבי ליה כל חללי עלמא
לא הוו משני ברבריה. גם לצורך יעשו כיוצא כזה דאמר' פרק מצות חליצה החוא יבם
דאתא לקמיה דרבי הייא והשעתו ואמר ליה הלויץ לה ובכך אתה כונסה לבתר דהלויץ לה אמר
ליה השת' מינך אפסלא זיל חלויץ לה חליצה מעליא כי היכי דלישתרי לעלמא. גם שהם
מחורז על המצות מזולתם. וכדאמר' פרק הספקד אמר שמואל נכסים אין להם שמירה
אלא בקרקע אמר רבא וכורה שמואל וכו'. ואי צורבא מרבנן הוא כלומר הספקד מצי למימר
ליה הנפקד אמיא דלמ' בעיזוהי לא ברלחא. וכן הם צנועים מזולתם דאמר' פרק גט פשוט
צורבא מרבנן דאזל לקרושי איתתא נדבר עם הארץ בהרדילמ' מחלפי לה. וקאמר דלא
ארחי למדוק. ומאי דאמר' מסכת יומא פרק קאמר כי מיקלערב מכרוי מאן הוויא ליומא
אינו לא משום אינו דומה מי שיש פת בסלו למי שאין לו פת בסלו כענין שהיו אומרינן אנשו
סכות אל איש עתי שהיו מזמנין אותו לאכל והוא לא יאכל. וכן אוחבים זה את זה מזולתם
וכענין שאמר' פרק במה מרליקין גבי יהודה בן גרים. תלמידי חכמים לא כל שכן. וכך אם
במשא ומתן של תורה ושיח דברים האחד כנגד חברו ואפילו הקטן לגדול אינם מקפידים
וכענין בן הרכינס לרבי עקיבה ואמר ליה עדיין לא הגעת לרועה בקר וחשב לו רבי עקיבא
ואפילו לרועה צאן וגם שמדברים בענוה. וכדאמר' מסכת יבמות פרק האשה גבי יבמה
שנתקדשה ושמואל אמר בעניותנו צריכה גט. פרק איזהו נשך אמר רב יהודה אמר שמואל
תלמידי חכמים מותרין ללות זה מזה ברבית דיעידרבית אסור' ויהיו זה לזה במתנה. ואינם
מחנפים כדאמר' פרק אלו מגלחין דאפילו לגברא רבה דכותך לא חנפי פרק שבעות העדות
שלח ליה רב יוסף לרב נחמן עולא חברנו עם שאתך בתורה ובמצות הוא אמר מאי שלח ליה
לחנופיליה הדר אמר למשכא תגריא ברישא אינמי לשורא דרינו. וכך מה שהוא אסור
משום קדושה לזולתם להם מותר דאמר' פרק בני העיר בתי כנסיות וברי מדרשות אין נוהגין
בהם קלות ראש אין אוכלין בהם ואין שותים בהם ואין נאותין בהם ואין משיילין בהם ואין
נכנסין בהם לא בחמה מפני החמה ולא בגשמים מפני הגשמים אמר רבא חכמי ותלמידיהם
מותרין. תוספת מעשה באחד ששכח כליו לבית הכנסת וכא מעשה לפני חכמים ושיחרר
שאינה רשות עם הארץ. וירושלמי פרק היה קורא בתורה רבי מיאשא ורבי שמואל בר רב
יצחק הוו יתבין ואכלין בחדא מן אלין כנשתא. עוד ירושלמי רבי אמר ספקד לספריא אי אתי
בר נש גביכון כלכלך באוריתא תהוון מקבלין ליה ולחמריה ולמכוני. ומי שהוא חכם ומחנף
הלא גנאי הוא לו מסכת כתובות פרק בתרא אמר אביי האי צורבא מרבנן דרחסו ליה בגי
מאתיה משום דלא מוכח להו כמילי דשמיא. והפך זה המישרם והמוכחים. וכדאמר' מסכת
שבת פרק שואל אמר ליה אביי לרבה כגו' כר רסנו ליה כולחו פוסבדיתאי מאן אחים בתי
ספדיה אמר ליה מסייתא את ורבה בר רב חנן.

בגדר

החכם האדם אינו נקרא תלמיד חכם אלא עם ידיעה גדולה וספורסמת באמתת
חכמת התורה השלימה ובתלמודה. וכדאמר' פרק אלו קשרים איזהו תלמיד
חכם כל ששואלין דבר הלכה ואומרה למאי הלכתא לכנוייה אי במסכתא באתריה אי בכולא
תלמודא

ה ת פרק ארבעה וארבעים

תלמודא בריש מתיבתא / מסכת משקן פרק קסא אמר אביי ש'מ צורבא מרבנן דאיתיה
 במתא כל מילי דמתא עלויה רמיין / פרק האיט מקרש על מנת שאני שונה הלכות הנא
 דתני משנה ספרא וספרי ותוספתא וכולא תלמודא / תלמיד כל ששואלן אותו דבר אחד
 בתלמודו ואומר ואלילו במסכת כלה / חכם כל ששואלן דבר חכמה בכל מקום ואוכרה /
 דכסתברא לפרש שהתלמיד חכם וחייב להשיב על פסק הלכה וזהו דבר הלכה אבל התלמיד
 אינו מחוייב בה אלא שהוא חייב אם שואלן לו אנה מקום מימר 'פלוגית ופלוגית בתלמודך
 או אן פירושה שישויב / ומה שאמר דבר אחד לאו דוקא כמו דבר הלכה או דבר חכמה /
 דבעלי החוספ' כהבו ואפילו במסכת כלה כלומר אפילו לא למר כי אם מסכת כלה והיא סדורה
 בקרי תלמיד / והא דאמרינן אי זהו תלמיד חכם הראוי למנותו פרנס על הצבור כר'
 ששואלן אותו בכל מקום ואפילו במסכת כלה היינו משום דלא רגילי בה אינשי / וכמ' אן
 בה עומק כל כך / פרשי מסכת כלה ובריתא היא כלה בלא ברכה וכו' / ור'תם פ' מסכת כלה
 היינו אותן דרשות שרגילין לדרוש שלשים יום קודם הפסח וכדאמרינן בעלמ' יומא דכלה
 כלומר של דרשה / ובספ' האורה הביא רש"י זל אי זהו תלמיד חכם זה הרואה טרפה לעצמו /
 פ' אי זהו תלמיד חכם שיועד לתרץ טעמי משנה ומשניות הסותרין זו את זו היינו תלמיד חכם
 ירושלמי משנה שקורעין על החכמים כך קורעין על תלמידי חכמים / אי זהו תלמיד חכם חוקה
 אמר כל שישנה הלכות ועד תורה אמר ליה רבי יוסף הרא דתימר בראשונה אבל עכשיו אפילו
 הלכות רבי אבהו בשם רבי יהונן אכר כל שהוא מבטל עסקיו מפני משנתו / הני כר'
 ששואלן אותו והוא משיב / אמר רבי אבא שהוא יודע לבאר משנתו ואנן אפילו רבנן לא
 חכמין מבארה מתניתין / וכמצא בתשובות אמר רב משה אי זהו תלמיד חכם שאין מועד
 בפניו כל ששואלן אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר ואלילו במסכת כלה / זלוח הוא
 שאמרו פרק היו בודקין / מי בתחבולות הנשה לך מ' חכה במיאתה מוצא מלחמה שר'
 תורה במי שיש בידו חבילות חבילות של משנה קרי רב יוסף אנשייה ורב תבואת בכח שור
 יזן בעובדא דרבי מאיר ורבי נתן על רשבג' מי ראוי לכלל גבורות יי' מי שיכול להשמיע כר'
 תהלתו / וכדאיתא סוף מסכת הוריות והבקיאות אינו מצוי בכל עת ובכל זמן וכדאמר פרק
 ארבע מיתות אמר רבי אלעזר בר' צדוק מעשה בכרת כהן שזנתה והקיפורה חבילי זמורות
 ושרפה אמר לו בפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי / אמר רב יוסף בית דין שר'
 צדוקי היה / ופרשי'כותיים היו שאין להם גזרה שוה אלא קרא כמסמ' / מסכת הוריות
 ברישא ראוי להוראה גמיר וסביר משמע / פרק אלו קשריב אמר רבי יהונן אי זהו תלמיד
 חכם שממנין אותו פרנס על הצבור זה ששואלן אותו דבר הלכה בכל מקום ואמרה אפילו
 במסכת כלה / ואמר רבי יהונן אי זהו תלמיד חכם שבני עירו מעוין לעשות לו מלאכה זה
 שמכוח עסקו ועוסק בחפצי שמים למאי נפקא מינה למשרח ליה ברתיה / אלה שמות
 בתנחומא כי העושה יהיה חכם / חכם המתעסק בצרכי צבור משתכה תלמודו / פרק תרואה
 אמר רבי יצחק אן מעמידין פרנס על הצבור אלא כרעת צבור שנאמר ראו קרא יי' בשם
 בעל אלבן ארויכו / זן כשייבה בישיבה של מעלה אומרי לוי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו
 בידו / וכדאיתא פרק השותפין שרצו / שהזונה בה שהיה התלמוד שגור בפיו וכמעשה דר'
 היא דאמר ליה למלאך המת אתרה ליעד דאהרר תלמודא וכדאיתא במתובות ואין לפרש
 שישפשא אם עבר שום עברה בשום דבר שלא קיימו דמאי דתוהו / אלא שיהיה שגור
 בפיו ולחנצל מן הבושה וכדאמר' בירושלמי שהוא תלמודא דאסקרה אליהו לישיבה שר'
 בעלה הוא דאיכא מרבנן דהו אפיהון נמיבין וסביהון אפיהון גבוהין אמר ליה איכף דאפיהון
 גבוהין /

חכם / הילוקין
 בצרכי צבור
 אפיהון גבוהין

צדוקי שיהיה
 בלמודו שר'
 בפיו

פרק ארבעה וארבעים

גביהוין שתלמודם שגור בפיהם. וכן רבי חייא דאמר ליה אליהו להחזיק מרבנן בכלהו
אסתכל לבר מגו הרקיה דרבי חייא וכדאמרינן פרק השוכר את הפועלים.

כמצא

שאין ספק שהחכם הנזכר בתורה ובתלמודא הוא הבקי בתורה בהלכותיה
בדרכיה ונתיבותיה וכל ידיעה זולת זה הוא פרפרת. ומה שאמרו לו כל שרוב

חכמתו ממנו הוא בידיעת התורה ועקריה וסודותיה ולה נראה שאמרו על משה רבי עץ אב
בתורה אב בחכמה אב בנביאים מסכת מגלה. ומה שנאמר על שלמה ויחכם מכל האדם

כבר אמרו ולא ממשה. ר"ל מכל האדם שבדורו. אבל שבח משה רבי מכל האדם אשר על
פני הארמה. כלום שאין אפשרות בארמה שימצא כמוהו וזה אינו תלוי אלא בדור ולא בחלק

מהלקי העולם. ואין להקשות ממה שכתוב הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה
לפניך ואחריך לא יקום כמוך. שהרי מיני החכמה רבים וחכמת משה רבי עץ עקרה באלהות

כי שלית היה לאל ית' בינו ובין ישראל להודיעם מצותיו וחקתיו ותורותיו. ומיתרון הדביקות
לא היה יכול להשקוף כל כך במפורסמות ועצת יתרו אליו עת' יוכיח. אבל חכמת שלמה עץ

עקרה להעמיד חקי האלהים על תלם ולהיות מלך במשפט ואמת ולהנחילו העם ביושר ולהנהיג
באמר מזה הלשון על יוסף הצדיק. אין נבון וחכם כמוך. וכן רק עם חכם ונבון הגוי הגדול

הזה. אף על פי שחכמתו גם במושכלות עד שעשו ול' ספרו קדש קדשים. אבל על משה
רבי עץ לא קם נביא מושך עצמו וחכמה וגבורה עמו. והרמב"ם זל כתב שאין כדריגת שלמה

כמדרגת ישעיה. וכבר ידעת מה בין נביא ומדבר ברוח הקדש. גם ידעת שלא הגיע ולא יגיע
נביא לנבואת ארון הנביאים אדננו משה עץ ונכחו שביארנו בפתחת הספר. אם כן על סנת

שאינו חכם דמקדש וכיוצא בהם אינו אלא על חכמת התורה האמתית. והראיה על זה עוד
דאמר' פרק האישי מקדש על' מנת שאנו שונה מהלכות קאמר ואי אמר ליה הנארה אנא עד

דתאני משנה ספרא וספרי ותוספתא וכולא תלמודא. הנה השונה והתנא לא הניחו שום
דבר מידיעת התלמוד המקודש ואפילו הכי אמר אחר כן על' מנת שאנו חכם אין אומר חכמי

יבנה אלא כל ששואלין דבר חכמה בכל מקום ואומרת. וזה דבר חכמת מעקרי התורה קאמר
בחכמת רבי עקיבא ולא מצינו לו פרסים בחכמה אלא בשל תורה. וזו מדרגת תורת גבוהה

שמי שחגע לזו הגיע למח שקדם לו ולזה הוא בראש וכדאיתא פרק לולב הגזול שומע כעונה
בעו מיניה מ' חייא ברבי אבא שמע ולא ענה מהו אמר ליה חכימיא וספרייא דרשיא ורשי

עמא אמרין שמע ולא ענת יצא. וכן שמואל כשרצה להודיע עצמו מבר' אצל רבי יוחנן
בארץ ישראל דאמר' פרק גיד הנשת כולהו שני כרב הוה כתב ליה רבי יוחנן לקדם רבינו

שבבבל כי נח נפשיה דרב כתב לשמואל קדם חברנו שבבבל אמר ליה ל' ידע ליה מידו
דרביה אנא כתב ושדר ליה עיבורא דשיתין שנין אמר השתא אמר חושבנא בעלמא הוה

דידע הדר שדר ליה תליסר גמלי טריפתא. (פי' טעונים ספקו טריפתא) אמר אית לירב בבבל
איקום אויל אחזיה. ולזה תמצא בתלמוד שאותם שהיו חכמים בחכמה זולת חכמת התורה

לא היו נקראים לא רב ולא רבי אלא בשםם לחוד ואין זה שתאמר גדול מרבן שמו. כמו
טודוס הרופא דפרק עד כמה. וכמו בנימין אסיא דפרק רבי אליעזר דמילה וכמו בר נתן

אסיא דפרק מקום שנהגו. וכיוצא בהם. אבל אותם שעקר חכמתם בתורה ויותר החכמות
להם פרפרת נקראים בשם רבי כענין ר' בחכמת הכוכבים. וכן רבי אליעזר הגדול בפרקו

וכענין הרפואות לרבי פנחס בן ואיר ולרבי חנינה. רבי פנחס בהכל שוחטין מימי לא שאני
אדם על מנת פירח לבנה וחי. ורבי חנינה פרק הוציאו לו את הכף ומאי שנא רבי חנינה

משום דבין ברפואות. ושמואל הוה רבי מצטער למסכתא ברבי דהשוכר את הפועלים

פרק ארבעה וארבעים

ח ט

לא מפני חיפואות ולא מפני האצטגניכות אלא מפני תורתו. וחתורתה היא שעריכה ויוםם
הלילה ולכל הפחות לקבוע עתים. אבל זולתה שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה או
שעה שהוא נפכה לבית המים. והוה שכתוב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כלומר
זאת ולא זולתה שזולתה בזולתכם גם כן נמצאת. והאמת שכל מה שישמצאון בשבע חכמות
הנמצא בידנו היום קצת מהם ימצא ממינם בחכמת התלמוד חלק יודע ממנו שהם ע"ה היו
בקיאים בכלם והכל כלול בדבריהם ז"ל. וכבר הזכרנו הרבה מזה בספר שושנת המלך.

מסכת יומא פרק בא לו כהן גדול. רבי יוחנן רמי כתוב ועשית לך ארון עץ וכתוב ועשו ארון
עצי שטים מיכאן לתלמידי חכמים שבני עירם מצווין לעשות להם מלאכתן. מבית ומחיצת
הצפנו אמר רבא כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם אמר אביי ואיתמא רבא
בר עולא נקרא תועבה שנאמר אף כי נתעב ונאלת אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי
יוחנן מאי דכתיב למה זה מחיר ביד כסיל אוי להם לתלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהם
דאית שמים. מכריו רבי ינאי הבל על דלית ליה דירתא ותרעא לדירתיה עבדי. אמר להו
רבא לרבנן כמשתא בעינא מיניכו לא תירתו תרתי גיהנם.

ג

הוצרכו החכמים להכיר תוספת מעלה שיש להו על זה וכראמרי בירושלמי פרק
האומר התקבל גשר כד הוה בעי למקשייה על דרבי יוסי הוה אסר אנן עלובייא
מקשייה אל דרבי יוסי שכשם שבין קדשי הקדשים לבין חולי חולין כך בין דרבינו לדורו שר

רבי יוסי. פרק ערבי פסחים מ"ט שיודע בחברו שגדול ממנו אפילו בדבר אחד שצריך
לנהוג בו כבוד שנאמר כל קבל די רוח נפואה ומנרע וסוכלתנו. וכן אם הוא גדול מצד
אבותיו. וכענין רבי אלעזר בן עזריה כשמיכהו בראש שאמר רבי עקיבא אשרי אדם
שזכרו אבותיו.

והם

ז"ל לא היו מבטלים הלמוד לא מפני עושר עושי ולא מפני עוני וכענין שחזכרו פרק
אמר להם הסמונה הלל מחייב את העניים רבי אליעזר בן חרסום העשירי יוסף

הרשעים כתב הר"ם זל רקוצי מצות ק"ט גדולי החכמים היו עניים כגון רבי יהושע בן חנניה
במסכת ברכות שאמר לו ר"ז מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה. וכן רבי אלעזר במסכת

תענית מגלגל עצמו בצער גדול שלא לקבל צדקה. ואמר רבי רב לרב כהנא פשוט נכלתא
בשוקא ולא תימא כהנא אנא גברא רבה אנא. וכן אמרו עשה שבתיך חול ואל תצטרך
לבריות. וכן רבי אלעזר בן חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא שירדעין לשער כמה שיפין יש בים

הווי עניים וכדאיתא מסכת הוריות פרק בתרא. וכן רבי עקיבא בתחלתו. ורבי חנינא בן
דוסא פרק חסדי דשבכתא אמרה לרבייתהו מכרי ידענא דמרי לית לה. ומיהו אביו עשיר

היה שהרי היה מושיב חכמי ישראל במשות זזה. וכדאיתא מסכת יבמות פרק קמא וכן רבי
יהושע בן קרחא דלא סיים מסאני וכדאיתא פרק שואל אדם. פרק האשה ניקבת רב כהנא

הוה מוזבין דקולי תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר ליה אויל אקשוי בפשאי סליק וק"ט נפול
מאנירא לארעא אתא אליהו קבליה אמר ליה אשרחתן ארבע מאה פרסי אמר ליה מאי גריס
לי לאו עניותא יתב ליה שייפא דדיכרי. (פ' תיבה). ורב כהנא שפיר הוה וכדאיתא פרק חזקת

הבתים. פרק עשרה יוחסין והצנועין שבכהנים מבליעין אותו בנעימת אחיהם הכהנים.
ירושלמי חר יוסי אמר לרבי פנחס בן חמא תא נסמור לך השם אמר ליה לא יכלנא דאנא

אכיל מעשר. ואמר רב מאן דרגיל בשם לא יכיל מיכל מברנש כלום. ומיהו הלימוד הוה
יותר נמצא מתוך קופה של בשר ופת בסל. וכדאמרינן רבי יצחק נפתח פתא ממכני
באששות אלו הלכות המאוששות רפדוני בתפוחים שרוחן יפה בתפוחים. כי חולת אהבה

הינדע בתכר ענין
ליסין אפי' בדבר
אל ליצר אכילין
אז' למהו בן כבוד

האין יתב אבס
לא אכילת חובל
בבגדים פנים

פרק ארבעה וארבעים

אני אמר רבי יצחק לשעבר בשהיתה הפרוטה מצויה חיה נפש אדם מתאורה לשמוע דבר הלכה ודבר אגדה. פרק חלק רבי יהודה אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו הכתוב אומר כי דבר יי בזה. ואינם נוטלים שכר על הלימוד וכמו שאמרו מה אני בחנם אף אתם בחנם. ומיהו שירות פורתא שרי וכדאמר פרק כיצד הרגל אמר ליה מתניתין היא אמר ליה הי מתניתין אמר ליה למה תשמשי לוי שקל סודריה פרס ליה. אמר ליה הא מתני' אם נהנית משלמת מה שנהנית. (פ' פרס פשט). ורש' גרים כרד' (פ' קפל).

ואינם

זו' רוצים להשתמש בכתר תורה וכמעשה דרבי טרפון פרק קינס וכן פרק בכי העיר ריש לקיש הוה אויל באורחא מטא עורקמא דמיא אהיא ההוא גברא ארכייה אכתפיה וקא מעבר ליה אמר ליה קרית קרינא תנית חנינא ארבע סדרי אמר ליה פסלה לך ארבע סדרי וארכבת בר לקינא אכתפך שרי בר לקינא למיא. וכן פרק השותפין שרצו. רבי פתח אוצרו בשני בעורת אמר יכנסו בעלי מקרא ובעלי משנה ובעלי הלמוד ועמי הארץ אל יכנסו דחק יונתן בן עמרם ונכנס אמר ליה רבי פרנסני אמר ליה קרית אמר ליה לאו שנית לא לא במה אפרנסך אמר ליה פרנסיני ככלב וכעורב פרנסו בתר דנפק יתיב רבי וקא מצטער אמר אוי לוי שנתתי פתי לעם הארץ אמר לפניו רבי שמעון ברבי שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות בכבוד תורה בדקו ומצאו כדבריו אמר רבי יכנסו הכל רבי לשעמיה דאמר רבי אין פורענות בא לעולם אלא בשבול עמי הארץ.

ירושלמי פרק מי שמתו מעשה בר' ור' יהושע שהיו מהלכין בדרך והיו מסלקין לצדי הדרכים וראו פפוס בן יהודה משתקע ובה כנגדם אמר מי הוא זה שמראה עצמו באצבע אמר ליה פפוס שכל מעשיו לשום שמים אמר ליה ולא כן תני כל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחידיו עושה אמר ליה ולא כן תני כל דבר שהוא של צער תבא עליו ברכה אמר רבי זיורא ובלבד שלא יבוי אחריו. ובגמרא פרק מרובה ההולכים הם רבי ורבי חייא והמפסג הוא יהודה בן בקוסא. ירושלמי פרק מצות חליצה בני סימוניא אתון לגבי רבי אסרי ליה אנן בענן תתן לך וזר בר בש דרוש דין חזן סופר מתניין ועבד לך כל צרכי והב לך לוי בר מסי עשו לוי בימה גדולה והושיבוהו עליה אתון שאלין ליה גדמת במה היא חולצה ולא אנבינון רקה דם ולא אנבינון אסרי דילמא לית הוא מרי אולפן נשאר ליה שאלין דאגדהא אתון שאלין ליה מהו הדין דכתוב אבל אנדי לך את הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת ולא אנבינון אתון לגבי ר' אמרי ליה הדי פייובסה דפייסותך אמר להון חייכון בר בש דכותי יהיבית לכון שלה איתיתי ושאל ליה רקה דם אל' אם יש בר עחצוהי דיוק כשר גרם כמה חולץ אל' בשניה אל' מהו הדין דכתי' אבל אנדי לך אל' ער שלא נחתם גזר דין רשום משנתת אמת. אל' ולמה לא אנבינתון אל' עשו לי בימה גדולה והושיבוני עליה וטפח רוחי עלי קרי עלי ואם נבלת בהתנשא מי גרם לך להחנבל בדברי תורה על שנסאר עצמך בהם. (פ' גיבתון מענה והיא מלה ערבי). והכינמי אמר' סוף פרק אלו עוברין בפסח והיה ביום ההוא לא יתה אור יקרות וקפאון. רבי יוחנן אמר אלו בני אדם שיקרין הן בעולם הזה וכפיון לעולם הבא. כלומר עליונים למטה ותחתונים למעלה וכדאיתא התם גם מדרכי החמה שהשועה לא יתבייש לומר מעיית ושיחזור בו. מסכת זבחים פרק דם חסאת דרש רבא מותר לכבש מעל בשבת אמר ליה רב פפא לרבא והא אמ' רבי חייא כר אש ומנן סגיאון הוה קאימנ' קמי' דרב ושכחיה ליה מסאני במיא שכשון אין כיבוס לא חזר אוקי רבא אימוראה עליה וררש דברים שאמרת' לפניכם טעות הן כדרי שכשון מותר כיבוס אסור. וכן אם נסתפק להם דבר לא יתביישו לשאול ואפילו יתה קטן ממנו אלא שיועד שעמו הקבלה וכדאמרין

פרק ארבעה וארבעים

תי

וכדאמרינן פרק עד כמה בסיפא רבי יחודה ורבי יוסי איסתפקא להו מילתא בטהרות שדור
 זוגא מרבנן לגבי בניו של רבי חנינא בן אנשינוס אמרו ליה וילו אמרו ליה ליעיני ביה גס
 שהוראתם יהיו בטעם וכדאמר' פרק המפלת המפלת דמות נחש הורה רבי חנינא בן אחי רבי
 יהושע אמו שמא ליה הלך רבי יוסי הגלילי וסיפר דברים לפני ר' שלח לוי לרבי יהוש' הנחיש
 בן אחיך ובא בהליכתו יצתה כלת רבי חנינא לקראתו אמרה לו רבי המפלת דמות נחש מהו
 אמר לה שהורה אמר' ליה והלא המותי אמרה לי משמך שמא מאו זה טעם הואיל וגלגל עיני
 עגול כשל אדם מתוך דבריה נוכר רבי יהוש' שלח לו לר' מפי הורה חנינא אמר אביי ש'מ
 צורבא מרבנן כי מורה מילתא נים' בה טעם' רכי מדכרו ליה מדכר' גם חסם שבא לעיר יבקר
 את שהוא בעיר וכדאשכחן מסכת חגיגה פ'ק רבי ורבי חייא הוון קבא אולין באורחא כשו האך
 מתא אמרי איכא צורבא מרבנן הכא דכויל לקבל אנפיה אמרה להו החויא סבתא איכא צורבא
 מרבנן הכא ומאור עינים הוא אמר ליה רבי חייא לרבי תיב אנת לא תזלול' בנשיאחד אנא
 אעול ואקבל אפיה אנפיה על בהדיה וכן פרק בכנות כותים רב פפא אקילע לחאיך וכו' ואותם
 שהיו חכמים לא היו רוצים שיקראום רבי ואמרי' בירושלמי להונא הוון קרו ליה רב הונא אמר
 ליה תורת חברות אין ביה אמתן קרון לירבי' ובגרמין הפך זה ובכתיבת טעם' פר' כיצד צולין
 בסופו רב הונא בריה דרב נתן אקילע לבי רב נחמן בר יצחק אמרו ליה מה שמך אמר להו
 רב הונא ניתב מר אפוריא יתיב יהבו ליה כסא קבליה בחדר וימנא ושתוי בתרי זמני ולא אהדר
 אפיה אמרו ליה מאי טעם' קרית לך רב הונא אל' בעל השם אני' וכן בשלהי פרק מצירת
 האשה דרב חינא אקפד כששלח לו רב ענן הונא חברין' בעובדא דהחיא אתהא דקא בעיית
 עישו' ניכסי ופסק רבא והלכת' ממקרקעי ולא מטלטלי בין למזונות בין לכתובה וכן לפרנסה
 כתב הר"ם הלכו' אישות פרק כ' עישור זה שהוא לפרנסה אינו מתנאי כתובה לפיכך אפילו
 בתקנת אחרוני' אינה נושלת אלא מן הקרק' וכן כתב הר"ף זל והאידיא בולחו גבו ממטלטלי
 בין כתובה בין מזוני אבל לפרנסה לא גבי אלא ממקרקעי' ופי' האידיא שכנה הרב בתקנת
 האחרונים שתקנו דמטלטלי ושתעברו לבעל חוב' והר"ף הביא בש' השבועה אשר לו
 ועיקר תקנה זו נקבעה שנת אלף למנין שטרות בימי הגאונים האחרונים ואמרו אמרו ליה
 לרב פפא מה שמך אמר ליה רב פפא אמרו ליה הוא כתיב יהלך זר ולא פד אמרו אם אין זר
 פד' ירושלמי בר נש דתני חדא מכלא והוא אזיל לאתר ואינין מוקרין ליה בנין תרתי צריך
 מימר לון חדא מכלא אנא חכם' כל שכן למי שאינו חכם ועושה עצמו חכם ונוטל שם בלא
 מעשה שלא עשה כלום והוא כמאמר האומר המתחכם בלא חכמה כחמור הרחי' סובב סובב
 ואינו זו ממקומו' עוד שעובר לאו דמן קבלה ואל תהי חכם בעיניך' וכמדומה שמפרסמן
 אותו כמו החנפים' דאמרי' סוף יומא מפרסמן את החנפים מפני חלול השם שנאמר וכשוב
 צדיק מצוקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו' פרש' החנפים הם הרשעים שמראים עצמם
 כצדיקים אם יש מכיר במעשיהם מצות הפרסם מפני חלול השם שבני אדם למדו ממעשיהם
 שסוברים שהם צדיקים'

אנשי בית חכמי
 לא היו רוצים
 שיקראום רבי

וגם

אמנה שהם עלה עם התורה אותם המלאכה וזהו מצות הבן על האב ללמדו
 תורה ואומנות' פרק האשה נקנת ירושלמי מסכת פאה ובחרת בחיים זו אומנות
 עוד בירושלמי עדה קדושה רבי יומי בן המשולם ורבי שמעון בן סמאי בהגדת קהלת ראה
 חיים עם האשה אשר אהבת רבי בשם עדה קדושה אמר קנה לך דברי אומנות עם דברי תורה
 מאי טעם' דכתוב ראה חיים וכו' ולכת קורין אותה עדה קדושה שמשלשין את היום שלישי
 לתפלה שלישי לתורה שלישי למלאכה' אר' יעקב בתורה בימות התורה ובמלאכה בימות הקיץ
 לו ב 36 ii ואמרו'

ישנן כפרה
 ביהוב התורה
 ובמלאכה ביהוב
 הקיץ:

פרק ארבעה וארבעים

ואמר' פרק אין עומדין מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתם מתברכת/ מיהו צריך שחורה תהיה קבע וכדאמר' מסכת יומא ודברת בס עשה אותם קבע/ בהם זל עובדי אדמה כמו אבא חלקיה דפרקא דחמיו דהיה רפיק/ וכן מאותם שהיו נביאים שהיו חורשים כענין אלישע בן שפט בהם זל מודדיים וכדאמר' מסכת בבא מציעא פרק המקביל אמר ליה רב יהודה לרב אדא משוחאה לא תולול במשחתא כל פורתא ופורתא חזי לכורכסא רישקא/

בהם זל שבחים וכדאמר' פרק אלו טריפורג העיד רבי נתן בר שלמיא ריש שבתי דצפורי לפני רבי על שני מעין היצאן מן הכהמה כאחת טריפה וכנגדן בעוף כשרה/ בהם זל נחתומין וכדאמר' פרק יש נוחלין גבי הכותב כל נכסיו לאשתו ויצא עליו שטר חוב אמר רבי יהודה הנחתום מעשה ואירעה דבר בבית אחותי כלה ואמרו חכמים תיקיע כתובהה ותעמוד ערל מתנתה ונמצאת קרחת מכאן ומכאן/ וכן הלכה/ בהם זל רוכלים וכמעשה דרב עובדיה ורב יאשיה דשרו להו לאקבועי דלא כהלכת/ פרק השותפין שרצו/ בהם זל סוחרים וכדאיתא בההוא פרקא ברב דימי מנהרדעא דאיתו גרוגרות בספינת/ פרק ואלו מגלחין רבי שמעון בן לקיש הוה מנשר פרוסא/ ה"ם זל כתב בפתחת פי המשנה לסדר זרעים יש מהם שיוחס אותם למלאכה כדי לפרסם שמו כגון נחום הבלר/ ורבי שמעון השזורי ולא הביא זל רבי ישמעאל השזורי הנזכר במשנה שנתפרסם שמו במנהג/ ושוריה פתילה והוא כפילת החוט לשנים מגזרת פתלתול/ לא הטויה שהוא מעשה נשים/ כאמרם זל אין חכמה לאשה אלא בפלך/ ובלשון ערבי קורין לחוט כפול ספתול/ ואל הטויה עויאל/ וכן הענין אצל החכמים דאמר' פרק הסוצא תפלין הסוצא תכלת בשוק לשובגו פסולה חושין כשרה מאי שנא לשונות דפסולה דאמר' ארעתא גדלימא צבעינחו חושין כמי ליכר אדעתא דגלמא שרינחו בשזורין פרק בא לו כחן גדול וקיעץ פתילים פתיל שנים פתילים שנים הרי כאן ארבעה/ וקודם ראיתי זה לרב זל הייתי סבור שהיה שמו שזורי על שם עירו שצוינו חיוס נודע שם ושמע ער הוי"ב שזור/ וכן רבי ישמעאל/ ורבי מאיר הוה לבלר/ דאמר ליה רבי ישמעל בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני וכדאיתא ריש פרק היה נוטל את המנחה/ פרק הנודר מן המבושל רבי יהודה כר אויל לבי מדרשא שקיל גולפא אכתפיה אמר גדולה מלאכה שמכבדת בעליה/ רבי שמעון שקיל צנא אכתפיה אמר גדולה מלאכה שמכבדת בעליה ושניהם עשירים היו/

בהם

זל אושכפיים דאמר' פרק ערבי פסחים שלשה הקבה מכריז עליהם בעצמו על רווק הדר בכרך ואינו חושא/ ועל עני המחזיר אבידה/ ועל עשיר המעשה פירותיו בעצמה/ הני תנא קמי' דרבא ורב ספרא צהבו פניו דרבא אמר ליה לאו בגון את אלא כגון רב חנניא ורב הושעיא דאושכפי נינהו ויתבי בשוקא רבי וזנרת ומסימין לחי ממני אינהו אסתכלי בהו ואינהו לא מדלן עניייהו וכי מאומין מאומין הכי בחייתון דרבנן קדישי ארעא/ בהם זל קדרים ירושלמי פרק השוכר את האומנין רבי נחמיה הורה קדר מסר קדרתי לחד בר גש ותפרן וארים גולתיה/ בהם זל כוכסים/ ירושלמי סוף מסכת בבא קמא אבא הושעיה איש טיריא הוה קצר (פי' כוכס)/

מסכת

משקין פרק קמא כסו' אמיתגורא/ פרק תפלת השחר מכותלי ביתך גופר שפחמי אתה/ ועל ביתו של רבי יהושע הוא שנאמר רח/ (ופרשי עושה פחמין ויא' נפח)/ וכן באותו פרק שמעון הפקולי (פרשי כוכר סלוקין צמר)/ ודאמר' פרק כל היד אין בודקין לא בער אדום ולא בער שחור בפשתן אלא בפקולין או בצמר נקודין/ פרק הדר/ רבי יהודה הסבך (פי' גדיל סבכה)/ בהם זל בסמים רבי יהודה הבסם דפרק אלו טריפות/ בהם זל רופאים ומאותם שזכרנו למעלה/ ואמר' פרק החובל הנא רבי רבי ישמעאל

פרק ארבעה וארבעים

תיא

ישמעאל ורפא ירפא מכהן שנתנה רשות לרפואת רפואת. כתב חכ התוספת ואת כן ירפא
 לחודיה שמעיקן לה. ויל רהוה אמינא חם בחבלה שבירי אדם אבל חולי הבא בידי שמים
 כשמרפאהו הראה בסותר גזרת מלך קמל דשרי, ואסר' מסכת יומא פרק בתר' חולה מאכילין
 אותו על פי בקיאות פירוש המהירין בכלאכת הרפואה, והדינן הם כך, חולה אומר צריך
 ורפוא אומר אינו צריך שומעין לחולה. רפוא שהוא בקי אומר צריך וחולה אומר אינו צריך
 שומעין לרפוא, חולה ורפוא אחד אומר אינו צריך ושני רופאים אחרים אומר' צריך מאכילין
 אותו על פיהם, חולה אומר צריך אפילו מאה רופאי' אומרי' אינו צריך מאכילין אותו על פי
 עצמו, נחלקו הרופאים קצתם אומרין צריך וקצתם אומר אינו צריך שומעין לרובן ואם הם
 שוה בשוה בחכמה ובמניין כתב על זה הר"ם ור"ל בפי' המשנה כפי סברתנו מאכילין אותו כי
 העקר אצלנו ספק נפשות להקל, ומה ששומעין לחולה דלב יודע מרת נפשו, וחולה שאין
 בו סכנה דאסרי' אומר לגוי ועושה, דוק לגוי אבל לא לעבדו ולא לעבד חברו שנאמר
 ויפיש בן אסחך הגר, ואמרי' ביבמות זה עבד ערל וגר תושב, והרמב"ן כתב שלא יאמר
 הרופא מה לי בעצך הוה שמה אטעה ובמצאתי הורג נפשות בשוגג לפי' נתנה לו תורה רשות
 לרפואת, והקשו' התוספת הנ"ל רפוא אומן שרפא ברשות ב"ד והוק' הר"י זה גילה עונש עונש
 שוגג יש בדבר, ויל' הרי הרופא כדיון מצוה לרובן ואם טעה בלא הודיע' אין עליו עונש כלל
 כדאמרי' שמה יאמר הדיון מה לי בעצך הוה חל ועמכם כדבר המשפט אין לריון לא מה שעניו
 רואות ואע"פ אם טעה ונודע לב"ד שטעה משלם מביתו על הדרכים הידועים בו ואע"ג דחתם
 אם הן ברשות כה' פטור אף כאן מדיני אדם פטור הוא מן התשלומן אבל לא מדיני שמים עד
 שישלם הנזק ויגלה על המיתה הואיל ונודעת שטעה והזק או המית' בידים, וכן אמרו בהר"ם
 דבבא קמא גבי פטורין מדיני אדם וחייבין מדיני שמים רפוא אומן שרפא ברשות ב"ד והזק
 פטור מדיני אדם ודינו מסו' לשמים ומ"ל בלא הודיע' אינו חייב כלום כמו שהדיון פטור לגמרי
 בין מדיני אדם בין מעונש שמים והוא שיתחר כמו שראוי שיתחר בדיני נפשו ולא יזיק בפשועה
 כלל, ומסת' דהא דאסרי' נהנה תורה רשות לרפוא לרפואת לומר שאינו אסור משום חשש
 חשגה, אינמי שלא יאמרו הקב"ה מוחץ והוא רפוא שאין דרכן של בני אדם ברפואות
 אלא שנהגו כענין שכתבו גם בחליו לא דרש את יי' כי אם ברופאים, אבל האי השו"ת רשות
 דמצוה הוא שמצוה לרפואת וככלל פקוח נפש הוא כדחתן מאכילין אותו על פי בקיאות, והנ"ל
 מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש"ז כל מיני מתיקא ספני שהדיבש ופל מינן מתיקא מאיתן
 את העינים וכל אלו על פי בקי מאכילין אותו שאם היית' אויבת' צמיחתא בבולמוס שלו
 וואכיליהו דבש הרי אלו חורגין אותו, ותתן נפיה חושש כפיו מטילין לו סם בשבת, וכן
 רבינא דשיף לברתיה בנוהיקי דערלה משום אשתא צמיחתא, וכן ככל מתרפאין חוץ מעצו
 אשה כלין בררבים של מלאכת הרפואות עושין אותן ואי אפשר לדעת אותם אלא ע"פ
 אותה החכמה, וכן עין שמרדה מותר לכהלה בשבת ומלאכת הכהלים משערי הקלירין של
 הרפואות היא והואיל ומחליקן שבת ברפואות ש"מ בכלל פקוח נפש הם ופקוח נפש מצוה רבה
 הוא הוריו בחכמה זו משובח והנשאל כגונה והשול שופך דמים וכו' המתניאש ואינו עושה
 יש"מ כל רפוא שיודע בחכמה ובמלאכה זו חייב הוא לרפא ואם מעצו עשה הרי זה שופך דמים
 עוד האריך בזה הרמב"ן ויל' בס' תורת האדם, ופי' שמה שאסרו טוב שברופאים לנהגם לגנות
 דרכן של רופאים בפשיעות חדושות שלהם לא שיתיה חשש אסור בדבר כדרך שאסרו שם
 טוב שבטבחם שותפו של עמלק הא' כחג משורה מל שכן שחוסף ומת לעצמו שאוסרותו
 עוקרות ליטשים ולא למד ממעשיהם, וכן כתב זל שם ולענין שמה הרפואה נרא' לו שמתת
 לישול

ע"ע ע"כ שברפואת
 עינים

פרק חמשה וארבעים

ליטול מהם ש כר בשלה ושורח אבל שכר הליכוד אכר דאברת גופו הוא ורחמנ' אמ' והשבות לו . עוד הביא על ערך סם ביותר מראי . שאין לו אלא כדרי דמיהן מהחיה דמעבורת דמצי אמר ליה משט ה אני כך . אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה חייב לתן שחכמתו מכר לו ואין לה דמים . ריש פרק שני דייני גזירות אמר רבי אבהו בא וראה כמה סמיות עיניהם של מקבלי שוחד אדם חש בעיניו בותן ממון הרב' לרופא ספק מתרפא ספק אין מתרפא והם נוטלי' שוה פרוטה ומסמין עיניהם שנאמר כי השוחד עור וכו' .

מסתברא

שבקיאות זאת החכמה היא בדיעת ספרי הגוים שהם אתנו היום כספרי אבוקרט וגליכוס וזולתם ואף על פי שיש עמנו הרבה מענייני הרפואה בחכמת התלמוד כמו בפרק שמונה שרצים ופרק מי שאחזו קורדיקוס . ופרק אין בין כווד הנאה . ובכמה מקומות שדברו בכחלים והקילורים ובסגולות העקרים ובסגולות הקמיעין אבל מיוחד להם ז' בזה אינו כמצא אתנו והוצרכנו לאותם חספרי' מפני שהם מסורים אותם חכמה תחלה בנתוח אברי האדם ומתכותנם ובמזניהם והסכות והמקרים והחללים וההוראות והרפואות הכל' בסדר נכון מהם תצא חכמה טפוארה . וכוח חזוקי הרם זל בענין הראייה פרק ז' מקדוש החדש . ואין ספק שהכל היה עמנו ובזמן גלותנו אברה חכמת חכמינו ומצאו הגוים ספרינו והעתיקים על שפם במעש שנוי שעשו בהם . אבל ס' חכמים לחדר רופאים לחדר וכדאמרי' פרק המפלת מעשה באשה אחת שהייתה מפלת כמין קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא שאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים אמרו להם אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין קליפות אדומות .

לשאלת הדין
ענינו
והשקלים
שלמים

סוף

דבר התורה עקר שהיא רפואת הנפש והגוף הנפש כענין תורת יי' ח'מים' משיבת נפש וכו' בזה בגוף כענין שדרשו פ' כיצד מעברין חש בכל גופו ועסוק בתור' שנאמר ולכל בשרו מרפא . יי' חפץ למען צרקה יגדיל תורה ויאדיר . ואם לסדר תורה הרבה נוהגין לך שכר הרבה לעולם שכולו טוב ולעולם שכלו ארוך .

פרק החמשה וארבעים

לבאר

תאר העשייה בתקן הפירות מחייב דיניהם . ונאמר האיש שהוא ראוי להפריש המתנות כבר קדם וזכר המתנות . וכשהוא בא לתקן פירותיו צריך הוא שיעשה בזה הסדר . וכבר ידוע שמה שיתקן הם אם פירות של רואי אם של דמאי . ולכל אחד מהם עשתה המשנה בבא באפיה נפשה וכדאיתא מסכת דמאי פ' ה . ואקדים של דמאי ואף על פי שכבר נזכר כדיל' לסדר הענין ועוד אם שיהיה בנחתו' עם הארץ שיעשרך וזכרון חלה אכל בזה המקום אין לנו בה צורך .

הדושה

לתקן פירות של דמאי שהם פירו' עם הארץ או ממי שאינו נאמן על המעשרות נוטל מאותם הפירות כדי תרומת מעשר שהוא אחד ממאה שבו . ואומר אחד ממאה שיש כאן הריזה בצד זה מעשר וש' מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו . ואחר כך אומר ומעשר שני בצפונה או בדרומו ואחר כך יאמר והיה מחולל על המעות המיוחדות לחלל עליהם . והכל מבואר במה שקדם . ואין צריך לברך עליו . ושאר תנאיו נזכרים גם כן .

הדושה

לתקן פירות שבלים ולהוציא תרומות ומעשרות צריך לברך תחלה כדין כר' המצות

פרק ארבעה וארבעים

ח י ב

המצות , ותאר העשייה מפורש במשנה רתנ' הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחר נוטל אחד משלשים ושלשה ושלש ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין והשאר תרומה לכל , מן החולין שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו , זה שעשיתי מעשר עשו תרומת מעשר עליו , ומעשר שני בצפוניו או בדרומו ומחולל על המעות , זהו לשון המשנה מסכת דמאי פה , ופ' אותה הרי זה הלכו תרומה פ' כך הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחר מפריש אחר מל'ג ושלש ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן הרי זה בצד זה שהפירשתי והרי הוא חולין והשאר מזה שהפירשתי הוא תרומה על הכל והמעשר שראוי להיות למאה חולין אלו הרי הוא בצד זה שהפירשתי וה השאר ויתר על התרומה ממה שהפירשתי הרי הוא תרומת מעשר על הכל , עוד בא הראב"ד ועשרת פי' לפירושו , ואמר אחד מל'ג ושלש (פי' שהם ג' סאין) ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן , (פי' בין הכל והוא סאה) , (הרי זה בצד זה שהפירשתי) (פי' שהם השני הוא תרומה על הכל והמעשר הראוי להיות למאה חולין אלו הרי הוא בצד זה שהפירשתי) (פי' הוא הכרי הגדול) , וזה הנשאר ויתר על התרומה ממה שהפירשתי הרי הוא תרומת מעשר על הכל ע"כ , הרי שהפירש והוציא בפועל התרומות ובכח המעשרות והניחם שם , ופ' חולין הכא טבל ,

ומתנ' לא זכרה לוי ואע"ג דפשיטא בלוי קא משתעי דהא ישראל אינו יכול להפריש תרומת מעשר ממעשר ראשון דהא ממון לוי הוא , כך כתב בעל הפי' אבל אכן קימ' לן פרק כל הגט שיש לזרשות וכמו שזכרנו פרק כ"ד , ואמרו זה בצד זה חולין ולא קאמר זה בצד זה מעשר לפי שאסור להקדים מעשר לתרומה , ואל שנת מעשר עני אינו כן אלא קורא שם ומיחד מקום ומפרישו וכמו שקדם , תוספת מסכת סוטה סוף פ"ג מעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מפרישין ומקצתן אין מפרישין הואיל לתרומה גדולה בעון מיתה ותרומת מעשר בעון שבר יהא אדם קורא שם לתרומת ותרומת מעשר וכו' ונתן לכהן ומעשר שני מחולל על המעות והשאר מעשר ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה , זאת התוספתא לא משתעי אלא

בדמאי

ג

אביא הנה מה שכתב על זה שחזר קודש מהר אליעזר זצ"ל בהלכותיו ובלשונו גם
 אם היא רוצה להפריש בבת אחת ברבר שיקח הן לחם הן פירות הן כר' דבר שנמרו מלאכתן יכרך תחלה אקבו להפריש תרומה ומעשרו ולא יסוח בבתים ויחוש להפריש אחר מל'ג ושלש שבצד צפון או דרום כי לתרומה גדולה כמי בעיא ראשית שיהיו שורייך כבכין כרבנן דפליגי עליה רבבי שמעון פרק ראשית הגז , ויאמר שנים מהם מאותו שיעור בצפונה לתרומה גדולה ותחלק השלש סמוך לשנים הוא טבל , וזהו גדול מעש ויתר להפריש עשרה במהוה למעשר לכך יאמר אותו חלק שלישי הסמוך לשני' והיתרון שבו היות אחד ממאה בכשאר יצטרף עם החולין שאצלו עד שיהיו תשעה כמוהו בצמצום , והוא והתשעה יהיו מעשר ראשון על הכל , ואחר יאמר אותו שמנתי ראשון שהוא סמוך לשני' יהיה תרומת מעשר עליהם ואחר יאמר מה שיעלה למעשר שני סמוך לתשעה שר' מעשר ראשון לצפוניו או לדרומו אם רוצה יהא מעשר שני ואותו מעשר שני מחולל על פרוטה אחת שכבר ייחד במקום אחד , ועתה באותו המקום שסיים יפריש התרומה גדולה הרי ממאה , והמעשר והמעשר שני יאכל כי המעשר ראשון מותר לזרים , והמעשר שני כבר חללו על פרוטה והפרוטה וילכנה לים המלח , ואם שנת מעשר עני יפרישו במקו' מעשר שני , כבר הקדמתי ולא מני בחטא אחת כמי שכל התרומות שמפרישין שמאות צריך ליתן לכהן כריכס אחד כחמשים ולא מני בחטא אחת ואף על גב דאמר שכואל דבר תורה השר

אחת

זו תרומה
 מעשר בשן
 חיה

פרק ששה וארבעים

אחת פושרת מִסְמַכְהוּ רַבֵּן אֶקְרָא • וְחַיִּיב לִיתֵן בְּשׁוּמְאָה כְּמוֹ בְּטַהֲרָהּ וְהוּא יַעֲשֶׂה מִמֶּנָּה
 מִה שִׁירְצָה אִם שָׁמֵן וְדִלֵק כּוֹ אֵת הַנֵּר וְאִם חֲשִׁים יִסִּיק בּוֹ אֵת הַתְּנוּרָה וְכִדְאִיתָא פֶּרֶק כָּל שַׁעָה •
 אֲבָא שְׂאוּל גַּבְלֵי שֶׁל רַבִּי הוּוּה וְהוּה מִחֲמַם הַתְּנוּרָה לְאִפּוֹת בּוֹ אֵרֵת הַפֶּרֶת בְּהִטֵּן שֶׁל תְּרוּמָה
 שֶׁנִּשְׁמָטָה • וְשֵׁם פִּירְתָם וְלִ כְּחֲשִׁים לִכְהֻנִּים שֶׁהָיוּ לְוֹמְרִים בְּבֵית רַבִּי • וְאִם פֶּת יִתְנַנּוּ
 לְכַלְבוֹ אוֹ לְבַהֲמָתוֹ • עַכְּ • הָאִמְנַם לְפִי מַה שֶׁכָּהֵן הָרֵם וְלִ הַלְכוּת תְּרוּמָה פֶּגַע בְּעֵינֵי תְּרוּמָה
 גְּדוּלָה שְׁבוּמָן הַזֶּה יִשְׁלוּ לְהַפְרִישׁ כָּל שֶׁהוּא אֶפִּילוֹ לְכַתְּחִלָּה וְכִדְכַתְּיִבְנָא •
אם כֵּן עֲכָשׁוּ אֵין לִנּוּ צוֹרֵךְ לְמִי שִׁירְצָה לְהַפְרִישׁ עַל דֶּרֶךְ זֶה כְּלוּמַר מִלֵּךְ וְשִׁלִּישׁ אֵלָא
 שְׁבִאֲחָד מִמָּאָה סְגִי • וְעוֹד חֲטָה כְּלוּמַר כָּל שֶׁהוּא • וְשִׁיאֲמַר כְּסֹדֵר הַנּוֹכַח
 בְּמִשְׁנָה • וְכִכְר וְזִכְרֻנָּה • וּבִשְׁבַת מַעֲשֶׂר עֲנִי אֹמֵר וּמַעֲשֶׂר עֲנִי בְּצַפּוֹנוֹ אוֹ בְּדְרוּמוֹ וּמְסַלְקָן
 וְנִתְּנוּ לְעֵנִיִּים •

פרק ששה וארבעים

לבאר חֲלָקֵי הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשֵׂרוֹת • הָבָא לְתַקַּן טְבִילוֹ וְהוּא הָאִישׁ שֶׁהוּא בָקִי וְיֹודֵעַ
 סֹדֵר הַשְּׁנַיִם וְחִשְׁבוּנָם כְּלוּמַר שִׁירְדַע בְּאִמְתַּעַת שְׁנַת חֲשִׁמִּישִׁירָה עַד שְׁמִתּוֹךְ
 כֵּךְ יִדַע אִם הוּא בִשְׁנַת מַעֲשֶׂר שְׁנִי אוֹ בִשְׁנַת מַעֲשֶׂר עֲנִי וְהוּא־בְעַל־נֶפֶשׁ וְאִינוּ הוֹלֵךְ אַחַר
 הַמִּקְלָיִם אֵלָא עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּרְאָה הוּוּה אוֹרַח הַתְּנַאִים וְהָאִמּוֹרָאִים כְּעֵינֵי הַנִּרְאָה בְּמַעֲשֶׂה
 דְרָגָה וְחֻקִּים • וְכַעֲנֵן מִשְׁנַת מִסְכַּת דְּמַאי הַלּוֹקֵחַ יוֹן מִבֵּין הַכּוֹתוּיִים • שְׁבַבֵּל אֵלוֹ הַמִּקְוֹטוֹרֵת
 יִרְאֶה מִחַם שֶׁהַתְּרוּמָה גְּדוּלָה חָיו סְפָרִישֵׁן אַחַר סַחֲמִישִׁים לֹא שֶׁהָיוּ מִסְתַּפְקִים בְּחֲטָה כְּשִׁמוּאֵל
 דַּעַל הָיִיתָ דְּמַסְכַּת דְּמַאי אֵין לְוֹמַר שֶׁהַתְּרוּמָה הֵייתָה חֲטָה אַחַת וּמִשּׁוֹם הַכִּי קִתְּנֵי עֲשֶׂרָה מַעֲשֶׂר
 רֵאשׁוֹן רֵאלוֹ הוּוּה הַתְּרוּמָה שְׁנַיִם לֹא הִיָּה מַעֲשֶׂר עֲשֶׂרָה • דְּחָא עֲשֶׂרָה לְאוֹ דוּקָא כְּתַשְׁרַעַן
 מַעֲשֶׂר שְׁנִי • וְעוֹד רַבְפִּי קִתְּנֵי שְׁנִי לְוֹגֵן •
לוח בִּשְׁנַת אֶבֶר לְהִירְדַע בְּמַעֲשֶׂר שְׁנִי וְשְׁנַת גְּוִירְדַע בְּמַעֲשֶׂר עֲנִי גַם מִתְּנַאִיִּה זֶה הַבַּעַל
 נֶפֶשׁ לְתַת מַעֲשֶׂר רֵאשׁוֹן בּוֹמֵן הוּוּה לְלוּי אוֹ לְלוּיָהּ אוֹ לְכַהֵן אוֹ לְכַהֲנֵת • וְיִשׁ
 לְנֹו רֵאִיָּה שֶׁחֲמַנּוֹת רֵאִיו לְתַתָּם לְבַעֲלֵיהֶם דְּאִסְרִי פֶּרֶק כָּל הַנֶּשֶׁה הַמְלוּהָ מַעוֹת לְכַהֵן וְכוֹ וְכוֹ וְכִכְר
 וְזִכְרֻנָּה • וְכֵן יִתֵּן מַעֲשֶׂר שְׁנִי לְעֵנִיִּים אִם יִרְבִּנוּ לָבוֹ • יְרוּשְׁלַמִּי פֶּגַע מַח עֲשֶׂה קְרָא שֶׁבֶם
 לְמַעֲשֶׂר שְׁנִי וּפְרָאוּ וְנִתְּנוּ לְעֵנִיִּים •

סוד הַתְּקוּן הוּוּה כֵּךְ הָרִי שְׁעַמְנוֹ דֶּרֶךְ מִשָּׁל מֵאָה סְאִין חֲטָה וְתַחִיָּה כָּל סֹאָרָה בְּרַח
 שְׁשִׁים קִבִּים קִשְׁנִים • וְכָל קֵב מִחַם בֵּן שְׁשִׁים כּוֹ תוֹר • אִם כֵּן יוֹצִיא לְתְרוּמָה
 גְּדוּלָה ב' סְאִין וְיִתְּנֵם לְכַהֵן • נִשְׁאָרוּ בִירְצָה סְאִין • חוּזֵר וּמוֹצִיא מִחֲנַשְׂאָר הוֹרָה מַעֲשֶׂר
 רֵאשׁוֹן וְיִתִּיחַ ט' סְאִין וְמֶחֱ קִבִּין • אִם יִתְּנָהוּ לְלוּי אוֹ לְכַהֵן אוֹ לְעֵנִיִּים הֵם הַמַּח יוֹצִיאֻוּ מֵאוֹתוֹ
 מַעֲשֶׂר תְּרוּמָתוֹ • וְיִתִּיחַ נְחָ קִבִּין וְמֶחֱ כּוֹ תוֹר • נִשְׁאָר בִּיד בַּעַל הַבַּיִת פֶּגַע סְאִין וִיב' קִבִּין •
 וְבִיד הַלּוּי נִשְׁאָר ח' סְאִין וְמֶשׁ קִבִּין וִיב' כּוֹ תוֹר • הָרִי שֶׁהִסְכִּים מִה שֶׁנִּשְׁאָר בִּיד הַלּוּי מִן
 הַמַּעֲשֶׂר רֵאשׁוֹן לְמַה שֶׁהִגִּיעַ לִיד הַעֲנִי מַמַּעֲשֶׂר עֲנִי שׁוֹה בְּשׁוּה • נִשְׁאָרוּ בִּיד בַּעַל הַכּוֹרֵת
 פְּטוּר וּמוֹתֵר עֵשׂ סְאִין וְכָבֵן קִבִּין וְמֶחֱ כּוֹ תוֹר • וְכִכְר הוֹצִיאֵ כ' סְאִין וְלוֹ קִבִּין וִיב' כּוֹ תוֹר •
 לְפִי שֶׁתְּרוּמַת מַעֲשֶׂר הוֹצִיאֻוּ מִי שֶׁלְקַח הַמַּעֲשֶׂר רֵאשׁוֹן • נִמְצָאָת אֹמֵר שְׁבַעֵל הַתְּבוּאָה
 הוֹצִיא חֲמִישִׁית לְפָרְעוֹן הַחֲקִים וְעוֹד כְּחֶלֶק אֶחָד מִמֵּאֲתַים בְּקִירוֹב וְאַרְבַּע הִירוֹת יִהְיוּ לוֹ •
 וּמַעֲתָה אֵין עֲלָיו חֶק וּמִשְׁפָּט מִצַּד דִּין תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת כָּלָל •

פרק ששהוארבעים

ח"ג

הדרושה

ללכת בדרכי המקילים יעשה כך. והוא שיוציא לתרומה גדולה חטרה אחת כשמואל. אחר כך יקרא שם למעשר ראשון ויוציאו באמיררה ובכח לכד אם ירצה. כיצד ייחר אחד ממאה שבו ויאמר אחד ממאה ממה שיש כאן הרי זה מעשר ראשון ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר יהיה תרומת מעשר עליו ואחר כך יפריש אותו החלק שעשהו תרומת מעשר ויתנהו לכהן אם הוא מצוי. והמעשר ראשון יש לו רשות שיביאנהו אצלו וישאכלהו אם ירצה. מסכת יומא פ"ק לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרשים לא תרומה גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחברו עליו הראיה. אחר כך אם אינו בקי בסדר השנים יקרא שם למעשר שני ויעיין לו מקום לצפון או לדרום. ויאמר ובכד פלוני יהיה מעשר שני אם זאת השנה היא שנת מעשר שני וזאת מחולל על פרוטה מכסף שיש עליו צורה שהוא אצלי במקום פלוני מיוחד לזה. ואם ייצרף יאכלנו כמו מעשר ראשון אחר שחללו כהלכה. וישליך הפרוטה לים המלח על דרך שכבר בארנו. וזמן צריך לו להוציא שלישיית המעשר הזה. ואם יודע שהוא שנת מעשר עני ויוציאהו כלו על כרחו ויתכנו לעניים.

ענה

מפני שהוא ספק אצלו אם הוא בשנת מעשר שני או בשנת מעשר עני יש לו להוציא שלישייתו בכל עת ובכל זמן. וכבר עשינו הדמיון למאה סאין. אם כן על כרחו צריך לו להפריש מזה חטה אחת לתרומה גדולה. ומאה אחת לתרומת מעשר. וז' סאין ויה' קבין בעד שלישי המעשר שני שהוא בספק אם בשנת מעשר עני הוא. הרי ד' סאין ויה' קבין וחטה אחת כלומר כל שהוא. ומה שהוציא בעד שלישי מעשר שני ג' סאין ויה' קבין שהוא שלישי מעשר עני שהוא ט' סאין וכו' קבין ולא הוציא ב' סאין נו' קבין כד בה תור שהוא מעשר פ"ח יב'. לפי הכראה שראוי להעריך זה המעשר שני והעני לצט' כלא לא יצא מעשר ראשון סמוך. וכן הוא בענין הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת שאומר נוטל אחד מלג' ושלישי. וזה נעריך אל מאה שהרי ג' פעמים לג' ושלישי הוא מאה. ותרומת מעשר באה לעולם אחר הוצאת מעשר ראשון ולא היה העריך אל מאה אם נחשב כמפורש. אם כן נחשב כאלו הוא בתוכו ונעריך אל הכל. הרי שעל כרחו צריך להפריש בכל עת ומכל דבר אחר שאינו נודע אצלו סדר השנים בכיון חלק אחד. מן כ"ה בהעדרה לא בצמצום.

האמנם

אם נודע אצלו סדר השני הן בשנת מעשר שני אינו מוציא חטה אחת וחלק אחד ממאה. וכל מעשר עני בשלמותו ומוציאו ונותנו לעניים בעל כרחו אם הם נמצאים. ומה שמוציא היודע בשתי שנים ממעשר עני שזה למח שמוציא הבלתי יודע בשש השנים בין שני ועני הספק. לפי שהיודע מוציא בכל שנה משתי השנים ט' סאין וכו' קבין שהוא עשירית תשעים ותשעה סאין על דרך שבארנו. כפול אותם ויהיה י"ט סאין ומח קבין. והבלתי יודע מוציא בכל שנה משש השנים ג' י"ח. הכה אותם בששה ויהיו י"ט ס' ח. והסתמיד דעת החכמים נוטה הימנו. ושיהיה אדם כלי אפילו במילי דעלמא אינו ראוי כל שכן לגבי מצוה וכדאמרינן בירושלמי פרק כשם שהמים. איש תם וישר אמר רבי תחליפא בר קריאי שהיה וותרן אמר ליה רבי זעורא ומאן דליתיה וותרן לית הוא כשר אלא שהוא מותר על קללתו. ובגמרא פרק השותפין שרצו איוב ותרין בממונו הורה. וכן מה שאמרו מאי חרות י' מעונם אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר בר' שמעון אמר ליה הק"בא לישראל בני לוו עלי והאמינו. ביואני פורע. וכן עד שלישי מצות משלו כמאן ואלך משל חק"ב ומוציא בזה.

פרק שבעה וארבעים

המעשה למסחר הן בשנת מעש' שני או בשנת מעשר עני מאה סאין תרום גדולה ב' סאין, נשאר צ"ח, אחר כן מוציא מעשר ראשון ט' סאין ונח' קבין, בשאריו פ"ח יב', תרומת מעשר נח' קבין ומח' כו' תור, מעשר שני ח' סאין מט' קבין יב' כותור, וכזה בשנת מעשר עני, הרי שהוציא כמו החומש.

צורת

המעשה אל המקל ושאינו יודע סדר השנים, תרומה גדולה חטה אחת, מעשר ראשון לא כלום, תרומת מעשר סאה אחת, שנת מעשר עני ט' סאין נד' קבין, וחטה אחת, סך זה עשרה סאין נד' קבין הרי שהוציא כמו חלק מעשרה וחלק סמאה בקירוב.

צורת

המעשה אל המקל ושאינו יודע סדר השנים, תרומה גדולה חטה אחת, מעשר ראשון ולא כלום, תרומת מעשר סאה אחת, וכל שנה ושנה ג' סאין ויח' קבין, סך זה ד' סאין יח' קבין וחטה אחת, הרי שהוציא כמו אחר מן זה ואחר משלש אמות בקירוב, הוצרכתו לכתוב זה בעל כרחי מפני שראיתי מאומרים שאומרים שיודעים שלעולם לא יסכימו שיוכל אדם לידע שנת השמטה כי אינם בקיאים בחשבון ואינם רוצים

צורת

לסמך על זולתם וכזהני' עצמם בכך ואומרי' אם הוא שנת מעשר שני יהיה זה מעשר שני ואם הוא שנת מעשר עני יהיה מעשר עני ויבא העני ויביא ראיה שהיא שנת מעשר עני וישול, אבל אומרי' שצריך להפריש השליש כי ב' הוא שלישי' אלו דבריהם, אמרתי להם השכרתם מעות ואבדתם נפשות לפי שלא יתכן שלא יהיה בשש שנים שתי שנים של מעשר עני,

ומעשר עני כבר התבאר שהוצרך אדם להפרישו על כרחו אם כן באותן שתי שני' לא הוציא אלו דין מעשר עני כלל וכמצאו הפירות טבלים שהרי מעשר עני מוכל וכמו שהתבאר, וחראיה שהם מטילים על העני ארבעה עליהם היא שיביאו ראיה שאותה שנה איננה מעשר עני, שהרי המעשר עני בריא הוא והם שמא, ויש סיני ועוקר הרים ויש רשיה והר.

נמצא

שמעשר ראשון עשרה פחות חומש סאה שהוא יב' קבין, ועמנו ט' מח' ומעשר שני שהוא ח' סאין וח' עשיריות סאה שהם מח' קבין, לפי שעשירית סאה הוא ו' קבין כפול ו' על ח' ויהיו מח', הרי שבונה עשיריות ושתות העשירית שהרי עמנו מט' קבין הסר מהם מח' וישאר אחד ותוא שתות ששה שהוא עשירית ס', וחומש השתות הוא יב' כו' תור, לפי שם קבין עשיריהם ו' קבין ושתות ו' קבין הוא קב אחד, ובכל קב ס' כו' תור.

הרי

נמצא שחומש קב אחד הוא יב' כותור, לך שהשעורים האמתיים הם כך, תרומה גדולה ב' סאין ושמנה עשיריות ושתות עשיריות וחומש שתות העשירית, ובפרק נ"א בארנו בהסד עליון ידיעת סדר השנים.

הפרק השבעה וארבעים

בביאור

עבודת השביעית ודין פירות שביעית והספוחין, חכרון הארץ שנבש ארון הנביאים משה רבי' ע"ה, מצות עשה מן התורה בארץ ישראל לשבות מעבודת הארץ בשנה השביעית שנאמר בחריש ובקציר תשבות, וחובל זה הצוין פעמים שנאמר שבת שבתון יהיה לארץ, זמן ושבתה הארץ שבת לוי, כתב הר"ם זל פ"ר אין שביעית נוסגת אלא בארץ ישראל בלבד שנאמר כי תבואו אל הארץ בין בפני הכית בין

שלא

פרק שבעה וארבעים

חיד

שלא בפני הבית, ויש בודל לאוין איסור עבודת קרקע שנאמר לא תורע, מעבודת אילן שנאמר וכרמך לא תזמור, מלקצור הספיחין בשביעית אלא בשנוי שנאמר את ספיח מלאסוף הפירות אלא בשנוי שנאמר לא תבצור, וחכמים ז"ל הקדקו המלאכות מהם אסורות ואין, פרק לולב וערבה וחשביעית תשמטנה ונטשתה תשמטנה מלקשקש, ונטשתה מלסקל, אמר רב עובקא תרי קשקושי הוו חד סתומי פילי וחד אברויי אילני סתומי פילי שרי אברויי אילני אסיר, (פי' פילי פתחים) תנו רבנן שרף לא תורע וכרמך לא תזמור אין לי אלא זרע חסיר המיוחדין מנף למכש לחורש ולכיסוח ולביקוע ולעבוד הל' שרף לא כרמך לא כל מלאכה שבשרף וכל מלאכה שבכרמך, מנף שאין מזבלין ואין ספרקין ואין מאבקין ואין מעשנין באילין הל' שרף לא כרמך לא, יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא ימלא נקעים מים ולא יכש תחת חותי ולא יעשה עוגיות בין אילין לחברו הל' שרף לא תורע וכרמך לא תזמור, זריעת חמירה בכלל חיו ולמה יצאו להקיש אליהם מה זרע חומר מיוחדין שהם עבודה בשדה ובכרם ואסיר אף כל דבר שהוא עבודה בשדה ובכרם, חרי שיש בעבודת שביעית עשה ולא תעשה בין בקרקע בין באילנות, ואינו לוקח מן התורה אלא על זריעת חמירה קצירה ובצירה.

בזמן

הבית היו העבודות אסורות קודם שתכנס השביעית כדאמרי במתני' עד אומתו חורשין שדה אילן ערב שביעית כלומר שנה ששית, וכן אומתו חורשין שדה לבן, ור"ג ובית דינו התקינו בזמן הזה לא תאכר העבודה עד ראש השנה של שביעית וכדאיתא בתוספות פ"ק, ואינה אסורה לא לפניה ולא לאחריה.

שביעית

נוהגת בזמן הזה לרבנן מדאורייתא ולרבי מרובנן, ורוב הגאונים פסקו כרבי, וכמו שבארנו פרק מט', פירות שביעית הם הפקר שנ' ובשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית וכו' הרי שמתירין לאדם ולבהמה, אחד עני ואחד עשיר ואף על פי שהוא הפקר עיסתו כלומר עסת שביעית חייבת בחלה ויש בה חוב מיתה כשאר השנים משום שנאמר ראשית ערוסותיכם איזו עסה שהיה זמיהו שביעית פטורה מן המעשר דכתיב ויתרם תאכל חית השרה מה בחמה אוכלת ופטורה מן המעשר אף אתה כן, פרק האיש מקדש המקדש בפירות שביעית מקודשת, פ"ל לולב הנזול הלוקח לולב סחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתכ' שאינו רשאי ללקחו בשביעית.

ספוחי

שביעית אסורין באכילה וזה מררבנן לחור דתנן פרק סקום שנהגהן ל' נזרע ולא נאסוף אמר רבי עקיבא מאחר שאין זורעין מחיבין אוספין מאכין לספיחין שאסורין, והכי נמי איתא מסכת שביעית פרק ו' רבי יהודה אומר ספוחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עברה רבי ישמעאל אומר כל הספיחין מותרין חוץ מספוחי כרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה וחכמים אומרי' כל הספיחין אסורים, פי' רבי ישמעאל סבר בספוחי כרוב המתוב מרבר כלומר ספוחי כרוב שגדילין מאותם שנזרעו בששית, וסבר דלא גזרינן שאר ספוחין אטו ספוחי כרוב לפי שאין כיוצא בהם בירקות השדה שדרכן לגדל אמהות אבל ירק את יכול לעמוד עליו בין חדש בין ישי' ברם הכא שלא לייך ויביא מן האיסור ודאמר מן האמהות הבאתי, וחכמי' גזרינן שאר ספוחין אטו ספוחי כרוב שאם נתיר הנשאר יבא להתיר של כרוב דאמרי' מאי שנא כל הספיחין אחת הן, והירושלמי זכרנו פ"ה, וספוחי חרדל לרבי יהודה מותרין שמאחר שאינן חשובים לא גזרו עליהם, ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי ישמעאל, וגזרו עליהם משום עוברי עברה שלא ילך וזרע בסתר ודאמר ספוחי הוא, ומיהו לקצרו אלא בשנוי אסור מדאורייתא וכדלמסן.

פרק שבעה וארבעים

נמצא

שאין אוכלין בשביעית אלא פירות האילן וסוף העשבים אותם שאין רוב בני אדם זורעים אותם כגון הפנים והירבוים הששים וכיוצא בהם פירושם פרק מ"ח אבל ירוקות שדרך בני אדם לזרעם בגנות ומימי הבואה וקטניות כל הצימח מהב אמור מדבריה והמלקטן מכן אותו סבת מדרות ולא גזרו על ספיתו שדה בור או שדה ניר ושדה כרם ושדה זרע לפי שאין אדם זורע מקומו אלו ספיתו שביעי' שיצאו למוצאי שביעית אסורו באכילה מראש השנ' עד הנכח ומתנכ' ואילך מותרין והזורע ספיתו שביעי' אחר שביעי' מותרין כן כתב הרמ"ל והראב"ד זל תמה ואמר זמן הנכח מנין לו פרק מקום שנהגו אוכלין בענבים עד הפסח (פי' ואחר כך מבער) בזתים עד עצרת (פי' ואחר כך מבער) בגרונרות עד הנכח (פי' ואחר כך מבער) בתמרים עד פורים (פי' ואחר כך מבער) וכן על מה שכתב הרמ"ל וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום ולא גזרו עליו אמר אברהם לא גזרו עליו איסור ספיתין אבל קדושת שביעית ודאי יש בה אסור ושלא לעשו' בה סחורה עור כתב הרמ"ל זל כל שהחזיקו עולו בכל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיתין הצומחין בו אסורין באכילה וכל שלא החזיקו עולו בכל אלא עולו מצרים בלבד שהוא מכוזב עד הנחה ועד אמנתו אף על פי שהוא אסור בעבודה בשביעית הספיתין הצומחין בו מותרין באכילה ומהנחה ומאסנה והלאה מותר בעבודה בשביעית סוריא אף על פי שאין שביעית נוחתת בו מן התורה גזר עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו בה אבל עמון ומואב ומצרים ושנער אף על פי שחם חייבין במעשרות מדבריהם אין שביעית נוחתת בהם וכן הוא בתוספות מסכת בכורים פ"א שהתרומה והמעשר שני נהגין בעמון ומואב עבר הירדן שביעית נוחתת בה מדבריהם וספיתו עבר הירדן וספיתו סוריא מותרין באכילה לא יתו אלו הארצות חמורים מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים

אגוד

לך מה שחראו לנו מן השמים כבאור עמון ומואב וסחוק ועונן כבר ידעת כי האל ית' שמו נתן לאברהם אבי ארץ כנען לגבולותיה וכבר זכרנו באורם פ"א ונתן לעשו הר שעי' ונתן לכבי לוש שהם עמון ומואב עד וולת זה והוא ארץ לצפון עשו דע כי לדרום אי"ש ארץ רחבת ידים וקורין לה הישמעלים בלד אל שאובאק והוא ארץ אדם ואורך הארץ מדרום לצפון כמו ארבעה ימים ויש שם ערבה כמו הערבה שבין ים כנרת וירחו ואל צפון ארץ זו הוא ארץ מואב ער וארצו קורין לו אלכאראך והוא הר גבוה וחזק ושם רבת וקורין לו רבת ואל צפון ער כמו יום ימצא נחל ארנון וכבר זכרנוהו פ"א ואל שפתו הצפונית הוא ער לא שנו שמו כלל ואל צפון ער ער קרוב אל הוישר כדרך יום והמצא חשבון עיר סחוק וקורין לו חוסבאן לצפון חשבון כמו יום תמצא נחל יבוק וקורין לו ואדי אל אראק גם זה נחל זכרנו פרק ל' ושל צפון בחצי יום הוא גלעד והרי' למזרח אליו הארצות הוא הכרוב למערבם לקעתם הירדן ולקעת ארץ סרום וימה לצפון הגלעד הוא הבשן לצפון הוא הגולן לצפון הגולן הר הרמון למזרח אליו הארצות הרים קורין להם גבל בני הלל ובקיא השן וקורין להם גבל בני ישראל מערבם הירדן והיות הענין על זה הסדר יגיד עליו רעו כי הארץ לעולם עומדת ובשמות הרוב והשנוי בשמות מעט היא

אחר

שהתבארה כאמר שארץ מואב היתה לדרום נחל ארנן שקורין לו למאונאב ושם רבת וער וכיוצא בהם גם היה להם בירושלם לצפון נחל ארנן מערער עד נחל יבוק כי חשבון למואב היה ונחל יבוק היה לעמון שכן כתוב רק אל ארץ בני עמון לצפון קרבת כל יד נחל יבוק וערי החרי והם הרי הגלעד כי לצפונם הוא הבשן שכן כתוב אחרייו ונפץ ובעל דרך תבשן ואם כן אז היתה ארץ עמון ומואב סמוכה זו לזו ומעריבים ואותו הסמך

פרק שבעה וארבעים

תיה

היתה אותה הארץ אסורה בכבוש לישראל. האמנם קודם שבאו ישראל ואחר מתן תורה
 ובאותן ארבעים שנה שהרי בשעת מתן תורה אסורים היו בא סיחון על מואב ונלחם בו ולקח
 ממואב כל מה שהיה לו לצפון נחל ארנן והיה שכתוב כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא
 והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן. ואז התורה בכבוש ישראל
 כי בעשות ארץ סיחון לא ארץ בני לוי. ולזה אמרו זל עמון ומואב שהיו בסיחון. ולפי מה
 שנראה מהכרת הכתוב שסיחון לא לקח ארץ עמון לפי שכתוב רק א ארץ בני עמון לא קרבת
 כל יד נחל יבק וערי ההר. ואם סיחון לקחו היה מותר לקרב להם ולכבושם כמו חשבון וארצו
 וכתוב וירש את ארצו מארנן עד יבק עד בני עמון כיעו גבול בני עמון. וגבולו וארצו נחל
 יבק וערי ההר. אם כן מה שכתב ונקה בעת ההיא את הארץ מיד שני מלכי האמורי אשר
 בעבר הירדן מנחל ארנן עד הר חרמון. ר"ל שלקחו מאותם שני מלכים מה שהיה להם מנחל
 ארנן עד הר חרמון. אבל מה שלא היה להם ממקום יד היבק וערי ההר לא לקחו שאם לקחו
 לא היה אומר משה ע"ה רק אל ארץ בני עמון לא קרבת. אם כן אמרם זל עמון ומואב שהיו
 בסיחון. היה להם לומר מואב שהר בסיחון. ואולי כי אחים היו לא חשו לזה כמו שלא חשו
 לומר ארץ סיחון וענו על ארץ עוג כי אחים היו גם כן ואמורים. וכשבאו ישראל לא היה
 למואב שארית לצפון נחל ארנן שכן כתוב וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו ארל עיר
 מואב אשר על גבול ארנן אשר בקצה הנגבול. וכן כתוב קומו סעו ועברו את נחל ארנן ראה
 צתתי לפניך את סיחון מלך חשבון ואת ארצו. וכתוב כי ארנן גבול מואב בין מואב ובין
 האמורי. וכתוב יתן משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת
 סיחון מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן. והיה זה מה שהיה להם מנחל ארנן ועד
 הר חרמון לא היבק וכמו שמעיד הכתוב. ומה שאמרי יפתח הגלעדי וננס אל מלך מואב שלא
 ג'א אבה. על כרחיה הוא על מואב שהיא לדרום נחל ארנן. וכן כתוב כאשר עשולי בני
 עשו חיושבים בשער והמואבים היושבים בער. מי שניהם או לדרום ארנן היו. ואל צפון
 ארנן היה סיחון וכתוב ולא אבה סיחון מלך חשבון העבירנו בו.

עשו

הוצרכו לחפש מה הדבר שקורק רבותינו זל ארץ עמון ומואב. ומה הארץ
 שקורק לה ארץ סיחון וענו שהרי שמו חלק בדיניהם בענין מצורת התלויה
 בארץ. וכאמר מארנן עד הר חרמון הארצות הם כן. ארנן לדרום וחרמון לצפון והם הקצוות
 מארנן עד היבק חלק אחר שהוא כשלושה ימים והוא למואב. היבק וארצו חלק אחר. הבא
 אחריו שהוא כיום אחר וחצי הוא לעמון. מארץ היבק עד חרמון חלק אחר שהוא כשלושה
 ימים ובו הבשן והגולן והוא לעוג. סיחון האמורי לא נמצא לו שם וחלק אלא במה שכבש
 ממואב עד שאמר הכתוב כי ארנן גבול מואב בין מואב ובין האמורי. כלומר מואב היה לדרום
 ארנן והאמורי היה לצפון ארנן. וכן קראו רוד סיחון מלך האמורי על שם רבו שני. אבל
 מעמון שהוא כל יד היבק לא כבש סיחון כלל ולזה לא יכלו ישראל לכבוש כמו שאמר רק אל
 ארץ בני עמון לא קרבת ואי סיחון לא כבשו ישראל כנין ליה. ולזה לא כשתבה שם ארץ
 בני עמון אלא שגם מה שהיה למואב בעד צפון ארנן בקרא בן רבו זל על שם בעליו הראשון
 שהוא מואב לא על שם רבו שני שהוא סיחון. גם ארץ עוג לא שבו שמה. ואם כן רבו זל
 קורק ארץ עמון ומואב אל הארץ שהיא מצפון ארנן ועד צפון היבק וערי ההר. וקורק ארץ
 סיחון וענו אל מה שהוא משם ועד חרמון. אבל על צד האמת לסיחון לא היה לו דבר מדרום
 היבק ולצפון. ואל מואב לא היה לו דבר לצד צפון ארנן מכבוש סיחון ולהלן. דעם כל מה
 קורק לזה ארץ עמון ומואב ולזה ארץ סיחון וענו. ופראיה על זה דאמר מסכת יבמות עמון
 ומואב

פרק שבעה וארבעים

ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. ופרשי' ישראלי' הדרים בארץ עמון ומואב שכבש משה
מסיחון וכדלעיל. ומה שהיה למואב לדרום נחל ארנן לא כבש סיחון ולא ישראל ונשא
למואב והוא עיר ורבת וארצו. ומה שבא דוד על רבת זכרנו סוף פרק עשירי. והארץ שהיא
לדרום ארנן למואב היא אותה שזכור למעלה בסמוך רבי' שמשון והרם ול רקוצי. והראיה
שהיא מתוקת הבתים. לארץ הר שעייר עמון ומואב. ראיה נפת היא שהרי הר שעייר ועמון
ומואב באותו העבר כלומר דרום ארנן כי הדרי' הוא קיימו. שעייר הוא אל שאובאק ומואב
הוא אל קאראך.

ואם

הרצה לדעת קו החולק בין ארץ עמון ומואב של רבו' זל' של צפון נחל ארנן ובין
ארץ סיחון ועוג שבארנו. נוציא קו ישר מצפון נחל יבוק והריו וילך למזרח עד
המדבר ולמערב עד הירדן. יניח ראשו המזרחי לצפוןו מלכת וארדעו וכל הבשן. ויניח
ראשו המערבי לצפוןו מהלך יום אחד לדרום בית שאן. ומה שקורין רבותי' זל' לארץ סיחון
על שם עמון ומואב בעליהם הראשונים מסתב שהוא מפני שקרקע אינה נגזלת והיא ארץ
ירושתם. וזה מסייע לנו לומר אין קנין לגוי. ומה שאמרו שהיו ולא אמרו התיירו כלומר
שהיו להם לישראל באיסור אותה הארץ כמקוה טהרה. ובני עמון היו שכנים רעים לישראל
בזמן תחלת מלכות שאול לאנשי יבש גלעד שהוא לצפון נחל יבוק כמו יום. ובמעשה שהיה
מצינו שרבותי' זל' קורין לפעמי' עבר הירדן על דרך העברה ארץ ישראל דאמרי'

ברם

מסכת מנחות פרק בתרא הרי עלי עולה שאקריבנה במדבר והקריבה בעבר
הירדן יצא וענוש כרת. פ' בשומר שאקריבנה במדבר הרי הוא כאלו אמר שאהרנה ולא
איתחייב באחריותה ומה יצא. ואע"ג דלא קיים נדרו וגם לא הקריבה בירושלם. וענוש כרת
משום שחוט חוץ שהרי קרא עליהם שם עולה. והקריבה בעבר הירדן פרשי' בארץ ישראל
ואמת הוא שמי שהוא במדבר המזרחי יהיה לו ארץ ישראל עבר הירדן. תוספת מסכת
שביעית פ"ד העירות המגרות בתחום נוי וכאסרו וכן האסרות בתחום צור. והם למורת

הירדן

מסתברא

שסתם עבר הירדן לחכמים אינו בכלל עמון ומואב וכן מסתב שנקרא
עבר הירדן סתם ארץ סיחון ועוג מפני שהירדן על פניה למערב.
והכתוב בפרשה להזכירו מפרש אותו כמו שכתוב בעבר הירדן בארץ מואב והואיל משה
דיחה אם כן עבר הירדן סתם ארץ סיחון ועוג. מסכת ידים גבי עמון ומואב מעשרין פי' רבי'
שמשון אין זה עמון ומואב ששהיו בסיחון דארץ ישראל הוא שאפילו המצא לומר שלא
כבשום עולי' בבל על כרחות שביעית נהגתו כו' כדתנן פרק מקום שנחגו שלש ארצות לביעור
ועבר הירדן הוא ארץ סיחון ועוג. לא בשאר ארץ עמון ומואב שלא טיהרו בסיחון ולא נכבשו
מעולם איירי. תדע מדמייית עליה מצרים ובבל. ובכ"י היא איירי פרק חוקת הבתים דאמרי'
כל שהראתו הב' למשה חייב במעשר. ואמרינן לאפוקי הר שעייר עמון ומואב. ע"כ ה"ם ול'
דקוצי הביא מצות קטא בשם ר"ם זל' שאינו מדבר לא בארץ בני עמון שלא כבש סיחון ועוג
אבל אותם שכבש משה ע"ה מסיחון ועוג קדשו אף עולי' בבל דתנן שלש ארצות לביעור.
ע"כ. ומסתברא שהכריתים לומר היות עמון ומואב עירות של ארץ ישראל דאמרי' מסכת
הגינה פ"ק נמכו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעי' מה טעם הרבה כרכים כבשום
עולי' מצרים ולא כבשום עולי' בבל וקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד
לבא והנחום כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית. ומסתב יבמות פ"ק פרשי' עמון ומואב
מעשרין מעשר עני בשביעית. ישראלי' הדרים בארץ עמון ומואב שכבש משה מסיחון
וכתקדשו

פרק שבעה וארבעים

חיו

וזתקדשו בקדושת הארץ ועכשו בימי בית שני במלה קדושתו וזו עין בה בשביעית, וזתסח
 איד יחשב עמון ומואב מעיירות ארץ ישראל שהרי מסכת ידים פרק בתרא ששם העקר מדין
 עמון ומואב בין לרבי טרפון בין לרבי אלעזר בן עזריה תרויהו אית להודיעמון ומואב חוצה
 לארץ כבכל ומצעים ולפי יש מהמפרשי דלא גרסי' בהחיא דמסכת חגיגה מה טעם, וגם
 אינה שנויה בידים ועוד שהרי בעמון ומואב אין בכור מ נוחג, ירושלמי אמר רבי מונא
 כל עמא מודו שאין מעשרין את הבכורים מעמון ומואב, אבל נוחג הוא בעבר חירון דאמרי'
 מסכת בכורים פ' רבי יוסי הגלילי אומר אין מכיאין בכורים מעבר לירדן שאינה ארץ זבחה
 חלב ודבש, פי' ה'ם זל אף על פי שאינה זבת חלב ודבש השם ית' נתנה לנו ואפשר לנו
 לדמר אשר נתת לירדן הלכה כרבי יוסי, ובחבור כתב זל ומכיאין בכורים מדכריהם מערי
 סיחוק ועוג ומסוריא שהקונה בסוריא כקונה בירושלם אבל לא מעמון ומואב, ירושלמי
 תני אשר נתתי ליר' ולא שנלתי מעצמי מה ביניהון אמר רבי אבין חצי שבש מנשר לרא
 נשל מעצמי לפי' מכיאין וקורין ומאן דאמר זבת חלב ודבש אפילו כן אינה זבת חלב ודבש,
הרי לך שסתם עבר חירון הוא ארץ סיחוק ועוג, ואין צריך לדמר ששם חייבין
 בחקי תרומות ומעשרות שהרי ארצנו ונחלתנו היא, עוד שנהוג שם שביעית
 דבכורים מה שאינו נוחג בעמון ומואב, והנך רואח שבעמון ומואב נוחג בהם תרומות
 ומעשרות וכל שכן בארץ האמורי שכבש אדוננו משה ע'ה, וגם שהיא יותר סמוכה לארץ
 מזולתה מאותן שחייבות בתרומות ומעשרות, וזות יאיר מנה יהושע כנול ארץ ישראל,
 ועמון ומואב הם לדרום סיחוק ועוג וכמו שקדם.

זכרון

אל עליון ששם ציונים ומקומות רמוזים ומפורסמים לכל מדי' שיהדש בער
 עמו ישראל כענין זם סוף לנס, וזה מיני לתורה, ים המלח נחל מצרים
 הר ההר חמת גבול ארצו, נחל ארנן, וזה חרמון גבולי כבוש אדוננו משה ע'ה, אומרים
 ההולכים שלא ימצא עומק כעומק נחל ארנן, הר המורה לביתו ית', הר גרוזים ועיבר
 לקיים קבלת תורתו השלמה, הר מעמד בין הבתרים, הר עזאול לכפור, ענין שונם ועין
 זורעאל למלחמת שאול, הר תבור ונהל קישון לברק בין אבי גנם, וכן כיוצא בזה והכל מי
 לא מראש בסתר דברתי.

דאני

סתעסק בעלמא חפשתו ומצאתי בחדס עליון היות ארץ כבוש אדוננו משה ע'ה
 בקירוב בארץ ישראל ארצה ורחבה, וזה שנהל ארנן הוא כנגד באר שבע,
 וזה חרמון כנגד עיר כירות הנזכרת בסקומה, ונשארו קצוות לצפון עד הר ההר והדרום
 עד נחל מצרים, אבל רחבה יותר ממה שהיא בין הירדן הים הגדול כי זה יומים וזה יום,
 ומצד חמת רוחה ארץ ישראל יותר ממנה וכן לדרום כבידבר, ויש לזה סכך כסאי דאמינן
 ס'ס' סכות פרק א הז' הגולין ובתום' כאותה מסכת' גם כן פ'ב שלש ערים הפריש יהושע בארץ
 כנען וחיו מכוונות כנגד שלש שבועבר הירדן כשתי שורות שבכרם חררון ביהודה כנגד בצר
 במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש בגליל כנגד גולן בבשן, ושלשת שחי
 משלוש שיהא מחברון לדרום כחברון לשכם כמשפם לקרש, וכבר הזכיר' התור' האפתיית
 בירחיבי י' אתגבולך וכו' וזסת לך עוד שלש ערים על השלש האה, זה ראיח ברורה על מלך
 וחמשיח וחורת המלכו' לישראל שזה לא היה מעולם ולא צוה הק"ה דבר לבשלה חלילה זה מן
 התור' אבל הנכוא' כלם לא נתגבאו לא לזה, וחרון שני משיחי' מן ההור' בפרשת בלעם,
 בזכירת עולם הבא בפסוק אשרין ישראל מי כמוד עם נושע בוי', שהוא תשועת עולמים כענין
 שכתוב ישר' נושע בוי' תשועת עולמים, לפני מלך מלך, פי' אברהם האמת שעל משה אמ'
 וכן

כבש לזה רבי
 ע'ה בקרב
 בלתי יצא

פרק שבעה וארבעים

וכן כתוב יהיה בישורון מלך ורשי'ל כתב פר' דרישה והקירה כגון משה שחיה גדול' על ישר במלכות ותורה . והכי נמי אמרינן מסכת זבחים פרק טבול יום אמר עולא בקש משה מלכות ולא נתנו לו דכתיב אל תקרב הלום ואין הלום אלא מלכות דכתיב כי הביאותני עד הלום . מתיב רבי אבא בר' שמעאל חמש שמונות היתה אלישבע יתרה על ישראל ויבמה מלך אישה כהן גדול בנה סגן בן בנה משה מלחמה אחיה נשיא שבט . אמר ליה לזרעו אחריו קאמר בלומר ומ' הלום מלכות עולמית הוא . והלום דשאל תרוץ ליה בגמ' הנחום באלה שמות משה וכה למלכות שנאמר ויהי בישורון מלך . בפרקי דרבי אליעזר מ' רבי אומר ראו אבותיו של משה תארו כמלאך האלהים ומלו אותו לשמנה ימים וקראו את שמו יקותיאל רבי ישמעאל אומר טוב קראו שמו שנאמר כי טוב הוא . מסכת סוטה פ' כי טוב הוא רבי מאיר אומר טוב שמו רבי יהודה אומר טוביה שמו רבי נחמיה הגון לנבואה אחרים אומר' נולד כשהוא בחול והכמס אומר' בשעה שנולד משה נתמלא כל הבית אורה . נולד אורו של עולם ע"מ שנת אלפים שס"ח לצירה ששה באדר ג' שעות מיום ג' והיה כולר אדר הא' כ"ב כך מצאתי .

הכתוב

ועוד שמושה רבי' ע"ה הגיע עד הירדן שנאמר לא תעבור את הירדן הזה וכן בחוספת מסכת מוטה פ"ח נמצאו אומר שלשה מיני אבנים הם אחד שהעמיר משה על שפת הירדן כעירבורת מואב ואחד שנתן תהרת מצב רגלי הכהנים ואחד שהעבירו עמם . ירושלמי בההיא מסכת פ' קתני בשם רבי יהודה אלילי שהדבר כתוב אי אפשר לאמרו מלמד שמושה מוטל בכנפי השכינה כארבעת מיל מנחלת בני ראובן עד נחלת בני ג' שמת כנחלת בני ראובן ונקב' בנחלת בני ג' ומנין שמת בנחלת בני ראובן שנ' ובני ראובן בנו את השבון ואת אל עלה ואת קיתים ואת גבו וכתבי עלה אל הר העבריים הזה הר גבו ומות בהר אשר אתה עולה שמה ומנין שנקבר בנחלת בני ג' שנאמר ולאגד אמר ברוך מרחיב ג' וירא ראשית לו תלכה אמ' ויתא ראשו עם מלאכי השרת אומר צדקת י' עשה ישראל אומר' ומשפטיו עם ישראל ואלו היו אומר יבא שלום . וכן הוא נמי בגמרא במעט שני . ולא נחויש למה שכתב רבי אברהם בן עזרא פרשת הקת על זה .

נהודר

לענין . ספיה הוא כל מה שתוציא הארץ בשנה השביעית בין מזרע שנפל בה קודם שביעית בין מן העקרים שנקצרו קודם וחזרו ועשו בין עשבים וירקות שעלו מאליהן ואין להם זרע הכל מותר מן התורה שמה שאמר את ספיה קצירך לא תקצור לא לאסור הספיה בא שכבר אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה אלא שלא יקצור בדרך שקוצרין בכל שנה ואם קצר כן לוקח . כלומר שעקר כל השדה ודש בפרות וכיוצא בו . ובאו חכמים ואסרוכל הספיהין משום עוברי עברה וכדלעיל .

פירות

שביעית יש להם קדושה שנאכלין בקדושת שביעית . ואסור לשנותן מבריותן אלא דבר שדרכו לאכלו חי לא יאכלנו מבושל מבושל לא יאכלנו חי מה שהוא מיוחד למאכל בהמה אין שולקין אותו ואין מבשלין אותו . חוספות פ"ה אין מאכלין לא את הגוי ולא את השכיר פירות שביעית . פירות שמוחרין למאכל אדם כגון השים וענבים ותאנים וכיוצא בהם אין מאכלין אותם לבהמה לחיה ולעופות . אבל אם הלכה בהמה מאליה תחת האילן אין מחייבין אותו להחזירה משום שנאמר ולבהמתך ולחיה . ואין עושין בהם מלוגמא או רטיה וכיוצא בהם ואפילו לאדם שנאמר לאכלה ולא למלוגמא' ואין מכבסין בהם וכראיתא פרק לולב הגזול . וכל שאינו מיוחד למאכל אדם ולא לבהמה כגון הסיא והאיוב והקורנית חרי זה תלוי במחשבתו חשב עליו לעצים כעצים חשב עליו לאכילה .

פרק שבעה וארבעים

ת"ו

לאמילה הרי הוא כפירות . חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה בותנן עליו חומרי מאכל אדם שאין עושיין מכנו רפואה וחומרי מאכל בהמה שאין שולקין אותן . אין שורפין הבן זקש של שביעית מפני שראוי למאכל בהמה . ואין בותנן אותן לתוך כר או סנא וכדאיתא בתוספתא פ"ה . ואם נתן הרי הוא כמבוער . ובירושלמי הוא שישן עליו . מרחץ שהוסק בתבנו מותר לרחוץ בה בשכר . ואם אדם חשוב הוא אסור שמא לכבודו וישרפו סרה שאינו בכלל עצים במקום עצים ופסידו פירות שביעית . זהו שפי' הר"ם ז"ל על המשנה שבסוף פ"ה . מרחץ שהוסק בתבן ובקש של שביעית מותר לרחוץ בה ואם כמתחשב הריהו לא ירחוץ . ומיהו בנ"מ פ'רשו ואם אדם חשוב הוא לא ירחוץ . ירושלמי ואם היה אדם של צורה לא ירחוץ . כלומר אדם חשוב אפילו דברים של התיר אסורין לו . ונראה לומר מותר לרחוץ רקתני ברישא בתנן קאמר אבל בשכר לא דהוה כסהורה ואם אדם חשוב הוה לא ירחוץ חנם דתנן ידיה כשכר דמי . ואם כדברי הרב ז"ל אדם חשוב לא ירחוץ בשום מרחץ בשביעי' וסאי איריא כשהוסק בתבן וקש של שביעית . תנן שהוסק בתבן של שביעית וצ"ל וכדאיתא בתוספתא פ"ה . ונהנין בשריפת תבנו וקשו משררד רביעה שניה של מוצאי שביעית שהיא שנה ראשונה של שמיטה . פירות שביעית אין מתעסקין בהם כדרך פירות של שאר השנים שנאמר ואת ענבי נזיריך לא תבצור ואמרו בספרא לא תבצור כנגד הבוצרין מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצין אותם כמוקצה אלא בהרבה . אין דורכין ענבים בגת אלא דורך הוא בעריבה . אין עושין זתים בכר אבל כותש ומכניח לבדוריא שהוא הכר הקטן . אין מוכרין פירות במדה במשקל ובמנין שלא יראה כסוחר של שביעית . וסוחר של שביעית כבר הוא מניוע הפסולים לעדות וכדאיתא פ"ה ב"רר וסוחריו שביעות או שנושאין ונותנין בפירות שביעית ואימתי חזרתן משתגע שביעית אחרת ויבדלו אמר רבי נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו לא חרת ממון כיצד אומר אני פלוני בן פלוני כנסתי מאתם וזו כפירות שביעית והרי הם נתונים במתנה לעניים . וכן מסכת ע"כין פרק בתרא כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר משלליו . לסוף מוכר בותו . ומסקנא לסוף מוכר עצמו ועליו עצמה . פרק במה מדליקין בעון גלוי עריות וע"ז והשמיטת שמיטין ויובלות גלות בא לעולם וסגלין אותן ססקוסין ובאין אחרי' ויושבין תחתיהם שנאמר כי את כל תועבות האלה עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותשמא הארץ וכתוב ואלה תקיף אתכם הארץ בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם . פרק עד כמה באתריה דרבי יהודה חמירא להו שביעית דהווא גברא דקארי ליה לחבריה גורא אמר לירי' תיתי לו הלא אכלי פירי דשביעית כוותך ופרק הזקין דאמר ליה לחבריה דירא בר דירתא (פרש"י גר בן גורת) . (ונראה לפרש כומר בן כומרית) . שכן בלשון ערבי לבתי הכומרים קורין להם דיר' ובלשון רבותו' ז"ל דהרב בפ"י דאמרי' מסכת תענית פרק דחכירי גבי נחום איש גש' זו אצל גנא בהווא דירא קמו הכהו איירי וכו' ואולי פי' רש"י כן כי תרגום גר הוא דיר . ירושלמי חד בר נש' חוה חשוד על שמישתא אמר לאתתיה אפקין חלתא אמרה ליה ההוא גברת' חשוד' אשמישתא ואת אמרת אפקין חלה אמר לה חלה דבר תורה שביעית מן רבן גמליאל וחכריו . (פי' חשוד לאכל פירות שביעית אחר ביעור שהוא אסור) דבר תורה כדנפקא לן מכלה לחיה שבשרה מלה לבחמתך שבבית . ולעיל הבאנו תקנת רב' . תוספות סוף מסכת בכורים תגרי שמשח ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות טובים אינם רואים סימן ברכה לעולם . ומה הטעם הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר שאין עושין מחורה ספירות שביעית . וכן אין עושין מחורה לא בבכורות ולא בתרומות נבלות ושריפות שקצים ורמשים ולא יהיר' לוקח

ירקות שדה וזוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מיכר על ידו והמעות הם דמי שביעית. לקח
 לעצמו והותיר מותר למכור. ירושלמי כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה
 וכל שאיסורו מדבריהם מותר לעשות בו סחורה. הרי חמור למלאכתו הוא גרל והרי נמל
 למלאכתו הוא גרל. רבי הושעיא נכס יחיב הדין מוריסא ר' הונא נכס יחיב בהדין חלתיתא
 צידיה חיה עופות ודגים שנתמנו להם מינן טמאים מותר למכרן. רבי יהודה אומר אף מי
 שנתמנה לו לפי דרכו לוקח וזוכר ובלבד שלא תהא אומנותו לנכר. והלכה כרבי יהודה. וכל
 מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ שנאמר והשביעית תשמטנה ובשנתה. וכל
 חנועל כרמו וסג שדהו בשביעית בטל מצות עשה. וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו אלא
 ופקור הכל יוד הכל שוין בכל מקום שנאמר ואכלו אבינו עמך. ויש לו להביא מעט לתוך
 ביתו כדרך שמביאין מן ההפקר חמש כרי שמן עשרה כריין ואם הביא יותר מזה השיעור
 מותר. מצינו איסור שאינו יוצא מרשות בעליו כענין חמץ משש שעות ולמעלה. ומצינו
 הפך זה שאחר שהוא אסור אין לבעליו רשות בהן. ומראסרי' מסכת כלאים פרק' אמר רבי
 יומי מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית ובא מעשה לפניו עקבה ואמר אין מקדש דבר
 שאינו שלו. הרי ששנת השביעית אין לו כרם ולא אילן שהפקר היא. בשביעית יש בו
 מלאכות הרבה אסורות אבל דיניהם תלוך שהנושע והמכריך והמרכיב וכיוצא בזה מעבודת
 האילנות מכן אותו מכת מדרות. הנושע אפילו בשוגג יעקור שאם תאמר יקים המזיד
 יאמר שוגג אני ישראל חשודין על השביעית. המתקן שדהו בשביעית לצורך מוציא
 שביעית כגון שתרש שדה גיר או ובלה קונסין אותו ולא יזרענה מוציא שביעית ואם מרש
 יזרענה בנו. העביר קוצים ממנו או שסקל אבנים אף על פי שאינו רשאי אין קונסין אותו
 יזרענה במוצאי שביעית. משרבו האנסים התירו לזרוע בשביעית לצורך עבדי המלך
 וכדאיתא פרק' בורר. כדמכרין רבי ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. מי שהוא
 בזמן הזה ורוצה בשנה הששית לנטוע או להכריך או להרכיב צריך שיהי' רחוק מראש השנה
 של שביעית שני זמנים. זמן מפני הקליטה כלומר שיאחזו השרשים בארץ. וחזמן השני
 שיהיה נחשב שנה עד שהנטיעה כשתכנס בשביעית יהיה לה שנה שניה. וכלל אלו שני
 הזמנים מדי יום. וד' אל קליטה' ול' לזמן החשוב להיות נחשב בעד שנה פחות מזה השיעור
 יעקר ואם לא עקר הפירות מותרין אלא שהם אסורים עד ש' בשבט אם לערלה ערלה או
 לרבעי רבעי. ומחייבין היורש לעקור. בעלים הסריסים קרם פירושן פלו. ופול המצרי
 שמנע ממנו מים לפני ראש השנה של שביעית. וכן של בעל כלומר מקום משקה שמנע
 ממנו שלש עונות כלומר שלש השקאות שהם לעתים ידועים מותרין בשביעית. מסכת
 משקין פ' משקין בית השלחים במועד ובשביעית. פול המצרי זרעו לזרע בששית ונגמר
 פריו קודם ראש השנה בין ירקו בין זרעו מותר בשביעית זרעו לירק ונכנס עליו שביעית בין
 זרעו בין ירקו אסור כספח' שביעית. עבר זרעו בשביעית ויצא לשמינית אם זרעו לזרע בין
 זרעו בין ירקו אסור במוצאי שביעית כשאר ספיתון ואם זרעו לירק הואיל ובלקט בשמינית בין
 ירקו בין זרעו מותר זרעו לזרע ולירק אסור משום ספיתון וירקו מותר וכתב הראב"ד לא מצינו
 בזרע בשביעי' שום חיתר שהרי אמרו הנושע והמכריך פחות מל' יום לפני ראש השנה אסור
 לקיימן בשביעית. והנושע בשביעית במזיד יעקור ואין הולכין לא לחטת פרו ולא לגזר
 אלא משהשרישו בשביעית יעקור ואין הולכין אחר חטתה אלא בפירות אילן ולא אחר גמר
 פרו אלא בספיתון שיצאו מאלהים ואי משכחת לה בזרעו לא משכחת לה אלא שזרעו גוי.
 אי נמי במקומות שהשביעית מדבריהם דאפשר דלא אמרי' בה יעקר. מכלתין פ' בנות

פרק שבעה וארבעים

חיה

שוח שביעית שלהן שניה שהן עושות לשלש שנים רבי יהודה אומר הפירסורין שביעית
 שלהם מוצאי שביעית שהן עושות לשתי שנים אמרו לו לא אמרו אלא בנות שוח ירושלמי
 בנות שוח הן חרובין וכו' ובבבלי הוא תאיני חיוורתא (פי' שביעית שלהם שניה שעושות לג'
 שנים) כיצד מה שחונטין שנה ראשונה בשניה בוחל בשלישית מתבשלות וכן כרז
 שחונטין ברביעית בחמישית בוחל ובששית מתבשלין ולפי זה החשבון מה שמוציאין
 בשביעית מוצאי שביעית בוחל ושנה שניה לשביעית מתבשלין ועכשו באלו הפירות
 הנלקטין בשנה שניה אתה נוהג בהם דין שביעית דבתר חנטה אולין ואלו בשביעית נחנטו
 וכלן כסדר הזה הפירות ראשונה נגמרין בשלישית ופירות שניה ברביעית ופירות שלישית
 נגמרין בחמישית ושואל הירושלמי והיאך יודעין פירות כל שנה ושנה רבי יונה אומר
 קושרין בחוש (פי' אלו בחוש לבן ואלו בחוש שחור או זה אדם וזה ירוק) אמרו לו לא אמרו
 אלא בנות שוח אבל שאר אילנות בשנה אחת חונטין ונגמרין תוספת אמרו לו והרי
 עמך בטבריה ועושות לשנה אחת מתב' פב האורז והדוחן והפרגין והשומשמן שהשרישו
 לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין
 לשנה הבאה וביאור זה שזאת ההלכה באי זה שנה שתהיה מרברת ואם אירע שיהיה רח'
 שנה שביעית יחיו הפירות לפי ההשרשה ואלו הארבעה מינים בלכדי הוא הכונה בהם
 שתשריש קודם שביעית אבל תבואה שתביא שליש וירק אחר לקטתו (פי' פרגין אל
 בשכש) הדלען שקיימן לזרע אם הקשו לפני ה' ונפסלו ממאכל אדם מותר לקיימן בשביעית
 ואם לאו אסור מפני שמירת שביעית אסור לגזום ולהניחם לזריעה הוכרין כירין מן הגז'
 בשביעית כלומר שיהי המחופתת בחרישה אבל לא מישראל כדי לזרעה במוצאי שביעית
 שקונסין להם החפכות בשביעית ומחוקין ידיו גוים בשביעית אבל לא ידיו ישראל כלומר
 ברבור לא במעשה כגון שאמר להם השם עמכם וכיוצא בזה ויש מפרשין אומר להם
 חרושו בטוב ואנו נקח השדות מכם בחכירות אחר השמטה ושואלין בשלום (פי' כיום
 אידם מפני דרכי שלום) וכו' ואתא מסכת שביעית פד' וכן סוף פרק הניזקין ואמרינן התם
 אין עוררין עם הגוי בשביעית וכן פסק הר"ק זל (ופי עוררין חופרין) והטעם שקדושת
 שניה קרשה לעתיד לבוא ואף על פי שאין יוכל יש שמטה והלכת כתב דבשביעית מותר
 לחרוש ולזרוע בקרקע הגוי ואפילו מדרבנן ולא הסכים בזה שהור קודש מהר' איעור וכמו
 שכתבנו לפנינו ירושלמי דילמא רבי חנינא בר פפא ורבי שמואל בר נחמן עברין על חד
 מחורשו שביעית אמר ליה רבי שמואל בר נחמן אישר אמר ליה רבי חנינא וליא כן אלפן רבי
 לא אמרו העוברים ברכת יי עליכם שאסור לומר לחרושי שביעית אישר אמ' ליה לקרות אתח
 יודע לדרוש אין אתה יודע ולא אמרו העוברים או אומות העולם שהם עוברין מן העולם וליא
 אמרו לישראל ברכת יי עליכם מה ישראל אומר להם ברכנו אתכם בשם יי לא דייכם כר'
 הברכות הבאות לעולם בזכותנו הם באות לא דייכם שאין אתם אומרי לנו באו ושלו לכם מן
 הברכות הללו אלא שאתם מגלגלים עלינו פייסים חומיאות וגולגליות וארכנוניות

אע"פ שאין
 יוכל
 חמישיה ועין
 ב' ה"ה

ובגמרין פרק הבא ער' יבמתו כל גוי הארץ אפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא
 אין מתברכות אלא בשביל ישראל השומן את הלוף והוא מין ממניו הבעל וטומן
 אותו לשמירה בעלמא לא יפחורת על הלופים מארבע קבים ושיחיה בגובה המקום
 המקום שהוא טומן טפח ושפח עפר על גבו וטומנו במקו דריסת האדם כדי שלא יצמח שאם
 היה טומן מעש היה נראה כזורע בשביעית לא כשומן תוספת מסכת תרומות פט' אלו הן מיני
 חצית הלוף השום והבעלים והקפלוטות הלוף הנלקח מוצאי שביעית משריבה החרש וכן

פרק שבעה וארבעים

באמרו כלים המיוחדין לעבודה אמרה למכרם בשביעית לחשוד כגון מחרישה וכליה העור
המורה והדקר אבל מוכר מגידל ענלה וכליה וכיוצא בהם והם משום לפני עור לא התן כמשול
ולמי שאינו חשוד על השביעית מותר למכור הכל שמכנס לשנה ראשונה של שמיטה וכן
היוצר מוכר חמט כרי שמן עשרה כרי ויון שכן דרכו להביא מן ההפקר ויותר מזה מוכר לגוי
בארץ ולישראל בחוצה לארץ ולא נחוש שהגוי מכור לישראל או יקנה ישראל חוצה לארץ
ויביאם לארץ דאחזקי אסורא לא מחזקינן כוכרין בשביעית אפילו לחשוד פרה חורשת מפני
שיכול לשחטה וכן מוכרין לפירות אפילו בשעת הזרע והוספת אין מוכרין פירות שביעית
לחשוד על השביעית אלא מזון שלש סעודות בדא בדבר המתקיים אבל בדבר שאין מתקיים
אפילו מאה סעודות מותר ומשאל לו סאה שלו אף על פי שיוזע שיש לו גורן ופרש לו מעות
אף על פי שיוזע שיש לו פועלים וכולן בפירוש אסורין כלומר מכור לי פרה לחרוש פירות
לזרוע סאה למוד זרע לשדי תן לי מעות לפרוע פועלים שעשו עמי בעבודת קרקע כל זה אסור
דחיה ליה סמיעי די עוברי עברה החשוד על השביעית אין לוקחין ממנו שווי וארנו משאלת
אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחים ותנור ולא תטחון עסה והיה זה
שהם כלים שאינם מיוחדים לעבודה שאלה נפה לתקן אי זה דבר הרחים לטחון רפואות
חתנור לכשל המטוה וירושלמי רבי יוסי בר בון בעא קומי רבי סונא מהו לטחון עם הגוי
בארץ אמר ליה מתבי אמר שהוא אסור דתנן עושין בתלוש כסוריא אבל לא בכחובר הדי
בארץ אפילו בתלוש אסור ואמרין במאי עסקינן אם בפירות ששית שנכנסו לשביעית
אפילו בארץ מותר אם בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחרוש מותר לקצור אסור
ואנן תנן אסור לחרוש אלא חכא כמאי עסקי בפירות שביעית בשביעית וחבצירה ותקצירה
והמסיקה בארץ אסור דתני ואת עינכי נזרדיך לא תבצור מן השמר בארץ אי אתה כוצר אבל
אתה כוצר מן המפקר דא לא תבצור כנגד הבוצרים מאיסורי מותר אדם ליקח ריק כמוצאי
שביעית משיעשה כיוצא בו כלומר שיצמח כמו המין ההוא עשה הבכיר הותר האפר (פי'
הבפיר המסחר לצאת בתחלה מוצאי שביעית) והאפל הוא המאחר שנשאר בפירות שנה
שביעית שעברה) רבי חייב ליקח ריק כמוצאי שביעית מיד והלכה כותיה כתב רם זל
פרק ג' גוי שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיו מותרין שלא גזרו על הספחין
אלא משום עוברי עברה ותגוים אינם מצווים על השביעית כדו שנזכר עליהם המה על זה
אמאי פירותיו של גוי מותרין מזה הטעם שכך שנינו לא נאכל ולא נעבד והרב בעצמו פי'
שאם העבד על ידי אחר אסור לאכל מכה שתוציא וזה אפילו בקרקע הגוי שאם היה דעת
הרב זל שאינו נעבד רל' בקרקע ישראל אבל בקרקע הגוי נעבד אם כן היה בדין כטעם יש
קנין ואם הוא כן לא היה צריך לז' לזכרון ספחין ומה שכתב זל פה שלא גזרו על הספחין
וכן וראי הוא שספחיתו ישראל בקדושת עזרא אסורין משום גזרה וכדלעיל אבל לזרוע
אסור מן התורה וכדלעיל נמי ותגוים אינם מצווים על השביעית ומשו' הכי אין לנו לגזור עליה'
ולאסור ספחיהן אבל מה שהוא אסור מן התורה מפני שבת הארץ וקדושתה לדין הפקע
אותו אסור בקניינו כטעם שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר ושביעית שהרי
אינם חייבין במעשר ואפילו הכי פירותיהן חייבין הרי הכי נמי אינם חייבין בשביעית אבר'
בפירותיהן נהוג שביעית שהרי בטול גזרת ספחיה לא התיר עבודה בשביעית וכמו שכתב הוא
זל הלכו שמיטה וזכרוהו פה שספחיהן מותרין והעבודה אמרה ואין לומר מי שספחיו
אסורין פירותיו אסורין ומי שספחיו מותרין פירותיו כותרין שהרי אסורין הפירות אינו בא
מכה הספחיהן לא אסור הספחיהן בא מכה אסור הפירות ותלי הגוי ברלא הגוי ואיך נתלה התר
פירות

פרק שבעה וארבעים

ח"ט

פירות הגוי כפני החר כפיתיו , והכפיתק אסורין משום גזרה לא הפירות , וכבוש עולי מצרים
 אם עבדו ישראל אסור מדרבנן ולזה אם עבדו הגוי נאכל הוא , ומשנת אינו נאכל ואינו
 נעבד יראה גם כן בפ' שפירות הגוי בעבודתו שהם אסורין ולזה לא מצא הר"ם ול החר לפירות
 הגוי בשביעית אלא משום והגוים אינם מצויין על השביעית , דאי לאו הכי לכתוב פירות הגוי
 בשביעית מותרין ולישתוק .

נמצאת

למד שבקדושת שניה אסורה בעבודה כדאוריתא , וספיהי אסורין מדרבנן
 וכן לפי הכראה מה שזרע הגוי בקרקעו , ובקדושה ראשונה אסורה בעבודה
 מדרבנן , וספיהיה מותרין , וכן נמי מה שזרע הגוי בקרקעו , ובשניהם מותרין הפירות
 עד זמן הביעור , וכן ההפך , והעשבים שאין רוב בני אדם זורעין אותם , וכמו שהתבאר
 ואל הריב ה' י' ש' לי להאמין אף על שמאל שהוא ימין , פרק חלק על בני כנען שבאו לרדן עם
 ישראל בענין שאמר לירא אלכסנדרוס מקדון החזירו לו תשובה אמר ליה תן לנו זמן נתן
 להם זמן שלשה ימים בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהם כשהן זרועוהו וכרמיהו
 כשהן נטועין וברחו , הנא אותה שנה שביעית היתה וסכמו ישראל עליה , אם כן מה שזרע
 הגוי בקרקעו בארץ ישראל מקדושה שניה בשביעית אסור , אבל ספיהו מותרין , ובקדושה
 ראשונה אם זרע הגוי נאכל הוא וכל שכן שספיהו מותרין , אבל לא נעבד לישראל ואם עבדו
 אסור דקדושה דרבנן בו .

נמצא

לפי זה שכבוש עולי בכל אינו נאכל ואפילו נעבד על ידי הגוי , וכן נמי כ' לפי
 דברי הראב"ד , וזכרנוהו בפרק שאחר זה גבי עזקה , ואכנס האיסור מבואר
 באהלות פרק י' וזכרנוהו פרק י"א .

נראה

שנשארו פירותיהם בשביעית בחיוב תרומות ומעשרות כאשר השנו' לא שיהיה
 במעשר עני ולא נרע מעמון ומואב משום דסמיכי לארץ ישראל השביעית ההיא
 במעשר עני , ויהיה אם כן מי שבפירותיו חל שביעית כמו הישראל אין בו חיוב תרומות
 ומעשרות , אבל מי שלא חל עליו שביעית כמו הגוי פירותיו הם בחיוב תרומות ומעשרות ,
 ואם כן עכשו בארץ ישראל שרוב פירותינו משל גוים הם בדין הוא שיהיה נוהג בהם דיין
 המתנות בשביעית אלא שמעשר שני יהיה מעשר עני לא שני משום עניים כשעם עמון ומואב
 שאחר שפירות הגוים אין בהם דין שביעית הוה להו בשביעית כפירות עמון ומואב שספרישין
 המתנות על הסדר .

ובעל

כוסין כלומר בעלי קרקעות יזהרו מן השביעית , תוספת פ"ר בראשונה היו אומ'
 אין כובשין ואין מיבשין ואין מביאין יבשות וכבושות מחוצה לארץ לארץ לארץ
 רבותינו התקינו שיהיו כובשין ומיבשין ומביאין יבשות וכבושות מחוצה לארץ לארץ , אין
 מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ רבותינו חתרו שיהיו מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ
 כשם שמביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ כך מביאין תבואה וקטניות מחוצה לארץ לארץ ,
 פירות שביעית שבאו מחוצה לארץ לארץ אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא בכסין
 אלא הרי הם כפירות הארץ כלומר שיהיו נמכרים כפירות הארץ אכסרה , וכתב הר"ם ואם היו
 גכרים שהם מחוצה לארץ מותר , עוד בתוספת פירות שביעית אין מוציאין אותן מן הארץ
 לחוצה לארץ ואפילו לסוריא ואין מאכילין אותן לגוי ולא לשכיר , ואם שכיר שבת שכיר חדש
 שכיר שנה או שקצץ מזונותיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ואוכל וכן מאכילין האכסניא פירות
 שביעית , ואין ב"ד פוסקין לאשה פירות שביעית אבל גזונית היא משל בעלה , תוספת פרק
 ג' עושין ספחין בראשי גנות ומקימין אותו ואין חוששין לא משום שביעית ולא משום
 עבדת

פרק שבעה וארבעים

עבורת הארץ

מסתברא

שדין שביעית בשתוף ישראל וגוי הוא כדון שבת, דאמר' מסכת ע"ז פ"ק
 ישראל וגוי שקבלו שדה בשותפות אל יאמר ישראל לגוי טול אתה בשבת
 ואני בחול ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור, פי' הרבד מילת באפי בפשא
 היא כגון שקבלו סתם ועשו סתם ולבסוף באו לחשבון כמה ימי שבת נטלת אטול אני כנגד'
 בחול אסור אבל אם התנו מתחלה אפילו באו לחשבון מותר, ע"כ, ולפי זה יהיה ההשענה
 של הלכה כד' ישראל וגוי שקבלו סתם שדה בשותפות ועברו עליהם שבתות ואחר כך באו
 לחשבון ואמר ישראל לגוי אתה נטלת כך וכך שבתות ואני אטול כנגדם בחול הרי זה אסור
 דאכתי חלקם אינו נכרר אבל אם התנו מתחלה טול אתה בשבת ואני בחול אפי' באו לחשבון
 הרי זה מותר, ומה שכתב על זה הר"ם כתבנוהו פ"ד, ונר' לפי דבריו ז"ל שאם באו לחשבון
 במשך עם ואם התנו מתחלה מותר כלומר כשהוא מותר הוא באמריו טול אתה בשבת כפי
 מה שיבא ואני בחול ימים כנגדם כפי מה שיבא אבל באו לחשבון הפירות כלום אתה אכלת
 עשרים סלים הרך משל ואני אטול כנגדם עשרים סלים הרי זה אסור שחוא כמחליף פירות
 של איסור בשל היתר.

השביעית

כל פירותיהם הם הפקר ולזה אין בה לא מעשר ראשון ושני ועני, ואף על
 פי שהיא שנת הפקר יש לפירותיה זמן בהתחלה שהותרו באכילת מאותו
 זמן ולהלן, גם יש זמן בסופם שמאותו זמן ואילך אסורין אלא שהם נכערים וזהו הנקרא
 שביעית, וביאר זה שיש להם עונה לאכילתן ככו שאמרנו במה שקדם מעונת
 המעשרות וזה שהתורה אמרה מן השרה תאכלו את הבואתה ואמרו ז"ל איננה
 נאכלת עד שתהיה תבואה כלומר בבשול שלם, אבל הפנין משוריהו כלומר הפירות שהם
 מתחילים להזרוח ולהבריק אוכל פתו בהם בשרה כלומר שמותרין באכילת עראי, ביחול
 כלומר שנתבשלו, כל צרכן לא כשהן בוסר כונס לתוך בית, וזהו עונת הגעת המעשרות
 בשאר השנים, פירות שביעית התורה זכתה איתם לכל אדם שנאמר והיתה שבת הארץ לכם
 לאכלה ולזה אין קוצצין את האילנות לעצים בשביעית מפני שגזול את הרבים, אבל עם
 כל זה יש בשנת השביעית שני זמנים לאילן שהוא מותר לקצצו והוא קודם שיזיח בהם פרי
 שעריין לא חל עליהם דין שביעית, והשני אחר שהוציא פירותיו ונשלם בשולב כפירות
 שהגיעו לעונת המעשרות שכבר בשל דין שביעית ממנו משהוציא פירותיו, אבל משתחיל
 לעשות פרי לא יקוצ' אותו שחרי מפסיד האוכל וכתוב לכם יחיה לאכלה ולא להפסד, כגון
 החרובין משוישלו והפני' משגיעו ותיים משיצצו ושאר כל האילנו' משיצצו בוסר, פירו'
 שביעית נתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה ומשום דכתיב תחיה למרנו בספר' אף להדלקת הנר
 ולצביעה, פירות שביע' נאכלן בטובה ושלא בטובה כיצד בטובה שיתן לו פירות שביע' כמו
 שעשה עמו טובה שנתן לו או שיכניסנו לגנתו לאכל כמו שעשה עמו טובה, ושלא בטובה
 כלומר אין מחזיקין טובה לשום אדם ואפילו לבעלים דרחמנ' אפקרינהו, רבי שרפון ירד לאכל
 שלא בטובה כ"ש ראותו סנטירין התחילו חובטין עליו כיון שראה עצמו בסכנה אל' בחיובן
 אמרין כגו ביתיה דשרפון שיכינו לו תכריכין כיון ששמעו כך נפלז על אפיהון אסרו ליה מחול
 לנו מחל להם, אמר רבי אבהו בש' רבי חנינא בן גמליאל כל ימיו של רבי שרפון היה מתענה
 על רבר זה ואומר אוי לי שנתכרתי מכתרה של תורה, פירות הנהגים במתנה או שבאו
 בירושה דינם כדון הפירות שחוא אוסף.

הפרק השמנה וארבעים

בביאור ביעור השביעית, זמן ההתר בכל זה עד זמן הביעור, וגדרו הוא הביעור הנזכר בשביעית, גרסי בספרא כתוב ולכהסתך ולחיה אשר בארצך ומה היה שאינה ברשותו אוכלת בחמה שהיא ברשותו אינו דין שתאכל לא כל זמן שהחיה אוכלת מן השדה תאכל לכהסתך שבבית כלה לחיה שבשדה כלה לכהסתך שבבית, למרנו מזה שאם יקובץ מין ממיני הפירות או זרעים והביאום אל ביתו ויכל לאכל מאותו המין כר' זמן שיסעא ממנו באילנות או בשדה כגון שאסף האנים ויבשם ואכל מהם ונשארו עדין אצלו מהם ונשלמו וכלו התאנים הלחים מן האילנות אחר שהגיעה זאת העונה אם יוכל לאכל אותם התאנים היבשים שעמו ואכלם או שיחלקם מזון שלש סעודות לבר' איש ואיש והכי איתא בתוספות פרק בתרא, מי שיש לו פירות שביעית והגיעה שעת הביעור מחלק מהם לשיכניו לקרוביו ולמורעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל כל מי שצריך לישול ישול ואם נשארו לו עדיין ולא מצא אוכלין בשעת הביעור ישרפם או יזרקם לים וכיוצא בזה מכל דבר שמאביד ויוציאם מביתו ומרשותו ואף על פי שעריון ימצא מחמין החוץ בנגרות ובפרדסין וכל שכן מן השמור בבית אינו מועיל שאינו מצוי לחיה ואם יש מין שהוא קשה לחתב של עד סוף השנה אוכל עליו מן הנאסף אצלו בביתו » זהו ביעור של שביעית לפי שיטת הרמב"ם, וכתב הראב"ד גמר הביעור האסור לכל אדם אינו החלוק של שלש סעודות אלא כשיכלו פירות העיר ותחומיה מוציאם כל אדם מה שבבית ומביאין אותן לאוצר ליד בר' והם מחלקים לכל אדם שלש סעודות כדי לשבות וכן בכל יום עד שיכלו ואם אין שום אוצר ולא בר' מחלק מוציאם לשוק ומפקידם ואף הוא יכול לחזור ולזכות בהם בכל אדם ואוכל החובת בהם עד שיכלו אותם פירות מן הארץ ביהודה מכל ארץ יהודה ובגליל מכל ארץ הגליל, ואחר שיכלו מכל הארץ יתבערו לנמרי לשריפה או לאיבוד ומאותו הביעור ואילך אינו אסור במשהו וחיוב לבער עירובו מן הכית, ודין זה יתבאר בתוספות מסכת תרוכה סוף פ"ה.

ירושלמי רבי יצחק בר הוה עוברא, פילבער פירות שביעית ובא ושאל לר' יאשיה ואמר ליה בחר לך שלשה אוהבים ואפקר קומייהו כלומר שהם אוהבין ויחזירו לך ותאכלם עד שובלך קפודקאי וצפורי שאלו לר' אמי כגון אבן דליא דרחים לן זלית דשאל בשלמנא כיצד נעשה אמר ליה כשתראו חשוק פניו מאנשים הוציאו הפירות לשוק ועקעו הפירות הללו יהו תפקר זביון שיתחילו האנשים לבוא וליקח קדמו וכו' בהם אתם, וקפודקאי הוא דמישזככו שנוכר, אחר זמן הביעור אחר עני ואחד עשיר אסורין באכילת פירות שביעית בתוך השנה השביעית עצמה, כתב הר"ם חלכות מאכלות אסורות פרק ט' פירות שביעית אף על פי שאם נתערבו במינם בכל שהו שלא במינם בנותן טעם אינם בכלל איסורי תורה שאין אותה התערובת אסורה וכו', וכתב הראב"ד ויש עור דבר אחר בפירות שביעית שהיא לשריפה או לקברות והוא כשיכלה המין האחרון שבאותה הארץ משלש ארצות שהם הלוקות לביעור, ואתו זמן בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם, מסכת יבמות כ"ט בפ"א גוי שהיה מוכר פירות לשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם של עזקה הם של נשע רבעי הם לא אמר כלום לר' יצחק וכתבון זה אלא לחשבין מקחו, (י"ט של עזקה כלומר שמורים היא שנת השביעית), וזה חסד דבמאי עסקינן אי לפני ביעור אפילו של עזקה מותרין ואי אחריו אפילו אינם שמורים אלא שהם תפקר אסורין, ואם כן פשיטא דלא אמר כלום, ד"א שעזקה היא העיר הידועה לדרום

פרק שמנה וארבעים

לדרום ארץ יהודה וחרנוה בפרק העיירות, ופירותיה משובחין ואם אמר הגוי שהם מאותה העיר כלומר מארץ ישראל עד שנצטרך לעשרם דאורייתא אין שומעין לו דלהשביח מקחו קאמר, (והרא"ב פ' עניקה ארץ עבודה, ואם ספחים אסורים בשביעית כל שכן פירות ארץ עבודה בין של גוים בין של ישראל, ואמרו שאינו נאמן שלא כתמוז אלא להשביח מקחו, ישראל כלה בחלקת לשלשה חלקים וחם כסוג וכל חלק מהם נחלק לשלשה

ארץ

חלקים והם כמין, וכל זמן שהיה כמין אחר מן השלשה שהם תחת סוג אחד הותרו כל שלשת המינים, והו' ששנינו במכלתין שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל ושלש ארצות לכל אחת ואחת גליל העליון וגליל התחתון והעמק מכפר חנינא ולמעלה כל שאינו מגדל שקים גליל העליון, ומכפר חנינא ולמטה כל שהוא מגדל שקים גליל התחתון ותחום שבריא וביהודה החר והשפלה והעמק ושפלת לוד כשפלת הדרום והר שלה כתר המלך ומבית חורון ועד הים מדינת אחת, פ' בן מלכי צדק זל מכפר חנינא ולמעלה כל שהוא מגדל שקים גליל העליון הרי לך הרי הגליל, מכפר חנינא ולמטה גליל התחתון הרי לך שפלת הגליל, ותחום שבריא שהוא בקעת גינוסר והברותיה הו' עמק הגליל, ירושלמי עמק שביהודה מעין גדי ועד יריחו, והרם זל ושפלת לוד כשפלת הדרום כלומר שאוכל בזה כל זמן שימצא בזה, והר המלך הוא הר גדול רב הפירות מכר הרי ישראל ועל כרחי' ביהודה הוא, מדינה אחת כלומר באיזה מקום שיהיה משם כל זמן שימצא בכל גבולו, ובחבור כתב הלכות שמישה ויובל פז שלש ארצות לביעור ארץ יהודה כלה החר והעמק והשפלה ארץ אחת, עבר הירדן כלומר שפלת לוד והר שפלת לוד ומבית חורון עד הים ארץ אחרת, והגליל כלו גליל העליון וגליל התחתון ותחום שבריא ארץ אחר', ואוכלין בכל אחת ואחת משלשתם עד שיכלה האחרון שבה, ודע שאין זה עבר הירדן שהזכיר זל פ' שאמר עבר הירדן שביעית נוהגת בה מדבריהם.

נמצא

לפי המשנה שלש חלקי עבר הירדן כלומר הר שפלה ועמק שיהיה השפלה שפלת לוד, וההר הוא הר של אותה שפלה, והעמק מבית חורון ועד הים, וזה שהזכיר שלשה חלקים אלו אינם בגליל שהרי הזכיר חלקיהם, וכן ביהודה, אם כן נתנו אל עבר הירדן, ולוד מארץ ישראל הוא, והוא על כרחי' מעבר הירדן מערבה, מסכת מעשר שני לוד מן המערב אם כן לטון המשנה תוכיח שעבר הירדן הנזכר בענין זה הוא מגוף ארץ ישראל ככו גליל ויהודה, ועל דרך הרם גם שבין יהודה וגליל שם לו עבר הירדן.

ויש

תמה מן התוספתא שמשים עבר הירדן הנזכר פה אל עבר הירדן מורחה כלומר ארץ סיחון ועוג, דהכי אמרי' חתם שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' איזהו הר שלה זה הר המלך ושפלה שלה זו שפלת לוד עמק שלה מעין גדי עד יריחו, איזהו עמק שבגליל כגון גינוסר וחברותיה רבי שמעון בן אלעזר אומר איזהו הר שבעבר הירדן כגון חרים וכו' וגדור וחברותיה שפלה שלה חשבון וכל עריה שנאישוך דיבון ובעל פעור ובעל מעון עמק שלה כגון בית כמרה רמתה וחברותיה, ויהיה הר שלה לצפון והשפלה לדרום, וכבר ידעת כי חשבון עיר סיחון והתוספות עשתה הנה השפלה בעל פעור ובעל מעון הולתם כלם מהארץ ההיא לא מארץ ישראל כלל, וכן גדור נזכר מסקמות עבר הירדן ממש מן מסכת ערכין, והתוספות לעולם היא פ' המשנה ואין אם כן יהיה חפי' הפך הסבוקש, והמשנה בחזקת שלשת חלקי כל אחד ואחד חזרה והזכירה גליל ויהודה ול' חזרה להזכיר עבר הירדן אלא סתם שאמר ושפלת לוד וכו', והתוספות חזרה והזכירה גליל ועבר הירדן ואת יהודה לא חזר להזכירו אלא שאמר סתם איזהו הר שלה, ומסתברא שהתם'

פרק שמונה וארבעים **תכא**

שהתום בזה עקר. פרק מקום שנתנו תניא רשבנא אומר סימן להרים מולין, סימן לעמקים דקלים, סימן לנהלים קנים, סימן לשפלה שקמה.

המולין

פירות במקום שכלו למקום שלא כלו או ההפך חייב לבער נותנין עליו חומרו מקום שיצא משם וחומרו מקום שהלך לשם, ופירות הארץ שרבי שביעית שיצאו להוציא לארץ מתבערין במקומם לא שיביאום לארץ לחתבער שם וכדורבי בתום פ"ח, וכן יש זמן שהוא מותר בלקיטת העשבים הלחים, וזמן זולתו ארוך ממנו ללקיטת העשבים היבשים, וזה שהעשבים הלחים נלקטים בשביעית עד זמן שיובש המתוק לבד, ולא אחר אותו זמן, והמתוק הוא פרי האדמה כעון הפוח ושעמו מר מאד וקראתו זל בתוק כמני בהור לעור, והוא סם משלשל הכלים בחזקת נודע אצל הרופאים וקורין לו אל הנשל, וקושש עשבים יבשים כל השנה חשביעית וגם בשנת מוצאי שביעית עד שתדר רביעה שניה בה, וזהו בעצמו זמן שמתר לעניים לייבנם בפרדסות של שנה שביעית בשנת מוצאי שביעית כשתדר רביעה שניה מפני שיש בה מותרות מפורת שביעית, וזמן רביעה שניה בארץ ישראל היא המבכרת שבעה במרחשון ושנה ביבונת לב נז והמאוחרת ראש כסלו, עוד יש דברים שיש להם דין שביעית כדלקמן, וכן לדמיהם אם נמכרו ויש להם דין ביעור בשעתו, ויש דברים שיש להם ולדמיהם דין שביעית אבל אין להם דין ביעור אלא שמתר להתעסק בהם תמיד ולחנות מהם עד שישלימו אותם שאסף ואין לו להסתכל בזה לשעת הביעור אלא משתמש מהם עד אחרית השנה, וכן לדמיהם אם נמכרו, הניין הראשון כגון כל מה שיהיה מאכל אדם ומאכל בהמה או מין הצובעים ואינו מתקיים בארץ וזה נוהג בשביעית יותר על המעשרות שאין נוהג במעשרות אלא מאכל אדם, כמו שתאמר ממאכל אדם עלה הלוף השוטח ועלה הדנדנה (פ"ח הוא מק ממיני הצלילים) (העולשין שהם ההנדבא) (והכרשין שהם החציר) (והרגלה שהם הלגלוגות) (וניין החלב שהוא הפיטר ובערבי בקדונים, וכמאכל בהמה כגון החוחים והדררים, ומין הצובעים כגון פתיו אסטיס) (פ"י והוא צבע תכלת ובערבי אל כיל), וקוצה אל עצפור וצבעו אדמוני (הוא פרת זרע אל קרשם ודומה לשערות הזעפרן), ובארץ כנען ראיתי שנותנין אותו בתבשיל במקום זעפרן, וכן כיוצא בהם, וספית נרעע שהוא לעולם מה שצומח אחר הקצירה, המין השני כגון זה כלומר שהוא מאכל אדם או בהמה או לצביעה אלא שהם דברים המתקיים בארץ ולזה אין להם ביעור ולא לדמיהן, ואל המין הראשון הביאה התלכה משל ודמיון לכל אחד משלש חלקיו כלל כל מה שהוא ממאכל אדם ומה שהוא ממאכל בהמה ומה שהוא מהצביעה אבל בזה המין לא הכיאה דמיון אלא מענייני הצביעה בלבד שהם הפואה שהיא ידועה והרכפה) (פ"י והוא אל בקם והוא עץ אדום, והניח דמיון לשני חלקיו הראשוני שמה שהזכיר מעקר הלוף ועקר הדנדנה והעקרבין והחלבעין והבככיה כל אלה אין אחד מהם לא ממאכל אדם ולא מאכל בהמה ולא מין הצביעה אלא שהם עצים בעלמא, ואף על פי שהם דברים שאין מתקיימים בארץ ריניהם וכיוצא בהם שיש להם שביעית ולדמיהן שביעית ואין להם ביעור כלל, וכן קלפיו רמון וכץ שלו וקלפיו אגוזים והגרעינים, עקרבן (פ"י הוא סקולו פנדריון, חלבעים והבככיה לא פי' אותם ה"ם זל, לחבי ורדין והחרובים יש לה שביעית ולדמיהם שביעית יש להם ביעור ולדמיהם ביעור, לחלבי האלה והבטנה ואשדון יש להם שביעית ולדמיהם שביעית אין להם ביעור ולא לדמיהם ביעור, אבל לעלים יש להם ביעור מפני שנושרין מאביהן.

מסכת

שביעית פ"ז הודר והכפור והקטף והלוטם יש להם שביעית ולדמיהם שביעית

פרק שמנה וארבעים

דבי שמעון אומר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרוי ואמר סמכת נדח פק אמר ר' פדת
 מאן תנא קטפא פירא רבי אליעזר ושקל ושורו אפי' הימא רבנן עד כאן לא מליגי רבנן עליה
 דרבי אליעזר אלא בקטפא דגוואא אבל בקטפא דפירא מודי ליה דתנן אמר רבי יהושע בפירוש
 שמעתי שהמעמיד בשרף העליון בשרף העקרון מותר בשרף הנפגן אמר מפני שהוא פרוי
 קטף (פי' הוא מצטמא כך קבלתי מאבא מרי זל ה"ה) חודר אם כן הוא פרוי ליה כתב ז"ה העור
 שעל חודר מברקן שנתן ריח טוב כפירות. עוד הביא ז"ל ראייה מהתוספות סמכת כלאים
 פ"ג הקנים והחנקן וחודר והאטרים כיון אלק ואינם כלאים בכרם. וכן הרשב"א כתב שהעלה
 גוהגת בו. ועל מי חודר מסתברא שמכרד תחלה להכנס בורא נפשות כרין הסחש
 פירות להוציא מחן משקן. והרב אמר שעל המים ההם יכרד בורא מיני בשמים. והרם
 הלכות ברכות פ"ט כתב חודר ומי חודר בורא עצי בשמים. וכן כתב רבי אחי גאון בין
 בגופן בין במימתן. ה"ב ה"ג. ורדא בורא עצי בשמים. מסכת שביעית ריש פ"ט וכן היא
 שניה פרק לה"ב הגזול הפיגס והירבוים והששים וההלגלות כסבר של הרים כרפס של
 בהרות גרגיר של אפר פטורין כן המעשר ונלקחין ככל אדם בשביעית לפי שאין כיצא בהם
 כשמר. והקדמת זאת ההלכה שפירות שביעית אסור להצניען ולסחור בהם ואם מכר מהם
 יחיו אותן המעות דמי שביעית ואסור להצניעם ולעשות סחורה בהם אלא קונה מהם מאכר
 ואוכל בקדושת שביעית. ואסור לתת דמי שביעית לעם הארץ שמא יגנבו ולא יקנה מהם
 מאכל. ולה עם הארץ המוכר פירות בשביעית אם הם מבריים שודרן לעשות מהם בגנות
 ובמקום המשתמר אסור לקנות ממנו שהקונה נותן לו דמי שביעית ואם הם פירות שר
 הפקר מותר לקנות ממנו שעור מזון שלש סעודות ומשום כדי חייו. ומה שאמר ונלקחים
 מכל אדם בשביעית היינו מזון שלש סעודות לברי (פי' פיגס אל כדאב) (ירבוים עליו רחבו
 מחלגלות וכן בערבי כנרא ירבו) (החלגלות הם לגלות) (כסבר אל כסכרא) (וה"ה
 בן מלכי צדק פי' הירבוין אספרג) (ששים שומר בערבי קורין לו ראוונג) (כרפס של
 בהרות מהו אמר רבי יוסי בר חנינא פטור מליבן) כך הוא בירושלמי ובלשון ערבי קורין
 לו אל בקדונוס. ואספרג בלשון ערבי הליון. ומה שאנו אומר יש לו שביעית כלומר שהם
 בקדושת שביעית ובהנאו והם רבים.

השביעית

מה שראוי לאכילה לאכילה לסיכה. מסכת יום טוב פ"ר המביא
 ועוד אמר ר' אלעזר עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית ואומר
 מכאן אני נוטל למחר וחכמים אומר עד שירשום ויאמר מכאן עד כאן. ומסיק בגמרא
 דשביעית לאו בר עשוריה הוא. פירות שביעית תופסין את דמיהם שנאמר תהרה בהייתיה
 תהא. וזה שאם מכר פירות שביעית יתפסו הדמים ויעשו כפירות שביעית והפירות ההם
 עצמם לא נתחללו. כיצד לקח בפירות שביעית או בדמיהם בשר בעשה הבשר בפירות
 ושביעית וצריך לבער שתיתן בשע' הביעור חזר ולקח באותו הבשר או בדמיו דגים יצא בשר
 ודגים לקח באותן דגים או בדמיהן שמן יצאו דגים ודגים שמן. וכן לעולם יצא זר
 בתפסקת וצריך לבער הראשונים עם האחרון שבהם כדרך שמתערין פירות שביעית. והנה
 חומר בשביעית מבהקדש דאו פירות הקדש הפודה אותם יצאו לחולין ותפסו הדמי הקדושה
 תחיהם. שביעית אינה מתחללת אלא דרך מקה ורקיע פרוי ראשון אבל פרוי שני אפילו
 דרך חלול. וכשמחללין פרוי הנלקח שנית אין מחללין אותו על בחמה חיה ועוקן. שמא יניחם
 ויגדלו ויעשה מהם עדרים עדרים ואין צריך לומר פירות שביעית עצמם אלא מחללין אותם
 בפירות שהם על השחטין. שביעית אין פורעים מדין את החוב ואין עושין בהם שושבניות

פרק שבעה וארבעים

חכב

ואין משלמין מהם דברים הגמולים , ואין פוסקים מהם צדקה לעניים בבית הכנסת אבל משלחין מהם דברים של גמילות חסדים וצריך להודיעו אין ספק בשמן שביעית כלים ועורות ואם סך יאכל כנגדן , אין נוהגין מהם לבדן ולספר ולספן ולא לשאר האומנין בשכרם , אבל נותן הוא לבביר (פי' הוילה ומשקה מן הכור אל בני ארם) , ולעולם נותן להם מתנת חנם , עוד יש מלאכות זולת זריעה וקצירה שהם אמורות כגון שלא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו בפני שהוא יפה לארץ כשפסיד הסלע , ואם התחיל קודם שביעית ופסל ממנו כזו אבניו ברבוע שלש על שלש ברום שלש כל אבן מהם אמה על אמה ברום אמה או גדול מזה הרי זה מותר לכר ממנו בשביעית כל מה שירצה וכדאיתא במתני פ"ג , פי' שיעשה שלשה גלי אבנים בכל גליהו שלש שורות וכל שורה ג' אבנים הרי בון שלשתם כזו , והוא בחשבון מעוקב , תוספת פ"ג אמר רבי יהודה ב"ר אבוןן שמתכוון לעשות שדה אבל בזמן שאין מתכוון לעשות שדה אפי' דבר מרובה מותר (פי' לעשות שדה לתקן השדה) וכן תרגום וכן הבקר אשר עשה , אבנים שזעזעתן המחרישה או שהיו מכוסות ונתלו אם יש בהם שתי שתי של משהו שני שנים הרי אלו יטלו , ומה שאמרו שזעזעתן המחרישה פשוט בתלמוד ראוי שזעזעתן המחרישה אף על פי שלא זעזעם , המסקל שדהו נוטל העליונות ומנח הנוגעות בארץ , וכן כיוצא באלו העבודות .

הפרק התשעה וארבעים

בבאור השמטת כספים בשביעית בזמן הזה , מצות עשה מן התורה להשמיט כספים כלומר החובות כלם בשנת השמיטה והיו שכתוב ואשר יהיה לך את אחיך תשמיט ידך , וכבר הוכפל הצויו במצוה זו ואומר וזה דבר השמיטה שמוט ואמרו בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים אי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים , וכדאיתא פרק האשה נקנת , כתב הר"ם ומצוה זו של שמיטת כספים איכה נהגת מן התורה אלא בזמן ששמיטת קרקע נהגת ואפילו בארץ , וכן נמי פסק הר"ף פרק השולח גט דהשמטת כספים בזמן הזה דרבנן , וכן כתב רש"י ז"ל , רבא אמר לעולם בין לרבנן דפליגי עליה דר' דאמרי שביעית משמטת מלוא בזמן הזה דאורייתא ותקן הלל רלא תשכט , ובין לרבי דאמר לאו דאורייתא ואמור רבנן דתשמיט לא תקשי דבדבר שבסמך אין כאן עקירת דבר מן התורה במקום גדר וסיווג דהפקר בית דין הפקר , ועוד אמר ז"ל חלכה כרבי דאמר שביעית משמטת מלוא בזמן הזה דרבנן ,

האמנם ה"ב העשור סבירא ליה רשביעית והשמטת כספים בזמן הזה דאורייתא ומביא ראיה מפר' הנזקין הנוטע בשברת בשוגג , יקיים במזיד יעקור בשביעית בין במזיד בין בשוגג יעקור , ולשעמיה תקשי לך היא גופא מכרי היא דאורייתא וזאת דאורייתא כיוי שנא שבת ומאי שנא שביעית , עוד מסכת משקין יכול ילקח על תוספת שביעית ש"כ דכולהו סבירא להו דאורייתא , ורבנן פליגי עליה דרבי אפילו מדאורייתא כגזא שמיטת כספים וק"ל הלכה כר' מחברין ולא מחבריו , והא דמכרי ר' ינאי פוקן וזרעו בשביעית משום ארנובא דפירוש רש"י ז"ל דסבירא ליה כרבי דאמר שביעית בזמן הזה דרבנן לא דייק לך דאפי' לרבנן דאמרי דאורייתא מפני האונסין מותר והכי מוכח בירושלמי בסנהדרין ובשביעית

פרק תשעה וארבעים

בראשונה היתה מלכות אונכת הורה רבי ינאי שיהא חורש חרישה ראשונה, ולמסקנא
דרבי ינאי אפילו דאוריתא קאמר, ופשוט הוא דשביעית בזמן הזה אליבא דרבנן דאוריתא
ואליבא דרבי דרבנן, והכי גרסינן לה מתני' מסכת שביעית בסוף, וכן היא שנויה פרק
השולח גש הלל תקן פרוסבל מפני תקון העולם, ופרוסבל הוא ששר שבין הלל והמלוח
עם בית דין ואחריו אין שביעית משמטה החוב וכמו שנבאר בג'ה, ומכשי' בגמ' ומי איכא
מידי דמדאוריתא משמטה שביעית ומתקן דלא תשפט, וכשני אמר אביי בשביעית בזמן
הזה ורבי היא דתניא רבי ואמר זה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחרת
שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים ותקינו רבנן דתשפט זכר לשביעית, ראה הלל שגמגמו
העם מהלילות זה את זה עמד ותקן פרוסבל, הרי שנארה שביעית דרבנן שתלה הכתוב
שהי השמיטות זו בזו ועכשו אינו נוהג שמיטת קרקע דאוריתא ששמיטת קרקעות בשביעית
תלוי בחזרת שדות לבעלים ביובל רחבי איתא בירושלמי סוף מסכת שביעית, תניא וזה דבר
השמיטה שמוט רבי ואמר שתי שמיטות שמיטה ויובל בשעה שהיובל נוהג שמיטה נוהגת
דבר תורה פסקו היובלות שמיטה נוהגת מדבריהם, ורשי' הבי'א פרק השולח ג' ירושלמי
בלשון אחר מנין שאין שמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה
שמוט אחד שסמט יובל ואחד שמיטת שביעית, עוד כתב ז"ל אבל בתורת כהנים ראינו
דשביעית נוהגת בזמן שאין יובל נוהג ואומר אני שהיא מחלוקת ע"כ, נמצא אליבא דרבי
שמן התורה בזמן הזה שביעית אינה משמטת ואתו רבנן ותקון דתשפט זכר לשביעית כמנעו
העם מהלילות תקן הלל דלא תשפט והוה ליה חס אמרו והם אמרו, וחזר ומכשי' בגמרא
ומי איכא מידי דאוריתא לא משמטה שביעית ומתקינן דתשפט, ומשני אמר אביי שב
זאל תעשה הוא, רבא אמר הפקר בית דין הפקר דאמר רבי יצחק מניין שהפקר בית דין הפקר
שנאמר וכל אשר לא יבא לשלש ימים בעצת השרים, הפקירו מסון המלוח אצל הלוחי
וכל זה אליבא דרבי ומתו אליבא דרבנן דפליגי עליה ואמר דשביעית דאוריתא שאהו חב
העשור איתא נמי שפיר, והי שבישנאמר שמשמטת כספים דאוריתא לא נעשה מדרש רבי
מפסקו זה דבר השמטה שמוט אלא שנאמר שמשמטה נוהגת אבל יובל אינו נוהג משום
דכתוב וקראתם דרור, למרנו משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט הכנעני פסקו
היובלות, וגרסינן בספרי חכמים אמרו' שמטה אף על פי שאין יובל, הרי שמשמטה נוהגת
בזמן הזה דאוריתא אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי, והשתא אתי שפיר לכאי דאקשי
בגמרא ומי איכא מידי דאוריתא משמטה שביעית ומתקן דלא תשפט דהא מדאוריתא היא
דוקא, ויהיה התירוץ נמי ההוא דרבא דאף על גב דאמרה תורה דתשפט אפילו הכי אתא
הלל ותקן דלא תשפט ולקחין ממון הלוח וגו' והוא היה כעין גזל שנוטלין מורה
ונתנון לוח דהפקר בית דין הפקר, אבל הנמ' עשה יסורה על ההיא דרבי דאי לאו הכי לא
היה צריכא לקישויה שניה שהובירה, ולוח נראה שהלכה כרבי, ויש אומר' שמעם קרושה
שניה שקרשה לעתיד לבא דבזמן הזה נהגה דאוריתא שמיטת קרקעות, ולפי' זה יש לחם
לתי' הירושלמי שתולה שמטה ביובל אליבא דיתיראה והוא כרבי דהוא מרה דשמעתא,
ומעט המשגיח' בזה, קבלנו מאלופינו הלל תקן פרוסבל ואקשי' ומי איכ' מידי דמדאוריתא
משמטא שביעית ומתקן הלל דלא תשפט, וא"ת והא הלל במי דאוריתא היא כדתני' בספרי ואש'
יהיה לך את אחד חשט ירך ולא של אחד כירך יצא המלוח על המשכון והמוסר שטרותיו
לכ"ד, ועקר קרא למוסר שטרותיו לכ"ד אצטרי' דאלו מלוח על המשכון מור' יצחק נפקא לך
דבעל חוב קונה משכון, ויל' רמסירת שטר' דאוריתא ואתא הלל ותקן פרוסבל דהוה כמסיר'

שטרות

פרק חשעה וארבעים

חכג

שטרות דאמ' מוסרני לכם וכו' ואע"ג דלא מסר מהני ואפילו אינם בידו כדאמרינן בירושלמי
 ואפילו נתונים ברומי, והכי נמי משמע בססכת שביעית דמסירת שטרות דאורות ופרוסבל
 דרבנן, דתנן המלוה את חברו על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמטין פרוסבל
 אינו משמט וזה אחר מן הדברים שהתקן הלל, ואת כיון דמסירות שטרות דאורותא ובהכי
 סגי אמאי תקן הלל פרוסבל אלא ימוסר שטריו לב"ד ולא יעבור על דברי תורה, ול' שאין בני
 אדם רוצים למסור שטרותיהם ביד אחרים, ועוד דהא איכא מלוה על פה דבעי פרוסבל, ולא
 דדרשא דספרי אסכתא היא וכשאמרו דמוסר שטרותיו אין משמטין מתקנתו שר' הלל
 אמרו, והכי איתא בירושלמי פרק בתר' דשביעית השבט יודק ולא המוסר שטרותיו לב"ד
 מכאן אמרו לפרוסבל מן התורה, כלומר מתקנת הלל דדרש ואסמכה אקרא, ואת לא
 ליתקין פרוסבל אלא שיתכבו דאופיה על כנת שלא ישמטנו בשביעית כמו שעושין בהרבה
 מקומות, וזה תנאי ממון הוא ואין בו משום מתנה על מה שכתוב בתורת, ול' משום דמסקין
 דלא דכירי בשעת הלואה וכיון דפסדי מידי איכ' נעילת דלת, אבל פרוסבל כשהגיע ערב שביעי'
 כל אחר הולך וכותב, לא נמצא שחששו חכמים לזכרון ויבל ככו שחששו לזיבורן שביעית
 מ"מ אליב דכולי עלמא שמטת כספים בוחגת בזמן חזה לכל הפחות מדרבנן, ואפילו בחוצה
 לארץ דהוה ליה חובת הגוף, ולזה הביאה הר"אף ול'.

אבל

מה שצותה תורה גאולה תתנו לארץ שהוא חזרת קרקעות לבעליהן, זה אינו בוחג
 אלא בארץ ובזמן שהיובל בוחג, וכן הדין בבתי ערי חומה שנאמר ואיש כי ימוכר
 בית מושב עיר חומה.

השביעית

משמטת ההלואה, ואפילו ההלואה שבשטר שיש בו אחריות נכסים
 אותה מלוה אף על פי שהקרקע אצלו כמו משכון על מסוכנו ואפילו הכי
 משמט, וזהו ששינו שביעית משמטת את המלוה בשטר וכו', וכראיתא פרק השולח
 ג' רב ושמו' דאמרי תרויהו בשטר שטר שיש בו אחריות נכסים שלא בשטר שטר שאין בו
 אחריות נכסים וכל שכן מלוה על פה, ועל מלוה בשטר שיש בו אחריות נכסים אמרי' נמי
 התם סיים לו קרקע בהלואתו אינו משמט, וכן פסק הר"ם, תוספת ססכת שביעית בסו' המלוה
 את חברו על המשכון או בשטר שיש בו אפותקי הרי זה אינו משמט, ועל משכון דמטלטלין
 אמרי' נמי התם המלוה את חברו על המשכון אף על פי שהחוב מרובה על המשכון אף משמ'
 ירושלמי אמר שמואל אפילו על המחש שב' ואשר יהיה לך ארזת אחיך תשמט יודק פירט למת
 שיש לאחיד תחת ידך ואשר יהיה לך ולא המוסר שטרותיו לב"ד וכהב' הר"ם והוא שיהיה החוב
 בכגד המשכון ואם היה יותר משמט חיתר על המשכון, וזה המשכון אפ' יהיה משכון שמשכנו
 בשעת ההלואה ודלפינן ליה ממשכון, שמשכנו שלא בשעת ההלואה דבכי האי גונא הוא
 דאיתירו החוב רבי יוחנן כלומר שמשכנו שלא בשעת ההלואה, וכשכנו בשעת ההלואה קני'
 ליה נמי בפרושת דרב יוסף דאמרי' בפרק הנוסע צאן לדיר, שומר אבידה רב יוסף אמר
 כשומר שכר דמי בהחוי הנאה דלא בעי מתב ריפתא לעכייא דאמרי' העוסק במצוה פטור מן
 המצוה הוי עלה שומר שכר, וקיימ' לן כרב יוסף, פרק שביעית הדיינין המלוה את חברו
 על המשכון שומר שכר הוי לא שכא משכנו בשעת ההלואה או שלא בשעת ההלואה ל'.

נמצא

שאין מין ממיני ההלואה על המשכון דמטלטלין שיהיה שביעית ממשמטתה
 אבל ההלואה על המשכון דמקרקעי ולא סייב לו קרקע אפשר דתשמט ואפשר
 דלא תשמט וכראית' פרק אי והו' נשך האי משכנתא באתרא דמטלטלי וכו', ושביעית משכנתא
 אבל

פרק תשעה וארבעים

אבל משכנתא באתרא ולא סמלקי הוה ליה כקנין ואין שביעית משמטתה. בשם רה"ם
המלה להברו מעות על ביתו ועל חצרו שביעית משמטתו. הקפת החנות אין משמטת' לפי
שאינו דרך חוב, וכן שכר שכיר, תוספת כתובת אשה פגמה וקפה משמטת פגמה וליא
זקפה וקפה ולא פגמה היריו אינה משמטת, אבל תר"ם או אוקתיני לה, שכתב ז"ל הגר"ש
את אשתו קודם השמטה אין כתובה נשמטת ואם פגמה או זקפה עליו במלוה נשמטת, הרי
שפסק כשמו דאמרי' פרק הסביא גט איסתי כתובה משמטת רב אם משופגוס ותוקף ושמו
אמר פגמה אף על פי שלא זקפה וקפה אף על פי שלא פגמה (ופי הפגוב שפרע קצתה)
(ותוקף שתוקף עליו המותר במלוה) וזה דמעתשו נפק לה להאי כתובה מתורת הנאי בד'
שאין נשכטין כמו מוסר שטרותיו לבד' או מלוה על המשכון וכוצא בהם, וכתבו ריבנותא
דמיהו חוב הנדוניא שזכרה עליו שסטה משכנתא במלה יש לחוש משו שסטה דאע"ג דהנאי
כתובה ככתובה לענין שביעית וחברו הנזכרים בריש פרק אף על פי, היינו על התוספת
אבל לא על הנדוניא, ויא' נדוניא היא מתנה על תנאי ולא מלוה כמש' אלא בהקפת הכות
דלא משמטת, כל מה שאינו חוב אינו משמט כענין קנסות שחיבת תורה לאונס וכפת
ומוציא שם רע שאלו הם דברים שהאיש ההוא אינו פטור עד שיפרעם והוא שלא זקפן עליו
במלוה, וכן כל מעשה בד' שהם שטרי' פסיקתא והוצא שיאמר הדיין איש פלוני אתה חייב
ליתן לזה כך וכך מסון אותו מסון אינו משמט שאחר שצוהו הדיין לתת לו כאלו נכנס
ברשות בעליו ואינו חוב, וכן המוסר שטרותיו לבד' שכבר נתן יד בד' כירו בביעית זה המסון
ונסתלק הוא מלתובעו והניח הדבר עליהם ונעשה לבד' זה החוב לא אצל אחיו, שחש פרה
וחלקה כראש השנה של מוצאי שביעית שהיה סכור שכבר יצא השביעית ונתעבר אלוה של
שביעי' שהיה זה יום' ל' מכנו משמט שהרי עבר כוף שביעית על החובות של פרה זו, והירוש'
מוקים לה להא מתניתא אליא דרביה יהודה דאמר הקפת חנות הראשונה משמטת ויא' לרבנן
כל הקפת חנות אינה משמטת והא דפרה היא הקפת חנות, וכן כתב הר"אב"ד, תוספת רבי
שמעו' אוסר הוא משמט ואין יורשו משמטין שנאמר שמוס כל בעל, התובע חוב שעבר
עליו שביעית עובר על לא תעשה שנאמר לא יגוש את רעהו, לזה כשיבא לפנדק הלוח ויתבע
מסך זה הדבר שיש לך לדין לו שהחוב נשמט, ואפילו לא יבקש הוא הדבר אתה צריך לומר
לו דבגון זה פתח פד' לאלם הוא, ואפילו יהי התובע יורש דקיים לן טענין ליוורש.

זמן ההשמטה ואכור החוב הוא שעה אח' לחוד והוא כשתקע החמה בליל ראש השנה
של מוצאי שביעית שכן כתוב מקץ שבע שנים תעשה שמטה, בלומר בסוף

ואפילו הלוח את חברו בשנה שביעית עצמה גובה את חובו כל השנה כלה עד אותה שעה,
מסכת ערכין פרק המקדיש נמצאת אתה אומר אחד יובר' ואחר שביעית או משמטין אחר
אלא שהיובל בתחלתו והשביעית בסופה, בשלם שביעית בסופה דכתוב מקץ שבע אלא יובל
בתחלתו ביום הכפורים הוא דכתוב ביום הכפורים תעבירו שופר בכר' ארצכם הא מני רבי
ישמע' בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא דאמר מראש השנה חיל יובל, וכן השביעי' משמטת
חוב של שבועה לחוד דהכי אמרינן פרק כל הבשבען, השביעית משמטת השבועה,

ובאור זה שאם נתחייב לו שבועה לחוד כשבועת מודה מקצת או שבועה בעד אחד שאין כאן
מסון שהרי כבר לו ולא נתחייב לו אלא חוב של שבועה בלבד אפילו הכי שביעית משמטת
השבועה החיא דאף בה קרינן לא יגוש דהא ק"ג נקט ליה' בכובסיה ואמר קום אשתבע לי
ואפילו כבר ככל דמגלגלין עליו אם נתחייב לו שבועה מסקום אחר כל שעברה עליו שביעית
אין מגלגלין עליו וכתבת' לה ממנו ערב שביעית ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף ואורים

פרק חמשים

ת כ ד

אין מגלגלין דאמי שביעית ואפקעה לשבועה והיינו דאמרי בירוש' כל ששנתייר משמטתו
 משמט שבועתו וכל שאין שביעית משמטתו אין משמטתו שבועתו, כגון שנעשה לו שותף
 ערב שביעית והלקו ולמוצאי שביעית לוח הימנו מגלגלין עליו, הרי שהשביעית איננה
 משמטת שבועה אלא שבועת חוב, אבל שבועת הדיינין וכיוצא בהם משבועות שאם יודה
 ושלם הרי זה נשבע אחר השמטה, וכן כתב רש"י סוף פרק הכשבעין והשביעית משמטת
 את השבועה ולא אהך שבועה דשותפות קאי דאין שביעית משמטת דשותפות הלא שבועת
 אלא מלוה ושביעית, וירושלמי סמכת שביעית האונס והמפתח והמוציא בשר וכו',
 ואמר רב יהודה בשם רב רבי מאיר הוא דאמר במלוה הרבר הלוי וכל מעשהו כעבד דין אינו
 משמט, כתב הר"ם הלוחה ותבעו וכפר בו והגיעה השמטה והוא בכפירתו והודה אחר שעברת
 השביעית או שבאו עליו עדים אחר השביעית השביעית משמטת, וא"ר דשעמא דשביעית
 אינה משמטת שותף דכנגדו ועומד הוא כיון שמודה לו הרי הוא מוחק לשניהם, שביעית
 שבא תוך זמן ההלואה אינה משמטת דקיימא לך כמאן דאמר מסכת מכות פרק קמ"א,
 המלוה את חברו לעשר שנים אין שביעית משמטת, וכן הדין נמי אם הגיע זמן ההלואה
 קודם השביעית וגשבע שיפרענו ביום פלוני ולא פרענו כבר זה על שבועתו ושוב אין לה
 תשלומין ואין עליו עוד חיוב פרעון בשבוע' כמו שנשבע שיואכל בכר זה היום ועכר היום ולא
 אכלו שזה עבר על שבועתו ושוב אינו חייב לאכל את הכר דמאי דהוה הוה, וכן נמי כתב
 הרשב"א המלוה שהתנה על כנת שלא תשכנו שביעית הרי זה נשמט שאינו יכול לבטל
 דין שביעית, אבל אם התנה שלא ישמש חובו אפילו בשביעית אין שביעית משמטתו דכל
 דבר שבממון תנאו קיים וזה חייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה, אלו הם דברי הר"ם ז"ל,
 הרי שפסק כהתיר דרב יהודה אמר שמואל דאמר המלוה את חברו על מנת שלא תשכנו
 שביעית שביעית משמטתו, אבל ה"ב העשור בהב ואסיקנא דאי אכר ליה על מנת שלא
 תשמשנו שביעית אין שביעית משמטתו על מנת שאין בו השמט' שביעית הרי יש בו השמט'
 שביעית, וכן הלכה, והלל דתקן פרוסבל אבל לא התקין על מנת שלא תשמשנו שביעית
 דתקנה דהיתרא תקן תקנה להתנות על דבר לא תקן.

הפרק החמשים

באור בדיני הפרוסבל, גרמינן סוף מכלתין פרוסבל אינו משמט זרה אחד מן
 הדברים שהתקן הלל הווקן כשראה שנכבדו העבם מלהלות זה ארת זה
 ועוברין על מה שכתוב בתורה שב' השמר לך פן יחיה דבר עם לבבך בליעל התקן פרוסבל
 זהו גופו של פרוסבל מוסרי לכם איש פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שכל חוב שיש
 לו שאנחנו כל זמן שארצה והדיינין חותמין מלמטה או העדים, שם פרוסבל מלה מורכבת
 כלומר פרס בולי ובושי, שהוא תקנת עניים ועשירים שאלו מוצאין מי שמלוה להם ואלו
 אינם מאבדים ממנו, בולי אלו עשירים דכתיב ושברתו את גאון עינכם והני רב יוסף אלו
 בולאות שביהורה, בושי אלו עניים דכתיב העבט תעביטו, וגופו של פרוסבל הוא
 מוסרי לכם והוא שהמלוה הולך אצל בית דין ואמר ליה זה הלשון, זכה שאמר מוסרי
 לכם אני מעיד עליכם על כך וכך, ומה שאמר והדיינין חותמין מלמטה או העדים ללמד
 שבדבר זה מותר למיות הדיין עד וחדע דיין, וכן מעקר אצלנו דבר רבנן ע' נעשה דיין,
 וכבר

פרק חמשים

זכר התבאר שהפוסק מדרבנן, בשם רבי נסים שתנאי פרוסבל חס שני האחד שצריך
 להיות כתיבתו אחר ההלואה מדרבנן כל חוב שיש לו ולא קחני כל חוב שיהיה לי, ואף על
 פי שרש"ל הוא שאמר בסוף גמ' כל מלוה שלאחר פרוסבל אינו משמט, אין סומכין אלא
 על משנתנו, והשני שכתוב אותו קודם השמטה כדנהגו אמתו כותבין עליו פרוסבל ערב
 ראש השנה שלפני שביעית וכן נמי כתב הר"ן בן מלכי צדק פרוסבל דינו להכתוב עד שלא
 תכנס השמטה הדינו בשלהי אלול בשנה ראשונה ויום ערב ראש השנה של שנת
 השביעית ומתני להלואות שקדמהו וצריך הפרוסבל לתור קוי שלא יקרע כל שנת השביעית
 כי השביעית בסופה משמטת, ואם מסר וכתבו בשלהי אלול של שביעית דיינו ערב ראש
 השנה של שמינית כשר הוא ואינו צריך להיות קיים אלא בו ביום שחוגג זמן ההשמטה,
 וכשקדמה המלוה לפרוסבל היינו מתני' פרוסבל המוקדם כשר והמאוחר פסול, ויש גורסין
 פרוסבל המוקדם למלוה כשר ע"כ, והם העשור כתב וכתב ברא דכל מלוה שנעשרת אחר
 זמן הפרוסבל אינה משמטת בשעה שמוציא הפרוסבל בכ"ז כתוב בו וכל חוב שיש לו,
 ולישנא מעליא נקט, ופרוסבל שעושה הלואה למלוה כשטר חוב שכותבין ללוה ונותנין
 למלוה, והיינו דנתן פרוסבל המוקדם כשר שאם הלואה סמנו בניסין וצוה לדיינין לכתוב
 הפרוסבל באדר שלפניו אם יש עליו מלוה באדר הרי שתיהן אינם משמטין ותבא עליו ברכה
 שהוא ממעט את כחו, אבל איפכא לא שמיפה כחו, והא דגרסינן אימתי כותבין פרוסבל
 ערב שביעית כלומר דמשמע פרוסבל מאוחר, לא בא לכעש אלא שאין כותבין אותו
 משנכנס שביעית אבל קודם שביעית כותבין אותו בכל שעה עד ערב שביעית, וכותבין בו
 זמן ההלואה או כותבין כל חוב שיש לו משנה ראשונה של שמטה שאנכנו כל זמן שארצה
 ולמח צריכין לכתוב זמן פרוסבל משום דמההוא שעתא ואילך אינו משמט אבל אם היה לו
 חוב לפניו זמן משמט שאותו פרוסבל אינו כועיל אלא מזמנו ולהלן, ופרוסבל
 המאוחר פסול ששינוי במתני' פירשו הר"ם שכשילוח הכסות החלה וכעשה חוב ונתחייב
 בדיני החובות שיהיה נשמט בשביעית ואחר כך כתב פרוסבל פסול, והחלוקות בדין זה
 הם כך, לפי ההלכה פרוסבל ואחריו ההלואה כשר ואין ההלואה נשמטת, ההלואה
 ואחריה פרוסבל פסול וההלואה נשמטת, וכן שיטת הר"ם העשור, אבל לשיטת רבי נסים
 פרוסבל ואחריו ההלואה פסול וההלואה נשמטת, ההלואה ואחריה פרוסבל כשר ואין
 ההלואה נשמטת, פרוסבל המוקדם כשר ושטר חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין
 ופרק איהו נשך מקשי אמאי פסולין וליגבי מוסן שני, ופרק אמר ריש לקיש רבי מאיר
 היא דאמר קנסינן היתירא אטו איסורא דתנן שטר שיש בו דבית קונסין אותו ואינו גוברת
 לא את הקרן ולא את הרבית דרבי רבי מאיר וחכמים אומרין גובה ארת הקרן ולא ארת
 הרבית דשמעת מינה לרבנן הכי נמי דגבי מוסן שני ורבי יוחנן סבר אפי' לרבנן פסולין ממש
 וגזרה שמי' וגבה מוסן ראשון, ירושלמי שטרי חוב המוקדמין פסולין רבי יוחנן אומר
 פסולין ממש ריש לקיש אמר אינו מונה לא משעת הכתב, (פי' משעה שניתן לכתב דיינו
 מוסן שני), ומאוחרין כשרין מפני שמורע כחן, ואכאוי ניהוש דלמא כתבי שטרא בניסן
 בשנה שלישית והמלוה היתה בתשרי בשנה שניה ומתרמו לה זויי בשבת ואם מלוה מרכס
 לי שטרא וכתב ליה שובר והדר ספיק ליה האי שטרא ואמר מלוה שניה היא, ומסקנא
 דלהכי כשרין דכתיב בשטר האי שטרא קודם הוה אלא אנו איתרנוחי, והשובר כתיב בלא
 זמן דכל אימת דמפיק האי שטריה האי מפיק שובריה ומזיף ליה, וכמה שפי' הר"ם זל הוה
 דמוקם ליה בשטר שלוחו בן ופרעו והור' ולוח' בו שהרי כבר נכתל שעבורו ואפילו מוסן שני

פרק חמשים

חבה

אינו נובה גזירה שמא ינכה מוזמן ראשון. אבל כתב לו שטר ואחר זמן נתן לו המעות וזה אינו שטר מוקדם שכל שטר בקנין משעת כתיבה הוא שורף. ועוד אם הוא עומד בניסן ונכתב השטר מארר ועברו העדים והעירו בו אין זה נקרא שטר מוקדם. ועריך לדעת שהמלוה כששוען על הלוח שיש לו עליו מסון וחוציא שטר חוב כסך ההוא ואם הלוח לא היו דברים מעולם ואין לו אצלו כלום והשטר ההוא בירו בנאמנות והורה המלוה ששטר מוקדם הוא כלומר שטר שלהו בו ופרעו וחזרו ולוח בו. הדין הוא שישבע הלוח שבעת חסת שאין למלוה אצלו כלום. ולא אמרו מנו דיכיל למיסר מאוחר הוא ואמר מוקדם הוא נאמן. ולא אמרו מנו אלא לפטור אדם מחובו אבל לא שיגבה מאחרים בשענתו כהנהגה וזה עקר ומועיל ויש לך להבין אותו. ע"כ. אחד לווה מחמשה גותב פרוסבל לכל אחד ואחד. חמשה לווין מאחד אינו כותב אלא פרוסבל אחד לכלן. וביאר זה שהרי פרוסבל חזר למלוה לא ללוה. אין כותבין פרוסבל אלא על הקרקע ואם אין לו מזכהו בתוך שדהו ככל שהוא כלומר המלוה ללוה. היה לו שדה ממושכן בעיר כותבין עליו פרוסבל רבי חוצפית אומר כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפטרופין כלומר שיהיה קרקע ללוה שישעברו לזה הפרוסבל שהרי הלל הזקן לא תקבו אלא על חוב כשאר שטרות שהן לגבות מן הקרקע. ואף על פי שאין הקרקע שוה כל החוב כרקני מזכהו בתוך שדהו כל שחו. וכן פרש' אבל בירושלמי אמרו רבא אמר ר' שיש קרקע למלוה וללוה. רבי אחא אמר למלוה אף על פי שאין ללוה ללוה אף על פי שאין למלוה. ואיכא למיסר דשעכא משום דלא שכיחא דלית ליה קרקע לחד מיניהו רבי חצפית אין חולק עליו. תוספות רבי חצפית כותבין לאשה על נכסי בעלה. גם בזה אין עליו חולק. ואפטרופין הוא שמינה אותם אביהם של יתומים או בית דין. ויתומים דוקא שלוו כותבין אבל שהלוו אין צריכין פרוסבל ר"ל ובית דינו אביהם של יתומים. כלומר נשיא ישראל בכל דור ודור אביהם של יתומים וממונים עליהם ועל ממונם והיו שטרותיהם כמסורות לבית דין. והאי דנקט ר"ל ובית דינו שהיה הוא ובית דינו קיים בשעה שנישנות זאת חמשבה. ירושלמי רבי אבא בשם רב מל שאין לו אלא קלח אחד בתוך שדהו כלומר ממושכן כותבין לו פרוסבל. ואף על גב דלוחי משכנתא דסורא. אמר רב יהודה השאילו מקום להגור וכירים כלומר להניחם שם כותבין עליו פרוסבל. כוורת דבורים אינה קרקע ואין כותבין עליה פרוסבל ומקבלת טומאה במקומה והרודה מסכת בשבת פטור. ושלשה דינין יש לה מחוברת לקרקע. מונחת על גבי קרקע. מונחת על גבי יתודות. ומחוברת לקרקע לחזר היא דהויא קרקע. והשאר כתלוש. והאי מתניתא איתא סוף מסכת שביעית וסוף מסכת עוקצין בתוספתא. הנו רבנן אין לו קרקע ולעירוב יש לו קרקע כותבין עליו פרוסבל לערב אין לו קרקע ולחייב יש לו קרקע כותבין עליו פרוסבל מר' נתן. ובאר זה ראוובן חייב לשמעון ויש לו לראובן קרקע ובג"ד שמעון שלוח מלוי ורצה לכתוב פרוסבל על עצמו והנה אין קרקע לשמעון כלל כותבין עליו פרוסבל מפני קרקע שיש לראובן. והו לחייב יש לו קרקע שיוצא לשלישי. כתב הר"ם חתקין פרוסבל כרי שלא ישמש החוב עד שילוו זה מזה ואין הפרוסבל מועיל אלא בהשמטת כספים בזמן הזה שהוא סרבירחם אבל שמטה של תורה אין פרוסבל מועיל. כתב הר"ב וראביי הוא דאמר הכי אבל רבא פליג ואמר הפקר בית דין הפקר והילכך נוהג בכל זמן.

פרוסבל

בזמן הזה אמר שמואל אין כותבין פרוסבל אלא כגון בידינא דסורא או בני דינא דנהרדעא. וסורא מקום רב ונהרדעא מקום שמואל. ואמר שמואל האי פרוסבלא עולבנא דרבינו הוא. כלומר בושת הוא להם שכוצאיין ממך שלא כדין בחזקת

פרק חמשים

ומפקעו שמיטה . כתב הב העשור הילכך לא סכעו למאן דאמר לרבייה תקן דלא סהני פרוסבל אלא אפילו למאן דאמר לרבי עלמא כמי תקן האידינא לית ביה דינא , ועולבנא היא לן למכתב ופרוסבל לא סהני , ולא כתיבין לשופסי , וכן כהרם אין כותבין פרוסבל אלא בבב' של חכמים גדולים כבית דינו של רבי אמי ורבי אסי שהם ראויים להפקיע ממון בני אדם אבל שאר בב' אין כותבין .

ברם

מסתברא שדין פרוסבל אינו בטל בכך שהרי לא מעשו אלא הכתיבה אבל תקוע הדין ברקאי קאי , והוא שאם ימסור דבריו כלומר דבריו וגופו של פרוסבל לבב' שבעירו שיועיר וכדאמר' רבנן דבי אשי מסרי מילייהו להדרי רבי יונתן מסר מילי לרבי חייה בר אבא אמר ליה מי צריכנא מידי אחרינא אמר ליה לא , וכן פסק הר"ף זל האי פרוסבלא אי אישר חילי אוקמיניה דאע"ג דלא כתב כמי שכתב דמי ותכמים מסרי מילייהו להדרי כלומר בלא כתיבת פרוסבל אלא כיון שאמר לרבייהן הרי אתם בית דין וחובי מסור לכם לגבות כל זמן שארצה , נאמן אדם לומר פרוסבל היה לי ואבד דמיין דתקיבו רבנן דלגיבי בהיתרא לא שביק היתרא ואכיל איסורא , וזוה הטעם הוא שאמר רהם דאפילו שבעה לא בעי , ואי לא טעין פרוסבל הוה ליה אכן טעניכן ליה , ואפילו עכשו שאין העם מורגלין בפרוסבלים ואינם יודעים אותם נאמן לומר תנאי היו דברינו שלא אשמיטנו בשביעית מהחייא דרב דלא שביק היתרא ואכיל איסורא , ולא עוד אלא כגון זה פתח פיך לאלם הוא , וכדאמר' החם כי אתו לקמיה דרב הוה אמר ליה פרוסבל הוה ואבד כגון זה פתח פיך לאלם , וכן כמי כתב הרשב"א זל , וכן כתב הרמב"ן זל , שאם טעין מלוה על מנת שלא ישמיטנו בשביעית הלוהו נאמן מנו דאי בעי אמר פרוסבל היה לי ואבד , מיהו היכא דאמר' סהדי שלא הוכרת שמיטה ביניהם כלל ולא רגילי כמי למיכתב פרוסבל כי השתא שביעי משכסתו דהפקר בב' הפקר , ולא עשאוה כאחריות שהוא טעות סופר , ויש מי שכתב דהשתא דנהגי כוליהו לממחל בשביעית ונפק חד שטרא קמן דלא כתיב ביה הכי מסתברא דמוקמינ' מילתא אחזקה ואמנה מדינה ספק ולא חקפיד להתנות ומגבינן ביה , מסתברא דלא קאמר אלא בחוצה לארץ שאין להם זכרון לשביעית אלא מעט אבל בארץ ישראל שחייא לנגד עינינו תמיד ליכא למימר הכי .

הדי

שהשמיטת כספיה נוחגת בזמן הזה ואין כותבין פרוסבל אלא שמציל על השביעית המוסר ששרותיו לבב' או דבריו או הכותב על מנת שלא תשמיטנו שביעית בלא כתיבת פרוסבל , המחזיר חוב בשביעית צריך שיאמר משמט אני , כתב רש"י דוקא המחזיר בשביעית אבל המחזיר אחר שביעית לא , אמר לו אעפ"י יקבל היטנו וזה דבר השמיטה בלומר מאחר שהוציא הדבר מפיו הותר , ירושלמי אומר בשפה רפה משמט אני והימין פשוטה לקבל , והמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים בוחח היסור .

הפרק האחד וחמשים

בבאור

זמן השנה השביעית מתי היא , ואיך נדעה בכל עת שנירצה , ונאמר בזה החשבון נחלקו מסכת ראש השנה פרק קמא חכמים ורבי יהודה דאלו לרבי יהודה שנת חמשים עולה לכאן ולכאן כלומר שהיא שנת הויבל והיא גם היא שנה ראשונה של שמיטה , ואלו לרבנן דפליגי עליה היא שנה עומדת בעצמה אין לה דקתא לא לכאן ולא

פרק אחד וחמשים

חכו

ולא לכאן אלא שהיא שנת החמשים וקדמו לפניה מִטְ שנה שהם שבע שמשות, ואחר
אותה שנה מתחיל השנה הראשונה של שמשות, פרק אין כערכין הא מני רבי יהודה היא
דאמר שבת חמשים עולה לכאן ולכאן, ולעיל מינה אמרי כשחבר הכית בראשונה אותו
היום תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה, וכן בשנייה בתחלפו כפי
ר"ם ורש"י, ורש"י פ' מוצאי שביעית השנה הראשונה אחר צאת השביעית, ור"ם פ'
השנה עצמה של שביעית כלומר השנה שכשנגמרה יצא השביעית, ובכמה מקומות הוא
שרבות' ול קורין מוצאי שביעית השנה הראשונה מהשמשות וכמו שתמצא מסברת מכשירין
פ"ב וזכרנוה פרק מ"ג כפי רש"י זל, אבל מוצאי שביעית דהיא כפי ר"ם הוא וכדלקמן, ויהיה
ביניהם זל שנה, ורש"י לפנים, ור"ם פ' מוצאי שביעית כפי רש"י, ושניהם מוסכמים
שתחלת החשבון הוא משנת החרבן עצמה, לא הר"ם, ואנחנו באי הארץ מקרוב לא נרע
מה נעשה אם שמא תאמר שנעשה שתי שנים שביעית רצופות ותחיה השנה הראשונה
לרש"י זל והשנה הבאה אחריה לר"ם כדי לצאת ידיו שניהם כדרך שעושים קצת ארבעה זוגות
תפלין זוג כשטת רש"י זוג כשטת ר"ם, זה נקל וזה כבד, ואף שהם מעט ר"ל בעלי ארבעה
זוגות תפלין, גם כי בהשמשות כספים ירבו מחלוקות בישראל אף בחוצה לארץ, וענין
הביעור בארץ יש לנו שלשה ביעורין שנים למעשר שני ואחד לפירות השכסרה ושלשתם
בזהגין היום, ותורתנו נתיבותיה שלום, ויש לנו לאחוז שטת אחד מהם כדרך שנעשה
בכל טקום שנמצא מחלוקת בין הפוסקים, ואין זה צרת חבת דרבי יהושע מסכת יבמות פ"ק,
כשהר"ם עושה שמשות, גם ר"ם עושה שמשות, גם רבי יצחק בר אברהם וכמו שכתב מהר
אליעזר דשינוי זל בהלכותיו, והחולקים אחר סדר דרבינו עושים שמשות, והר"ז עושה שמשות
וכשרש"י עושה שמשות, גם ה"ב התרומ' עושה שמשות, ואם תאמ' נעשה תורה כשתי תורה אין
זה שהרי אין לך חמור מחותמו של הק"ב, ותפילינו הוא על רך שצונו והלכת בדרךנו,
והנך רואה החלוק והשנוי שבין רש"י ור"ם בפרשיות, ועם כל זה נהגו העם כאחד מהם,
והמהר"רין מן המהר"רין שהם שנושאים שתי זוגות כמו שמתענין ביום הכפורים שני ימים
תבא עליהם ברכה, והנך רואה בארץ ישראל לוד שעושה יום אחד מיום טוב וגת שהוא לן
לא לאף וחמש מאות אמה עושין שני ימים, וכן יש עיר עבר הירדך ושמה עגלון אינם עושים
יום טוב אל"ב יום אחד, ויש באותה הארץ קרוב לה עיר ושמה הברס שהוא חרים ועושין
שני ימים, ואין לומר בכל כיוצא בזה נעשה תורה כשתי תורות, ולמה לא תקשה ואר"ת
הקושיא שהיום אתנו קצת מעשרים וקצת אינם מעשרים הלא זה יותר קשה, ושאינו זורע
בשביעית שלו אף על פי שחברו זורע אין ואל ישנה ארם מפני המחלוקת, ואם כותבין בשטר
ההלוואה, והשסטת כספים הוא על ששת הדבר פלוני היה יפה, והוא שיהיה אותו הרב
שזה הרב בשטתו כאשר דיני השמטה ושנותיה, כדי שינצל מן הכסל בחשך הולך, וכמה
דברים באיסור עריות ובאיסור מאכלות ובדיני ממונות שיש מחלוקת בין המפרשים או בין
הפוסקים ושנשרך בכחך לעשות כאחד מהם, וארם יוצא ידי חובתו בה, שאם לא היה
כן בטלו הרבה מצות כמו שאלו מבטלין דיני השביעית ודין שנותיה לנמרו, לכן עתה באתי
לבאר ב"ג דבריהם ותבחר לך מה שהוא נראה יותר, ויהיה הענין כדרך מה שכתב הר"ש בא
שנשאל לו אם מותר לקרות בשבת כאגרות שלומים אם לאו ואם הוא מסכים עם הרמב"ן
המטיר, והשיב דעתי בזה שהוא אסור ורש"י פ' פרק שואל אין קורין בשטרי הדיוטורת
אגרות שלום, ומכל מקום שרעתו נושה לרבי הרמב"ן אין כח בידנו למחות בידו ובעין
שאמרנו מאן דאית ליה כרבי יהודה מאן דעביד כרבי מאיר מילת לייש ליה, ולפי' משנוחה

פרק אחד וחמשים

גמ

כאחד מן הגדולים ואין בידנו ראיה מכרחת אין בנו כח למונעו והאמת יעשה דרכו עכ

בן הרבר בנרוך שלפנינו

דבר השמטה על דרך מה שכתב זרם הלכות שכשה ויובל פרק עשירי נמצאת למד

שהשנה שחרב בה הבית בראשונה שתהלהרע מתמדי שאחר החרבן כשני

חודשים שהרי מתשרי הוא המנין לשמיטין וליובלות ואותה השנה מוצאי שביעית היתה

ושנת ט"ו מן היובל התשיעי היתה ולפי חשבון זה שנה זו שהיא שנת אף וסאה ושבע לחרבן

שהיא שנת שבע ושמונים ואלף וארבע מאות למנין שטרות שהוא ששה ושלשים ותשע

מאות וארבעת אלפים ליעירה היא שנת שמטה והיא שנת כ"א מן היובל אכל כל הגאונים

אמרו שמסורת היא בידם איש מפי איש שלא מנו באותן השבעים שנה שבין חרבן בירג

ראשון ובין בית שני אלא שמסורת לבר בלא יובל וכן משחרב באחרונה לא מנו שנת

חמשים אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנת החרבן וכן עולה מתלמוד על כפי חשבון זה

שהוא קבלה ושנת השמטה ידועה היא ונפרסמת אבל הגאונים ואנשי ארץ ישראל

וכלם לא מנו אלא לשני חרבן משליכין אותן שבע שבע ולפי חשבון זה היתה שנת זו שהיא

שנת שבע ומאה ואלף לחרבן מוצאי שביעית ועל זה אנו סומכים וכפי חשבון זה אנו מונים

לענין מעשרות ושביעית והשמטת כספים שהקבלה המעשה מעודים גדולים בהוראה ובוז

ראוי להתלות שנת היובל אינה עולה מסנין שני השבוע אלא שנת מט שמטה ושנת

חמשים יובל ושנת כ"א תחלת שש שנים של שבוע וכן בכל יובל ויובל עכ למדנו רבינו

שכשנרצה לידע שנת השמטה שנקח השנים שבינינו ובין חרבן הבית השני ונחלקם על ז'

ובתנאי שהיה התחלת המנין הזה מחשנה שאחר החרבן לא משנת החרבן עצמה ולדעת

שנת החרבן השני עשה רבינו שרירא גאון סימן קע"ב שנה אחר חרבן הבית בשלמו ארבעת

אלפים לבריאת עולם אם כן הסר מד' אלפים קע"ב בשאריו ג' אלפים וח' מאות וכ"ח שנה

ואו בחטאינו חרב מקדש שני גרע זה מהשנים שבידך מכריאת העולם והבשאר הם השנים

שאתה רחוק מן החרבן רמיון חרי שהיו בידך ד' אלפים וט' מאות ולו שנה גרע מזה ג' אלף

וח' מאות וכ"ח שנה וישארו אלף וק"ח זהם השנים שאתה רחוק משנת החרבן עצמו אבל

הרם אינו מונה ואינו סמכים בחשבון שנת החרבן עצמה וכמו שהזכיר לזה בשאריו אצלו

במרחק החרבן אלף וק"ו לבר אם כן לפי דרכו זה לא נגרע בהשנים שבינינו לבריאת עולם

פחות מג' אלפים וח' מאות וכ"ח שנה אם נרצה חשבון השמיטין אבל אם נרצה זכרון

שנת החרבן עצמה אז נפחות ג' אלפים ח' מאות וכ"ח שנה וכן אנו רגילין בארץ כנען להזכיר

בקהל חשבוננו כל ליל ט' באב מפני עגמת נפש והמנין ההוא נחשבהו משנת החרבן

עצמה אם כן סימן קע"ב הוא לחרבן וקע"א לשמיטין הסק קע"א מד' אלפים ועשה כמשפט

וישאריו אלף ק"ו כדבריו ולו ואין הרב חולק בשנת החרבן אלא שהיא על חשבון קע"ב אבל

תחלת המנין לשמיטין אינו לעולם אצלו אלא משנת שאחר החרבן והוא על חשבון קע"א

וכן הוא הענין ר"ל להיות ראש החשבון מן קע"א לא מקע"ב אצל הרמב"ם שכתב בדרשותיו

בשנת תכ"א גלו וכן מבואר בערכין וחנה לתלמידיה קע"ב ולתבא יהיה קע"א

חשבון קע"ב בארורש' פרק חלק גבי שני אלפים תורה מאדם הראשון עד שנולד

אברהם אלפים שנה פחות כב' וכדמוכח בקראי ובשהיה אברהם בין בן

עסק בהורה שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחין ואמרי' מסכת על דהאי שעתא הוה אברהם

בר חמשים ותרתין שניק ואו בשלמו אלפים שנה מזה עד שנולד יצחק מ"ח שנה עד

שנולד יעקב ק"ב שנה יעקב ק"ל במצרים ר"ע בנין הבית ת"פ הבית ת"ל גלות בכל ע'

בית

ל

פרק אחר וחמשים

תכו

בית שני תכ. הריבין הכל ג' אלפים וז' מאות וזכ"ח שנה. חוסף על זה קע"ב וישלמו

ארבעת אלפים

במה שנת' הר"ם משליכן אותן ז' ו' כת' על זה הראב"ד הנאונים שאמר שכן מוכן משנת החרבן אלא ז' ו' אוליגם כן קודם החרבן כי יש מפרשים דסביר לן כר' יהודה דאמר שנת חמשים עולה ולכאן ע"כ. כתב ה"ב העשור ומדק' אסר נשקול מכל מאת תרתי ש"ס הלכה כר' יהודה דאמר שנת חמשים עולה ולכאן ולכאן. כתב ה"ב התרומה בהלכותיו קביעות השמטה הלכה כרפי' רבי' חננאל ז"ל שכל ההלכות מיושבות לרבריו והלכה כר' יהודה דאמר שנת חמשים עולה ולכאן ולכאן ליובל ולמנות שנה ראשונה ואם כן יחשב שש שנים ואחר כן ששטה כן הלכה. הכל כמו שפרשתי בספר זה בשמעתה דתנא דבי אליהו ע"כ.

לשון

הרי' במאור אמר רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע כמה שני בשבועי נישיליה לחנני' דסדר עולם כמה השיב ונחשוב כללי' כיובל ופרטי' בשבועי ונשקול מכל מאת תרתי ובשדי' אפרטי' ונחשביהו בשבועי וידע כמה שני בשבועי. הכין גרסו' לה בספרים ישנים הבאים בספר דמושיבת זאונים מדוקדקים ומונחים ולא גרסינן ונספוי חרא וכן בפל' רח' ז"ל. והוי יודע כי בית שני חרב במוצאי שביעית כמו שפורש בערבין והוא חרב בשנת תכ"א לבנינו לא ששנת החרבן אינה נמנית בכלל שנות הבנין אלא בכלל שנות החרבן ואפשר שהיה זה מפני שנתפרסמה שיפורת החרבן מהחלת השנה והיא שנת ג' אלפים תתכ"ט לבריאת עולם לחושבים מתשרי של ויר'. ומשנה זו נשנה זו בכלל אנו חושבים קע"ב שנה אחר חרבן הכית להשלמת ד' אלפים גם זה לחושבי' מתשרי של ויר' אבל לחשבונינו הפשוט מתשרי של בהדר שנת החרבן היא שנת ג' אלפים תת"ל לבריאת עולם וכשחטול שתי שנים מכל מאת ותוסף על הפרט תבא לך שנת החרבן במוצאי שביעית שהיא שנה ראשונה לשמטה והחושבים מתשרי שמולדו ויר' צריכים להוסיף בחשבונם שנה אחת כדי שתתכן להם על דרך החשבון הנה שנת' החרבן במוצאי שביעית וכו'. עוד כתב ז"ל ומאו דאמר רב אשי חסם שית שנק' עד דסליק עורא וקד' לא קא חשיב לשעמיהו ררבנן קאמר ולא לשעמיהו דר' יהודה אף על פי שמסך עליהם הר' רבי שלמה ז"ל בחשבונו בשמעהו זו אין נראה לנו כדבריו ולא בחשבונו. ע"כ.

ונרצה

לבאר מה שכת' שם ז"ל. גרסינן מס' עז' פ"ק אמר רב פפא אישעני תנא ולא ידע פרטיה כמה הוי לישיליה לספרא כמה חשבו ולישפיה עליה עשרים שנה. (פי' התנא הו"א המונה שנים שאחר החרבן) (והסופר מונה שנים למלכות יון כרתנן ובגולה אין מוכן אלג' למלכי יון בלבד) וכבר נפקא לן מהיא רר' יוסי דסדר עולם מלכות יון הוא חשבון הסופר והוא לפני התנא שפ"ו שנה. הסר מהם ו' שנים דלא חשיב להו לפי שלא מלכו אלא בעולם פשוט להו שפ"ו לפני החרבן ותנא מן החרבן אם כן ביניהם עשרים שנה. כלום שתחלת בנין התנא הוא לשפ"ו מהסופר וכשיחיה לסופר שפ"א יהיה לתנא א' זכך לעולם. וכן יודע הסופר מהתנא בהפך. אמר רב פפא אישעני תנא ולא ידע פרטיה כמה הוי כלומ' כמה יש לך אחר ד' אלפים ליעירה לישיליה לספרא כמה חשיב. כלומ' כמה יש לפרשו של שטרות. ולישפיה עליה ארבעין ותמני שנין ומשכח ליה לחומריה. פי' קע"ב אחר החרבן כשלמוד' אלפים חבר עם קע"ב שפ"ו של שטרות ויהו תק"ב. אם כן לד' אלפים ליעירה יהיו לתנא. מהחרבן קע"ב ויהו לסופר ממלכות יון תק"ב. ואם תוסף על פרט הסופר מ"ח שנה או ישלמו

פרק אחד וחמשים

לשש מאות לציורה על ד' אלפים, ומשם והלאה מתחיל פרש שלו, והתנא כבר מנח
מ'ח לפרט אחר ד' אלפים, לה הם דברי הרב זל שם, ולתוספת באור פרט דהכא הוא פרט
על ד'ר שנה שלמים לסופר הוא דקאמ' והגיע הסופר אל ת' על דרך זה, שפ' שלפני
החרבן וק'עב שאחריו, ואז נשלמו לו ד' אלפים והא דרב פפא אפרטא ד'תר קאי, אם כן
כשחיה לסופר איזה פרט על כלל ת' ויזכר עליו התנא כ'ח, וידע פרטו, דמיון בהיות פרט
הסופר נח' יהיה פרט התנא ק'ג, וכשחיה פרט הסופר ק'ג יהיה פרט התנא ק'נא, וכן על
דרך זה, נמצא שמיזן ק'עב הוא כורה צדק, פר' אין בערכין, וכן בשניה שחרי בשניה
התחילו למנות שמיזין ויובלות כבראשונה וכמו שזכרנו פר' ג', אם כן שונה ראשונה של
בית שני הייתה ראשונה של שמטה ושל יובל, וכקשי ושניה במוצאי שביעית מו' משכחת
לה, הרי שהם זל לקחו מוצאי שביעית במקום שנה של שמטה כפי ר'הם, ושניה במוצאי
שביעית מו' משכחת לה מכרי בית שני כמה קס ארבע מאה ועשרין ארבע מאה תמני יובלי,
ארבשרי תרי שבועי פשו להו שית הורה ליה בשותף בשבוע הא מני' יהודה ה'אמר דאמר
שנת המשים עולה לכאן ולכאן, אייתי תכניא מתכני יובלי והני שית הויא להו ארבשרי
אישתכח מוצאי שביעית הרוב, פ' בשנת השמטה, איר' יהודה בראשונה לא משכחת
לה רתני' שבעה עשר יובלות כנו ישראל משכנכו לארץ ועד שגלו וכו', וכסיק רב
אשי אמר הנך שית שני עד רסליקי עורא וכקדש לא קא חשיב להו, וכתב הרב דשנו'א
דרב אשי אינה אלא ליישב הברית' דקתני מוצאי שביעית הרבה לרבנן אבל לר' יהודה
התחילו למנות שמיזין משנה ראשונה של בנין, ואם כן הא דאמר רב הונא בריה דרב
יהושע האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע ניטפי חד שה'א וניחשוב כללי כיובולי ופרטי
בשבועי ונישקול מכל מאה תרתין ונשדו אפרטי דזהו כר' יהודה, ואם כן אמאי ניטפי חדא
שתא הלא שנה ראשונה של תנא המונה מהחרבן היא שנה ראשונה של שמטה, והו'
דחשתא מוכח דשנת תכ היא שנת שמטה לכולי עלמא, ועם כל זה כת' לעיל, ופרטי שנת
תכ היה מוצאי שמטה ואע"ג דתכ של בנין הבית הכל בשמיזין לר' יהוד' הא מסקינ' דשית עד
דסליק עורא לא קא חשיב דאכתילו לא התחילו למנות שמיזין, והתנא המונה לאחר החרבן
ניטפי עליהו חד שתא כדו למנות מהחלת שנה ראשונה של שמטה שהיתה בשעת החרבן
שזחו לפי חשבון התנא, כללא דמילת' חלק תכ על ז' ויצא הכל שביעיות הסר ממנו שית שני
וישאר ת'ד חלקהו על ז' וישאר א' לחלק.

ענה

נותן זה הרב תאריכו ואומר, ואם כן תמני ק'עב לאחר חרבן שנשלמו ד'
אלפים ואחרי כן ת'קסא יהיה שמטה, פ' אם החבר ק'עב עם התקסא יהיו
אלף ק'ג והם שנות מרחקו זל מן החרבן חלקם על ז' ונשאר לחלק ששה, ניטפי עליהו
חדא שתא כדקאמ' וחיוא להו כלהו שביעיות והויא שמטה כמילתיה, לפי דבריו זל הוא
מבקש בחשבון השמטה ק'עב ומבקש ניטפי חדא שתא, ועל פי זה הדרך אינו מוסכם עם
רשי' שהרי זלך לפניו שנה אחת ולפני ה'הם ור'הם שנים שנים ק'עב בלא תוספת אותה שנה
הוא מכוון עם רשי', וכן ק'עא ותוספת אותה שנה, ק'עא בלא תוספת אותה שנה מכוון
עם ה'הם, ועל פי' מוצאי שביעית אם דרכו כדרך רשי' ויש לו ניטפי חדא שתא הרי הוא
לפני רשי' שנה אחת, אבל אם דרכו כו' כדרך ר'הם וניטפי חדא שתא יהיה מוסכם בחשבון
השמטה עם רשי', ואם רשי' מוסכם עמו דניטפי חדא שתא יהיה רשי' רחוק כר'הם
שתי שנים כמותו, וכן מ'ה'הם, ואם ר'הם מוסכם עמם דניטפי חדא שתא יהיה
רשי' וה'ב התרומה לפניו שנה אחת וה'הם לאחריו שנה אחת.

האמנם

ממה שכתב ה"ר מסתב' שה"ב התרומה הוא לברו באותה גירסא שכתב בסמוך והיה מן הראשונים שהיה גורס ונטפיה חרא שאת ואין אנו צריכין

לגרסא ההיא וכן נראה מתוך התאריכים שהזכירו החכמים שאינה לאותה גרסא כלל בשאר השבו' רש"י ור"ם וה"רם ז"ל על הדרך שבארנו לבטה ולא נטפיה חרא שאת וכבר ידענו ראשי' החשבון לכלם והוא העקר עוד הביא ה"ב התרומה

אם כן

ז"ל והיא דקאמר נטפיה חרא שאת אומר רבינו יצחק בר' שמואל דהכי קאמר על שנות עולם תוסף שנה אחת ותמנה הכל שביעיות ויבא לך בצמצום שנת לא מוצאו שביעית כמו אם תחיל למנות מתחלת בית שני תמנה אלפים ת"ס עד יציאת מצרים ומשם עד בנין שלמה ת"ף והבית ת"י וגלות בבל ע' המחובר הוא ג' אלפים ת"ח הלכא על ז' בשאר ששה נטפיה חרא שאת ויבאו הכל שביעיות רבי' הננאל גרים נבצר תרתי שני או' נטפיה חמש שני וסימנך כי זה שנתים הרעב ועוד חמש שנים הסופר שמונה ש"פ קודם החרבן אם שויסוף ה' אם שיגדע ב' זה שחשבן ש"פ הוא ארבעים לבנין ושפ"ו הוא ל"ד לבנין וחשבון הסופר לעולם אל ש"פ אם כן בנין שהוא ההחלת מניינו הוא יתר על שביעיות ה' או שתוסף עליו ב' והיו שביעיות שהיה ל"ה וז"ל הם שביעיות

עוד

הביא ז"ל ור"ת מצא בסוף סדר דרבינו שנת ד' אלפים מאות וס"ד לבריאת עולם וסימנך כ"ד לפרט היתה שמשו ע"כ וטבור אני שסדר דרבינו הוא סדר דרבי' יוסף טוב עלם ז"ל שכן מצאתי בתוספות פר' אין מעמידין וכן בסדר רבינו יוסף הנזכר שכתו' בסדר תנאים ואמורים שהלכה כר' יהושע בן לוי בכל מקום וכן נמי כתב ה"ר בס' המאור פר' קמ' דע"ז והיה מן הראשונים שהיה גורס ונטפיה חרא שאת לפי שהיה חושב התשרי שמואלו ויד' המתחיל ממציות העולם ועכשו שפשט החשבון מתשרי של בה"ר אין אנו צריכין לגרסא ההיא ודע כי שנת ד' אלפים ת"פ היתה שכטה לפי החשבון הזה ושנת ה' אלפים תהיה שניה בשבוע ע"כ הרי שנתן תאריכו ז"ל נמצא שזה החשבון פוגש חשבון ה"רם ור"ם כי מה שהביא רבי' ת"ס בשם הסדר שזה בשוה אל ה"ר ודע שתאריך ה' אלפים פ"ב שהוא עורף על תאריך סדר דרבינו ת"ק"י אם תחלקנו על ז' יעלה הכל שביעיות גם כן וכן מצינו עלפי חשבון ה"רם וחשבון רתם ז"ל כמין וכמו שנבאר בגמ' ובאריך כזה מעט להבין ולהורות

כבר התבאר

שעקר ידיעת השמטה תלוי ביריעתנו כמה אנו רחוקים מחרבן בית שני וכבר הגעת לזה תל' עוד עקרי אחר והוא ששנת החרבן למנין קע"ב עוד עקר אחר שמרחק שנות החרבן נחלקם על ז' עוד עקר אחר אצל ה"רם שהתחלת מניינו הוא אל קע"א עוד עקר אחר של רש"י ור"ת התחלת הכנין מקע"ב עוד עקר אחר דלא גרסינן ונטפיה חרא שאת דקיי"מ לן הלכה כר' יהודה ונרצה לבאר אל ה"רם שנת החרבן עצמה מי היא ונאמ' שהיא שנת השמטה וזה שהוא ז"ל הזכיר תאריכו והזכיר התחלת חשבון מרחק החרבן שהוא מהשנה של אחר החרבן תאריך מרחקו אלף ק"ו ואמר שהוא שנה ראשונה של שמטה אם כן בהכרח יש לנוילומר שהוא סוכר ששנת החרבן עצמה היא שנת השמטה ואיך תלקנו אלף ק"ו על ז' בשאר א' לחלק והוא אצלו מוציא שביעיות אם כן התחלת מניינו גם כן הוא מוציא שביעיות שאחר שחלקת שנותיך על ז' ובשאר א' והוא מוציא שביעיות אם כן בהכרח תחלת מניניך הוא ממוצאי שביעיות וכבר אמר ז"ל שהוא מתחיל למנות משנה שאחר החרבן שהיא אצלו מוצאי שביעיות אם כן השנה של פניה שהיא שנת החרבן עצמו היא אצלו שנת השמטה ואם כן

בתלק

פרק אחד והמשים

בחלקך שנות מרחקו על ז' כל שביעיותיו יכלו אל השמטה. וכן יעשה כל מי שנמשך
 אחר זה. אם כן שנת ה' אלפים ופ"ב ליצירה רחוקים אנו משנות החרבן אלף רנ"ד.
 ורחוקים אנו מתחלת החשבון אלף רנ"ב. הלכנוהו על ז' יצא בחלוק קע"ט שחם שמישין
 שלמים מן החרבן. ולא נשאר לחלק דבר אם כן אנו לפי ה"ם בשנת השמטה עצמה.
 ויהיה בין תאריכו לתאריכים כפ"ו שנה. ולהקל מעליך תקח זה הכלל בידך שתוסיף לעולם
 על פרטך שנת ה' אלפים, ב'. אם תרצה זה ל"ם ור"ם ואשר אתם. וכן כתב ה"ז
 ששנת ה' אלפים שנה שניה בשבוע וכולעי. ואם תרצה לרשי' ואשר אתו תוסיף ג'.
 ותחלק על ז' ויצא לך שנת השמטה שאתה בה. ובאור זה שקע"א ואלף שחוצא על ד'
 אלפים בחלקם על ז' ושאר ב'. וזה לחשבון קע"א דאלו לחשבון קע"ב תוסיף ג'.

במנרצה

לבאר דרך רשי' ורת"ם. כבר אמרנו ששנת החרבן עצמה היא תחלת
 המנין לרשי' ולרת"ם. ואין בזה ביניהם מחלוקת. אבל אותה
 שנה מי היא בזה נפל ביניהם מחלוקת שרשי' אוכר שהיא מוצאי שביעיות כלום' שנת
 ראשונה מן השמטה. ורת"ם אומר שהיא שנת השמטה עצמה. ועל פי העקרים האו
 נבאר חשבונותינו בנ"ה. וכבר מצאנו ה"ם והראב"ד וה"ב העמוד וה"ב התרומה.
 כלם ז' מסוכמים שנהלק שנות המרחק מהחרבן על ז'. ואם כן נקח זה הדרך גם כן לרשי'
 ולרת"ם. ונאמר שכל שביעיות רשי' יכלו אל השמטה. ולרת"ם יכלו אל שנת הששית.
 ובאור זה תחלה לרשי' ששנת החרבן אליו היא השנה הראשונה מהשמטה. כשעשה ז'
 ו' שנים מתחלת מניינו מצא עצמו עומד בשנת השמטה. וכן כל שביעיותיו כך. ואם
 נשאר לו לחלק א' הנו בשנה הראשונ' מהשמטה ואם ב' בשנית ואם ג' בשלישית ואם ד'
 ברביעית ואם ה' בחמישית ואם ו' בששית. ואם לא נשאר דבר לחלק הנו בשמטה.

לזה לרשי' זל

כשנרצה לירע שנת השמטה. ואתה דרך משל באלף הששי
 לקצת שנים ממנו קח לך קע"ב וקח עמו אלף שהוא האף החמישי
 וקח עמהם פרטך וחבר הכל וחלק הכל על ז'. והיוצא הוצא המבוקש. דמיון הרי אנו
 בשנת פ"ב מהאלף הששי. לקחנו קע"ב ואלף ופ"ב. חברנו הכל והם אלף רנ"ד.
 חלקנוהו על ז' ונשאר לחלק א'. אם כן אנו אז בשנה ראשונה של שמטה. וכן על יוח
 הדרך לעולם.

ולרת"ם

וחוא שסבור ששנת החרבן היא שנת השמטה עצמה. ואם כן תחלת
 הקע"ב אליו הוא משנת השמטה. ולזה כשעשה רת"ם מתחלת מניינו ז'
 שנים מוצא עצמו עומד בשנה הששית מהשמטה. וכן לעולם כל שביעיות בלות לשנת
 ששית. ואם לא נשאר לו דבר לחלק הוא בשנה הששית מהשמטה. ואם נשאר לו א'
 הנו בשנת השמטה ואם ב' בראשונה ואם ג' בשנית ואם ד' בשלישית ואם ה' ברביעית.
 ואם ו' בחמישית. ואם הכל שביעיות הנו בששית. וכן לעולם. אם כן נרצה לדעת
 לדעתו שנה השמטה לתאריך שזכרו. נקח קע"ב ואלף ופ"ב חברנו וחלקנו על ז' ונשאר
 לחלק א'. וא' אליו ז' הוא שנת השמטה עצמה.
 ערוך לפניך בלא טורח שמתים בלוחות אלו.

וכדי שיהיה

לרם זל	רת"ם זל	רשי' זל
א בראשונה.	א שמטה.	א בראשונה.
ב בשניה.	ב בראשונה.	ב בשנית.
ג בשלישית.		

פרק אחד וחמשים

חבט

ג	בשלושית	ג	בשניה	ג	בשלושית
ד	ברביעית	ד	בשלושית	ד	ברביעית
ה	בחמישית	ה	ברביעית	ה	בחמישית
ו	בששית	ו	בחמישית	ו	בששית
הכל שביעיות בשמטה		הכל שביעיות בששית		הכל שביעיות בשמטה	

ולרשי קעב ותחילת כנינו משנה ראשונה של שמטה ומורה לרהם ששנת החרבן היא שנת השמטה עצמה ומדי התחלת החשבון וכמו שהתבאר

שהרם עם חשבונו והרם עם חשבונו שניהם מלאים יוצאים בדרך אחד וראה בעיניך היות חכרת פגישתם בלוחות אלן

ורע

רשי זל

רתם זל

הרם זל

שנות	שנות	שנות	שנות	שנות	שנות	שנות	שנות	שנות	שנות	שנות	שנות
החרבן	הקעב	השמטה	החרבן	הקעב	השמטה	החרבן	הקעב	השמטה	החרבן	הקעב	השמטה
א	קעב	א	קעב	א	קעב	א	קעב	א	קעב	א	קעב
ב	קעא	ב	קעא	ב	קעא	ב	קעא	ב	קעא	ב	קעא
ג	קע	ג	קע	ג	קע	ג	קע	ג	קע	ג	קע
ד	קסט	ד	קסט	ד	קסט	ד	קסט	ד	קסט	ד	קסט
ה	קסח	ה	קסח	ה	קסח	ה	קסח	ה	קסח	ה	קסח
ו	קסז	ו	קסז	ו	קסז	ו	קסז	ו	קסז	ו	קסז
ז	קסו	ז	קסו	ז	קסו	ז	קסו	ז	קסו	ז	קסו
ח	קסה	ח	קסה	ח	קסה	ח	קסה	ח	קסה	ח	קסה
ט	קסד	ט	קסד	ט	קסד	ט	קסד	ט	קסד	ט	קסד
י	קסב	י	קסב	י	קסב	י	קסב	י	קסב	י	קסב
יא	קסא	יא	קסא	יא	קסא	יא	קסא	יא	קסא	יא	קסא
יב	קס	יב	קס	יב	קס	יב	קס	יב	קס	יב	קס
יג	קנט	יג	קנט	יג	קנט	יג	קנט	יג	קנט	יג	קנט
יד	קנח	יד	קנח	יד	קנח	יד	קנח	יד	קנח	יד	קנח
טו	קנז	טו	קנז	טו	קנז	טו	קנז	טו	קנז	טו	קנז
טז	קנו	טז	קנו	טז	קנו	טז	קנו	טז	קנו	טז	קנו
יז	קנה	יז	קנה	יז	קנה	יז	קנה	יז	קנה	יז	קנה
יח	קנד	יח	קנד	יח	קנד	יח	קנד	יח	קנד	יח	קנד
יט	קנג	יט	קנג	יט	קנג	יט	קנג	יט	קנג	יט	קנג
כ	קנב	כ	קנב	כ	קנב	כ	קנב	כ	קנב	כ	קנב
כא	קנא	כא	קנא	כא	קנא	כא	קנא	כא	קנא	כא	קנא

פרק אחד וחמשים

בב	קכ	א	כג	קכ	א	כג	קכ	א
כג	קכ	ב	כד	קכ	ב	כד	קכ	ג
כד	קכ	ג	כה	קכ	ג	כה	קכ	ד
כה	קכ	ד	כו	קכ	ד	כו	קכ	ה
כו	קכ	ה	כז	קכ	ה	כז	קכ	ו
כז	קכ	ו	כח	קכ	ו	כח	קכ	ז
כח	קכ	ז	כט	קכ	ז	כט	קכ	ח

וכן לעולם על דרך זה / וכן לעולם ועד / וכן לעולם ועד / ואמר זל שהוא שמיטה וכבר קדם באורו /

וסדר דרבינו

שבהיא חב התרומה בשם רתם נכשך בדרך פנישה אל שיטת הדם ורתם זה שהוא אמר שנת ד' אפים וה' כמות וס' לבריאת עולם היתה שכטה / חלקם על ז' ויחיו הכל שביעין והוא שמיטה כמילתיה / ואם כן לנשאר לחלק א' הוא בשנה ראשונה מהשמיטה ואם ב' בשניה וכן על זה הדרך / חלק א' אפים ופ' על ז' ויצא הכל שביעיות / הרי שמוסכם עם הדם ועם רתם /

נמצא

הדם ורתם וסדר דרבינו / והריז הלוי וכדלעיל על דרך אחד בענין שנת השמיטה אעפ' שתחלת החשבון אינו שנה בהם / ורשי בדרך אחד והב התרומה על דרך אחד וזולתה וכדלעיל / ואותו תאריך שהוא מזכיר ואומ' שהוא שכטה היה לרשי שנה ששית ולרתם ולרם המישיות / והיצירה שהזכיר הדם והוא ד' אלפים והתקלו / ואמר זל שהוא שמיטה / אם תחלקנו על ז' וישאר א' / ולזה כשהביא זל מסורת הגאונים שלא כנו באותן שבעים שנה לא שמיטות בלא יובל אמר שהוא מוצאי שביעיות ואם תחלק ד' אלפים תתקלו על ז' וישאר א' והוא מוצאי שביעיות כמילתיה / שכבר ידעת שכשנשאר לו לחלק א' הוא בראשונה שהוא מוצאי שביעיות / ואם תחלק לרם מחשבון היצירה על ז' הכל שות לו כמו אם תחלק לחשבון קעא לחרבן והרם כבר אמר ועל זה אנו מוסכים וכפי חשבון זה אנו כוננים / אם כן סעשה רב ואחורו דרבו וכדי הוא הרב והכריו לסכוד עליהם /

ואולם כל איש ואיש הישר בעיניו יעשה / וארבעה לגבי חרא נינהו / והכל ליב מאי דאקשוב' פר' הנודר מן חירק / שביקמר תרתין ועביר בחד / וחד הוא ר' ינאי ותרתינן ר' יוחנן ור' יונתן / ופסתי' העבירי' כרב דעות וכן נראה ממאי דבת' ה'ריון פר' אלו שרפות גבי גלודה דבריה לישנוני וכיון דשמו' ר' ינאי ורבה בר בר חנא כולחו סביר' להו דלא כל העור מציל כגלודה אלא עור מיוחד / אענ' דרב וה' יוחנן קימי בחרא ששתא / הו' להו תרי לגבי תלתא דהו' להו כחזיר אצל רביס עב' / ופי' הענין כי שמו' מציל העור שעל פניו כל השרדה / ולר' ינאי על מקום שיבורו / ולרבה בר בר חנא אראשו אברים / ולולר' כל העור מציל חזיר מעור בית הפרסות / ולר' יוחנן אפי' עור של בית הפרסות / וההצלה הוא מהעור שנשתיר כסלע והלכה כשמו' והוא שיהיה כסלע על פניו כל השרדה / אם כן חכת הגלולה במנין הם חרבים והכת הקטנה כמנין הם היחיד / ובכל ארץ מצרים וארץ כנען אותם הושיב' ראשונה במלכות נהגין בהשבון השמיטה בדרך הדם זל /

גם

נרצה לדבר על ענין חשבו' השטר' / כבר הקדמנו פ' שחתימ' החזון היה מ' שנה אח' כנין בית שני / ואחר אותה חתימה היא ההלה כנין השטרות / אם כן השבון ששטרות נקל / תחלת בנין בית שני עם חתימת החזון ג' אפים תמ' / ותחלת בנין השטרות

פרק אחר וחמשים

תל

היה משם ולהלן שהו' ב' אלפים תמט, חסיר זה ה'ים מתארכו ובשאריו לו אף תפ' לשטרות'
 כמו של ידעית מרהק החרבן נשלך מתארכו ג' אלפים ח' מאות וכמט שנה, כן לידעת
 שנת התחלת כנין שטרות נשלך מתארכו ג' אלפים תמט שנה, דמיון לתאריך ה'ים מ'ד'
 אלה ט' מאות ול'ו, הסר ג' אלה תמט ובשאריו אלה תפ' כמילתיה, וכן כל כיוצא בזה,
 נמצא שלעולם התחלת כנין השטרות הוא קודם התחלת כנין החרבן שפ' שנה, לשטת
 ה'ים ול'ו ומכך שפ' אחר שטרות כבוד הבית שפ' מדוכתיה, יוכנה עליון נורא, כת' קרובי
 מה'ר יעקב בן הבון בין השטרות שהוא לאלסכנדר ובין הנוצרים ג' מאות ויא' שנים ונ' חרשי'
 וב' ימים, היום הראשון לאלסכנדר יום שני בין אלסכנדר ובין הערביים ש' מאות ולב' שנים
 וש' חרשים וכה ימים יום ראשון לערביים יום חמישי, בין הערביים והנוצרים ו' מאות וכא'
 שנים וששה חרשים וש' ימים עכ', ואני מצאתי בין אלסכנדר וערביים תתקלב שנים רפ"ו
 יום, בקוש האי כללא בידך חרבן ראשון ליצירה ג' אלפים שלש שטרות ליצירה ג' אלפים
 תמט, חרבן שני ליצירה ג' אלפים תתכח אם כן חשבון השטרות היה אחר חרבן ראשון
 קיא' וקודם חרבן שני שפ', הסר מנין הנוצרים מאלסכנדר והנשאר הוא שהיה הנשמה
 לפני החרבן, סר שבט מיהודה ומלכות מישראל מומן מלכות פרס שחיה לפני הבית ל'ד שנה
 וכמו שזכרנו פ'ו, ויחה ממלכות פרס עד החרבן תעד שנה, וענין הנצרו היה כמט שנה
 לפני החרבן וכמו שזכרנו ריש פ' עשירי, גרע מט' מן תעד ובשאר תה, אם כן תה שנה
 קודם אותו מעשה נפסק המלכות מישראל כיענין חשמונאי נסו בעלמא הוה, אם כן תעו
 האומרים לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מפיך רגליו עד כיבא שילה, אבל בבואו יסור
 השבט והנה סר מומן מרובה אם כן אף זה שילה שאמ' הכת' וכמו שכחשו בתאריך כחשו
 בפ' שילה

אלה חמשה
 קדם לתוך
 פניו עה נכב
 פניו בחלקו
 חסר ויהי עה
 קדם לך

גם

אזכיר תאריך חרבן מקדש מעט והוא חרבן בתי מדרשות ובתי כנסיות שבצרפת
 ובקצת פראנצה בזמני ומן המערכה נסתי, והוא בעונותינו שנת ח' אלפים
 וס'ו, ויחה הוא גם כן בחדש המוכן לפורענות הוא חדש אב יום שני לחרב' המקדש והוא
 העשירי באב ויחה יום ששני, והסימן אב השומא וילכו בלא כח, כלומר יום ו' שנת ילכו
 הלכנו, איכמי ויגרשהו ול'ך, ויחה ביניהם אף רלח, יחזירו מהרה אל מלכותו המקודש
 בקבץ נדחוי ישראל

ביובל

תחלת המנין מ'ד שנה אחר שנכנסו לארץ, כבר קדם שמיציאת מצרים עד
 הבנין תפ' במדבר היום מ', ויד' כבוש וחלוק הרי נד', ואז התחילו לסנות,
 תגרעם מלפ' וישאר ת'ו ואז נבנה בית ראשון, חבר על זה ה' מהכות ויהיו תהלוואז נחרבה
 הראשונה ת'ת הס' יו' ויבלות, אם כן אל ול' מהיובל ה' נחרבה ואל יד' אחריו היה יובל, ולזה
 מאותם ע' שנה של גלות בבל אל יד' מהם היה יובל, חסר יד' משבעים נשאר נו', והכ
 שעמדה הרי תעו, ואז נחרבה בשניה, ת'ג הס' יו' ויבלות וישאר כ'ו מהיובל העשירי, אם כן
 אב'ד שנה אחר החרבן היה יובל, נגרע כ'ר מק'עב וישאר קמח, ואם כן תחלת מנין ליובלות
 הוא מן קמח אל החרבן, דמיון לתאריכו הנזכר, חבר קמח ואלף החמישי שלם
 ולכ ויהיו אף ורל, אף ד' הס' כ'ד יובלות ואנו בשנת השלש' מיובל כה', וכן על זה הדרך,
 וכבר אמרו חכמי ז'ל בשם שהשמטה משמטת שנה אחת לשבע שנים כך העולם משמט אף
 שנה לשבעת אלפים, וכדאי פ' חלק

הפרק השנים וחמשים

בבאור

מתנות עניים שהם פאה לקט שכחה פרש ועוללות * ונאמר הפאה היא לעניים בלבד כלום כשקוצר או תולש שדחו יבוח דבר מועט לעניים והיו שכתו לא תכלה פאת שדך * וחייב זה באילנו כמו בשדך * עבר וקצר הכל או אסף כל הפיר שבאלנות לוקח מזה מעט ונהנה לעניים שנתנתו מצות עשה שכ' לעני ולגר העוב אותם * ואפילו שחבו קמה ולשו ואפחו פת הריזה בותן פאה מן הפת לעניים * וכן צונות יתע' בלקט כשהוא קוצר ומאלם אלומו שלא ילקוט השבלים הנפלות בשעת הקציר לא שיונחו לעניים שכ' ולקט קציר לא תלקט * עבר ולקטן אפי' שחן וזפה בותן לעניים שכ' לעני ולגר העוב אותם * וכן צנו יתברך בשכחה שהמעמר ושכח אלומה אחת. בשדה הרי זה לא יקחנה שכ' ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו * עבר ולקטו אפילו שחן וזפה בותנו לעניים שנאמר ולגר ליתום ולאלמנה יזיחה * וכן בפרש שנפרש מן הענבים בשעת בצירה * וכן בעוללות שכ' וכרמך לא תעולל ופרש כרמך לא תלקט * וכל אלו מצות לא תעשה הניתק לעשה ואם לא קיים עשה שבהם לוקח * וכבר התבאר זה מס' מכות גבי פאה * וכל לו המתנות אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל שנאמר את קציר ארצכם * אבל חכמים אמרו שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם * בת הרים נראה לי שהוא חדין לשאר מתנות עניים אלן שהם כלם נוהגין בחוצה לארץ מדבריהם * ודע שבענין הבואה יש שני דברים קמה ועומר * הדברים החייבין בקמה הם לקט ופאה * וחובת העומר הוא השכחה * ובכרם שנים הם פרש ועוללות * והקמה הוא שעדין אינו נקצר * והעומר הוא האלומה הנעשית מן הקציר אלא שבקמה נוהג בה גם כן חיוב השכחה כמו לעמרים והיו שכתו * ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו * וחייב איחא פרק ששה קמה שיש בה מאתים ושכחה אינו שכחה * הא פחות הוה ליה שכחה * הרי שנוהג אפילו בקמה * וכן משנת הקוצר בלילה ומעמר יש לו שכחה * הרי שהחייב שכחה לקוצר כמו למעמר * והקוצר אין ספק שהוא בקמה והמעמר בעמרים *

הפאה

אין לה שעור מן התורה אלא אפילו שבולות אחת פושרת אבל מדרבנן יש לה שעור * דתנ' פ"ק אין פוחתין לפאה משש' בין בארץ בין בחוצה לארץ * ודעין מוסף על שעור זה לפי גודל השדה אע"פ שהעניים מועטים ולפי רוב העניים אף על פי שהשדה מועט * ולפי מה שנוהג השדה שאם ורע מעט ואסף הרבה שהרי נתברך מוסף לפי הברכה * וכל המוסף בפאה מוסף בשכר ולתוסף זה אין לו שעור * ומה ששינונו ואלו דברים שאין להם שעור הפאה וכו' * מפרש לה בתוס' הפאה אין לה שעור למעלה כלומר משקצר שבולות אחת נתחייבה שדחו פאה אבל קור' שקצר לא נתחייב * בקט לעשו' כל שדה פאה עושה * אבל יש לה שעור למטה כדתנ' אין פוחתין * ריש מס' חלה אלו חייבין בחלה ופסורין מן המעשרות הלקט והשכחה ופאה והחפקר וכו' * ירוש' אמר יוחנן בשם ר' ינאי זה אחר משלש מקראות שחן מהוירין בתורה ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עסק ממה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו מעשר יצא הפקר לקט שכחה ופאה שידך וידו שוין בתך * מסכת נדה פ"ד באיסור כל שחייב בפאה חייב במעשרות ויש שהוא חייב במעשרות ואינו חייב בפאה * פ"ד המכין את הכר בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה פאה * ולפ"י ממעשר קאמר כדתניא המפקיר כרמו ההשכים ובערו חייב בפרש ובעוללות בשכחה ופאה ופסורין מן המעשר * הדברים החייבים בפאה דתניא *

כלל

פרק שנים וחמשים

תלא

כלל אמרו בפאה כל שהו א אוכל ונשכר וגדולו מן הארץ ולקשתו כאחרת ומכניסו לקיום חייב בפאה התבואה וחק טנית בכלל הזה / ובאילן האוג והחרובין והאגוזין והשקדים הגפנים והרמונים והתנים והתמרים חייבין בפאה / וא שאע"פ שהמשטה לא מנה אלא שמכנה אילנות אלו אילנות דכותיהו כמו הבשנים והערמונים כמו חייבין בפאה / דכותיהו במעשרות לא תנינן אלא אגוזים ושקדים ושביקיהו להני משום דרמין להו / אוכל להוציא הכפור והוא אל חנה והנלוג שהוא העצור ויא הנול הדומה להם שנאמר ובקצרכם את קציר ארצכם ואינו נופל אלא על דבר הנאכל / בשמר כלומר שיושב שם שומר / לאפוקי הפקר שב' תענוב אותם וההפקר כבר טשולח ונעזב / ולקשתו כאחת כלום / שאוסף אותם בפעם אחת לאפוקי תאנים וכיוצא בהם שאין לנו לחייב בפאה אלא כל דבר שבאוצר באוצר כגו חטה ושעורה שכן כתוב פאה שדך בקיפוך / ושם קצירה לא יפול על שדה ירק / הריוש לבו מכניסו לקיום אלא שאין לקשתו כאחת כמו תאנים / ויש לקשתו כאחת אלא שאין מכניסו לקיום מירק / וירק שמכניסו לקיום על ידו דבר אחר כגו ראשי לפתורג אנשי ירחו היו בותנין מהם פאה ומיהו בידם חכמים וכראית פר' מקום שנתנו / אבל ירק שמכניסו לקיום בלא דבר כמו הצללים והשומים חייבין בפאה / וכראמרון מלכבורת הצללים / אבל חירק והקשואים והדלועים והאבטיחים והמלפפונות אינם בכלל זה / והבי אית' בספרא / ושבת וחדול אינם ירק אלא זרעים וחייבין בפאה וכראית' פ'ג / התבואה הוא שם כולל לחמשת המינים / דקטנות ושם כולל האפונים והפולים והשום שמין הלויא וכיוצא בהם / ומה שמים חמשה בכלל זה / כלומר כשישלימו בהם לו התנאים בתחובו בפאה / ובאלכורת הנזכרים נמצאי כל התנאים האוג הוא הסמאק / תוספות רבי יוסי בר' יהודה אומר רוטבות תמחה פטורות סך הפאה שאין ראשון ממתק לאחרון / מתני' מס' טבול יום פ'ג / חיה אוכל ויתים פצועים ותמרים רוטבות כל שהוא רוצה למוץ גלענתו ונפל על בגדיו ועל ככר של תרומה טמא / זכך בקראים בערבי רטוב גם קורין לו בלח / וזכה אחר / תוספת פ'ב ארבע מתנורת / בכרם פרש עול לורת פאה ושמחה / התבואה שלשה לקט שמחה ופאה / בשאר אילנות שתיים פאה ושכחה / ואין בכל אחת מאלו המתנות שובת הנאה לבעלים אלא שהעניים נוטלין אותן בעל כרחן של בעלים וראפילו עני שבידש' מוציאן אותו מידו / ומתכות עבים אין עליהם חובת מעשרות ואפילו הן אותם המתנות ביד בעל הכית כגון שהחליפן והיו ששכינו המחליף עם העכיל שלו פטור ושל

עניים חייב //

מקום

הפאה מהני' פ'ק נתן פאה מתחלת השדה ומאמצעיתה ר' שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף בשעור / תוס' ואם נתן בין בתחלה בין באמצע בין בסוף יצא / ואמר' שמעון מפני ארבעה דבר' לא יתן ארס פאה לא בסוף מפני גדול עניים ומפני בטול עניים / ומפני מראית העין ומפני הרמאין / מפני גדול עניים כיצד שלא יראה שעה שאין ארס' שם ויואמ' לעני קרובו בוא וטול לך פאה זו / מפני בטול עניים כיצד שלא יהיו עני' יושבי' ומשמר' עמשו הוא נתן פאה לא מתוך שנתנת בסוף הולך ועושה מלאכתו ובה ונוטלה באחרונה / מפני מראית העין כיצד שלא יהיו עוברים ושובים אומרי' ראו היאך פלוני שקצר ארס' שדהו ודלא הניח פאה / שכן כתוב בתורה לא תכלה פאת שדך / ומפני הרמאין כיצד שלא יאמרו כבר נתבנו / דא שלא יניח את הופה ויטול מן הרעה / ובידושלמ' גרסי' נתן פאה בין בתחלה בין באמצע יצא דכתוב ובקוציכם מה תל' לקצור לא אפילו של לך כמה לקצור / שדך שקצרוה ג' יום קצירה ליטשים וכו' פטורה מתנית' כשקצרוה לאברה אבל קצרוה שלא לאברה חייבת / הפאה נתנת במחזור לקרקע כלומר להניח הפאה מחוברת לקרקע וזהו בקציר וכיוצא בהן

בדברים

פרק שנים וחמשים

מרברים שאפשר לקטון וגדול לקחתם אבל ברלית כלומר בגנן ובדקרא ובחלוקי אנוזים
 כלומר אנוזי פרך שהם אילנות גבוהים מאד בעל הבית מוריד ומחלק לעניים אפילו תשעה
 ותשעים אומרים לחלק ואחר אומר לבז כלומר שיקח כל אחד מה שזיכר לה שומעין שאמר
 כהלכה , דהכי גרסינן לה בספרא תעזוב הנח לפניכם וחס יבזבוז , ובדליר ובדקל הפך ,
 דהכי אמרינן התם יכול בדלית ובדקל , כלו פאה של דליר ושל דקל שאין העניים מביעין
 לבז אותה אלא בסכנה גדולה בעל הבית מוריד אותה ומחלק בין העניים ואם רצו כלן לבז
 אותה לעצמן בוזין אפילו עש אומרי' לבז ואחר אומ' לחלק לזה האחר שומעין שאמר כהלכה
 ומדיבין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהם , הפאה אין קוצרין אותה במגלורת ואין עוקרין
 אותה בקרדוסות כדי שלא יכו איש את רעהו , שלש אבעיות ביום כלומר בקשורת שחריר
 חצות ומסחרה שהם שעורג ידועות לתת פאה והעניים יתקבצו שם , ירושלמי בשחר מפני
 המניקות בחצות מפני התינוקות במנחה מפני הנמשות , פי' בשחר הילדים ישנים , בחצות
 התינוקות דרכם לליך , במנחה הזקנים והם ההולכים על המקלות , כשה חרגום ירושלמי
 תיגרא , ובפרק אלו מצואות פירשו תיגרא ססכ' פאה פד מי שלקט את הפאה ואמר הרי זה
 לאיש פלוני עני אם הולקט הזה הוא עני זכה בפאה הזכה בה האיש ההוא דמגו דוכי לנפשית
 זכי נמי לאחריו , אבל אם המלקט הוא עשיר לא זכר הפלוני שאמר אלא יהנה לעני
 הנמצא ראשון שחרי יצטרכו תרי כגו חר מגו דאי בעי מפקר נכסו , והוה ליה עני זכי ליר
 שנחשוב כאלו הפקירם וחר שנאמר מגו דוכי לנפשית זכי נמי לאחריו , וחר מגו אמרינן
 תרי מגו לא אמרינן , והכי מסתברא מההיא דמסכ' בבא טעמא פק גרסי' מס' גישין פרק
 חנוקין בסוף עני המנקה בראש הויה מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום רבי יוסי אומר גזל
 גמור , רב כהנא הוה אויל להוצל חזיה לההוא גברא דהוה קא שדי אופיי קא נתן תמרי
 אול קא מנקש ואכיל אל חיי דמר דבידאי שריתניהו אל מאתריה דר' ואשוי רבה את קרי
 עליה וצריק יסוד עולם (פי' מנקה מרעיד ומנענע האילן כדי שיפלו הפירות) גזל גמור פרש'
 ואפילו לר' יוסי לאו גזל דאוריית' הואי נפקא מינה מדר' יוסי להוציא דריינן ותרנן לנא
 נפיק , וסיוה לר' יוסי גזל מעליא לא הוי ליפסל לעדות ולעבור עליו בלאו , ואם לקט ונתן על
 גבי קרקע ביד הואיל ומטו בדיח גזל גמור הוא , אופיי (פי' מקלות) רבי יאשיא דמן הוצל
 הוה , ובערבי קורין לו מוצל , מאתריה דרבי יאשיא את , לפי' אתה בקי בדינן לפי שדורש
 ברכים ומודיען ויש כאן מקום עיון רב כהנא היה אוקל מתנות עניי' , ועוד למה הוצרך
 לומר חיי דמר דבידאי שריתניהו , וכי רב כהנא לא היה גזר מגזל מפני דרכי שלום , ונאמ'
 על הראשונה דילמ' עני הוה וכדאמרי' פר' ערבי פסחים אל' רב רב רב כהנא פשוט נבלהא
 בשוקא ולא תימא גברא רבה אנא זולא בי מילתא , או אם היה עשיר כעובר ממקום למקום
 מותר בלקט אותה שעה עני הוא וכמו שקדם , והשנית נל שמא היה סבור דגוי הוא וכיון
 דבישר' ליכא גזל גמור כגוי נמי ליכא משום חלול השם , ולמ' אל' דבידאי שריתניהו
 לומר אעפ' שאיך הושש לדרכי שלום קנייה גמורה יש לי בהם , המחליק בצלים לחים לשוק
 (פירוש ההזקן מגזר מחליק פטיש לגרון יבשים ומקיים כותן פאה ללא לעצמן וללא לעצמן
 וכן באפונים כלומר בזרעונים שאין לו בכלל ירק הפשור , וכן בכרם , האמנות של בצלים
 כלומר הבעלים השמורים לזריעה חייבות בפאה , דאכיליה על ידו הדחק שמה אכילה , אלן
 מפסקין לפאה הנחה השלולית ודרך היחוד ודרך הרבים ושביל הרבים ושביל היחוד
 חקבוע בימות החמה ובימות הגשמים חבור והגיר וזרע אחר הקוצר לשחרת אם חרש ,
 ופירו' ש זה שמפסקין וחולקין את השדה לעשותה שתי שדות ויתחייב להניח פאה לכל אחר

פרק שנים חמשים

תלב

פחן) (שלולית הוא תעלה וגולות מים שנמשכים ממנה אמת הכים להשקות בהם כקומות אחרים) (ודרך היחד ארבע אמות רוחב) (ודרך הרבים שש עשרה אמה) (שביל הרבים ושביל היחד ושביל שבין שתי שדות לעבור בשם לנן או לשדה הן לאיש אחד הן לרבים אלפ שיהיה אותו שביל צר מאד ובלבד שתהיה הדרך סלולה ותמידה בקיץ ובחורף) ואם אינו כן צריך שתהיה רחבה אמות ליחד וכו' לרבים) (הבור הוא הארץ השממה) (הניר ידוע) (זרע אחר כלומר שזרע באמצע השדה זרע מכין אחר להפריש בו דין שני זרעים בגון שבשדה הטים באמצע זרע פולים או זרעונים וכיוצא בהם) (וצריך שיהיה רוחב אלו השלשה כלומר בור נייר זרע אחר כמו ג' הלמים של שדה שהוא פחות מבית רובע וזה כשדה קטנה שהוא חמשים אמה על חמשים אמה או פחות אבל שדה יתרה על זה צריך שיהיה רוחב השלשה בית רובע או יתר) אבל זרע אחר כל שהוא מפסיק אמת המים שאינה יכולה ליקצר כאחת רבי יהודה אומר מפסקת אבל ההרים אשר במעדר יעדרון כלומר מקום קשה עד שאין הבקר יכול עבור כלומר שאינו יכול לחרוש בנותן פאה אחת לכל) והרם פ' ההרים אשר במעדר יעדרון מקום עולה ויורד ואי אפשר להרוש כבת אחת הכל מפסיק לזרעים כלומר כל אלו שאמרנו אבל לא לין אינו מפסיק אלא גדר והוא שיהיה גבהו עשרה טפחים ואם היה שער מותש כלומר שענפי האילנות הבריים והפירות כנועין בגדר ומשולחין עליו אינו מפסיק והחרובין כל שרואין זה את זה כלומר שארם אחד עומד הנח ואחר שם ורואין זה את זה ולזותים כל שיהיו ברוח אחת מן העיר זרע שדה מין אחד אלפ שעשה שתי גרנות בנותן פאה אחת שני מינים אפי' גרן אחת שתי פאות ושני מינים הטים בכלל זה

כלומר עשאן גרן אחד פאה אחת שתי גרנות שתי פאות הנה הלכה למשה מסיני ורעוני גבה שאינן נאכלין מעשרין אחר מכר בנופל לבית סאה ה'לם עשר נשעורג מפוזרות לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן ה'לם וכן עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ה'לם וכן עגול של דבלה שנשטא מקצתו תורמין מן השחור שבו ה'לם וכן בייח התירו לערב קשה ברך ה'לם וכן לוג שמן לתורה ה'לם וכן רביעית שמן למזור ה'לם וכן אחד עשר יום שבין נדה לנדה ה'לם וכן גזר ולבוד ודופן עקומה ה'לם וכן שעורין חציעין ומחצין ה'לם וכן תפלין על קלף ומוזזה על דוכסותוס וספר תורה על גזיל ה'לם וכן שין של תפלין וקשר של תפלין ורצועות שחורות ותפלין מרובעות ומעברת ותפלין ה'לם וכן כותבין ספר תורה בדיו ומסורגל ה'לם וכן בכרכות בשערין ונתפרות בגידן ה'לם וכן פחותה מבת שלש שנים אין ביאתה ביאה ה'לם וכן החזן רואה מחיבן התינוקות קורין ה'לם וכן האשה חוגרת בסיכר בין מלפניה בין מאחריה ה'לם שדה שלקטה גוי פטורה הלקט השכחה והפאה של נכרי חייבת במעשרות אלא אם הפקיר אמר רבי עקיבה קרקע כל שהחייב בפאה דסכריא ליה שדך כל שהוא בשמע ירושלמי רבי בשם ריש לקיש בעי הגע עצמך שהרי שם שבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקע אין כאן שיעור ומה פאה דקתני רבי עקיבה אמר רבי חנינא בשם רבי פנחס תפטר שיש שם קלה אחר ובו המש שבולים ירושלמי מס' בבא בתר פוק מי שבת תמן תנינן רבי עקיב' אומר קרקע כל שהוא חייב בפאה ובככורים קרקע כל שהוא מה הוא אמר מתנה תפטר שנשתייר שם מקום שבולת אחת ומרגלית טמונה בה

וכן

הלקט

גרסו מ' ואיזה לקט הנושר בשעת קצירה קצר מלא ידו תלש מלא קומצו הכחו הקיץ ונפל מידו לארץ הריזה של בעל הכית ומה שיפול מתוך ידו מתוך המגל לעניים ומה שיפול מאתר ידו אחר המגל לבעל הבית ראש היד וראש הזכנל

פרק שנים והמשים

הסגל רבי ישמע' אומר לעניים רבי עקיב' אומר לבעל הבית, והלכה כרבי עקיב' שני שבלים לקט ושלשה אינם לקט וכרבי בה', פרק אלו קשרים וכי דרכו של בועו לשאול בכערה אמר אלעזר דבר חכמה ראה בה שתי שבלים לקט שלשה אינן לקט, תוס' מס' פאה פ"ג אין שוברין פועלי גרים לפי שאינן בקיאים בלקט, פרק הנוקבין אין ממחי ביד עניי גרים בלקט בשמחה ובפאה מפני דרכי שלום, מס' לקט לקט, וכן הוא בירושלמי לגר ליתום ולא למנה יתום אר' בין מדידן בין מדידה הב' ליה, עור וירושלמי לא תטהר משפט אבוינך כריבו אבל אתה טטהר לו במתנות מכת' אמרו מס' לקט לקט ספק שכחה שכחה גדיש שלם לקט תחתיו כלומר שקבץ הערומות מהחטה על מקום שלם נלקט ממנו לקט של עניים קנסתו שיתן מהערסה החיה כל הנוגע ממנה בפני הארץ מחובר למה שיהיה שם מן הלקט, הרוח שפורה העמרים אומיין כמה לקט ראויה לעשות ונותן לעניים, לא ישבור אדם את הפועל על מנת שלקט בנו אחרי שגדל העניים, ירוש' בעל הבית למה שעושה כן גודל את העניים, (פ' שעבשו זה הפועל וכמה לו משכרו) והפועל שעשה כן גודל בעל הבית ועניים, (פ' שלוקח מבעל הבית לתת לבנו) ובש' שנותן לו מלוקטו של עניי מי שאינו מניח עניים ללקט או שמניח אחד ואחר לא או שמסיע את אחד מהם הריוז גודל את העניים על זה נאמ' לא תמנו גבול עולם, ויא' גבול עולמי, כלומר עולי מצרים.

השכחה

שני עמרים שכחה שלשה אינם שכחה, וכן בצבוי ותים וחריבו והצוני פשתן, העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית או ששכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים או עומר שעמדו עניים בפניו או שהפיהו בקש אינו שכחה, העומר שהוא מסוך לגפה ולגדיש (פירוש צבור עמרים) לבקר ולכל' שכחה, ההזיק בעומר לחוליו לעור ושכחו אינו שכחה, עומר שיש בו סאתים אינו שכחה שוב' ושכחה עומר ולא גדיש, פר' המוכר את הבית אמר אמי עובר שיש בו סאתים תורת עומר עליו ותורת גדיש עליו תורת עומר עליו ושני עמרים שכחה שלשה אינם שכחה תורת גדיש עליו דהל' עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה מלבנות החבוא' שבין חותים, פי' שורה של אילנות ובין שורה לשורה יהיה שם תבואה) בה' אומר פאה מאחד על הכל וכל שכן אם ראשי השורות מעורבין שאין פאה לא מאחד על הכל, ככרי שקצר שדהו פשור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה, וזה שאם קצרו ואחר כך נתגיר פשור כש' כשהוא בגיותו, שכולהו שבקציר וראש מנוע בקמה כלומר שגשגארה יחידות שכמלטה מן הסגל אם נקצרת עם הקמה לבעל הבית ואם לאו לעניים, תבואה שנתנה לשחת אין לה שכחה, כל הטמנים בארץ כגון הלוף שהוא מן מיני הבעלים והצבלי' עצמן והשום והלפפות וכיוצא בהם יש להם שכחה, והמפרש לוק' קולקס לא כיון שהיו שנינו מס' ערובין מערבין בלוף ובקולקס, ומס' מעשר ראשון פרק בתרא רבי מאיר אומר אף הקלקס רבי יוסי אומר אף הקושעין ופטורין מן המעשרות ונלקחי' מכל אדם כשביעית רזע הלוף וכו', הקוצר בלילה והמעמר והכומא יש לה שכחה, הרי לנו גם כן ראיה מכת' שיש שכחה בקמה כבעמרי' וכדלע' היה מתכוין לישול את הגם הגם אינו שכחה, הקוצר שהתנה שיקח שכחתו הנאו בשל שאין זה דבר שבמס' כל' שיש לו שם בשדה אין לו שכחה משום שנאמ' ושכחת עומר בשדה עומר שאהה שוכחו לעולם יצא זה שאהה וזכרו לאחר זמן, גרסי' רבי יוסי אומר אין שכחה ליתים, ואמר רבי שמעון בן יקום לא אמר רבי יוסי אלא בראשונה שלא היו ליתים מצוין, כלומר שבא ארדינוס קיסר והחריב את כל הארץ אבל עכשו שהותים מצוין יש להם שכחה, ובגרמין פר' החובל אמר רב דיקלא דשע' קבא אסיר למקציה, וכמה יהא בות ולא יקצו רובע דשאני תים דחשיבו

וזמן שיש לו רשות לענין ליקח חשכחה עד שיכלה הפרי מתחת האילנות כדאמרין כל זמן שיש לו תחתיו ושללו בראשו כלום כל זמן שיש לענין רשות לקחת השכחה מתחת האילן יש לו גם כן רשות לקחתו מן האילן עבר אותו הזמן אין לעניים שכחה עניי שראה כרי פאה בק בתבואה בין באילן אינו רשאו ליגע בה ואסורה משום גזל עד שתודע לו שהיא פאה

אי זהו פרט הבושר בשע הבציר היה בוצר עקץ את האשכול (פירוש חתך) היסב בעלים נפל לארץ ונפרט הריו הוא של בעל הבית המניח את

בפרט

הכלכלה תחת הגפן בשעה שחוא בוצר הריוה גזול העניים על זה נאם לא תסגובו שני גרגרים פרט שלשה אינן פרט

אי זהו עוללות כל שאין לה אלא כתף ולא נטף ואם ספק לעניים תוס' אי זהו כתף סיגין המחוברות בשדרה זו על גב זו אי זהו נטף ענבים

בעוללות

המחוברות בשדרה ויורדות גרגיר יחודי עוללות ומלת עוללות על שם עולל שה' בעולל אצל האשכול ולפעמים לוקחים חכמים ז"ל אפי' האשכולות בשם עוללות דאמרי' כמדרש

רות משל לזכרם שנוודגו לו שלשה ארוסין רעים אחד מקטף בעוללות ואחד מניב בגפנים ואחד עוקר בשרשים (ופי' מניב קוטע) וכדאי' מס' שביעית פ"ד כרם שכולו עוללו לעניים

וכד' עקיבה והזמן שהעניים זוכים בעוללות שלשה אשכולות שהם עושים רביעי' תבצור לא תעולל וכמה יבצור ויהיו זוכים בעוללות שלשה אשכולות שהם עושים רביעי'

הפרט והעוללות אין נחגזין אלא בכרם בלבד וכדלע' ויש זמן שכל אדם אפי' עשיר מותרין באלו המתנות אלפ' שהם של עניים וזה שהתורה אמרה בחלק הנעזב לעניים לעני

ולגר תעזוב אותם וכשפוסקין העניים מלבקשם הם מותרין לכל אדם שלא צוה הק"ה לעזובם לאבד או לעופות ומסתב' שהוא הדין אם אין שם עני כדאמרין פרק הזרוע והלחיים גבי

מתנות כהנה ואם אין שם כהן מעלין ברמים ואוכלין מפני הספק כהן מאי טעמ' נתינה כתיבה בהו אבל לקט שכחה ופאה דלא כתיבה בהו נתינה אי ליה' עני דשקיל להו לז' צדיק

לאסוקינהו בדמי דכתוב לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולעטלפים וכן נמסך הדין ז"ל מס' פאה פרק בתרא מאמתי כל אדם מותרין בלקט משילכו הנמשות ופירשו

ז"ל פרק אלו מציאות מאי נמשות סבי דאזלי אתגרא ריש לקיש אמר לקושי בתר לקושי וכן פסקו הגאונים שאחר המלקטים השניים כל אדם מותרין תכן נמשות אבא שאול אומר

נמשות מאן דתני נמשות שבאין בסוף ומאן דתני נמשות שהן ממשמשין ובאין רבי יוחנן כן כורי היה יוצא אחר הנמשות וכביא פרנסתו של כל השנה פרט ועוללות משילכו

העניים בכרם ויבאו הנשאר אחר כן מותר לכל אדם ובזתים משתרר רביעה שניה וזה הזמן נזכר במה שקדם ומתנות העניים שבשדה שאין העניים מקפדין עליהם הרי הם

של בעל השדה ואף על פי שעדיין לא פסקו העניים מלחזר אחר מתנותיו וזה שאין גופן קודש כתרומה ואינו חייב ליתן להם דמיהם שלא נאמר בהם ונתן לעניים אלא

תעזוב אותם ואינו מצוה לעזוב ליהו ולעופות אלא לעניים והא ליהבהו תוס' גוי שמכר כרמו לישראל לבצור חייב בעוללות ישראל גוי שהיו שותפין בכרם חלקו של ישראל חייב

ושל גוי פטור מתני' נאמנין על הלקט ועל הפאה ועל השכחה בשעתן כלומר ונפטר ממעשרות ובשעתן כלומר בימות הקצור ירושלמי עד היכן אמר רבי חנינא עד מקום שרכו לילך ולבא בו כיום מעשה היה והאמין רבי לחמשה אוחין בתמישה כורין של חטים

ואפשר כן בתמי' אל אין מיכא עבחר ומיכא כורא סליק (פי' עבחר מעט) ועל מעשר עני נאמן ככל שנתן נאמנין על החטים אבל לא על הקמח ולא על הפת נאמנין על

פרק שלשה וחמשים

על השעורה של אורז ואינן נאמנין עליו בין חי בין מבושל, כלומר נדוש ואפיו שמנהגו
 לאתרו בשבילם, נאמן על פול ועל גריסין בין חיין בין מבושלים, נאמנין על השמן
 לומר של מעשר עני הוציא ואינן נאמנין לומר על יתני ניקוף הוא כלומר זתיים שחובשים
 אותם העניים, ושעם היותו בלתי נאמן בקמח ופת וחלת זה מאותם שהזכרנו, לפי שאין
 דרך שיהיה כך, ושעם היותו נאמן על הלקט ועל השכחה והפארה כשיאמר זה הקמח
 מורע לקט שכחה ופאה שזכתינו ואינו נאמן באומר מיתני ניקוף דרבתינו לפי שאי אפשר
 לדרוך ולשחוק דבר מועט, נאמן על הירק החי ולא על המבושל אלא אם כן היה לו דבר
 מועט שכן דרך בעל הבית להוציא מלפסו, ולפס הוא שם כלי שמבשלין בו כל הירקות,
 תוספ' רבי יהודה אומר מקום שדורכין את העוללות נאמן עני לומר יין זה של עוללות הוא.

הפרק השלשה וחמשים

בנטע רבעי, נטע רבעי בלו קודש דכתוב ויהיה כל פרוי קדש, ודינו שיעלה
 לירושלם ויאכלנו בעליו שם כמעשר שני בשוה, ואין לכהן בו כלום.
 כפרי ואיש את קדשו לו יהיה משך הכתוב כל הקדשים וכתבן לכהן ולא שייך מהם לא תורה
 ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהא לבעלים, כתב ה"ם הלכות
 מאכלות אסורות פי' יראה לו שאין דין נטע רבעי בזהו בחוצה לארץ אבל אוכל פירות שנה
 רביעית בלא פרוין כלל שלא אמרו אלא בערלה, אבל בארץ ישראל בזהו בין בפני הבית
 בין שלא בפני הבית, הורו קצת הגאונים שכרם רבעי לברו פודין אותו בחוצה לארץ
 ואחר כך יהיה מותר באכלה ואין לדרב זה עקר, כתב רא"ם פרש' קדושים תהיו גבי כרם
 רבעי והאידיא בחוצה לארץ פרוק ליה וקל ליה לרמיה והדר משתרי ליה למיכליה בשתא
 חמישתא, וכי פרוק ליה מיתיה חמישא אשכולות מאותו הכרם ארבעה מארבע פינותיו ואחד
 מאמצעותו ומכיא חטים או שעורים ומניחן זה כנגד זה ומכרך על פרוין הכרם, ואומר תחול
 קדושתיה דהאי פרסא על חרין חטי או שערי תלת זמני וקל להו להכך חטי או שערי ושדו
 להו למשקנא דפרסא כי היכי דליתברך, וכי אמרינן כרם רבעי מחייב לכפרק ונטע רבעי
 לא מחייב למיפרק ה"ם בחוצה לארץ אבל בארץ לא שנתא כרם רבעי ולא שנתא נטע רבעי
 בלהו בעי למיפרקינהו, יש לנכרי נטע רבעי שאם בא לכהן במצוה זו הרי הוא קודש בשל
 ישראל, גדר כרם שתיים כנגד שתיים ואחת ויצאה זכב.

גפן יחידית אינה צריכה פרוין שאין זה כרם וכדמוכח פר' כער במכרין דקיימי לן כל
 המכל בארץ הלבנה כמותו בחוצה לארץ, ופרוין אפש' ראינו במחובר ומדאית'
 בתוספות מס' מעשר שני פרוק בתרא בש' אומר אין פרוין אותו ענבים אלה יין ב"ה
 אומר יין וענבים אבל הכל מירושלם שאין פרוין במחובר, וכן פסק ה"ם הלכות מעשר
 שני פ"ט, וכת' גאון דהתם שעמא משום דבמחובר לא בקיאי בשומא דאלו בקיאי בענבים
 שרי לבהו, ופרק מרובה אמרינן בענועים דמהללין במחובר והתם עבור תקנה שלא יבאו
 לדיתקלה, כת' הרשב"א הילכך בוסן דקיימא לן כשמו דאמר הקדש שוה מכה שהללו על
 שוה פירושה מחולל מוקמי' ליה אויבא דאוריית' ואף במחובר שפיר רמי, פירות שנה
 רביעית כלה אסור לאכל מהם בארץ ישראל עד שפרו, וירושלמי אמר רבינו עזריא הלולים
 חלולים לא מתכניעין רבנן בין ה' לח' ומאי קאמ' רחמנא אחילה לקדושתיה והדר אכליה
 בכל

פרק שלשה וחמשים

חלד

בכל מקום / מס' מעשר שני כיצד נטע רבעי מניח הסל על פי שלשה ואומר כמה אדם רוצה
 לפרות לו בסלע על מנת להוציא ויצאות מביתו כלום / עבודת הצריכות לאילנות והשמירה
 מהגנבים וכיוצא בהם / וכניח את המעות ואומ' כל הכלקט מזה מחולל על המעות האלו
 ככך וכך סאין בסלע / ובשביעית פורחו בשוויו שאין שם לא שומרים ולא פועלים / ואם
 חייה הכל מופקר אין לו אלא שכר לקישה בלבד כלום / בשביעית אינו יכול לחשב וצאות שאין
 שם עבודת קרקע וזהו אין לו לפחות מרמיו אלא פורחו בשוויו / אם היה הכל מופקר וכו' /
 כגון שהיה הסל טוח סלע וכשר הקישה איסר פודה בסלע פחות איסר / הפודה נטע רבעי
 שלו מוסף עליו דומש בין הוא שלו בין שנתן לו כפתנה / וזאת המתנה אינה קיימת לא
 אם נתן לו הפירוש קודם שהל עליהם קדושה והוא קודם שיבא לעובת המעשרות שאחר כך
 הם סמוך גבות כמעשר שני / והכי תביא אם גאל יגאל איש ממעשרו שתי גאלות הם אחת
 של נטע רבעי ואחת למעשר שני / כרם או ותיס של רבעי רצה פודה אותם בענבים ותיס
 רצה פודה יין או שמץ / אבל שאר פירות אין משבין אותם מבריתן / כרם רבעי אין לו שבחה
 פרט ועוללות ואין מפרשין ממנו תרומה ומעשרות אלא כלו עולה לירושלם / או נפדה
 ויעלו הדמים ויאכלו בירושלם כמעשר / וכדא' מס' מעשר שני פ' כרם רבעי עולה לירושלם
 מחלף יום לכל צד ואי זהו תחומה אילת מן הדרום עקרבת מן הצפון לוד מן המערב / והירדן
 מן המזרח / וכשרבו הפירו' תקנו שיהיה נפדה סמוך לחומה ותנאי היה הדבר אימתי שירצו
 ויחזור הדבר לבמות שהיה רבי יוסי אומר משחרב בית המקדש היה התנאי הזה ותנאי אימתי
 שובנה בית המקדש ויחזור הדבר לבמות שהיה / כתב הרמז'ל בחבור ענבים של כרם רבעי
 התקינו ב' שהיו עולים לירושלם מחלף יום אחד לכל צד כיו' לעשר ירושלם כפירות כדאיתא
 מס' ביצה / ומשחרב בית המקדש נפדה אפילו סמוך לחומה ושאר כל הפירות אפילו בזמן
 שבית המקדש קיים נפדה סמוך לחומה / ומיהו מתני' מוכח שהתק' היתה אחר החרבן שהרי
 היתה בשעת התנאי / ושעת התנאי פ' אותו רבי יוסי / ומלשון הר"ם נר' שהיתה קודם / אבל
 ממה שכתב ול' בפ' המשנה נר' שהוא מסופק בדבר שכתב ומכל מקום לא נצרך היום
 שיעלה לירושלם בין שהיתה זו התקנה כשהיו הפירות מרובות קודם החרבן או שהיתה אחר
 החרבן / והרין עמו ול' / שאם נעשה זה קודם החרבן קשו דברי רבי יוסי / ורבי יוסי בראת
 כמפרש לא בחולק / גם שאותו זמן אע"פ שהיו מרובים לא היו מונעים זה הכי ברובם הדרת
 העיר / ואם הוא אחר החרבן היאך היו אז מתקנים תקנות להרב' הוד והדר העיר והיא הייתה
 ביד האויבים / ושתהיה התקנה קודם החרבן והתנאי אחר החרבן אי אפשר / עם ששנינו
 ותנאי היה הדבר / לזה מסתב' שהדבר היה מוסכם בזמן הבית שיעלה כרם רבעי וכשהיה
 החרבן ורבו הפירות או התקינו והתנו וכן נר' מסתמ' דמתני' / וכן נר' מהתוס' מס' מעשר
 שני פ' ב' ברא ואמרינן כרם רבעי עולה לירושלם מחלף יום בכל צד וכו' / משחרב הבית
 ב' הראשון לא אמרו בו כלום ב' האחרון גזרו שיהא נפדה סמוך לחומה / וכיוצא בזה
 הוא ההיא דריש מס' משקין אימר לך כך התנו כל הרצעה לבטל יבא ויבטל / כיצד פודין
 פוד' נטע רבעי בזמן הזה אחר שאוסף אותם מברך אקבו על פדיון נטע רבעי ואחר כך פודה
 את כלם ואפי' בפרוטה אחת / ואומ' הרי אלו פדיון בפרוטה זו ומשליכה לים המלח או מחלף
 על שוה פרוטה ספירות אחרות ואומר הרי כל הפירות הללו מחוללין על חשים אלו או על
 שעורים אלו וכיוצא בהם ושורפן כדי שלא יהא תקלה לאחרים ואוכל כל הפירות / ובשנה
 החמישית אוכל בלא פדיון כלל בכל חולין שבעולם / ובשביעית כפני שהוא הפקר מציינין
 כרם רבעי בק' וזוהו ארמה (פירוש תלוליות כדי שיכירו בני אדם שהוא רבעי וימשכו ויהם

פרק ארבע וחמשים

ממנו עד שופרה, וכדאמרי' מס' מעשר שני פה כרם רבעי מציינין אותו בקוזות ארמא ושל
ערלה בחרסית ושל קברות בסיד וממחה ושופך רשבו או בלא בשביעית והצנועים מניחין
את המעות ואומרי' כל הנלקט מזה מחולל על המעות האלו, (פי' זה אדמה כי כמו שיש לו
הנאה מהאדמה יש לו הנאה ממנו אחר הפדיון), (חרסית דלית ביה הנאה), (סיד לבן
בעצמות) (וממחה ושופך כי היכי דליהוד טפי), רשבו אומר בלא שמציינין כרם רבעי
וערלה בשביעית דהפקר ניכחו כל השדות וצריך הציון להרחיק שלא יבשלו בפירות רבעי
וערלה אבל בשאר שני שבוע אינך זקוק לציון אלא הלעיטהו לרשע וימות, דמה לו לילך
בשדה אחר או בכרמו ולגזול, והצנועי' לא היו מציינין כרם רבעי לא בשביעית ולא בשאר
ימי השבוע אלא מניחין את המעות ואומרים וכו', וראש השנה שלו הוא טו בשבט, כיצר
גטע אילן מאכל בטו באב משנה עשירית שביובל הרי הוא חוץ שני ערלה עד טו בשבט
משנת י' ומטו בשבט משנת י"ג עד טו בשבט משנת י"ד הוא נטע רבעי וצריך פדיון,
בתעברה השנה כתעברה לרבעי או לערלה, נטעו ביו' באב משנת י' לא עלתה לו שנת עשר
שנה אלא הוא ערלה יא' וי' ב' וי"ג כלה והרי הוא נטע רבעי מראש השנה של שנת י"ד עד
סופה, נטע הנטיעה מראש חדש תשרי עד טו בשבט מונה שלש שנים מיום ליום לערלה
ומיום ליום לרבעי, תר' אילן שחנטו פירותיו קודם טו בשבט מתעשר לשנה שעברה
(ופי' חנטה התחלת הראותם ויצאתם), ירוש' מס' שביעית פ"ד לקט תאנה ואינו יודע מתי
חנטה אמר רבי יונת מונה מאה יומין לספרע אם חל תוכן טו בשבט הוא יודע מתי חנטה,
בנות שוח בכל שנה הן עושות צא שאין פירותיהם בגמרים עד שלש שנים כיצר יודע ר' יונה
אומר מקשרין בחטין, קלפי רימון וחנץ שלו וקלפי אגוזים והגרעינים מותרין ברבעי בלא
פדיון שנאמר פריו והוא אינו פריו, והכי איתג' מס' ערלה פ"ק, וכן בספרא והנובלור כלן
אסורות, הגרעינים הם הפנימים כמו גרעיני תמרה או זית ודומיה' שיש בתוכן גרעין קשה,
שזה הגרעין אצלם כמו הקליפה לרמון או לשקד, העלך והלובין וסי גפנים והסמדר
כלומר הפרח שממנו הפרי מותרין בלא פדיון, כל שחיב בערלה יש לו רבעי וכל שפטור
בערלה אינו חייב רבעי שנאמר שלש שנים יהיו לכם ערלים, ובשנה הרביעית יהיה בל פריו
קדש גדולים לוי

הפרק הארבעה וחמשים

בערלה צונו הק"ה שלא לאכל ערלה שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים,
וכן ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו, שאינך נזהגת אלא באילן
בלבד, והאוכל ממנו כזית לוקה, ולשון התורה האמתית הוא בארץ ישראל לחוד שנאמר
כי תבאו אל הארץ ונטעתם וערלתם, ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני, וכדאמרינן סוף
מסכת ערלה החדש אסור סך התורה בכל מקום והערלה הלכה והכלאים דברי סופרים אילן
חנטוע אם לכונת אכילה נטעו חייב בערלה וכדאמרי' הנטוע לסיני ולקירו פטור סך הערלה,
הנטוע לרבים חייב בערלה כלומר מי שנטוע בתוך שלו ולא לעצמו אלא כונתו שיאכלום
בני אדם כלם ובלוי הפקיר העומח באותו אילן שנטע, הנטוע ברשות הרבים והגזול שנשע
הנטוע בספינה והעולה מלוי והנכרי שנטע של ישר' אם בשמירות אם בחנם חייב בערלה,
אבל בנטעו הגוי לעצמו ואחר כך קנאו ממנו הישר' אינו חייב בערלה, כן כתב הר"ם בפירו'
חמשנה

פרק ארבע וחמשים

חלה

המשנה אבל בחבור כתב זל והנכרי שנשע בין לישראל בין לעצמו חייב בערלה וברבועי
 ולמטה חזק סמכת החבור, אילן שנעקר והסלע עמו והוא העפר המתעבה על עקר האילן
 דלקשיו נקרא סלע ועמד זה האילן במקום אחר, וכן שטפו נהר והסלע עמו אם יכול להיות
 באותה עפר אינו חייב בערלה שלא נחשב זה נשערה שניה וכאלו לא נעקר דמי ואם לא
 חייב בערלה, העלים והלולבין והם ראשי הברים הרכים ומי הגפנים והם המים היוצאים
 מהגפנים כשהותבין הגפן בימי ניסן, והסמדר מותרין באכילה דאין הלכה בר' יוסי פ"ק
 אבל הבוסר אין חולק שהוא אסור, סוף פר' כל הגש ובשעת כניסת מים לבוסר וכתבו בעלי
 התוספות זל דמקאתי ליה מים אם כן אין שם יין עליהם, ואם כן מי הבוסר מותרין במגע
 הגוי, ור"ם אמר שאין אנו בקיאין מתי קרוי בוסר ואם כן יש לחוש למגע גוי, ועוד שרשי
 פ"ש, כניסת מים לבוסר לאחר שנכחש, אם כן לה איירי במה שכנסו לתוכו, וכן החמיר
 זל במגע החמוץ גב כן, אמר רבי יהושע שמעתי בפרוש שהמעבד בשרף העלם ובשרף
 העקרים מותר בשרף הגפן אסור מפני שהוא פרוי, (ופירוש זה שרף הוא שרף היוצא מן
 האילנו ועדיין הם ערלה), (פגים הוא לעול' שם הפרי שאינו מבושל) (ומעמיד כלום מקפיא
 החלב) וקצת בני אדם הם שמעמידים החלב בשרפים אלו) (ולולבין הם הענפים
 הרכים היוצאים בראשי הברים הקשים והם רכים מאד), סמדר פירש הר"ם זל הוא
 הפרח שממנו יצא הפרי, ואמרינן בספרא פרוי פרש לעילין ולולבין ומי גפנים
 ומסדר, והלכה ברביהושע, ענקוקלות והם ענבים שלא נתבשלו כל צרכן והפסידו הרוח
 המפסיד האילנות, והחצבלי והגזן והתמד שלהם והוא השראתם במים, קליפי רמון כלומר
 החיצונה והכץ שלו קליפי אגוזים והגרעונים אסורין בערלה, ותני' את פרוי לרבות את השפל
 לפרוי מאי הוא שומר לפרוי, ונאסרו קליפי רמון ונצו לא מפני שהם פרי אלא שהם ראויים
 לצביעה, כתב ר"ם וטרפא דאתרונא דאיכ' אינשי דאכלן שרין, פרק מיצד מברכין עלף
 של ערלה זורק האביונות ואוכל הקפרסין, פי' הראב"ר אביונות הם הפרי כשהוא סמדר,
 קפרסין הם הפרחים היוצאין עמו והם נושרים ואינו שומר לפרוי מה שאין כן נץ הרמון שהוא
 שומר לפרוי, וי"ט פרוי קלפה, והר"ף הכי נמי פסק שזרק האביונות ואוכל הקפרסין,
 זמיהו הר"ם הלכות כעשר שני פסק בסמדר שהוא מותר ובקליפה שהיא אסורה, ואם כן הפי'
 הראשון נרא' עקר, נכסא שהקפרים לאו פירא הוא ומכרך פרי הארמה, ויש מתמהים על
 דברי הר"ף זל כמה שכתב זל פלפלי רטיבתא בורא פרי הארמה דהיא פלפל פרי עץ הוא
 זכראיתא מס' סכה, איכרא דברי הרב נכוחים הם דמשום הלאו אורחיה למיכל באפי נפשיה
 הוא והוה ליה קפרס, אינמי שעל התמורת הוא שדבר הרב, כבר ראתי איך הר"ם
 והראב"ד משתנים בפ' סמדר, ונר' כפ' הר"ם שהרגום ובוכר גומל יהיה נצה, זכורא
 מיניה סמדר, ואם כן הוא סמדר הוא נצה, והר' יונה אבן גנאה כתב בספ' השרשים
 זראיתו לגאון שפי' מה שאמרה המשנה הסכבד' כרמו של חברו סמדר רואין אותו כמה הוא
 יפה קודם לכן וכמה הוא יפה לאחר מכן, אמ' הספרש גנון שהפסיד פירות גפנים ועודן סמדר
 זהו קודם לבוסר שתחלת הוצאת הגפן פירותיה מוציא סמדר וסמדר כיון שגדל שלשים יום
 נעשה בוסר וזה ראיה חזקה על סמדר שהוא פרח הברס, ובלשון ערב פק'אח ע"כ ומאי
 דאמרינן מס' מעשר ראשון פד' רבי אליעזר אומר העלף מתעשר תמורת ואביונות וקפרס
 רבי עקיבה אומר אינו מתעשר אלא אביונות מפני שהם פרוי, (פירוש עלף הוא כפרא),
 ובערבי כפאר', והוא אעלם זל אילן וכדאמרינן פרק אין צדין אף עלף באילנות, והוא
 קטן מאד ואולי לוח קראוהו עזבאילנות, כתב רש"י פרק מיצד מברכין עלף לפי שגדלן

פרק ארבע והמשים

בו כמה מיני אמילה קרי ליה מיני נצפה, וכן הוא נזכר ריש מס' דמאי ובלשון ערבי קורין למינים הללוונים, ענף, והאמת שהדין עמו זה, שהרי נאמרו עליו וסריגו לרכותם בתהלה, והפ' הר"ם קפרם אחר וכן מועט יצא פרח ואז הוא נאכל והו' שפ' הר"ם תמורת, ואחר וכן מועט יצא הפרי והוא כשעור קשורת קטן כשהוא בתכליתו, והו' שפ' הר"ם אבינות, ובלשון ערבי פקום אלכפאר, והלכה כרבי עקיבא, ונאכלים בכבישה והרכב מהם פה בארץ הערבה, ומאשר התבאר שצלק הוא הנצפה אשכח ריש מס' דמאי, שפוטרי הנצפה אפילו מן הדמאי, ומסכת מעשר ראשון פ"ד מחייב הצלק לעשר, ועל כרחי' ה"א במשחמך הא בשאינו משתמר וכמו שכתבנו פר' לו', ועלף יש בו אכילה לעלו לפרחו ולפריו כל אחד בהמצאו ותנא צלק וכל דרמיליה, והר"י צחק בן מלכי צדק פ' צלק הוא שם האילן, ובערבי קפר, הוא נצפא, תמורת הם לולבי הנצפא וכשהם רכים נקראין שרתי ואוכלין אותן לחים והם עקר העץ שיוצא מהם הפרי ועקר הפרי היוצא מהם הם האבינות, והקפרים הוא שומר האבינות ונקרא ניצא דפירתא, ירושלמי הקפרים ותמורת מין אחד הן ומעשרין מזה על זה אבל לא בהם על האבינות ולא מהאבינות עליהם, רבי עקיבא אומר אינו מתעשר פ' מהצלק אין בו דבר שחייב במעשר אלא האבינות לחוד מפני שהם פרי הצלק ומדי אחרניא לא, ע"כ, הרי שהצלק שכו גם כן נצפא והוא עקר האילן, ועל כרחי' יש בזה האילן שלשה מינים אלו שהם תמורת ואבינות וקפרים, ופ' הר"ם תמורת פרת, אבינות הפרי, קפרים הסריגים, והר"א פ' אבינות הוא הפרי כשהוא סמדר, קפרים הפרחים הנושרים ואינו שומר לפרי, ומלכי צדק פ' תמורת להלבין שמהם יצא הפרי, אבינות הפרי, קפרים שומר לפרי, ניצא דפירתא כלומר פרח, ומסכ' שכת פרק שואל ועלה בה צלק ומסנה הימה פרנסתו ופרנסתו אנשי ביתו, נמצא שכלם מוסכמים בפ' אבינות, ומתהללים בפ' התמורת אלא שהר"א לא זכרו, שהלולבין הם הסריגים, הר"א פ' מלכי צדק מוסכמים שהיא פרת וכן יסכימו על כרחי' בפ' תמורת, בפ' קפרים, לפי לשון ההסוּן פה עמנו פ' הר"ם בקפרים יותר נראה, והפרח אינו שומר הפרי כפי מה שאנו רואין אלא כשנעשה הפרי כבר נפל הפרח והוא לברו הלוי בקפרים לר"ם ובתמורת למ"ץ, ומשם ילקטוהו, וסדרן לר"ם קפרים תמורת אבינות, ואל הר"א פ' ול' וס"ץ, תמורת קפרים אבינות, תוספ' כ"ס' כלאים סוף פ"ג צלק בש' אומר כלאים ובה' אומר אין כלאים לא לו ולא מודים שחייב בערלה, כתב הר"ם הלכו מעשר שני האכינו של צלק נתבין עליהם חומרי אילן וחומרי דעים, כת' על זה הר"א פ' שש' כ"בש שעושין אותו ספק דאלו כ"ה אילן גמור הוא ואמרים בכרכות דאפי' בחצוה לארץ לא עבדינ' כותיהו, וירוש' שש' ספקות הן הצלק באילן כ"בש, כלוי חרם כנליתר כ"בש, חולדת סנאים בשרצים כ"בש, אבל פול המצרי בורקים, ואנדרוניגוס באדם, וכו' כותיה דברי הכל, רבי חייה בר עוקבא אמ', והמה טרקסין (פ' צלק פר' כיעד מברכין), (בתר תוס' הכלים) חולדת הסנאים בכלאים, ספרי לא יאכל אין לי אלא שלא יאכל מנין שלש, יעבד וליא יתנה תל' וערלת' ערלתו ערלים לרבות את כלם, ומה' הוא שהוצרך רבינ' דקא שויף לברתיה בגוהרקי דערלה לאהדורי למר בר רב אשי דהוה שעת סכנה שמתרפאין בכל ואפי' באיסורי הנאה, רהא הוה לה אשתא צמורתא, אי בני דלא הוה עבדי כדרך הנאתו, וכדאי' פר' כל שעה (פ' גוהרקי בוכה של ורמס קטנים והיה מושח בתו בהם), ואין דרך הנאה אלא אחר בשול', או יאמר אין דרך הנאה במשיחה לרפואה לא להדליק בו את הנר, וכדאמ' בגמרא שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור הדרך הנאתו להדליק ולמשוח בו עורות לא למשוח לרפואה

פרק ארבע וחמשים

תלו

לדמותו, ואנשי הרפואה כתבו שהזמים הפנים הם קרים והמבושלים הם חמים, והותרו כלם בנשע רביעי לפי שהוא אינו אסור בהנאה אלא שהוא כמעט שני שנאכל לבעוליו, ולא יתקרב בו לא פרי הראוי לאכילה, והנבולות כלן אסורות כלומר הנבולות מן האילנות מן הפירות קודם שנמסר בשולן, אסור בכל כלום בערלה וברביעי ובאשרה ובנזיר, רבי יוסי ואמר בוטעין יחור של ערלה ואין בוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי, ופירות ערלה אסורין בהנאה, ואם קרש בהן את האשה אינה מקודשת מרצן וקדש בדימיהן מקודש וכראי פל האיש מקדש, ואין מרכיבין בכפניות של ערלה, עבר ונשע האגוז הצומח מותר כשאר אילנות, וכן עבר והרכיב בכפניות, והשעם בזה משושב דזהו זה גורב מותר הפרי אסור וארסח מותרת, (יחור פי' ענף אילן) (לולבי תמיה בתחלת צמיחתן קראם חכמים כפניות ורבריו רבי יוסי אמר, הנושע למצוה כגון לצורך לולב ואתרוג או זית למנורה חייב בערלה, הנושע בעציו שאינו נקוב חייב בערלה ואף על פי שאינו בארץ לענון ורעיו הרי הוא בארץ לענון אילנות, אילן שנשעו בתוך הכית חייב בערלה, אחד הנושע גרעיה או יחור מהאילן או שנעקר האילן כלו ממקו למקו הרי זה חייב בערלה ומונה משעת נשעתו, כתב הרם בחלק השלישי מספר המורה פרק לו' שהדרכים המפורסמ' לאדם שלשה, נטיעה חברה והרכבה, ואל תביש למי שירע גרעין או עצם הפרי שהתורה לא תלה החקים אלא בדברים שהם על הרוב, האילן שנעקר ונשתתיר בו שורש כחוש של מיתון שהוא מחש שמלפין עליו הרוקמן את השני והחזורו למקומו ונשעו פטור מפני שכול להיות, מסכת ראש השנה פ"ק אחר הנושע ואחר המכריך ואחר המרכיב חייב בערלה, והוא שחך הבד לגמרי אבל אם עדין הוא מעורה באילן הזקן פטור וכן נמי כתב הרם, מס' מנחות פרק רבי ישמעאל אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ילדו שסיבכה זקנה ובה פירות אפילו הוסיפו במאתים אסור, וכן היא שניה פרק הבודד מן חרץ, פרש"י, נטיעה של ערלה ובה פירות והרכיבה בוקנה שעברו ימי ערלתה אפילו הוסיפו הפירות בעובי לאחר שסיבכה במאתים של היתר יותר מהיוו שם מן האיסור אסור, ואף על גב דערלה בשלה במאתים וכראייתא בפסחים וכו', אפילו הכי אמר אסור רדו גופא הוא ובתר עק אולינו, והרם לא כן פי', אלא דמוקים הא דרבי יוחנן בשאין באותה נטיעה פירות כלל בשעה שסבכה, דבר זרז לשונו הלבנה מעשר שני ונשע רביעי פרק י' חרץ בר אחד מן האילן הזקן והכריכו בארץ או הרכיבו באילן אחר ועקר הבר מעורה באילן הזקן חרי פטור, גדל זה הילד שהכריך ועשה פירות ואחר נפסק עקרו שהיה מעורה באילן הזקן מוכה משעה שנפסק ואותן הפירות מותרין מפני שגדלו בהיתר ואם הניחם אחר שנפסק העקר עד שהוסיפו אחד במאתים הרי אותם הפירות של ילדה אסורין שאין גדולי היתר מעלין את העקר האסור ע"כ, נמצא לרש"י תוספת גדול הפירות מאיסור להיתר, ואל הרם כהיתר לאיסור, ולזה לרש"י נאמר שהוסיפי במאתים, ואל הרם שהוסיפו אחד במאתים, מס' סוטה פרק משוח כלתמרין אמר רבי אבהו ילדה שסבכה בוקנה בשלה, ופרש"י שסבכה לשון בסבך שעשאה ענף בוקנה בשלה לגבי זקנה ואינה חייבת בערלה, מסתברא שזהו ביחור לבדו בלא פירות, ויחור ובר ילדה שלשתם ענין אחד הוא, כלומר נטיעת ערלה, והאיסור שהמרכיב יחור של אילן זה באילן זקן שאין בו משום ערלה נפקא ליה מהא, אבל הרם זל הא אמר שאם חרץ הבר לגמרי שחייב, ואיך נדע אם הוסיפו אחד במאתים, פי' הרם שזה יהיה משוער בזמן אם ילקט זה הפרי ויניחוחו שישב לגמרי שלא נשאר בו להיות כלל זה יעשה במאתים שעה אין ספק שבשעה אחת יוסף בלהתו חלק אחד במאתים, אם כן כשנכחוהו שעה אחת

פרק ארבע וחמשים

ויהיה אסור שהרי הוסיף אחד ממאתים , ספרא ונטעתם פרט לסכרין ולמרכיב ולעולה
מאלו , כלומר שאינו חייב בערלה , ועל כרחיה בשעקם קיים קא משתעי בסכרין ששמן
בארץ או במרכיב שמחה ענף מאלון לאילן ונטעו בו ועקרו קיים באילן הראשון , דאלו
פסקו לגמרי חייב בערלה מהחיה דראש השנה , ואיכמי איתא להחיה דסוטה , ומ"מ מסכה
דהחיה דסוטה בשלא נפסקה הילכה מעקרה מיירי לא זה היהור נטוע ואחר כן פתחו והרכיבו
באילן זקן ואשמעו' שלא תחיה בהרכבה ערלה אלא כשהיא רדך נטיעה בלוכר שהשורש
נחתך לגמרי , עוד אמרינן פר' משוח מלחמה ואמר רבי אליעזר בן יעקב ההם כרם כמשמעו
הכא נמי נטע כמשמעו נטוע אין מברין ומרכיב לא , אם כן מברין ומרכיב אינו חוזר מעורכי
המלחמה , וכסתברא דליריה ה"ה שאין ערלה נהגת בסכרין ומרכיב דהתם נמי נטיעה
כתיבה ביה דכתוב ונטעתם כל עץ מאכל , ואף על גב דנחלקו עליו חכמים הא קייב לן כל
המקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ , ואם כן לרברוי אפילו נפסק מן האב מותר לגמרי
בחוצה לארץ אבל בארץ ישראל שאין הערלה שם מהלכות סדינה אלא דבר תורה מי
שהברין נטיעה בין נטיעה גיטנות והפסקו מן האב יחוש לעצמו ויעיבה שלא תתעב
בנטיעות של החר , ואם לא עיין הוה ליה בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן פרק הנוקין , לתנן
נטיעה של ערלה ושל מלאי החרם שנתעברו בנטיעות אחרות הרי זה לא לקטש ואם לקטש יעלו
באחר ומאתים ובלבר שלא יתכוין ללקוט רבי יוסי אומר אף המתכוין ללקוט יעלו באחד
ומאתים הא איתמר עלה אמר רבא חזקה אין אדם אוכר כרכו בנטיעה אחת וכן כי אחא רבין
אמר רבי יוחנן ומפרישי טעמיה דרבי יוסי ולהמי קייב לן כותיה (פי' חזקה אין אדם נוטע
נטיעה של ערלה בין שאר נטיעות בלא טימן משום הכי לאו גזרו) והר"ם הלכות כלכים פ"ז
כתב אחד הנוטע ואחד המברין והמרכיב הרכבה שאינה חייבת בערלה שחור , אם כן על
כרחי אית לן הרכבה חייבת בערלה וכחיה דראש השנה , וחוא בשנפסק לגמרי , ויש
הרכבה שאינה חייבת בערלה וכחיה דר' אבהו ודר' אליעזר בן יעקב והחיה דספרא , והוא
בשלא נפסק לגמרי , והר"ם וכתב שפסק כרבנן דרבי אליעזר בן יעקב לבעין שהחזר מעורכי
המלחמה ואע"ג דיאנה חייבת בערלה , תוס' אילן העולה בין מן הגזע בין מן השרשים חייב
רבי יהודה אומר העולה מן הגזע חייב מן השרשים ששור , והר"ם כתב אילן היוצא מן הגזע
פטור מן הערלה מן השרשים חייב בערלה , הרי שהוא זל סותר לת"ק והפך לר' יהודה , פר'
המוכר את הספינה הקונה שני אילני בתוך של חברו הרי זה לא קנה קרקע הגדילו לא ישפה
העולה מן הגזע שלו מן השרשים לבעל הבית , הרווא פני חמה זהו מן הגזע ושאינו רואה
פני חמה זהו מן השרשין , תוספות גוי שהרכיב עץ מאכל על גבי עץ סרק סונה לו משעת
נטיעתו , פרק משוח מלחמה אמר רבי יוח' משום רבי אליעזר בן יעקב ליה פחותה מטפח
חייבת בערלה כל שנתייה דמיתחזיא כבת שלא וה"מ שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב אבל
כוליה כרם לא קלא אית ליה , ירושלמי אמר רבי שמואל בר נחמני בש' רבי יוחנן בשם רבי
אליעזר בן יעקב הגומס כרכו פחות מטפח וגדל חייב בערלה מפני מראית העין וחכמי אומר'
עד שיגמס מעם הארץ , כלומר התם גידוליו חייבין בערלה (פי' נגמס נחתך) מעם הארץ
סמוך לארץ , פר' כו' הזכרנו עוד חידוש ותוספת אחרת בענין הכרוע מהו אילן ומחו ורק ,
הערלה עולה באחד ומאתים ואינו צריך להרים כל המחסף והמתבל בערלה אסור , כלומר
בשילוש אדם בשאור של ערלה והחמץ הבצק אפילו יהיה אותו שאור פחות מכשעור כיון
שנתפרסה פעולתו נחוש לו ולא נחוש לא למאה ולא למאתים , וכן הענין בתבלין , בגד
שצבעו בקליף ערלה ידלק שהערלה אסורה בהנאה , נתעברו באחרים יעלו באחד

ומאתים

פרק ארבעה עשר

ת לו

ומאיתם , חבשיל שבשלו בקלפי ערלה יולק שבבח ערלה בתבשיל , נתערבו באחרים
 יעלו באחד ומאיתם תנור שהסיקו בקלפי ערלה אפה בו את הפת תולק הפת נתערב באחרות
 יעלו באחד ומאיתם , תוספות תנור שהסיקו בקלפי ערלה אם חדש יותץ אם ישן יוצן אפה
 ובשל בגהלים מותר , והזיף והרם פסקו בין חדש בין ישן יוצן טעם זה זה גרם מותר ,
 אכל הפת אסורה משום דיש שבח עצים כפת , והיא כסתם מתני' דהא גס רבי אמרה כן
 פר' כל שערה אפה בו ארת הפרת רבי אומר הפרת אסורה ואפורה לרבנן משום דהכי
 הלכתא , ומוקמינן לה בגמרא בשאבוקה כנגדו כלומר כל שערה שהייתה הפת בתנור
 הייה דולק האור כנגד ואופחו שעמשו נהנה מן האיסור בשערה שהאיסור הוא בעין
 שוארת האבוקה של איסור היא , ומא אפרי בו ארת הפת הפרת אסורה , אבל
 בשלה על גבי גהלים דרבי הכל הפת מותרת שכבר כלו להו לעצי איסור , וכן גמי בתוס' ,
 ודין הערלה ופירותיה הוא שישטרפה והמשקן יקברו שאי אפשר לשרפן , והכי איתא מס'
 תמורה פרק בתרא תרוסח טמאה וערלה בשריפה קשי' לי רבינא הוה שייף בגהרקי דעורלח
 משום דלאו דרך הנאתו הוה עבד ואין דרך הנאת אחרון אלא לאכלה וכהיא שאמר
 בגמרא שאם הניח חלב של שור הנסקל ענ' מכתו פטור דדרך הנאתו להדליק ולמשוח בו
 עורות וכו' לידאתרוג בעינן שיעור ולהכי כיון דכתותי מיכתת שיעורי פסול דומיא דשופר
 של עז דאמרינן לא יתקע ואם תקע יצא ופירש הר"ן ול דהכי מילי עז של גוי דיכול לבטלה
 אבל עז של ישראל כיון דאין לה תקנה עולמית וכתותי מכתת שיעוריה וכן פסק הרא"ף זל
 ומה הטעם פסל חראבד אחרון של ערלה אפילו מיום ראשון ואילך , דמיכתת שיעוריהו ,
 אבל הר"ן מתיר אחריו מיום ראשון .

גרסינן

מכלתין בסופא , וכן היא שנויה מס' קידושין פ"ק ספק ערלה בארץ ישראל
 אסור ובסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ,
 מר בריה דרבנא מהני לקולא יורד ולקוט ובלבד שלא יקוט ביד , ואל' לוי לשמואל ארויך
 ספק לי ואנא אכיל , רב אויא ורבה בר רב חנן מספקי להדרי , כרם שהוא נשוע ירק וירק
 במכר חוצה לו בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולקוט ובלבד שלא
 ולקוט ביד , (פ' ספק ערלה הוא כשיחיה כרם הערלה ידוע וענביו כמכר' חוצה לו ולא נודע
 שהענבים מזה הכרם או מולתו , ואמרם ובלבד שלא יקוט ביד ענביו שזר' האוכל לל
 ולקוט הוא בעצמו , אבל ילקוט לו וולתו , זהו פ' הרם והראב"ד , ואת' הוא קל רעב לפני
 עור ללא התן מכשול ויל' דהכנה בשילקוט לו חברו שמוטר לגמרי ובארץ ישראל אסור
 ספקיא לחומרא שאני אומר מכרם ערלה הן , בסוריא מותר ספקיא לקולא שאני אומר
 מכרם חותר הן , ובחוצה לארץ יורד ולקוט כלומר יורד בתוך כרם דערלה וקונה מן הענבים
 ובלבד שלא יראנו לקוט אלא שקנה מן הלוקטים , וכן כרם נשוע ירק , ואף על גב דאמרינן
 בעלמ' רוב וקירוב הלך אחר הרוב ורובה דעלמ' פירות דהיתרא נינהו ואם כן אפילו בארץ
 ישראל היו מותרין , איכ' ל'מ' דהכא ליב' רוב שאין דרך לכבד בעלמ' פירות במקום הזה ,
 ורש"ף ספק ערלה בגו' דלא ידעינ' אם עברו על פירוש זה או על אילן זה שלש שנים אם
 לאו , או נמי בגו' שיש בפירוש זה נשיעות ישנות והדרשות והגוי לקט ולא נודע מאי זה לקט ,
 ואם כן לרש"ף לא נחוש לקושיות רוב וקירוב שלא יכא לפירושו , ודין ערלה הוא שתחת נוחת
 אפילו בשל גוי ואפילו בחוצה לארץ , וכן גר' מלשון הר"ם , וכן דעת רבי' שמשון , ויש בזה
 חריבה ראיות , קדושין פ"ק חוץ מן הערלה והכלאים ואף החריש , ירושלמי רבינו יונה בעי

פרק חמשה וחמשים

בעי ולמה לא תנינן אף ההלכה אמר רבי יוסי לא אתנינן מתני' אלא דברים שנוהגין בישראל
דבוחגין בגוים והלה ליתא בשל גוים. עוד מסכת ע'ו פרק אין מעמידין נבנת הגוים כפני מה
אסורה מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה. עוד בתורת כהנים פרש' קרושים ונסעתה
להוציא את שנטעו גוין קודם שנכנסו אבותינו לארץ וכול שאני מוציא אף כרה שנטעו
משנכנסו ישראל לארץ תל כל עץ. וכן ענין של עוקר הם שזכרנו פרק מ"ח. דמשום הלג
מחוסנן ליה הוא דמותרין הא מחסנן ליה משמע דאסורין. ולאוקומיניהו בשדה ישראל
ושארים גוי מוכרין דחיא הוא ואף על גב דההיא בשביעית קא מיירי. וכן מהא דמפך ערלה
דחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט. כשמע שזה הלוקח הוא לוקח מגיב
הגוי דאי מגינת ישראל היאך ימכור ישראל בעל הגיבה ערלה. אלא על כרחי' מגינת הגוי
הוא וא"ה נוהגו ערלה. ואם כן הפי' הראשון בר' עקר. גוי וישראל שהיו שותפין בנטיעת
התנו מתחלה טול אתה שני ערלה ואני כנגדן שנות היתר מותר ואם לא התנו מתחלה אסור
ובלבד שלא יבאו לחשבון כגון שיחשוב כמה פירות אכל הגוי בשני ערלה עד שיאכל הוציא
כנגדם שזה כמחליף פירות ערלה. גל' דהיינו טעם' דאמרינן קדש אשה בפירות ערלה אינה
מקודשת מכרן וקדש בדמיהן מקודשת מס' ע'ו פ"ק הנהו שתלוי דערלה הוו גויי הוה אכל שני
ערלה וישראל הוה אכל שני דהיתרא. כתב הראב"ד על זה שמותר למכור לגוי פירות שני
ערלה לשלש שנים שהפירות לא באו לעולם ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא מכר
לו אלא מקום הסוטה ועצי ערלה כותרין.

הפרק החמשה וחמשים

בחדש / הק"ה הוא שצונו במנחת העומר שנאמר והבאתם את עומר ראשית קצירכם
אל הכהן. וכתוב ממחרת השבת יניפנו הכהן. וישבת זה אינו שבת בראשית
אלא יום טוב. וזאת המנחה היא אחת משלש מנחות שהם לצבור והוא קרב לגבי מזבח.
וכל המנחות סולת חטים חוץ במנחת כוטה ועומר התנופה שהם שעורים. ורמז לדבר
שזאת נקראת מנחת בכורים ושתי הלחם של עצרת נקרא בכורים ובאר שם ואמר בכורי
קציר חטים אם כן אותם הבכורים שקדכו לזה בחכשים יום אינה אלא בכורי שעורים. אלא
שהקבלה הוא העקר. וזה שיום שני של פסח שהוא יו' כניסן מקריבין יתר על המוסף של כל
היום כבש לעולה עם עומ' התנופה וזמנו קבוע ולזה דוחת את השב' ואת הטומאה אין מביאין
מנחה זו לא מארץ ישראל שנ' והבאתם את עומ' ראשי קצירכ'. מצותו להקציר בלילה כלומר
בליל יו' בין בחול בין בשבת. ואם קצדוהו ביום כשר. מצותו להביא מן הקמה לא מצא קמה
יביא מן העמרי. מצותו להביא מן הלח לא מצא לח יביא יבש. וקוצרין שלש סאין שעורים
כשלש אנשי' ובשלש קופו' ובשלש מגליו'. מביאין אותו לעזרה חובטין אותו וזורמין ולוקחין
השעורים ומתחבבין אותן באש באנבוב מנוקב כדי שיהיה האור שולש בו שנאמר אביב קלוי'
באש. ואמרו' במנחת העומר הכתוב מדבר. ואחר שקולין אותו שותפין אותו בעזרה ורח
כששבת בו ובתנן אותו לרחים של גרומות וטהחנן את השלשה סאין ומכל שלשם מוציאין
עשרון שהוא מנפ' בשלש עשרה נפה. והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחי' בחלה ופזור מן
המעשרות. ולוקחין זה העשרון של סלת שעורי' ובלולין אותו בלוג של שמן ביום יו' בניסן
ונותנין

פרק חמשה וחמשים תלח

וזנתנין עליו קומץ לבונה בשאר מנחות ומניפו במזרח מוליד ומביא מעלה ומוריד ומגישו
בנגד חודה של קרן מערבית דרומית כשאר מנחות וקומץ ומקטיר השאר נאכל לכהנים
כשירי כל המנחות החטים והשעורים והכוסמן ושבולת שועל ושפון הרי לו חיובין כהלה
ומצטרפין זה עם זה ואסורין בחדש מלפני הפסח ומלקצור לפני העומר ואם השרישו קודם
לעומר העומר מתירן ואם לאו אסורין עד שיבא העומר הבא והכל כראיתא מסכת מנחות
פר' רבי ישמעאל בספרא ראשית קיצרם שיהיה תחלה לכל הנקצרים ברא בקצור
שראו לבא ממנו עומר להוציא השלחים שבעמקים הואין ואין ראוי להביא ממנו קוצרין
אותו מלפני העמר אבל לא יגדש הקוצר קודם קצירת העומר אינו לוקח והקציר כשר
ואמרינן פר' מקום שבהנו וקוצרין וגורשין מלפני העומר ולא מיחו בידן מצות עשה לספור
שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר שנאמר וספרתם לכם מסכת השבת מונה
בלילה לא מנה בלילה מונה ביום כתב הרמ"ק וקציר ונהנו העם לספור בלילה ואם שכח אינו
סופר ביום ונהנו העם לספור ביום בלא ברכת והר"ף כתב ויאלא בריך עד לסחר מברך
בוממא בשם הג' מינה מעומר מנה מיושב יצא מברך תחלה מונה ולא בריך יצא
בתב הרז שאין אומר עליו זמן לפי שכל מצות שאוסר עליהם זמן הם לקעת שמחה יצא זר
שהוא לזכרון החרבן שהוא עגמת נפש כן פסק הרשב"א בתשובת שאלתו קמו משקרב
העומר הותר החדש מיד הירחוקן מותרין מצעות היום ולהלן

משהרב

בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הכניף כלו אסור אם רבי
יהודה והלא מן התורה אסור שב' עד עצם היום הזה מפני מה הרהוקין
מותרין מצעות היום ולהלן מפני שהם יורעין שאין בך מתעצלקו בו ואותו הצות הוציא
לחצות יום ירושלם לא לחצות יום עיר שהסכו וכבר ידעת שהעיר או המקום שאורכו
למעבר ירושלם חצות היום קודם בירושלם מהיותו שם ואם הוא למזרחת ההפך והשעור
לפי מספר מעלות האורך והנה בין עיר הקודש ועיר מקום מושב אבותי ושמה פלוראנציה
בארץ אנדרלום כשתי שעות ושליש

בזמן

הזה שאין שם מקדש בחשאינו אסור לאכל חדש יום הנף כלו שהוא יום יו
בניסן מן התורה דעד ועד בכלל כתב הר"ף זל סוף מס' פסחים סבר לה כר'
יתורה דאמ' והלא מן התורה הוא אסור שנאמר עד עצם היום הזה ער עצמו של יובל וקסבל
ער ועד בכלל ותייש לספיקא הילכך שבסדר דכפקא דשתסר הוא לא אכל עד לאורתא וכן
הלכתא וכן נמי כתב הרמ"מ בזמן שאין מקדש כל היום אסור מן התורה ובזמן הזה במקומות
שעושין שני ימים חרש אסור כל יום יו בניסן עד הערב מרבירי סופרים אר' יצחק אכל לחם
וקלי וברמל לוקח משו' לחם משו' קליומשו' כרמליו וברמל תרגום פרוך וכן נקרא בערבי
פרך ורין זה בכל מקום ובכל זמן בין בארץ בין בחוצה לארץ בין בפני הבית בין שלא
בפני הבית תובב אמן

הפרק הששה וחמשים

פרק ששה וחמשים

בכלאים

והם שלשה מינים, כלאי זרעים, כלאי בהמה, כלאי בגדים, כלאי זרעים שצובו הקבה בתורתו הקרושה שלא נורע כלאים, וכלאי זרעים אלו לא נאסרה זרעם אלא בארץ ישראל ומו שזרעם שם חייב מלקורט מן התורה, ובהוצרה לארץ מותר אפילו לערב זרעים לכתחלה ולזרעם וכדאמרינן מסכת קרושין פ"ק רב יוסף מערב בגורני זרע, (פי' בהדי הדדי), אבל בארץ ישראל אחר הזרע ואחר הכבש ואחר המתפה, כגו' שחיתרה השה אחרת ושעורה אחת מונחים על גבי קרקע וחפרה אותן בעפר בין בידו בין ברגלו בין בכלי הרי זה לוקה, ועציץ נקוב בארץ, ואסור לזרוע כלאים לגוי, ומותר לו לגוי לזרוע לו כלאי זרעים, ואסור לו לאדם לקיים כלאי זרעים בשרהו לא עוקרם ואם קיים לוקה, ואין אסור משום כלאי זרעים לא זרעים הראויים למאכל אדם לא המרים או אותם שעשוין לרפואה וכיוצא בהם, הזרע זרעי כלאים וכן המרביב אילני כלאים אף על פי שהוא לוקה הרי אלו מותרין באכילה אפילו לזה שעבר הזרעם שלא נאסר אלא זרעיתם לחוד.

הזרעים

יש בהם שמות חלוקים, וכל אחד לו דין חלוק, שם תבואה תחתיו חמשת המינים, וכן הוא פרק הנזיר מן הירק, רבי מאיר אומר הנזיר מן התבואה אינו אסור לא חמשת המינים, שם קטני' החתיו פוליס ואפיני' ועדשים ודוחן אודו ושומשמן הפרגן והספיר, וכיוצא בהם, וכלם יקראו זרעוני' שדה, שם זרעוני' גנה תחתיו הזרעים שאינם נאכלין כסות שהן לא הפרי שלהם כגו' בצלים ושומי' חרדל והציר קצה ולפת וכיוצא בהם, זרע פשתן הוא שנכנס תחת זה השם, שם דשא הוא הצמח קודם שנכר הזרע ונקרא ירק, ויש מזרעוני' גנה זרעים שאין דרך בני אדם לזרוע בהן אלא ערצות ערוגות קטנו' כגו' הלפת והצנן והחרדון והבצלי' והסבר והכרפס והחזרת וכיוצא בהם ונקראים מיני ירק, תוספות פ"ג זה הכלל כל המוציא עלין מעקרו הרי זה ירק וכל שאין מוציא עלין מעקרו הרי זה אילן, ירושל' מס' ערלה פ"ח חנירבי חנינא העולה כגועו מין אילן משרשו מין ירק התיבין הרי כרוב עולה מגועו כאן בודאי כאן בכפק.

מסתברא

לפי זה הענין שהפרי שנמצא ממנו בארץ הערב מאד וקורין לו אלמח שמברך עליו בורא פרי הארמה, שהרי העלין עולין לו מעקרו, וחו' גבוה מאד וכלו משרשו ומעלה גלרי גלרי בגלוי בצלים, ולעולם שתול על פלגי מים, ולפי' לא נוכל לתת בו חלוק בין הגדל בגנה לבין הגדל בשדה כמו שנעשה בנרקיס דאמר' בפ' כיצד מברכין ונרקיס דגינונאמא מברכין עליהו בורא עצי בשמים, דברא בורא עשבי בשמים, ומסתב' שמה שנברך לוח המין עצי בשמים מפני ששש הוא מתיבש בעשה קנה שלו כשל פשתן, (ונרקיס פ' האיין גאון ברגים, ונרקיס הוא תרגום חבצלת השרון) וכן ה"ם כתב בספ' אהבה, נרקיס בגמל, וכן הוא בלשו' ערבי, וזה יל' אלמח לעולם בגנה שמתכו על רוב מים וקנה שלו אינו מתיבש אלא מתעפש, ובלשו' חכמי' זל אינו זר לשם כ"ף או קוף במקום גמל' שהרי מס' חלה ומס' שביעית בספרים המדויקים תמצא מארץ ישראל עץ מויב שכתוב גזיב בגמל, וכן תמצא כיוצא בזה בהרבה מקומות ודע שהערבים שוכני מדברות דברם הוא שעושין מקף וקוף גימל ואין כן בשאר הישמעאלים הבייתים, ולשו' תורה לחוד ולשו' חכמה לחוד כרהלים ורהלות דפר' ראשית הגז, וזמה השעב' בעצמו מסתב' כרעת כל הגאונים שחזירי ה"ם הלכות בריכות פ"ח שאמר זל על הסוכר ועל המוצץ קנים שלהם מברך בורא פרי הארמה שהרי עליו עולין משרשו, אלא שהוא אמר שאין

מברכין

פרק ששה וחמשים

חלט

מברכין עליו אלא שהכל, ושמה דהוה ליה לרב זל כסחישות פירות, ומתוך כך מסתב לענינותו שהפרי הנאכל הרבה בארץ הצבי ובארץ אנדלוס ושמו א ברא נגאן ובלשון לעז אל ברבינאש שהם אסורות לעולם משום ערלה, וזה שהרי הוא פרי אילן שאין עלים עולין מעקרו ונעו מחליף, ולעולם יצטרך לזרעו ובשעו בכל שנה ושנה אלא בארצנו וארץ הערב שידעת גבולה מים כדום לים כנרת שהיא ארץ חמה ביותר ומתקיים כמו שתי שנים ולא יותר מה שיהיה שלש שנים, אם כן זה הפרי לעולם הוא ערלה וערלה בזה הגוים, וכן איתא בירוש' זכרנותו פ"ד, וכן פסק הר"ם כחכור, ואין כאן ספק ליואנא אימיל שהרי מתהלת בריאותו ממזגו הוא שלא יתכן שיהיה לא ערלה ודאי בכל מקום ובכל זמן, אך חננל א"ר הכי חלפי דימא מברכין עליו בורא עצי בשמי אמר רב וטרא מאיקראת והיא העלתם הנגה כיון דאיכא פשתן דאיקרעין וחליש וכריך כותיהו איבהו נמי עץ זאלו עץ אל בראנגאן תקף ולא כריך, מתני' פ"ק החתין והזנין אינן כלאים זה בזה השעורים ושכולת שועל הכוסמן והשיפון והפול והספיר והפרקדן והשופח ופול הלבן והשעועית אינן כלאים זה בזה כלומר כל אחד עם הדומה לו כג' חשים עם זובין, בראש' רבה בר שוביא בשר רבי יצחק אמר אף הארץ זוגתהו זרע לה חשין זמסקא זוגין, שעורים עם שכולת שועל, כוסמן עם שיפון, וכן כלם, (פירוש הספיר הוא אל מאש), (הפרקדן הוא אל גולבאן), (השפח הוא הרטמאן, והוא נודע אצל הרופאים ואמר עליו בן צינא הרטמאן, הם גרגרים חוקים ככח השעורים אבל הוא ממוצע בין השעורים והחטה והגרש העשוי מסנו ועשבו יותר קובץ מגרש השעורים), (שעועית הוא לוביא), וכן הוא בירוש' פרקדן גולבוא, שעועית פסלתא, אמר רבי יונה נקרא ססה שעועית שמשעשעת הלב וסהלכת ארת המעים, אחרי חכמי האמר ל קטו אנשי הרפואה שגללה במשלשלת, עוד בירושלמי אמר רבי יונה בוצראת חדין פולא מצראה כר הוא רשוב אינן צוחין ליה לובו וכר הוא נניב צוחין ליה פול המצרי, מסכת יום טוב פרק בתרא, מאי שנא חשים בשעורים דלא קאמר להו דהוה ליה מין בשאינו מינו, הקשות והמלפפין אינם כלאים זה בזה, חזרת וחזרת גנים ועולשין ועולשי שרה כרשינין וכרשיני שדה כסכר וכסכר שדרה חדרל וחדל מצרי דלעת המצרית והרמוצה ופול המצרי והחרוב אינם כלאים זה בזה, (פי' הקשרת הוא אלפקוס), (מלפפון הוא אל ביאר), (חזרת וחזרת גנית ופרדסים), (עולשין ועולשי שרה אל הנרבא) פרדסים זמברית, (כרשינין, חצור גני ופרדסים), וכן כסכר, (חדל וחדל המצרי חדרל מדינה המצרי), (דלעת המצרית, ידוע) (הרמוצה מין ממיני הדלועים ושעמו מר אין ראוי לאכילה עד שיטמן באפר חם ובו שאריות מהאש רמץ ולוה נקראת רמוצה והכי איתא פרק הנודד מן המכושל מאי דלעת הרמוצה רב אשי אמר דלעת הטמוכה ברמץ, ומיהו רב אשי קאי בתיבתא התם, (והחרוב הנזכר פה הוא מין הפול המצרי לא אילן החרוב), ירושלמי והחרוב אמר רבי יונה כמין פול המצרי פרסי הוא ה"ב הערין כתב שתרמי לו דומה לחרובין ריקין ועקום ואינו עגול ופשוט כשלפולים, הלפת והנפץ החרוב והתור בתור השרדן והלעונק הוסיף רבי עקיבא השום והשוכרית הכצלה והבעלול התרמוס והפלוסלוס אינו כלאים זה בזה, (פי' הלפת והנפץ הוא הצנון שכאריך ישראל והוא דומה ללפת, אמר רבי יוח' כאן הלכו חכמים אחר העלים, כלומר שלמי שעליהן דמייאן אהרדי אינן כלאים זה בזה) תור בתור הוא כרוב מדבריו ונקרא בערבי אלקנבש, (לעונק הוא אלקטף ויש ממנו הרבה בארץ הערב וזרע לכל בשווא עוצר השלשול ועליו

פרק ששה והמשום

ששה

נוטה אל הלבן ויש בו מעט מילוחות וקורין לו אלמלחה) (חשומית שום כדברי וראשו
גוף אחד גם ואינם חלקים מחזברים כמו האחרים נכנסם ברפואות , וכן כתב הרמ" (בצלול
בעל מדברי יוא בצל קטן ונקרא בער אל קונאר , וזו רעין אותו) (מלולום הוא תרמוס
מדברי , ואין הלכה כדברי עקיבה , ובאילן האגסים והקרוסמלין הפרושיין והעזרין אינן
כלאים זה בזה , התפוח והחזיר האפרסקין והשקדים השזיפין והרימין אף על פי שדומין זה
לזה כלאים זה בזה , הצנון והגפוס החררל והלפסן דלעת יובית עם המצרית ועם הרמוצת
אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה , פרושם בזכר פרק נד' ופרק נח' , והוא לפי פי' הרים
ומצאית פי' בלשון ערבי זולת זה , (זונן אל זואן) (שבלות שועל מנבל אל תעלב) ,
כוסמין הנטשה בריא כלומר מדברית) (שופן אלדוטר ופידשו הרופאים שהוא עשב שירמח
עליו לעלו חשה אך הוא יותר רך ולפרו שמים או שלש מצינות) (הספיר מין מתפוליים
והוא רחב וכמצא בארץ כנען וקורין לו אל חושי) (הפרקדן גזלבאן) (הטופח ארל
הרמטאן) (שעועית אל מאש) (מלפפון מן מהאבטיח) (דלעת המצרית ,
נודעת בארץ כנען בקרע אל חכש כלומר דלעת כוש) (הנפוס צנון אל נבטי) (תור
בתור קנבשי) (לעוניס קשא) (חשומנית השום) (בצלאל קונאר) (אנטיס
אל אנאס ויקראו אלבמתי) (קרוסמלין אל פרשמי והוא נמצא בארץ כנען לא בבבל)
(פרושין ספרגל) (עוררים אל וערור) (שזיפין אל עונאב) (רימין אל נבק) עכ' ,
דע שחבר הפרושיין הוא העזרורין בעין , והם הזערור ובלשון לעז שורבא , וחבר התפוח
הוא חזרה בחת והוא הנקרא לעזר , ועל הזערור כתבו הרופאים יש מכנו ידוע ויש מהזערור
מין קורין לו היונים קמסמלימון וכסבאיון ואפש' שקורין אותו התפוח המדברי ואילנו דומה
אל התפוח ואפילו עליו אלא שהוא יותר קטן עפרץ הטעם , (והלפסן פי' הרם צמח שטעמו
כשעם הלפת ועולה על פני הארץ כשעור אמה והרופאים קורין לו לפסון) דע שדלועי מצרים
הם ארוכות , ודלועי ארץ כנען עגולות , ושעמתי של ארץ יון עגולות שטחיות בעדשה
פגל נפשי הוא הצנון הגם ועגול כלפת , ודע שרוב כל הזרעים והעשבים והפירות הללו
כמצאים אתנא פה בארץ הערב ובשמים , חזרע חטרה ושעורה כאחרת הרי זה כלאים
רבי יהודה אומר אינן כלאים עד שיהיו שני חטים ושעורה או חטה ושתי שעורים או חטה
ושעורה והכוסמת , ואין הלכה כדברי יתודה שהרי בזרעים אינו צריך שיהיה כלאים לבד
הדבר הנזרע עמו כלאים , אבל בכלאי הכרם נפסקה הלכה עליו שאינו חייב עד שיזרע
חטרה ושעורה וזרען במפולת יד ואז הוא חייב מלקות , וכדאית' פרק ראשית הגז אמר
רב כחמן בר יוחנן האידנא כהונן עלמא כתלהא כבי כרבי אלעאי בראשית הגז דתני רבי
לעאי אומר ראשית הגז אינו נוהג לא בארץ , כדבריר' יהוד' בן בתירא כדברי תורה דתני ר'
יהוד' בן בתירא אום אין דברי תורה מקבלין שומאה בר' ראשית בכלאים התני' ר' ראשית אומר
לעולם אינו חיי כלאי' עד שזרע חטה ושעורה וזרען במפולת יד , וכן פסק הר"ק , והיי' שתיים
אח' משום שדך לא זרע כלאים ואחר משו' לא הזרע כרמך כלאים , כתב רב' החשלה שאם
זרע חטה וזרען להודיה או שעורה וזרען פטור מכלאים ואפילו בארץ ישראל ואפילו איסורא
דרבנן לית ביה , וזראיה על זה מס' בכורות פל' מעשר בהמה בנין שאין תורמין סמין על
שאינו מינו אמר ריש לקיש כל חלב וצהר וכל חלב תירוש ודגן אמרה תורה הן חלב לזה ותן
חלב לזה , אשכח' תירוש וצהר דגן וצהר אלא תירוש ודגן דגן ודגן מניין קל וחומר מן
תירוש וצהר שאין כלאים זה בזה אין מתעשרין מזה על זה תירוש ודגן דגן ודגן שהם כלאים

פרק ששה וחמשים

ת מ

זה בזה אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה ור' יאשיה דאמר עד שיוצע הטע וכו' היכי ביהו
 ליה אלמא חטה וחריצן אינם כלאים אמילו דרך זריעה אם כן אייתי לקל הוומר ורבי יאשיה
 סותר הקל והוומר אמר כן חטה וחריצן לא ופי' דגן ורגן חטים ושעורים שהכל נקראים
 דגן וכדאיתא פר' הגדר מין הירק הגודר מן דגן אסור ככל וסותר בפירות האילן ובירק
 ומיהו הזרע שני מינים בכרם הנשוע אסור בהנאה כדת' המעביר עציץ נקוב בכרם הרי זה
 קדיש ואם זרע מין אחד בכרם כיון דנהוג עלמא כר' יאשיה מחזי דמותר באכילה ובהנאה
 דלא אמר רחמנא מן הקרש לא שלשה מינים שיש כרסך וכלאים אבל מין אחד וחריצן כשם
 שמותר לזרוע כר' יאשיה כך מותר באכילה ואיכא מאן דאמר דכי נהוג עלמא כר' יאשיה
 ה"מ לענין זריעה שמותר לזרוע מין אחד בכרם ומיהו אם זרעו אסור בהנאה והא לית דאם
 כן מאי נהוג כרבי יאשיה אם הזרע והכרם אסור בהנאה ועוד דאמרין מסכת קדושין פ"ק
 רב נחמן ורב ענן הו' אולי בארצא הו' לההוא גברא דהוה זרע ביני גופני אמר לה נתי מר
 ונשמתיא אמר ליה לא צהריתו לאו קיים לך כרבי יאשיה ואם היה אסור בהנאה לכה היה
 זרע ביני גופני והראב"ד כתב דהטה וחריצן נמי או שעורה וחריצן אמר משום בלאי זרעים
 ובה לא ירדתי לסוף דעתו ע"כ כתב הר"ם הל"ג פרק לו' מספ' המורה והתמה אצלי כמאמר
 רבי יאשיה בכלאי הכרם והיא הלכה עד שיוצע חטה ושעורה וחריצן במפולת יד אין ספק אצלי
 שראה עקר הענין ההוא סדרי האמורי מה שאנו אומר מחטה ושעורה וחריצן ה"ה שני
 מיני ירק וחריצן או זרע אחד ירק זרע אחד תבואה עם החריצן במפולת יד הרי זה לוקה מן
 התורה ודוקא כקנבוס ולוף ומיצא בהם שנגמרים עם תבואת הכרם אבל שאר זרעים
 אסורין מדרבנן והה' כדבריו הר"ם וה"ה שאר זרעים דרבנן דוקא שאינן מחמשת המינים
 אבל חמשת המינים דאוריית' ניהו מוקאמר עד שיוצע חטה ושעורה וחריצן והראב"ד פ'
 רהאי דאמר רבנן קנבוס ולוף אסרה תורה דוק למסרינח בהנאה אבל בזריעה שאר זרעים
 (סוטה חמשה חמשה) נמי אסורין מן התורה

כלאי זרעים לא בעינן במפולת יד התנן מסכת כלאים פ"ב היתה שדהו זרועה חטים
 ובמלך לזרעה שעורים ימתיך לה עד שתתלע ויפך ואחר כך זרע כלומר
 יבנע הארץ עד שישחית מה שזרע מהתקן וכן בפרק כל שעה קלה של ברוב שהוקשה
 בותקן לו בית רובע ובתב הר"ם אין אסור משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות
 בלבד אבל שאר מיני זרעי' מותר לזרועם בכרם ואין צרי' לומר שאר אילני' כל סאה שיש בה
 רובע זרע ממין אחד ימעיט בין מביין אחי' בין משני מינים ודברי חכמים כל שהיא כלאים
 בסאה מצטרף לרובע פי' שרובע קב מן הכלאיב אוסרין הסאה והוא שעור אחד מן כד
 שהרי סאה ששת קבין והרובע הוא רובע קב ואם כן רובע סאה הוא חלק מל' ואמר ימעט
 כלומר אם האוסר הוא הרובע והנאסר הוא הסאה פחות רובע או ימעט האוסר אי במי וסוף
 הנאסר על שעור כ"ג שבו ויהיה מותר ומה שאמרו הל' כל שהוא כלאים בסאה מצטרף
 לרובע כלומר כל ששני מינים שהם עושים הרובע בין שניהם והם האוסרים אם שניהם הם
 כלאים עם הנאסר שהוא הסאה פחות רובע או הם אוסרים אותה אבל אם האוסר כלאים עם
 והאחד אינו עם כלאים אינן מצטרפין לרובע לאסור הסאה והיא דמיון סאה פחות רובע
 חטה ויש בין שעורים וכוסמן רובעה מצטרפין לאסרה אבל בין שעורים וחובן רובע אינן
 מצטרפין לאסרה וכן אם היו יותר מאחד ודין חלק מל' כוהג גם כן בעמ' כלאים
 המתערב שאם הוא פחות וניהוהו ואם יתר ועקרהו כד' שאנו הולכין למאה שיש בה

הפרק הששים

רובע תבואה בתבואה וקטנית בקטנית הבואה בקטנית קטנית בתבואה . באמת זרעוני
גנה שאינן נאכלין מצטרפין אחד במכר בנפול לבית סאה . כל באמת הלכה למשה מסיני .
ובזה סאה הוא מקום מהארץ חמישים אמה על חמישים אמה . ויהיה תשברתו אפים וה' מאות
אמה . וזה בהכות נ' על עצמו ויצא מרובע רבוע . אבל אם היה על צורה אחרת כמו אם יש בו
כדי זה החשבון בקרא בית סאה . כלומר שבזה החקום זרעו בו סאה הבואה או קטנית .
ונפול לבית סאה הוא שיעור הזרע שזרעו בבית סאה . ומזרעוני גנה יספך לבית סאה פחות
מסאה בהם . ואמרו שהוא קב . (פ' בבית סאה זה הן שנזרע בו זרעוני שדרה או זרעוני
גנה) . אם הוא זרעוני שדה יצטרך להיות לבית סאה סאה זרע שהוא שש קבין . ואם הוא
זרעוני גנה לא יצטרך אלא רביעית סאה שהוא קב וחצי . וחכלאים לעולם חלק אחד ומכר
ממה שיצטרך לזריעת בית סאה אם כן לזרע השדה הוא רביעית קב ולזרעוני גנה רובע רביע
קב . שהרי בקב וחצי רביעיות שהם יב' חצי רביעיות שהם כד' רובע רביעיות . ולזה השעור
כלומר לרובע רביעיות מצטרפין בו שני מינים או יותר לעשות כלאים בגנה כמו שמצטרפין
הזרעים השונים לרובע לעשות כלאים לזרעוני שדה . והו' שאמר מצטרפין אחד מכר בנפול
לבית סאה .

תבואה

שעלו בה מפיו אטמים וכן מקום גרנות שעלו בהם מינים הרבה וכן תלתן
שחעלת מינו עשבים אין מחייבין אותו לכבש ואם נכש או כסח אוטרו' לו
עקור הכל חוץ ממין אחד . וזה שהתבואה והגורן והתלתן שלשתן זיק להם מה שגדל
בהם אם כן אין בעל השדה רוצה בקיומן ולזה אין מחייבין אותו לכבש כלומר לנקותם
מהמקומות ההם להוציאם משם אם לא נכש או כסח אותם הדברים הגדלים בשדה זו שיורות
קצת הענפים שאינם צריבין להם ולנקותם . (כסח תרגום לא הזמור .) השת' פיתחו שבעל
השדה רוצה בקיומן ומחייבין אותו שלא ינחש שם אלא מין אחד כי היה כלאים קודם לכן בסת
שעשה הוא . הרצה לעשות שדהו משר משר מכל מין (פ' מקומות מקומות ארוכים)
וזרע בכל משר ומשר מין חלוק שהם כלאים זה בזה בש' אומר שלשה תלמים של הפות .
(פ' נקעים שנפתחו במשר הארץ יהיה ביניהם . ובה' אוטר מלא העול השרוני (פ' שחיה
דחב וקרובים רברי אלן להיות כדברי אלן) והרמ' פי' כרחיק בין כל משר ומשר בעל' ב'
אמת ומיצר והולך עד שלא ישאר ביניהם בסוף המשר אלא כר' שהו' שהרי נראים שלא
נזרעו בערבוביא . וכן היא בתוספות . היה ראש תור חטים וכנסם לתוך של שעורים
יותר מפני שהוא נראה בסוף שדהו . והוא זוית מתורדת . שלו חטין ושל חברו מין אחר
יותר לו לסמוך לו מאותן המין מפני שנראה סוף שדה חברו אחר שהוא ממינה . אבל של
חטין ושל חברו הטין מותר לו לסמך תלם של פשתן ולא תלם של מין אחר שהוראה ואמר
שלא נזרעה אלא להבחין בו השרה אם יצליח לזרוע פשתן אם לאו שאין דרך לזרוע תלם
אחד לבד של פשתן שלא יצא ממנו תועלת למיעוטו אבל אם זרע מין אחר שמא יאם הרואה
שליהנות בו זרעו ולא היה צריך אלא לאותה שורה ויראה כלאים . וזה התלם מותר לסוף
שדה אבל לא באמצעו ולאפוקי מדל' יוסי . סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע . כלומר שאם
שדה ירק של חברו זרעו או זה מין שהיה כלאים עם החרדל וחריע אין אנו מוחזרים שלא
לזרוע סמוך אליו חרדל וחריע ואף על פי שהם כלאים וסמוכים זה לזה שאין לנו להזהיר
בכלאים אלא בשדה שלנו לחוד . אבל המסכך גפנו על תבואתו של חברו חייב . ומה שהתורה
לסמוך חרדל וחריע לשדה ירקות ולא לשדה תבואה לא משום כלאים שהרי אינו מוזהר בו

אלא

ת מא פרק שבעה וחמשים

אלא שאלו שני מינים מוזקים לתבואה ואין מוזקים לירקות, **ערוגה** שהיא ששה על ששה טפחים וורעין בתוכה חמשה ורעונ' ארבעה על ד' רוחות הערוגה ואחד באמצע, כגא הני מילי אמר רב יהודה צמחה תרי ורעוניה תרי הא ארבעה תצמחי תריא הא חמשה וקים להו לרבנן חמשה בשתא לא יבקי ממדרי,

כגוזה ובאור זה רבעו ששה על ששה ואחר רבעו על ששה,

הקצו' טפח ומחצ' על טפח ומחצת, וביניהם מרובע ארך באורך שלשה הרוחב טפח ומחצת ונשאר באמצע מרובע רבוע שלש על שלש, כגרה האלכסון ארבע טפחים וחומש אחד, נקח באמצעו טפח על

טפח לזרע האמצע שהיא החמישי ויתרה זר הששה רחוק מהוויית ששם הזרעים טפח וחצי ועוד מעט, הרי שיש ביניהם

שעור יביקרה שהוא טפח ומחצת, ופרקי אמר רבי עקיבה קא מוקים לה בערוגה בחורבה כלומר שתיה יחזירת שאין בערת

שום ורע, ומה שכתבנו

הוא שיש לה ערוגה אחת ויש לה ערוגה שנייה

ועוד שיש לה ערוגה שלישית

הפרק השבעה וחמשים

בהפרש ומרחק שצריך להייר בין שני מינים הן לזרועות הן לנטועות

כבר קים מהו התבואה, ומהו הירק, בין תבואה לתבואה

שהם כלאים זה בזה צריך להרחיק שעור בירת רובע סאה שהוא עשר אמרת על

עשר וחומש בקירוב, והיינו דרבנן פרק שני תבואה בתבואה בירת רובע, בין ירק לירק

שהם כלאים זה בזה צריך להרחיק ששה טפחים שהוא אמרה אחת, והיינו

דגבן ירק בירק ששה טפחים, תבואה בירק בתבואה בירת רובע, ומת

שאמרנו בירק שצריך ששה טפחים דוקא בין שרה של ירק לשרה של ירק שהם

כלאים זה בזה אבל אם תוך שדה זה של ירק ירצה לזרוע שורה אחת לכך

מיק אחר לא יתיר צריך להרחיק כל כך אם יעשה חצירה באורך ששה טפחים

ורחב חצירה בעומקה, והיינו דתנן היתיר שהו זרועה ירק ותוא מבקש לטע

כתובה שורה של ירק אחר רבי ישמעאל אומר עד שהיה התלם מפולש מראש

השדה ועד ראשו רבי עקיבא אומר אורך ששה טפחים ורחב מלואו רבי יהודה אומר

רחב כמלא רוחב הפרסה, (פי' מלואו מלא התלם ואפילו יהיה עומק אמרה),

ושעמא דרבי יהודה שאמר רוחב הפרסה ולא אמר טפח משום דכתוב וחשקית

פרק שבעה וחמשים

אמור

ברגלך כנגד הירק, והלכה כרבי עקיבא.

עוד מציל מן הכלאים שיעור החקרת היניקה שהוא טפח ומחצה ולוח ערוגה שהוא ששה על ששה טפחים וזרען בתוכה חמשה זרעונים כמו שקום.

עוד מציל מן הכלאים כל מקום שאין בו משום מראית העין כגון ראש תור, והוא ששנינו היה ראש תור חטים כנגס בתוך של שעורים מותר מפני שהוא נראה בסוף שדהו. (פירש ראש תור הוא העדי שישימו הנשים באזניהם כענין שכתוב תורי זהב, ותבניתו כמשולש, להזיקה הזוית המחוררת ראש תור כפי המנהג).

עוד מציל מן הכלאים החזרת העלים לצדדיהם עד שיראו שחם מובדלות, והוא ששני נוטע אדם קשו ודלע' לתוך גומה אחת ובלבר שהיה זו נוטה לצד זו וזו נוטה לצד זו, ולא יועיל שם תלם מפני שעליהם מתפשט ומסתבב.

עוד מציל מן הכלאים גבל שהוא הפך הלם הנזכר. (פי' כמו גדר טשיט גבוה טפח ובלשון ערביהו הוא גבל) והוא ששנינו גובל שהוא גבוה טפח ונתמלט כשר שהיה כשר מתחלתו (פלוג גובל גבוה טפח בפריש בין שני מינים וכשחסר אחר כך מגבוה הזרעים נשארים בהתרם, ולא

בצריכהו להוסיף בגבהו עד שיהוו לטפח אבל בעתיד אינו מותר לו לזרוע מחדש על צדו הגבול ההוא עד שיוסיף בו ויחזירנה לגובה טפח.

עוד יש דברים שנוטעם זה על זה שמוקים ויש שאינם מיקים והוא ששנינו כן פרק שני תבואה נוטה על גבי תבואה וירק על גבי ירק על גבי תבואה הכל מותר חוץ מדלעת וזית. והוא מפני שעליה ארוכה ומתפשטין הרבה וכשהיו נוטים על גבי תבואה או ירק נמשכו עליהם ונסתבכו עמהם ונראין כלאים. ירושלמי אמר רבי יוסי גמלי ברבי נפק לשוקא באו ושאלו לו זו ששנינו אסורה כסיוך על הזרעים בכוונע היא הזרעים או ליה בא ושאר לאביו אמר ליה בגווע.

כל מין זרעים אין זורעין בערוגה כל מין ירקוה זורעין בערוגה כלומר הירקות וזרעין מהם מעט ועל כן הם בערוגת ערוגות ערוגות ואתא תנא ר' יוחנן למיסר שמה שהתרנו בערוגה שהיא ששה על ששה שזרעין בתוכה חמשה זרעונים ושלש עשרה אם יש לה גבל גבוה טפח, היינו במינו הירקות בלבד אבל במינו זרעים אסור מפני שנראים כלאים. והזכיר שהחזירל והאפונים השפויין כלומר החלקים והשועים הם מין זרעים. והאפונים הנמלונים כלומר הגסים גדולים במינם כגמל שכן דרך לשון ארמית לכל דבר גזול הם מן ירק. ומה שאמרו כל מין וכו'. הוא לשון תורה כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממצת אשה לוי. הנוטע שתי שורות של קשואים שתי שורות של דלועים שתי שורות של פורל מצרי מותר. ובתנאי שיהיה ההלם בין כל שתי השורות מין שני שכשהם שתי שורות נראה כל מין משלהם כשדהו בפני עצמו אבל שורות של

קשואים

פרק שבעה וחמשים

חמב

קשואים ושורה של דלועים ושורה של פור המצרי אסור שאחד שאין סכר מין
 כי אם שורה אחת נראה כמעורב שיתפשטו העלים מזה לזה ויבנסו קצתם בקצתם
 וכאלו זרע במסולת יד דמי ולא מהני בהו תלים והיינו דאמרינן שאני הכא דאיכא
 שריאבי פרק אמה רבי עקיבא (פירש שראכי עלים רחבים שאוחזין בארץ ורווחין ונכנסים
 אליו כאלו) ואם היה שורה של קשואים ושורה של דלועים ושורה של פול
 חמצרי והרביעית חזרה להיות שורה של קשואים אין זרה נחשב כשרה קשואים אף
 על פי שהם נקצות ושיעיל תלים כההיא דלעיל גבי היתרה שדחו ורועה ירק

מאחר ששתי שורות של קשואים אינם מחוברות ולאפוקי מרבי אליעזר דלעת בירק
 כורק כלומר שירחק הירק כשעור עבודת חירק שהוא ששה טפחים וזבתוארה
 נותנין לה בית רובע כלומר אם רצה לישע שדה של דלעת סמוך לשדה של תבואה
 ירחיק כשעור עבודת הבואה והוא בית רובע היתרה שדחו ורועה תבואה ובקש לישע
 בתוכה שורה של דלועים נותנין לה עבודתה ששה טפחים כלומר שירחק מן
 התבואה ששה טפחים לבר לפי שהיא שורה יחידה ואין במרחב השורה אלא
 שורש אחד ואם הגדילה יעקור מלפניה כלומר שאם יתפשטו עלי אותה שורה ונכנסו
 בחוך ששה טפחים יעקור מלפניה כל מה שהאריך ונתפשט דלעת יחידית נותנין לה
 עבודתה בית רובע ונפן יחידית קלה מסנה שאין נותנין לעבודתה אלא ששה טפחים

ופרק לא יחפור גבי המסריך את הגפן אמרינן אם אין על גבה עפר שלשה טפחים לא יביא
 זרע עליה ותני עלה אבל זרע ארבע הצדדין אילך ואילך ופירש' דכיון דגפן יחידית הוא
 ליכא משום מראית העין וזרע על גבה כשיש עליה עפר שלשה טפחים וזרע גם כן את
 הצדדין אילך ואילך ומסתב דהאי בגפן שהוא כלה מכוסה קמיידי ליכא מראית העין
 כלל כיומיכיד לא תקשולגיה החיוב דמסתב כל איים פרק שלשה גפן יחידית נותנין לה
 עבודתה ששה טפחים וכן פרק חמשה גפן שהיא נטועה בגת או בנקע נותנין לה עבודתה
 וזרע את המותר ועדין יש לרדק דאפילו כי ליכא עפר על גבה של שדה אמאי אלא

יביא זרע לשם דהא יניקה בלא מראית העין שרי וכדמוכח גבי מחיצת הכרם שנפרצה
 דאלמא לא חרחיק ואפילו הכי כי איכא גדר שרי ואיכא דמוקים לה בצונכמא אבל אן
 ליכא צונכמא כי הכא ואיכא יניקה בלא מראית עין אסור מררנבן וכן פירש רבינו תם אבל
 הצדדין דליכא יניקה דגוף הגפן ואף על גב דאולי שרשיב דגפן וינקי מיניהו זרעים כולי
 האי לא גזיר כיון דמן התורה אינו אסור אלא היכא דאיכא מראית העין ורבנן הוא דגזיר
 ביניקה לחודה הני מילי בגוף הגפן אבל בשרשים שרי וכי אמרינן ערוגה שהיא ששה על
 ששה זורעין בתוכה המשרה ורעונים משום מראית העין הוא דאי איכא יותר מחמשה
 ורעונים איכא ערוב וערבוב אבל בחמשה ליכא משום מראית העין ושרי הכא נמי שרי
 ליה למזרע בעד הגפן ממש כיון דלא יניקה לצדדין וליכא נמי משום מראית העין דהא מכוסה

הוא (פי' צונכמא אבן קשה וחוקת) וזוהי מחיצת הכרם שנפרצה
 וזוהי מחיצת הכרם שנפרצה וזוהי מחיצת הכרם שנפרצה
 וזוהי מחיצת הכרם שנפרצה וזוהי מחיצת הכרם שנפרצה

פרק שמונה וחמשים הפרק השמונה וחמשים

בבלאי הכרם, ובבלאי האילנות, ובבלאי בחרה, מסכת כלאים פרק
 ארבע ומסכת ערובין פרק ראשון קרחת הכרם, (פירוש כרם
 שחרב באמצעותו ונשתידו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן אם אין שם ששה עשר
 אמות לא יביא זרע לשם הירא שם יר' אמה נותנין לו עבודתו וזרע ארת המותר, כלומר
 נותנין לכרם זה עבודתו לכל עד והוא שנרחיק מהאי לנות ארבע אמות מכל צד שהוא שעור
 עבודת הכרם וזרע חשמונה הנשארות ומה שנוסף, מחול הכרם, (פירוש מחילת
 הפנים ועיבתם), ואמר שמחול הכרם בין כרם לגדר אם אין שם שנים עשר אמה לא יביא
 זרע לשם הירא שם שנים עשר אמה נותנין לו עבודתו וזרע את המותר, עכשו שהוא זרע
 מאלו השנים עשר אמות שמונה שהרי אין לו להרחיק אלא מצד אחד שהוא מצד הכרם אם
 כן מארבע אמות ולהלן עד הגדר יכול הוא לזרוע והוה שמונה אמו' או יותר אם הם יותר, אי
 זוהו גדר הכרם כלומר שיפריש בין הכרם לזולתו עד שיוכל להניח הזרע לצד גדר זה מכאן
 והכרם מצד אחר שהגדרים הם שיפרישו ביניהם גדר שהוא גבוה עשרה טפחים,
 תוספות פרק ארבעה העושה מחיצה לכרם גבוהה עשרה ורתבה ארבעה ביטל ארבע אמות
 שבכרם, וכן חריץ שהוא עמוק עשרה טפחים ורוחב ארבעה מותר לזרוע על שפתו ולנשוע
 על השפה האחרת בלא מרחק, כחיצת חקנים אם אין בין קצה לחברו שלשה טפחים
 כיו שיכנס הגוי הרי זו כמחיצה, כל מחורת משלשה כלבוד רמי הלכה למשה
 מסיני, הרי שאפילו כחיצת קנים הויא מחיצה, גדר שנפרץ עד עשר אמות הרי
 הויא כפתח יתר מכאן כנגד הפרצה אסור נפרצו בו פרצות הרבה אם העומד כדובר
 על הפרוץ מותר שמדרג העומד מן הקיר יותר מדרגת כל המקומות הפרוצות בו כשהיו
 גבלות, ואם הפרוץ מרובה על העומד כנגד הפרצה אסור כלומר עד שירחק מן
 הגפנים כיו עבודת הכרם שהוא ארבע אמות, ואם פרוץ בעומד מותר לזרוע
 אפילו כנגד הפרצה, הנשוע שורת של חמש גפנים אינו כרם עד שיהיו שתי שורות
 ושורה אחת הירדין שלה כדן גפן יחידית שאינו צריך להרחיק ממנה אלא ששה
 טפחים, לפי' הזרע ארבע אמות שבכרם ברשות הרבים אסור קדש שתי שורות שתבואת
 הכרם אינו נקרא כפחות משתי שורות, ובכל מקום שנמצא בזה הענין קדש או מקדש
 הויא שהכתוב אומר בכלאי הכרם מן הקדש המלאה וכו', כלומר שאסור ליהנות
 בשתי התבואות, גדר הכרם זכרנוהו, כרם שחרב אם יש בו ללקט עשר גפנים
 לביית מאה ונשועות בהלתן הרי זה נקרא כרם הל', ירושלמי אמר רבי יונה דל
 מנפנים ועשיר בעבודתו, כרם שהוא נשוע בערבוניא אם יש בו לכוון שתי כנגד
 שלש הרי זה כרם ואם לאו אינו כרם, חריץ שהוא עובר בכרם עמוק עשרה
 ורוחב ארבעה רבן אליעזר בן יעקב אומר אם היה מפולש מראש הכרם ועד ראשו הרי
 זה נראה כבן שתי כרמים זרועין ביניהם ואם לאו הרי הויא כנת שבכרם עמוק עשרה
 ורוחב ארבעה שאסור לזרוע בתוכו, שומירה שבכרם (פירוש מקום גבוה שעומד

פרק שמונה וחמשים

חמ"ג

שם הצופה לשמור חכמים) בנחה עשרה ורחבת ארבעה ורועץ בראשה / ואם היה שער
 כותש אסור כלומר שהיו זמורות הכרם מניעות לקרקע השומירה / הרואה ירק בכרם
 ואמר כשאניע בו אלקטנו מותר כשאחזור אלקטנו אם הוסיף במאיתים אסור / היה
 עובר בכרם ונפל ממו זרעים או שיצאו עם הזבלים או עם המים הזרע וסיעתו
 הרוח לאחריו מותר סיעתו לפניו אסור / וזה שכתוב אומר פן הקדש המלאה הזרע אשר
 הזרע פרוי לשנפלו ממנו זרעים / ולאחריו מותר שלא באה אותם כשנפדו / ואם
 לפניו חייב להסיר רבי עקיבא אומר אם עשבים יופך כלומר אם אותו זרע צמח ונעשה
 עשב יתפך הארץ ודיו והכל מותר / ואם נעשה אביב ינפצו ויוציא החשרה לצד אחד
 החשרה אסורה והקש מותר בהנאה ואם חביאה דגן כלומר ונתכוון לכך תדלק אפילו
 הקש / כדון בלאי הכרם / ותרגום פן תקדש דילמא תתוקר / כלומר פן תקדש פן
 תוקר איש שטעון שרופה / והלכה כרבי עקיבא / המקיים קוצים בכרם / כלומר
 שרואה אותם ומניחם לא קדש אלא בדבר שכמותו מתקיים / שכתוב אומר אשר
 הזרע מרה שהוצא דרך ומנהג לזרוע ורועץ בקיטו כר ששן כן בקוצים אלא לערביים
 שהם בעלי גמלים וכדאיתא בירושלמי פרק מי שהיה נשוי נהגו בסוריה לגבורת
 מנחשת ומחצעות בשם רבי יונתן נהגו בערביא לגבות מנושם ומגמלים לפי שהם
 רועצים בקיום קוצים שהוא מאכל הגמלים וכאותם המקומות הקוצים מקדשים בכרם /
 לפי הרואה בכרם עשב שאין דרך בני אדם לזרוע אף על פי שהוצא רועץ בקיטולכהכרה
 או לרפואה לא קדש ער שייקם דבר שכמותו מקיימין רוב העם במקום ההוא וכדאמרינן
 פרק מי שמת המקיים קוצים בכרם רבי אליעזר אומר קדש וחכמים אומרים לא קדש
 אלא בדבר שכמותו מתקיימין / אמר רבי חנינא מאי טעמא דרבי אליעזר שכן בערביא
 מקיימין קוצים בשדות לגמליהן / הארז והקסום ושושנת המלך וכל מין זרעים
 אינן כלאים בכרם / הקנבס רבי שרפון אומר אינו כלאים בכרם וחכמים אומרים
 כלאים והקנבס כלאים בכרם / (פי' ויש האירוס הוא ארל ששכר) / שושנת המלך
 הוא שאקיל אל בעסן והוא זרר ארז חזק הצבוע (קסום קריא אולרן ואחרים פירשו אילרא
 (הקנבס הוא אל קנב) / (הקנבס הוא אל קבריאה / ויש אומרי' שהוא אל כנב והוא א דאר
 שבאמר עליו וקוף ודרדר תצמיח לך / וקרא עכבוות / והלכה כרבי שרפון

כ"ב

התבאר מהו כרם סתם / ומהו כרם רל / ומהו כרם מעורבב ודומיהם /
 וכמה צריך להרחיק ממנו ולזרוע והוא ארבע אמות / וכל מה שיהיה מן
 הגפנים שלא על דרך כך אינו נקרא כרם ואינו צריך להרחיק לא ששה שפחים כדאמרינן
 הנושע שורה אחת של חמש גפנים בית שמאי אומר כרם ובית הלל אינו כרם / וזה בכרם
 שסריגו / ואשכולותיה מושלכי' על הארץ / וכן שהים כנגד שתיים ואחת באמצע / וכן התבאר
 דין גפן יחידית שעבודתה ששה שפחים / ואחרי זרע מה שירצה / אלא שאפשר שהנושע
 שורה של חמש גפנים שהיה לו דין כרם ושירחיק ארבע אמות / וזה אם עשה סתם
 ערים

עדים

הוא הנושע שורה של חמש גפנים או יותר והגבירה מן הארץ הנוף
 שלהם ועשרה להם כמן ערס למעלה או כמין שבכרה בקנים או
 כמרים שישמכן עליהם תשריגים והאשכולות והדלה אותם על אותו בנין /
 ואלן

פרק שמונה וחמשים

ואלו הגפנים כבנין כן נקרא ערים ובערבי קורין למונה עירי ונותנין לו ארבע אמרת וכן אם ערים אותם על גבי הכותל ורצה לזרוע אל העבר השני והוא ששינינו הנוטע שורה של חמש גפנים בעד גדר שהוא גבוה עשרה שפחים או בעד חריץ שהוא עמוק עשרה ורוחב ארבעה כותנין לו עבודתו ארבע אמות בית שמיא אומר מדרין ארבע אמות מעקר גפנים ולשרה ובית הלל אומר מן הגדר ולשרה כלומר שמדרית הארבע אמות הוא מעקר הגדר או החריץ ואותם הגפנים מתפשטין עליו כאלו הגדרות הם עקרי אותם הגפנים ואם יהיה בין שרשי החמש גפנים ובין הגדרות אמה אחת ימרוד שלשה אמות מעקר הכותל וזרע תבואה ואם זורע בעד הגפנים מרחק מחן ארבע אמות שהם חמשה מן הכותל תוספת העושה מהוצה לכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה ביטל ארבע אומת שבכרם עוד בתוספת פרק שלש וכן היא שנויה בגמרא ריש פרק השותפין שרצו מתיצת הכרם שנפרצה אומריגן לו גדר גדרה ונפרצה אומר לו גדר בתיאוש היכנה ולא גדרה הרי זה קדש וכן כל עירי דנין אותו כן ואין עירי פחות מחמש גפנים נהרם הגדר או נסתם החריץ אין כאן עירי אלא כל שורה כגפנים יחידים עירי שהוא יוצא מן המדרגה כלומר שיוצא ממקום גבוה ואף על פי שעקרו רחוק והעירי שלהם יוצא ומסבך על השדה אם עומד בארץ ובוצר כולו הרי זה אוכל ארבע אמות בשדה שרואין כל מקום שתחת העירי כאלו הוא מקום עקרי הגפנים ואם לאו כלומר שאינו יכול לבצור אלא אם כן יקח לו סלם או ספסל וכיוצא בו אינו אוכל אלא כנגדו כלומר תחת העירי לבד המרלה את הגפן על מקצת אילן אפיפירות (פירוש רבי משה בר מיימוני שהוא אריגת העירי אם נשאר מהעירי קצתו פניו וריקם אסור לזרוע תחתיו אף על פי שאין עליו ענפים וכל הזורע שם לא קדש) ואם הביא לא קדש ואם הולך החדש אסור כלומר שאם האריכו הענפים על הערס עד שימוככו זרוע אותו זרוע אסור ואילן סרק לענין זה כמו עירי והוא אילן שאינו עושה פירות כל הזורע תחת השריגים והעלים היוצאים מן הגפן הרי זה קדש ואף על פי שזורע רחוק מעקר הגפן כמה אמות ואם חרלה הגפן על מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע תחת המותר ואם הולך החדש יחזירו כלומר באילן סרק או בעירי אסור להביא תחת המותר שהוא הריקן והפניו מפני שהוא מזומן לרלוות הענפים על כולו והוא מחשבתו אבל אילן מאכל אין אדם עושהו עירי ויתבין להפסידו וזהו שאמרו אין אדם מבטל תאותו מפני גפנו ולפיכך מותר לזרוע את המותר ואם האריכו הענפים וסכמו על מה שזרע ירים הענפים המתפשטים ויחזירם לצד אחד

מסקי עירי

שמונה אמות וכל מדרית שאמרו חכמים בכרם אין בהם ועוד חרץ מפסקי עירי ומהם מפסקי עירי שחרב אמצעו ובשתייר בו חמש גפנים בעד הגדר מכאן וחמש מכאן כנגדן אם יש ביניהם שמונה אמות ועוד ומפרש בתוספת מכלתין פר כמה ועוד אחר מששים באמה וכן כתב החכם רבי משה בר מיימוני ובפירושי החכם ר' יצחק בן מלכי צדק ראיתי תניא וכמה הוא ועוד אחד מששה באמה והיינו שפח פרק כיצד משתתף כמה שעור חצי פרס שתי ביצים חסר קימעה דבריו יהודה רבי יוסי אומר שתי ביצים שוחקרת שיעור רבי שתי ביצים ועוד וכמה ועוד אחד מארבעים

פרק שמונה וחמשים

תמד

בארבעים בבירה, ופרק חלון אמרינן ומגביהה מן הקרקע משהו מאי משהו נמי
 דקאמר שפח, מסכת תרומות פרק שלישית במאה ועוד ועוד זה אין לו שיעור רבי יוסי בן
 משלם אומר ועוד קב למאה סאה שתות למדמע, ומסכת נדר, פרק כל הדי אמר לרבי
 חייה אי אתרה מורה שצרכיה נגרים ועוד לאפקי מדם מאכולת, גמצא זה מרחיק
 מכל שורה ששה טפחים וזרע והוא שלא יזרע תחתיהם, הורה ביניהם שמונה אמורת
 בצמצום לא יזרע לשם ואם זרע הואיל והרחיק מכל שורה ששה טפחים לא יקדש, ואם אין
 שם גדר מרחיק ששה טפחים וזרע שאין כאן לא ערים ולא פסקי ערים, הפרת
 היוצא מן הערים או הדלות רואין כאלו משוטלת תלויה בו, כלומר משקולת כנגדו אסור,
 וכן בדלות והוא נפץ בלא ערים, כך פירשו החכם רבי משה בר מיימוני ולכא
 מסכת בלאים, אבל מסכת מנחות פרק כל קרבנות צבור נבי אין מביאין מן הדליות אלא
 מן הרגליות ומן הכרמים העבודים, פי' שם זלדליות גבוהות מן הארץ על ערס של קנים
 ורגליות הסמוכות לארץ כשאר הכרמים, המתוחמרה מאילן לאילן תחתיה אסור טיפקח
 בחבל או בגמי תחת הסמוך מותר, עשאו כזו שילך עליו החדש אסור ובענין שאמרנו
 באפירות.

הרי שיש

לנו כרם, וערים, ונפץ יחידית, ומכלליה דלית
 וחמורה, כרם וערים עבודתם ארבע אמות, ונפץ יחידית
 וחברותיה ששה טפחים, וככל מקום אסור לזרוע תחתיהם כמו תחת הערים וזוהי
 דקרקת המשנה פרק שביעי אבל תחת הגפן ועבודת הגפן וארבע אמורת שבכרם הרי
 אלו מקדישין, (ופירוש תורת הגפן מה שהתבאר במשנת פרת חוצצה), ועבודת
 הגפן הויה משרשה ואף על פי שאינו זרוע תחתיה כלל, אבל תחתיה אינו צריך
 להרחיק ששה טפחים אלא שלא יזרע כנגדה אבל משרשה צריך להרחיק ששה טפחים שהם
 עבודתה, כל שמרחיק בין הזרוע ובין הגפנים כשעור צריך להזהר עם כל זה שלא
 תסבך הגפן על הירק או הירק על הגפן, כל אמורת הכלאים באכרת בת ששה טפחים
 שוחקות לא עצבות, כל השעורים שמרחיק בין הגפנים והתבואה או הירק אינם
 אלא כארץ ישראל או בסוריא, אבל בחוצה לארץ מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך
 הכרם לכתחלה ולא אסרו בחוצה לארץ אלא לזרוע שני מיני הירק או תבואה עם חרצן
 במפולת יד, ואם אמר לתינוק ישראל לזרוע לו בחוצה לארץ מותר אבל לא
 לגוי גדול דילמא אתי לאחלופי בישראל, ואף על פי שמוותר לזרוע הירק בצד
 הכרם בחוצה לארץ הרי אותו ירק הזרוע שם אסור באכילה ואפילו בחוצה לארץ,
 והוא שיראה אותו לוקט ומוכר אבל ספקו מותר, המבריך את הגפן, כלומר
 המטמינה בארץ אם אין עפר על גבה שלשה טפחים לא יביא זרע עליה אפילו הכריכה
 בדלעת או בסלון, והם כלים רקים הדלעת יבשת והסלון של חרם.

אלו

אסורין ולא מקדישין מותר חרבן הכרם, מותר מחול הכרם,
 מותר פסקי ערים, מותר אפירות, אבל תחת הגפן ועבודת
 הגפן וארבע אמורת שבכרם הרי אלו מקדישין, כלומר כרם שחרב מאמצעו אם יש שם
 ששה עשר אמות נותנין לו עבודתו וזרע את השאר, ומר' שאמר חרבן הכרם הוא שיהיה
 חרבן הכרם פחות מששה עשר אמות ונתן עבודתו וזרע המותר, וכן אם הלכה על

הפרק שמונה וחמשים

קצרת אפיפורה וזרע תחרת חשאר . כל אלו אסור לעשותם ואומרים המקום ההוא
 מן הארץ לזרוע בה , ומקדושו הוא שישלפו כר הנזרע והנפנים עמכם המסכן גפני
 על גבי הבואה של חבירו הריזה קדש ואף על פי שהיא שנת הפקר , הבואה
 שהיא נוטה תחרת הנפן וכן בירק סחור ואינו מקדש , באימה הבואה מהקדשת
 משתשלוש , לפי מה שפי הרם משתשריש גרסנון וספול משתשריש , מעת שהתפשטו
 שרשיה בארץ , וכן נמי כתב בחיבור וענבים כשיעשו כפול הלפן , הבואה שבישנה
 בלא צרכה וענבי שבשלו כל צרכן אינן בהקדשות והטעם בזה שנאמר פן תקדש המלאה
 הזרע שצריך שיהיה שם הבואה כרם , ומלאה הזרע ושחיה כמו כן בענין גדול
 ותוספת ואם הגיעה לתכלית שלט לא קראו או הבואה הכרם ומלאה הזרע לא ענבי והטים
 גפן שיבשו , עליה וכפלו כדרך ימי החורף אסור לזרוע כעדה ירק או הבואה ואם זרע לא
 קדש , ענין נקיב מקדש בכרם ולא את שאינו נקיב , לא שמכין אותו מכת מדרות , כלאי
 הכרם אסורי מלזרוע ומלקי ואמרוין בתנאה , ומשו חכי המקדש בהם אשה אינה מקודשת
 מכתן וקדש ברמיתן מקודשת וכדאיתא פרק האיש מקדש , וכלי זרעים אסורין מלזרוע
 ומלקיים ומותרין באכילה »

כלל דיני הכרם , הבואה לזרוע בצד הכרם מרחוק ארבע אמורת מעקי הנפנים
 וזרוע , גפן ששרה טפחים וזרוע , היתה שורה אחת של גפנים זו בצד
 זו אפילו הן מאה און זה כרם אלא כגפן יחידת מרחוק מהשורה וששה טפחים וזרוע יחיד שתי
 שורה הרי לא כרם ומרחוק ארבע אמו מכל צד וזרוע , והוא שיהיה בכל שורה שלשה טפחים
 או יותר , ובין כל גפן וגפן מארבע עד שמונה אמות , ובין שתי השורות פחו משמונה אמות
 ומארבע ולמעלה לא יותר על שמונה ולא פחו מארבע , ואם אינו כן אינו כרם ולא ירחיק לא
 ששה טפחי מכל שורה ושורה , אבל אם היו שלש שורות אף על פי שיש ביניהם פחות מארבע
 הרי אלו כרם ורואין את האמצעית כאלו אינה , והכי איתא פרק הסוכר פירות ואף על פי
 שהם שלש שורות לא שבין כל שורה ושורה שמונה אמות מותר להבא זרע בהוכו וירחיק
 מכל שורה ששה טפחים בלבד אבל אם זרע חוצה לכרם צריך להרחיק משורה החיצונה
 ארבע אמות כשאר הכרמים , ואין דין בין השורות של זה הכרם בכרם שחבר מאמצעו לפי
 שזה נטעו ששה מתחלה מרחוק , היתה בשדה זו שורה אחת שר גפנים ובשדה חברו
 שורה שנייה אף על פי שמפסיק ביניהם רדף היחיד או גדר נמוך מעשרה טפחים הרי אלו
 מצטרפו להיות שתייהן כרם והוא שיהיה ביניהם פחות משמונה אמות , מתני סוף פ"ד וכן היא
 שנויה פרק הסוכר הספינה הנוטע את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה סותר להביא
 זרע לשם אמר רבי יהודה מעשה בצלמון באחד שנשע את כרמו על שש עשרה שש עשרה
 אמה והיה הופך שער שתי שורות לצד אח' וזרע את הגדר ובשנה האחרת היה הופך את השער
 למקום הזרע וזרע את הבור ובה מעשה לפני חכמי והתירו , והיה עושה זה כדי שזרע כל
 השש עשרה אמה ולא יצטרך להניח עבודה לכל שורה , (פי' שער ענפי הנפנים) פ"ד
 החיבל שמוא אייתי ליה אריסיה חמרי כי כא אכיל טעים בהו טעמא דחמרא אמר ליה מאי האי
 אמר ליה כי גופני קיימא אמר ליה משבחה בחמרא כלי האי למחר אייתי לי קוריהו , בלאי
 הכרם האוכל ממנו כוית לוקה דבר תורה בין מחויק בין מהענבים ושניהם מצטרפין
 זח עם זה »

כלאי

האילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תורע כלאים, כיצד המרכיב אילן באילן כגון יחור של הפוח עם אתרוג או אתרוג בתפוח וכיוצא בהם הרי זה לוקה מן התורה ואפילו בחוצה לארץ, וכן המרכיב ירק באילן לוקה בכל מקום, ותני' אף כביאין אילן באילן וירק בירק ולא אילן בירק ולא ירק באילן, אין כביאין כלומר אין מרכיבין כשישתנו הכינים, ואסור לישראל להניח לגוי שירכיב לו אילנו כלאים, ומותר לזרוע זרעים וזרע אילן כאחר, וכל שכן שמותר לזרוע תחת האילנות וכדאמר' פרק השואל את הפרה מצי אמ' ליה אי אנה נשעי הוה קשיני ומזרענא תחותיהו סילקי וירקא, וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזרועם כאחד שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד, ומותר לטע יחור מן האילן שהורכב כלאים ולזרוע מזרע הירק שהורכב כלאים והכי איתא בתוספת', ירושלמי מס' כלאים פ"ק ארם נושע לזוין ובטמין מהנפק מנחון פוסתקין, זתים ורימין מהנפק מנחון שופין, מתני' ובאילן האנסים והקרוסטמלין והפרישין והזעזעין אינן כלאים זה בזה, התפוח והחזר והאפרסקים והשקויים חשופין והרימין אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה, (פי' אנסים אנאץ), (קרוסטמלין אנאץ והוא כמתרי), אפרסקים כרך, (שזיפן ענאב), (רימין נבק), והוא אל דום, וכבר ידעת שיש מהם שהלכו בהם זל' אחר הפרי ומהם שהלכו בהם אחר העלים, כלומר אם הם דוכים לפרי או דומים לעלים לא יחשבוהו כלאים זה בזה וכדאי' פרק נו' אפרסקים ושקרים כשהם קשנים דומין זה לזה, ירושלמי גוי שהרכיב אגוז על גבי פסתק אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו יחוד ונושע במקום אחר מהנפק מנחון קדריה פרסקיה, הרכיב תרוע על גבי דרקון אף על פי שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו זרע וזרע במקום אחר מהנפק מניחון כורסי לבנון, אין נושעין ירקות בתוך סדן של שיקמה (פיר' סדן גוף האילן) (ושוקמה מן המתאנים), אין מרכיבין פנים על גבי קידה לבנה מפני שהוא ירק באילן, וכן היא פרק בכל מערבין, (פי' פנים סראב), (קה מין אילן בעל הריח הטוב תרגום קרת וקציעתא ואומר מור ואהלות קציעות כל בגרותין), ואין נושעין יחור של תאנה לתוך החצוב שיהא מקרו, כלומר שיקררהו וישר מוג הצמח ההוא שהוא חם, כן פי' הר"ם, וחצוב שרשיו ישרים וירדים בעומק הארץ ובו תיחם יהושע את הארץ וכמו שקדם, מסתב' שאין לתמוה על התאנה שמונה החום היאך יקרר החצוב, שהרי החם במעלה ראשונה וקרר החם במעלה השלישית וכמו שנודע זה לאנשי הרפואה מדרך טכסיסי ההרכבה אין תוחבין זמורה של גפן לתוך האבטיה שתהא זורקת מימיה לתוכו מפני שהוא אילן בירק, אין נתנבין זרע דלעת לתוך החלמית שתהא משמרתו מפני שהוא ירק בירק, הלמית כתב הר"ם לא נודע לנו פירושו, וזולתו מפרשים שהוא אל כטמיא, מלשון ריר הלמות בעל העירוף פיר' מלואה והוא בלשון חכמים עור אדנא, ויא' חלומיא והיא עשב דומה לעשב לשון השור וקורין לה כותילא, השומן לפת וצנונות תחת התפוחים הם חיו מקצת העלים מנולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשרות ונטלין בשבת, לא משום כלאים שאין זה כרסך לא תזרע כלאים, ולא משום שביעית הוא שאמר שדך לא תזרע בשנה השביעית, ולא משום מעשרות כשיעקרם שהכתוב אומר וכל מעשר הארץ מזרע הארץ הוא אינו צומח בארץ, ונטלין בשבת שאינו מחובר בקרקע ואף על פי שינבע העפר בשעת עקירתם, העקר אצלנו טלטול מן הצד לא שמיה טלטול וכן כיוצא בזה.

וכן נמי פסק ה"ף פר' במה טומנין

פרק שמנה וחמשים

בכלאי

בהמה כלאי בהמה מותרין לגדל ולקיים ואינם אסורים אלא להרביע.
 הכלאים חייבין במתנות כהנה שהם הזרוע והחיים והקיבה, כיצד עז
 שבא על הרחל וילדה בן אותו בן חייב במתנות שכלו הוא שה' ולא עור אלא אפילו תיש
 הבא על העביה וילדה בן והוא כיו חייב במתנו', וכדאי' פר' הזרוע והחיים, אם שור לרבות
 את הכלאים אם שה לרבידת את הכוי, כלאי בהמה אסורין זה עם זה, כלומר סין
 שמורכב משני מינים כגו' הפרד, ומכלאי בהמה שאין אסור אלא בהרבעה לחרייה והוא
 בהמה עם בהמה וחי' עם חיה בהמה עם חיה וחיר' עם בהמה, אבל המרביע כלאי בהמה
 שמאה עם שהורה שהורה עם שמארה יש בה תוספת איסור על ההרבעה שאסורין לחרוש
 בעול אחד יחד ולמשך העגלה או האבן יחד וכיוצא בו וכדאיתא טהני' פח', ולהנהיגם
 יחד כלומר שיקשרם ביחד ויוליכם, וטהני' המנהיג סופג את הארבעים, וכן היושב בקרון,
 וזה הענין שאמר הכתוב לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, ואסורו זל' שענין יחדו כלומר
 לחבר שניהם וליחדם על איה דרך שיהיה או לחרישה או לזולתה, וכן השור והחמור נקט
 ראייה על כל שני מינים אחד שמא ואחד שהור, ואיסור זה מן התורה ומדברנן אסורו בחרישת
 גם כן וזולתה בשני מיני כלאים וכדאיתא סוף פר' שור שנגזאת הפרה, אבל המונגן
 פטור, וזה כלו ענין איסור ההרבעה שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות ואפילו מינו
 חיה שבים הרי זה לוקח מן תורה ככל מקום בארץ בין בחוצה לארץ, הן שהיה שלו הן של
 חברו, וזהו במרכיב, אבל מנהיג אמרינן פר' שור שנגזת הנהיג עיאו ושיבושג מאי אל'
 אסור, וכן הוא הענין שאסור להנהיג בהמה מן היבשה עם החיה שבים כגו' עיאו ושיבושא
 ואם עשה פטור, ואינו לוקח עד שייכנס בידו כמכחול בשפופרת, אבל העלם זה על גב זה
 בלבד או שעייך בקול למקן אותו מכת מרדות, מותר להכניס שני מינים לשחר ואם דאם
 דובעים אינו זוקק להפרישם וכדאמרין פר' השוכר את הפועלים מותר להכניס מין ושאינו
 מינו לדיר אבל לא כמכחול בשפופרת מין ומינו מותר אפילו כמכחול בשפופרת וליכא משו'
 פריצותא, וליכא נמי משום ובשמרת מכל רבר רע שלא יסתכל בשעה שנוקקין זה לזה,
 וכדאיתא מסכ' ע'ז פק ושעטא דמילתא דאוסן בעבודתיה טריד.

מוה

השעם החיור לרופא ישראל למשש ברפק אשה ואפילו הוא נשואה וליכא
 בשום יד ליד לא ינקה רע, או אשתו גדה והיא חולה חולי שאין בו סכנה
 ואין אעלה רופא בשד ודם אלא הוא או שיש זולתו אלא שהוא יותר בקי מותר, דהא נגועת
 מידו לידה לאור דאריות, ולא אסרה תורה אלא קריבה הכביאה לדי גלו ערה שנאמר לא
 תקרבו לגלות ערה וכד' פרת, אבל עולא אוסר אפילו שום קריבה בעלמא אסור משום
 לך לך, והרם הלכו איסורי ביאה פר' בא פסק החזאי רר' פרת, וכבר התירו שבות לחולה
 שאין בו סכנה כאמירה לגוי וכיוצא בו, אסור לישראל ליתן בהמתו לגוי להרביעה לו, מי
 שעבר והרכיב את בהמתו כלאים הרי הנולד מהם מותר בהנאה, ואם היה מין שהורה עם
 מין שהורה מותר באכילה, שני מיני בהמה או חיה אף על פי שדומין זה לזה הואיל והם
 שני מינים הרי הם כלאים ואסור להרכיבם וכדאיתא מכלתין פק חזאם והכלב הכופר
 והשועל העוים והעבאים היעלים והרחלים, הסוס והפרד הפרד והחמור החמור והערוו
 אעפ' שדומין זה לזה כלאים זה כזה, מין שיש בו מדברי ומן הישוב כגו' שור ושור בר,
 מכלתין פח' שור בר מין בהמה רבי יוסי ואומר מין חיה, מצאתי בספ' התנאים לרבי יהודה בן
 בלעם אמר רבינו סעדיה זל' שהגמוס כשר לקרבן וחלבו אסור שנא' שבעתי עולותי אילים
 וחלבי מריאים, ואומר יונב שור ומריא וצאן, ורבינו האי זל' אמר שהוא פסול לקרבן
 וחלבו

פרק שמנה וחמשים

תמה

וחלבו מותר והוא מין משור הכר , ופי' מריא שמן מדכתוב כעת בפרום חמריא , ובלשון
 משנה מסרין את העגלים ע"כ , ור' יונה אבן גנאה כתב בשרשים שור ומריא וחלב מריאם ,
 מריאי בשן , מין מן הבקר גדולם כעת במרום חמריא כלומר חגבת , והוא בלשון
 ירושלמי ברופולא וכבר זכרנוהו , תוספת פ"ק המשה דברים נאמרו בשור הבר אסור משום
 אותו ואת בנו וחלבו אסור וקרב על גבי המזבח והייב במתנות ונלקח בכסף מעשר לזבחי
 שלמים אבל לא לבשר התאוו והרי הוא כבתמה לכל דבר , רבי יוסי אומ' והוא תאו האמור
 בתורה אבל משום אותו ואת בנו וחלבו מותר ופסול מגבי המזבח ופשוט מן המתנות וכו' ,
 חרי הוא חיה לכל דבר , וחכמים אומרי' תאו בריה בפני עצמה שור הבר בריה בפני עצמה ,
 הרי לך דמתני' ותוספת חרא נינהו , ורבי' סעדיה נחכמים , והנה רבי' סעדיה בתרונב
 התורה כתב תאו וזמר אל תיתל ואל זרפא , ולא תרגמו גאמוס , כ"מ מתוך דברי או הגאונים
 ידענו ששור הבר הוא הגמוס , ותאו שאמרו חכמים בריה בפני עצמה כסתב' שהוא הבעל
 חיים שקורין לו בערבי בקר ואחש , והוא שיש לו קרנים ושלפים סימני שהרה ומצחו צר וגוף
 דק נבחו יותר מהשור וקרנותיו ישרים ועולים והוא ארום , ומזה ראיתי פה בית שאון הולך
 לתשורה הרמך עם חמוס מותר להרכיבם זה עם זה שהם מין אחד , ירושלמי ר' אמי בשם רבי
 לעזר רמכא כ"ד בני הרמכים , אדניו השרה אמר רבי יוסי בר נש רשור הוא וחיי מן שיבוריה
 אפמיק שבוריה לא חיי רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בן חנינא דשעמ' דר' יוסי וכל אשר
 יגע על פני השרה בגדל מן השרה , כלומר מין אדם , ויהיה נוץ אדני במקום כס , ויהיה
 ארץ כמו ארס' , אווואוו בר כלאים זה בזה , שהאוו ביעיו מכפניו והבר מבחוץ מכלל
 שהם שני מינים , חמו כלאים עם החיה ועם הבהמה אלא שאין לוקח עליו מפני שהוא ספק ,
 מתני' רבי יהודה אומר כל הנולדים מן החמוס אף על פי שאביהם חמור מותרים זה עם זה כל
 הנולדים מן החמור אף על פי שאביהם סוס מותרין זה עם זה אבל הנולדים מן החמוס עם
 הנולדים מן החמור אסורים זה בזה , ובאור זה שמלת נולדים שבזאת המשנה הוא האמהות
 והלכה כר' יהודה , והו' שפי' ה"ם הילחייב מן הכלאים אם היו אמותיהן מין אחד מותר
 להרכיבם זה עם זה כגון פרר שאמו חמורה על פרדה שאמה חמורה אבל לא פרר שאמו סוסייה
 על פרדה שאמה חמורה , וכך כיוצא בו , לפי' הרועה להרכיב פרד על פרדה או למשוך בשתי
 פרדות בודק בסוסים או חזי' וזכך וקול אם הם רומים זה לזה בידוע שאכ"ז ממין אחד ומותרין ,
 ובדאית פר' אותו ואת בנו אמר לו רבי אבא לשמעיה כי מעילת לנורנייתא כדוספק עיין
 בהני דרמיין להדדיו ועייל אלמ' קסבר אין חוששין לזרע האב וסימנין דאורייתא , והיינו
 טעמא דרבי יהודה , וכן נמי פסק ה"רין , הרי שיעטרך שהסכהו בשתי פרדות שתחייבו
 שוות מאב ומאם , ירוש' ר' מנא הוה מצווה לאילן דר' יהודה נשיאה אי בעיתו מזבין מולותין
 וזכונן אילן דאורייתא דקיקן שאמו סוסייה ואביו חמור (פ' מולותין ח"ב פרדות והו' לשון
 לעז) ופרדה עם בהמה אחרת אסור , ירוש' איסי בן עקביא אומר אסור לרכוב על גבי פרדה
 מן ומה אם בגד' שאת מותר לרכוש זה על גב זה את אסור בתערובתו בהמה שאת אסור
 לנחוג זו עם זו ולא כל שכן שאת אסור לרכוב עליה , והא בת' וירכיבו איש על פרדו וינסו
 אין למדוק מן המלכות , והא כתוב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי בריאיה
 מששת ימי בראשית היתה , תוספת איסי בן הבעלי אומר אסור לרכוב על גבי פרדה מקל
 וחומר ומה אם במקום שמוותר כאחד אסור תערובתן מקום שאסור לנחוג שתי בהמו' כאחת
 אינו דין שהוא אסור תערובתן אמרו לו הרי הוא אומר והרכבתם את שלמה בני על הפרדה
 אשר לי אל' אין משיבין מתקוע אל' והרי הוא אומר ועשדר הישר בעיני יי' ולא סר מכל

פרק תשעה וחמשים

אשר יחיו רק כדבריו אוריה החתי (פי' תוקע תוקע עצמו לדבר חלבה) ובתחלה חשיב להם כן וכשהקשה מיעש השיר השיב להם בריאה מתני' כלב מן חיה רבי מאיר אומר מין בהמה החייר מין בהמה הערוד מן היה הפיל והקוף מין חיה תוספת מה הפריש בין רבי מאיר לחכמים אלא שהכותב חתו לבנו רבי מאיר אומר כתב לו כלב כלב כופרי מן חיה חרודין והנעמיות הרי הן בעופות שאין בהמה שהורה יולדת מן השמאה ולא השמאה מן השחורה ולא נסה מן הדקה ולא דקה מן הנסה ולא אדם מכולן ולא כולן מן האדם כל שיש בו ישוב יש במדבר הרבה במדבר שאין בו ישוב כל שיש בו ישוב יש בים הרבה בים שאין בו ישוב אין מין חולדה בים מתני' ואדם מותר עם כולל לחרוש ולמשוך ובמפרי לא תחרשו בשור ובחמור יחדו בשור ובחמור אי אתה חורש אבל אתה חורש בשור ואדם חמור ואדם

הפרק התשעה וחמשים

בבלאי בגדים מתני' אינו אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים יחדו שנ' לא תלבש שעשנך צמר ופשתים יחדו כתב הר"ם הלכות כלאים פר' עשירי ביוון שנתחבר הצמר עם הפשתים צר חכוד בעולם הם כלאים ראורית טרפס זה בזה ושע אותם ועשה מהם לכרם הרי אלו כלאים טרפס ושוורה אותם כאחד וארג בגד מזה הטווי חרי זה כלאים תפר בגד של צמר ושל פשתן אפילו תפרם במשי או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן או בגד פשתים בחוטי צמר או קשר חוטי צמר בחוטי פשתן או גדלן הרי אלו כלאים וכן אם קפל בגדי צמר ופשתן וקשרם הרי אלו כלאים שנאמר צמר ופשתים יחדו ככל מקום ביוון שנתאחרו נאסרו ומנך שכל איסורין אלו הם של תורה שהרי הוצרך להתיר כלאים בציעות שלהם בסמכת פרשת כלאים לפרש' ציעית וכראיתא מס' יבמות פ"ק וחציעות הו"א חוטים קשורים בלבד מכלל שחבור כזה שלא במקום מצורה אסור מן התורה שאינו ממעט בתורה דבר שהוא מרבוי סופרים ע"כ פרק התכלת צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה עם זה אם רוב מהגמלים מותר ואם רוב מהרחלים אסור מחצה למחצה אסור וכן הפשתן והקנבס שטרפם זה עם זה ומה שאמר מותר כלומר צמר גמלים וצמר רחלים וכיוצא בהם שטרפן זה עם זה וטוה מן הטויה ההוא אם רוב מן הגמלים מותר לערב עם פשתן מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים ואין חוששין לנימות של צמר המערבים בהם כפני שאינם חוטי צמר וכן הקנבס והפשתן שטרפן זה עם זה אם רוב מן הקנבס מותר לארגו הטווי מהם עם חוטי צמר מחצה על מחצה אסור העושה בגד כלו צמר גמלים או צמר ארנבים או קנבס וארג בו חוטי צמר מותר מעד זה וחוטי צמר של פשתן מעד זה הרי זה אסור משום כלאים בגד צמר שנפרם מותר לפרום אותו בחוטי צמר של פשתן וקושר אבל לא יתפור השיריון והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורין מפני מראית העין פי' הר"ם שיריון וכלך הם מיני משי ודרכו כאלו הם צמר ופשתים מפני שאחד מהמינים ההם חלק כמו הפשתים והשני יש בו יבשות ושער כמו צמר ובחבור כתב לו יש בכרכי היס כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח תכניתו כתבנית הזהב והוא רך ביותר וכלך שמו ואסור עם הפשתן מפני מראית העין שהוא דומה לצמר רחלים וכן השיריון והכלך אסורין מפני מראית העין וי"מ שיריון משי ופשתן כלך משי וצמר ורש"י פרק התכלת השיריון של משי והכלך

פרק תשעה וחמשים

חמו

והכלך הוא מעיל שפושין מאותן וגים שמצויין במשי. הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם. אין עראי לבלאים כלומר שאסור ללבשם ואפי' דרך עראי כיצד לא ילבש כלאים על גבי עשרה בגדים זה על זה ואפילו לגבנו בו את המכס ואם לבש בו לוקח. והם דברי הר"ם הלכות כלאים פרק אחרון. וגר' שפסק כתב 'קמ' דתנב' פרק הגזול בתרא לא ילבש אדם כלאים על גבי עשרה ואפילו להבריות בהן את המכס רבי שמעון משום עקבה אוכר מותר להבריות מן המכס. בשלמא לענין כלאים כהא קא מפליג מר סבר דבר שאין מתכוין מותר. וכן פסק הר"ף שאחר שאינו מתכוין להחם בכלאים אלא להבריות את המכס שהוא מותר. והיה זה במוכס שאין לו קצבה או מוכס העומד מאליו או מוכס גוי. דבלאו הכי דינא דמלכותא דינא והשתא הו' אסור משום גזול אבל לעולם משום כלאים פטור משום דבר שאין מתכוין מותר. וכן נמי הא דתנב' פרק ארבעה נדרים נודרין להרגין ולהרמין ולמוכסין. וכן ספר המצות הקצר. משום דקיימא לן כר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר. ואמרינן פרקא דחסיד דהווא גברא דמיס מסאני אוכמי ולא הוה רמי חושי וזנרקה הוה. וקאמר אליהו דבר עלמא דאתי הוה. ובעו מיניה אמאי לא רמית חושי אל' עילא וכפיקנא כיני גוים כי היכי דלא לירעי דיהודאי אנא דכי הוה מילת' דצניעא ובעו למגור גורתא מגלו ליואמינא לחו לרבנן ובעו רחמי וכבטלן לה. (פ' זנרקה שר בית הסוהר). משפחות הידים הם המפות שיגבנו בהם הידים. משפחות הסגפ מפות שיגבנו בהם כל הגוף. כן פי' הר"ם במשנה. אבל בחבור כתב זל והמשפחות שמספגין בהם את הכלים והקרקעות. משפחות הספרים מפות ספר תורה שיאחו בהם ספר תורה הקורא בשעת קריאתו. ומשפחות הספרים הם מפות שמשים הספר כשהוא מגלח השער על כתף המגולה. תכריכי המת ומרדעת החמור אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יתן המרדעת על כתפיו אפילו להוציא עליה זבל. שכיזן שמת אדם נעשה הפשיטין המצות ואין חייבין החיים לכהונ' בהם איסור ולא מצוה כגו' תפילין וציצית וכיוצא בהם. מיהו מבטלי התוספות כתבו פר' מל' שעה הלכה רווחת שאין קוברין את המת אלא בשלירת שיש בה ציצית בין שלית חדשה בין שלית ישנה שלו. וקצת אמרו הפכו. והביאו ראיה לחוק דבריהם דתנב' באבל. אבא שאול בן שנית היה אוסר לבניו קברויה תחת מרגלותיו שלא בא והתירו תכלת משלתו. וקשיא ההיא דמס' מנחות גבי כלי קופסא חייבין בציצית אמ' רבא וסודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שחיא פטורה מאי שעמא אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לאיכסויי עבידא כההיא שעתא ודאי רמינן ליההי משום לועג לרש. אמא מטילין ציצית לשליתו של מת. וי"מ רמינן ליה שמתירין אותו כמו שרינן ליה. ואין זה לשון התלמוד אלא שכל השל' ציצית לבגד נקרא כן כמו רמי חושי. ועקירתו מן הבגד נקרא מתיר כדאמרינן מתירין מבגד לבגד. ולישנא נמי דקאמר כההיא שעתא ודאי חמי משמע כלומר אף על פי שער אותה שעה פטורה באותה שעה ודאי אין פוטרין אותה היינו דקאמר ודאי. וחכמי הצרפתים הכיאו ראיא להשיל להם ציצית בשעת קבורה ממתו מרבר דאמרו ליה לרבה בר בר חנה הכן חושי וחוליא תנא איכ'בש אי כבה אבעי לך למימריבנהו. אלמא רמו תכלתא. ויא' דשאני מתי מרבר שכל ערב תשעה באב היו הולכים וישנים בקבריהם והכירו ויצא לפניהם צאן לחפר וצאן לחפר ולמחר הכירו ויצא ואומר יבדלו החיים מתוך המתים וכדאית' במגלת איכה. אבל מת דעלמ' לא. וכתב הרמב"ן בספר חזרת האדם וגדולי רבותי הצרפתי. בסתפקו בזה עד שרבינו יצחק בר' אברהם צוה לתלמידיו שישילו ציצית בסדינו ויתפנו אותו בתוך כנפי כמותו מפני הספק הזה. זאנו ברחמי האל

פרק תשעה עשר

עמדנו על עקר הדבר ונסתלק המפק הזה מושר' מצינו בריתא במס' ציצית משבע מסכות קטנות דתני' התם אין מתירין על חמת אבא שאול בן בשנית מתיר אמר אבא שאול אמר לו אבא כשאמרת התיר לי ציציות לפי שיש בה משום קדושה והכמים אום אין בה משום קדושה אלא עושה אותה תכריך לבת ומרדעת לחמור' והלכה כדברי חכמים דקיימא לן תשמישו מצוה נזרקין וכו' ומצאנו למריך הלכה רווחת שאין קוברין את חמת אלף בשלית שיש בה ציצית בין שלית חדשה בין שלית ישנה שלו המצוה וטעמ' משום לועג לרש כדכפוש במבנות' ואין כאן בית מיהוש' ע"כ' והא דאמרי' פרק מי שמתו מעשה בר' חייא רבני שמעון ברבי דאדילי אביי קברי והוה שרי תכלית דרבי שמעון אקברי אמר ליה רבי חייה דלייה שלא ואמרו למחר הן באין אצלנו ועכשו מבזין אותנו' ואלו היו להם ציצית בשליתות שלהם אין כאן משום לועג לרש' תריץ הרב הלגם זו אינה ראייה שאף על פי כן כיון שאלו עוסקין במצות ואלו פטורין איכ' משום לועג לרש אף על פי שנקברו בציצית כדרך החיים' ובוה הסכים זקני חרב רבי נתן משרינקט לייש' כתוב בספ' המצות הקצר ולמתים יש שמסירין הציצית ויש שסניחין אותם וטוב לקשרם בתוך הכנף דאו לא היו לועג לרש' ע"כ' וירושלמי אין מדקדיקין בסת ולא בכלאים לבית המדרש רבי אמי יתיב ומתניב אמר הר' להבריה אר' לביש כלאים אמ' ליה רבי אמי פשוט בנדיק ותגם לו' מוכרינסות מוכרין בדרין לאישותכונן כחמה מפני החמה ולא בגשמים מפני הגשמים והצנועין מפשולין במקל' וכן תופרי כסות והצנועין תופרין בארץ' (פי' צניעין כדקדיקים במצות') הברסין והברדסין והדלמטיקין ומפעלות הפינגן לא ילבש מהם עד שיברוק רבי יוסי ואמר הבאים מחוף הים ומסריגת הים אינם צריכין בריקה מפני שחוקקים בקנבם' מנעל של זר אין בו משום כלאים' כתב הר"ם אלו השמות כולם לא עמדו על פירושם אבל הענין ידוע ומובן והוא שכלם הם בגדי צמר ילבישו בהם הרגלים והשוקים ואכר שאסור ללבשם עד שיחפור עליהם אם הם תפורין בפשתן' ואמר רבי יוסי שהבאים מסריגת הים ואיי הים אינם צריכים בריקה שכלם תפורים בהוסי קנבם שהפשתן אינו מצוי אצלם' ואמר הר' דר' ר' יוחנן בראשונה כלומר שלא חותה פשתן מצויה בכל מקום אבל עכשו שמצויה בכל מקום צריכ' בריקה' ומנעל זרד הוא דמות מנעל שנותנין תחת כף הרגל להלך בה על היצועים ועל הכסות' כן פי' הר"ם' וי"מ מנעל זרד מלשון זורבו נצמתו שהוא ענין חסום כלום' מנעל העשוי לחמוס שיש שמישים בגד צמר בלגו' ומביא ראייה מהירושלמי רבי זורא מפקד לרבי אבא בר בונא דיסור לאומן דלא יחוש ליה כסאניה בכיתן אלא ברצועה' עורות הכבשים שעושים מהם מלבושים ובערבי נקרא אל פארווא אף על פי שתופרין אותן בפשתן מותרין ואין חוששין לנמות שר' צמר אף על פי שנכרכו בכלל חוש הפשתן שתפרו בו שהרי בטלו במיעוטן' מתני' אין אסור משו' כלאים אלא שוי וארוג שנאמר לא תלבש שעששו דבר שהוא שוע שוי ונה רבי שמעון בן אלעזר אומר נלו ומליה הוא את אבינו שבשמים עליו' כתב הר"ם בפ' השנה שוע הווא חטורן שהוא מסקפני הבגד תרגום ושח את הבית וישעית ביתא' ושוי הוא לערב צמר ופשתים יחדו ויטוה מהם חושים' ונה הוא שיארוג משניהם אריגה והוא לשון אריג ועניינה אצלם החבור ושיאחד וישוב כאחד' וכשיתערב הצמר בפשתים וישו משניהם חושים ויעשו כן חטויה ההוא בגד ואחר כן ישרפנו וימחקנו וימקנו אזי יהי הבגד ההוא כלאים וזה בכלאים של תורה כלומר שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו השלשה העניינים בלם' וכל מה שאינו כן הוא כלאים מדברי סופרים וזה ההלכה פסקיה באכרת אין בר' ספק' וכן אמר התלמוד' ואם נמצאת לאחד דבר חולק ע"ל מה שאמרת לך אר' וכן

פרק תשעה וחמשים

תמו

יכנס בלבוך ספק שחויב שכח ההלכה ההיא האמורה בנמרץ בנדרה ע"כ
וכזה נמי הוא שכת' הב ספ' המצות הקצר , שלא ללבוש כלאים שנאמר לא תלבש שעטנז
ומן התורה אין מחויבין אלא על שוע שזו וכו' , ופי' רתם הייכו שזורי כל אחד לברואו ואת
מחברם יחד , ומרובן חייב על שוע אוטיו או נו' ע"כ , מיהו תמה שמה שכתב הר"ם הנה
הוא הפך מה שכתב בחבורו ובלעיל' ובלה ומלוי הוא נושה מן האמת וזכר חיק רחמי הקב"ה
ממנו ועובר במצות שאין בו תאוה שתכריחו וזה עין גדול , וגזרת נלוז ומלוי במלת אל ילכו
מעיקר , הלבדוק אסורין מפני שהם שועים פוף של צמר בשל פשתן אסור מפני שהן חוזרין
באריג רבוי וסי' אומר משוחות של ארגמן אסורות מפני שהוא מולל עד שלא קושר ,
(פי' הר"ם לבדים הם ידועות הצמר שאינם אריגות אלא שרופות) , ופוף עבותות מצמר
ופשתן מפני שיתערבו החושים אלו עם אלו בהתערב באריגה , משוחות עבותות של ארגמן
מכה עושיהן לקבץ מהם רבות ולקשור אותם בחושי פשתן , ואומר שהוא כלאים שחשוש
הוא ויתל אותו עם הארגמן ואז יקשור בו , ובמעשה ההוא שהוא פותל יהיה שווי , וזה
ענין שאמר מולל עד שלא קושר , ובלה כלאים מרובןן לחד , נמצא שיש לנו הגה
שלשה מיני כלאים דרבנן ואין בכל אחד אלא מין אחד של אסור , הלבד שוע לחד ,
הפוף ארונ לחד , המשוחות שווי לחד , מסתב שהעושה כתובת בד ומשיב באמצע
צמר הן שיהיה כלי לבישה או כלי שינה , שאין בהם אפילו אחד מאלו השלשה שהרי הצמר
עומד שם בעצמו בגד אינו וגם אין כאן לא שוע ולא שווי ולא ארון אלא שתוכל למשוך
ולחוציא בה שמטה מל הצמר שבנתיים ומה של מעלה ומה של מטה קיימים , ואם כן אינה לא
במוכחת בשק או בכיס , ואף על פי שבעור שהם תופרים אותו יתערבו חושי התפירה עם
שערות הצמר הרי הם בשלים כענין שהזכרנו בסמוך בלבושי העורות , ואין הנה קשר שני
כגדים ולא חבור עד שיהא אסור ממאי דאמרינן בספרי , יחדו מכל מקום , וכן בספר
המצות הקצר ואתם כרים פשתן אם יש בתוכן גזיו צמר לבד מותרין אף על פי שתפרן עם
הבגד של פשתן לפי שיכול לחוציא כל הצמר בין תפירה לתפירה בלא קריעה , אבל אם יש
בתוכו כלאים בגדים של צמר אסור , ע"כ , וכתב הרשב"א לתפור העורות התפורים בפשתן
בבגד צמר ואין חוששין שמא יעברו חוש זה באמצע חושי הפשתן משו' המרהבן הוא ובראמ"ה
האי מאן דאובר ליה חוטיא דכיתנא בגלימא דעמרא ונתקיה ולא ידע אינתקיה לגמרי מותר
בין דנתקיה נתקיה , וכך איתא מסכת נדה לא יקשור פרט של צמר בשל פשתן לחגור בה
את מתניו שכרי' להדביקה בשעה שיחגרתה יעשה לה' בכל אחד משני ראשיה פרט כלומר
עבותות אחד מצמר ואחר בפשתן וקשור קצה זה בקצה זה אסור משום כלאים , נ"א סרק
כתב הר"ם ומאן הדין שאסור לתפור בגד צמ' בבגד פשתן ואפילו בחושי משי או בחושי צמר
גפן , וכל זה כלאים מרובנן , פרק במה בהמה , ובלבר שלא יכרך ויקשור , וכלאום
בעציות על כרח' אינו אלא בקשירה , אותות הגדריו ואותות הכובסים אסורות משום כלאים
כלומר סימנין שעושים האורגים וכובסי הבגדים כדי שלא יתערבו אם יעשה סימן בחושי צמר
על בגד פשתני או ההפך הריזה כלאים , הכלאים אין לו שיעור אפילו חושי שהוא של צמר
בבגד של פשתן או ההפך אסור מרובנן אפילו עשר מצעות זה על גב זה ותחתן , בו כלאים
אסור לישב על העליון שמא תכרוך כו"א על בשרו , ובר'א ברכים בגון ירעות ושמלות
אכל בקשין שאינם ברכים בגון כרים ובסתות מותר לישב עליהם ולהסב ותו"א שלא יגע
בשרו בהם , וכן תפריכת שחיא כלאים אם הוא רבה אסורה שמא יתכסה בה וזמ' קשרה
שאינה גכרכת מותרת , אין אסור משום כלאים אלא בגדים שהם דרך חיימם כגון כתובת

הפרק הששים

וכצנפת מכנסים ואבנט והשמלה והבגדים שמחפין בהם השוקים והידים וכיוצא בהם •
 אבל צלצולים קטנים שעושים אותן העם בבית יד שלהם לצרור בהם המעורת או ההבלים
 וממרטוט שמנחין עליו רשיה או מלונסא או אספלנית וכיוצא בהם הרי אלו מותרין אף על
 פי שבשרו נוגע בהם אין דרך חימום בכך • לפי דברי הר"ם זה הצלצול הוא כלאים בעצמו •
 אבל רש"ף סוף פרק ביצה שנולדה הני צרירי דוויין אין בהם משום כלאים • צרר מעות בכגד
 פשתן ונתנו בתוך חקו במלבוש של צמר • וזה תמה דבזרונן שיש בו משום כלאים אמאי •
 לזה פ' הר"ם בר' יותר • ומ"ם משמע שהיכסים העשויים מצמר ופשתן שאין בהם משום כלאים
 דלא עבדי לחימום • ציץ של עור או של משי וכיוצא בהם שתלה בו חושי צמר וחושי פשתן
 מדולדליק על פני האדם כדי להכריח החבובים אין בו משום כלאים שאין דרך חימום בכך •
 דמנהיג בהמות ומכנסים חבלים לתוך ידו מהם פשתים ומהם צמר הרי זרע מותר ואף על פי
 שכורכך על ידו אבל אם קשרם כלם נעשו כלאים ואסור לכרסם על ידו וכדאיתא לעיל הלוקח
 כל צמר מהגוים צריך לבדקם יפה ופה שמא תפורים הם בפשתן • הרואה על חברו כלאים
 של תורה אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו עליו מיד • ואפילו היה רבו שלמדו חכמה
 שאין כבוד הבריות דוחה לא תעשה שבתורה • אבל כלאים דרבנן כבוד הבריות דוחה לא
 דלא תסור • ואינו פושטו עד שסגנו לביתו •

הפרק הששים

בענין כלאים בעיצות • דבר תורה כלאים בעיצות שרי מדרשת סמוכים לא תלבש
 שעטנז וכתוב בתריה גדילים תעשה לך • ומצות ציצית הם שני צווים האחד
 ציצית והוא ענף דומה לציצית הראש וזה הענף נקרא בלשון חכמים לבן מפני שאין מצווין
 לצבעו • ואין לחושי ענף מין מן התורה • הצווי השני ליקח חוט של צמר ושיהיה צבוע
 בחלזון שהוא כעין הרקיע תכלת • וכורכין אותו על הענף • וזה החוט הוא הנקרא תכלת •
 פרק התכלת אסר ליה אבי לרב שמואל בר יהודה האי הכלתא היכי צבעיתו ליה אמר ליה
 מייחין דם חלזון ומסנין ורמינן להו ביורה ושקלינן פורתא בביעתא ושעמינן ליה באודרא
 ושדינן לההיא ביעתא וקלינן לה לאודרא • (פ' אודרא סוף •) וקלינן לה שלא יעשו ממנה
 ציצית • גם אין לסנין הכריכות שכורך חוט זה על הענף שעור מן התורה וזהו שכתוב ועשו
 להם ציצית ונתנו על ציצית חנף פתיל תכלת • כתב הר"ם בפ' המשנה מסכת מנחות ע"ל
 מצות ציצית • ותכלת אינו נמצא בידינו היום לפי שאין אנו יורעים צבעו שאין כל עין תכלת
 בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה שאי אפשר היום לעשותה ועל כן אנו עושין בלבן לברו
 הכגד שחייב בעיצות מן התורה הוא שתהיה של צמר או של פשתן • אבל של שאר מינים
 כגון בגדי משי או צמר גמלים וכוצא של עוים וכיוצא בהם אינם חייבין בעיצות אלא מרבית
 וכן פסקו הר"ף והר"ם ז"ל • דקיי"מ לן כתנא דבי רבי ישמעאל פרק התכלת • אבל בעלי
 התוספות פסקו כרבא דהוא בתרא וסבירא ליה דשאר מינים נמי כגון השריון והכלך וכיוצא
 בהם חייבין בעיצות מדאוריתא • ושעושים ציצית משאר מינים בשאר בגדים • והר"ף כתב
 ולית הלכתא כותיה • ורבי' האי מביא בפירושו ראייה דהלכתא כתנא גבי רבי ישמעאל •
 ושיהיה השלתי כלומר הבגד ההוא של איבע כנפות שנאמר על ארבע כנפות כמותך הלא
 בעל שלש • אבל בעל חמש או יותר חייב בעיצות מרבוי אשר תכסה בה • אבל אינו עושה

ציצית

פרק ששים

ציצית אלא לארבעה בלבד המרוחקות זו מזו. כמות של בגד וכנפיה של עור חיבת, פֶּרֶשׁ שנחתכו קרניה ותלה בהן עור, הוא של עור וכנפיה של בגד פטורה מאי טעם עיקר בגד בעיב, וכדאית פֶּרֶ התכלת. כלום שאין הלכין אלא אתר עקר הכמות. משום דכתיב אשר חכסה בה ואין אדם מתכסה שלא בעקר הבגד, ומֵת אולינן בתריה בין לחיוב בין לפטור לא אתר כנף כרב אחא.

כתב

רבי מאיר מרושנבורק מהכא שמעינן שאלו הכנדים שפתוחין מעט מלמטתן בארבע כנפות שאין תיבין בעיצית דבתר גופיה אולינן כדכתא. אף אנו נאמך מתוך דבריו ז"ל שהוא הדין שפטורין מן הציצית לא הכנדים שלובשין אותם הנה בארץ הצבי וסביבה שהם פתוחים קצת פנים ואחור לא שהיה פתוח עקר הלבוש.

וכן

המצנפת שעל ראשינו בזאת הארץ והיא שתרנסה רבי מעריה אל עמאמה, כתוב בהלכו גדולת שדרו מסתיבתא דמצנפת אינה ראויה לציצית, ובספרי סמטע סודר הראש מכסותך דהאי לאו כמות הוי, ומסתב שאין כל טכסיסי. המצנפת שוים. הורה שמצנפות ארצות המערב שמכסין ראשיהם מאמצעיתה ושני ראשיה מושלכים על כפיהם ועל גופם כגוף איך ראוי לפטור שהיא מתכסה בה. אבל מצנפות ארץ כנען וארץ מצרים שמקפלין כלה בסכוב כעטרה ולא יראה סמנה וזית תחיה פטורה. אעפי שכלאים בעיצית מותר מן התורה חכמי גזרו עליו משו כמות לילה. כדתיבא אמר אלעזר והלא כל המטיל תכלת בסדין בירושלם אינו אלא מן המתמיהן. ר' זירא אומ' גזרה גמי משום כמות לילה, ותכלת סתמא הוא צמר, וסדין סתם הוא פשתן ועקר ליה ללא דכלאים שלא במקום מצות ציצית שאין ציצית בלילה דכתוב וראיתם אותו ואמרן פרט לכמות לילה.

ברם

לעשות שלית פשתן ולעשות ציציתו ופשתן לרוב הגאונים מותר. כמור לעשות שלית צמר וציציתו צמר. דחלכתא כרבא דאמר צמר ופשתים פושין בין במינן בין שלא במינן שאר מינים במינן פטורין שלא במינן אינן פטורין. כתו הר"ף הלכות ציצית וחוינא למקצת רבוותא דאסרי למירמי חושי פשתן לשלית של פשתן וכו'. וקסברו דבכולה מילתא לית הלכתא כרבא תילכ' לא עבדינן ציצית אלא מצמר בלחוד אבל מפשתים או משאר מינים לא, והאי סברא ליתא. וכן במי כתו ז"ל. וחוינא גמי מאן דסבירא ליה דחושי פשתן בטלית של פשתן לא פטרו וכו'. והאי סברא לאו סברא מעליא היא וכו'. ופשתים בפשתים חיובא דארוית' הוא. הרי שפסק ז"ל דחושי פשתן בטלית של פשתן פטרו, וכן גמי פסק הר"ם כמות של צמר עושין לבן שלה כלום הציצית חושי צמר וכמות של פשתן חושי פשתן. וכן כתוב רבי חננאל וסדין בעיצית גז' פושין ובה מחייבין. והלכה כבה. כתוב הראב"ד בספר כתוב שם מימי עולם נהגו בטלית של שלוח צמר של פשתן עד שבאו היחידים נהגין עצמן להיות כפרושי' לעשות להם שם בפני עצמן בטלית של צמר במסע ר"ש ז"ל וכו'. ואפשר כי יותר טוב של פשתן משל צמר עד באן. ואחר שהענין כן כדי הם או הגאונים לסמוך עליהם. ואם כן שלית פשתן בחושי פשתן אין זה טלית. שאינה מצויצת כהלכתא. לא שמכרכין עליו ומתעטפין בו ויוצאין עמו בשבת לרשות הרבי'. וכן עמא דבר. שאר בגדי עושין לכל מין סמינו חושי משי לכמות משי. חושי נוצה לכמות נוצה. ואם רצה לעשורג לבן של שאר מינים מצמר או מפשתים עושה שהם פושין אפילו שלא במינן. ומצוה מן המוכרח להיות שלית צמר וציציתו צמר ושהשלית הציצית מצבע אחר. ושיחיה הציצית טווי לשמו. ושיברך עליו בכל עת שילבשו ומעומד ושיבט אליו משום וראיתם אותו. כן כתוב ה"ב המצות העקר והר' יצחק מקורבי בר' יוסף. ומצאתי בתשובה שאין נכון לעשות כן

שער ששים

דמאחר שהתבונן בציציותיו בשעת עטיפתן וכירך עליהם לאחור כמאן למה אוהו בידו אלא
מעתה כשמגיע לוקשרתם ואחורו בחפלין ואת אין הכי נמי אם כן כשיגיע ובתחתם ידך לביתך
דיבית ירו על המזוזה הילכ העושה כן צריך ללכדו ולהחזיר אותו שלא לעשות עד כאן
ורושלמי הניר מאיר וראיתם אותם אין כתוב כאן לא אותו מלם שכל המקי מצות ציצית כאן
רואה פני שכונה וקיימא לן דחובת גברא הוא וכצות ציצית מצוה גדולה ואמר רב פרק
במה מדליקין אמר רבי שמעון בן לקיש כל הזהיר בכעור ציצית זוכה ומשמשין אותו שני
אלפים ושמונה מאות עבדים שנאמר כה אמר יי' צבאות בומים החכה אשר יחוקר עשרה
אנשים מכל לשונות הגוים פירוש כפול' על ע' שהם הלשונות והיו תש כפלהו על ד' שהם
הכנפות והיוו אלף' ות' פרק שואל אדם בכל עת יהיו בגדיך לבנים זו מצות ציצית ותנו
רבנן וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם ראיה מכיאה לידי זכירה זכירה כלביאה לידי עשייה

עושה שלום במרומיו

יעשה שלום רב לכל אוהבי תורתו מאמיני כפרשי דתו בחסדיו העצומים ירחם על עמו ישראל לשלוח
מחרה המלאך הגואל בשוכו יתעלה יתן דורנו כדורות אשר היו לפנינו כאמרם זל פר' מגלה
נקראת במתנית' הנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתו להם חנכה משאל ועזריה ולא
געלהים בימי יונים שהעמדתו להם חשמונאי ובניו לכלותם בימי המן שהעמדתו להם
מרדכי ואסתר להפר בריתו אתם בימי רומיים שהעמדתו להם של בית רבי וחכמי דורו
אניו' אלהיכם לעתיד לבא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוש בהם בעדקת ארבינו עלינו
שלומנו ויתמיד ומיכאל שרנו יעמיד תנחומא גר דוד יגורנו שהגואל הבא ביעקב הוא
מגד שהוא אליהו שנאמר הכה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וכו' וישראל הוא דאכלי
שני משיח והנה הנביאים עה אחרי הזכרים כמה אומות ואמונות ומקרים ומאורעיים סוף
דבריהם על התורה הקדושה ולעמו ישראל שנאמר זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי
אותו בחורב על כל ישראל זקנים ומשפטים והבטיחנו ברוך הוא על תשועה נצחית גן עדן
ועולם הבא שנאמר ישראל כושע ביי' תשועת עולמים ובתורתו השלמה אשרך ישראל מי
כמוך עם כושע כיי' מן עורך ואשר חרב גאוהך וכחשו אויביך
לך ואהה על כמותו תדרוך

אליהו אה
ת

חס ושלם תהלל לאל עולם:

אניש נר' ואם בגין תלמי' מ

per me de domo caritate

ד' ו' י

fratres de durallano illa

אמר מאיר בר יעקב איש פרעניץ

כאשר ראיתי ספר הנותן אמרי שפר ודיניו מיושרים דבריו מהוקים וגופת צופים עבד
לחס רב לכל תלמיד ורב, ורב התועלה לכל מעיין בו נכנסתי בעובי הקוריה
לחדומו בתבליט מופי בכל דבר, הן בנייר, הן בדיו, הן באותיות כי נשאוהו בעיני כל
ראים, ובהיות כי משגיאות לא יוכל אדם להינצל ובפרט במלאכת הדפוס אפילו החינתי
לפני כל יודעי דת ודין ההוגים בספר הזה שידגני לכף זכות, ולהוציא לאור כשפטו ולחזק
בדקו ברדתי למניה בחור אשר טעם זקנים לקח בקי בחדרי תורה שתורתו אומנתו הנכון
חרף מהרר משה כהן בכהרר זכריה כהן בקרפו.

אשר נתן לי ה' אלהי ישראל
אשר נתן לי ה' אלהי ישראל
אשר נתן לי ה' אלהי ישראל

Camillo Jagher 1613

Visto per me fr. Renato da Inda 1616

Reviso per me fra Luigi da Bologna del 1599

והיכריכין להסריק בזה ברכות שהיה רבי יוחנן
 ומפורסם במדרש בריש פרק המוכר את הבית
 שדין לשאל ליעבן בעל חוב שאל לטרון מאושו
 טוספת כמו ששאלת שאלו טלוו בדיוין אלו שאלו
 וכנס בכלל המתנה אין בעל חוב מאושו
 יכול לטרון ממנו וזה לא בעל חוב יכול לטרון
 וזה אין גדיק לפני שדברים אשונים הם
 אלף קמ

שאלת

ראובן לזה משמשין יאעס זהובים ומשכן
 לו בית לשכנים ולסיף שכנים טבע שמעון
 מעותיו ולא רנה במשכונה והכיס המשכונה
 לראובן ובית דין כתבו לו על שטר המשכונ'
 שלא רנה לערב המשכונ' וזהיה חספ' במעיותיו
 ובשאר שטר המשכונה אל ש' יע' ויש בשטר המשכונ'
 כאמנות לשמשין ולבאי כמו על ראובן ועל באי
 כמו ואח' כך מת ראובן הלוה והכיס בן ואחר כך
 מת שמעון חמלוה והכיס לח' ושני גב'ים
 ולא הכירו ומעגלם באותה משכונה עד שעבר שלשים
 שנה ואמר כך מת אחד משני הפנים ועגשו
 הכן הנשאר והלמ' תבע' לזרשי ראובן הודיעני אם יוכלו
 לפגוש כך אם לאו וכן הודיעני אם יוכלו
 לטרון קרקע אחרי זולת המשכונ' אם לאו
תשובה אצי יודע מה עבין בית דין שכתבו לו
 על גבי השטר שאינו רונה במשכונה ואיני יודע מה
 האבילו בכתיבה וזנ' אתה לא הודעתיו ולעבן
 הדן אף על פי שהמשכונה ביד ראובן וביד יאעשו לא ירע
 מן הדן כח השטר

תשובה

דע ביהוא מחלוקת רב ושמואל רב אמר
 פוסקין ושמואל אמר אין פוסקין ואותנבייה
 לשמואל כמה תיובתי וכולהו דחיק ומוקים דקא
 בשמשנו בו שמת ואף על גב דקיימא לן חפל רב
 ושמואל במוכא הלכה בשמואל בהא קיימא לן
 כרב חדא דאינטידיך שמואל לדחוקי בעלה
 מתי' ומתיבא תא ולאוקומיכה בשמשנו בו
 שמת ועוד דרבי יוחנן קאי ברב דקא מתנה
 על רבי שלא פסק לה ואמר מה ראה רבי
 שלא פסק ועוד דדהדיא פסקי פגמא כרב
 דאמרי הפס בשליה שמעתא והלכתא פוסקין
 גאבות לאסת אש והילכך בית דין גאביאין
 למאן האשה מכבדים מופקדים אלף קמ ב

שאלת

עוד ראובן זלאת אשתו עשו תנאי
 ביניהם בשטר ובקבין וזה כוספ' שגד
 התנאי אבו עדים החתומין למטה כן היה
 שהיינו מניין במקום שהסכימו ועשו תנאי
 ביניהם ראובן ואשתו לאה והיה התנאי
 כן שאם הם ושלום תפטר לאה הנכרת שיחזיר
 ראובן כל מה שהביאה מבית אביה לאביה
 יעקב ומאה זהובים יותר ואם הם ושלום
 תתאלמן לאה מראובן הכוזב שיתנו זרשי ד
 ראובן כל מה שהביאה מבית אביה לאה
 ומאה זהובים יותר על כל זה כעלו קבין שלם זה לזה
 ראובן ללאה אשתו ולאה לראובן בעלה

שאלת

מימי נגו של ראובן נגרום על חנר שמעון
 וראובן ואשתי חייבו ענמן בקינן ובשטר
 לסלק ומעלו אותן מיומות מכאן ועד עשר שנים וזה עופסו של
 שטר העדות קבלו על עצמם בקינן שלם מעבשו לזה וראובן
 בעלה מחמת שחייבו ענמן בחוב נגמו לשמעון להקי' ולסלק מימי
 גשמי' היורדים ענמן לפרשותו מכאן ועד עשר שנים בלא עטוב
 כלל ובלא שלט זמן בית דין ולא יוכלו לטעו' עליו את' כנת' לנו
 דשות שידרו מימי נגמו לרשותך עד עולם או אתה מברתו לנו
 או את' מחלתו לנו או רית' ושתקת שום דבר מכל הדברים האלו
 והדומים להם וכל טענה בעולם שיטענו עליו לא תעיל להם
 ולא יהיה נדיך למחות בהם לא לשלם ולא לשלש ולא לשום שכ'
 בעולם כלל ואחריות ושעבוד יזכר זה קבלו עליה' ועל יורשיה'
 ונתך עשר שנים הכו' כפטר' ראובן ולאחר שכשלם הזמן נתבע
 שמעון היורשי' ראובן לסלק' אתן מימיו' השיב היורשי'
 שזה קינן דברים בעלמ' הרי' לנו מועיל זה אומר לא כי אלא
 כל' קינן היה לו לסלק' לי' מיד אלא שפיסכו להשאיר' עד
 אותו זמן יעבידוק עש' מי'

תשובה

איני רוא' ומש בדברי היורש מכת' טעמיו'
 חדא ש' קינן דברים אלא בקובה לחלוק
 שהחלוקה אינו דבר שיש לו גוף אבל כאן במקרה קינן הוא ועוד
 שאין היורש המים לא שעבוד כלל' שיש לו על' חנרו של שמעון
 ואין לו גוף הקרק' שום חלק וכל שאינו טוען ששמעון מכר לו
 שעבוד' זה חנרו או כתבו לו אינו כלום ואלו טען עליו הראיה
 והרי' ראיה' בשטר זה ש' מר' ולא כתבו לו ולא מחלו
 ל' הוא ראיה' שגורם לטעון כגדו שום טענה ב'
 כ' זה איך בנה יזכה יורש זה לשעבוד חנרו של שמעון זה
 למימי נגו וזה דבר ברור אינו רואה בו שום פסק'

ידועים ולית ליה ראיה דיהיב' דמי הכי הוא בחוקת' שלא כתן
 עד שיש' א' רא' שכתן' וכתבת' להודיעך דעתך אם כתב בשטר
 המכיר' וקיל' מיכיה כן וכך אם כרי' הקוב' ראיה שכתן אם לא'

תשובה

מסתברא שלא כל המקומות שוין בדבר זה
 אלא מקום שכתבין ואחר כך כותבין דמים
 עליו להביא ראיה אבל מקום שכותבין משתווא' כתבין אין
 נדיך להביא ראיה שהרי העי' כאן על עצמו שקבל מעות דומה
 לאותה שאמרנו בפר' שכי' לייב' ניר' המוני' שטר חוב על חנרו
 והלה הניא שמכר לו את השדה אדמון אומר אילו חייב הייתי
 לך היה לך לפרוע את שלך בשמכרת לי את השדה ומכמים
 אומרו זה היה פקח שמכ' לו את השדה מפני שהו' יוכל למשכנו
 עליו ז' אמרו' עלה במרדא באתרא דיהבי' זווי' והדר כתבין שטר'א
 טלי' עלמא לא פלגי' דמני' אחר' ליה היה לך לפר' את שלך כי
 פלגי' באתרא דכתבין שטר'א והדר יהבי' זווי' ומכל מקום אין
 עיקר דיכס כדראה יפה לשי' שיש' לנו עליו קושיות גדולות' חדא
 ק' דהדיא תבינן בבדייתא בפ' מי' שמת' גמר'א לא כתב' בה שכיב
 מרע' וכי הרי' שהיה אוכל' שדה ובא בחוקת' שהיא שלו וקרא'
 עליו אחד ערעבר ואמ' שלי' היא והוני' זה את' אוכו' שמכר לו את'
 השדה או שכתן' לו במתבה והלה אומ' איכי' מבי' שטר זה מעולם
 יתקיים השטר בחותמיו וזא' אמר' שטר פסיס הוא או שטר אמכ'
 הוא שמכרתיה לך ולא נתת לי דמים אם יש עדים הלך אחר

עדים ואם' הלך השטר' בלומר יתקיים השטר בחותמ'
 והלך אחריו' שהיה ולאו בשלא החזיק בה שכי חוקה דאם כן
 אפילו לא כתקיים השטר בחותמיו ואפילו לא הונו'א כלל הרי
 זה כאמין' ועוד שהרי שכיבו בפ' קומא דכבא בתרא כותב' חנר 77 ה'
 שכל מחייבו אותו לכנותו עד ד' אמות בחוקה שכתן עד שיביא
 ראיה שלא כתן מד' אמות ולמעלה בחוקת' שלא כתן עד שיביא
 ראיה שכתן' ואמרין עלה בגמרא היכי דמי אילימא דיתבע
 לאחר זמנו ואמר ליה פרעתיך בזמני אמאי בחוקת' שלא כתן'
 אלמא כל שהוא חייב לו מחמת קרקע שמכר לו ובא זמנו ואמר
 לו פרעתיך כאמין שהרי למעלה מארבע אמות הרי הוא בקרקע
 של זה שכתן' ואפילו הכי כל שכתנתה לקבות זמנו ולפרוע
 ובא זמנו כאמין' ונעמא דמסתבר הוא שהקרקע כקפה לו וחזרו
 המעות עליו בחוב ובמלוה על פה הוא ופאמן לומר פרעתי'

אלף קכז

שאלת

ראובן לזה משכיס וככתב השטר בשם
 אחד מהם ועבשו בא אחד מהמנינים
 ותבעו לראובן בכה' שטר אם כאמר בזה זמנו דמשתעי' דיכא
 אפלגא משתעי' דיכא אכולה או לא וינטך הרשאה על כל' נדך'
 תשובה
 אם בא אותו שכתב' על שמו ותבע את הכל'
 דבר ברור הוא שאין ראובן הלור' יכול
 לדחמו שהרי כתחייב' ידעו השני' גם כן האמין' הרשאה
 לתבוע את הכל' אלא' להיות החוב של יוצא' על שמו
 ושיחייב לו ראובן הלור' כל' והא' על השטר' שלא יטען
 על שמו אתה שואל מה' אתה שואל' אי' אחריכך זמנו דמשתעי'
 דיכא אפלגא משתעי' בא אכולה ומאן' דמשתעי' דיכא
 אפי' אפלגא שהרי רבו שניהם שלא יתחייב' לא ליה שהשטר יונא'
 על שמו' וכן כדראה ל' שיטל' ראובן הלור' לטעון ולומר לו לא

דברים דידו את דכל' שטעו שטר' והלכו בפקד' אחד 77
 כשותפין' ונרסי' בשליה' פ' מי' שהיה נשוי' את רב' הווא הכי תרי'
 אחי' ונרסי' שותפי' דאי' ל' דיכ' נהדי' חד וזול' חד מוכיחו בהדי'
 לדיכא לא מני' אידך' למ' לזו' בעל' דברים דידו' את' אלא
 שליחותיה' עבד' ובעל' בככמי' אשתו כשותפין' כיונה דנך' הנכסים
 לאשה ופירות' לבעל' וכל' דאיר' פירא' בארעא' לא בעי' דשאה
 דמנו דמשתעי' דיכא אפי' משתעי' דיכא אארע' ובעל' פיר'
 בארעא' הוא דבעי' ה' כדאיתא' בגיטין' בשליה' פקח' השולחי'
 וכן אפשר' דיכא' ראיה' מהא' דאמרין' גריס' פקח' שבעות'
 הפקדון' וכחש' בה פרט' למודה' לאחד' מן' השותפין' ואוקילכא'
 דאודי' ליה בטליה' מ' ואמר' ליה כוליה' מידך' שקלי' מחברך'
 לא שקלי' דהוה ליה' דברים בעלמא' ואילו לא היה אחד'
 מהם יכול' לתבוע את הכל' כמ' שהוא ט' ל' כפי' מ' נגמו'

אלף קכח

שאלת

אילו מחל האם כל חלקו שיש לו באות
 שטר אם יהיה כולו מחול' אם לא'
 תשובה
 אין מחול' אלא המחצית' שיש לו בו שהרי לא'
 מחל' לו כפי' אלא החלק' שיש לו בו' ואם
 מחל' לו את הכל' חלקו דקאמר' למיעוטי' מא' ולא' עד' אלא אפי'
 מחל' לו את הכל' כפי' רש' אין חלק' חנרו מחול' דלתבוע' ולדון'
 שויה' שליח' למחול' לא שויה' שליח' אלף קכט
 לט א 39 1 שאלת